

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

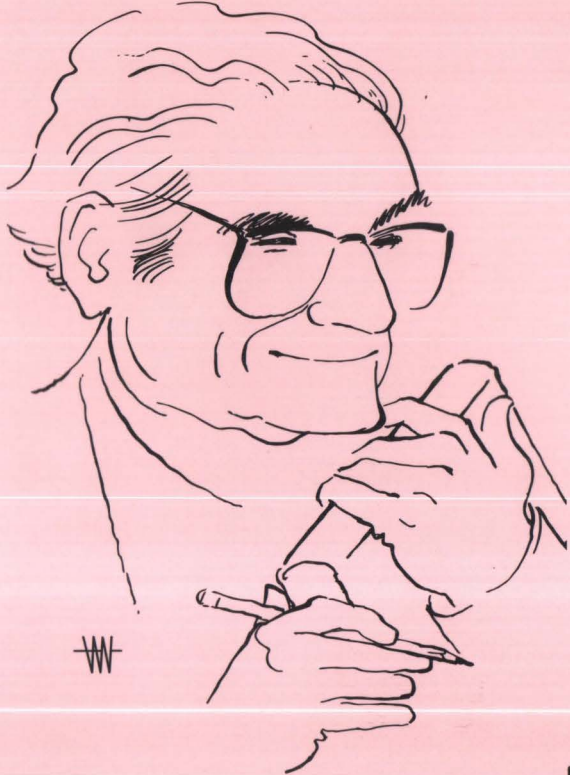
1407

YAŞAMDA VE YARGIDA DEVRİMCİ DURUŞ

HALİT ÇELENK

HAZIRLAYANLAR

RONA AYBAY - ÜMİT ALTAŞ

YAŞAMDA VE YARGIDA DEVRİMCİ DURUŞ
HALİT ÇELENK

1407

Halit Çelenk

Halit Çelenk, 1921 yılında Antakya'da doğdu. İlkokulu Mektebi Sultani'de okudu. Lise öğrenimini Fransız mandası altındaki kentte yapan Çelenk, 1940 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nde yükseköğrenimini yapmakta iken, sınıf arkadaşı Şekibe Sayar'la evlendi. Yaklaşık on yıl Samsun'da ceza avukatlığı yapan Çelenk, 1960 yılında Ankara'ya yerleşti ve 1962'de eşiyle birlikte TİP'e üye oldu. Halit Çelenk, TİP Ankara İl Sekreterliği ve Genel Yönetim Kurulu üyeliği, Şekibe Çelenk ise Merkez Haysiyet Divanı'nda üye olarak görev yaptılar.

1963 ve 1965 yıllarında sırasıyla; İlerici Avukatlar Derneği ve Devrimci Avukatlar Derneği kurucuları ve yöneticileri arasında bulunan Halit Çelenk, 1976 yılında ise yüze yakın meslektaşı ile birlikte Çağdaş Avukatlar Derneği'ni kurdu. 1968 yılında Türk Hukuk Kurumu Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilen, 22 yıl süreyle bu kurumun ikinci başkanlığını yapan Çelenk, İHD'nin kuruluş çalışmalarına da katıldı ve derneğin onur kurulu başkanlığına seçildi. TÖS'ün ve daha sonra onun devamı olan TÖB-DER'in hukuk danışmanlığını yapan Çelenk, Nâzım Hikmet Vakfı Yönetim Kurulu Üyeliği'nde bulundu.

Halit Çelenk, avukatlığa başladığı günden itibaren haksızlığa uğrayan, ezilen, sömürülen, işkence gören, lutuktanan, yargılanan işçilerin, öğrencilerin, gençlerin, aydınların, sanatçıların, parti, sendika ve demek yöneticilerinin davalarına baktı; 12 Mart öncesinde TİP yönetici ve üyelerini savundu. Yine o dönemin önemli davalarından ABD Büyükelçisi Commer'in ODTÜ'de arabasının yakılması olayı ile ilgili olarak yargılanan ODTÜ öğrencileri ve 15-16 Haziran Olayları nedeniyle DiSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve arkadaşları hakkında açılan davalarda savunmanlık yaptı.

12 Mart'la Niyazi Ağımaslı, Erşen Sansal, Kâmil Savaş, Mükerrrem Erdoğan, Orhan İzzet Kök, Sadık Akıncılar, Refik Ergün, Muvaffak Şeref, Zeki Oruç Erel, Özden Timurkaynak, Bozkurt Kemal Yücel ile birlikte THKO Davası'nda Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının savunmanlığını yapan Halit Çelenk, Mükerrrem Erdoğan'la birlikte idam gecesi üç gencin yanında bulundu. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının savunmanlığı sırasında diğer avukatlarla birlikte hakkında dava açıldı. Bu dönemde Dev Genç, THKP-C, TÖS ve daha birçok davanın savunmanı oldu.

12 Eylül'de Dev-Yol, TÖB-DER, TBKP, TKP, DiSK, Türkiye Yazarlar Sendikası gibi davalarda da savunmanlık üstlenen Halit Çelenk, birinci Barış Davası'nda avukat iken ikinci Barış Davası'nda sanık iskemlesine oturdu. Hakkında ABECE dergisinde yazdığı bir yazıdan ölümlü komünizm propagandası yapma savıyla dava açıldı ve Ankara DGM'de yargılandı.

Pek çok ödüle layık görülen Halit Çelenk'in hukuk, insan hakları, siyasal ve toplumsal sorunları konu alan çok sayıda eseri bulunmaktadır.

Sınıfsız, sömürsüz bir toplum uğruna, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm savaşımı uğruna verilen zor ama ödünsüz bir mücadeleyle geçen Halit Çelenk'in 90 yıllık yaşamı, 5 Mayıs 2011'de son buldu.

KOR KİTAP - 53

Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş

HALİT ÇELENK

HAZIRLAYANLAR: RONA AYBAY - ÜMİT ALTAŞ

KAPAK ve İÇ TASARIM • DEVRİM KOÇLAN

KAPAK ÇİZİM • TAN ORAL

ISBN 978-605-2283-34-9

Birinci Basım MAYIS 2018

© Ginko Kitap Ltd. Şti. 2017

BASKI: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.

Sanayi Cd. Altay Sk. No. 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No. 12142

T: 0212 452 23 02 • www.ezgimatbaa.net

Ginko Kitap: Osmanağa Mah. Ali Suavi Sk. No: 10 D. 3 Kadıköy / İstanbul

T: 0216 449 20 99 • F: 0216 449 21 00

www.korkitap.com • info@korkitap.com

Sertifika No: 35054

Kor Kitap, Ginko Kitap Ltd. Şti. tescilli markasıdır.

YAŞAMDA VE YARGIDA DEVRİMCİ DURUŞ

HALİT ÇELENK

**HAZIRLAYANLAR
RONA AYBAY - ÜMİT ALTAŞ**

Üçüncü Basıya Önsöz

İlk kez 2007 yılında Çınar Yayınları'ndan çıkan “Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: HALİT ÇELENK” kitabı, bir yıl gibi kısa sürede tükenmiş ve 2008 yılında İmge Yayınları'na ikinci basısı yapılmıştı.

Şimdi KOR Kitap'larınca yeni bir basısının yapılmasına gerek duyulması, Halit Çelenk'in; avukat olarak, yazar olarak, sosyalist olarak, devrimci olarak ve insan olarak toplumumuzda bıraktığı izlerin silinmediğini gösteriyor. Özellikle, onunla aynı dönemi paylaşmamış yeni kuşak gençlerin Halit Çelenk'e gösterdiği ilgi, toplumumuzun geleceği açısından umut verici...

Halit Çelenk'i bir kez daha saygıyla anıyoruz...

Rona Aybay, Ümit Altaş

İçindekiler

Rona Aybay	
<i>İkinci Basıya Önsöz.....</i>	11
Rona Aybay	
<i>Sunuş ve Teşekkür.....</i>	13
Yaşamda ve Yargıda Devrimci Bir Duruş	
Ümit Altaş	
<i>Yaşamda ve Yargıda Devrimci Bir Duruş</i>	21
Yârin Yanagından Gayrı...	
Şekibe Çelenk	
<i>Halit... ..</i>	109
Deniz Özyurda	
<i>Dedeme.....</i>	111
Ferda Çelenk Özyurda	
<i>Babama.....</i>	113
Serpil Çelenk Güvenç	
<i>Babam İçin</i>	117
Halit Çelenk	
<i>Kızım</i>	123
Halit Çelenk İçin Yazdık	
Ahmet Tuncer Sümer	
<i>Sevgi Bağları.....</i>	131

Adalet Ağaoğlu	
<i>Uzun Yürüyüşçüler</i>	135
Alaattin Bilgi	
<i>Halit Ağabey</i>	137
Ali Sirmen	
<i>Daralınca Ruhun Halit Çelenk'i Anımsa!</i>	140
Alpaslan Berktaş	
<i>Bir Hukuk Anıtı! Bir Adam! Bir Devrimci</i>	143
Alpaslan Işıklı	
<i>Zor Günlerin İnsanı</i>	145
Ataol Behramoğlu	
<i>Çelenkler'e Saygı</i>	148
Atilla Aşut	
<i>Halit Çelenk: Bir Hukuk Şövalyesi</i>	150
Aydın Aybay	
<i>Halit Çelenk İçin</i>	159
Aydın Aydemir	
<i>Bir Dava İçin Yaşamak</i>	162
Aydın Çubukçu	
<i>Bilinçle Seçilmiş Bir Yaşam, Bilinçle Bütünleşmiş Bir Kimlik</i>	166
Bahri Bayram Belen	
<i>Halit Çelenk</i>	172
Cihat Aral	
<i>Yıkım Resimleri</i>	176
Doğan Özgüden	
<i>Ezeli - Ebedi Militan: Halit Çelenk</i>	179
Erşen Sansal	
<i>Avukatlık Mesleğinin Büyük Ustası: Halit Çelenk</i>	185

Fakir Baykurt	
<i>Halit Çelenk, Bükülmez Bir Savunman.....</i>	191
Fethiye Çetin	
<i>Halit Ağabey.....</i>	199
Fikret İlkiz	
<i>Halit Abi'yle Yan Yana Durabilmek.....</i>	203
Gülsüm Cengiz	
<i>Seçilmiş Bir Yolda Onurla Yürümek</i>	207
Gültekin Gazioglu	
<i>Bir Hukuk Anıtı..</i>	213
Güney Dinç	
<i>Halit Çelenk İçin.....</i>	216
Hacı Tonak	
<i>Ne Yazılsa Eksiktir.....</i>	218
Hasan Fehmi Güneş	
<i>Bir Simge, Bir Önder, Bir Dost İnsan</i>	228
Hikmet Çetinkaya	
<i>Ben Halit Çelenk'i Nasıl Yazabilirim ki?</i>	230
Hüsnü Öndül	
<i>Halit Bey'in Etkileri.....</i>	232
Işık Baykurt	
<i>Halit Amca</i>	234
Işık Kansu	
<i>Halit Çelenk: Bilincim Narçiçeği.....</i>	236
İlhan Alkan	
<i>Halit Çelenk ve Öğretmen Örgütçülüğü.....</i>	244
İlhan Selçuk	
<i>Halit Çelenk'e Selam Olsun</i>	248

Kaya Güvenç	
<i>Sizi Tanımak, Halit Ağabey.....</i>	251
Korkut Boratav	
<i>Türkiye Sosyalizminin Bir Bilgesi: Halit Çelenk</i>	254
Mehmet Tahir Hatipoğlu	
<i>İki Anıt İnsan: Şekibe - Halit Çelenk</i>	259
Metin Demirtaş	
<i>İnsan Olmanın Onurunu Ayakta Tutmaya Adanmış Bir Hayat</i>	263
Mukadder Çetinkaya	
<i>Bizim Toplumumuzun “Prometheus”u Halit Çelenk’tir!.....</i>	270
Musa Uysal (Emmi)	
<i>Halit Çelenk İçin.....</i>	273
Mustafa Altıntaş	
<i>Halit Çelenk ve 28 Şubat’ın Rövanşında Kurban Rektör.....</i>	276
Mustafa Balbay	
<i>Solmayan Bir Çelenk!</i>	282
Mustafa Gazalçı	
<i>Hukukun Çelenk’i Halit Çelenk İçin</i>	284
Mustafa Yalçın	
<i>İnsanlık Abidesi</i>	287
Muzaffer İlhan Erdost	
<i>Halit Çelenk’le</i>	291
Mümtaz Soysal	
<i>Unutulmaz</i>	297
Naci Ormanlar	
<i>Halit Çelenk.....</i>	300
Nevzat Helvacı	
<i>Halit Çelenk Bir Demokrasi ve İnsan Hakları Savaşımı.....</i>	302

Oktay Akbal	
<i>Hukukun Çelenk'i: Halit Çelenk</i>	310
Oral Çalışlar	
<i>Avukatımız ve Ağabeyimiz</i>	312
Orhan Erinç	
<i>Hukukumuzun Çelenk'i</i>	315
Özcan Kesgeç	
<i>Hukukun ve Eylemin Birliği</i>	318
Refika Bezirci	
<i>Halit Çelenk Gün Işığıdır</i>	321
Remzi İnanc	
<i>Halit Çelenk'le Bir Pazar Günü</i>	324
Sadun Aren	
<i>Halit Çelenk Arkadaşım İçin</i>	328
Server Tanilli	
<i>Halit Çelenk'in Portresi</i>	331
Seyhan Erdoğan	
<i>Halit Çelenk: Umudun Simgesi</i>	334
Sultan Özer	
<i>Avukat Halit Çelenk'ten Halit Abi'ye</i>	337
Süleyman Çelebi	
<i>Halit Çelenk Bir İnsanlık Abidesidir</i>	339
Süleyman Ege	
<i>Zorlu, Devrimci Bir Savaşım: Halit Çelenk</i>	341
Şahap Bakırsan	
<i>Can Dostlarım</i>	345
Şenal Sarıhan	
<i>Hukuk Mücadelesinde Bir Ömür</i>	348

Şihca Yavuz	
<i>Anılar Arasında Halit Çelenk.....</i>	351
Şükran Soner	
<i>Halit Ağabey.....</i>	354
Talip Apaydın	
<i>Halit Çelenk.....</i>	356
Tanık Akan	
<i>Sırttan Gördüğüm Dev: Halit Çelenk... ..</i>	358
Tuncay Çelen	
<i>Devrimin ve Devrimcilerin Ödünsüz Savunmanı</i>	361
Türkkaya Ataöv	
<i>Halit Bey, Bu Sensin İşte!.....</i>	365
Vecihi Timuroğlu	
<i>Ezilenlerin Kale Komutanı: Halit Çelenk.....</i>	369
Veli Devecioğlu	
<i>Ünlü Hukukçu-Yazar-Avukat Halit Çelenk Üzerine Bir Deneme</i>	379
Yakup Kepenek	
<i>Hukukun “Hak” Boyutu</i>	386
Basından.....	397
Halit Çelenk’in Eserleri ve Broşürleri	460

İkinci Basıya Önsöz

Bu, *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: HALİT ÇELENK* kitabının ikinci basısı oluyor. Bir yıl önce, Ocak 2007'de, Çınar Yayınları'nca yayımlanan birinci basının gördüğü büyük ilgi nedeniyle kitap kısa sürede tükendi. Şimdi ikinci basıyı İmge Kitabevi Yayınları yayımlıyor.

Böyle bir kitabın çıkarılması düşüncesini ortaya atan ilk kişi ben olmuştum; yazılarıyla katkıda bulunanların Halit Bey'e duydukları sevgi ve saygı nedeniyle gösterdikleri büyük ilgi, bu düşüncemin ne denli yerinde olduğunu gösterdi. Öte yandan, birinci basının kısa sürede tükenmesi, okurların ilgisini kanıtladı. Özellikle, genç okurların Halit Çelenk kitabına gösterdikleri ilgi, kitaba emek verenleri mutlu etti.

Birinci basının hazırlanmasında, iyimserliği ve enerjisi ile bana büyük destek vermiş olan öğrencim ve meslektaşım Av. Ümit Altaş'la birlikte, bize bu mutluluğu yaşatanlara en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu bası, özünde ilk basının bir yinlemesi olmakla birlikte yenilikler de içeriyor: Önceki basıya yazısını yetiştirememiş olan Tarık Akan'ın yazısı eklendi, bazı yazılar gözden geçirildi. Ayrıca, birinci basıyla ilgili basında çıkan yazıları "Basından" bölümünde görebilirsiniz. İmge Kitabevi Yayınları, bu yeni basıda kitabın sayfa düzeninde de değişiklikler yaptı. Böylece, okurun kitaptan daha rahat yararlanabileceğini umuyoruz.

Birinci basının yayımlanmasından sonra, Halit Çelenk için, katılanların duygusal anlar yaşadıkları iki toplantı yapıldı. Birincisi, 17 Şubat 2007'de AYBAY Hukuk Araştırmaları Vakfı'nda oldu. Halit Bey'in Ankara'dan İstanbul'a geliş yolculuğunun zahmetine katlanarak katıldığı bu toplantı, vakfımızı onurlandırdı. Bu toplantıdan sonra, gençlerin Halit Bey'in çevresine toplanıp yere oturarak onun anlattıklarını dinlemeleri gerçekten görülmeye değerdi. Bu sahneyi kısmen olsun saptayan bir fotoğrafı aşağıda göreceksiniz.

17 Şubat 2007

İkinci toplantıyı, Ankara Barosu, altmış yıllık Avukat Halit Çelenk için 5 Nisan 2007'de düzenledi. Ankara Barosu, Avukatlar Günü'nde, böyle bir toplantı düzenlemekle gerçek bir kadirbilirlik örneği sergilemiş oluyordu. Değerli yazarımız Can Dündar'ın, 7 Nisan 2007 tarihinde *Milliyet*'te yayımlanan yazısını "Basından" bölümünde bulacaksınız. Yazı, toplantının izlenimlerini çok güzel betimliyor, ama Sevgili Can Dündar'ın yazısında büyük bir eksiklik var: Kendisinin o toplantıda yaptığı konuşmadan hiç söz etmiyor. Oysa tam da o günlerin konusu olan cumhurbaşkanı seçimi vesilesiyle "Benim cumhurbaşkanı adayım Halit Çelenk" diye başladığı konuşmasıyla, Halit Çelenk'in cumhurbaşkanı, Şekibe Çelenk'in de cumhurbaşkanı eşi olarak Çankaya Köşkü'ne çıktıklarını hayal ederek ve ettirerek çizdiği tabloyu hepimiz ne kadar ilgiyle dinlemiş, onun hayalini paylaşarak, kısacık da olsa bir mutluluk yaşamıştık.

Birinci basıya yazdığım "Sunuş ve Teşekkür"ü şöyle bitirmiştım: "Halit Çelenk'e toplum olarak borcumuz olan şükran ve saygının gereğini, bu kitapla küçük bir ölçüde yerine getirebildikse ne mutlu!"

Toplumumuzda eleştirdiğimiz, bizleri üzen, yaralayan bunca pislik, ahlaksızlık, densizlik, hukuktanımazlık karşısında sağlam kişiliğiyle umutlarımızı yeşerten Halit Çelenk'e bir kez daha içten saygılarla...

*Rona Aybay
Ankara, 2008*

Sunuş ve Teşekkür

Bu kitapta, 70'e yakın yazarın, Halit Çelenk üzerine yazdıklarını bulacaksınız. Bu yazarların her biri; hukuk, siyaset, basın, eğitim, üniversite, sanat, kültür gibi alanlarda Türkiye'nin yakın tarihinde yeri ve etkisi olmuş aydın insanlar... Halit Çelenk, çoğunun en zor zamanlarında yanında olmuş, olağanüstü dönemlerin yargı organları önünde en güç koşullarda savunmalarını üstlenmiş, ama kimi zaman da, hapisanede koğuş arkadaşı olarak birlikte yatmış!...

Her kişi gibi, Halit Çelenk de çeşitli açılardan değerlendirilebilir tabii... Bu 70'e yakın yazıda, her yazar kendi açısından bir değerlendirmesini yapıyor Halit Bey'in... Kimi yazar daha duygusal, kimi yazar daha yalın ve gerçekçi... Yazıların bazısında Halit Bey'in 'hukukçu' yönü vurgulanıyor, bazısında ise 'insan' yanı öne çıkıyor. Kimi yazar da, Halit Bey'in "sosyalist" kimliğine ağırlık veriyor. Ama bu yazıların hepsinin vardığı bir tek sonuç var: Halit Çelenk, ciddi, dürüst, tutarlı, en zor koşullar altında bile güvenilir bir insan ve nice çilelerle dolu aşamalardan, çetin sınavlardan geçip, çelikleşmiş dört dörtlük bir hukukçu...

Halit Çelenk'in meslek yaşamının en yoğun yıllarını yaşadığı dönem, Türkiye'nin çok şiddetli toplumsal depremlerden ve siyasal çalkantılardan geçtiğı bir dönem. İşte bu ortamlarda, Halit Bey'in hukuk, demokrasi ve insan hakları savunucusu olarak üstlendiğı görevlerin çetinliğı daha bir belirginleşiyor. Hele, olağanüstü dönemlerde ortaya çıkan türlü kaypaklıklar, ihanetler, ahmaklıklar, döneklilikler düşünülürse, Halit Bey'in sağlam kişiliğı, insanın gözünde anıtlaşıyor; içimizi ay-

dınlatan bir umut, gelecek kuşaklara övünçle göstereceğimiz saygın bir örnek oluşturunuyor.

Halit Bey'in Şekibe Hanım'la evliliği de, bu saygın yaşamın bir başka örnek yönünü simgeliyor. Hukuk fakültesindeki öğrencilik yıllarında başlayan Halit-Şekibe yakınlığı, siyasal görüşte, eylemde, hukuk yaşamında omuz omuza bir yaşam birlikteliğine dönüşüyor.

Halit Çelenk, bir hukukçu; çok iyi bir hukukçu hem de... Ama 'hukuk'u sadece bir meslek alanı olarak görmenin dar kalıpları içinde kalmıyor. Hukukçu olarak, "var olan" hukuk kurallarını, kanun maddelerini çok iyi izliyor, değerlendiriyor; ama ufkunu hep geniş tutup, o kuralları, insanlığın geleceğinin daha aydınlık, daha mutlu olmasına katkıda bulunacak yönde değerlendirip, yorumluyor. Başka bir deyişle, "kanun"u gözardı etmiyor ama hep "hukuk"u arıyor; bütün varlığını ortaya koyarak "*var olan*"ı, "*olması gereken*"e ulaştırmaya çalışıyor.

Bu bir savaşım... Bu savaşımında, Halit Bey'in karşısında hukuku ciddiye almayan, yasa maddelerinin sözüne takılıp, çağdaş yorumlarla onları aşmaya çalışmayan; giderek, hukuku zulmün, baskının basit bir aracı olarak görenler var. Üstelik bunların çoğu da "hukuk diploması" almış kişiler.

Halit Çelenk ise; hukuktanımazlığın, dar görüşlülüğün adeta taş-tan bir duvar gibi karşısına dikildiği zamanlarda bile hep olgun ama dirençli bir tavırla görevinin gereğini yerine getirmiş örnek ve saygın bir kişilik olarak kalmayı başarıyor.

Bu kitapta, Halit Çelenk ile yaptığımız bir söyleşiyi ve dostlarının, müvekkillerinin, meslektaşlarının, hapishane koğu arkadaşlarının yazılarını bulacaksınız. Ayrıca kitapta yer alan DVD'de söyleşinin kurgulanmış görüntü kaydını, konularla ilgili çeşitli fotoğrafları ve Halit Çelenk'in yazmış olduğu kitapların kapaklarını da görebilirsiniz.

Kitabın okura sunulur hale gelmesinde emeğini, ilgisini, desteğini esirgemeyen, yazılarıyla bizleri yüreklendiren dostlara en içten duygularla teşekkür ediyorum. Kitabın yayınlanması için TÜYAP'ın olanaklarını seve seve özgüleyen Sayın Bülent Ünal'a özel bir teşekkür borcumuz vardır.

Tasarımı gerçekleştiren Sayın Sadık Karamustafa'ya, söyleşinin kamera çekimlerinin yapılmasını sağlayan Sayın Yasin Ali Türkeri'ye, DVD'nin tasarım ve kurgusunu hazırlayan Sayın Ender Yeşilbaş'a, söyleşinin transkripsiyonunu yapan Sayın Yaşar Can, Yaşar Dermanlı, Hakan Geçgin'e, Kıvanç Kayaoglu'na, kutu metinlerinin hazırlanmasına katkıda bulunan Sayın Serpil Çelenk Güvenç'e, dizgiyi yapan Sayın Işıl

Güler'e ve düzeltme işlerinde emeği geçen öğrencilerim Sayın Ezgi Altunç'a ve Sayın Feride Sema Köseli'ye teşekkür ediyorum.

Kitabın hazırlanması sırasında karşılaştığımız türlü sorunlar, gecikmeler ve zorluklar karşısında, öğrencim ve meslektaşım Av. Ümit Altaş'ın iyimserliği ve enerjisi bana güç verdi. Kişisel olarak, en büyük teşekkür borcum Ümit'edir.

Halit Çelenk'e toplum olarak borcumuz olan şükran ve saygının gereğini, bu kitapla küçük bir ölçüde yerine getirebildiysek ne mutlu!

Rona Aybay

"Commer Davası" sanıkları:
Coşkun Eroğlu, İrfan Uçar, Halil Celimli, Mustafa Akgül,
İbrahim Seven, Seçkin Inceefe, Yusuf Aslan, Sait Biğ,
Bayram Yaşar, Taylan Özgür, Tuncay Celen, Kasım Celik

"Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'Bir orman gibi kardeşçesine' yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları... Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?"

H. Celenk

Yaşamda ve Yargıda Devrimci Bir Duruş

Yaşamda ve Yargıda Devrimci Bir Duruş*

Ümit Altaş

Ümit Altaş (ÜA): Çocukluğunuzdan İstanbul'a gelişinize kadar geçen yaşamınızı anlatır mısınız?

Halit Çelenk (HÇ): 1. Dünya Paylaşım Savaşı sonlarında Fransız ordusunun, Antakya'yı topa tuttuğu dönemlerde; kent halkından parasal durumu elverişli olanlar, köylere ve bahçelere göç ediyorlardı. Annem, babam ve kardeşlerim de Harbiye'ye göç etmişlerdi. Annem, göç sırasında üç buçuk aylık olduğumu söylerdi. Yani bu durumda ben, 1921 yılında doğmuş oluyorum.

Antakya, Büyük İskender'in generallerinden biri tarafından MÖ 1307 yılında inşa edilmiş bir kenttir. Bu kentte tarih boyunca birçok halk yaşamış, kentten gelip geçmiştir. Benim doğduğum ve ortaöğrenimimi sürdürdüğüm yıllarda ise, orada yaşayan yerleşik halkın çoğunluğu Türk'tü. Büyük topraklar da Türk ve Türkmen ağalarının elindeydi. Bunun yanında, kentte Arapça konuşan Aleviler, Hristiyanlar, Ermeniler oturuyorlardı. Hatay bölgesi, Fransızların mandası altındaydı. O yıllardan Hatay'ın kurtuluş yılına kadar, bölge için Fransızlara karşı sürekli bir savaşım verildi. Bu savaşım daha çok Türk halkının aydınları tarafından yapılıyordu. Bu aydınların ön safında büyük ağa-

* Halit Çelenk'le yapılan söyleşi.

YENİGÜN

1921 Numaraya İhtisap

ASKERLERİMİZ HATAYDA

Atatürk'ün En Büyük Eserlerinden
Biri Daha Tuhaflik Etti

Yirmi-Yıldanberi Hazretini Çekerek
Özlediğimiz Kahraman Memetçiğe
Kavuştuk

Ordumuz Bu Şekil İle Nektadan Hatada
Geçerek Hataya Girdi!

Bu sahah kaidahı geyen İlahi ana aydın, yığın Kurban ve Akımlarında
perpetuo sahah peribahide kaidahı

Hatay meydanı harabesi

Yeni günün bu sahah kaidahı geyen İlahi ana aydın, yığın Kurban ve Akımlarında
perpetuo sahah peribahide kaidahı

beyim Selim Çelenk, Şükrü Balcı, Samih Azmi Eser, Münir Karabay, Abdurrahman Melek ve Ahmet Sırrı Hocaoglu gibi isimleri anımsıyorum. Şükrü Balcı ve ağabeyim Selim Çelenk, *Yenigün* adında bir gazete çıkarıyorlardı. Bu gazete sürekli olarak Fransız emperyalistlerine karşı savaşım veriyordu. Fransızlar gazeteyi sık sık kapatıyorlar ama gazete değişik yöntemlerle yayınına devam ediyordu. Sonunda gazete yine kapatılınca Selim Çelenk ve Şükrü Balcı bu gazete yerine *Atayolu* adında bir günlük gazete yayınlamaya başladılar. Yenigün ve Atayolu

gazetelerinin sorumlu yönetmeni Selim Çelenk idi.

Selim Çelenk ve arkadaşları Türkiye'de şapka giyilmesi, yeni harflerin kabulü gibi inkılap hareketlerini adım adım izliyorlar ve Hatay'da da uygulamaya çalışıyorlardı. Hatay'da ilk şapka giyen Selim Çelenk oldu, halk daha şapkaya alışmadığı için ağabeyime "Gâvur Selim" lakabını taktılar. Türkiye'de yeni harfler kabul edildiği zaman Selim Çelenk ve arkadaşları dershaneler açarak halka, esnafa yeni harfleri öğretmeye başladılar.

SELİM ÇELENK (1897-1973): Halit Çelenk'in ağabeyi olan Selim Çelenk, 1897'de Antakya'da doğdu. 1921 yılında Fransızlar Hatay'ı işgal ettiler ve Hatay, Fransız mandasına verildi. Arkadaşları ile birlikte Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesi veren Selim Çelenk, Şükrü Balcı ve diğerleri ile önce *Yeni Mecmua* ve *Yenigün*, daha sonra *Atayolu* gazetesini çıkardı. *Yenigün* ve *Atayolu* gazetesinin sorumlu yönetmeniydi. Bu mücadele sırasında dergileri kapatıldı, Şükrü Balcı tutuklanıp hapsedildi; Selim Çelenk, Fransız işbirlikçisi ağalar tarafından dövülerek hastanelik edildi. Türkiye'de yapılan inkılapları Selim Çelenk ve arkadaşları Hatay'da uyguluyorlardı. Örneğin, yeni harfler kabul edilince dershaneler açtılar. Hatay'da ilk şapkayı Selim Çelenk giydiği için lakabı "Gâvur Selim" kaldı. Yıllarca süren bu mücadelelerden sonra Atatürk, ölümünden kısa bir süre önce Mersin ve Adana'yı ziyaret etti. Bu ziyaretin ardından Fransızlarla yapılan anlaşma sonucu işgal altındaki kışla boşaltıldı ve göndere Türk bayrağı çekildi. Hatay'da kurulan ve 2 Eylül 1938'de Millet Meclisi'ni toplayan bağımsız Hatay Devleti 10 ay, 21 gün sürdü ve 29 Haziran 1939'da kendini feshederek Türkiye'ye ilhak kararı aldı. Selim Çelenk, 30 Kasım 1973'te vefat etti.

Fransızlara karşı savaşım sürerken, toprak ağaları ile Ermeniler ve Hristiyanlar Fransızların safında yer aldılar. Bu savaşım ölümlerle, hapislerle, davalarla ve işkencelerle 19 yıl sürdü. Sonunda Mustafa Kemal Atatürk 1938 yılında Mersin'e geldi, orada büyük bir törenle karşılandı

ve sonrasında da Adana'ya geçti. Adana'da yine büyük bir karşılama töreni düzenlendi. Atatürk'ün dört saat ayakta izlediği törenin resimleri *Atayolu* gazetesinde yayınlandı. Bütün bunlar Fransızlara bir uyarı niteliği taşımaktaydı.

Bu gelişmelerden sonra Fransa ile Türkiye arasında bir anlaşma yapıldı ve Fransızlar Hatay'ı terk etmeyi kabul ettiler. 1938 yılında, Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki bir askeri birlik Antakya'ya geldi. Bu durum büyük coşkuyla karşılandı. Askerleri kucaklayanlar, öpenler, su ve yiyecek verenler... Böylesine bir coşku! 1939 yılında, bir törenle, Fransız askerleri Antakya'da işgal ettikleri Osmanlı kışlasını "Marseillaise Marşı" eşliğinde terk ettiler. Sonra İstiklal Marşı çalındı, göndere Türk bayrağı çekildi ve askeri birlik kışlaya girdi. Antakyalı kadınlar, büyük bir heyecanla kışlayı arap sabunuyla yıkayıp, temizlediler ve askerlere teslim ettiler. Bu töreni ben de gözlemleyebilme imkânı bulmuştum. Fransızlar Hatay'dan ayrıldıktan sonra, Hatay'da bağımsız bir devlet kuruldu ve 3,5 ay sonra bu devlet Türkiye'ye katılma kararı verdi.

Ortaokul yılları, Antakya, 1935

Ben, ilkokulu Antakya'da, Osmanlılardan kalma "Mektebi Sultani" denilen bir okulda okudum. Daha sonra Fransız yönetimindeki okulda eğitimime devam ettim ve liseyi orada bitirdim. Okulun başında Pierre

Bazente isminde bir direktör vardı. Hocaların çoğu Fransız ya da Fransa'da eğitim görüp geri dönmüş; Fransızcaya hâkim kişilerdi. Türkçe ve Türk Edebiyatı Tarihi dışında bütün dersler Fransızcadı. Lisede

Antakya Lisesi Futbol Takımı, (topu tutan), 1937

okurken daha çok sosyal bilimlere, özellikle de sosyoloji, psikoloji, felsefe, mantık gibi derslere meraklıydım ve çok çalışıyordum, bunlarla ilgili okumalarım daha yoğundu, ayrıca ders dışında da kitaplar okuyordum. Sınıfımızdaki bazı arkadaşlarımız da bu konulara çok meraklıydılar. Sol ve devrimci düşüncelerle lise sıralarında, yoğun olarak da son sınıfta karşı karşıya kaldık ve o düşünceleri benimsemeye başladık. Sosyalist dünya görüşümüzün temeli böyle oluştu. Sınıfımızda çok yakın zamanda kaybettığımız arkadaşımız Fethi Atay ve bir de Kemal Sülker vardı. Kemal Sülker, o dönemde *Son Telgraf* gazetesinde muhabir olarak çalışıyordu. Fikri Elçi, Ahmet Nami, Kemal Sülker, Fethi Atay'dan oluşan bir grubumuz vardı. Bu arkadaşlarımla birlikte, bu dünya görüşünün benimseyicileri olarak İstanbul'a gittik.

İstanbul ise çok büyük bir kent, eski bir kültür merkezi. Okulda öğrendiğimiz Fransızcanın yardımıyla ve İstanbul'un bize sağladığı geniş kitap yelpazesi sayesinde daha çok okuma imkânı bulduk. Üniversite kitaplığından Halkevi kitaplığına, Babıâli'den satın aldığımız kitaplardan Yüksek Kaldırım'da bulduğumuz kitaplara kadar, elimize geçen

tüm kaynaklardan yararlanarak kendi düşüncelerimizi, dünya görüşümüzü geliştirmeye çalıştık. Babıâli ve Yüksek Kaldırım'da o zamanlar sol yayınlar yoktu, yani bugünkü gibi değildi. Haydar Rıfat'ın, anlaşılması mümkün olmayan bir *Kapital* özet çevirisi vardı. Nâzım Hikmet'in şiirleri, Max Beer'in, içinde Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'un önsözünün olduğunu anımsadığım *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Genel Tarihi* isimli eseri okuduğumuz yayınlar arasındaydı. Ayrıca, Fransa'ya eğitim için gidip dönen ve yanlarında sosyal, siyasal konularda, sosyalizm, Marksizm üzerine yazılmış kitaplar getiren insanlardan yararlanmayı ihmal etmiyorduk. Sonuç olarak, bütün üniversite eğitimimiz boyunca kendimizi geliştirmeye, birikimimizi arttırmaya çalıştık.

Kerim Sadi ile İstanbul'da tanıştım; gerçek adı Nevzat Uzunhasan idi. Kerim Sadi'nin kendi kitapları *İnsaniyet Kütüphanesi* başlığı altında yayınlanıyordu. Evinde bulunan büyük kitaplığından ve Fransızca çevirilerinden yararlanarak birçok kitap okudum. Felsefe tarihi okuyordum. Ayrıca iktisadi doktrinler tarihi, ekonomi biliminin temel kitaplarını, Adam Smith'in *Ulusların Serveti* kitabını, Ricardo'nun *Değer Kuramı*'nı ve Malthus'un nüfus üzerine olan tezlerinin Fransızca çevirilerini; felsefe alanında Hegel'in, materyalist düşünürlerin ve daha sonra Marx, Engels ve Lenin'in bulabildiğim kitaplarını okudum.

"İnsan nasıl insan oldu, nasıl düşünmeye başladı?" türünden konularla çok ilgili olmam nedeniyle, bu konulara daha çok eğilip, bugün sayamayacağım kadar kitap okudum. Bütün bu okuduklarım, bu birikimim sonucunda şu dünya görüşüne ulaştım: Gerek doğa, gerekse toplum ve tarih alanında en doğru araştırmaları yapan ve en doğru sonuçlara ulaşan diyalektik materyalizmdir. Bana göre; diyalektik materyalist teori, dünya görüşü olarak en doğru görüştür.

ÜA: Üniversite yıllarında tanık olduğunuz Tan gazetesinin yakılması olayı nasıl gerçekleşmişti?

HÇ: Biz Şekibe ile 1943'te üniversite öğrencisi iken nişanlandık, 1944'te de evlendik. Aynı yıl hukuk fakültesini bitirdik. Fakülte bitiminde doktora kurslarına başvurdum. Doktora için gerekli olan dil sınavını kazandım, doktora girdim. Aslında amacım, kendi eğitimimi ve bilgi birikimimi daha çok derinleştirmek ve zenginleştirmek için zaman kazanmaktı. Doktora çalışmam nedeniyle askerliğimi iki yıllığına tecil ettirdim. Yanılmıyorsa, *Tan Gazetesi Olayı* 4 Aralık 1945 tarihinde, Milli Şef İsmet İnönü'nün döneminde oldu.

1940'lı yıllarda Basın Yasası'nın 5. maddesinin yürürlükten kalkmasıyla birlikte sosyalist ve ilerici eğilimli bazı aydınlar *Tan*, *Gün*, *Yeni Dünya* gibi gazeteleri ve bazı dergileri yayımlama olanağı buldular. Tirajı yirmi bini bulan Zekeriya Sertel yönetimindeki sol eğilimli *Tan* gazetesinin bu yayınlar arasında özel bir yeri vardı. *Tan* gazetesi, savaş yıllarında SSCB'nin faşizme karşı verdiği mücadeleyi

desteklemiş, yine bu yıllarda ve savaş sonrası gericiliğe karşı mücadele vermenin yanı sıra emekçilerin haklarının ve anti-demokratik yasalara karşı savaşımın savunucusu olmuştu. *Tan*'ın çizgisi egemen sınıfları kızdırmaktaydı. Dönemin yöneticileri gazete aleyhine çeşitli davalar açtılar. Yöneticilerin bu tutumlarını sağ basın destekliyor; örneğin Peyami Safa, makalelerinde Sabiha Sertel'e "Bolşevik Dudu" olarak sesleniyor, Hüseyin Cahit Yalçın "Kalkın Ey Ehli Vatan!" başlığıyla Serteller aleyhine yazılar yazıyordu. 4 Aralık 1945'te *Tan* gazetesi ve matbaasına karşı gerici çevrelerce tezgahlanan bir saldırı gerçekleştirildi. Aralarında birçok sivil polis ve üniversite öğrencisinin bulunduğu bir grup, gazeteyi bastı. Gazete bürosu tahrip edildi, matbaa makineleri parçalandı, görevliler dövüldü ve mobilyalar yakıldı.

Bir gün Beyazıt'ta eşimle birlikte üniversiteye gidiyorduk. Üniversitenin kapısında bir kalabalık gördük. Üniversiteli gençler telaş içinde yürümektedirler. Nereye gittiklerini merak ettik. Şekibe nereye gittiklerini sordu. İşimiz var, gibisinden bir cevap aldık. Onları takip ettik. Babiâli'ye inerek *Tan* gazetesinin bulunduğu binanın önüne geldiler. Orada sürekli olarak *Tan* gazetesi aleyhine "Kahrolsun Komünistler!" gibi sloganlar atıyorlardı. Sonra gazeteye girdiler. Gazetenin makinelerini, rulo kâğıtlarını kapılardan ve pencerelerden sokaklara attılar. Dışlilerinin arasına demir koymak suretiyle makineleri tahrip eden ve öğrenciye benzemeyen kişiler de gördük. Sirkeci'de denize kadar tüm yollar kâğıtlarla ve gazete malzemeleriyle doluydu.

Bunun nedenine gelince, *Tan* gazetesinde Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Naci Sadullah gibi sol düşünceli yazarlar vardı. Sabiha Sertel sosyalist bir insandı. Naci Sadullah da sol eğilimli bir kişiydi. Gazete, sürekli olarak, iktidarı eleştiren yayınlar yapıyordu. O dönemde *Tan* gazetesi anti-demokratik yasaları değiştirme kampanyası başlatmıştı. Anti-demokratik yasaları tek tek inceleyip, bunların neden demokrasiye aykırı olduklarını anlatıyorlardı. Bu yayınlar iktidarı çok rahatsız etti. Bu saldırının iktidar tarafından düzenlenmiş olduğunu düşündük. Amaç, *Tan* gazetesini ortadan kaldırmak ve yazarların yazılarına son vermek, bu gazeteden kurtulmaktır.

Sabiha ve Zekeriya Sertel'i tanıyorum, Naci Sadullah'ı da tanırım. Eşim Şekibe'nin Selanikli olması sayesinde, akrabaları aracılığıyla kendisi de Selanikli olan Sabiha Hanım ile tanıştım. Gazeteye gittim ve bir

Sekibe ve Halit Celenk
Üniversite yılları,
İstanbul, 1943

süre için orada çalışmaya da başladım. Röportajlar yapmak için bana konular veriyorlardı. Verilen konuları işlemek üzere gidip görüşmeler yapıyor, neticelerini getiriyordum. Bu münasebetle Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel'i tanıdım.

ZEKERİYA SERTEL* (1890-1980): Cumhuriyetin ilk basın-yayın genel müdürlerinden Zekeriya Sertel, Selanik'e bağlı Usturumca'da 1890'da doğdu. İlköğrenimini doğduğu kasabada yaptıktan sonra Selanik ve Edirne'de ortaöğrenimini tamamladı. Ardından Selanik'te Hukuk Mektebi'ne devam etti. Gazeteciliğe Selanik'te çıkan İttihat ve Terakki'nin yayın organı *Rumeli*'de başladı. Ziya Gökalp'le tanıştıktan sonra arkadaşlarıyla birlikte *Yeni Felsefe* dergisini

yayınlamaya başladı. Selanik'in işgalinden sonra İstanbul'a geldi ve burada *Tasvir-i Efkar* gazetesinde çalışmaya başladı. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirip Paris'e gitti ve Sorbonne'da sosyoloji öğrenimine başladı. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine İstanbul'a döndü. 1914'te kendi gazetesi *Turan*'ı yayınladıktan sonra Sabiha Hanım ile evlendi. 1919'da eşiyle birlikte ABD'ye giderek Columbia Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'ni bitirdi. 1924'te *Resimli Ay* dergisini yayınladı. Dergideki yazılarından dolayı İstiklal Mahkemesi'nde yargılanarak 3 yıla mahkûm oldu. 1936'da İstanbul'da İş Bankası tarafından çıkartılan *Tan* gazetesini Ahmet Emin Yalman'la birlikte satın alarak yeni bir biçimde yayınlamaya başladı. II. Dünya Savaşı sırasında savaşa ve faşizme karşı demokrasi cephesinin sözcülüğünü yapan *Tan*, kısa bir sürede etkili bir gazete haline geldi. Buradaki yazılarından dolayı birkaç kez tutuklanan Sertel, tek parti yönetiminin baskılarının artması üzerine eşiyle birlikte ülkeyi terk etti. Önce Paris'e, daha sonra Bakü'ye giden Sertel, eşinin ölümü üzerine yeniden Paris'e yerleşti. 4 Mart 1977'de Danıştay kararıyla İstanbul'a dönen Zekeriya Sertel, *Cumhuriyet* ve *Vatan* gazetelerinde yazılar yazdı. 1980'de Paris'te öldü.

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları.

Sabiha ve Zekeriya Sertel son derece güçlü ve mücadeleci bir kalem sahiptiler. Bu nedenle, yazılarını büyük bir zevkle okuyorduk. Siye Sabiha Hanım'ın kısa bir şiirini okursam, onun kaleminin ne kadar güçlü olduğunu göreceksiniz. Bu şiir, o zamanın sağcılarına yani Sebilülreşatçılara karşı yazılmış bir şiirdi:

*31 Mart isyanı var, tarihi kadimini mızrağa takacaklar
Sisli bir akşamüstü ferdayı yakacaklar
Göründü kara cüppeleriyle yeşil sarıkları
Sebilülreşatçılar hortlamış uluyor
Bir tek satırından senin hâlâ ey koca Fikret
Bak ki nasıl korkuluyor*

Bu şiir, Tevfik Fikret'in *Ferda*'sından esinlenerek yazılmış bir şiir-
dir. Bu nedenle kızımızın adını Ferda koyduk. Naci Sadullah'ın da çok
kıvrak bir kalemi vardı ama Sabiha Hanım'ı daha çok beğeniyorduk.

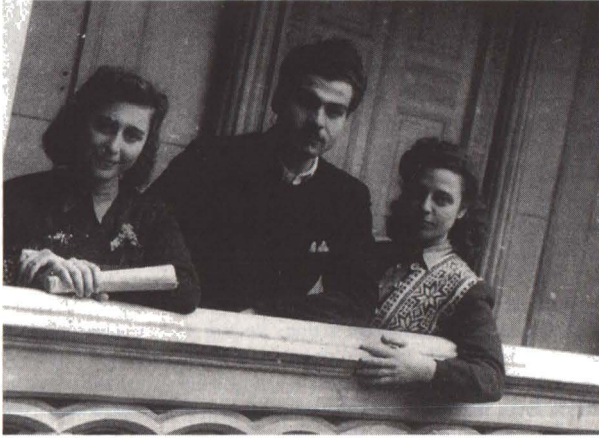
SABİHA SERTEL* (1895-1968): Cumhuriyet döneminin ilk kadın gazetecilerinden olan Sabiha Sertel Selanik'te doğdu. İlk ve ortaöğrenimini burada, Terakki İdadisi'nde tamamladıktan sonra yine Selanik'te bir Fransız mektebine gitti. 1912'de Balkan Savaşı'ndan ve Selanik'in kaybedilmesinden sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a gelerek buraya yerleşti. Bu arada daha önce tanıdığı Mehmet Zekeriya ile evlendi (1917). Ardından, 1919'da eşi ile birlikte ABD'ye giden Sabiha Sertel, Columbia Üniversitesi'nde sosyoloji okudu. Türkiye'de ilk kez bu bilim dalında eğitim yapan kadın olan Sabiha Sertel, Zekeriya Sertel'in Matbuat Umum Müdürlüğü'nden ayrılmasından sonra eşiyle birlikte yayıncılık yapmayı kararlaştırdı. Şubat 1924'te basın hayatına gerek tekniği, gerekse içeriği ile oldukça değişik ve yenilikçi bir hava getiren *Resimli Ay*'i yönetmeye başladı. Bir ara *Sevimli Ay* adıyla da çıkan dergi, 1931'de yeni harflere geçtikten bir süre sonra kapandı. Zekeriya Sertel'in İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp, cezalandırılmasından sonra eşinin 1932'de Faik Sabri Duran'la birlikte çıkardığı *Hayat Ansiklopedisi*'nde çalıştı. *Resimli Perşembe* dergisini de yöneten Sabiha Sertel, bundan sonra eşi Zekeriya Sertel'in çıkarmaya başladığı Tan gazetesinin yönetiminde görev aldı, yazdığı yazılarla ilgi uyandırdı. Tan, özellikle savaş yıllarında faşizme ve militarizme karşı demokrasi cephesinin sözcülüğünü yapıyor, tek parti yönetiminin baskılarına karşı çıkıyordu. Birkaç kez kapatılan gazete, 4 Aralık 1945'te bir kışkırtma sonucu, gençlerin baskınına uğradı. Sirkeci'de bulunan gazete yönetim binası ile matbaa tahrip edildi. Bundan sonra üzerlerinde yoğunlaşan baskılar sonucunda yurtdışına gitmek zorunda kalan Serteller uzun süre Paris, Budapeşte, Moskova ve Bakü gibi şehirlerde yaşamak zorunda kaldılar. Budapeşte Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde de çalışan Sabiha Sertel, bu süre içinde Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) Harici Bürosu'nda çeşitli yönetim kademe-lerinde görev aldı. 1968'de Bakü'de öldü.

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları.

Amerikalılar ve Sovyetler tarafından İkinci Dünya Paylaşım Savaşı'nda yer alan "Stalingrad Müdafası" belgesel olarak filme alınmıştı. Bu belgesel halka gösterilmeden önce, Sovyet Sefarethanesi'nde sadece basına gösterildi. Her basın mensubu, bir arkadaşını beraberinde sefarethaneye götürabiliyordu. Kemal Sülker de gazeteci olduğu için beni yanına aldı. Oraya ilk kez gidiyorduk. O dönemde insanlar korkulardan sefarethanenin önünden bile geçemiyorlardı. Çok büyük baskılar vardı; yani sefarethaneye gitmek, MİT'in sizi fişlemesine neden olurdu. Girdiğimizde Sabiha Sertel de oradaydı ve belgeseli izledik.

İnanılmaz bir vatan savunması; Kızılordu tarafından kapı kapı, pencere pencere, Nazi ordularına karşı bir savaş veriliyordu. Tabii ki bu savunma görüntüleri herkesi heyecanlandırdı. Daha sonra bir kokteyl verildi. Kokteylde Sabiha Sertel'in yanında Suat Derviş de vardı, karşılıklı kadeh tokuşturmaktaydılar. Sabiha Hanım'la orada da görüş-tük, konuştuk.

Saffet Sayar ve Şekibe Çelenk'le, Üniversite yılları, İstanbul, 1943

ÜA: Bu belgeselin gösteriminden sonra da konsolosluk görevlisinin evine gidiyorsunuz.

HÇ: Kokteyl sırasında Kemal Sülker bizi Yuri Polotnikov adında Sovyetler Birliği'nin telgraf muhabiri olan bir kişiyle tanıştırdı. Kokteyl bittikten sonra Yuri, "Size bir Rus votkası, bir de isli balık ikram edeyim" diyerek bizi evine davet etti. Kemal Sülker, Ömer Faruk Toprak ve ben Yuri'nin evine gittik. Şişli'de, Bulgar Sokağı'nda iki katlı küçük bir ev... Kapıdan girdik, hanımı ütü yapıyordu, hemen kaldırdı. Biz salonda oturduk. Yuri, isli balık ve votka getirmeye gittiği sırada, ben kitaplığını inceledim; hep şiir kitapları gördüm. Örneğin; Charles Baude-laire'nin *Les Fleurs du Mal* adlı kitabını anımsıyorum. Şaşırmıştım. Çünkü kitaplıkta ne Marx, ne Engels, ne de Lenin vardı.

Yuri geldiği zaman aramızda şöyle bir konuşma geçti:

- Yuri Bey, bakıyorum da kitaplığınıza hep romantik kitaplar, romanlar koymuşsunuz. Neden Marx, Engels, Lenin yok?
- Biz onları okuduk ve gereklerini yaptık. Bu nedenle artık bunları okuyoruz. O kitapları siz okuyun.

Aziz Nesin'i de Tan gazetesinde tanıdım. Gazetede şöyle uzun bir masa var. M. Zekeriya ve Sabiha Hanım masada oturuyorlar, ben de bir sandalyede oturuyorum. Kapıdan bir genç girdi; kısa boylu, esmer, zayıf... Yani Aziz Nesin'in daha sonraki görüntüsü ile hiç benzeşmeyen bir görüntü. Geldi, Sabiha Hanım'a birtakım kâğıtlar verdi, Sabiha Hanım bu kâğıtları okudu. Konuştular ve genç çıkıp gitti. O gittikten sonra Sabiha Hanım, Zekeriya Sertel'e dönerek:

- Bu Aziz Nesin, çok değerli bir insan. Bir yazar olarak büyük istikbal vaat ediyor, dedi.

O gencin Aziz Nesin olduğunu o zaman öğrendim. Daha sonra Aziz Nesin ile birçok konuda ortak çalışmalarımız oldu; Ekin Bilar'da, ünlü "Dilekçe Olayı"nda...

TİP'li yıllar.

Dr. Niyazi Tunga, Aydın Aydemir, Halit Çelenk

ÜA: Avukat olduktan sonra Samsun'a yerleşme kararını nasıl aldınız ve avukatlığınızın ilk yılları nasıl geçti?

HÇ: Stajımız bittikten sonra Şekibe ile birlikte avukatlık ruhsatımızı aldık, aslında İstanbul'a yerleşmek istiyorduk ama İstanbul'da yaşamak için çok para gerekiyordu. Eşim Şekibe'nin Samsun'da Abdi Fuat Aker Şirketi'nin imalathanesinde müdürlük görevi yapan babasından aldığımız öneri üzerine kalktık, Samsun'a gittik. Samsun'u çok beğendik ve orada çalışmaya karar verdik. Ben, önce Tekel İdaresi'nin davalarına

bakmaya başladım. Orada kaldığımız 11 yıl boyunca birçok dava üstlendik. Bütün o yörede, Sinop'tan tutun Trabzon'a kadar her türlü davaya baktım.

ÜA: Samsun'da avukatlık yaptığınız sırada, baktığınız siyasi nitelikteki ilk davanızı ne şekilde aldınız ve karşılaştığınız tepkilere cevabınız ne oldu?

HÇ: İki genç, komünizm propagandası yapmaktan tutuklanmıştı. Bunlar, Ahmet Özparlak ve Şevket Özparlak adında iki kardeştiler. Olayı merak edip, cezaevine gittim ve onlarla görüştüm. Ne onlar beni tanıyordu, ne de ben onları. İlk defa, Samsun gibi bir yerde komünizm propagandasından, 142. maddeden dolayı dava açılıyor.

Bunlar göçmen insanlar. Samsun'da "19 Mayıs Lisesi" var. Çarşamba'dan oraya öğrenciler banliyö treni ile gelip gidiyorlar. İddiaya göre, seyyar satıcı Ahmet Özparlak ve Şevket Özparlak adlı bu iki kardeş, öğrencilere komünizm propagandası yapmışlar. Kendileri ise böyle bir propaganda yapmadıklarını ama haklarında bir dava açıldığını söylediler.

Vekâletlerini aldım. Baro Başkanı Kamil Sirmen beni çağırdı:

- Halit Bey, bunlar komünist. Siz komünistleri nasıl savunabilirsiniz? Bu, gerek baro çevresinde gerekse etrafta kötü karşılanır, dedi.

Ben de şu yanıtı verdim:

- Kâmil Bey, siz adam öldürenlerin davasına, hırsızlara, sahtekârlara, her şeye bakıyorsunuz, ırza geçmeye bakıyorsunuz. Her suçun bir savunması vardır. Bir kimseyi savunmak demek; onun suçsuzluğunu ispatlamak demek değildir. Bazen suçsuzluğunu, bazen de daha az bir cezaya müstahak olduğunu ispat etmek ve mahkemeye anlatmak için savunma yapılabilir. Belki de bu insanlar komünist değildirler, bu iddia yanlış ya da doğru olabilir. Şu anda bilemiyoruz. Ama ben bir avukat, hukukçu olarak savunmalarını yapmak istiyorum.

Peki, dedi ama çok rahatsız oldu. Ben, Özparlak kardeşleri savundum. Şahit öğrenciler mahkemeye geldiler ve "bunlar anarşiktirler" şeklinde ifadeler verdiler. Mahkemenin başkanı da Çerkez bir hâkim, hayatında böyle bir siyasi dava görmemiş. Hep adam öldürme gibi adi suçlara bakmış. Ben de:

- Sorar mısınız bu çocuklara, benim müvekkillerim ne yapmışlar da anarşik olmuşlar? dedim ve "anarşik"ın anlamını tanıklara sormasını istedim.

Çocuklar soruyu “Anarşik demek; insanları birbirine düşürmektir” şeklinde yanıtladılar. Bunların tutanağa geçmesini istedim, sonunda sanıkların suçsuz oldukları anlaşıldı ve beraatlerine karar verildi. Bir süre sonra bu çocuklardan, zannedirim Ahmet Özparlak’tı, yazıhaneme geldi.

- Size bir kitap getirdim ağabey, dedi.

Koltuğunun altında gazeteye sarılmış olan kitabı bana uzattı, baktım ve Sabiha Sertel’in İngiliz emperyalizminin Hindistan’daki sömürsünü anlatan *Çitra Roy’la Babası* adındaki eseri olduğunu gördüm. Kitabı daha önce okumuştum. Kendisine kitabın konusunu özetlediğim-de çok şaşırdı.

ÜA: Samsun’da savunmanlığını yaptığınız bir başka dava da bir grup köylünün mera davasıydı.

HÇ: Evet, o hukuki bir davaydı. Bafra’nın Kaydalapa Köyü’ne İstanbul’dan bir ağa gelmiş. Beş araba ile geliyordu Bafra’ya; çok zengin bir adam... Bir senet bulmuş, “sened-i hakanî” yazıyor üzerinde. Köyün merasının kendi tapulu yeri olduğunu ileri sürüyor ve dava açıyor mahkemeye. Biz de köyün ihtiyar heyetinin avukatı olduk. Ben davayı o günün parası ile 800 liraya almıştım; 400 liranın peşin, kalan kısmının ise dava sonunda ödenmesine karar vermiştik.

Keşif yapıldı, keşifte hâkim çok yanlı hareket etti. Davacı taraf keşif yerine, bilirkişi adayı olarak işaretli adamlar getirdi. Birinin başında fôtr şapka, ötekinin boynunda kravat, birinin göğsünde bir mendil vardı. Bu tarz giyime köylerde rastlanmazdı, bu yüzden kuşkulandım. Hâkim ise bu kişileri bilirkişi olarak seçti. O günkü usule göre hâkim, tapunun sınırlarını bilirkişilere okur ve dava konusu yere uyup uymadığını sorardı. Yanıtlarına göre karar verirdi. Seçilen bu kişiler ağanın tapusunun bu yere uyduğunu söylediler. Bu anlatımların tamamen gerçekdişi olması karşısında hâkimi uyardım:

- Efendim bakın, burada bu kadar insan varken siz kravatlı, fôtr şapkalı ve göğsünde mendil olan kişileri bilirkişi olarak seçtiniz. Oysa köylülerden hiçbiri bu kıyafetleri giymez. Bu seçim sizin tarafsızlığınızı ihlal eder, dedim.

Hâkim beni hiç dinlemedi ve aleyhimize karar verdi. Ben de kararı itemyiz ettim. Ve ben heyecanla anlattım bütün bunları, detaya girmek istemiyorum. 1. Hukuk Dairesi kararı bozdu. Davanın önemli tarafı şu; ağa bana bir mühendis göndererek para, yani rüşvet teklif etti.

Yukarıda anlattığım gibi, köylülerden 400 lira peşin para almışım, dava sonunda da 400 lira alacağım. Ağanın yolladığı mühendis bana dedi ki:

- Bizim ağamızın sizden bir ricası var. Sormuş soruşturmuş sizi. Demişler ki, "Halit Bey çok namuslu bir adam, para almaz." Ağa bunu bildiğinden, kendisi için çalışmanızı teklif etmiyor, yalnız vekâletten çekilmenizi ve köylülerin bu dava için başka bir avukat tutmalarını istiyor. Masanın üzerine 20 bin lira koydu. Ben dedim ki:

- Siz benim şimdiye kadar böyle bir şey yaptığımı duydunuz mu? Beni tanıyorsunuz. Hangi cesaretle geliyorsunuz! Lütfen o parayı alın, efendinize götürün ve deyin ki: "Halit Bey teklifini kabul etmedi ve görevine devam edecektir."

Adam gitti ama 15 gün sonra tekrar geldi. 40 bin lira getirdi bu defa. Ben de bunu kendime hakaret kabul ettim ve:

- Bakın, lütfen ağaya söyleyin bu memlekette para ile satın alınamayacak adamlar da vardır!

Davaya devam ettik ve sonunda kazandık.

ÜA: Samsun'da milletvekilliği için teklifler almanıza rağmen bunları reddedip, Türkiye İşçi Partisi'nden aday olmaya karar vermenizin temel nedenleri nelerdi?

HÇ: Olay şöyle, demin de anlattığım gibi, ben sosyalist dünya görüşünü benimsemiş bir insanım. Sosyalizmin dünyayı kurtaracağına ve mutlu kılacağına inanıyorum. Ben ancak böyle bir ideal için mücadele veren bir partide görev yapabilirim. O zamanlar Demokrat Parti bana milletvekilliği adaylığı teklif etti. Demokrat Parti İl Başkanı geldi:

- Karı-koca sizi milletvekilliğine aday gösterelim, seçilirsiniz, dedi.

Biz Samsun'da güzel çalışıyorduk. Çevrenin sevgisini kazanmıştık. Ben ise:

- Biz siyaset yapmıyoruz, sadece avukatlık yapıyoruz, teşekkür ederiz, şeklinde cevap vererek, önerilerini kabul etmedim.

Bir süre sonra CHP İl Başkanı geldi, o da aynı teklifi yaptı. Biz onu da reddettik. Çünkü CHP'nin de Türkiye'ye bir faydası olacağını düşünmüyorduk, onu da beğenmiyorduk.

ÜA: Türkiye İşçi Partisi'ne girişinizi sağlayan aşamaları ve o dönemle birlikte yaşadıklarınızı anlatır mısınız?

HÇ: 1961 yılında Samsun'dan Ankara'ya geldik, bunun yanında hep bir arayış içindeydik. Dünya görüşümüze uygun bir parti arıyorduk. Bir

ara, İşçi Partisi diye bir parti kurulduğunu haber aldık ve kurucularını araştırdık. Sanırım 1962 yılının başlarıydı, Mehmet Ali Aybar'ın bu partinin başkanı olduğunu öğrendik.

Mehmet Ali Bey'i üniversiteden iyi, sevdiğimiz, saygıdeğer bir insan olarak tanıyorduk. Biz İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrenci iken Mehmet Ali Bey önce asistandı, sonra devletler hukuku doçenti oldu. Mehmet Ali Bey'in başkan olması ilgimizi çekti ama ayrıca partinin tüzüğünü okuduk, uygun bulduğumuz için partiye girdik. Mehmet Ali Bey 1962 Şubat'ında partinin genel başkanı oldu, zannediyorum. Biz de ekim ayında partiye girdik.

MEHMET ALI AYBAR* (1908-1995): Kuruluşundan kısa bir süre sonra Tıp Genel Başkanlığı'na getirilen ve sosyalizm anlayışını "Türkiye'ye özgü sosyalizm" ve "güleryüzlü sosyalizm" olarak tanımlayan Mehmet Ali Aybar, 5 Ekim 1908'de İstanbul'da doğdu. Sırasıyla Galatasaray Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1939'da hukuk doktoru olan Aybar, aynı yıl gittiği Fransa'dan Alman işgali üzerine geri döndü ve 1942'de devletler hukuku doçenti oldu. 1946'da *Vatan ve Gün*

gazetelerine yazdığı siyasi yazılar nedeniyle üniversiteden uzaklaştırıldı. 1 Şubat 1947'de İstanbul'da *Hür* adlı bir gazete yayınladı. Altı sayı çıkabilen gazete, sıkıyönetimce kapatıldıktan sonra İzmir'de ancak üç sayı çıkabilen *Zincirli Hürriyet*'i çıkardı. Cumhurbaşkanı'na yazı ile hakaretten 4 yıl hapse mahkûm oldu ve 1950'de genel affa serbest bırakıldı. 1962'de TIP Genel Başkanlığı'na getirildi. 1965 ve 1969'da İstanbul'dan milletvekili seçildi. 1968'de Çekoslovakya'nın işgaline karşı çıkan ve SSCB'deki bürokrasiyi eleştiren Aybar, Behice Boran ve Sadun Aren'in parti içinde oluşturduğu Emek Grubu'yla mücadeleye başladı. Parti içindeki anlaşmazlığın derinleşmesi üzerine 1969'da genel başkanlıktan istifa etti. 10 Şubat 1971'de toplanan TIP Yönetim Kurulu tarafından bilimsel sosyalizmin ilkelerinden saptığı gerekçesiyle partiden ihraç istemiyle Disiplin Kurulu'na verilince partiden de istifa etti. 12 Mart döneminde bağımsız milletvekili olarak mecliste yer aldı. 1973 seçimlerinde Türkiye Birlik Partisi'nden bağımsız aday olduysa da seçilemedi. 30 Mayıs 1975'te bazı eski TIP'lilerle Sosyalist Parti'yi kurdu ve partinin ilk genel başkanı oldu. 12 Eylül darbesinden sonra parçalanan Türk solunun birleşmesi için inançla ve ınatla çalışmalarını sürdürdü. 1995 yılında, 87 yaşında iken İstanbul'da ölen Aybar, bilimadamı ve lider olmanın yanı sıra ünlü bir atlet ve sporcuuydu.

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları.

Partide değişik kademelerde görev yaptık. Eşim Şekibe, Ankara Merkez İlçe Başkanı'ydı. Daha sonra Merkez Haysiyet Divanı (Disiplin Kurulu) üyesi oldu. Hatta yönetim kendisine o kadar güveniyordu ki, Genel Başkan Aybar 1965 seçimleri sırasında Şekibe'ye, partinin antetli boş kâğıtlarını imza eder ve verirdi. 1965 seçimlerinde Şekibe partinin

yüksek seçim kurulu temsilcisi idi, çünkü parti genel merkezi henüz İstanbul'daydı. Parti, İstanbul'da aday seçimi için toplantılar yapıyor ve milletvekili adaylarını saptıyordu. Bu adaylar Şekibe'ye bildiriliyor ve kendisi, M. Ali Aybar imzalı boş kâğıtların isim yerlerini doldurup yüksek seçim kuruluna teslim ediyordu. Kadro sıkıntısı dolayısıyla, parti her yerde, her işte kişi bulamıyor, bir kişi birkaç görevi üstleniyordu. Ben de bu nedenle, Ankara ilinde bir yandan il sekreterliği yapıyor, bir yandan da hukuk bürosunu yönetiyordum, ayrıca genel yönetim kurulu üyesiydim. Daha sonra Merkez Yönetim Kurulu üyesi oldum. Önce yedektim sonra asile geçtim. Yani bu görevleri üstleniyordum. Eşim Şekibe de 1963 seçimlerinde parti adına radyoda konuşma yaptı. O zaman televizyon yoktu, radyo konuşmaları yapacak kişileri parti yöneticileri seçmekteydi. Bayan olarak da Şekibe'yi seçtiler; çünkü o hem avukat, hem bayan, hem de sosyalizme inanan bir insandı. Parti adına radyoda konuşma yaptı; çok güzel bir konuşmaydı. Bu konuşma *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi* adlı kitabımda vardır. Benim de bir radyo konuşmam oldu. 1966 Senato seçimlerinde TİP'in Adana liste başı adayıydım. Orada yirmi gün boyunca köylerde dolaşarak propaganda çalışmaları yaptım. Sonra genel merkezin çağrısı üzerine Ankara'ya döndüm ve radyoda konuşmamı yaptım. Bu konuşma da adı geçen kitapta yer almaktadır.

1964, TİP'li yıllar.

Ayakta, soldan sağa: Orhan Arsal, Abdülrahim Uluer, ?, M. Ali Aybar, Yunus Koçak, Ferda Çelenk, Rasih Nuri İleri, Halit Çelenk, Şekibe Çelenk, Serpil Çelenk, Hasan Hüseyin Korkmazgil. **Oturandar:** Yalçın Cerit, Yusuf Ekinci, ?

Şekibe Çelenk'in 1963 Yerel Seçimlerinde Yaptığı Radyo Konuşması*

İşçi, Köylü, Esnaf, Dar gelirli memur yurttaş! Gerçekçi aydın kardeşlerim, çileli, dertli bacılarım! Sizlere bu akşam yine kendi sesinizle sesleniyoruz. Biz; emeğiyle geçinen insanların yapacağı, yöneteceği ve kontrol edeceği emekten yana planlı bir devletçilik sunuyoruz. Mahalli seçimler için yapılan konuşmalarda iktidar da, planlı bir döneme girmekle övünüyor. Övünmeye hakkı var mı? Halktan yana plana gerçekten inanıyor mu? Bu planı kim, kimin için yaptı, kim yürütüyor? Türk halkının planla kalkınacağını gören, Devlet Planlama Teşkilatı'nı kuran ve planı hazırlayan 27 Mayıs devrimcileridir; Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi karma hükümeti, Planlama Teşkilatı'nı da, planı da hazır buldu. Planı hazır buldu da, bulduğu gibi yürüttü mü? Hayır. İşçi, Köylü, Dar gelirli memur yurttaş! Gerçekçi aydın kardeşlerim! Planı yürütenlerin senden yana olmadıklarını, planı sana yarayacak amaçlara yöneltmeyeceklerini her günkü hayatında duyuyor, görüyorsun. Plan senden yana olmazsa bu sefer de geliş güzel değil, ama planlı bir şekilde sömürüleceksin. Türk toplumunda bütün zenginlikleri emeği ile yaratan senin; iş bulman, milli gelirden payını alman, çocuğunu okutman, hasta olunca bakılman, ışığa, suya, eve kavuşman için işlerimizi planla yürütmemiz elbette şart. Ama bu planı yapanın ve yürütenin senden olması gerekir, plan ancak o zaman sana hizmet eder, senin sırtından geçinenlere değil! (...) İşçi, Köylü, İrgat, Küçük esnaf, Dar gelirli memur vatandaş! Gerçekçi aydın kardeşim! Ölümsüz Atamızın dediği gibi: "Biz hayatını, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçi kişileriz... Çalışmak sayesinde bir hak kazanırız. Arkaüstü yatmak ve hayatını çalışmadan geçirmek isteyen insanların toplumumuzda yeri yoktur." Türkiye'miz çağdaş uygarlık düzeyine, ancak emeğiyle geçinen Türk halkının, gerçek temsilcileriyle iktidara geldiği zaman ulaşacaktır. Nüfusumuzun yüzde 98'ini teşkil eden emekçi halkımızın temsil edildiği, gerçek menfaatlerinin savunulduğu tek siyasi parti de, Türkiye İşçi Partisi'dir. Onun için sana tekrar sesleniyorum: Oyunu kendi partine ver!

* Konuşmanın tam metni için bkz. Halit Çelenk, *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi*, Evrensel Basım Yayın, 2002, İstanbul, ss. 48-52.

ÜA: Partiye girişinizi izleyen yıllarda, parti üst yönetimiyle yaşadığınız sorunlardan bize söz eder misiniz?

HÇ: Ben ve eşim, kendimizi idealist insanlar olarak görüyor ve yaşamımızı öyle yürütüyorduk. Dünya görüşümüze hâlâ bağlıyız ve bu görüşe uygun olarak her türlü eylemi, her türlü çalışmayı yaparız, diye bir inancımız ve ilkemiz var. Ben bu ilkeler nedeniyle, Türkiye'de bulunduğum yörede, sağ görüşün, faşistlerin, şeriatçıların dışında solda ne kadar insan varsa davalarına baktım. Sosyalist, sosyal demokrat, komünist, Marksist, demokrat ve bu arada Pol-Der'in davalarına bile baktım. Bu arada Mihri Belli Ankara'ya gelip, aklımda kaldığı kadarıyla, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir konferans verdi. Ve o konferanstan dolayı kendisi aleyhinde bir dava açıldı. Ben soldaki her insanın davasına baktığım gibi Mihri Belli'nin de vekaletini aldım. Genel vekalet-

name alarak davasına baktım. Başka davaları da oldu, o davalarına da baktım. Daha sonra eski bir TKP üyesi olan Erdoğan Berktaş'la komşu olduk ve tanıştık. Erdoğan Bey, 1951 tevkifatında yargılanmış, 5 yıla mahkûm olmuş ve yatıp çıkmıştı. Son derece bilgili ve idealist bir insandı. Daha sonra bu arkadaşlar partiyi ve partinin çalışmalarını eleştirmeye başladılar. Bu eleştirilerini konuşmalarında ve yazılarında belirttiler. Doğal olarak partideki yönetici arkadaşlar, özellikle Behice Boran başta, Aybar da dahil olmak üzere bunlardan öyle rahatsız oldular ki, bizim bu arkadaşların davalarına girip onları savunmamızdan ötürü bizi de eleştirmeye başladılar. Hatta "Onların davalarına bakmayın. Görüşmenizi, merhabayı kesin, konuşmayın." tarzında uyarılarda bulundular. Bu uyarılar karşısında, açık seçik olarak gerek Behice Hanım'a gerekse Aybar'a, "Parti beni merkez yürütme kuruluna seçecek kadar güvenmiş. Bu kadar önemli görevlerde bulunarak buraya gelmişiz ve ben ayrıca partinin bütün davalarına bakıyorum. Lütfen bana güvenin, güvensizlik göstermeyin. Onları savunuyorum diye kalkıp da parti aleyhine bir çalışma yapmam. Böyle bir şey düşünmeyin" dedimse de, onları tatmin etmek mümkün olmadı. Parti önceleri TKP'lileri üye yapmıyordu, daha sonra bazılarını aldılar. Mesela; Behice Hanım da TKP'liydi. Onun da hakkında '51 tevkifatında dava açılmış ve beraat etmişti. Sadun Aren de TKP'liydi ve o da aynı davada beraat etmişti. Yani bu insanlar da partiye alındı. Profesör Suphi Nuri İleri Bey'in oğlu ve eski TKP'lilerden olan Rasih Nuri İleri, Sadun Aren ile ilgili olarak bazı yayınlar yaptı. Sadun Aren'in '51 tevkifatında iktidara teslim olarak kendini nasıl savunduğu ve beraat ettiğine dair şeyler yazdı. Rasih Nuri İleri'nin yazılarında sunduğu belgelere göre Sadun Aren'in '51 olayları olduğu zaman partinin üyesi olduğu iddia ediliyor. Sadun Aren o dönemde İngiltere'de ekonomi üzerine eğitim görüyor. Bu nedenle yurt dışında olduğu için davaya dahil edilemiyor. Bu arada Rasih'in yazdıklarına göre Sadun Aren'e, MİT'le ilişkisi olan bazı kişiler tarafından (bu kişilerin isimleri Rasih Nuri İleri'nin kitaplarında bulunuyor) bir teklifte bulunuluyor, deniliyor ki; sen Amerika'da izlenen liberal ekonomiyi savunan ve Türkiye'nin bu yöntemlerle kurtulabileceğini, yani halkının mutluluğunun sağlanabileceğini savunan yazılar yaz, biz de senin işini kolaylaştıralım. Sadun Aren'in buradaki dergilerde yayınlanan iki yazısını Rasih Nuri İleri kendi kitabında yayımladı. Sadun Aren'in mahkemede beraat etmesi olayını da Rasih Nuri şöyle anlatıyor: Mahkeme, kişinin parti üyesi olduğunu kabul etmek için iki tane şahit ya da aidat ödemesine ait belge arıyordu. Bunları bulduğu zaman, iki şahit ya da öyle bir belge, "141'e göre bu parti üyesidir" diyerek mahkûm

edilmesine karar vermekteydi. Sadun Aren hakkında beş tanık var. Beş tanık olmasına rağmen Sadun Aren beraat etti. Bütün bunlar ve başka olaylar yöneticileri rahatsız etti.

1964, TIP Toplantısı.

Halit Çelenk'in (Üst sıra, soldan üçüncü) solunda, sırasıyla; M. Ali Aybar ve Suphi Karaman. Öndeki siyah gözlüklü: Behice Boran

Biz o dönemde parti yöneticileri ile ailece çok güzel görüşüyoruz. Yani genel merkez daha İstanbul'da iken, Mehmet Ali Aybar Ankara'ya geldiğinde bizim eve gelir, hatta bazen partide Şekibe'ye "Güzel, sıcak bir çorba yapın da gelip içelim," der. Akşam bize gelirler ve gece saat ikilere, üçlere kadar otururuz. Böyle bir samimiyetimiz var. Örneğin; yazları beraber oluruz, Marmara Adası'na beraber gider geliriz. Kitapta bunların detayları vardır, ayrıntılara girmiyorum. Tüm bu samimiyet ve karşılıklı güven duygularına rağmen, yukarıda anlattıklarım ve başka olaylar nedeniyle, parti yöneticileri, içinde bizim de bulunduğumuz on üç kişi hakkında soruşturma açarak disiplin kuruluna sevk ettiler. Soruşturmada, Malatya Kongresi'nde bir otelin salonunda toplantı düzenlendiği, o toplantıda bizim de bulunduğumuz ve konuşmalar yaptığımız iddia edildi. Bu iddialar, gerçek dışı anlatımlarda bulunan bir iki kişinin sözlerine dayandırılmıştı. Bizim, partinin yönetimini ele geçirmek istediğimiz, partiyi eleştirdiğimiz ileri sürülmekteydi. Oysa o tarihte Malatya'da olmadığımıza ve olamayacağımıza dair şahitler gösterdik, hatta karayollarından belge aldık. Bu belgeye ve tanıklara göre bizim, anılan toplantı saatinde Malatya'ya varmamız maddi olarak olanaksızdı.

Haysiyet divanına gönderme isteğinin tartışıldığı toplantıda, yolda yemek molası verdiğimiz lokantada birlikte yemek yediğimiz ve yine birlikte yola devam ettiğimiz genel yönetim kurulu üyesi arkadaşlarımız bulunmaktaydı. Ben bu arkadaşlara söz verilmesini ve tanık olarak dinlenmelerini istedim. Salonda bulunan bu üye arkadaşlarıma söz vermediği gibi, manevi baskılar nedeniyle onlar da kendiliklerinden kalkarak bir söz isteğinde bulunamadılar.

Daha sonra Mehmet Ali Bey bizi çağırdı:

- Halit Bey, şu olayı Allah aşkına bir anlatın bana. Hakkınızda birçok şey söyleniyor, peki siz ne diyorsunuz, dedi.

Ben durumu anlattım. Mehmet Ali Bey:

- Ben sizin bu konuşmalarda olmadığınıza inandım. Yarın müzakerelerin yeniden yapılmasını isteyeceğim, dedi.

Genel Yönetim Kurulu Üyesi Ali Karcı'nın bize anlattığına göre, Aybar ertesi gün toplantıya gidiyor, "Ben bu arkadaşlarla görüştüm, kendilerini dinledim ve ikna oldum, bu arkadaşlar hakkında hata edebiliriz, yeniden bir karar verelim, yeniden görüşelim," diyor. Behice Hanım karşı çıkıyor, "Biz karar verdik, yeniden müzakereye gerek yoktur," diyor. Ben bu olayı *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi* adlı kitabımda ayrıntılarıyla açıkladım. Bu olay nedeniyle hakkımızda bir uyarı cezası verilmişti. Karar, partili arkadaşlar arasında ve parti çevrelerinde büyük tepkilere neden oldu. Partinin genel merkezine birçok protesto mektubu gönderildi.

Daha sonra bu karar, partinin 4. Olağan Genel Kurulu'nda, delegelerin ve üyelerin isteğiyle iptal edildi. Bu da, üyelerin, tabanın gerçekleri görmesi ve girişimleriyle gerçekleşti. Mehmet Ali Bey, daha sonraki yıllarda Ankara'daki evimize gelerek bu olay dolayısıyla bizden özür diledi. Uğur Mumcu ile yaptığı röportajda da bu olayın kendisi için büyük bir acı olduğunu anlatmış:

"Evet, durum buydu. Bugün bunca yıl sonra, içimde garip bir burukluk kaldı. Saygım, sevgim eksilmedi; Behice'yi, Nihat'ı özleyorum. Sadun Aren ile DISK Davası'nda görüşüyoruz. Halit Çelenk ile eşi hakkında soruşturma açılmış ve uyarı cezası almışlardı Malatya Kongresi'nden sonra. Bu benim için acılı ve acıklı ayrı bir olaydır. Genel yönetim kurulunda Malatya Kongresi'ndeki fraksiyonlara karşı sert kararlar alınmıştı. Kurunun yanında yaş da yanmıştı. Halit Çelenk ve Şekibe Hanım ile konuşma görevi de bana verilmişti. Her ikisini de fakülteden tanırdım. Partide arkadaş ve dost olmuştuk. Sevdığım, saydığım insanlar. O karşılaşmanın hüznü, acısı, bunca yıl sonra hâlâ yüreğimdedir."*

* Uğur Mumcu, *Aybar ile Söyleşi*, UMAG Yayınları, Ankara, 1998, s. 31.

ÜA: Peki, daha sonra da 12 Mart öncesi girdiğiniz davalar var. Bunların en başında gelen 15-16 Haziran İşçi Direnişleri ve bunun ardından açılan DİSK Davası?

HÇ: Kemal Türkler, TIP'in kurucularındandır. Hem o nedenle hem de benim bütün o ilerici örgütleri savunmam nedeniyle, Kemal Türkler'in ve de yönetici arkadaşların avukatıydım. 15-16 Haziran Olayları şudur:

O dönemde Türk-İş ve karşısında da DİSK vardı. O zamanlar, Sendikalar Kanunu'nun 20. maddesi sendika üyeliğini düzenliyordu. Bu maddeye göre; bir işçi istediği sendikaya özgürce üye olabilir, bu konuda hakkına hiçbir kısıtlama getirilemezdi. Sonrasında bu madde değiştirildi. Maksatları, iktidar yanlısı Türk-İş'i egemen kılmak, onun örgütünü genişletmek ve DİSK'in egemenliğini ise zayıflatmaktı. Bu değişiklik üzerine doğaldır ki sendika ayağa kalktı ve eylem kararı alındı. 15-16 Haziran Olayları üzerine, Turgan Arınır ve Sırrı Öztürk'ün yazdığı kitapta ilgili davalarda yaptığımız savunmalar ve çalışmalarımız da yer almıştır.

DİSK, 13 Şubat 1967'de, Basın İş, Türkiye Maden İş, Lastik İş, Bağımsız Gıda İş Sendikası ve Türk Maden İş tarafından kuruldu. TIP'e yakın bir siyaset izleyen, hatta bazı sendika liderleri TIP üyesi olan DİSK, Türk-İş'in de katkılarıyla hazırlanan ve Adalet Partisi tarafından TBMM'ye getirilen, genelde sendika özgürlüğünü kısıtlamak ve DİSK'e bağlı sendikaları çalışamaz hale getirme amacını taşıyan, 274 Sayılı Sendikalar Yasası'nı ve 275

Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nı değiştiren iki yasa tasarısına karşı 15-16 Haziran 1970'te "15-16 Haziran Olayları" adıyla bilinen kitlesel bir eylem gerçekleşirdi. Bu eylemlerde işçilerle askeri birlikler ve polisler arasında meydana gelen çatışmalarda biri polis olmak üzere dört kişi öldü. Fabrikalardan 422 işçi atıldı. 162 kişi tutuklandı. Açılan davalarda işçiler ve sendikacılarla birlikte devrimci öğrenci önderleri de yargıldılar. "15-16 Haziran Olayları" sonucunda Sendikalar Yasası'nın direnişlere yol açan maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

Sıkıyönetim Mahkemesinde bir İETT biletleci 1 yıl hapse mahkûm edildi

DİSK yöneticilerinin 7 yıla kadar hapsi istendi

15-16 HAZİRAN OYUĞUNDA -Etiler Mahkemesi kararına istinaden- 1970 yılında devrimci hareketler, hatta bunların karşıt hareketleri de, 15-16 Haziran Olayları sırasında meydana gelen çatışmalarda bir polis olmak üzere dört kişi öldü. Fabrikalardan 422 işçi atıldı. 162 kişi tutuklandı. Açılan davalarda işçiler ve sendikacılarla birlikte devrimci öğrenci önderleri de yargıldılar. "15-16 Haziran Olayları" sonucunda Sendikalar Yasası'nın direnişlere yol açan maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

O dönemde birçok üniversite mensubu; profesörler, doçentler, asistanlar bu değişikliğin yanlış olduğuna ilişkin bildiriler yayınladı. Bu değişiklik, işçinin özgürce sendika seçme hakkını ortadan kaldırmaktadır, dediler. O zamanın Lastik İş Genel Başkanı Rıza Kuas da, "Bu, DİSK'i ortadan kaldırmaktır!" şeklinde çok sert açıklamalar yaptı. Bu durumda işçiler harekete geçti; yürüyüşler, toplantılar başladı. İstanbul'da, İzmit'te işçiler ve İstanbul'daki üniversitelerden de birçok

genç bu yürüyüşleri ve toplantıları destekleyen eylemlere girdiler ve sıkıyönetim ilan edildi. Ardından Sıkıyönetim Mahkemeleri kuruldu. İşte bu mahkemelerde Kemal Türkler ve arkadaşları olaydan ötürü yargıldılar. Gerçekte tamamen haklı bir eylemde bulunmuşlardı ve suçsuzdular. Fakat Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri yargılamalara devam ettiler ve biz mahkemelerde onları savunduk.

Şimdi o günlerle ilgili ilginç bir olayı anımsadım: Dava dosyaları Selimiye'deydi ve ben birgün oraya dosya incelemeye gittim. Yargılamalar devam ediyordu. Konfederasyonu destekleyen üniversiteli gençlerin dava dosyasını inceliyordum. Orada Kemal Türkler'in ve o gençlerin yaptıkları konuşmaların bant kayıtları vardı ve dava bunlara dayanılarak açılmıştı. Bana mahkeme kaleminde bir masa ve ayrıca yanıma konfederasyondan bir görevli verildi. Bir kağıdın, belgenin fotokopisini isteyince görevliye veriyordum, o fotokopisini çektirip, bana getiriyordu. Çalıştığım masanın üzerinde sağ tarafta bir dosya gördüm. Başkâtip de dosya okumaya dalmıştı. Dosyanın üzerinde "Savcılığın yazışmaları" yazıyordu. İçinde bizimle ilgili bir şey olup olmadığını merak ettim ve dosyayı incelemeye koyuldum. Ne görsem beğenirsiniz! Savcılık, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne başvurarak bantların mahkemede delil olarak ileri sürüldüğünü ve bunların delil olarak değer taşıyıp taşımadığı konusunda inceleme yapıp, savcılığa rapor verilmesini istemişti.

Teknik Üniversite'nin Telekomünikasyon Kürsüsü, sanıkların lehine rapor düzenleyip; bantların, delil olamayacağını, çünkü bantlar üzerinde daima teknik olarak değişiklik yapılabileceğini, montajlanabileceği için bunlara delil nazarı ile bakılamayacağını dile getirmişti.

Derhal raporun fotokopisini çektirip, onu dosyaya koydum. Duruşmaya çıktığımızda, mahkemede söz alıp:

- Sayın başkanım, şimdi size ben bir rapor okumak istiyorum; bu rapor İTÜ'nün Telekomünikasyon Kürsüsü'nün verdiği bir rapordur. Bu rapor bakınız ne diyor, dedim.

Okudum raporu. Savcıya baktım, yüzü kıpkırmızı oldu.

- Sayın iddia makamı böyle bir rapor varken ve savcının görevi, sanığın hem lehinde hem de aleyhindeki delilleri mahkemeye ibraz etmek iken, savcı bu görevini yerine getirmemiştir ve bizim müvekkillerimiz hakkında böyle bir dava açılmıştır. Lütfen bu raporu göz önüne alarak müvekkillerimizi tahliye edin, dedim. Ardından mahkeme tahliye kararı verdi. Daha sonra da o çocuklar beraat ettiler. Ben bu raporun fotokopilerini çıkararak Sıkıyönetim Mahkemelerine, avukat arkadaşlara dağıttım. Bu raporun o dönemde, savunmalara büyük yararı oldu.

ÜA: DİSK Davası'nda sıkıyönetim yargıcının salonu terk etmesi olayı nasıl meydana geldi?

HÇ: Olay şöyle: Selimiye'de DİSK Davası devam ederken, davaya bakan duruşma hâkimi Muzaffer Başkaynak, zannederim rütbesi albaydı, hukuk mezunuydu. Onun dışında bir paşa, o mahkemenin başkanı, bir de üye vardı, o da binbaşydı. Paşa ve binbaşı kıta subayı. Fakat Başkaynak tamamen sanıkların aleyhine hareket ediyor, yansız davranmıyor. Sanıkların lehine olan birçok şeyi, talep etmemize rağmen, tutanağa gene de yazdırmıyor; aksine tutanakta yer alanlar sadece aleyhimize olanlardan ibaretti. Bu tabii büyük tepkilere neden oldu. Duruşmalara ben Ankara'dan gidip geliyorum. Öbür arkadaşlar İstanbul'daydı. Duruşmaya gittiğimde, önce arkadaşlarla görüştüm, dediler ki:

- Dün biz mahkemeye, bir önceki oturumdaki tutanaklarda bazı şeylerin yanlış veya eksik yazıldığını, bunların yeniden yazılması veya düzeltilmesi gerektiğini içeren bir dilekçe verdik; dilekçe reddedildi. Bugün biz aynı talepte bulunursak, bu konuda daha önce karar vermiş-tik, derler. Bu defa siz bir talepte bulunun.

Ben de bir dilekçe hazırlayarak talepte bulundum. Duruşmada ayağa kalktım. Duruşma hâkimi bana:

- Ne istiyorsun? diye sordu.

- Bir talebim var, dedim.

- Otur! dedi.

- Efendim, izin verin de bir dilekçem var, bu dilekçemi okuyayım, takdim edeyim, dosyasına konulsun, tutanağa yazılsın, dedim.

- Neyle ilgili dilekçeniz, diye sordu.

- Geçmiş tutanaklarla ilgilidir, dedim.

Bu kez duruşma hâkimi:

- Geçmiş tutanaklar ile ilgili hiçbir dilekçe almıyorum, hiçbir talebi kabul etmiyorum, dedi.

Duruşma hâkimi öyle deyince M. Ali Aybar kalktı:

- Efendim, usul kanununda hüküm var. Bu hükümlere göre sizin böyle bir dilekçeyi almayıp, dosyaya koymamanız mümkün değildir. Bu dilekçeyi içerik itibariyle kabul edebilirsiniz, etmeyebilirsiniz; ama bunu almanız, okutmanız, dinlemeniz ve ondan sonra bir karara varmanız lazım gelir, dedi.

Bu defa Aybar'a da benzer laflar söyledi. Biz de talebimizde ısrar ettik. Duruşmada gergin bir hava oluştu. Muzaffer Başkaynak, pembe yanaklı bir adamdı. Yüzü daha da kızardı. Başkana döndü, zannederim bir tümgeneraldi, eğildi, "Sen ne diyorsun?" gibilerinden... Bir de o

binbaşıya eğildi. Onlar da “Dilekçeyi alın okutun” şeklinde bir şeyler demiş olmalı ki, çok sinirlendi:

- Ben böyle dava, böyle avukat, böyle mahkeme görmedim, dedi. Ayağa kalktı, bir yandan cüppesini çıkarmaya çalışıyordu, diğer yandan:

8 Duruşman salonu J.B. Başkaynak, General Karay'la birlikte.

“ORDUDAN DA İSTİFA EDECEĞİM..”

Sıkıyönetim yargıcı salonu terketti

Duruşman ve
başka bir
yargıcın
devam edildi

- Ben hâkimlikten istifa ediyorum, ordudan da istifa edeceğim, diyordu.

Muzaffer Başkaynak ayakta cüppeyi çıkarmaya çalışırken, paşanın cüppeyi çıkarmaması için kolunu çekiştirmesine karşı koyma çabasıydı. Sonunda Tümgeneral:

- Duruşma tatil edilmiştir, lütfen salonu boşaltın, dedi.

Biz çıktık dışarıya, bekliyoruz. Bütün gazetecilerin fotoğraf makinelerinden filmlerini aldılar. 10 dakika sonra binbaşı geldi. Duruşma hâkimi rahatsız-

lanmıştır, duruşmanın ertelenmesine karar verdik, dedi. Ve duruşmayı ertelediler. O hâkim ondan sonraki duruşmalara gelmedi. Sonra bu ki-
şi, Muzaffer Başkaynak, Ankara'da Kanunlar Dairesi Başkanı oldu. Adını hiç unutamadım.

ÜA: ODTÜ'de Commer'in arabasının yakılması sonucu açılan davada da savunmanlık yaptınız.

HÇ: ODTÜ'de devrimci gençler vardı. Bu çocuklar 68 Kuşağı'nın öncülüğünü yapan devrimci, bilgili ve birikimli gençlerdi. Böyle bir ortam içerisinde, vaktiyle Vietnam'da, “Vietnam Kasabı” olarak bilinen ve görev yapmış bir zat, Ankara'ya büyükelçi olarak tayin edildi. Rektör de bu elçiyi görüşmek üzere ODTÜ'ye davet etti. Tabii gençler haklı olarak, “Vietnam Kasabı” olarak bütün dünyada ün salmış böyle bir adamın ODTÜ'ye getirilmesine çok büyük tepki gösterdiler. Bir grup, elçinin arabasını orada ateşe verdi. Tabii soruşturma yapıldı ve dava açıldı. İşte “Commer Davası” denilen dava buydu.

Bu dava için Türkiye'nin bütün illerinden 168 avukat vekâlet aldı. İlk defa avukatlar, toplu olarak bir davayı savundular. Avukatlar olarak illere haber saldı ve gelen avukatlarla Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde toplantı yaptık. Arkadaşlar kalktılar, “hazırlık yapalım, planlı bir şekilde hareket edelim,” dediler. 168 kişi mahkemeye girecek. Savunmayı

ve talepleri kim yapacaktı? Sonuçta, tahliye talebini ve savunmayı benim yapmama karar verdiler.

12 yıllık CIA ajanı ve Vietnam pasifikasyon olaylarında bilfiil çalışmış 'Honcho' (kasap) lakaplı Robert Commer, Aralık 1968'de Türkiye'ye ABD Büyükelçisi olarak geldi. Çeşitli gençlik kuruluşları ve öğretim üyeleri, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a telgraf çekerek Commer'e agreman verilmemesini talep ettiler. 6 Ocak 1969 tarihinde Rektör Kemal Kurdaş, Commer'i ODTÜ'ye davet etti. Bunu öğrenen ODTÜ'lü devrimci gençler, Commer'in arabasını yaktılar. Savcılık 15 öğrenci için tutuklama kararı çıkardı. Davanın Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 12 Mart 1969 tarihinde yapılan ilk duruşmasında gençlerin savunmasını avukatlar adına Halit Çelenk yaptı ve öğrenciler tahliye edildiler.

Dava, Anafartalar Adliyesi'nde görülüyordu. Çok büyük bir kalabalık toplandı; Samanpazarı'na çıkan, başka yönden aşağıya inen, Kızılay'a giden yolların her tarafı dolu, ortalık mahşer yeri gibiydi. O kadar insanın salona sığması mümkün görünmemekteydi. Salonda ayakta olanlar, yerde oturanlar vardı; koridorlar dolup taşıyordu. Davanın böyle bir ilgi toplamasına karşın, polis de gerekli tertibatı almıştı tabii ki...

Biz, bütün dünyada "Vietnam Kasabı" adıyla tanınan böyle bir kişinin ODTÜ'ye çağrılmasının bir tahrik ve tertip niteliği taşıdığını, bu kişinin çağırılmaması gerektiğini söyledik. Buna ek olarak, tepkinin çok haklı olduğunu, fakat bizim müvekkillerimizin bu yakma olayıyla ilgileri olmadığını belirttik. Karşılık olarak, bu olayın iki devletin siyasi münasebetlerini bozan bir olay meydana getirdiği iddia ediliyordu. Bu iddiayı da, iki devletin münasebetleri ile böyle bir olayın ilgisinin olmayacağını ve bu olayın iki devletin münasebetlerini bozamayacağını örnekler vererek cevapladık, müvekkillerimizin tahliyelerini istedik. Sonuç olarak mahkeme, tahliye kararı verdi.

Çocuklar bu kararı coşkuyla karşıladılar, şapkalarını havaya attılar. Dinleyiciler muazzam bir tezahüratta bulundular. Eşim Şekibe de oradaydı. Enteresan bir şey söyleyeyim, salondan çıkarken izdiham vardı; herkes sırt sırta, omuz omuzaydı. O sırada, Şekibe'nin ayakkabısı kayboldu, ancak salon boşaltıldıktan sonra gidip bulabildik. Ertesi gün, ben gidip salona baktım; tavanı yağlıboya idi. Kalabalıktan dolayı, salondaki bütün yağlı boyalar dökülmüştü. Bu davanın hâkimi, Mahkeme Başkanı Ahmet Dağlı, Gaziantep'li bir hâkimdi. Onun da üniversitede okuyan bir oğlu vardı, babası dosyayı eve götürdüğünde oğlu:

- Baba, bu ağabeyleri serbest bırakmazsan ben bu evi terk eder giderim! diyor.

Olayı, babası bu nedenle bir tahliye kararı vermiş anlamında anlatmıyorum, ama bu dava bütün gençlik üzerinde de çok büyük etkiler uyandırmıştı.

"Alnımız açık, inancımız tamdır. Uğraşımız her gün daha da güçlenecektir. Bundan böyle tüm zaferler bağımsızlıktan yana olanlarındır."

(Sanıkların Halit Çelenk'e armağan ettikleri fotoğrafa koydukları not)

Coşkun Eroğlu, İrfan Uçar, Halil Çelimli, Mustafa Akgül, İbrahim Seven, Seçkin Inceefe, Yusuf Aslan, Sait Big, Bayram Yaşar, Taylan Özgür, Tuncay Çelen, Kasım Çelik

ÜA: O dönemde, tüm devrimci gençlerin davalarını takip etmekteydiniz. Bu bağlamda, sizinle görüşmek isteyen Mahir Çayan ve Cihan Alptekin ile görüşmenizde neler yaşandı?

HÇ: Kartal Askeri Cezaevi'nde kalan Mahir Çayan, görüşmek istediklerine dair haber yolladı. O zaman davasına baktığım Sarp Kuray'ın babası, Ankara eski Valisi Enver Kuray beni görüşmeye götürdü. Sarp Kuray da Kartal Cezaevi'nde başka bir suçtan tutukluydu. Enver Kuray da çocuğunu çok seven bir insandı. İstanbul'a gideceğimi öğrenince bana "Bu görüşmeyi yapmak üzere ben sizi götürüyüm. Benim oğlumu

da görürsünüz,” diye bir ricada bulundu. İstanbul’a birlikte gittik. Mevsimlerden kıştı, üstelik kar yağıyordu ve oraya cezaevi demek için bin şahit lazımdı.

Çocukların kaldıkları binaya gittik. Salona, Mahir ile Cihan’ı getirdiler. Orada da bir binbaşı oturuyor. Çocuklar dediler ki:

- Ağabey biz bir savunma hazırladık, bu savunmayı size veriyoruz. Siz bunu alın, okuyun, değişiklikler yapmak gerekiyorsa yapın. Eğer lüzumsuz şeyler varsa çıkarabilirsiniz veya ekleyebilirsiniz. Siz bu çalışmayı yaptıktan sonra biz onu yeniden yazacağız ve mahkemede okuyup, mahkemeye vereceğiz.

Ben de dosyayı aldım ve çıktım. Çıktım ama dosyayı bir yerde okumak lazımdı ve öyle bir iki günde de okunacak gibi değildi; oldukça kalındı. Moda Burnu’nda, sahibi Enver Kuray’ın arkadaşı olan bir otele gittik. Enver Bey bana:

- Seni götürüyüm, istediğin kadar kal ve çalışmanı yap orada, dedi. Beni otel sahibiyle tanıştırdı.

Bana verdikleri odada çalışmaya başladım. Sabah kahvaltımı yapıyor, çalışıyor, öğlen yemeğimi yiyor, gece de yatıyordum. Orada bir hafta kaldım. Otelde kalışımın ikinci ya da üçüncü günü, otel sahibi geldi:

- Beyefendi, siz burada sürekli çalışıyorsunuz, çok yoruluyorsunuz. Bakın bu mekân çok güzel, ayrıca burada bizim kızlarımız da var. Salona inin bir gün, beğendiğiniz kız varsa, biraz dinlenin, dedi.

Otel sahibine böyle bir şey düşünmediğimi söyleyerek, teşekkür ettim ve o da başını sallayarak çıktı.

İşimi bitirdikten sonra dosyayı cezaevine götürdüm, arkadaşlara teslim ettim. Daha sonra da “kaçma olayı” oldu.

ÜA: Subaylar Davası’nda da savunman olarak bulundunuz.

HÇ: Subaylar Davası’nda, anımsadığıma göre 83 subay ve birkaç sivil yargılanıyordu. Hatırlamaya çalışıyorum. O davayı düşününce gözümün önüne hep o arkadaşlar geliyor. TRT’de çalışan Ali Kırca da sanıkların içindeydi. Sanıkların hepsi o gün duruşmaya beyaz gömlek, siyah pantolonla geldiler. Mahkeme salonunda asker gibi sıra sıra dizilmişler. Mesela hâkim “Ahmet Yılmaz” dediğinde, Ahmet Yılmaz o anda ayağa kalkıyor ve “Burada” diyordu. “Mehmet Yılmaz” diyor, Mehmet Yılmaz aynı şekilde davranıyordu. “Gereği düşünüldü” dendiğinde ise, komut verilmiş gibi aynı anda bütün sanıklar ayağa kalkıyorlardı. Bu unutulmaz bir görüntüydü.

ÜA: Hakkında açılan davalar sonucunda Süleyman Ege'nin cezaevine girmesi ve kitaplarının yakılması olayını anlatır mısınız?

HÇ: Ankara'da özellikle Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin ve Sol Yayınevi sahibi Muzaffer Erdost'un davalarına giriyordum. Süleyman Ege hakkında, yayınladığı kitaplardan ötürü birçok dava açılmıştı. Bu davaların çoğu beraatle sonuçlandı. Ancak dört kitapla ilgili açılan davalarda, bu dört kitabın her birinden 7,5 yıl; toplam 30 yıl mahkûmiyet kararı verilmişti.

7 kamyon kitaplar imhasından dolayı 12 milyon liralık tazminata mahkûm oldu **'Kitap yakma'da Başbakanlığa ceza**

ANKARA (Cumhuriyet) - Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, 7 kamyon kitaplar imhasından dolayı 12 milyon liralık tazminata mahkûm oldu. Ankara 5. İdare Mahkemesi, Ege'ye karşı açtığı davayı, Başbakanlık aleyhine 115 milyon liralık maddi ve 25 milyon liralık manevi tazminat davası açtı. Ankara 5. İdare Mahkemesi, yakma eyleminin sıkıyönetim bünyesinde görevli üç askeri ve bir sivil personelin gözetiminde gerçekleştirildiğinin ortaya çıkması üzerine davanın Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde görülmesi gerektiğini belirterek görevsizlik kararı verdi. Ege'nin görevsizlik kararı üzerine temyize gitmesi karşısında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, davanın İdare Mahkemesi'ni ilgilendirdiğine karar vererek sıkıyönetim döneminde ortaya çıkan zararın da devletçe karşılanması gerektiğini belirtti. Bu gelişmeler üzerine davayı esaslan inceleyen Ankara 5. İdare Mahkemesi, oybirliği ile aldığı kararla Başbakanlığı, Ege'ye tazminat ödemeye mahkûm etti.

DAVANIN YEDİ YILLIK GÖRÜŞÜ
133 bin 607 kitaba el konmuştu

ANKARA (Cumhuriyet) - Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege, 7 kamyon kitaplar imhasından dolayı 12 milyon liralık tazminata mahkûm oldu. Ankara 5. İdare Mahkemesi, Ege'ye karşı açtığı davayı, Başbakanlık aleyhine 115 milyon liralık maddi ve 25 milyon liralık manevi tazminat davası açtı. Ankara 5. İdare Mahkemesi, yakma eyleminin sıkıyönetim bünyesinde görevli üç askeri ve bir sivil personelin gözetiminde gerçekleştirildiğinin ortaya çıkması üzerine davanın Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde görülmesi gerektiğini belirterek görevsizlik kararı verdi. Ege'nin görevsizlik kararı üzerine temyize gitmesi karşısında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, davanın İdare Mahkemesi'ni ilgilendirdiğine karar vererek sıkıyönetim döneminde ortaya çıkan zararın da devletçe karşılanması gerektiğini belirtti. Bu gelişmeler üzerine davayı esaslan inceleyen Ankara 5. İdare Mahkemesi, oybirliği ile aldığı kararla Başbakanlığı, Ege'ye tazminat ödemeye mahkûm etti.

O dönemde Ankara Sıkıyönetim Komutanı olan ANAP Kayseri Milletvekili Recep Ergun'un emriyle 1982 yılının Ağustos ayında Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nun yedi kamyon dolusu 133.607 kitabına el konularak kitaplar Mamak'taki Sıkıyönetim Karargâhı'na taşındı. Yayınevi sahibi Süleyman Ege, kitaplarının mahkeme kararları ile aklandığı yolundaki itirazlarına üç yıl yanıt alamadı. 26 Mayıs 1985'te Ankara'da sıkıyönetimin kaldırılması üzerine Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne başvuran Ege, kitaplarının imha edildiğini öğrendi. Ege, 10 Temmuz 1985'te

Cumhurbaşkanlığı'na başvurdu. Ancak başvurusu yanıtızsız kaldı. Ege, 8 Ağustos 1985'te vekili Avukat Halit Çelenk ve Üstün Günsan ile birlikte, imha edilen kitapların tazmini için Başbakanlığa başvurdu. Ege, Başbakanlık da başvuruya yanıt vermeyince 29 Kasım 1985'te İdare Mahkemesi'nde Başbakanlık aleyhine 115 milyon liralık maddi ve 25 milyon liralık manevi tazminat davası açtı. Ankara 5. İdare Mahkemesi, yakma eyleminin sıkıyönetim bünyesinde görevli üç askeri ve bir sivil personelin gözetiminde gerçekleştirildiğinin ortaya çıkması üzerine davanın Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde görülmesi gerektiğini belirterek görevsizlik kararı verdi. Ege'nin görevsizlik kararı üzerine temyize gitmesi karşısında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, davanın İdare Mahkemesi'ni ilgilendirdiğine karar vererek sıkıyönetim döneminde ortaya çıkan zararın da devletçe karşılanması gerektiğini belirtti. Bu gelişmeler üzerine davayı esaslan inceleyen Ankara 5. İdare Mahkemesi, oybirliği ile aldığı kararla Başbakanlığı, Ege'ye tazminat ödemeye mahkûm etti.

Bu kitapların hemen hepsi bilimsel sosyalizmin temel yapıtlarıydı. Süleyman, bu kararlar gereğince Adana Cezaevi'nde yattı. O kitaplar, ünlü Savcı Baki Tuğ'un emriyle Mamak tepelerinde yakıldı. Süleyman Ege ile birlikte dosyadan kimi belgeleri almak için Mamak'a gittik. Dosyalar 4. Kolordu'nun mahzeninde idi. Görevlilerle görüştüğümde, bana kitapların yakıldığını bildirdiler. Biz de bu yakma olayından ötürü mahkemede tazminat davası açtık. Dava yıllarca sürdü. Sonunda tazminat kararı aldık.

Süleyman Ege bir hapisane anısını şöyle anlatmıştı:

“12 Mart rejimi... Adana Cezaevi'ndeyim. Dört kitaptan 30 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış bir mahkûmum. Güneşli bir sabah koğuşun avlusundaki bankta oturmuş gazetelere bakıyorum.

Cezaevinin reviri bizim siyasi koğuşun avlusuna açılırdı. Öteki koğuşlardan viziteye çıkanlar zaman zaman siyasi koğuşun avlusunda sıraya dizilir, doktorun gelmesini beklerlerdi. Bunların bizimle temas etmeleri yasaktı. Ama gene de bu yasak pek işlemezdi. Orada bekleyenlerden yaşlıca biri sırasından kopup yanıma geldi. Yer gösterdim, oturdu. Selamlaştık. Biraz güneşlendi, sonra laf açmak için sordu:

- Kaç yıl?

Cezaevinde ilk tanışıklıkta hep sorulan bir sorudur bu, ‘kaç yıla hüküm giydin?’ demenin kısacası.

- Otuz, dedim.

- Kaç ölü?

- Ölü yok, dedim, kitap davası benimki.

Anlaşılmaz, karışık bir ifadeyle baktı yüzüme, sonra da hiçbir şey demeden kalkıp gitti. Arkasından bakakaldım. Üzül müştüm. Kimbilir belki de ‘üşütüğün biri’ diye geçirmiştir içinden; ya da sorusunu adam gibi yanıtlamadığımı düşünerek bozulmuştu bana.”

Süleyman Ege'nin yine Adana Cezaevi'nden bir anısı:

“Gözetim hücresindeyim. İnfaz sistemine göre ağır mahkûmlar her beş yıllık hüküm için iki ay gözetim hücresinde tutulurdu. Burada ‘ıslah’ olup olmadığımız test edilecektir. Hücre komşum Siverekli Mahmut, can bir insan. İki bacağını mayına kaptırmış, iki takma bacakla yürür. Çok güzel çay demler. Bazan akşamları kapılar üstümüze kapalıyca dek sohbetimiz sürer. Mahmut bir gün, sık sık yaptığı gibi, yine kaçamak tarafından koğuşuna gitmişti. Dönüşünde anlattı:

Koğuşta kavga çıkmış. Adana ağzıyla ‘Senin allahını, kitabını...’ diye saldıran birinin yakasına yapışmış Mahmut,

- Bir dakika gardaş, demiş, Allah’a küfret, kitaba küfretme! Orada, kitap çarpmış biri otuz yıl, yatıp duruyor, ona göre...

- Vay anam be, demiş öteki, o ne kitapmış gardaşım.”

ÜA: Bir de Teslim Töre'nin “Polis dayacağının erdemi”ne ilişkin anektodu vardı. Bunu da anlatır mısınız?

HÇ: Kızım Serpil, İzmit'te staj görüyordu; bizde biraz feodallik de var, kızımız gece gündüz orada kalacak. Biz de ona yakın olalım, diye İzmit'e yakın, Hereke'de bir oda tuttuk. Şekibe ile birlikte orada kalıyoruz ve her gün gidip kızımızı görüp geliyoruz. Bir gün öğlen yemeğini

yedik, yürüyoruz caddede. Yürürken bir motosiklet durdu, iki delikanlı indi ve bana:

- Ağabey, biz sizi arıyoruz, dediler.

- Hayrola, dedim.

- Malatya'da bir yürüyüş oldu, 10-15 kişiyi tutukladılar, içeri attılar. Yarın saat dokuzda duruşması var, sizi oraya götürmeye geldik, dediler.

Benim bu tür durumlar için hazır bir çantam var; nereye gitsem onu yanımda götürüyorum. İçinde bir anayasa, bir usul, bir de ceza yasası var.

- Tamam, dedim. Evden çantayı aldım, otostop çekerek İstanbul'da garajlara gittim ve gece oradan bindim, sabahleyin Malatya'ya geldim. Ortalık mahşer yeri gibi kalabalıktı. Köylüler yürüyüş yapmış, 15 kişi tutuklanmıştı. Teslim Töre ve Vahap Erdoğan'ın amcası Ali Erdoğan da tutuklananlar arasındaydı. Suçları ise, komünizm propagandası yapmaktı. Duruşma salonuna girdim, avukat masasına oturdum ama dosyayı bilmiyordum. İddianame okundu, suçlamayı bu vesileyle öğrendim. Sanıkların sorguları yapıldı. Ben söz alarak bu eylemlerle Türk Ceza Yasası'nın 142. maddesinin bir ilgisi olmadığını, olaya da bu maddenin uygulanamayacağını geniş bir biçimde açıkladım. Bu olayın da olsa olsa Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet olabileceğini söyleyerek, sanıkların tahliyesine karar verilmesini istedim. Mahkeme istemimizi yerinde görerek, sanıkların tümünün salıverilmesine karar verdi.

Duruşma sonrası, avukatlık hayatımda rastlamadığım bir olay geldi başıma; koridorda köylüler beni kucaklayıp omuzlarına aldılar, yurkari kaldırdılar; tıpkı politikacılara yapıldığı gibi... Bırakın, diyordum, bırakmıyorlardı, cüppem aşağıya sallanıyordu. Daha sonra, beni geniş bir çay bahçesine götürdüler, orada halk toplanmıştı, sanıklar da bizimle beraberdi.

Orada Teslim Töre bana şöyle bir anısını anlattı:

Malatya Cezaevi cadde üzerinde bir bina ve penceresinden cadde görülüyordu. Tutuklular, cezaevinin önünden geçen polisleri görünce, "Frukolar geçiyor" diye bağırıyor. Polislerin başlarına giydikleri kasktan dolayı o dönemde polisler "fruko" diyorlardı. Onların bağırmasına polisler kızmışlar. Bir gün evvel oraya yığılan bir kamyon odunu ellerine geçiren polisler o odunlarla tutukluları bir güzel dövmüşler.

Şimdi Teslim diyor ki:

- Ağabey, bizim aramızda bir arkadaş vardı. Ben buna sosyalizmi anlattım ama Allah'ı bir türlü anlatamadım. Her şeyi anlatıyorum da,

Allah'a gelince, "Allah'a dokunma!" diyordu. Ama o gün bu, beline bir odun yemiş, "Allah!..." diye bağırılmış. Teslim'e demiş ki:

- Yahu, sen bu kadar anlatıyordun yok diye, gerçekten yokmuş. Çünkü eğer olsaydı benim bu kadar canım acıdı, kalkar gelirdi, bana yardım ederdi.

Teslim bu olayı bana anlattı:

- Ağabey, bak bir odun benim bu kadar propagandamın yanında daha güçlü kaldı. Herifi ancak inandırdım. Teslim, Ankara'ya bizim eve geldi; başı bizim salonun kapısından girmiyordu. Boyu çok uzun, kalın bir ensesi vardı, salona ancak eğilerek girebildi. Konuşuyorduk. Şekibe'ye döndü, yerdeki halıları göstererek:

- Bu halılar ne abla, benim eski günlerim olsaydı (kaçakçılık yapıyormuş İran sınırında), sana bir Şiraz Halısı getirirdim, dedi. Teslim Töre'nin hikâyesi de böyle.

ÜA: 12 Mart'a geçmeden önce bir anekdot daha var. Mehmet Ali Aybar, Polonya Konsolosluğu'nun davetine katılamadığı için sizden gitmenizi rica ediyor ve orada Rahmi Koç ile karşılaşyorsunuz.

HÇ: TİP'in genel merkezi İstanbul'daydı, biz ise Ankara'daydık. Polonya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Sovyet Sefaretleri, parti genel başkanını davet ediyorlardı. Aybar'ın İstanbul'da ikamet etmesi ve parti genel merkezinin de bu ilimizde bulunması ve yine genel başkanın İstanbul'daki toplantıları, bu davetlere her zaman katılabilmesini engelliyordu. Bir gün telefon etti, "Polonya Sefareti'nde bir resepsiyon var, siz Şekibe Hanım'la birlikte beni temsilen gidin," dedi. Biz de kalktık gittik fakat kimseyi tanımıyoruz. Kapıdan girdik, "Mehmet Ali Aybar'ı temsilen geliyoruz" deyince hemen bize büyük bir iltifat ve saygı göstermeye başladılar. Mehmet Ali Bey'i önceden tanıdıkları anlaşıyor. Bizi bahçede bir masaya oturtular. Şekibe ile oturduk ama bir dost, bir arkadaş gelse deyip duruyoruz. Biraz sonra Aziz Nesin geldi. Biz ayağa kalktık, el ettik, hemen geldi masamıza oturdu. Bir de Siyasal Bilimci Türkkaya Ataöv geldi. O da benim müvekkilimdi, konuşmaya başladık. O sırada masaya bir vatandaş da geldi ve Türkkaya ile konuştular. Türkkaya Bey'in kolejden sınıf arkadaşı olduğunu sonradan öğrendiğimiz Rahmi Koç, Türkkaya'ya döndü ve alaycı bir edayla:

- Yahu, bu sizin parti her yerde "Sosyal adalet, sosyal adalet!..." deyip duruyor. Bir toplantıya gidiyorsun sosyal adalet, dergi çıkarıyorsun sosyal adalet, konuşma yapıyorsun sosyal adalet. Nedir bu sosyal adalet?

Aziz Nesin de bu konuşmalara kulak misafiri olmuştu. Koç'a döndü ve dedi ki:

- Efendim, sosyal adalet "Twist" gibi bir şeydir!
- Tabii biz gülüşmeye başladık...

ÜA: 17 Mayıs 1971 Balyoz Harekatı?

HÇ: Bilindiği gibi, o olayda Türkiye'de her ilde birçok aydın, "Elrom Olayı" nedeniyle o gece gözaltına alındılar. Sabah saatlerinde, sanırım 5 sularındaydı, telefonumuz çaldı. Açtım. Uğur (Mumcu) telefonda:

- Ağabey, beni almaya geldiler, dedi. Daha ben telefonu kapatmadan bizim kapı da çalındı. Uzun boylu bir albay geldi. Resmi kıyafetli ve elinde uzun bir kâğıt:

- Halit Bey siz misiniz? dedi. Sorusunu yanıtladım.
- Efendim, beraber gideceğiz.
- Hayrola? diye sordum.

- Bize bir emir var, dedi ve listeyi gösterdi. "Bu arkadaşları alın" dediler, biz de alıyoruz, nedenini bilemeyiz, dedi.

Giyindim ve çıktık. Arkası uzun, kamyonet benzeri, iç kısmının iki tarafında bank olan bir araca bindirildim. Bir baktım ki, arkadaşlarımın bazıları da bu araca bindirilmişti. Gençlerden iki üç kişi vardı. Ama herkes yere bakıyor, kimse tanışlık vermiyordu; onların konuşmalarını dinleyip örgüt işlemi yaparlar diye korkuyorlardı, çünkü o dönemde dergileri ve dernekleri bile yasadışı örgüt savıyla yargılamaktaydılar.

Kalktık gittik. Koca bir koğuş, demir bir kapı açıldı. Koğuşta aşağı yukarı yüz-yüz elli kişi vardı; Bahri Savcı, Cahit Talas, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal oradaydı. Bana döndüler ve:

- Yahu sen nerede kaldın? Sana iltimas geçmişler, bizi gece saat 12'de aldılar, dediler.

Bu arkadaşları bütün gece toplamışlar. Neyse biz de koğuşa yerleştik. Orası Sarıkışla karşısında Yıldırım Bölge idi. Orada ilginç bir kitap olayı var. Biz ranzalara dizilmişiz; bitişigimde fen fakültesinde profesör olan TIP Genel Saymanı Burhan Cahit Ünal, koğuşun ortasındaki masada bütün gün oturuyor ve tezini yazıyordu. Onun yanında İlhami Soysal, benim altımdaki ranzada Bahri Savcı, yanında Uğur Mumcu, onun yanında ise Mümtaz Soysal, yanımızdaki ranzalarda ise Cahit Talas ve fen fakültesinden on dört profesör vardı.

İlhami Bey siyah gözlüğünün altında her gün bir kitap bitiriyor, yerinden hiç kımıldamıyordu.

Bahri Savcı ise ikide bir doğrularak, “Halitçğim, ceza yasasının bu 311. maddesini bana anlatır mısın?” diye soruyordu. Çünkü kendisi anayasa profesörüydü ve hakkında bu maddeden dolayı bir soruşturma açıldığını öğrenebilmişti. Bir iki gün sonra tekrar doğruluyor ve bana maddenin unsurlarını soruyordu. O zamanlar ben de Hammer’in *Osmanlı Tarihi*’ni okuyordum. Bir ara baktım İlhami’nin elinde bir kitap, kapağında *Seksus* yazıyordu. Kendi kendime: “İlhami Bey çok ciddi bir adamdır, seks kitabı okur mu? Olsa olsa bunun içeriği farklıdır.” diye düşündüm

- İlhami Bey, ne okuyorsunuz? diye sordum.
- Bak işte; *Seksus*.
- İçinde ciddi bir şey var mı?
- Çok güzel bir kitap, dedi.
- O zaman okuyunca bana verin, dedim.

Sonrasında, İlhami Bey kitabı bitirdi, ama okurken kitabın kapağındaki isim görülür şekilde okudu. Bulunduğumuz yerde gençlerin olması dolayısıyla ben kitabın kapağını gazete ile kaplamayı tercih ettim. Çünkü hepsi bana “ağabey” diyordu; kitabın ismine bakarak, kapağında yanlış bir düşünce belirmesini istemedim. Ertesi gün Uğur Mumcu, “Cahit Hoca’ya (Talas) bir sürpriz yapalım, bir oyun oynayalım,” dedi. Cahit Hoca, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin dekanı idi. Yıldırım Bölge Koğuşu’nda siyah takımı, kolalı yakası ve kravatı ile sanki dekanın, dekanlık koridorunda yürümesi gibi yürüyordu. Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu ve ben koğuşun ortasındaydık. Uğur, “Hoca, volta atmak için koğuştan ayrıldığında bu kitabı yatağının üzerine koyalım; bakalım Cahit Hoca kitabı gördüğünde ne yapacak?” dedi. Cahit Hoca gittiğinde, ben kitabı onun battaniyesinin üzerine koydum. Cahit Hoca geldiğinde kitabı alıp kapağını açtı, derken battaniyenin üzerine uzandı ve okumaya başladı. Tam o sırada, biz de onu gözlüyorduk. Bir süre sonra kahkahalar içinde gülmeye başladık; özellikle de Uğur Mumcu... Böyle eğlenceli günlerimiz de oluyordu...

ÜA: Kaç gün kaldınız gözaltında?

HÇ: Gözaltında otuz gün kaldım. O zaman anayasaya göre gözaltı süresi otuz gündü. Beni hiç sorguya almadılar. Birkaç dilekçe verdim. “Eğer bir suçum varsa beni sorguya alın, yoksa niye getirdiniz?” dedim, fakat nafile, hiçbirine yanıt alamadım.

O zamanlar orada görevli esmer bir binbaşı vardı. Her sabah bir araba tutukluları getiriyor, akşam tahliye olanları götürüyordu. Kapı-

nın önüne bir deniz yarbayı geldi, elinde bir liste, isimleri okuyordu. Biz de, Doğan Avcıoğlu ve Muzaffer İlhan Erdost ile bahçede volta alıyorduk. Bana ismim okundu gibi geldi:

- Arkadaşlar, akşam tahliye olacaklar arasında benim ismim okundu galiba, dedim.

Doğan Avcıoğlu:

- Halit Bey, onlar gençleri getirip götürüyorlar, bizi bırakırlar mı? dedi. Ben yarbaya gittim:

-Benim adım okundu mu? dedim. Elindeki listeye baktı:

-Halit Çelenk, avukatsınız değil mi? Tahliyeniz çıktı, dedi.

Otuzuncu gün... Tam gününe göre ayarlamışlardı. Hiç sorgu sual yapmadılar. O binbaşidan, gözaltına alındığımı ve tahliyemi bildiren bir kâğıt vermesini istedim. Binbaşı ise:

- Elimde dosya yok, evrak yok, ben ne yazacağım ki oraya! Al, dediler aldık, bırak, dediler bırakıyoruz! dedi.

17 Mayıs 1971'de Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Necmi Demir ve Hüseyin Cevahir'den oluşan bir grup THKP-C üyesi, İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırdı. 20.5.1971 tarihinde saat 17.00'a dek ele geçirilmiş tüm devrimcilerin serbest bırakılmalarını talep ettiler. Hükümet, buna karşılık Türkiye'nin dört bir yanında

"masum gençleri kışkırtıcı yayın ve sözleriyle kanunsuz hareketlere teşvik ve kimlikleri güvenlik görevlilerince bilinen" kişileri yani yaklaşık 2500 kadar ilerici, sosyalist üniversite öğretim üyesi, avukat, gazeteci, yazar ve öğretmeni gözaltına alarak askeri cezaevlerine kapattı. İstekleri yerine getirilmeyen THKP-C üyeleri, Efraim Elrom'u öldürdüler.

- O zaman öyle yazın, dedim. Ben ısrar edince makineye bir kâğıt taktı ve bir konuda bilgisine başvurulmak üzere, filan kimse gözaltına alınmış ve şu tarihte serbest bırakılmıştır, diye yazdı. Bilgisine başvurulacak ibaresi ne anlama gelmekteydi? Şahit miydim, sanık mıydim, bilirkişi miydim? Ne olduğum belirsizdi. Anlayamadım ama beni bıraktılar.

ÜA: Gözaltına alındığınızda bir kitap çalışmanız vardı 141-142 üzerine; o kitabın akıbeti ne oldu?

HÇ: O günlerde şu ünlü 141-142. maddelerle ilgili kitabımı hazırlamıştım ama henüz baskıya vermemiştim. İçeri alınınca eşime dedim ki:

- Aman dikkat et! Dosyayı güvenilir bir yerde, bir arkadaşımızda saklayalım.

Samsun'dayken çocuk uzmanı bir doktor arkadaşımız vardı, çok güvendiğimiz bir insandı. Şekibe dosyayı ona vermiş. Bu doktor dostumuz dosyayı aldıktan bir gün sonra, subay olan kayınbiraderi evine gelmiş. Doktorun eşi de laf arasında "Halit Bey'in böyle bir kitabı varmış, basmamış, bize bıraktı," demiş. Ağabeyi de "Getir şunu bakayım," demiş.

Subay dosyalara bakmış ve "Bu kitabı basmak suç, siz saklıyorsunuz bunu, siz de suçlu olursunuz" deyip, kitabı almış, götürmüş ve yakmış. Ben daha sonra bu *141-142 Üzerine* adlı kitabımı yeniden yazmak zorunda kaldım.

ÜA: Kızınızın, Aydınlık Sosyalist Davası ile ilgili olarak gözaltına alınması sonrasında yaşananları anlatır mısınız?

HÇ: Kızım Serpil ve eşi Kaya Güvenç o zamanlar nişanlıydılar. Bir yaz gününü sinemaya gitmeye karar verdik; Kaya, biletleri almaya gitti. Aradan bir saat kadar zaman geçti, Kaya'nın annesi ağlayarak telefon etti:

- Çocuğumu aldılar, götürdüler.

Kaya'yı, eve dönerken, hemen bir arabanın içine bindirip götürmüşler. Oradan bizim eve geldiler. Bir sürü araba, caddede sıra sıra dizildiler. Ekibin başında Ankara merkez komutanı, yanlarında MİT görevlileri ile beraber eve geldiler. "Evde arama yapacağız" dediler. Merkez komutanı:

- Halit Bey, üzülerek söylüyorum, bu akşam kızınızı da almak durumundayım, dedi.

- Kızımın bu olaylarla ne ilgisi var? diye sordum.

Bana, Serpil'in gözaltına alınması için sıkıyönetim komutanının emrini gösterdi. Kızımı alıp kontrgerillaya götürdüler.

Kaya'ya, onun için düzenledikleri ifade tutanağını zorla imzalatmaya çalışıyorlar. Kaya ise, "Bu gerçek değil, ben bunu imzalamam!" diyor. Ardından sonsuz bir işkence ve "Bu dosyayı imzalamazsan, nişanlını da aldık, ona da bu işkenceleri ve daha da kötüsünü yaparız." diyorlar. Kaya inanmıyor. Çünkü bir insan suçluysa kendisi suçludur, değilse değildir. Nişanlısının, kendisinden dolayı suçlanması söz konusu olamaz, diye düşünüyor.

Kaya Güvenc ve
Serpil Celenk Güvenc
düğün töreni öncesinde,
Ankara, 1974

Şonra Kaya'yı büyük bir odada bir kaloriferin yanına, yere; Serpil'i de o büyük odaya, onun karşısına oturtuyorlar. Maksat, Serpil'in alın-
dığını ve orada olduğunu Kaya'ya ispat etmek. Serpil, cezaevine gelince
hem babası hem de avukatı olarak onu görmeye gittim. Serpil'in anlat-
tığına göre Kaya, tanınamayacak hale gelmiş; sanki sekiz-on tane yu-
murtayı haşlayıp ortadan bölmüşsün, kollarının, derilerin altında diz-
mişsin gibi... Ve yüzü o kadar şişmiş ki; gördüğü insan Kaya'ya hiç
benzemiyormuş.

Kaya, Serpil'i görünce:

- Eğer imzalarsam, nişanlımı bırakacak mısınız? diye soruyor.

- Evet, diyorlar.

O da Serpil'i korumak için imzalıyor. Fakat Serpil'i yine tutukladılar ve cezaevine yolladılar.

ÜA: O davada Baki Tuğ ile yeniden karşı karşıya geldiniz.

HÇ: Baki Tuğ o davada savcı yardımcısı olarak bulunuyordu. Ben bu dava ile ilgili olarak Baki Tuğ'a gittim. Dosya ondaydı. Dedim ki:

- Siz de biliyorsunuz, Kaya'yı konuşturmak ve tutanağı imzalatmak için Serpil'i aldınız. Kaya onu gördü, bu olay bitti. Serpil hakkında herhangi bir kanıt yok. Öbür tarafta; Kaya için dergiye çeviri yaptı, di-
yorsunuz. Onları mahkemede tartışırız ama Serpil boşuna yatıyor. Sa-
dece Kaya'yı konuşturmak için bir insanın sevgilisi, nişanlısı nasıl al-
lınır? Bu insanlık dışı bir şeydir!

- Haklısın, ben şimdi bir yazı yazacağım komutanlığa ve tahliyesini isteyeceğim, dedi.

Çünkü o zaman 353 Sayılı Askeri Yargılama Yasası yürürlükte ve anımsadığım kadarıyla bu yasanın bir 78. maddesi vardı: Eğer askeri savcı bir sanık hakkında delil olmadığına inanıyorsa, komutana sanığın tahliye edilmesini teklif edebiliyordu. Yasa, komutan onay verdiği takdirde sanık salıverilir, diyor. Baki Tuğ da bu hakkını kullanarak komutanlığa yazıyı yazdı. Aradan iki gün geçti. İkinci gün gittim, cevabın gelip gelmediğini sordum, çünkü komutanlık binası çok yakındaydı; evrakları elden götürüp getiriyorlardı. Baki Tuğ:

- Şuraya oturun Halit Bey, bu adamlar bana güvenmiyorlar, dedi.

Kendisi idarenin, sıkıyönetimin o kadar muteber adamı ki, teklif ettiği şeyin geri çevrilmesine inanmıyordu.

- Bak komutan ne diyor, bunlar gizli belgeler, ben bunu kimseye göstermem ama bunu sana gösteriyorum, al ve oku, dedi.

Yazıda sıkıyönetim komutanı diyor ki; hakkında delil bulunmadığı bildirilen kişi için eğer delil bulunmamışsa arayınız, bulunuz.

Ben bunu öğrendikten sonra mahkemeye bir dilekçe ile başvurdum. Olanları aynı şekilde aktardım. “Davanın savcısı bu konuda delil olmadığını söylemiştir. Hiçbir kanıt yok, haksız yere yatıyor. Serbest bırakılmasını istiyorum,” dedim. Mahkeme tahliye kararı verdi ve Serpil mahkeme kararı ile çıktı.

ÜA: Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan’ın yargılandıkları davaya geçmeden önce merak ettiğim bir konu var. Denizler ile dava öncesinden bir tanışıklığınız var mıydı?

HÇ: Deniz, İstanbul Hukuk Fakültesi’nde öğrenciydi. Hüseyin ile Yusuf ise ODTÜ’de öğrenciydiler. Benim bütün bu davalara baktığımı öğrencilerin, gençlerin hepsi biliyordu. Dolayısıyla, Deniz de biliyordu.

Commer olayında Yusuf ile Hüseyin vardı ama davada sadece Yusuf yargılandı ve ben onların avukatlığını yaptım. Hüseyin’in Ankara ve Diyarbakır’da iki davasına bakmıştım. Deniz o zaman yoktu, İstanbul’daydı. Bu münasebetle, Deniz de, Yusuf ile Hüseyin de benim bu davaları izlediğimi, kendileri açısından güvenilir bir avukat olduğumu biliyorlardı. Bizim savunmalarımızı siz yapın, dediler. Yalnız o dönemde avukatlık zordu. Özellikle de bu olay açısından çünkü sıkıyönetim, kamuoyunu öyle bir hale getirdi ki, sabahtan akşama kadar radyoda sıkıyönetimin açıklamaları yayınlanıyor; gençler eşkıya, hain ve benzeri sıfatlarla nitelendiriliyorlardı. Dolayısıyla bu gençleri savunmak, onlara yaklaşmak, ilişki kurmak bile büyük bir suç olarak görülmeye başlanmıştı. Ankara’da çok avukat var; hepsi tanıdığımız, güvendiğimiz arkadaşlarımız ama çoğu avukat olarak ilgi göstermedi. İstanbul’dan Muvaffak Şeref ve Sadık Akıncılar katıldılar. Diğer avukatlar Ankara’dan gelmişti. Biz bu 11 arkadaşla birlikte davanın savunmasını başlattık.

Çocukların Kayseri Cezaevi’ne götürülmeleri nedeniyle ben de oraya gitmek istedim. ODTÜ’de okuyan bir öğrenci (Fatih Uludere), babasının arabasını aldı. “Ağabey, ben seni götüreceğim,” dedi. Onunla birlikte gittik. Kayseri’ye yaklaştığımızda bütün yollar Jandarma doluydu. Bizi durdurdular:

- Nereye gidiyorsunuz? dediler.
- Ben avukatım, cezaevine gidiyorum, dedim.
- Kiminle görüşeceksiniz?

- Deniz Gezmiş ve arkadaşları ile görüşeceğim.
- Aaa! Çok güzel (alay eder gibi). Şu bagajı aç, dediler.

Mevsim kış, ben giyecekleri arabaya koydum. Uğur Mumcu ve başka arkadaşlar da çocuklara battaniye, palto, kazak vb. eşyalar vermişlerdi. Arabanın arkasını bunlarla doldurmuştum. Jandarma arabasının bagajını açınca onları gördü ve:

- Yahu, bu nedir be kardeşim! Sen avukat mısın, tüccar mısın? dedi.

- Çocukların ihtiyaçları olur, onlara yardım etmek durumundayım, ben onların avukatıyım, dedim.

Hiç unutmuyorum, pencerenin önünde *Ve Çelige Su Verildi* adlı kitap duruyor. Kitabı aldı, baktı, "Nedir bu?" dedi.

- İşte yazıyor üstünde, dedim.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Atilla Keskin, Metin Yıldırım Türk, Mustafa Yalçın, Selim Orcan, Hacı Tonak, Recep Sakın, Mehmet Asal, Ercan Öztürk, Ahmet Erdoğan, Mete Ertekin, Cengiz Baltacı, Metin Güngörmüş, Osman Arkış, Mustafa Çubuk, Mehmet Nakiboglu Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde TCK'nın 146/1 maddesini ihlal, yani "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun tamamını ya da bir kısmını tebdil, tagyir ve ilgaya ve bu kanun ile teşekkür etmiş TBMM'yi ıskata veya vazifesini yapmaktan mene teşebbüs etmek"ten yargılandılar. Sanıkları Halit Çelenk, Niyazi Ağırnaslı, Mükerrrem Erdoğan, Erşen Sansal, Özden Timurkaynak, Kamil Savaş, Zeki Oruç Erel, Sadık Akıncılar, Bozkurt Kemal Yücel, Orhan İzzet Kök, Muvaffak Şeref savundular. 16.7.1971'de başlayan dava, 2 ay 23 gün gibi kısa bir sürede tüm sanıkların ölüm cezasına çarptırılmasıyla sonuçlandırıldı. Avukatlar tarafından Askeri Yargıtay'a götürülen davada 10.1.1972 tarih ve 971/457-972/1 esas ve 972/1 sayılı karar ile Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamları onanırken diğer sanıklar 146/3. maddede kapsamına alındılar. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkında verilen idam kararı 10.3.1972 tarihinde Millet Meclisi'nde görüşüldü ve 63'e karşı 245 oyla kabul edildi. 16.3.1972 tarihinde Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülen karar ise 36'ya karşı 105 oyla kabul edildi. İsmet İnönü, CHP adına, idamların yerine getirilmesine ilişkin 1576 sayılı yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. Anayasa Mahkemesi 6.4.1972 tarihindeki müzakereler sonucunda yasaı usul yönünden bozdu. Bozma sonrası 24.4.1972 günü Meclise gelen yasa 48 red oyuna karşı 275 oyla bir kez daha onaylandı. 2.5.1972 günü Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülen yasa ise 34'e karşı 111 oyla onaylandı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin, normal prosedür gereği, kararı esaslanarak incelenmek üzere Anayasa Mahkemesi'ne götürmesi beklenirken anlaşılmayan nedenlerden ötürü bu başvuru yapılmadı. CHP Genel Sekreteri Kamil Kırkoğlu'nun çabalarına karşın yasanın yeniden Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi için gerekli 31 imza tamamlanamadı. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan 6 Mayıs 1972 sabahı Ankara Ulucanlar Cezaevi'nde asıldılar.

- Bu kitap yasak.
- Bu kitap yasak değildir, dedim.
- Ben mi bileceğim yasak kitabı, sen mi bileceksin!
- Sen bilemezsin, ben bilirim. Bu benim mesleğim, avukat olduğum için, bu davaları ben görüyorum, dedim.

Bu tartışma sürerken, arkamızda olup hareket etmemizi bekleyen arabalar iyice yığılmıştı ve sürekli korna çalıyorlardı. Bu konuşmalarla vakit geçiren jandarma, bir yandan sabırsızlananlara sinirleniyor, bir yandan da beni sorguya çekmeye çalışıyordu. Sonrasında kitabı aldı, arabanın içerisine fırlattı: “Çek arabayı!” dedi ve biz oradan uzaklaştık. Arabayı kullanan genç arkadaşı mahkeme kaleminde bırakıp, cezaevine gittim. Deniz ve arkadaşları ile görüştüm, kaleme döndüğümde baktım ki arkadaş yok. Başkâtibe sordum; “Polis, arkadaşını alıp götürdü.” dedi. Karakola gittiğimde genç, orada oturuyordu. Komisere:

- Ne oldu, bir suç mu işledi? diye sordum.
- Efendim, şimdi bu çocuk kalkmış gelmiş, size yardım ediyor. Yani Deniz Gezmişlere yardım ediyor. Biz bu gencin, THKO’nun üyesi olup olmadığını Ankara’dan soruyoruz, cevaba göre hareket edeceğiz. Eğer bir ilişkisi yok, derlerse gidersiniz, var derlerse o kalır burada, dedi.

Ertesi gün, Ankara’dan cevap geldi, ilişkisi yoktur diye, oradan ayrıldık.

Deniz Gezmiş davasında hukuki bakımdan bizim üzerinde durduğumuz öncelikli husus, bu mahkemenin, anayasaya aykırı biçimde kurulmuş olmasıdır. Anayasaya göre; hâkimler bağımsızdır. Halbuki 357 Sayılı Yasa ile, bu mahkemenin hâkimleri “yürütme organı” tarafından görevlendiriliyorlar, komutanlık, hâkimleri istediği zaman ve istediği yere nakledebiliyor. Bu hâkimlerin özlük haklarını, maaşlarını, “idare” düzenliyordu. Bunları doğrudan doğruya komutanlık yapıyordu: Birçok askeri hâkimin, hatta generalin bu konularda yazılarının çıkması durumu kanıtlar nitelikteydi; bu yazılarda, bu mahkemelerin emir komuta zinciri içerisinde oldukları ve bağımsızlıklarından söz edilemeyeceği belirtiliyordu. Biz olanları tüm gerekçeleri ile geniş bir dilekçe halinde yazıp verdik ve 353 Sayılı Yasa’nın ilgili maddelerinin anayasaya aykırı olduğunu ve konunun Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesini istedik. Fakat çok eften püften gerekçelerle talebimiz reddedildi.

Gerçekte Denizler’e yapılan yargısız bir infazdı. Bir kere, yargılan-dıkları Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi bir mahkeme değildi, yani mahkeme niteliğine sahip değildi; idare tarafından görevlendirilmiş bir kurumdu. Şimdi Bush, Guantamo’da mahkeme kuruyor, hâkimlerini

Türkiye Cumhuriyeti

Y. No. 7026
G. No.

T. C.
ANKARA
Birinci
Noterliği
MEHMET KARTAL
Telefon : 11 11 48
Belediye Yanı B.
Toygar Apt. Kat 1

VEKALETNAME

İsh ve aleyhinde açılmış ve açılacak adli idari ve icrai bilumun davalarla takiplerden

Dolayı T. C. Mahkemelerinin, meclislerin, dairelerinin ve müesseselerinin her bir kısım ve derecesinde her sıfat, tarik ve suretle temsil, dâva açmaya, açılmış olan dâvaları kabul ve takibe, şahit ikamesine, yemin teklif, kabul veya reddine, protesto keside-siyle cevap itasına, tebliğ ve tebellûğa keşif icrasına, ehli-vukuf ve hakem nasp, tâyin ve azline, ihtiyatî ve icrai hacizler vaz ve fekkine, icra dairelerinde, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve diğer devlet dairelerinin kâffesinde takibi umur ve muameleye, mürâfaaya, temyizi dâvaya, tashihi karar ve iadci muhakeme talebine ve her nevi evrak, istida ve lâyi-haları imza ve tekdime, tahkime, reddi hâkim ve kâti-be, tazminat talebine ve lüzumunda aharını tevkil, tesrik ve azle, birlikte veya ayrı ayrı icrai vekâlete

.....
::

mezun ve selâhiyettar olmak

İzere TARAFINDAN Ankara Barosu Avukatlarından Av. Halit Çelebi, Nevzat Halvaci, Süreyya Bahramat, Yusuf Selvi, Hasan Ünlü, Kamil Savag, Başar Dağ, Cemal Dağbaşı, Cahit Çelikel, Turgut Akın, Nazım Erden, Cemal Reşit Aydoğan, Turan Tuncel, Mehmet Ali Tonguç, Fikrihan Çelebi, ve vekil nasp ve tâyin ve Yozgat Barosu Avukatlarından Av. Yakup Keçeli'yi Ummid....

A D R E S A kara'da Merkez Kapalı Cezaevinde tutuk

DENİZ JEZMİ

P. Genç

Bu vekaletname altındaki imzanın zat ve hüviyetini yakinen tanıdığımıza Deniz Jezmi'li olduğunu beyan ederiz. Gardiyan :

3eki Çelebi

İhsan Çelebi

Bu bahallinde imzalanması istenilen bu vekaletname altındaki imzanın zat ve hüviyeti yukarıdaki Gardiyan'ın şahadetinden anlaşılan dairece karuf Deniz Jezmi olduğunu tasdik ederiz. Bin dokuz yüz yetmiş bir senenin Nisan ayının birinci günü. 1/4/1941

Harç ve Damga pulu dâire nüshasına yapılmıştır.

kendisi görevlendiriyor, Irak'ın eski yöneticilerini onlara yargılatıyor; işte yapılan onun bir benzeriydi. Böyle mahkeme olmaz, bunlar mahkeme değil birer "kurul"du. Bir "kurul" Denizler'i yargılamıştı. Kaldı ki Sıkıyönetim Komutanlığı'nın, bu düşüncemizi doğrulayan talimatları, yani askeri hâkimlere yazdığı ve bu davalarda "146. maddenin uygulanması gerekir!" şeklinde emirleri vardır. O emirleri, *Idam Gecesi Anıları* isimli kitabımda yayınladık. Eğer ortada bir "mahkeme" yoksa emirle, talimatla idam cezası veriliyorsa bunun yargısız infazdan başka bir şey olamayacağı ortadadır.

Istanbul Sıkıyönetim Komutanlığına
Istanbul

Sanık Ömer Ayna hakkındaki suç dosyasının Askeri Yargıtay'daki incelenmesi sırasında, Askeri Yargıtay Başsavcılığınca düzenlenen 2.7.1971 tarih ve 1971/1199 sayılı tebliğname ile başsavcılığın mütalaa yazısının sureti ilişikte sunulmuştur. Gerek mütalaa yazısında ve gerekse tebliğnamede (Marksist felsefe ışığında milli demokratik devrimi gerçekleştirmek için silahlı eylemlere girişmek ve bu suretle Amerikan emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerini bertaraf ederek tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurmak) amacına yönelik eylemlerin, T.C.K.nun 146. maddesinde ifadesini bulan tek suç olarak mütalaa edilmesi tezahür eden eylemlerin adı birer suç olmayıp, adı geçen maddenin (Cebir) unsurunun türlü şekilleri olduğu, bu nedenle bu tür suçları Türkiye'nin neresinde işlemiş ve neresinde yakalanmış olurlarsa olsunlar, faillerinin bir yerde toplanarak tek iddianame içinde mütalaa edilmesinin gerektiği bildirilmiştir. Bir gerçeğin ifadesi olan bu görüşlerin Sıkıyönetim Komutanları ve Askeri Savcılıklarınca değerlendirilmesi yapılmak üzere bilgi edinilmesini arz ve rica ederim.*

İmza
Kemal Taran
Korgeneral
II. Başkan Vekili

* Halit Çelenk, *Idam Gecesi Anıları*, Tekin Yayınevi, 2002, s. 10-11.

Denizler'in "146. madde" ile ilgili hiçbir eylemleri yoktu. Onlar ne kimseyi vurdular, ne de kimseyi öldürdüler. Kendilerine isnat edilen suç, o maddede yazıldığı gibi, "anayasal düzeni zor kullanarak ortadan kaldırmaktır" diyebilirsiniz ama bunu da gösteren hiçbir kanıt mevcut değildi. Zaten bu çocukların emniyette söyledikleri de, "Biz sosyalistiz, Marksizme de inanıyoruz fakat anayasal düzeni ortadan kaldırmak bir an bile aklımızdan geçmedi" şeklindeydi. Kaldı ki bu çocuklar Samsun'dan Ankara'ya Mustafa Kemal Yürüyüşü yaptılar. Yürüyüş sırasında "Anayasanın olduğu gibi uygulanmasını istiyoruz" şeklinde sloganlar atıldılar. Bu da gösteriyor ki; anayasayı ortadan kaldırmak isteyenler

onlar değil, yukarıdakilerdi. Anayasal ve demokratik düzeni kim ortadan kaldırıyor? Bu çocuklar değil; aksine, onlar anayasayı hep savunmuşlardır.

Bu davada, sözü geçen maddenin öğeleri bulunmamaktadır. Öncelikli olarak olayda icra hareketleri yok. Yani "Biz geliriz, anayasal düzeni ortadan kaldırmak için meclisi basarız ya da buna ait hazırlıklar yaparız" denebilecek bir durum yok. Tam tersi söz konusuydu. Bunların hepsini mahkemede ayrıntıları ile anlatmıştık ama savunmalarımızın hiçbirisi dikkate alınmadı. Çocuklar, bizim hazırladığımız savunma dışında bir savunma daha hazırladılar. Üzerlerinde o kadar baskı vardı ki, savunmalarını hazırlamak için dışarıdan talep ettikleri belge, kitap, kısacası hiçbir şey cezaevine alınmadı. Ve bu çocuklar belleklerine dayanarak hayran olunacak bir savunma hazırladılar. Sonuçta, bizim savunmalarımız ile onların savunmaları tam olarak örtüşmüştü.

YUSUF ASLAN (1947-1972): Beşir Aslan ve Server Aslan'ın oğulları olan ve 1947 yılında Yozgat'ın Çekerek ilçesi Kuşsaray köyünde doğan Yusuf Aslan, ilk ve ortaöğrenimini başarılı bir şekilde tamamladı. ODTÜ Fizik Bölümü'nü kazanan Yusuf, ABD Büyükelçisi Robert Comer'in arabasını yakma olayına katıldı. Ayrıca Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)'nun kuruluşunda yer aldı. 1969 kışında Hüseyin İnan, Alparslan Özdoğan, Mustafa Yalçiner ve Gaziantep'ten katılımlarla birlikte 13 kişi olan kafiyle Filistin'e gitti. Filistin'den yakalanmadan dönen Yusuf, Mustafa Yalçiner, Mustafa Erdoğan ve Gülay Özdeş'le ODTÜ'de örgütlenme çalışmalarını sürdürdü. 1970 yılı Eylül ayında Deniz Gezmiş'in ODTÜ'ye gelmesi ile birlikte birinci yurt 201-202 nolu odalarda Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Sinan Cemgil, Alparslan Özdoğan ve Hüseyin İnan birlikte kalmaya başladılar. Bu tarihten itibaren Yusuf Aslan, THKO'nun tüm eylemlerine katıldı. Deniz Gezmiş'le birlikte çıktıkları yolculukta 17 Mart 1971'de Sivas'ın Şarkışla ilçesinde vuruldu. Ankara'ya getirilerek Numune Hastanesi'nde bakıma alınan Yusuf Aslan daha sonra Ankara Mamak Askeri Cezaevi'ne gönderildi. Ankara Sıkıyönetim 1 Nolu Askeri Mahkemesi tarafından idama mahkûm edilen ve cezası TBMM tarafından da onaylanan Yusuf Aslan, 6 Mayıs 1972'de Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'la birlikte Ankara Ulucanlar Cezaevi'nde idam edildi.

ÜA: Hatırladığınız kadanyla o savunmalar nasıldı?

HÇ: THKO Davası adıyla hazırladığım kitapta hem bizim savunmamız, hem de onların savunmaları vardır. Biz, öncelikli olarak, bu çocukların anayasal düzeni ortadan kaldırma kastlarının olmadığını savunduk.

Savcı bunun aksini iddia ediyorsa delilini göstermesi gerekir. Ama o herhangi bir delil göstermiyor, iddiası sadece iddia olmakla kalıyordu; tabii biz de duruma şiddetle karşı çıkıyorduk, çünkü buna ilişkin bütün kanıtlarımızı mahkemeye sunmuştuk.

Burada bir defa “kasıt” unsuru yok; kastın olmayışı kanuna göre suçu ortadan kaldırır. Çünkü en esaslı unsur “kasıt”tır. Kasıt yoksa suç da yoktur. Mesela, adam öldürdünüz -tabii burada uygulanamaz, bu bir siyasi suç ama kastı anlatmak için söylüyorum- eğer kasıt yoksa madde değişir, ceza değişir, o başka bir suç olur. Yani, o zaman “adam öldürme suçu” olmaz. Mahkemede icra hareketlerini anlattık. Ne yapmışlar bu insanlar? İddianamede diyor ki; Amerikalıları kaçırdılar. Ama ne yaptılar o Amerikalılara? Götürdüler, bir daireye koydular, yemeklerini verdiler, gittiler bakkaldan sucuklarını, ekmeklerini, pastırmalarını getirdiler. Kaçırılan Amerikalılar geldiler mahkemeye ve dediler ki “Bunlar bizi aldılar, götürdüler ama hiçbir kötü muamele yapmadılar. Dolaplardan battaniye çıkardılar, üşümeyelim diye bize verdiler. Bize sadece ‘Sizin ne işiniz var, niçin Türkiye’ye geliyorsunuz? Siz burada olmamalısınız.’” dediler. Yani “Onlar bizim buraya gelmemizi istemiyorlar.” diye ifade verdiler.

Çocuklar, Amerikalılarla, anti-emperyalist düşüncelerini onlara anlatmak için konuşmuşlardı. Sonra da onlara haber vermeden, belli bir saatte serbest bırakmışlar. Bu durumda icra hareketi nerede? Anayasal düzen, Amerika’nın Türkiye’deki askeri mi, onu ortadan kaldırmak mı? Tane tane bunların hepsini anlattık. Burada eylemler var, suç işlemişler, ama bu suç 146. maddenin birinci fıkrası değil. En fazla, 146. maddenin 3. fıkrasına girer. O tarihte 146. maddenin 3. fıkrasının cezası ise 5 yıldır.

Mahkeme, Denizler’e idam cezası verdi. Bunun üzerine biz Askeri Yargıtay’a gittik. Askeri Yargıtay’da iki saygın üye vardı, bunu bizim lehimize mütalaa verdikleri için söylemiyorum, sadece karşı oylarını okuduğunuzda onların hukuk bilgilerini görüyorsunuz. Bu üyeler, “Burada suç yok 146. maddenin uygulanması söz konusu olamaz; burada olsa olsa, cezası 5 yıl olan 146/3 uygulanabilir” dediler. Bundan dolayı kararın bozulmasını istediler. Ayrıca Sıkıyönetim Mahkemesi’nin yaptığı bir iş daha önemli, bunun da altını çizerek söylüyorum: Anayasanın bir “güçler ayrılığı ilkesi” vardır. Buna göre; yargılama, bağımsız mahkemelere; yürütme, icra organlarına; yasama ise meclise aittir. Bunlardan hiç birisi kendi görevini diğerine devredemez ve bu işbölümü dışına çıkamaz.

Mahkeme bu ilkeye aykırı karar verdi. Hâkim, eğer cezada bir indirim yapmak istiyorsa madde 59'u uygular, cezayı indirir. Örneğin; 5 yıl verecekse bunun yerine 4 yıl verir veya 3 yıl verir, idam verecekse müebbet verir. Bu noktayı mahkemede ileri sürmemize ve hafifletici nedenlerin var olduğunu anlatmamıza rağmen, mahkeme kararında; "Sanık müdafileri şunları ileri sürmüştür, fakat biz bu konudaki kararı meclise bırakıyoruz," diyor ve 59. madde hakkında lehte veya aleyhte bir karar vermiyor, görevini yapmıyor ve meclise devrediyordu.

En basitinden, bir hâkim şöyle diyebilirdi: "Sanığın mahkemedeki duruşuna, mahkemede saygılı davranmasına, şuna buna göre sanığın cezasını 59. maddeye göre hafifletiyorum." Davada bu maddenin uygulanabilmesi için oldukça fazla neden var. Hiç olmazsa, ben 59'u uyguladım ve bunu ömür boyu hapse çevirdim yahut 30 yıla veya 20 yıla çevirdim, diyebilirdi. Ama o bir şey demiyor, "Kararı meclis versin" diyor.

Meclise gittiği zaman, Adalet Partisi bu çocukları ağızını açmış, yutarcasına bekliyordu. Nitekim mecliste "Üçe üç!..." diye bağırdılar. Bunun anlamı; Menderes, Zorlu, Polatkan'a karşılık Deniz, Yusuf, Hüseyin'di. Menderes, Zorlu ve Polatkan'ı bu çocuklar astırmadılar, o halde bu imanın da anlamı yoktu. Olaylar olduğu zaman bu çocuklar okulda öğrenciydiler. Şimdi, bu kadar kindar bir meclisten nasıl akıl, vicdan, mantık bekleyebilirsiniz? Bunu mahkeme de biliyordu; bu bir danışıklı dövüştü. Onlar da "Bize gönderin, halledelim," diyorlardı. Mahkeme dosyayı meclise gönderiyor, çocukları ipe götürüyorlardı. Çocuklar zaten böyle olacağını anlamışlardı. Karar kesinleştikten sonra biz üç avukat arkadaş cezaevinde çocuklarla görüşmeye gittik.

Albay Kemal Saldıraner, cezaevi müdürü, yanlı davranan bir kişiydi.

- Müvekkillerimizle görüşmek istiyoruz, dedik.

- Görüşmeniz mümkün değil, cezaları kesinleşmiş ve avukatlık bir iş kalmamış, görüşüp de ne yapacaksınız? diye yanıtladı.

- Cezalar kesinleşmiş olabilir, fakat yargılanmanın yenilenmesi gibi bir kanun yolu vardır. Kanun bunları düzenlemiştir. Infaza kadar, ipin altındayken bile insanların salıverilebileceğini belirtmiştir. Haklı bir gerekçe ileri sürülürse, mahkeme ipin altındaki adamı da çekip oradan alabilir. Bu yüzden bizim görevimiz bitmemiştir. Görevimiz infaza kadar, hatta infazlardan sonra bile sürer.

- Hayır, dedi.

O zaman, Sıkıyönetim Komutanlığı Adli Müşavirliği'ni arayın, size anlattıklarımı aktarın ve kendileri ile görüşmemizi sağlayın, dedim.

- Ben arayayım, ama siz görüşemezsiniz, dedi.

- Tamam, o zaman siz görüşün, dedim.

Komutanlığa telefon etti ve "Halit Bey böyle söylüyor," dedi.

Adli Müşavirlik, "Yalnız Halit Bey görüşsün, üç kişiye gerek yok" demiş. Çocuklarla sadece ben görüşebildim. İçeri girdim ve Deniz'i çağır-dım.

Çocuklar idam mahkûmu oldukları halde cezaevindeki baskıları protesto etmek için ölüm orucuna girmişlerdi. Deniz geldiğinde yüzü sarı-yeşil olmuş, ayakta duramıyordu. Ortada demir parmaklıklı bir pencere vardı. Ben bu arada ayakta duruyordum, o ise ayakta durama-dı, mecali kalmamıştı. Benimle diz çökerek konuştu.

İdama mahkûm Deniz Gezmis, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın 18.4.1972 tarihinde ölüm orucuna başlama nedenleri:

1- Son getirilen zamlar ve hayat pahalılığı, fakir emekçi halkımızın zaten son derece güç olan hayat şartlarını, çıkarıcıların menfaati uğruna daha da dayanılmaz hale getirmiş-tir.

2- Halka dönük olan 1961 Anayasası, elbise değiştirir gibi değiştirilmiş, bununla da yetinilmeyerek, halkımızın anayasamızca tanınan hakları tamamen ortadan kaldırılmak için yeni anayasa değişikliğine gidilmek istenmektedir.

3- Sıkıyönetim mahkemelerinde, MIT ajanlarına mahkemelerin temsilcileri görüntüsü verilmek istenmiş ve (ANARŞİT) deyimi ile devrimcilerin katline gidilmiş ve aynı ne-denle siyasi cinayetler işlenmiştir.

4- Bizim bugün hücrelerinde kaldığımız Mamak Askeri Cezaevi'nde bulunan diğer tu-tuklu arkadaşlarımızdan bir veya birkaçı, her gün mahkemeye götürüyorum denilerek MIT'in işkence odalarına götürülüp çağ ve insanlık dışı işkenceye tabi tutularak yapı-lan işkencenin bütün belirtileri üstlerinde olarak geri getirilmektedir.

5- Bütün bu yasadışı, çağdışı ve insanlıkdışı uygulamaların halkımız ve ilerici aydınlar tarafından bilinmemesi ve duyulmaması için basına sansür konulmuş, basın ancak sıkıyönetimin izin verdiği haberleri verebilecek duruma getirilmiştir.

Bütün bu nedenlerle 18.4.1972 tarihinden itibaren (ÖLÜM ORUCUNA) başladık. Bu davranışımızın kötülükleri sona erdirmeyeceğini biliyoruz. Ancak, Halkımıza ve onun haklarına cezaevi hücrelerinde sahip çıkıp onu savunacak tek hareketimiz (ÖLÜM ORUCU) nu sürdürmek olacaktır.*

**Deniz Gezmis
Yusuf Aslan
Hüseyin İnan**

* Halit Çelenk arşivi.

Çok zor günlerdi o günler, özellikle de bizim için hiç kolay değil-di. Onlara, sonuç itibariyle ölüm orucundan vazgeçin ve sehpaye gidin, diyecektim. Biz zaten hem avukat, hem de insan olarak onları sevip sa-

yıyor, dünya görüşlerine katılıyorduk. Bütün bunlar bir yana, işin bir de avukatlık tarafı var. Ama benim de gerekçelerim vardı ve onları ölüm orucundan vazgeçirmem gerekirdi. Ben İstanbul'da iken arkadaşlar çocuklarla görüşmüşler ama vazgeçirememişlerdi. Dedim ki:

- Bak Deniz, siz ölüm orucunda haklısınız. Ama görüyorum ki yüzün sarı-yeşil ve ayakta duramıyorsun. Doğa kanunları bunu gerektirir. Sen bunu önleyemezsin zaten. Ne kadar güçlü ve genç olursan ol, bunu önleyemezsin. Dışarıda infazların önlenmesi için yoğun çalışmalar var. Bu çalışmalar sonuç verebilir ya da vermeyebilir. Bütün kamuoyu çalkalanıyor; bu infazlar yapılmasın diye imzalar toplanıyor. Ama bunlara rağmen bu infazlar yapılırsa, siz buradan yürüyerek gidemeyeceksiniz. Sürükleyerek götürülecekler sehpanın önüne. Resimlerinizi çekecekler, kamuoyuna dağıtacaklar ve 'işte sizin yiğit, idealist, kahraman dediğiniz insanlar bu kadar korkakmış!' diyecekler. Sizin buna hakkınız yok. Bunu yapamazsınız. Siz kalkacaksınız, sağlıklı bir biçimde sehpanın altına gideceksiniz. Devrimci gençliğin gerçek bir simgesi olarak; dünya görüşünüz ve eylemlerinizi ile bu kimliğinizi ve kişiliğinizi koruyacaksınız.

Deniz:

- Ağabey, bize on dakika izin verin, arkadaşlarla görüşeyim, dedi.

Yusuf ve Hüseyin'e de aynısını söyledim. Gittiler, görüştüler. Ben de Saldıraner'in odasında bekledim. On dakika sonra üstegmen geldi ve 'Sizi bekliyorlar,' dedi. Gittim.

Deniz:

- Ağabey, biz görüştük aramızda. Haklısınız. Ölüm orucunu bugün bırakıyoruz, dedi.

Ve o gün ölüm orucunu bıraktılar.

Yanımda, çocuklara vermek için iki yüz lira götürmüştüm.

Deniz:

- Biz buradan zaten cezaevine gideceğiz. Paraya ihtiyacımız olmayacak. Daha önce Talat Aydemir'in arkadaşı da burada yatmış. Onu da apar topar almışlar, cezaevine götürmüşler. Bize de aynı şeyi yapacaklar. Paraya ihtiyacımız yoktur, dedi.

- Ben yine de bırakacağım, haberiniz olsun, dedim.

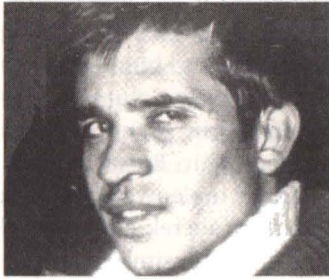
Bu görüşmeden kısa bir süre sonra infazlar oldu.

Infazlar yapılmadan önce Nihat Erim bir açıklama yaptı. Dedi ki:

Yeni İstanbul, 30 Nisan 1972.

- Pişmanlık getirsinler, gereğini düşünelim. Bu açıklama üzerine çocuklar benimle görüşmek için haber gönderdi. Kalktım, gittim.

HÜSEYİN INAN* (1949-1972): 1949'da Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Bozbüyük köyünde doğdu. İlk ve ortaokulu Sarız'da, liseyi Kayseri'de okudu. 1966'da ODTÜ İdari Bilimler Bölümü'ne kayıt oldu. *Sosyalist Fikir Kulübü* (SFK) ve bu derneğin bağlı olduğu *Dev-Genç*'e üye oldu. Bu arada, TİP'e de katılarak, bu partinin etkinliklerinde yer aldı. Aynı dönemde, gerek İstanbul ve Ankara, gerekse İzmir ve diğer yörelerde anti-emperyalist eylemlere katıldı; ABD 6. Filosu'na yönelik eylemlerin içinde bulundu. Hüseyin Inan, 1968'de, TİP ve daha

sonra MDD içindeki ayrılıklarda, giderek belirginleşen gizli ve dar örgütçülük fikri etrafında çekirdek bir grup oluşturup, kır gerillası yoluyla anti-emperyalist mücadele verme fikrini geliştirmeye çalıştı. Ankara, özellikle ODTÜ kökenli olan ve temelini Inan'ın attığı bu grup, daha sonra THKO'nun çekirdek kadrosunu oluşturdu. 14 Ekim 1969'da grubun önemli bir kesimiyle birlikte Suriye üzerinden Ürdün'e FKÖ'nün asil gücünü oluşturan *El Fetih* kamplarına gitti. Burada FKÖ'nün yanında İsrail'e karşı savaştı. Şubat 1970'te Türkiye'ye geri döndüğünde, Diyarbakır-Antep yolunda bir otobüste yakalandı. Diyarbakır'da devam eden yargılama sonunda, Ekim 1970'te tahliye oldu. Inan, Ankara'ya döndüğünde, benzeri düşünceler taşıyan ve aynı eylem çizgisini benimseyen, başlarında Deniz Gezmiş'in yer aldığı İstanbul grubuyla bir araya gelerek THKO'yu kurdu. Inan, kitle hareketleri içinde hemen hiç tanınmayan biri olmakla birlikte, örgütleyici niteliği, insanlarla ilişki kurma becerisi ve kararlılığıyla grup içinde sivrilmisti. O dönemlerde önemli ölçüde karizması olan Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil ve Cihan Alptekin'in de yer aldığı THKO'nun tartışmasız önderi haline geldi.

24 Mart 1971'de Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde yakalanarak, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'la birlikte Ankara 1 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi tarafından 9 Kasım 1971'de idama mahkûm oldu. İdamaların önlenmesi için gerek mecliste, kamuoyunda ve gerekse örgüt arkadaşları tarafından çeşitli girişimlerde bulunulmasına rağmen Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'la birlikte 6 Mayıs 1972'de idam edildi.

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları.

Deniz geldi ve:

- Ağabey, Nihat Erim'in söylediklerini dinlediniz mi? Biz yaptıklarımızdan pişman değiliz. Biz inançlarımız doğrultusunda eylemlere girdik. Bugün dışarıda olsak o eylemleri tekrar yaparız. Lütfen bütün akrabalarımıza, annemize, babamıza söyleyin, bizim adımıza hiçbir yerde, hiçbir makama, "bunlar pişmanlık duymuşlar, özür diliyorlar" diye bir başvuruda bulunmasınlar. Ayrıca Taylan Özgür'ün ailesinin Cebeci Mezarlığı'ndan aldığı üç mezar yerini bize versinler. Bizleri Taylan'la yan yana gömsünler. Ayrıca bizim ifademizde, "Sovyetler Birliği

büyükelçisini kaçırmak istiyorduk” diye bir ifade var; mahkemede okununca farkına vardık. Biz kesinlikle kardeş bir ülkenin elçisini kaçırmayız, bu yalandır. İfademize eklemişler, siz buna tanıksınız, gerekli yerlerde bunları açıklayın, dedi.

Bunları rica ettiler. Biz de bu isteklerini ailelerine bildirdik.

ÜA: “Denizler Davası”ndaki savunmanızda yer alan “önyargı” kelimesinden dolayı sanık durumuna da düştünüz.

HÇ: Arkadaşlarla toplanıyorduk ve savunmaları yazıyorduk. Yüz otuz beş sayfalık savunmada, “Eğer iddia makamı önyargılı değilse şöyle talepte bulunması gerekir,” şeklinde bir tümce vardı. Tümce o kadar açık ki; “iddia makamı önyargılıdır” da demiyoruz, “değilse şöyle yapması lazım gelir,” diyoruz. Kaldı ki, biz normalde mahkemelerde buna benzer birçok deyim kullanırız ve bunlar savunma amaçlı olduğu için suç oluşturmaz. Ama bu savunma karşısında on bir avukat hakkında dava açtılar. Davaya Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi bakıyordu. Sorgular yapıldıktan sonra mahkemenin tutumu olumsuzdu, bizi mahkûm edecekleri anlaşılıyordu. En azından öyle bir hava sezmiştik. Ben o arada, Prof. Faruk Erem’e savunmamı ve iddianamenin bir suretini ekleyerek mektup yazdım. Bu mektupta, burada suç olup olmadığını sordum ve görüşlerini rica ettim.

Prof. Erem de, inandırıcı gerekçelerle olayda suç olmadığını belirten bir cevap yazdı. Bunu mahkemeye verdik. Mahkeme buna rağmen bizi mahkûm etti. Mahkûmiyet gerekçesinde de Faruk Erem’e hakaret ettiler; “eyyamcı” ve “fırsatçı” bir profesör kalkmıştır, böyle bir cevap vermiştir, dediler.

Kararı temyiz ettik. Askeri Yargıtay kararı bozdu ve dosyayı geri gönderdi. Askeri Mahkeme direndi. İkinci defa temyize gittim. Bu arada 1974 affı çıktı. Dosyayı işlemenden kaldıracaklardı. Mahkemeden dosyanın işlemenden kaldırılmamasını ve karara bağlanmasını istedik. “Biz suç işlediysek cezamızı verin, davayı böyle düşürmeyin” dedik. Mahkeme ise, çıkarılan yasada, sanıklara, affı reddetme hakkı tanınmadığını ve bu nedenle bir şey yapılmayacağını söyleyerek dosyayı işlemenden kaldırdı.

ÜA: Denizler ile görüşmenizde suçu övdüğünüz iddiasıyla da hakkınızda dava açıldı, öyle değil mi?

HÇ: Evet. Bir gün çocuklarla görüşmek için cezaevine gittim. Bizim oradaki tüm gençlerimize düşmanca davranışlar sergileyen bir üstegmen vardı. Adı, Burhan Potuma.

Ben Denizler'le görüştüm. Tam çıkarken bu görevli bana:

- Siz suç işlediniz, dedi.

- Bu da nereden çıktı? dedim.

- Siz, Deniz Gezmişler'in suçlarını övdünüz, dedi.

- Benim konuşmamda övme yok. Konuşmamda bu suçun ne olduğunu, buna karşı nasıl savunmalar yapılabileceğini söylemek vardır, dedim.

- Siz görürsünüz gibilerinden "peki", dedi. Ve ben oradan ayrıldım. Bir iki gün sonra mahkemeden ayrılırken Askeri Savcı Yardımcısı Yüzbaşı Muhteşem Savaşan:

- Halit Bey, ifade vermek için bana uğrar mısınız, dedi.

Savcılık odasına gittim. Şekibe de yanımdaydı o gün. Askeri savcı:

- Sizin hakkınızda bir şikâyet var. Deniz Gezmişler'in suçlarını övdüğünüze dair bir tutanak var, cezaevindeki görevli üstegmen ve emniyet amiri, orada söyledikleriniz hakkında tutanak tutmuş, dedi.

Tutanacı okudum. Daha sonra savcı "Lütfen dışarıda bekleyin" dedi. Dışarıda bekleyin, demek, tutuklama isteyeceğim, demektir. Bu nedenle ben, üstümdeki banka cüzdanımı ve kimlikleri Şekibe'ye verdim.

Deniz Gezmiş Davası Avukatları, Ankara, 1971
Ön sıra: Niyazi Ağırnaslı, Halit Çelenk, Kâmil Savaş, Refik Ergün,
B. Kemal Yücel, Mükerrerrem Erdoğan, Sadık Akıncılar, Zeki Oruç Erel.
Arka sıradaki kadın avukat: Özden Yimurkaynak

Çünkü tutuklamaya karar verilirse oradan Mamak'a gidecektim. Saç kesme ve öteki işlemler yapılacaktı. Savcıya şu ifadeyi verdim:

- 353 Sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'a göre, Üsteğmen Burhan Potuma'nın ve çavuşların beni dinlemeye hakları yoktur, bu, yasaya aykırıdır. Onlar orada güvenlik amacıyla bulunuyorlardı. Bir duvardan farkları yoktur. Yine bu nedenle düzenlenen tutanak da yasaya aykırı olup kanıt olarak kullanılamazdı. Hakkımda takipsizlik kararı verilmesi gerekirdi. Askeri savcı bana:

- Dışarıda bekleyiniz, dedi.

Bu sırada koridor karıştı. Bir odadan bir hâkim çıkıyor, öteki hâkim giriyor. Başka bir kapı açılıyor, kimi hâkimler girip çıkıyorlar. Biz "koridordaki bu giriş çıkışlar, koşturmaca nedendir?" diye düşündük, merak ettik. Savcı geldi bana:

- Halit Bey, mahkeme kurulu oluşmıyor. Bu nedenle duruşma yapamayacağız. Yarın duruşmanızın bulunmadığı bir saatte buraya gelin ve sorunu çözelim, dedi. Ben de:

- Yarın öğleden sonra gelebilirim, dedim. Şekibe ile birlikte oradan ayrıldık ve evimize gittik. O gece olayı anlatan ve konunun hukuksal yönlerini açıklayan ayrıntılı bir dilekçe yazdım. Ertesi gün, sıkıyönetim mahkemesine gittik. Mahkeme kurulu oluşmuştu. Duruşma hâkimi bana diyeceklerimi sordu. Ben de:

- Bu konuda hiçbir kanıt yoktur, dedim.

- Neden yoktur?

- Oradaki emniyet amiri ve tutanağı imza eden diğer kişilerin beni dinlemeye hakları yok. Ben müvekkillerimle istediğimi konuşurum. Onlar orada güvenliği sağlamak için bulunuyorlar, konuşulanları dinlemek için değil. Yasaya göre, bizi ancak bir hâkim ya da savcı dinleyebilir. Bu kişiler hâkim ve savcı olmadıklarına göre, 353 Sayılı Yasa bu kişilere dinleme hakkı vermemiştir, orada bulunamazlar. Bunların duvardan farkları yoktur, dedim.

Mahkeme, bire iki oy çokluğu ile beni salıverdi. Daha sonra savcılık takipsizlik kararı verdi.

Ancak daha sonra bu davadan başka bir dava daha çıktı. O da şöyle; ben bu olaydan birkaç gün sonra Şenal Sölpüker -şimdiki adı Şenal Sarıhan. O zaman tutukluydu- ile görüşmek için cezaevine gittim.

- Ağabey, dedi; siz bu adamlara duvar demişsiniz. Bütün cezaevine yayılmış. Bu nasıl oldu?

Ben de ifademi anlattım. Görüşüp ayrıldım. Beni cezaevine götürən bayan polis:

- Siz gidemezsiniz, dedi.

- Neden? diye sordum.

- Ben sizden davacıyım, dedi.

- Hayrola, dedim.

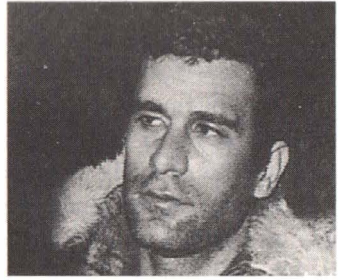
- Siz bana duvar dediniz ve hakaret ettiniz.

- Kızım, ben sizinle konuşmadım. Benim muhatabım siz değilsiniz. Ben tutukluya savunmamı anlatıyorum. Senin ne ilgin var bununla, dedim ama dinletemedim.

Beni komutanın yanına götürdü. Komutan, "Nedir olay?" diye sordu.

- Beyefendi, buyurun siz, dedi ve beni salıverdi. Bayan polise ne söyledi bilemiyorum ama dava içinde başka davalarla uğraşıp duruyorduk. Müvekkillerimizi mi yoksa kendimizi mi savunacağımızı şaşırmıştık.

DENİZ GEZMİŞ* (1947-1972): 1968'den sonra Türkiye'de gelişen gençlik hareketinin en önemli önderlerinden ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) kurucu ve yöneticilerinden Deniz Gezmiş, 27 Şubat 1947'de Ankara'nın Ayaş ilçesinde doğdu. Öğretmen bir ailenin çocuğu olarak çeşitli kentlerde ilk ve ortaöğrenimini gördü. Liseyi İstanbul'da bitirdi. 1965'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne giren Gezmiş, henüz lise öğrencisiyken sol düşünceyle tanıştı ve kendini dönemin eylemleri içinde buldu. 1965'te Türkiye

İşçi Partisi'nin Üsküdar ilçesine üye oldu. 22 Kasım 1967'de öğrenci örgütlerinin düzenlediği "Kıbrıs Mitingi" sırasında Aşık İhsani ile birlikte ABD bayrağını yıktıkları gerekçesiyle gözaltına alınıp, daha sonra serbest bırakılan Deniz Gezmiş, hukuk fakültesindeki arkadaşlarıyla birlikte 30 Ocak 1968'de *Devrimci Hukukçular Örgütü*'nü kurdu. Ekim 1968'de eylemlerde birlikte olduğu Cihan Alptekin, Mustafa İlker Gürkan, Mustafa Lütfi Kıyıcı, Cevat Erçişli, M. Mehdi Başpınar, Selahattin Okur, Saim Kurul ve Ömer Erim Süerkan'la birlikte *Devrimci Öğrenci Birliği*'ni (DÖB) kurdu. 1 Kasım 1968'de *TMGT*, *AÜTB*, *ÖDTÜGB* ve *DÖB*'ün başlattığı Samsun'dan Ankara'ya "Mustafa Kemal Yürüyüşü"nü düzenledi. 31 Mayıs 1969'da İÜ Hukuk Fakültesi öğrencilerinin, reform tasarısının gerçekleşmemesini protesto için giriştikleri işgale önderlik etti. Üniversitenin kapatılıp, polise teslim edilmesi nedeniyle çıkan çatışmalarda yaralandı. Hakkında giyabi tutuklama kararı olmasına rağmen hastaneden kaçan Gezmiş, haziran sonunda Filistin'e gitti. 20 Aralık 1969'da yakalanan Gezmiş, Cihan Alptekin'le birlikte 18 Eylül 1970'e kadar tutuklu kaldı. Bundan sonra öğrenci eylemlerinden uzaklaşarak, mücadelesini değişik alanlarda sürdürmeyi planladı. Sinan Cemgil ve Hüseyin İnan'la THKO'yu kurdu. 11 Ocak 1971'de THKO adına Ankara'da İş Bankası Emek Şubesi'nin soygununu gerçekleştirenler arasında yer aldı. 4 Mart 1971'de dört ABD'li erin Balgat'taki Tuslog Tesisleri'nden kaçırılması eyleminde de bulunan Gezmiş, erlerin serbest bırakılmasından sonra Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Gemerek nahiyesinde Yusuf Aslan'la birlikte yakalandı. 16 Temmuz 1971'de başlayan THKO-1 Davası'nda TCK'nin 146. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle, 9 Ekim 1971'de idam cezasına çarptırıldı. 6 Mayıs 1972'de idam edildi.

* *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları.

ÜA: Denizler'in davasına ilişkin meclis aşamasında yaşadıklarınız, Anayasa Mahkemesi'nden kararın dönmesi, kararın yeniden Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmemesi ve daha sonra imza toplama girişimi... Bu olayları kısaca anlatır mısınız?

HÇ: Bu imza toplama işini yazarlar, sanatçılar, yayınevi sahipleri, karikatüristler yaptılar. Biz gözlemci ve yardımcı olduk.

CHP adına İsmet İnönü, Anayasa Mahkemesi'ne; meclisin, infazların yerine getirilmesi hakkındaki kararının usul yönünden iptali için

dava açtı. Anayasa Mahkemesi, usul yönünden kararı bozarak dosyayı yeniden meclise gönderdi. Bu dilekçenin örneği ve kararın ayrıntıları *İdam Gecesi Anıları* isimli kitabımda bulunuyor.

Bir mahkeme usulden bir davayı bozarsa esasa girmez. Esası incelemek için önce o usule ilişkin bozma nedenlerinin yerine getirilmesi gereklidir. Burada da öyle oldu.

CHP'nin bu durumda yapması gereken, o eksikleri tamamlayıp, yeni bir dilekçe ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak, yapmadılar. Herkes toplantılarda bana bunun nedenini sordu. Niye yapmadılar? CHP'liler bir hikâye anlatırlardı; İsmet Paşa'nın kafasında kırk tilki doluşmuş, kırkının da kuyruğu birbirine değmezmiş. Yani seksen türlü düşünceye sahip bir insandı. Korktu, diyenler var, yukarıdan baskı yaptılar, diyenler var; ama gerçeği biz de bilmiyoruz. Bence yukarıdan baskı gelme ihtimali akla daha yatkındır. Çünkü korksaydı, ilk davayı açmazdı, buna ek olarak, bildiğimiz kadarıyla, İsmet Paşa öyle korkacak bir adam değildi. Mecliste ayağa kalkıp iktidarı suçlayıcı konuşmalar yapabilen bir insandı.

ÜA: Denizler'in mahkemedeki tutumu nasıldı? Bu soruyu özellikle sormamın nedeni; Baki Tuğ'un sonraki röportajlarında, Denizler'in pişmanlık beyanında bulunmamaları ve mahkemedeki tutumlarından sizi sorumlu tutmasıdır.

HÇ: Askeri Savcı Yardımcısı Baki Tuğ, önceleri sürekli Deniz ve arkadaşlarını suçladı. Ama bu suçlamalar kamuoyunda hiç kimseyi inandıramadı. Halk hep Denizler'i sevdi ve Baki Tuğ'u suçladı. Halk, Denizler'in idamını bir türlü içine sindiremedi. Bu kez Baki Tuğ, avukatları suçlama yolunu denedi. "Avukatlar iyi savunma yapsaydılar, Denizler hakkında idam kararı alınmazdı" dedi. Baki Tuğ bunları neden söyledi? Çünkü Başbakan Nihat Erim, infazların yaklaştığı gün bir açıklama yaparak "Pişmanlık getirsinler, gereğini düşünelim" dedi. Ona göre, bu açıklama üzerine biz; Deniz, Hüseyin ve Yusuf'u pişmanlık getirmeye ikna etseydik, savunma görevimizi yerine getirmiş olacaktık. Bunu yapmadığımız için savunmamızı eksik yaptığımızı söylüyordu. Oysa *İdam Gecesi Anıları* kitabımda da yer aldığı gibi, Başbakan Nihat Erim o açıklamayı yapınca Denizler bana haber gönderip görüşmek istediklerini bildirdiler. Cezaevine gittiğimde bana:

- Başbakan bizim pişmanlık getirmemizi istiyor. Yaptıklarımızdan pişman olduk, dememizi istiyor. Oysa biz yaptıklarımızdan pişman de-

ğiliz. Yurdumuz ve halkımız için doğru gördüğümüz eylemleri yaptık. Bugün dışarıda olsak aynı çalışmaları yaparız. Lütfen annelerimize ve babalarımıza söyleyin. Bizim adımıza bu açıdan bir başvuruda bulunmasınlar, sizi bunun için çağırdık, dediler.

O dönemde iktidarın amacı Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının pişmanlık getirmelerini sağlamak, kişiliklerini yok etmektir. Böylece idam kararları da meşruiyet kazanacaktı. Denizler bu oyuna gelmediler.

Baki Tuğ bizi suçlayarak kendisini temize çıkarmak istiyordu.

ÜA: Peki, idam gecesini anlatabilir misiniz?

HÇ: Ayrıntılı bir şekilde kitabımda yer alıyor, ama bir noktayı açıklığa kavuşturmak istiyorum: Deniz, Hüseyin ve Yusuf kişilik sahibi, inançlı ve yürekli insanlardı. Çocuklar içeride, infaz esnasında yapacakları konuşmayı hazırlamışlar ve infazı kendileri yapma kararı almışlardı.

Deniz, sehpa altındaki masanın üzerine çıktı. Boynuna ipi taktılar. Elleri arkadan bağlıydı. Infazı kendisi yapmak için ayağının altındaki tabureyi tekmeledi. Tabure düştü. Düştü ama Deniz'in boyu uzun olduğu için ayakları masaya dayandı. Bu durumda infaz yapılamıyordu. Savcı yardımcısı cellata bağladı: Masayı da çek! Cellat masayı da çekti. O zaman Deniz boşluğa düştü.

Hüseyin infazı kendi başına yaptı. Tabureyi kendisi tekmeledi. Yusuf isabet ettiremedi. Tabure döndü ama düşmedi. Yani bu kadar inançlarına bağlı, sonuna kadar davalarını sürdüren insanlardı. Çocuklar sehpa altında bile davalarını savundular.

Bu insanlar gerçekte çok az yetişen ve Türk gençliğine, hatta dünya gençliğine her yönleriyle; düşünceleriyle, çalışmalarıyla, eylemleriyle, kişilikleriyle, yazdıklarıyla örnek olarak gösterilebilecek insanlardır.

Düşünün, Şarkışla'da motosikletleri bozuluyor, kaçmak ve yola devam etmek istiyorlar. Bir araca ihtiyaçları oluyor. Bir evin önünde bir araba görmeleri üzerine, Deniz kapıyı çalıyor. Ev sahibi kadın kapıyı açıp Deniz'i görünce tekrar kapıyı kapatıyor. Bu kez Deniz, sadece kapıyı açabilmek için kilide ateş ediyor ama kadının el parmağı yaralanıyor. Bu ev, Şarkışla'da bir astsubayın evi. Astsubaydan kendileriyle gelmesini ve arabayı kullanmasını istiyorlar. Arabada giderken Deniz, astsubaya, "Eşinizin parmağı yaralandığı için çok üzüldüm." diyor ve 500 Lira vererek eşinin parmağını tedavi ettirmesini söylüyor.

Denizlerin mezarı başında
Karşıyaka Mezarlığı, 2000

Bu olay, Deniz ve arkadaşlarının insani yönlerinin ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor. Ve biz göğsümüzü gere gere bu arkadaşları övebiliriz. Yurtsever, bilgi birikimine sahip, yürekli ve gerçekten örnek insanlardı.

Hıdır İnan (Hüseyin İnan'ın babası) ile Denizler'in mezarı başında
Karşıyaka Mezarlığı, 2004

Serpil Çelenk (SÇ): Ben bir şey söylemek istiyorum, tabii konu ile ne kadar alakalı olduğunu bilemem ama son zamanlarda şöyle yayınlar yapılmaya başlandı: İşte Halit Bey infazlara giderken ilaç almış, ilacın verdiği gevşemeden dolayı görevini yapamamış gibi.

HÇ: O gece gelip beni aldıkları zaman, bir “Bellergal” aldım. Onu yuttum ve yola öyle çıktım. Şişeyi de cebime koydum. Bir tane de orada alırım diye düşündüm. Çünkü insan olarak düşünün; önünüzde üç tane genç, 20-21 yaşlarındalar, arka arkaya asılacaklar ve siz de onları seyredeceksiniz.

Suçsuzluklarına inandığınız, namuslarına, yurtseverliklerine, her şeylerine güvendiğiniz ve sevdiğiniz insanlar, gözünüzün önünde asılacak, buna tahammül etmek zor. Buna dayanabilmek için bu ilacı aldım. Her zaman kullandığımız “Diyazem” gibi sakinleştirici bir hap.

Cezaevine vardığımızda kapıda, subayların dizildiğini gördük. Üstünüzde ne varsa çıkarın, dediler. Masanın üzerine her şeyimizi çıkardık.

- O şişe nedir? dediler.

- Bellergal. Bunu yanıma genelde alırım. Herhalde sizin de içinizde kullananlar vardır. Bunlar müsekkin bir şeydir. Biraz siniri takviye edici bir şey, dedim. Ve girdik içeriye ama Bellergal şişesini alıkoydular.

O iddiayı da ileri süren kişi *Gülün Solduğu Akşam* kitabının yazarıdır. Daha başka şeyler de söyledi. Halit Bey "Bellergal" almış, uyuşmuş, onun için görevini yapamamış gibilerinden... Ne demek istiyorsa!

Erdal Öz, Çelenk'in aldığı "Bellergal" haplarından dolayı, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idamlarını algılayamayacak denli bilincinin yerinde olmadığını söylüyor; idam gecesini doğru olarak kendisinin yazdığını, Çelenk'in ise *Idam Gecesi Anıları* kitabında idamlarla ilgili bölümü, kendi kitabından aşırıldığını ileri sürüyordu. O zaman yanıt olarak yazdığım ve *Yeni Gündem*'e gönderdiğim, bendeki daktilo metninden aktarayım:

Ve gene der ki Öz, "çocukların asılış sahnesinin anlatıldığı bölüm (...) benim kitabımdan alınmıştır." Burada da durmaz, Halit Çelenk için sürdürür yazısını: "Asılış gecesini içtiği Bellergal haplarıyla nasıl uyuduğunu, sonra da nasıl pek bir şey hatırlayamadığını, isterseniz, asılışların bence tek görgü tanığı olan Avukat Mükerrerem Erdoğan'a sorun, bir de o anlatsın." (Erdal Öz, "Deniz'in Yakın Dostu Olamadım", *Yeni Gündem*, S. 57, 5-11 Nisan 1987, s. 55)

Halit Çelenk, infaz için evden alındığında, "bir" Bellergal aldığını kitabında kendisi yazar. Şimdi şöyle anlatıyor:

"Bir insanın böylesine büyük bir acıya, yakından tanıyıp sevdiği üç gencin infazını izlemeye, çocukların vasiyetlerini yerine getirmek için orada bulunmaya hazırlanırken, buna dayanabilmek için kendini hazırlaması ve dayanabilme gücünü arttırması için aldığı bir bellergal hapını, bugün böylesine istismar etmek insanlığa aykırı değil midir?" Çelenk, ayrıca ekler: "Mükerrerem Erdoğan bu konuda, insanlık adına, meslek adına açıklama yapsın, bekliyorum."

Avukat Mükerrerem Erdoğan'ın açıklaması, *Yeni Gündem*'de (S. 59, 19-25 Nisan 1987) yayınlanmıştır. "Avukat Mükerrerem Erdoğan'ın Açıklaması" başlığı altında yayınlanan bu yazıda, Erdoğan, "Derginizde Erdal Öz'ün açıklaması olarak yer alan metinde bana atfen, Avukat Halit Çelenk'in infaz gecesini aldığı Bellergal hapı nedeniyle olayı hatırlamayacak durumda olduğu ifade edilmiştir. Benim böyle bir beyanım yoktur, olamaz. Aksine, infaz gecesini ile ilgili anlatımında çok açık şekilde, müvekkillerimiz ve ilgililerle olan görüşme ve konuşmalarımız arasında Avukat Halit Çelenk'in son derece doğru, gerekli davranış ve girişimleri anlatılmıştır. Bu da ancak iradesiyle bilinci mükemmel bir insanın tavrı olarak ortaya konmuştur. Ağabeyimiz ve büyüğümüz olarak gönlümüzde ve yüreğimizde engin bir yeri olan Sayın Halit Çelenk, bildiği gibi yaşamının her döneminde dikkatli, bilinçli ve ölçülü bir insan örneğidir."

* Muzaffer İlhan Erdost (2003), *Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları*, Sol Yayınları.

Bu kişi daha önce içeride Denizler'in kendisinden intihar etmek için zehir istediklerini söylemiş ve yazmıştı. O dönemde Muzaffer İlhan Erdost da içeride aynı yerde olduğu için bu iddialara karşı kendisinin yanıt vermek istediğini söyledi ve detaylı bir yanıt yazdı. Bu yanıt daha sonra Muzaffer İlhan Erdost'un *Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları*

adlı kitabında da yayınlandı. Muzaffer İlhan Erdost bu yanıtında, ileri sürülen iddiaların doğru olmadığını kanıtlarıyla birlikte açıkladı. Bu yanıtın okunmasında yarar görüyorum.

Benimle birlikte infaz gecesi cezaevinde hazır bulunan ve olayın diğer tanığı Avukat Mükerrer Erdoğan bir açıklama yaparak adı geçen kişinin iddialarının gerçekdışı olduğunu ve benim o gece gerekli tüm girişimlerde bulunduğumu bildirdi. Bu açıklama da Muzaffer İlhan Erdost'un sözünü ettiğim yanıtı içinde yer aldı.

Mesela o gece Denizler birbirleriyle vedalaşmak istediler. Savcı izin vermedi. Savcıya:

- Beyefendi, siz de hukuk okudunuz, biz de hukuk okuduk. İdam mahkûmunun yasaya ve ahlaka aykırı olmayan her istediği yapılır. Çocukların istedikleri arkadaşları ile vedalaşmak, dedim.

Baktım tereddüt ediyor. Yukarıda esas başsavcı var. Başsavcı, sınıf arkadaşımı. İsmi de kitapta var; Fazıl Alp. Çıktım yukarıya ve dedim ki:

- Fazıl Bey, çocuklar vedalaşmak istiyorlar. Ne var bunda? Bırakın vedalaşsınlar.

- İndi aşağıya, bırakın çocuklar birbirleriyle görüşsünler, dedi. Ve çocuklar birbirleri ile görüştüler. Şimdi biz uyuşmuşuz ve görev yapamıyormuşuz!

Deniz asıldığı zaman, bir türlü silkme durmuyor... Nabız atıyor... 20 dakika geçmesine rağmen nabız hâlâ atıyordu. Yanımdaki doktor beye:

- Her ikimiz de fakültedeyken adli tıp okuduk. Bizim bildiğimiz, 5 dakika içinde bu durumun sona ermesi gerekirdi ama 20 dakika oldu ve hâlâ nabız atıyor, dedim.

Doktor gitti yokladı, nabız hâlâ atıyor. Deniz asılmış ve aradan 25 dakika geçmesine rağmen nabız atıyordu. Cellat geldi:

- Efendim, Deniz iri ve ağır. Biz ip kırılır diye çift ilmik yaptık. Çift ilmik yapınca sıkıyor. Tek ip sıkıyor fakat çift ip sıkıyor, dedi.

Bu bir işkenceydi. Tabii celladın bir kastı yok belki. O kendi kendine iyi niyetle öyle düşünmüş olabilir. Fakat ortada bir vaka var, bir işkence var. İşte bunun üzerine biz müdahale ettik; bakın kontrol edin diye. Uyuşmuşuz ama bu müdahaleleri yapıyoruz! Görüşmek için yukarıya çıkıyoruz, müdahalelerde bulunuyoruz.

Yine biz Avukat Mükerrer Erdoğan ile birlikte Denizler'in sehpa altındaki son sözlerini dikkatle dinledik ve ezberledik. İnfazlardan sonra müdür odasında savcı yardımcısı infaz tutanağını yazdırırken bu konuşmaları yanlış ve gelişigüzel yazdırmaya kalkıştı. Mükerrer Er-

doğan ve ben müdahale ettik. Yanlış şeyler yazdığını, bizim konuşmaları ezberlediğimizi ve eğer yazılacaksa çocukların ağzından çıktığı gibi yazılmasını, yoksa hiç yazılmamasını istedik. Bu kez orada bulunanlar bize hak vererek savcı yardımcısının doğruyu yazmasını söylediler ve Mükerrerrem Erdoğan ile birlikte konuşmaları ezberimizdeki gibi tutanağa yazdırdık.

Bu konuda yazılan tüm kitaplara saygım var. Ben onların yaptığını yapamam. Romancı veya öykücü değilim. Ben olayları gördüğüm gibi, ne bir harf katarak ne bir harf eksilterek yazdım. İleride filmciler, romancılar yararlansın, dedim.

İnfaz gecesinin ertesi günü oturdum, çocukların evdeki boş lise defterlerine gördüklerimi tek tek yazdım. Bunları hemen teksir ettirip etrafa dağıttık. Birçok insan da bu yazdıklarımıza dayanarak kitaplar yazdılar.

PSAKD Açık Oturumu sonrası, Ankara, 1997

ÜA: 12 Eylül'e gelmeden önce son olarak 1974'te Barolar Birliği Başkanlığı'na aday olma sürecini anlatır mısınız?

HÇ: Ben hiçbir zaman ne Baro Başkanlığını ne de Barolar Birliği Başkanlığını düşündüm. Biz hukuk yaptık. Çağdaş hukuku savunduk. 1963'te Devrimci Avukatlar Derneği'ni, İlerici Avukatlar Derneği'ni, 1975'te ise Çağdaş Avukatlar Derneği'ni kurduk.

Biz inancımız doğrultusunda mücadele verdik. Şu ya da bu mevki için değil. İstanbul Barosu'ndaki arkadaşlar "Siz adaylığınızı koyun, biz sizi destekleyeceğiz" dediler. İzmir Barosu da "Adaylığınızı koyun, sizi destekleyeceğiz" dedi.

Benim böyle bir sorunum yok, dedim. Ama iş öyle bir noktaya geldi ki; arkadaşlar “Çağdaş Hukukçular olarak varlığımızı gösterelim”, diyerek ısrar ettiler. Bunun üzerine adaylığımızı koyduk. Karşımıza kimler çıktı bir bilseniz.

Söylediğim gibi, Giresun’a yoğun talep üzerine gittim. Onun dışında hiçbir ilin barosuna gitmedim. Neden gitmedim? Bir insanın baro delegesi olması için 15 yıl avukatlık yapması lazım. 15 yıl avukatlık yapmış, hukuku bilen bir adama, ben gideceğim diyeceğim ki, oyunu bana ver. Onun için hakaret, benim için küçük düşürücü bir durumdur. Hayır. Bu arkadaş beni desteklemek isterse, oyunu verir, istemezse vermez. Bu tutumun Türkiye koşullarında gerek sendika, gerekse politika konusunda geçersiz olduğunu biliyorum. Ama ben yine de tersini yapmayı tercih ediyorum.

Bu arada şöyle bir olay oldu; Giresun toplantısından sonra Uğur Mumcu, Mersin’e gitmiş. Mersin dönüşünde bana geldi ve dedi ki:

- Ağabey, sana bir şey anlatayım da gül.

Bir delegenin Uğur’a anlattığına göre, Önder Sav Mersin’e gitmiş ve delegeye:

- TBB’nin Adalet Bakanı ile sıkı ilişkileri olacak. Eğer Halit Bey Barolar Birliği Başkanı olursa, Adalet Bakanı Marksist bir adamı karşısına alıp konuşur mu? Nasıl olur da ona oy verirsiniz! demiş.

İşte mevki için bu tür yöntemlere başvuruyorlar...

ÜA: 12 Eylül döneminde “ABECE” adında bir dergide yazdığınız yazı nedeniyle gözaltına da alındınız. Kısaca anlatır mısınız?

HÇ: Bir akşam evde oturuyorum, saat gece 12 idi, kapı çalındı. Ankara’nın ünlü “DAL” adlı işkencehanesinin başındaki Emniyetçi İbrahim Dedeoğlu kapıda durmaktaydı; yanında da sivil görevliler. Kendisini tanıyordum. “Buyurun” dedim.

- Halit Bey, bizimle geleceksiniz, dedi.

- Hayrola, bir şey mi var?

- Yakalama emri var elimde, dedi.

- İbrahim Bey, bakın sizin de bildiğiniz gibi yakalama emri, aranıp da bulunamayanlara çıkar. Benim yerim belli; her gün de mahkemede-yim. O yakalama emrini veren savcının her gün karşıındayım. Aynı binadayım. Müsaade ederseniz yarın sabah saat 9’da kendilerini ziyaret edeyim, dedim.

- Hayır. Ben emir aldım sizi götürüleceğim.

- Peki, ben telefon edeyim kendisine bu isteğimi iletelim, ne isterse onu yapalım, dedim. Elimi tuttu:

- Hayır, telefon edemezsiniz, dedi ve gittik.

Kapıdan çıkarken ise ilginç bir olay oldu; bizim kapıda içinde çiçekler olan saksılar vardır. Şekibe de kapıda polislere çıkışıyordu:

- Gecenin bu saatinde avukat rahatsız edilir mi! Her gün mahkemede bu adam. Ne istiyorsunuz? Bir not bırakın, yarın istediğiniz yere gelsin, diyordu. Polislerden birisi Şekibe'ye:

- Bu çiçekler sizin mi? dedi

- Evet, benim, dedi Şekibe.

- Ben bunlardan bir tanesini almayı düşündüm, ama korktum sizden, almadım, dedi. Eşim de ona:

- Hayır, korkmanıza hiç gerek yok. Hangilerini beğendiyseniz onları size hediye edeyim. Bir değil iki, üç saksı bile verebilirim, çünkü çiçekleri seven, insanları da sever. İnsansever olursanız hiç değilse çocuklara işkence yapmazsınız, dedi. Onun üzerine polis:

- Aman efendim, biz yapmayız öyle şeyler, deyince Şekibe:

- Hiç öyle konuşmayın. Sizin işkence yaptıklarınız tahliye olduktan sonra buraya geliyorlar, burada işkence yerlerini bana gösteriyorlar. Hepsini görüyorum. İnanmam sözlerinize, yapıyorsunuz, dedi.

Sonra beni DAL'a götürdüler. Muzaffer Erdost da aynı dergideki bir başka yazıdan ötürü aranıyormuş. Onu da aynı akşam getireceklermiş. Ben DAL'ın neresi olduğunu biliyordum ama içine hiç girmemiştım. Ankara'da, eski Ankara emniyet binası var; onun arkasında bir park yeri var. Park yerinin altı DAL, yani "Derin Araştırma Laboratuvarı". İçeriye girebilmek için yan tarafındaki kapıyı kullanmak gerekiyor. İçeri girdiğinizde geniş bir koridor ve koridorun iki tarafına karşılıklı olarak dizilmiş işkence odalarını görüyorsunuz. İnsan bu işkence odalarını görünce ister istemez, neden beni oraya götürüyorlar, diye düşünüyor. Koridorun en sonunda İbrahim Dedeoğlu'nun odası var.

Oraya girdiğimizde bana "Buyurun" dedi, masasının yanında iki tane koltuk var. Oturdum. Polisleri çağırıp çay demlemelerini söyledi. Ben çay içmeyeceğimi söyledim. İçeride işkence görüp çıkanlar bazı şeyler anlatmışlardı bana. Ağabey bunlar çay içiriyorlar, çayın içine ilaç karıştırıyorlar, öyle ifade alıyorlar gibisinden... Bunlar aklıma geldi; belki çocukça gelebilir ama insan orada bunları hatırlıyor.

- Ben çay içmiyorum, dedim.

- Eğer çay içmiyorsanız oralet var, oralet için.

- Teşekkür ederim, ben bir şey içmek istemiyorum, dedim.

Dedeoğlu oturmuş orada. Dergiyi açmış önüne, benim yazdığım yazıyı okuyor. Elinde kalem; burada "159", burada "142", burada

“312” var, burada şu var, burada bu var deyip duruyor. Hepsine kendisi karar veriyor. Biraz sonra Muzaffer Bey geldi. İçimden dedim ki “Bakayım Muzaffer çayı içecek mi, içmeyecek mi?”

Baktım ki Muzaffer Bey bol bol çay içmeye başladı. Muzaffer Bey tecrübeli hapishaneci. O içince rahatladım ve:

- Ben de bir çay içeyim, dedim.

Muzaffer İlhan Erdost'la, Ankara

Komiser bir deste kâğıt getirdi. Birazını bana verdi, birazını da Muzaffer Bey'e. Saat 03.30'a doğru:

- Ben yatmaya gidiyorum. Siz ifadelerinizi yazın, sabah gelip okuyacağım, ona göre işlem yapacağım, dedi.

Bizim oraya getirilmemizden sonra çok telefon geldi. Ben evden ayrıldıktan sonra Şekibe, Uğur Mumcu'ya telefon etmiş. Uğur Mumcu, valiyi, baroyu, barolar birliğini, emniyet müdürlüğünü, kısaca herkesi durumumdan haberdar etmiş. Bir grup milletvekili teşkil edip, kapıya gelmişler. Bütün bunlar üzerine komiser, Şekibe'ye telefon açtı:

- Bak! Sana kocanı veriyorum, sağ salımdır, bir şeyi yok, dedi. Ben de aldım telefonu, Şekibe ile görüştüm. Görüşmem bittiğinde komiser bana dönüp:

- Amma bela karın varmış, yahu bizi kepaze etti! dedi. Yukarıdan bu kadar baskı olunca, adalet bakanı da, yarın sabah yapacağın ilk işin onları mahkemeye çıkarmak olsun, demiş.

Komiser sabahleyin geldi. Biz savunmalarımızı gece Muzaffer Bey ile yazmıştık. Savunmalarımızı bitirdikten sonra sabaha kadar sohbet ettik. Uzun zamandır işlerimizin yoğunluğundan dolayı bir araya gelip konuşamıyorduk. Sabahleyin bir de kebab söyledik. Anlayacağınız, işkenceciye, kebab da söyledik. Öğle vakti bizi mahkemeye gönderdiler.

O zaman DGM, Çankaya'ya çıkarken sol tarafta, CHP'nin eski binasındaydı. Bizi oraya götürdüklerinde, herkesin oraya toplanmış olduğunu gördük. Savcının odasına girdik. Savcı Elazığ'dan gelen sol düşmanı, demokrat düşmanı bir adamdı. Kapıdan içeri girdim, yüzüme hiç bakmadı. Başı yerde. "Bu ifade sizin mi?" diye sordu.

- Evet, onu ben yazdırdım ve benimdir, dedim.

- Bekle dışarıda, dedi.

Tutuklama isteyecek. DGM yargıç yardımcısına gönderdi beni. Girdim içeriye, hâkim:

- Hayrola Halit Bey, dedi.

- Oturduk, demokrasiyi anlattık ama içinden neler çıktı neler...

O da güldü, ben de... İfademi kısaca yazdırdı ve polisleri çağırdı, "Serbest bırakın, gidebilir" dedi.

ÜA: 12 Eylül sonrası açılan DİSK Davası'nda da savunman olarak yer aldınız. Bu davayı anlatır mısınız?

HÇ: Bu ikinci DİSK Davası'ydı; Abdullah Baştürk'ün başkanı olduğu konfederasyonun davası. Bu davada 146. madde'nin uygulanması isteniyordu. Bunun anlamı; idam edilmeleri isteniyordu.

Abdullah Baştürk ve arkadaşları mahkemede sorguları yapılırken, işkence iddiasında bulundular. 1477 kişi bu dava kapsamında yargılandı. Dava, 4 yıl 2 ay devam etti; 4 yıl içinde 78 kişi için idam istendi.

Davada Çetin Güvener isminde bir askeri hâkim vardı. Tam olarak anlatmak mümkün değil ama bar kapısında fedailer vardır; uluorta, gelişigüzel sözler söylerler. Böyle bir adamdı. Öncelikle, ona göre, "savunma hakkı" diye bir şey yok. Mesela; Fehmi Işıklar ifade veriyor, hâkim, ifade verirken Fehmi'nin kullandığı tümceyi bir türlü beğenmiyor, "Ulan bana bak, sen efe misin be!" şeklinde konuşuyor. Hâkimin ağzından çıkanlar aynen böyle.

O davada çok sayıda avukat arkadaşımız vardı. Bu hâkim, benim de aralarında bulunduğum on üç kişiyi mahkeme salonundan dışarı attı. Dışarı atılanlar arasında hatırlayabildiğim isimler; Orhan Apaydın, M. Ali Aybar, Hasan Fehmi Güneş, Ercüment Tahiroğlu, Turgut Kazan'dı.

12 Eylül 1980 askeri darbesini izleyen baskı döneminde, aralarında Başkan Abdullah Baştürk'ün de bulunduğu DISK'liler 4 Aralık 1981'de tutuklandılar ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelelerinde yargıldılar. Toplam 1477 sanıktan 78'i için idam cezası istendi. Tutuklamalardan yaklaşık beş yıl sonra, 24 Aralık 1986'da, dava karara bağlandı. 261 yönetici ve 3 uzmanın toplamda 2053 yıl cezalandırılmasına karar verildi ve DISK kapatıldı, Askeri Yargıtay 10 yıl 10 ay sonra, 16.7.1991'de bu kararı bozdu ve DISK yöneticileri için beraat kararı verdi.

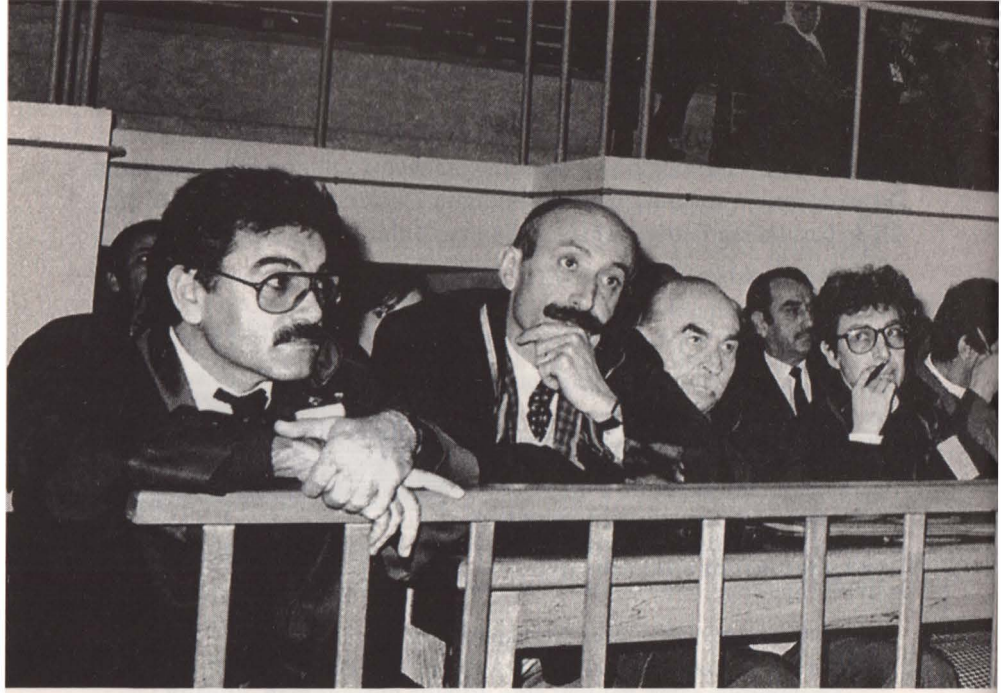
Şimdi benim neden atıldığımı anlatayım:

- Bir talebim var, diyerek ayağa kalktım. Bana baktı ve:
- Ne var?
- Bir talebim var.
- Otur!
- Efendim bir talebim var. Rica ediyorum. Otururum tabi, ama izin verirsiniz talebimi yapayım.
- Çık dışarı!

Hemen bir asker gelip, kolunuza girip tel örgünün dışına götürüyordu. Kar da yağsa, yağmur da, içeride avukatlar odası olmasına rağmen asker kolunuza gırıyordu ve tel örgünün dışarısına çıkarıyordu. Oraya kadar götürdüler, bıraktılar bizi. Orhan Apaydın, Mehmet Ali Bey, Hasan Fehmi Güneş, hepimiz aynı durumdaydık; sudan sebeplerle dışarı atılmıştık. Ercüment Tahiroğlu'nu ise dışarı atmakla da kalmadı, "Siz burada suç da işlediniz" dedi. Tahiroğlu konuşmasında "Savcının ileri sürdüğü deliller, belgeler cidiyetten yoksundur" demişti.

Mahkeme heyeti, "Bu mahkemeye hakarettir" deyip tutuklanmasına karar verdi ve arkadaşımızı cezaevine gönderdi. Hakkında mahkemeye hakareten de dava açıldı. Çocuğun cezaevine gittiği gece saçları-

nı kestiler. Sabahleyin mahkemeye dımdızlak geldi. Ben de savunmanıydım. Mahkeme bir günlük hapis cezası verdi ona. Bir günlük hapis cezası ise temyizi kabil değildi.

ÜA: Hem savunmanı, hem de sanığı olduğunuz bir dava; Barış Davası'nı bize anlatabilir misiniz?

HÇ: Bu davada birçok arkadaşımız tutuklandı. Mahmut Dikerdem, Orhan Apaydın, Erdal Atabek, Ali Sirmen, Tarık Akan ve daha birçok arkadaşımız. Savunmanlar olarak bütün arkadaşları birlikte savunuyorduk. Bir ara Orhan Bey -zaten hastaydı adamcağız- hastalandı. Hastalığı gittikçe ilerledi. Cezaevi hastanesine götürdüler. Ben de ziyareti-ne gittim. Çok bitkin bir durumdaydı. Bana şunları söyledi:

- Halit Bey, derdimi anlamıyorlar. O kadar söylüyorum, dinlemiyorlar. Tekrar cezaevine dönersem sağ çıkacağımı sanmıyorum. Hastane işi bitince tekrar cezaevine gönderdiler. Öyle bir ortamda daha fazla bir yardım edememenin acısını yaşıyorsunuz.

Üzüldüğüm bir başka olay da Mahmut Dikerdem'in durumuydu. Mahmut Bey kalkmış, ayakta sorgu veriyordu. Öğleden sonra, zannedirim saat 2 gibi başladı. Hazırlanmış, bütün iddialara cevap veriyordu.

DISK Davası, 1982, Metris
İlk sıra, sağdan dördüncü: Halit Çelenk

Saat 16.30 gibiydi, Mahmut Bey yorgunluktan neredeyse yere yığılacaktı. Hâkimler hiç tınmıyorlar. Mahkemeye döndü:

- Efendim, sayın heyetten rica ediyorum, ayakta duramıyorum. Zaten mesai saati bitmek üzere, yarına bırakırsanız, yarın devam edeyim, dedi.

Başkan başını çevirdi, yanındaki hâkimlere baktı ve “Devam edin savunmanıza!” dedi. Yani düşersen düş, ölürsen öl gibilerinden. Bu kadar gaddar, merhametsiz ve anlayışsız insanlardı.

Bu davada başka bir olay daha oldu. Benimle öteki avukat arkadaşlar arasında savunma konusunda bir anlaşmazlık çıktı. Savunma hazırlanması için bir komisyon kuruldu. Çetin Özek, ağabeyinin avukatı; Turgut Kazan ise İstanbul eski belediye başkanının hanımının vekili olarak bulunuyorlardı. Tabii başka arkadaşlar da vardı. İstanbul-Ankara arasında karma bir savunma komisyonu oluşturmuştuk; İstanbul’dan Çetin Özek, Gülçin Çaylıgil, Necla Fertan; Ankara’dan ben. Savunmayı Çetin Özek hazırlayacak, bizler de görüşüp imza edeceğiz. Bir gün İstanbul’a gittim, orada yaşayan avukat bacanağımın evinde kalıyorum. Oradan Gülçin’e telefon ettim:

-Nasıl oldu savunma? diye sordum.

Gülçin:

- Savunma Çetin Özek' te. Daha tam bitmedi. Ama ben bir kısmını aldım, okudum, dedi.

- Ne kadarını okudunuz?

- 50 sayfa kadar okudum.

- Ben de İstanbul'a geldim. Duruşma yaklaşıyor, savunmayı okumak istiyorum.

-Siz, Çetin Bey'e telefon edin. Görüşün, okuyun, dedi.

Barış Derneği: 44 tutuklama

Orhan Apaydın, Ali Samancı ve Erdal Atabek de tutuklandılar

Türkiye Barış Derneği'nin bir bültenine ilişkin başlatılan 27.10.1980 tarihli soruşturma kısa bir süre sonra derneğin kuruluşundan itibaren tüm çalışmalarını kapsayacak biçimde genişletildi. 23.2.1982 tarihinde İstanbul 2 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, derneğin 44 yöneticisi hakkında gıyaplarında tutuklama kararı verdi ve aralarında Mahmut Dikerdem, Reha İsvan, Orhan Apaydın, Erdal Atabek, Atıf Behramoğlu, Mustafa Gazalçı'nın da bulunduğu dernek yöneticileri, soruştur-

manın başlamasından 14 ay sonra tutuklandılar. 17.5.1982 tarihli iddianamede askeri savcı, Barış Derneği'nin SSCB yanlısı ve TKP güdümlü olduğunu, Türkiye'deki meşru düzene ve NATO gibi bu düzeni sağlayan ittifaklara karşı çıktığını, Türkiye'de solcu bilinen kuruluşlarla işbirliği yaparak bir cephe oluşturduğunu, mevcut düzeni yıkarak yerine Marksist bir düzen getirmeyi amaçladığını ileri sürerek, dernek yöneticilerinin TCK'nın 141. ve 142. maddelerine göre cezalandırılmalarını talep etti. Duruşma 24.6.1982 tarihinde başladı. Tutuklu olarak yargılanan 27 sanık ancak yaklaşık bir yıl sonra tahliye edildi. Avukatların iki kez "reddi hâkim" talebinde bulundukları, iki kez de mahkemeyi topluca terk ettikleri dava, 14.11.1983 tarihinde karara bağlandı. Mustafa Gazalçı, Ugur Kökten, Semra Özdamar, Medet Serhat ve Kemal Anadolu'nun beraat ettiği kararda Orhan Apaydın, Melih Tümer, Gün Doğan Görsev, Niyazi Dalyancı ve İsmail Hakkı Öztoran 5'er yıl ağır hapse çarptırıldı. Diğer sanıklar ise 8'eryıl ağır hapisle cezalandırıldılar. Avukatların itirazı üzerine davaya bakan Askeri Yargıtay 3. Dairesi, 29.8.1984'te İstanbul 2 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin mahkûmiyet kararını oy çokluğu ile "eksik inceleme"den bozdu. Sıkıyönetim Mahkemesi kararında direndi ve dosya ikinci kez Askeri Yargıtay'a gönderildi. 19.11.1985'te Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, İstanbul 2 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nin direnme kararını bozdu. Bu yargı süreci devam etmekte iken aralarında Halit Çelenk, Turgan Arınır, Rasim Öz, Sadun Aren, Aziz Nesin, Asım Bezirci, Yılmaz Onay, Gülsen Tuncer, Yavuz Bayülken, Tarık Akan gibi isimlerin de yer aldığı ikinci bir Barış Davası açıldı. 18.3.1986 tarihinde iki dava birleştirildi. 28.4.1987'de İstanbul 2 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi beraat kararı verdi.

Günlerden pazar ve Çetin Bey'e telefon ettim. Bana Nişantaşı'ndaki bürosunda randevu verdi. Oraya gittiğimde bana, savunmanın 200 sayfa tutacağını, ancak 150 sayfasını makine edebildiğini ve geri kalanı da sonra makine edeceğini söyledi. Ben 150 sayfanın fotokopisini aldım,

27 Haziran 1984

Cerrahpaşa

Aziz ve değerli dostum,
Halit Çelenk Bey,

Beni Yayıncı'da savunmaya kâbil bulurmuş
ve esimi Ankara'dan arayıp teselli etmek
suretiyle göstermiş olduğunuz yakını ve sıcak
ilgisinin minnettarım.

İçten teşekkürler, sevgi ve saygılarla
Bayramınız, kutlar, size ve saygın Eşiniz
Hamimifendiye en iyi dileklerini sunarım.

U. Dikerdem

MAHMUT DIKERDEM

Kadıköy'e, eve döndüm. Okumaya başladım, ama beni rahatsız eden şeyler oldu. Mesela; sanıklara isnat edilen suçlardan bir tanesi, 'faşizme ve emperyalizme karşı çıkmak' idi. Çetin Özek "Faşizm, emperyalizm artık bitmiş, demode olmuştur. Bunların artık geçerliliği kalmamıştır. Bugün emperyalizm yoktur, çokuluslu şirketler vardır" diyordu. Bu bana yanlış geldi. Emperyalizm var ve yaşıyor, gittikçe de güçlenerek yaşıyor. İşte Irak'ta hâlâ devam ediyor. Her gün en az yirmi-otuz kişi ölüyor. Bunları Amerikan emperyalizmi yapıyor. Yani bu davayı gördüğümüz zamanlarda da yeryüzünde emperyalizm her tarafta vardı. Çokuluslu şirketlerin çıkarları onu gerektiriyor. Emperyalizmi kaldırıp, yerine çokuluslu şirketleri getirmek ve böyle bir savunma yapmak bana yanlış geldi. Bu bir yerde emperyalizmi yok saymak anlamına geliyordu.

Derneğimiz, Nâzım Hikmet'i savunmak ve onun propagandasını yapmakla da suçlanıyordu. Prof. Çetin Özek savunmada, derneğin Nâzım Hikmet'in düşüncelerini ve ideolojisini değil, sanat yönünü ve şairliğini savunduklarını söylüyor. Oysa Nâzım Hikmet'i Nâzım Hikmet yapan sadece şairliği, sanatı değil, inandığı ve savunduğu ideoloji idi. Nâzım Hikmet komünist bir şairdi. Kanımca, Çetin Özek'in savunma biçimi hem yanlıştı hem de Nâzım'ın kişiliğine saygısızlık oluşturunuyordu.

Ertesi gün Çetin Bey'e telefon ettim. İki gün sonra duruşma var. Tekrar yanına gidip kendisiyle görüştüm.

- Çetin Bey, bu emperyalizm, faşizm, Nâzım Hikmet meseleleri arkadaşlarımızın tepkisine neden olabilir, şöyle konsa daha iyi olur, dedim.

- Peki, ben bunları not edeyim, daha sonra düzeltirim, dedi. Söylediklerimi not aldı.

Duruşma gününe geldik. Dava Metris'te görülüyor. Metris'in karşısında kahveler var. Erken gidildiği zaman oraya oturuluyor, çay, kahve içiliyor. Çetin Bey de, müvekkili ve aynı zamanda ağabeyi olan Metin Bey de gelmişti. Çetin Bey'e:

-Nasıl, düzeltmeleri yaptınız mı? diye sordum.

- Ben bu işten bıktım. Dosyayı size vereyim, siz istediğiniz gibi yazın, dedi. Tavrı değişmişti.

- Çetin Bey, sizinle görüştük. Siz de, haklısınız ben bunları düzelteyim ve bir biçime sokayım, dediniz. Şimdi neden böyle diyorsunuz?

- Ben yoruldum, dedi.

Duruşma saati yaklaşıyordu. Müvekkillerimden Kemal Anadol ve Nedim Tarhan da oradaydılar. Onlar da bizim konuşmalarımızı uzaktan dinliyorlar. Beni çağırdılar, "Ne var?" diye sordular, anlattım. Onlar da:

- Bu savunma değişmeli. Bu haliyle kabul etmeyiz. Biz sizi buraya duruşmalara girip çıkasınız diye değil, asıl bu tür yanlışlıklara meydan vermeyesiniz diye getirdik, dediler.

Erdal Atabek de bu konuşmalara kulak misafiri oluyordu:

- Buna bir şekil bulun, aranızda halledin, dedi.

İçeri girdik. Savunmanın bir günde ancak elli-altmış sayfası okunabiliyordu. Savunma kürsüsünde Çetin Bey ile yan yana oturuyoruz. Savunma klasörüne baktım, altında savunman olan bütün arkadaşların imzaları var. Turgut imza etmiş, Gülçin imza etmiş... Duruşmaya ara verildi. Dışarıda arkadaşlara sordum:

- Siz bu savunmayı okudunuz mu?

- Okumadık, dediler.

- İmzanız var altında, dedim.

- Çetin Bey bu işleri çok iyi bilir. Onun için imza ettik, dediler.

Ben o savunmayı imza etmedim. Mahmut Bey farkına vardı. Öğle vakti duruşmadan çıktık.

Mahmut Bey:

- Halit Bey, bizim eve gidelim, hem yemek yeriz hem de görüşürüz, dedi.

Biz oturduktan kısa bir süre sonra eşi de geldi. Mahmut Bey "Nedir olay?" diye sordu. Ben durumu kendisine anlattım.

- Doğru söylüyorsunuz, bu yanlış. Ben de bunu imza etmem ve yarın kendileriyle görüşürüm, dedi.

ÜA: Sanıklardan bu savunmaya ilişkin bir tepki geldi mi?

HÇ: Duruşmada gelmedi.

ÜA: Duruşma sonrası neler yaşandı?

HÇ: Şöyle oldu. Benim görüştüğüm milletvekili arkadaşlar Çetin Bey'le görüştüler. "Siz böyle yazmışsınız. Dinledik. Biz bunları kabul etmiyoruz!" dediler. Ama mahkemede böyle bir talepte bulunmadılar. "Böyle talepte bulunduğumuz takdirde, sanki biz suçluymuşuz; bu itirazı yapmayan sanıklar suçsuzmuş, yani bizim kastımız başka, onların kastı başka" şeklinde anlaşılabilir diye düşündüler herhalde.

ÜA: Bu davada sanık durumuna düşmeniz nasıl oldu?

HÇ: Açılan dava devam ediyordu. Ben de orada savunman olarak bulunuyordum. Daha sonra bize ikinci bir iddianame tebliğ edildi. O iddianamede Ankara'dan Fakir Baykurt, Sadun Aren ve de benim ismim vardı. İstanbul'dan da bir iki isim anımsıyorum. Hakkımızda aynı dosyadaki iddialarla yeni bir dava açıldı.

Bariş-2 davası başlıyor

8-35 yıl (1981-4) hapis istenilenler: Enal Savaş, M. Kaya Çengül, M. Tuzun, Mehmet Ali Penic, Enayut Güneş, Altınay Fındık, Süleyman Çalkan, Güner Eğin, Hacı Çelik, Yusuf Bayraktar, Ali Rıza Özcan, Cem Aksoy, Sadık Acan, Ayta Nuri

3-12 yd 11-13 yd **hazal iskemler:**
Göğün Dancer, Targem Kozan, Ali Güler
Yıldız, Targem Arman, Altın Çakır, Nurek
Güngörmüş, Yıldız Güler, Erkan Oval,
Güler Aşkınbayrak, Ayman Çi, Elvan Akın,
Mehmet Çakır, Arın Beyaz, Mustafa Bülent
Çakır, Mehmet Şakir Güler, Ali San, Dora
Çakır, Kayaçayrak, Targem Erman, Gökçin
Güler, Rıfkat Ak, Targem Akın, Güler
Targem, Bülent Bülent, Ertan Bülent, Yrd. Dr.
Fehmi, Özgür Erman, Süreyya Özer, Şahin
Karaman, Mehmet Özgür, Nurek
Özkan Çakır, Mustafa Yılmaz, Ali
Güler, Targem Targem, Altın Yıldız, 11-12 yd

Robert S. Snydale

Dolayısıyla savunman iken sanık durumuna düştüm. Hatta şöyle enteresan bir şey oldu. Dava önce Metris'te görülürken, daha sonra Selimiye'ye alındı. Duruşma salonuna geldik. Ben nereye oturacağımı şaşırdım. Elimde cüppe, salonun ortasında durdum. Duruşma hâkimine:

- Efendim, ben nereye oturacağım? diye sordum.

Hâkim:

- Efendim, biz bu duruşmada iki dosyayı birleştireceğiz. Birleştireceğimize göre, siz de sanık kürsüsüne buyurun, dedi.

Sanık kürsüsünde, Ankara, 1979

Ben de gittim, sanık kürsüsüne oturdum. Ondan sonra davaya devam edildi. Avukat arkadaşlarla savunmayı birlikte yapıyoruz, fakat duruşmada sıfatlarımız başka oluyordu.

ÜA: Bu davanın sonucu ne oldu?

HÇ: Mahkûmiyet çıktı. Tabii şimdi kime ne kadar ceza verdiler, hatırlayamıyorum. Benim için beraat kararı verdiler. Mahkûm olan sanık-

ların kararının bozulması için Askeri Yargıtay'a başvurduk. Karar bozuldu ama askeri mahkeme eski kararında direndi. Direnme kararı Askeri Yargıtay Daireleri Kurulu'na gitti. Yine bozuldu. Bu arada TCK'nın 141. maddesi yürürlükten kalktı ve mahkeme beraat kararı verdi.

ÜA: Daha sonra bir aydın hareketi görölüyor: Aydınlar Dilekçesi. Bu dilekçeye birçok aydın imza attı ve siz de bu imzaları cumhurbaşkanı-na götüreren kişiler arasındaydınız. Bu nedenle hakkınızda dava da açıldı.

HÇ: Aydınlar Dilekçesi'nde öncülüğü Aziz Nesin yaptı. Bu dilekçe için yazmanlar kurulu oluşturuldu. O yazmanlar kurulunda ben de vardım. Metin yazılırken önce notlar alınıyor, daha sonra bu notlar metin haline getiriliyordu. Metnin oluşması sürecinde herkes düşüncesini söylüyordu. Bu çalışmaları yaptık, sonra da metni cumhurbaşkanına götürme görevini altı-yedi kişi üstlendik.

ÜA: Hakkınızda dava açılma sebebi neydi?

HÇ: Dava açıldı, çünkü Evren Paşa öyle istedi. Dilekçeyi imza edenlerin sayısı 1300 kişinin üstündeydi. Bunların içerisinde imzasını geri alanlar da oldu. İmzacılar arasında bazı öğretim üyeleri vardı. Onlar öğretim üyesi olduklarını ileri sürerek dediler ki, "Öğretim üyesi olarak, bizim burada imzamızın bulunması doğru değildir. Biz imzalarımızı geri alıyoruz." Sonra sanatçılardan bir kısmı gerekçe göstermeden çekildi. İsimleri ezberimde değil.

Metnin gönderilip işleme konulmasından sonra da bize ulaşan imzalar vardı.

ÜA: Peki, hakkınızda hangi suçlamayla dava açıldı?

HÇ: Dava hakaret davasıydı. Evren'e hakaret ettiğimiz iddia edilmekteydi.

ÜA: Bu davanın sonucu ne oldu?

HÇ: Beraat ettik. O davaya bir askeri hâkim baktı.

ÜA: O dönem Aydınlar Dilekçesi toplumda büyük bir heyecan yarattı, fakat bu heyecan neden devam etmedi?

HÇ: Devam etmedi değil, etti. Arkadan, *Ekmek* ve *Hak Dilekçesi* gibi başka dilekçeler de hazırlandı ama onlar Aydınlar Dilekçesi kadar ses getirmede ve tanınmadı.

ÜA: Yalçın Küçük ile Aziz Nesin arasındaki tartışmanın da olumsuz bir etkisi olduğu söylendi o dönem için. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

HÇ: O tartışmaların bir etkisi olup olmadığını bilmiyorum ama o tartışmalarda Aziz Nesin haklıydı, diye düşünüyorum.

AYDINLAR DİLEKÇESİ: Bilim insanı, doktor, avukat, öğretmen, sanatçı, yazar, yayınevi sahibi, üniversite öğretim üyesi ve diğer meslek mensubu 1383 aydın, anayasanın 47. maddesindeki “dilekçe hakkı” çerçevesinde, çağdaş, demokratik ilkeler ve insan haklarına ilişkin önerilerini “Aydınlar Dilekçesi” olarak anılacak metinde topladılar. Bu dilekçe 15.5.1984 tarihinde Aziz Nesin, Bilgesu Erenus, Halit Çelenk, Esin Afşar, Prof. Dr. Hüsnü Göksel, Prof. Bahri Savcı ve Prof. Fehmi Yavuz tarafından Cumhurbaşkanlığı ve TBMM Başkanlığı'na sunuldu. 12 Eylül askeri cuntasının başı ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren, dilekçeyi verenleri ağır biçimde suçladı. Bunun üzerine, sıkıyönetim savcılığı tarafından 1383 kişiden 755'inin ifadesi alındı ve aralarında Halit Çelenk, Korkut Boratav, Gencay Gürsoy, Aziz Nesin, Erbil Tuşalp, Ugur Mumcu, Vedat Türkali, Başar Sabuncu, Murat Belge, Mahmut Tali Öngören, Haluk Gerger'in de bulunduğu 59 dilekçeci hakkında 2969 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'na muhalefetten soruşturma açıldı. 20.6.1984 tarihinde Savcı Kemal Kadioğlu tarafından hazırlanan iddianamede, suç vasfı değiştirildi ve dilekçenin imzalatılma sürecinde bildiriye dönüştüğü iddia edilmek suretiyle sanıkların 1402 Sayılı Yasa'nın 16/1 maddesi uyarınca Sıkıyönetim Komutanlığı'nın bildirilerine aykırı davranmaktan cezalandırılmaları istendi. 28.5.1984'de sorgular başlamadan yargı sürecine Kenan Evren tarafından müdahale edildi ve aydınlar “vatan hainliği” ile suçlandılar. Bununla birlikte dava yurtdışında büyük yankılara neden oldu. Aralarında yazar Günther Grass, ABD eski Adalet Bakanı Ramsey Clark, eski Portekiz Devlet Başkanı Costa Gomez, Yunanlı şair Yannis Ritsos, eski Avusturya Başbakanı Bruno Kreisky, Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Başkanı Prof. M. Hirch, İngiliz İşçi Partisi Başkanı Kinnock gibi ünlülerinde bulunduğu 1200 aydın, dilekçecileri destekledi. Sonuçta 119 avukatın gönüllü olarak savunmayı üstlendiği 1,5 yıllık dava süreci sonunda davaya bakan Ankara 1 Nolu Askeri Mahkemesi 7.2.1986 tarihli kararında dilekçecileri suçsuz buldu. Buna karşın dilekçeyi imzalayan birçok öğretim üyesi, İhsan Doğramacı'nın başkanı bulunduğu YÖK kararıyla üniversitelerden uzaklaştırıldılar ya da özlük hakları ile oynandı.

ÜA: MHP Davası ve sizin bu davaya müdahil olarak katılmanız nasıl oldu?

HÇ: MHP Davası'na bir grup arkadaş girdik. Öldürülenlerin ve vurulanların ailelerinden vekâlet alarak davaya müdahil olduk. O dava çok uzun zaman sürdü. Davayı bilerek uzattılar ve zamanaşımına uğrattılar.

Davaya girdikten bir süre sonra cezaevindeki o olay başıma geldi.

Gülten Akın, Hürriyet Alpat, Orhan Küreci ve ben cezaevine gittik. Her birimizin ayrı müvekkilleri var. Kapıdan, görüşme bölümüne girdik.

Görüşme bölümünde bir salon var. Salonun sol tarafında on üç-on beş askeri komando, üzerlerinde arazi elbiseleriyle oturmaktaydılar, çay içip konuşuyorlar.

Biz, içeriye görüşmek istediğimiz kişileri bildirdik. Ben TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioglu'yla görüşecektim. Gülten Akın'ın oğlu tutuklanmış, yargılanıyordu; o da oğlunun davasına giriyordu. Hürriyet Alpat ve Orhan Küreci ise kendi müvekkilleri için oraya gelmişti-ler.

Biz içeride görüşme yaparken dışarıda bir gürültü oldu. "Acaba ne oluyor?" diye konuştuk aramızda. Baktık, dışarıda on-on beş adam. Hallerinden, içeride tutuklu kişiler olduğu anlaşılıyor. Şalvarlı iri yarı adamlar, küfür ve hakaret ediyorlar. İçeriden çıkmak istemedik. Fakat içinde bulunduğumuz salonun kapısı çok sağlam bir kapı değildi. Kapıda bir sürgü vardı. Ben sürgüyü tuttum.

- Ben de tutayım mı? dedi Hürriyet.

- Sen de tut, ben de tutayım. Fakat pek işe yarayacak gibi görünmüyor, dedim.

Tüm gücümüzle direnmemize rağmen kapıyı açtılar. O arada baktık ki, dışarıda ne komando kalmış ne de başka bir görevli. Ve adamlar üzerimize saldırdı.

Benim üzerime gelen kişi uzun boyluydu, benden epeyce uzundu. Şalvarlı, iri yarı bir adam... Yerden demir ayaklı bir tabure aldı, kafama indirdi. Ben kendimi savunmak için ellerimi havaya kaldırarak tabureyi tutmaya çalışmam sonucu tabure istikamet değiştirdi. Yanıma düştü, parmağım ters döndü. Sonra bizi dövmeye başladılar; yere yatırdılar, tekme tokat, yangın söndürme cihazıyla... Etrafta ne varsa, onları kapıp vuruyorlardı. Kaçmak istiyoruz fakat çevrede bize yardım edebilecek hiç kimse yok. Ne gardiyanı kalmış ne de komandosu... Ortada daha önce planlanmış bir durum vardı, belli oluyordu.

Dışarıya açılan bir kapı var. O kapıya doğru gitmek istiyorsunuz ama sürekli vuruyorlar, dolayısıyla gitmemiz mümkün olmuyor. Bir ara Hürriyet, kapının önüne kadar gitti. Gülten Akın şairdi, zavallı kadın; ona da "orospu!" diye bağırıyorlardı. Gülten sonradan, savcıya ifade verirken, "Koluma vurdular, beni dövdüler ama en çok dokunan bana 'orospu' demeleri idi!" demişti.

4 KAPI, 5 KILIT*

İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Necdet Urug, sanık Mehmet Ali Ağca'nın kaçırılması konusunda ilgi çekici bir açıklama yaparak dedi ki, "Mehmet Ali Ağca, kilitle ve nöbetçili ardi ardına dört kapıdan geçirilip kaçırıldı."

Kumandanın olay nedeniyle üzgün olduğu, yayınladığı bildiriden anlaşılmaktadır. Böyle bir duyarlılığa saygı duymak gerekir. 12 Mart ara rejiminde askeri tutukevlerinde yattığım için yakından biliyorum. Asker -rütbesi ne olursa olsun- mahpushanelerde gardiyanlık görevini zoraki yapıyor, bu işlerden hoşlanmıyor. Üstelik gardiyanlık bir uzmanlık sorunudur. 18-20 yaşındaki erler, tutuklularla ilişkilerini rayına oturtamıyorlar. Gardiyanlık profesyonellerin harcıdır. Askeri cezaevinde görevli er, astsubay veya subay, sanıkları ya hain gibi görüyorlar yada kahraman... Askeri garnizonların ortalık yerindeki siyasal tutukevlerinin sakıncaları azımsanacak gibi değildir.

Denebilir ki, askerin sağcısı, solcusu olmaz, asker askerdir... Ne var ki Orgeneral Necdet Urug'un açıklamasında bu tür düşünelere karşı bir yanıt bulunmaktadır:

- Silahlı kuvvetler insan kaynağının milli sosyal yapımızın bir bölümünden oluştuğu göz önünde bulundurulmalıdır."

İstanbul'da Maltepe Askeri Cezaevi'nden Mehmet Ali Ağca kaçırıldı. Ankara'da Mamak Askeri Cezaevi'nde avukatlara saldırıldı. TÖB-DER'li öğretmenlerin avukatları başta Halit Çelenk olmak üzere sanıklarla görüşmeye gittiklerinde birden sağcı komandoların saldırısına uğradılar. Öldürülebilirlerdi. Sanık komandolar demir ayaklı sandalyeleri silah gibi kullanıyorlardı. Görevliler ortadan silinmişlerdi. Görüşme salonunun kapısı kapalıydı. Nasıl olmuştu bu iş? Cezaevinde tutuklu sağcı teröristlerin görüşme yerine gelmek için 5 kapıyı açmaları, 5 kilidi açmaları, 5 nöbetçiyi geçmeleri gerekiyormuş.

Demek ki İstanbul Maltepesi'nde Abdi İpekci cinayetinin sanığı kapıyı, 4 kilidi, 4 nöbetçiyi aşıyor ve Ankara'nın Mamak Cezaevi'nde sağcı sanıklar 5 kapıyı, 5 kilidi, 5 nöbetçiyi geçiyorlar. Gizli bir örgüt Mehmet Ali Ağca'yı kaçırıyor. Görünmeyen bir el askeri bir garnizonda ülkenin en seçkin hukukçularını linç etmeye kalkışan saldırganlara yol gösteriyor.

Nedir bu olayların anlamı?

Hapishaneler gün geçtikçe doluyor, hem de sağcısıyla solcusuyla doluyor. Yüzde 100 oranında enflasyonla boğuşan ve 4 milyon işsiz sokaklarında dolaşan bir ülkede askeri garnizonların ortalık yerine siyasal mahpushaneler kurarak hiçbir yere varılamaz. Bugün sağın yeraltı örgütlenmesi Mamak'ta 5 kilidi, Maltepe'de 4 kilidi açabilir; sağcılar solcu avukatları askeri garnizonda linç etmeye kalkışabilirler; ya da Türkiye'yi yerinden oynatan bir cinayetın sanığını kaçırabilirler. Bu gibi işlerin de kıymeti harbiyesi sınırlıdır.

Yaşadığımız dönemin çarpıcı rengini veren gidişat, iki yıldan beri askeri hapishanelerin dolup taşmasıdır. Öyle sanıyorum ki Sayın Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Kurulu'ndaki sayın generaller de bu gidişi görüyorlar.

Öyleyse ne yapmalı?

Türkiye'de her şeyden önce fikirle silahı birbirinden ayırmak zorunluluğu benimsenmelidir. Silahını kullananla fikrini söyleyeni birbirinden ayırmadan askeri cezaevine doldurmaya yönelirsen bu işin altından kalkamazsın.

Bugün Türkiye'nin askeri cezaevlerinde fikrinden ötürü yatan solcu var, sağcı yok. Çünkü sağcının fikri İş Adamları Derneği'nin bildirisinden hükümet programına geçiyor. Solcunun fikri, sıkıyönetim kovuşturmasına uğruyor.

Yaşadığımız bunalımın özü budur.

* İlhan Selçuk, *Cumhuriyet*, 4.12.1979.

Sonra ben şöyle başımı bir kaldırıp camekân kısımdan baktım. Gardiyanlar ve askeri savcı bahçede bizi seyrediyorlardı. En sonunda Hürriyet o kapının sürgüsünü açmaya muvaffak oldu. Kapı açıldı ve olduğu gibi bahçeye düştük. Tabii her tarafımız kan içinde... Sonra bizi hastaneye götürdüler. Hastanede her birimize rapor verdiler.

Daha sonra bizi dövenler hakkında dava açıldı. Hepsi inkâr etti. Benim savunmamı Avukat Veli Devecioğlu yaptı. Muammer Hoca da vardı, zannedersem. Davada dört ya da beş kişiye mahkûmiyet kararı çıktı. Diğerleri ise delillendirilemediği için beraat ettiler.

ÜA: Liderliğini yaptığınız bir örgüt olduğu iddiasıyla da karşı karşıya kaldınız.

HÇ: O dönemde Anafartalar'daki Denizciler Caddesi'nde yazıhanem var. Bir gün Şihca Yavuz isimli bir avukat arkadaş:

- Benim yazıhane açacak param yok. Burada çalışayım. Bir masa koyayım şuraya. Size de yardımcı olurum, dedi.

Ben de kabul ettim. Yazıhanemde çalışmaya başladı. Masamızın üzerinde ikimizin kartvizitleri var. Şihca'nın bir de arabası var. Bir gün beni savcılığa çağırdılar. Gittim...

- Hakkınızda bir ihbar var, dediler.

- Nasıl bir ihbar?

- Siz, Sıkıyönetim Mahkemelerinde, isimleri burada yazılı dört hâkimin öldürülmesi için kendi örgütünüzü talimat vermişsiniz ve bir kart yazmışsınız. Bu kart bir taksinin içinde bulundu, dediler.

Sözde, bunu bir vatandaş bulmuş ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na göndermiş. Komutan bunu gördükten sonra başsavcıyı çağırıyor ve diyor ki:

- Böyle bir şey geldi. Ne dersiniz?

Başsavcı:

- Efendim, biz Halit Bey'i tanıyoruz. O sürekli olarak mahkemelerde savunmanlık yapmaktadır. Böyle bir şey yapacağına ihtimal vermiyoruz, diyor.

Komutan da:

- Sizin düşüncenize saygı gösteriyorum ama böyle bir ihbar da yapılmış. Bunu da bir araştırın, diyor.

İşi MİT'e havale ediyorlar. Benim hiçbir şeyden haberim yok. Yazıhanemi açmışlar. Yazı makinemden yazılarımı, dosyalarımı almışlar. Dosyalardan ise el yazıyla yazılmış belgeleri götürüp incelemişler, bir de rapor vermişler. Rapor lehime çıktı. Raporda, "Halit Bey'in el yazısı ve imzasının bu kartla ilgisi yoktur" denmekte.

Savcı beni çağırdı ve bana:

- Biz size olayın başından beri haber vermedik. Ben sizi tanıyorum, böyle bir şey yapacağınıza ihtimal vermiyorum. Ama komutan 'her ihtimale karşı bir araştırın' dediği için sizi çağırdım, dedi.

Bana bütün belgeleri gösterdi. Savcının odasında oturuyoruz. Çay söylüyor, çay içiyoruz. Savcı gülererek:

- Halit Bey, arkadaşları da çağıralım. Yani senin öldürülmeleri için emir verdiğin arkadaşları. O hâkimler de geldiler ve oturdular koltuklara. Şimdi öyle bir şey ki, insan tuhaf oluyor. Adam yüzüme bakıyor. Ben onun öldürülmesi için Marksist-Leninist Propaganda Örgütü'ne talimat vermişim. Ben o örgütün lideriyim, talimat veriyorum ve bu talimatın kartını da takside unutuyorum. Berbat bir şey. Hâkimler bana döndüler:

- Üzülme efendim. Biz bu olayın tamamen uydurma olduğunu biliyoruz. Sizden böyle bir şey beklemeyiz. Onun için dikkatli olun, dediler.

Bunun üzerine savcı, şoförünü çağırdı ve dedi ki:

- Halit Bey'i benim arabayla evine kadar götür, benim silahımı da al. Evine girsin ve dön gel. Daha sonra bana dönüp:

- Halit Bey, dikkatli olun. Bunu yapanlar başka şeyler de yaparlar, dedi.

ÜA: İlhan Erdost'un kanlı paltosunu almanız sırasında yaşadıklarınızı anlatır mısınız?

HÇ: Efendim, o olay çok zordu. Salonda oturuyorum, telefon da yanımda. Telefon çaldı, açtım. Telefondaki kişi, "Ben Sıkıyönetim Komutanlığı Emir Subayıyım. Burada, cezaevinde, İlhan Erdost isminde biri öldü. Siz onun avukatıymışsınız. Gelin, elbiselerini alın" dedi.

Halit Çelenk, Şekibe Çelenk düğün töreni sonrasında
İlhan ve Gül Erdost ile birlikte, Ankara, 1976

Perişan oldum. İlhan Erdost ölmüş! Yasak yayın bulundurmaktan iki kardeş Muzaffer ve İlhan Erdost'u Mamak Askeri Cezaevi'ne götürmüşlerdi. Renault marka bir askeri arabanın içerisinde, üç tane asker, iki kardeşi döve döve cezaevinin bütün arazisini dolaştırıyorlar. İlhan hemen ölmüyor. Onu Muzaffer Erdost zannetmişler. Aslında he-defleri Muzaffer'miş.

Sonunda ikisini de koğuşun önüne getirip bırakıyorlar. İçerideki tutuklular gelip bakıyorlar ki İlhan ölmüş. Yani artık bir şey yapılamayacak durumda; Muzaffer Bey bunları görmüş tabii. Kardeşi, önünde dövüle dövüle işkence ile öldürülüyor. Çok acı bir olay...

Bunu öğrenince Muzaffer Erdost'la görüşmek için cezaevine gittim, sonbahardı. Hava bulutlu, yağmur yağdı yağacak. Görüşme için adımlı yazdırdım. Görüşmeler tel örgünün arkasında yapılıyor.

Bekledim ama kimse gelmedi. Volta atıyorum ama hâlâ kimse yok ortalıkta. Volta atarken bir baktım ki karşıda bir ağaç gövdesi duruyor. Ağaç mı bu, yoksa bir insan mı diye düşünürken insan olduğunu fark ettim.

Meğer, Muzaffer Erdost'u getirmişler ve oraya bırakmışlar. Üzerinde gri bir palto var. Yakalarını kaldırmış. Üzüntülü, keyifsiz ve acılı bir hali var. Konuşmak istemiyor. Öyle taş gibi duruyor.

Muzaffer Erdost o günü anlatan bir yazı yazdı *Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları* adlı kitabında. Çok ilgi çekici bir yazıydı.

- Muzaffer Bey, dedim.

Baktı, döndü, bana doğru bir iki adım attı. Olayı anlattı. Perişan durumda, konuşamıyordu. Olay daha çok taze...

- Cenazeye gitmek istiyorum, bunu hallet Halit Ağabey, dedi. Cenazeye gitmek istiyorum. Beni götürün!...

Yani şimdi ne yapabilirsiniz ki? Askeri mahkeme. Oradan çıktım ve dosdoğru sıkıyönetim komutanlığına gittim. Komutanlıktan, adli müşavirlike çıktım.

- Komutanla görüşmek istiyorum, dedim.

Görevliler:

- Bu zamanda komutanla böyle hemen görüşülür mü? dediler.

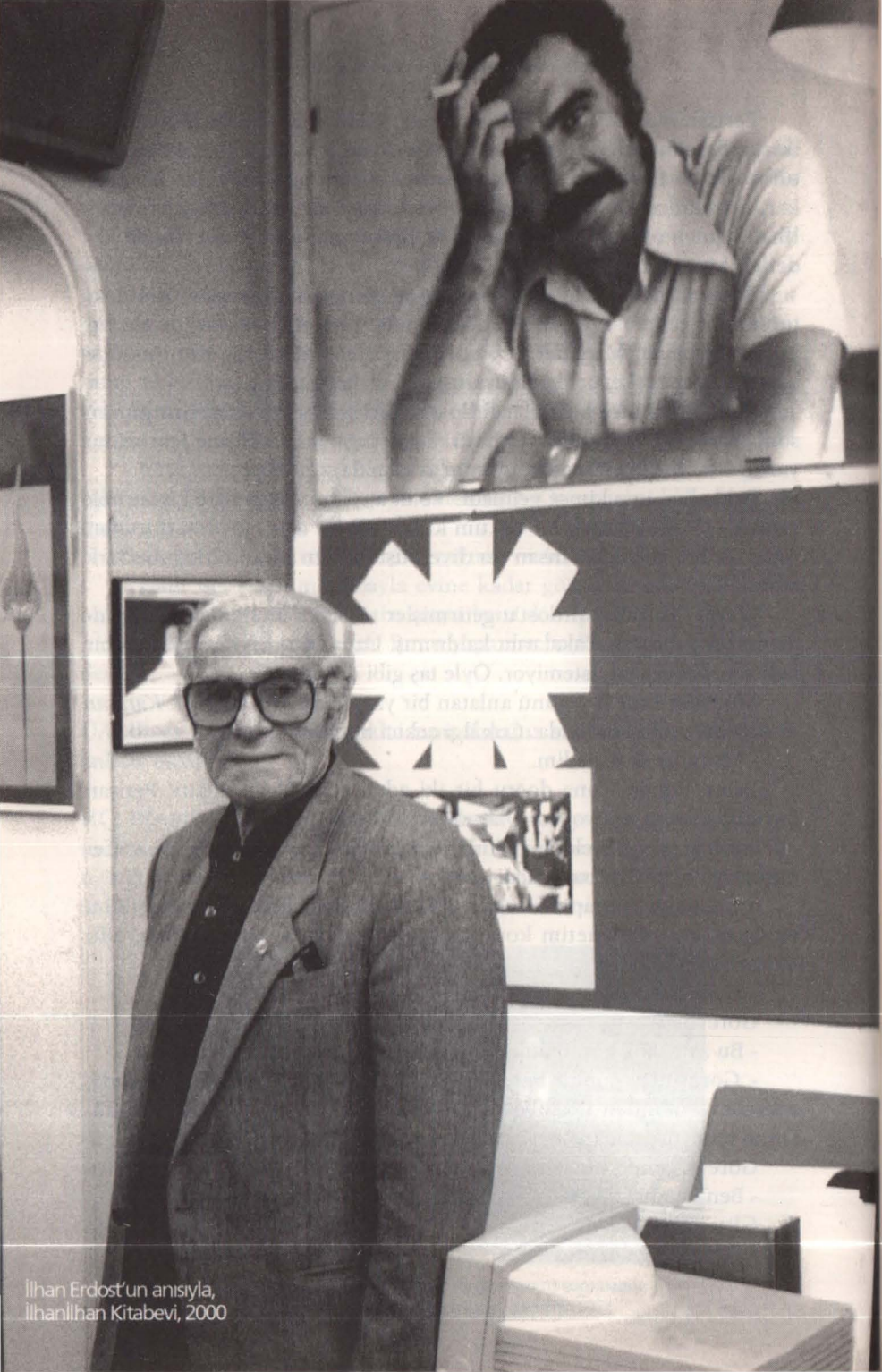
- Görüşülür, çünkü benim müvekkilim öldü. Askeri bir arabada, askerler tarafından işkence yapıla yapıla, dövüle dövüle öldürüldü. Onun için görüşmek istiyorum. Paşaya böyle söyleyin, dedim.

Görevli beni bir kenara oturttu.

- Ben kendisi ile görüşeyim, dedi.

Gitti içeriye, geldi.

- Buyurun gelin, dedi.

İbrahim Erdest'un anısıyla,
İbrahim İbrahim Kitabevi, 2000

İçeri girdik ve olayı sıkıyönetim komutanına anlattım:

- Sayın komutanım, Muzaffer Bey, kardeşinin cenazesinde bulunmak istiyor. Salıverilmesini rica ediyorum, dedim.

Bunun üzerine komutan:

- Siz buyurun gidin, şimdi ben emir vereceğim, dedi.

Muzaffer Beyi hemen tahliye ettiler. Bir başka çok zor olay ise İlhan'ın ölümünü ailesine haber vermektir.

Eşim Şekibe'yi ve çocukları aldım ve Muzaffer Beyin evine gittim. İlhan'ın hanımı da oradaydı. Gül (İlhan'ın eşi):

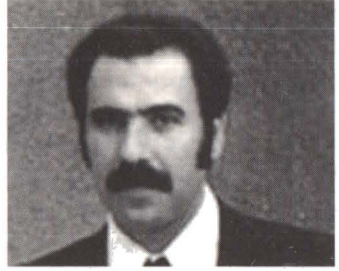
- Siz benden bir şey saklıyorsunuz, deyip duruyordu.

- Hayır, diyorduk ama kıvranıyordu kadın.

- İlhan nerede? diye soruyor ve ağlıyordu.

Biz, "hastaymış" gibi yanıtlarla geçiştirmeye çalışıyorduk ve nasıl söyleyeceğimize bir türlü karar veremiyorduk. O sırada Uğur Mumcu'nun telefonu gelmez mi! İlhan'ın eşi telefonu açıyor. Karşısında Uğur Mumcu... Uğur, "Başın sağ olsun" deyince Gül yere düşüp bayıldı.

İlhan Erdost (1944-1980): 17 Aralık 1944'te Artova'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni yarıda bıraktı. Ağabeyi Muzaffer Erdost'la birlikte kurdukları Sol Yayınları'nın idari işlerini üstlendi. 12 Mart döneminde, Muzaffer Erdost'un cezaevinde bulunduğu ve Sol Yayınları'nın yayın yapmadığı süreçte, Onur Yayınları'nı kurdu ve yönetti. 12 Eylül askeri yönetimi sırasında, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle gözaltına alınan Muzaffer ve İlhan Erdost kardeşler, gözaltına kondukları Mamak Askeri Cezaevi'nde bir bloktan bir başka bloğa nakledilirken, bindikleri araçta ve araçtan indirildikten sonra dört er tarafından uzun süre dövüldüler. Cezaevi koğuşuna konduktan birkaç dakika sonra İlhan Erdost yaşamını yitirdi. Bir astsubay ve dört er hakkında açılan dava yedi yıl sürdü. Görevli erler ve astsubay 10 yıl 8'er ay ve bir er 8 yıl hapis cezasıyla cezalandırıldı, cezalar kesinleşti. Astsubay yeniden yargılandı. Sonuçta 6 ay görevi ihmalden ceza aldı ve cezası ertelendi. 7 yıl süren davanın savunmanlığını Halit Çelenk'in başkanlığında M. Emin Değer, Nevzat Helvacı, Doğan Tanyer, Tuğrul Çakır üstlenmişlerdi.

ÜA: Türkiye'de demokrasi için mücadele vermiş bir insan olarak geçmişe ve günümüze bakarak söylemek istediğiniz son sözler nelerdir?

HÇ: Demokrasi mücadelesi çok uzun bir yoldur. Ülkemizde demokratik bir rejimin yerleşmesi şüphesiz ki hepimizin isteği ve amacıdır.

Ama önümüzde çok engeller var. Mücadelenin sonuç vermemesinin nedenlerinden biri; Türkiye insanının eğitimli ve yeteri kadar bilinç sahibi olmamasıdır. Eskiden bu durumdan aydınlar olarak biz kendimizi suçlu görüyorduk. Halkı eğitmeyen, bilinçlendirmeyen biziz. Biz görevimizi yapmıyoruz, diyorduk. Ama şimdi televizyon, radyo gibi medya kuruluşları bütün olayları, olup bitenleri yatak odalarınıza kadar getiriyorlar. Bir insan eğitimli olmasa bile bütün bunları görerek neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bir ölçüde tartabilir. O bakımdan aydınlar olarak kendimizi tek suçlu olarak görmemeliyiz. Halkın da bir ölçüde kusurlu olduğunu söylememiz icap eder.

Bir de kısa dönemli çıkar kaygısı bu insanları çok etkiliyor. Seçimlerde, bir-iki kiloluk yiyecek içeceklerle oy toplamak mümkün oluyor bu memlekette. Bilinç eksikliğinde bir başka neden de solun Türkiye’de büyük bir dağınıklık içerisinde olmasıdır kanımca. Biz İstanbul Kuruçeşme’de aşağı yukarı altı-yedi yıl süren, Türkiye’deki tüm sol parti ve örgütlerin birliğini, beraberliğini sağlamak, onları bir parti çatısı altında toplamak için yoğun çalışmalar yaptık.

Denizler’in anısına, Karşıyaka Mezarlığı, 2004

Bu çalışmaları Muzaffer Erdost, Akın Birdal, ben ve Nevzat Helvacı başlattık. Çalışmalar gittikçe genişledi ve Atatürk Spor Salonu’nda bir

kurultay yaptık. Anadolu'dan 1200 delege geldi. Hepsi hazırlıklı olarak, programlarıyla, tüzükleriyle geldiler. Konuşmalar yaptılar, metinlerini verdiler. Ben de divan başkanıyım. Aziz Nesin de geldi, yazdı, çizdi, toplantılara katıldı. O birliğin sağlanması için önce 1990 Nisanı'nda 138 imzalı bir açıklama yaptık. Soldaki bütün liderler imza etti. Doğu Perinçek'ten Mehmet Ali Aybar'a ne kadar solcu örgüt ve kişi varsa bu açıklamayı imzaladılar. Ama daha sonra yine olmadı, anlaşmazlıklar çıktı.

Biz tüm arkadaşlara, buraya hamama girer gibi girilsin, apoletler bırakılsın, toparlanıp bir güç haline gelinceye kadar, şikayet ettiğimiz bugünkü iktidara karşı bir cevap, bir alternatif haline gelene dek, ileride giyilmek üzere dışarıda bırakılsın, dedik. Bu da olmadı. O çekildi, öteki çekildi. Bir kuruluş yapıldı ama çok kısa zamanda o da ortadan kalktı.

Bugün solun birleşmesinden söz ediliyor. Ben solun birleşmesinden, CHP ile şu ya da bu sosyalist partinin birleşmesini anlamıyorum. Soldaki bütün sosyalist partilerin, derneklerin, vakıfların birleşmesini anlıyorum. Bu da bugüne kadar mümkün olmadı. Bu durum Türkiye için çok acıdır. Bunun da nedenlerini ben biraz eğitimsizlikte, biraz çıkarıcılıkta görüyorum.

82 yaşındayım, birkaç ay sonra 83'e basıyorum.* Çok insan Türkiye'de solun birleşmesi için mücadele verdi, ama başarılı olmadık. Bunun acısını hâlâ bu yaşta içimizde taşıyoruz. Şurada, Kızılay'da 1 Mayıs günü oluyor, ben koşuyor oraya gidiyorum. Orada bulunuyorum, bir şey yapamıyorum, hatta bastonla gidiyorum, bazen oturacak yer bulamıyorum, ayakta duruyorum. Sendikacılar, aydınlar, işçiler, liderler konuşuyorlar. Onları duymak bile insanı kıvançla dolduruyor, bir ses, seda çıkıyor diye. Ama birlik yok, beraberlik yok. Ve bu böyle sürdüğçe bu haksız, adaletsiz düzen devam ediyor.

Bütün bunları bir umutsuzluğun ifadesi olarak görmemek lazım gelir. Yine de öbür yandan diyoruz ki; hani Fikret'in dediği gibi "Her gecenin bir gündüzü vardır." Er geç karanlıklar aydınlığa çıkacak, koşullar değişecektir.

Elbet faşizm değil, insanlık galebe çalacak, yenecek diye düşünüyorum. İnsanlık başarılı olacak en sonunda...

* Söyleşi, 2003 tarihinde yapılmıştır.

Yârin Yanağından Gayrı...

Ermin kürkleri içinde
Baudelaire'den mısralar mırıldanan
Bir kadın yerine...
Kafası kafamıza denk,
Etiyle iskeletiyle dışı
Gözleri ve gönlüyle melek
Bir kadın yaşıyor mabedinde ülkümüzün...*

Cemil Meriç

*Halit Celenk'in Sekibe Sayar'a evlenme teklifinden önce
arkasına yazıp gönderdiği şiir:
Fotoğraf: 1946, Ankara

Halit ile neredeyse yarım yüzyıla varan bir yaşamı ve bir inancın kavgasını paylaştık ve paylaşmaya devam ediyoruz. Bu uzun öyküyü birkaç sayfaya sığdırmak oldukça zor. Bu nedenle bazı satır başlarıyla özetlemeye çalışacağım.

Öğrencilik günlerimizde sevgimizi, ders notlarımızı, maddi sıkıntılarımızı paylaştık. Evlilik yıllarıyla birlikte evlat ve torun sevgisini ve kavgayla inancı paylaştık. O günlerden bugüne dek sürdürmeye çalıştığımız sosyalizm mücadelesinde, Türkiye İşçi Partisi'nde ve sendikalarda birlikte çalıştık. 12 Mart ve 12 Eylül askeri cunta dönemlerinde, hem Türkiye'nin hem ailemizin üzerine çöken o karanlık yıllarda birbirimize omuz verdik. En az kendi çocuklarımız kadar sevdiğimiz gençleri birer birer kaybetmenin acısına dayanmak, buna rağmen ayakta kalarak kavgayı sürdürmeye çabalamak, hapishanelere avukatlığın yanı sıra yüreğimizi de taşımaya çalışmak... Ancak fikir ve inanç birlikteliğiyle başarılabilirdi bunlar.

Evlilikte sevgiyi ve inancı beraber yaşamak gibi çoğu kişinin tatmadığı bir ayrıcalığımız oldu. Bedenlerimiz yaşlandı ama "yarın yanığından gayrı" her şeyin ortak olacağı günlere dair inancımız gençlik günlerimizdeki kadar taze ve sağlam.

Zor ama dolu dolu yaşadık bunca yılı, darısı genç kuşakların başına.

SERPİL ANNE
ŞEKİBE ANNENNE

HALİT Dede
akin BÜCÜRÜK

Dedeme

Deniz Özyura

Torunları Akın Özyurda ile birlikte, Ankara, 1980

İr ışık gibi parlardı O
Halbiydi ışığın kaynağı
Adaletin güneşiydi O
Hürüslüktü kalbinin anahtarı

Bembeyaz bir güvercindi O
Karanlığın üstüne parlayarak uçan
Barışın en büyük savunucusuydu O
Eşitsizlikti ezeli düşmanı

İr ateş gibi yakardı O
Alanı yakıp kavururdu
Öndürülemez bir alevdi O
İlaksızlığın korkulu rüyası

Kocaman bir kalbin sahibiydi O
Acı yaralarla kabuk bağlamış
Fırtınaları bile alt ederdi O
Geri püskürtmüştü sayısız rüzgârı

Adaletin ve hürriyetin resmiydi O
Toprak kadar gerçek altın kadar değerli
Göklerde bir bayrak gibi dalgalanırdı O
Haykırırdı gökler Halit Çelenk adını

Anıcanıncığın, Dıdecığın...

Sizlere bu takvimi ve deha
once yazıp yollanmadığım
bu kartı gönderiyorum.

Mutlu yıllar diliyorum sizlere.

Artık seneye yeniden birlikte
kutsalız yılbaşını. Sizi sıcak
kucaklıyorum.

Samem,

Ferda Çelenk Özyurda

Çocukken Samsun'da bana yüzmeyi öğreten, bir keşiften dönerken getirdiği yavru bir kaplumbağa ile beni sevince boğan, iki gün sonra evimizin arka bahçesinde günlerce aramama rağmen bulamadığım ve sevilen bir şeyi yitirmenin acısını ilk hissettiğimde beni suçlamayıp, hayvanın doğası gereği böyle olabileceğini söyleyerek doğal davranan ve bu hüznü yaşamama izin veren, ailece her akşam yemeğinde toplandığımız soframızda Nâzım'ın şiirlerini yürekten duyarak, bütün vurgularıyla okuyan ve bana şiiri sevdiren, hatta belki de ilkokulda beni şiir yazmaya yüreklendiren, okuduğu Fransızca şiirle "chanson de..." ile beni Fransızca öğrenmeye yönlendiren, bebekken yüzümdeki heman-giomun tedavisinde başımı saatlerce sabit tutan ve yıllar sonra büyüdüğümde tedaviyi yapan Prof. Dr. Muhterem Gökmen ile beni tanıştıran, şimdi yerinde yeller esen Kızılay'a adını veren tarihi Kızılay binasının içini ilk kez gördüğüm; şükran ve vefa duygusunun önemini bana böylelikle hissettiren, ortaöğrenim yıllarında, kimi zaman tatillerde kimi zaman dost sofralarında coşkuyla devrim şarkıları, halk türküleri söyleyen, inançla, dirençle güzel insanları savunan, yaşam boyu verdiği savaşımla, paylaştığı düşünceleriyle tüm insanların mutlu olacağı, sömürünün ortadan kalkacağı, insanın insanca yaşadığı en güzel dünyaya beni inandıran, doktor olduktan yıllar sonra onun gibi bir hukukçu olup deneyimlerini paylaşmak arzusu olduğunu hissettiğimde yüreğimin yandığı, ama bu konuda üniversiteye girme kararını verme sürecinde hiçbir yönlendirme yapmayan, sözünde ve özünde demokrat olan,

Annednnem

13. Mayıs. 200

Annedneemsin sen benim.
Mutlu olursun beni görünce biliri
Sevgili annedneciğim
Anneler günün kutlu olsun.

Sen benim birtane msin
Kalbimde 4. sin
Bitanecek annedneciğim
Anneler günün mutlu geçsin

Yazan:

Deniz

Özyurda

vekâletnamelerini yazarken önceleri hiç anlamadığım, sonradan ne kadar önemli bir yetki olduğunu ondan öğrendiğim “ahzu-kabze” yetkisinin öğrencisinden profesörüne, öğretmeninden bakanına kadar hiçbir müvekkilince ayrı tutulmadığı, her insana bu denli büyük güven sağlamış ve yaşamını onların, insanlığın özgürlüğüne adanmış olan, annemle tanıştıkları üniversite yıllarını, aşklarını, hayatta el ele vererek mücadelelerini bir roman gibi çocukken bizimle paylaşan ve yaşamımı sevdiğimle paylaşma kararımı saygıyla karşılayan ve beni destekleyen, evlenmeden önce eşimle Ankara’da Piknik’te bira ve patates kızartması eşliğinde onu tanıyan, sohbet eden ve söyleşinin eşim Ümit’in “Biz Ferda ile ciddiyiz.” tûmcesiyle noktalandığı günü yıllar sonra duygularıyla benimle paylaşan, oğlum Akın ilkokulda güzel düzgün yazı yazmıyor, düzenli defter tutmuyor diye üzülen bana “Uğur Mumcu’nun da Aziz Nesin’in de el yazıları çok düzgün değil üzülme, bunun onun değerleri ile bağlantısı yok, bunun için çocuğa baskı yapma” diyen, torunlarının özelliklerini ciddiyetle inceleyen, onları destekleyen, teşvik eden ve kızım Deniz için sağlık sorunlarını hiçe sayarak evdeki kocaman kitaplığın ve evrakların arasında Nil’de yıkanan genç kızı bulup “masumiyetin simgesi olan bu kız Denizim’e benziyor” diyerek ona sunan ve onun şiir kitabını ve gitar konserini dinlemeyi dört gözle bekleyen babamı çok seviyorum. Sağlık sorunlarının üstesinden gelmek için baş başa yaptığımız hastane yolculuklarının altın değerindeki her anını, onun çocukluk anılarını, duygularını şimdiki aklımla paylaşmayı çok seviyorum. İnsanın insanca yaşadığı bir dünyaya ulaşmada inançlı, dirençli, sonsuza dek mücadelecisi, onurlu, daima başı dik, bir o kadar da duygusal, romantik, sevgi ve hoşgörü dolu abide insan Halit Çelenk’in kızı olmanın onuru, kıvançlı, yükü ve mutluluğunu iliklerimde hissediyorum. Anneciğim, iyi ki beni doğurmuşsun, iyi ki sizin evladınız olmuşum...

Abidin Dino “Gerilla Desenleri Sergisi”

Soldan sağa: Serpil Güvenç, Halit Çelenk, Ferda Özyurda,
Rasih Nuri İleri ve Kaya Güvenç, Ankara, 2005

Sevgili Anneanneciğim

Biraz geç versen de yine sana

MUTLU YILLAR!

Umarım beğenirsiniz çok emek
verdim.

Örne beğensiz gitmesiz örne

değil!

Babam İçin

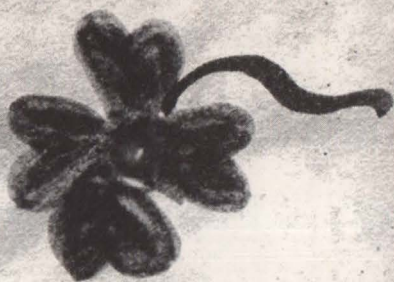

Serpil Çelenk Güvenç

Ümit arkadaşın arzusunu gerçekleştirmek yani babamı anlatmak zor çünkü babam Halit Çelenk, avukatım ve mücadele arkadaşım Halit Çelenk, benim için öylesine iç içe geçmiş kişilikler ki onları birbirinden ayırt etmek kolay değil. Bu nedenle bu kısa yazı daha çok belleğimi başa sararak çocukluk ve gençlik anılarıma doğru yapacağım bir yolculuk olacak.

Sosyalist düşünceyle ilk tanışmam, ilkokul yıllarımda, pazar sabahları babamın Marx ve Engels'in, insanlık tarihinin o iki büyük devrimcisinin mücadeleleri, dostlukları ve yoldaşlık öykülerini anlatmasıyla başlar. İşyerindeki bir işçi arkadaşının, annemin ricası üzerine Karl Marx'ın resmini karakalemle çizmesi ve patrona bu zatın annemin büyükbabası olduğunu söylemesi, annemin yemek yedirirken bana okuduğu Nâzım şiiirleri ve özellikle de "Mavi Gözlü Dev" nedeniyle bizimkilerin başlarının derde girmesi, "Bana bir masa ayır Yanakımı/Şarabı aşktan ve sevdadan" diye başlayan aşk şiiirlerinden Nâzım'dan "Bahri Hazer", "Salkım Söğüt" ve "Duvar"a dek uzanan o geniş şiiir demetini ve Avrupa işçi sınıfının marşlarını babamın gür sesinden dinlemek, o yılların belleğimde bıraktığı birkaç izdüşümdür. Yakışıklı babamın ancak uzanabildiğim küçük parmağına yapışıp yürümeyi ve fıstıkçı amcaların babamla konuşurken bana uzattıkları ufak külahtan tuzlu

Amédée

yer fıstıklarını atıştırmaya bayılıyordum. Güleryüzlü, mütevazı giyimli bu iki insanın komünizm propagandası suçuyla tutuklandıklarını ve babamın onları savunarak saliverilmelerini sağladığını ileriki yıllarda öğreniyordum. Yine bir bayram günü Cumhuriyet Caddesi'ni geçip Asri Mezarlık'a ulaşıyorduk. Tahsin Amca'nın evi mezarlığın içinde. Tahsin Amca (Berkem), Mihri Belli ile İstanbul'da bir caminin şerefesine "Saracoğlu faşisttir" pankartını asan kişi. Toplumun baskısı nedeniyle kentin içinde oturamadığı için mezarlıkta bir arazi satın aldığını ve onu ekip biçerek çocuklarını ve kendisini geçindirdiğini anlatırdı babam. İşkencede tırnaklarının söküldüğünü babamdan duyduğum için, Tahsin Amcam'ın tırnaklarına gizli gizli baktığımı anımsıyorum. Ortalıklerde gözükmeyen, gösterişe kaçmadan Samsun TİP örgütünün kurulması için babama epey yardım ettiğini daha sonra öğrendim. İnançları için yaşamlarını ortaya koyan bu insanlara duyduğum sevgi, saygı ve sosyalist düşüncenin yüreğimde yeşermesi o günlerde başladı.

Ankara'da ortaokul ve lise günlerim anne ve babamın TİP'te çalıştıkları yıllara rastlar. Angora Pastanesi'nin üstündeki TİP merkezinde anne ve babamın toplantıdan çıkmalarını ya da gecekonduyardan eve dönmelerini bekleyişim, çoğu kez sabaha karşı evimize gelen Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran'ı görebilmek için yatağımdan fırlayıp gün ağarana dek konuşmalarına kulak misafiri olmam, radyodan annemle babamın seçim konuşmalarını dinlememiz, TİP'in ünlü Tandoğan Mitingi'nde mikrofona elektriğin kablolarla bizim evden kürsüye taşınması, o umut dolu yılların heyecanı unutulur gibi değil.

Samsun'dan Ankara'ya gelişimizle birlikte babamın avukatlık yaşamı tüm devrimcileri savunmasıyla özdeşleşti. 12 Mart ve 12 Eylül faşizmi dönemlerinde bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm uğruna mücadele eden yani sömürü düzenine başkaldıran herkesi; üniversite öğrencilerini, öğretmenleri, şairleri, sendikacıları, işçileri, yazarları, üniversite hocalarını, sol siyasetteki konumlarını gözetmeksizin, kişiliğinin önemli bir parçası olan büyük bir titizlik ve ciddiyetle savundu. Bir avukatın müvekkilini iyi savunabilmek için kendini savcı yerine koyması gerektiğini ve burjuva yasalarını çok iyi bilmesi gerektiğini anlatırdı bize. Babam devrimcileri savunurken düzene karşı kişisel mücadelesini de vermekteydi. Onca yükü hiç yakınmadan ve solun tüm kesimlerinden gelen savunma taleplerini hiç geri çevirmeden en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmasının kökeninde, özdisiplininin yanı sıra, sosyalizme olan sonsuz inancının yatıgını düşünürüm.

Onar yıl ara ile yaşanan iki askeri cunta döneminde, 12'li Mart ve Eylülde bizim evde hummalı bir çalışmanın yanı sıra çok acı günler

de yaşandı. Bu acılardan babamın ve annemin payına düşenin çokça olduğunu söylemek hiç de abartılı olmaz. Türkiye'nin dört bir yanındaki cezaevlerine, mahkemelere ulaşmaya çalışan, Mamak Cezaevi'nde müvekkilleriyle görüşebilmek ve mahkemelere katılabilmek için ülkeyi kar kış demeden hasta ciğerleriyle arşınlayan babam, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in asılmalarını izlemek zorunda kaldı. 12 Mart onun için bir bakıma evlat gibi, belki ondan da öte sevdiklerinin acısı, inançlarını paylaştığı ve faşizmin elinden kurtaramadığı üç genç devrimcinin ve diğerlerinin acısıydı. 6 Mayıs sabahı Ulucanlar Cezaevi'nden döndüğü zaman, ağarmış saçlarının çevrelediği yüzünün kül gibi olduğunu anım-

Şekibe ve Halit Çelenk ailesiyle birlikte
Oturanlar, soldan sağa: Özer Güvenç, Şekibe Çelenk, Halit Çelenk,
Deniz Özyurda, Ferda Özyurda, Serpil ve Kaya Güvenç
Ayaktakiler: Ümit Özyurda ve Sanem Güvenç

şıyorum. Daktiloya kâğıt takmamı söyledi; çünkü görevi bitmemişti, Denizler'in son sözlerinin unutulmadan kaydedilmesi gerekiyordu. Balkonda ağlayan Mükerrer Erdoğan'ı çağırdı ve son sözler iki tanığın belleklerinden beyaz kâğıda döküldü. Babam yatak odasına gitti ve uzun bir süre yanımıza gelmedi.

Ne kayıplarımız, ne kendisine ve ailesine yapılan baskılar, ne siyasal yaşamında karşılaştığı ihanetler, 'dost' bildiklerinden inanç dolu

yüreğine çarpan 'güller', ne de her geçen gün hızla ilerleyen astımı babamı durdurmayı başarabildi. O, arkasına bakmadan, paranın imparatorluğunun doludizgin yaşanmakta olduğu günümüz dünyasında, satılmadan ve savrulmadan, gelecek güzel günlere ve sosyalizme olan o bükülmez inancını, insana ve Sevgili Metin Demirtaş'ın deyişiyle "umudun ordusuna" olan güvenini bir an olsun yitirmeden doğru bildiği yolda yürüdü, savunmanlığını ve sosyalist mücadelesini sürdürdü ve sürdürmekte. "Bizim taraf"ta olmanın bedelini hızla bozulan sağlığıyla, ama hiç yakınmadan ödemekte.

Seksenli yaşlarında annem ve babamla, bu iki devrimciyle, iki canımla, yol arkadaşım ve avukatımla birlikte 1 Mayıs'da, 6 Mayıs'da hâlâ bir arada olabilmek, onların yaşlı bedenlerini beyinlerinin komutlarına uydurmak için ortaya koydukları zorlu iradeyi izlemek gerçekten inanılır gibi değil ama bizimkiler bir gün mutlaka insanlığın kurmayı başaracağına inandıkları toplumu yani geleceği bugüne taşıyarak hâlâ savaşıyorlar ve babam ilk günden bu yana emeğinin değişim değerini değil ama en nitelikli kullanım değerini devrimci harekete sunarak kapitalizme meydan okumaya devam ediyor...

Halit Çelenk

27/8/1972

Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu

Kızım Serpil,

Seni son gördüğümde, demir parmaklıklar arkasında dalında bir zerdali gibiydin. Bir zerdali gibi tabiattan bir parça. Günahsız, yurdunu ve insanları karşılıksız sevdiği için suçlu, ama suçsuzluğuna inandığı için kuşkusuz ve rahat. Evet, ağacından koparılmış bir zerdali misali. Bu ağaç bir bakıma toplum, bir bakıma biz. Ama ne gam! Lavoisier "Tabiattan bir şey eksilmez, tabiata bir şey eklenmez" dememiş miydi? Evet bir doğa yasası bu. Zerdali ağacına dönecek. Bütün günahsızlığı, yurtseverliği, kendini unutturmasına insanseverliği ile. Biraz güneşinden, biraz havasından yoksun kalarak.

Sana bu satırları bir Karadeniz kıyı kasabasından yazıyorum. Mesafelerin duyguları etkilemekte ne kadar aciz kaldığını bir kez daha görüyorum. Bunları okuyanlar, bir aşk mektubu okuduklarını sanacaklar ve belki de hayret edecekler. Hayret, karanlıktan gelir. Baba ile evladın dost olması, kan ilişkisine bir başka "insanlık" katar. Sadece kan ilişkisinin gerçek bir değeri olmadığını, padişahlar, imparatorlar ve genellikle politikacılar evlatlarını, kardeşlerini, öldürerek ispatladılar. Ama gerçek dostların, birbirine ihanet ettiklerini tarih yazmadı. Sen Serpil oldukça, kan ilişkisinin ötesinde arkadaşlığımız, dostluğumuz kesintisiz sürecektir. Buna engel olabilecek bir güç düşünemiyorum. Gerçek aşk, arkadaşlık, dostluk, insanca birbirine bağlılık, insanların mutluluğu için dayanışmadır. Bu düzeyden uzak olanlar, bunu anlamakta zorluk çekerler. Yol uzundur.

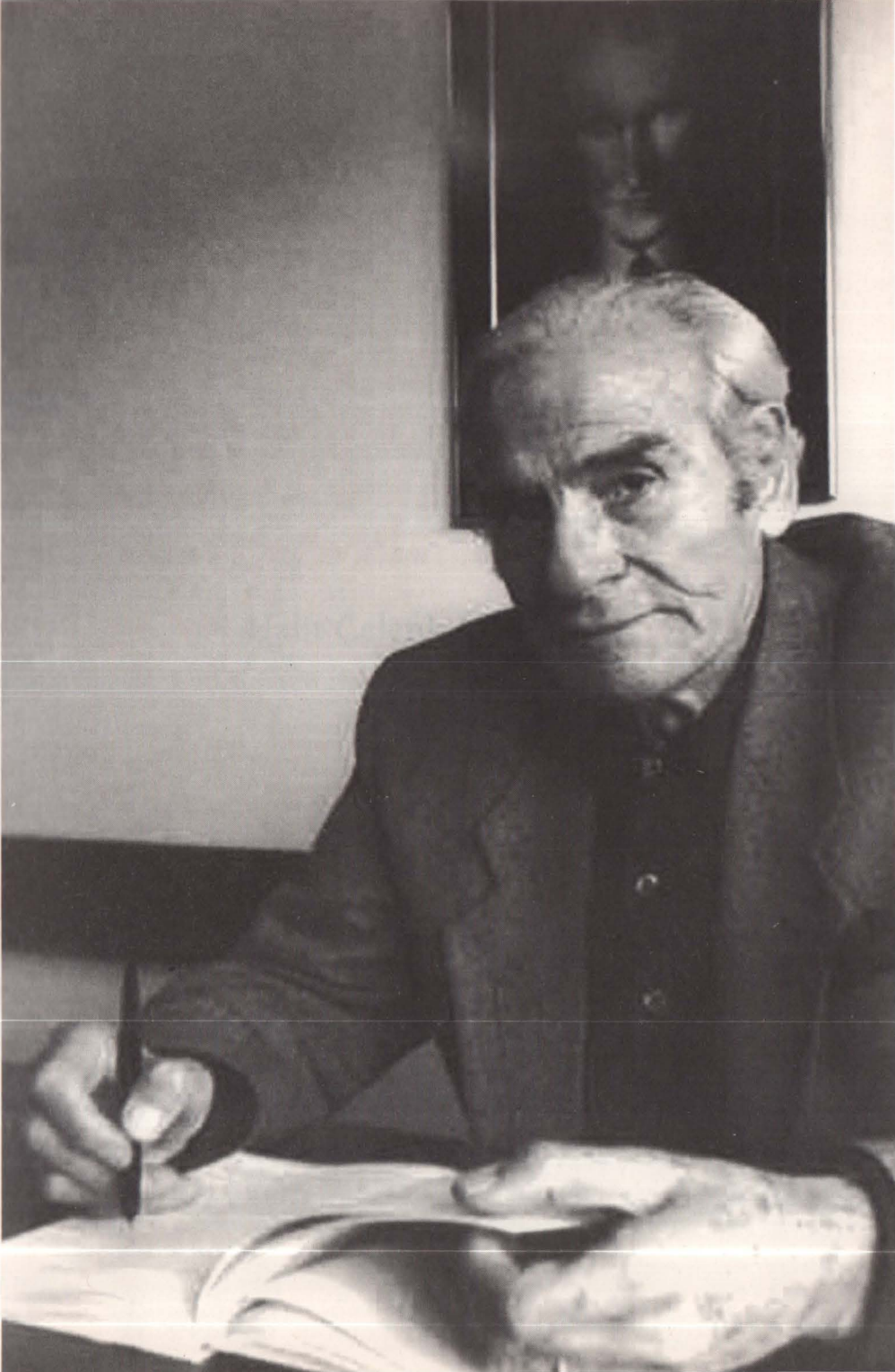
Burası Karadeniz. Dün buraları fırtına, sel aldı götürdü. İnsanlar “Akşam oldu yine de bastı kareler” türküsünü söyler oldular. Bugün günlük güneşlik. Sanki başka bir diyar. Öpülesi bir deniz. Türküler de değişti. Hayat da böyle değil mi?

Yanıma hiç kitap almadım. Dinleneyim diye. Çünkü birkaç gün sonra dönünce ağır bir çalışma başlayacak. Yalnız hafızam yani belleğim çalışıyor. Şiirler mırıldanıyorum. Ne güzel şiirler yazmışlar. Çoktandır kendi kendime kalamamıştım. Sanat gerçekten güçlü. Sanat için olmayan sanat. Varlığın düşünmeye başlaması ilginç bir gelişim.

Bir şüphe, bu yaz hep beraber olmamıza engel oldu. Ferda bir yerde ders çalışıyor. Annenle ben burada birkaç günümüzü geçirmek üzereyiz. Nişanlın bir yerde, sen bir yerde. Bunlar geçecek, şüpheler aydınlığa kavuşacak, gerçek ortaya çıkacak. Nişanlına sık yazma. Rahatsız etme. Ara sıra yaz, daha iyi olur.

Burada şimdilik son veriyorum. Yakında görüşmek umudu ile başak renkli saçlarını, ceylan gözlerini özlemle öperim.

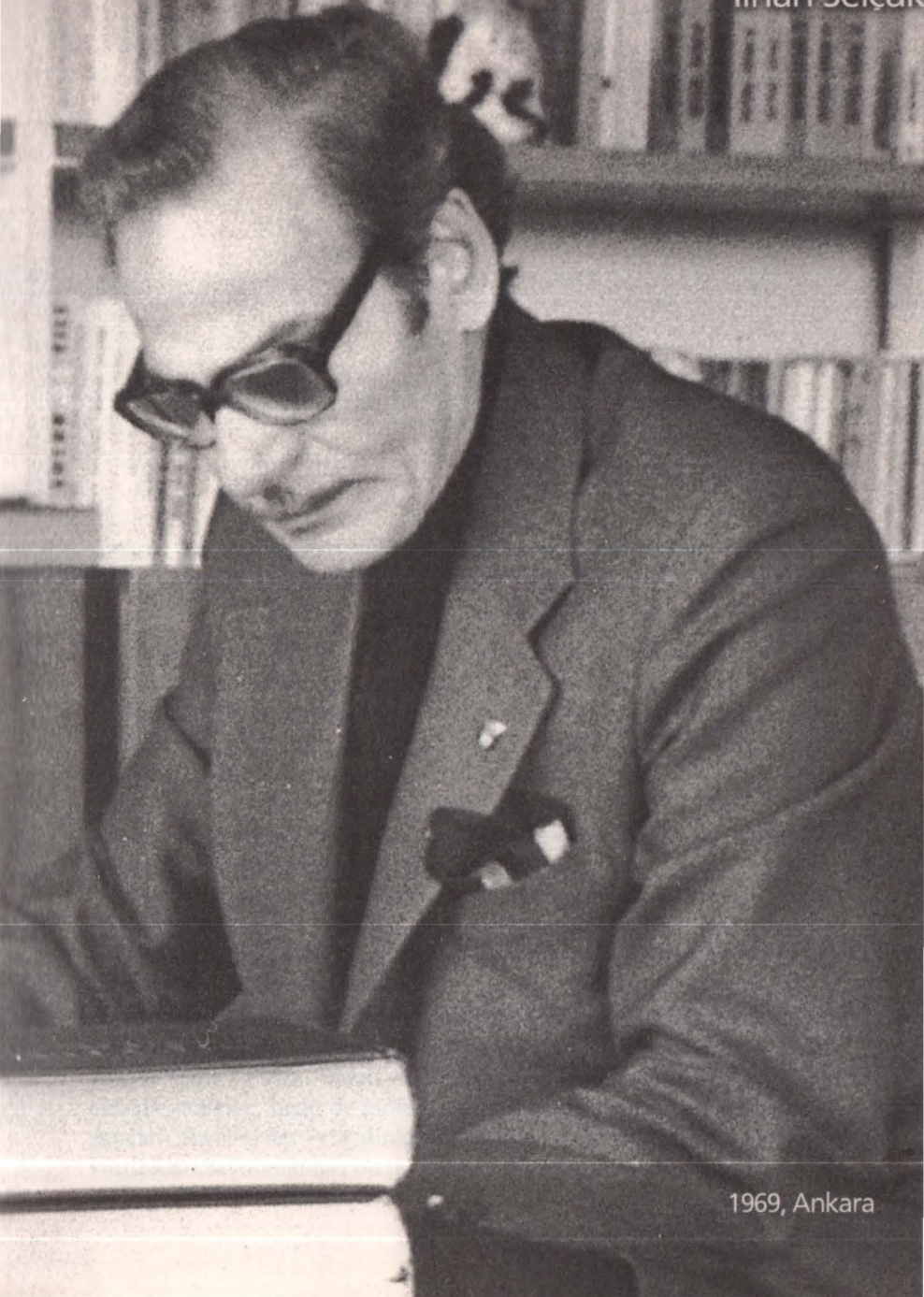
Baban

Halit Çelenk İçin Yazdık

"Halit Çelenk bir kitaplık adam değildir,
bir yazılık adam hiç değildir"
İlhan Selçuk

1969, Ankara

Sevgi Bağları

Ahmet Tuncer Sümer

Halit elenk ismini ilk olarak 60'lı yılların başlarında duymaya başladım. Ben o zamanlar çiçeği burnunda bir niversite öğrencisiydim. Yeni yeni etkilenmeye başladığım Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) gidip geliyordum. İşte Halit elenk ismini ilk defa, Türkiye İşçi Partisi'ne bu gidiş gelişlerimde duymaya başlamıştım. Dürüst, saygın, çok alışkan bir insan, güçlü ve etkili bir avukat olarak söz ediliyordu Türkiye İşçi Partisi'nde Halit Ağabey'den. Yalnız Halit Ağabey değil, şekibe elenk hakkında da aynı şekilde söz edilir ve sevilirdi.

Anlatılanlardan çok iyi tanımama rağmen, ben Türkiye İşçi Partisi'nde Halit Ağabey ve şekibe Abla ile hiç karşılaşmadım. Ama 1970 yılına kadar arkadaşlarımızın tüm duruşmalarına girdiklerini ve savunmalarını yaptıklarını biliyorum.

Türkiye'nin devrimcileri nerede bir haksızlığa uğrasa, nerede bir saldırıyla karşılaşsa, nerede baskı ve işkence görse, Av. şekibe elenk ve Av. Halit elenk, onları savunmaya ve kurtarmaya koşarlardı. Bu amaçla yüzlerce, belki de binlerce duruşmaya girip çıkmışlardır. Zaten gençler, devrimciler ve aydınlar da nerede bir sorun yaşasalar, ilk başvurdıkları savunmanları bu iki yürekli hukukçu ve dost olurdu.

Küçük gözaltına alınma olayları da içinde, çok önemli davaların savunmanı oldular. Vietnam'daki kanlı uygulamalarıyla tanınan ABD'nin Ankara Büyükelçisi Commer'in arabasının ODTÜ'de yakılması dava-sından tutun, Barış Davası, TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası) Da-vası, Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası, Dev-Genç Davası'ndan bazı siyasi partilerin davalarına kadar, çok önemli duruşmaların vazgeçil-mez avukatlarıydılar.

Daha sonra Av. Şekibe Çelenk, 12 Mart 1971 Sıkıyönetim Mahke-melerinin verdiği ve yasalara aykırı bulduğu kararları protesto ederek avukatlık mesleğini bıraktı.

Halit Ağabey; Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam-larında hazır olmak gibi çok onurlu, çok büyük özverilerde bulunmaya devam etti. O, "insan devlet için değil, devlet insan içindir felsefesi ar-tık toplumsal düzenlerin temel taşı olmalıdır" diye yazacak kadar bü-yük düşünüyor, toplumcu düşünüyordu. O bir sosyalistti. Toplumu için, ülkesi için, insanlık için yaşadığını ve buna hizmet etmesi gerek-tigini düşünerek ve uygulayarak yaşıyordu.

İster tanısın ister tanımasın, eğer bir kimsenin 'bir haksızlığa veya hukuksuzluğa uğradığını öğrenmişse, gider onu bulur ve savunmanlı-gını gönüllü olarak üstlenirdi. Yaşamında hiçbir zaman, haksızlığa ve hukuksuzluğa tahammül edemedi. Çünkü; o bir hukuk virtüözü, o bir hukuk sanatçısı, o bir hukuk kurumu, o bir hukuk abidesi idi. Hukuk, onun kişiliğiyle bütünleşmişti. Hukuk Halit Çelenk'siz, Halit Çelenk hukuksuz düşünülemezdi. Bugüne kadar yayınlanmış eserlerine bakın, hukukun bütün enginliğini ve derinliğini bu kitaplarında görebilirsi-niz.

Halit Ağabeyimizin hukukla nasıl haşır neşir olduğunu, bir anımı anlatarak sürdürmek istiyorum:

Bir olaydan dolayı 11 arkadaş, Diyarbakır Cezaevi'nde siyasi tutuk-luyuz. Birçok avukat arkadaşımızla birlikte, Halit Ağabey ve rahmetli Niyazi Ağabey de savunmanımız. Duruşmamız, 11 Eylül 1971 tarihin-de Diyarbakır 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılacak. Bir gün önceden Halit Ağabey, rahmetli Av. Niyazi Ağırnaslı Ağabeyimiz ve diğer avu-katlarımız, topluca cezaevinde bizi ziyaret ettiler. Oradaki daha ilk sohbetimizde bile, Halit Ağabeyimizin konuşmasından etkilenmiştik.

Ertesi gün sabah bizi mahkeme salonuna aldıklarında henüz avu-katlarımız gelmemişti. Biz yerimizi aldıktan sonra, önce dinleyiciler yerlerine alındılar, arkasından avukatlarımız salona girdiler. En önde Halit Ağabey ve Niyazi Ağabey vardı. Salon tıklım tıklım dolmuştu.

Bu ilk duruşmamızdı. ifadeler alındıktan sonra, sıra avukatlarımızın konuşmalarına geldi. İlk sözü Niyazi Ağırnaslı aldı, kısa konuştu ve sözü Halit Çelenk'e bıraktı.

Halit Ağabey daha söze başlar başlamaz, büyülenmiş gibi dinlemeye ve seyretmeye başladık. Yalnız biz değil, salonda bulunan herkes; dinleyiciler, jandarmalar, adliye görevlileri, savcı ve hâkimler...

Halit Ağabey konuşmuyor, dinletiyordu. Onun savunma yapması büyük bir sanattı. Konuşmak için ayağa kalkışı bile farklıydı. Sandalyesini öylesine bir geriye çekişi vardı ki, bu hareketiyle daha söze başlamadan "Sakın dikkatinizi benden ayırmayın" diyordu. Hafif öksürerek başladığı konuşması, sanki şiir okur gibiydi. Kelimeler düzgün bir ahenkle birbirini izliyordu. O ne güzel bir Türkçe idi. Arada bir ince bir hareketle gözlüğünü çıkarıyor, elindeki gözlüğü öylesine sallayarak anlatmasını sürdürüyordu ki, gözlük de savunma yapıyordu sanki. Sık sık gözlüğünü takıp elindeki kâğıtlara göz atması, tekrar gözlüğü çıkarıp elinde orkestra yönetir gibi hareketler yapması, gerçekten görülmeye değerdi. Herkes gibi hâkimler de pür dikkat kesilmişlerdi. Herhalde konusunu böyle savunan bir avukatla ilk kez karşılaşıyorlardı. Havada daireler çizerek dans eden sadece gözlük değildi. Ona eşlik eden bir de cüppesi vardı. Konuşmasını kesmeden gözlüğünü çıkarıp takarken öyle bir vücut hareketi yapıyordu ki, cüppenin etekleri havada dalgalar çizerek kıvrılıyor, bir balerin figürlerini andırıyordu. Cüppenin sık sık dans ederek dalgalanması, gözlüğün havada daireler çizerek sağ elden sol ele, sol elden sağ ele geçmesi, şiir gibi inişli çıkışlı retorisi yüksek bir konuşma, özellikle anlaşılır ve arı bir Türkçe anlatımı vardı. Bu güçlü anlatım, tüm salondakilerin hiçbir şey düşünmeden ya da başka bir şeye dikkat etmeden kendisini dikkatle dinlemelerini sağlamış, adeta büyülemişti.

Konuşması bittiğinde uykudan uyanmış gibi olduk. Hâkimler dahil tüm salon etkilenmişti. Ama Halit Ağabey, sanki olağan bir şey yapmış gibi mütevazı ve sade bir şekilde sözlerini bağlayıp yerine oturmuştu.

Bu gördüklerimizin bir benzerini, tahliye olduğumuz ikinci duruşmada da yaşadık. İki duruşma arasında hep, Halit Ağabeyimizin bu olağanüstü savunma tekniğini aramızda konuştuk. Gerçekten çok etkilenecektik.

Halit Ağabey'in bu tekniği; aynı zamanda hukuka ne kadar hâkim olduğunu ve yaptığı işi ne denli inançla ve güçle ele aldığını gösteriyordu. Derin hukuk bilgisi, görevini güvenle ve ciddiyetle yapması, Halit Çelenk'in işte böylesine aranan bir hukukçu olmasını sağlamıştı. Daha bizim mahkeme önüne çıktığımız 1970 yılında efsaneydi Halit Çelenk.

Halit Ağabey'in insancılığı, toplumculuğu, insan sevgisi, hukuk bilgisi, araştırmacı kişiliği ve bunun gibi birçok yönü anlatılmış ve yazılmıştır. Bunlar herkesin bildiği şeyler. Ama ben bu yazımda, Halit Ağabeyimizin savunma ve konuşma yaptığı zamanlardaki sanatını, ustalığını ve o güzel Türkçesini anlatmak istedim.

Halit Ağabey ile savunduğu tüm kişiler arasında köklü bağlar vardır. Bu bağların başında; insan sevgisi, yurt sevgisi, toplum sevgisi, meslek sevgisi, çalışma sevgisi, özveri sevgisi, özgürlük sevgisi ve akla gelebilecek tüm güzel sevgiler gelir.

Bu sevgileri en güzel ifade eden de yine kendisidir. *Umut Hangi Dağın Ardında* kitabında yazdıklarıyla bitiriyorum yazımı.

Her zaman olduğu gibi, son söz yine Halit Ağabeyimizin:

“Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların “Bir orman gibi kardeşçesine” yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış, yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum.

Onlar bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaktı suçları. İnsanları sevmekti, baskısız, sömürsüz, özgür bir dünya istemekti.

Her biri birer dünyaydı. İdealleri için öldüler, idam edildiler, hapis yattılar.

Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum.

Bu güzel insanları seviyorum.

Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?...”

Uzun Yürüyüşçüler

Adalet Ağaoğlu

Ne için bu uzun yürüyüşler? Hak-hukuk devleti, insan haklarının sağlanıp korunması için değilse, ne anlamı olur ki?

1960'lardan sonra, bu anlamda yanan umut ışığından bu yana umudumu diri tutanlar. Bugüne kadar sağlıklı direnişlerine büyük saygı duyduğum, hiç aşınmamış dostlukla şimdimi de besleyen uzun yürüyüşçülerimiz, Ankara'da yakınlarında bulunma şansına kavuştuğum Halit Çelenk, Muzaffer Erdostlar ve küçük kardeşimiz İlhan Erdostlar gibi de bugün artık hayatta kalmamış pek çok yazar, yayıncı, hukukçu, öğretim üyesi çağdaş aydınlarımız.

Hukuk devleti adına eleştiri ve önerileriyle aynı savaşımları hâlâ sürdürüyorlar. Halit Çelenk dostumun yazıları, kitapları, Muzaffer ve İlhan'ın onurlu yayınları, çağdaş avukatlarımızın gerekli tutumları ufku aydınlatmaya devam ediyor.

Halit Çelenk'in son yirmi yıldır yayınlanmış eserleri on beşi geçmiş. Besbelli ki, yargı kurumumuzun toplumun güvenebileceği bir yargı organı haline gelebilmesi için yorgunluk nedir bilmemiş.

İdam karşıtı aydınlık yazılar, toplantı ve yürüyüş haklarının savunucusu, DGM'lerin kaldırılmasındaki ısrarı, düşünce üretimi sahiple-

rinin başbelası TCK 141, 142, 146. maddelerinin varlığı ve uygulanmaları üstüne bilim bilgisi, insanlık hayatı öğretisi ile dolu eleştirileri: (öyleyse gelsin bakalım TCK 159) Yeni madde uygulamalarıyla savaşılan başlıca hukukçularımızın içinde ve başında kitaplarıyla da uyarıcı Halit Çelenk, 1993 yılında *Umut Hangi Dağın Ardında?* başlığıyla hafif yorğun, daha doğrusu, sivil kurumları 'unutmayalım'a çağıran kitabı... Bu, benim kendi umutsuzluğumla boğuşmama yol açmıştır diyebilirim. Barış için savaşımızı daha diri ve güçlü sürdürenleri unutmayalım. 1996 yılında yayınlanmış *Beş Kapı-Beş Kilit* kitabından sonra da hem kapı, hem kilit yazarlarımızın pek çoğu silkinip, yeni dirilişler üstüne yazmışlar, fakat tam o dönemde ben yurtiçi-yurtdışı hastanelerde 'hayat dışı' kalmışım. 2003 yılında yine İmge Kitabevi Yayınları tarafından yayınlanmış kitabı *Demokrasi Masalı*, masal dışı bir gerçeklikle çıkıp geldi. Değerli Halit Çelenk benim adıma: "(...) eskimeyen dostluk duygularıyla," diye imzalamıştır. Karşılıklı büyük güven duygusu. Onurlandım.

Bundan önce Halit Çelenk dostuma, *Umut Hangi Dağın Ardında?* sorusuna aynı başlıklı bir yanıt göndermeye heveslenmişim. Bu yazımın başlığını da, Çelenk'in çeşitli yazılarının, konuşmalarının derlemesi *Demokrasi Masalı*'ndaki Ataol Behramoğlu'nun saygı yazısından, Can Dündar, Alaattin Bilgi gibi yakınların acılarla izlenimlerinin bende yarattıkları duygular izinden yürüyerek koydum.

Halit Çelenk'in uzun yürüyüşü, 'hukuk devleti'mizdeki tehlikeli karanlıkların son yıllarda Yargıtay'da büsbütün su yüzüne çıkması nedeniyle her zamankinden fazla hatırlanmalı. Bir yanda çağdaş avukatlarımız hatta 'geçmiş de aratan' 301. maddenin hakka hukuka sığmadığını, değiştirilmesi gerektiğinin peşinde, Halit Çelenk'le simgeleyebileceğimiz uzun yürüyüşlerini sürdürürlerken, öte yanda ellerinde TCK'nın sonuncu belalarından bu aynı 301'leri dolaştırı dolaştırı savcılıkların kapılarına üşüşmeleri; yok 'Türklüğe hakaret', yok 'vatana ihanet' gibi suç 'icatlarıyla' yargı organına güveni azalttıkça azaltmaları... Demokrasi savaşımındaki uzun yürüyüşçülerimize teşekkürler yeterli değil; toplum hukuku üstünde, bugün dünden daha büyük sorun ve sorumluluk borçları var. Toplum, en azından kendileri adına yasa ruhunun okunmasından yana olanları unutuşa getirmesin. Yargıya güvensizlik devlete güvensizlikmiş. Yargıya güven nasıl sağlanacakmış? Bunun cevabıyla birlikte, bu yolda emek vermiş bütün çağdaş hukukçulara sonsuz saygılar...

Yaşamlarında düşünce dünyasının ağır bastığı çoğu insan belli bir yaşa gelince sanırın şu soruyu sorma gereksinimi duyar: Çevremde gördüğüm, yakından tanıdığım insanlar arasında hangileri benim üzerimde etkili olmuş, seçkin kişilikleri ile sevgimi ve saygımı kazanmıştır?

Ben böyle bir soruyu kendime sorduğumda, lise sıralarından beri etkilendiğim Vedat Günyol Öğretmenim ile son kırk yıldır sevgi ve güvenini kazandığım Halit “Ağabeyimiz” aklıma gelir hemen.

“Ağabeyimiz” sözcüğünü tırnak içine almamın nedeni şu: Çevremde tanıdığım, toplumsal savaşıma eylemleriyle/düşünceleriyle katılan her yaştan pek çok insanın Halit Bey’den şöyle söz ettiklerini anımsıyorum: “Bizi Halit Ağabey savunuyor... Halit Ağabey bir üst mahkemeye başvurdu... Tutukevinde bizimle görüştü... Gelecek celse savunmamızı yapacak.”

Bana öyle geliyor ki, “Avukat” sözcüğü sadece bir uğraşı belirten “unvan” dır ve Halit Ağabey’in savunduğu insanların indinde, “savunmanlık” sözcüğü ile “ağabeylik” sözcüğü birbiriyle kaynaşmış, bilinçlerine tek sözcük olarak yerleşmiştir.

Ve bu süreç, tek taraflı olarak yaşanmamıştır; bir yanda “savunulanların” bilincine bu sözcük yerleşirken, öte yanda tek bir insanın,

* Çubukçu, Aydın ve Kansu, Işık (der.) (2004), *Geleceğe Adanmış Bir Ömür: Halit Çelenk*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, ss. 60-62.

“savunanın” bilincine/belleğine de, savunduğu yüzlerce genç insanın, adıyla, sanıyla, serüveniyle “kimliği” yerleşmiştir.

Buna bir örnek vermek istiyorum:

Birkaç yıl önce çağrılı olarak Antalya'ya gittiğimde, bir gece bir arkadaşın evinde toplandık; gelenlerin arasında, ak saçıyla, ak sakalıyla, elindeki saziyla kaç yaşında olduğu tahmin edilemeyen bir “aşık” da vardı. Çalındı, söylendi. Bir ara merak ettim, son yıllarını sordum. 1980 faşist darbesinde 19 yaşında tutuklandığını, idamla yargıldığını, uzun süre hapiste yattığını falan anlattı; kalabalık grubun savunmanlığını Halit Ağabey'in yaptığını da sözlerine ekledi.

Alaattin Bilgi'yle, Ankara, 2005

Ankara'ya döndüğümde söz arasında bu birlikteliği Halit Ağabey'e kısaca anlattım. Ancak bu delikanlının aklında ne adı kalmıştı ne de diğer ayrıntılar. Halit Ağabey biraz düşündü; anlattığım bölük pörçük şeylerden; 1980'de tutuklanan, '88'de idama mahkûm edilen bu çocuğun adını ve soyadını söylediği gibi, Yargıtay aşamasında onun ve diğer

idam hükümlülerinin kararının nasıl bozulduğunu da, geçmişten kalan buruk bir anı olarak nakletti.

“Ağabeylik” unvanı öyle kolay kazanılan unvanlardan olmasa gerek diye düşünüyorum.

Birkaç gün önceki telefon konuşmamız fiziksel sıkıntılarımıza karşın yine gülüşmelerle geçti. Ankara’ya dönüşümde her zamanki gibi, “Bir kadehçik...” sözcükleriyle bağlamak istedim konuşmayı. Halit Ağabey, “Ama bir parmak,” dedi. Lakin unuttuğu bir şey vardı: “Bir parmak” ölçüsü “yatay mı, yoksa dikey mi” olacaktı. İşte bu belli değil!

Her şey bir yana, Halit Ağabey ile aynı kentte, aynı zaman diliminde yaşamak ve onun sevgisini ve güvenini kazanmak bana yetiyor da artıyor bile...

Daralınca Ruhun Halit Çelenk'i Anımsa!

Ali Sirmen

Dostum,

Bir insan senin yurdunda, duçar olduğu manevi işkencenin sonucunda canına kıyıyorsa, bir başka insan aynı işkencenin altında, canına mal olabilecek biçimde hastalanıyorsa, sen kırlara çıkıp “lay lay lom” gezemezsin, kuşlarla çiçeklere bakarak eğlenemezsin. Yargı eliyle baskı yöntemleri uygulayıp sindirme uygulanıyorsa, eğer sen bunu görmezden gelemezsen, kahrolmadan edemezsin. Çünkü her şeyden önce, insansın sen. Bu yüzden biliyorum ki, şu günlerde çok kötü bir ruh durumu içindesin. Hukuku alet ederek bir insanın üstüne çullanıldığı, “uygar dünya!”nın buna seyirci kaldığı bir ortamda tabii ki daralacaktır ruhun. Ve üstelik, böyle uygulamaların sıkça yapıldığı bir yerdir senin yurdun. İşte öyle anlarda dostum, nafile tesellilerle avunmak için değil ama azmini umudunu korumak için Halit Çelenk'i anımsa.

Halit Çelenk'i tanımasan bile, hukuk devleti, daha yaşanası, daha insanca bir dünya özleyen herkes gibi sen de adını duymuşsundur. O, bir avukat. Alınmasın avukat dostlarım ama herhangi bir avukat değil, hukuku araç değil, daha mutlu, daha adil bir dünyaya varacak bir amaç olarak benimseyen avukatlardan. Savunduğu kişiler değişir ama değişmeyen, bütün savunmalarının amacının adalet olmasıdır.

Hukukun sık sık guguka çevrildiği, güçlünün çoğu kez haklı kabul edildiği bir ortamda adaleti araması yetmiyormuş gibi bir kusuru daha vardır Halit Çelenk'in; sömürünün, teslimiyetin alabildiğine egemen olduğu bir düzende, emeği kutsal sayan, fırsat eşitliğini kollayan sosyalist bir aydındır o. Böylesi bir insanda, çelik bir irade, engin bir yürek gerekir tabii ki, bu iki niteliğin varlığı varsıl kılar Halit Bey'i. Ve o bizim daraldığımız günlerde umut ışığımızdır. Haksızlıktan, hukuksuzluktan, kurumların oturamadığından yakındığınız bir dönemde, onun yaşamöyküsüne baktığın zaman, eksik dökük kurumlarla idare edilen ortamda boşluğu, hukuku savunmakta kurumlaşmış insanlarımızı doludururlar.

Yıllar yıllar önce, yine bir karanlık dönemde, bir Avrupalı dostuma Halit Bey ve sayıları az da olsa, bu nicel azlığı, nitel vasıflarıyla kapatan benzerlerini örnek göstererek "hep haksızlıkları, bozuklukları görüyorsunuz ve haklı olarak Türkiye'yi böyle gösteriyorsunuz ama bak, bizde böyle anıt insanlar da var. Onları da görmek ve herkese göstermek zorundasınız, gerçek görüntü ancak o zaman ortaya çıkar. Gelecekte ülkem, baskının, zulmün, o zaman adı bile unutulmuş olacak olan maşalarıyla değil, Halit Çelenk ve benzerleriyle anılacaktır." demiştim.

Hak vermişti bana dostum, ama içten bir hayıflanmayla, beni derinden yaralayan şu haklı gözlemini de eklemişti:

- Bizim tarihimizde de öyle oldu. "İtham ediyorum" diye ortaya fırlayan Zola'yı anımsa, tarihimizin yüz akları onlardır. Ama şu var ki, biz artık o aşamaları geçtik. Siz ise hâlâ bu insanlara gereksinim duyuyorsunuz.

Baskı dönemlerinde zora düşenlerin çoğu gibi benim de savunmamı Halit Çelenk. O olaydan da önce başlayan bir dostluğumuz vardı. Ankara günlerimden birinde, Halit Bey'in evindeydik, eşi Şekibe Çelenk, Uğur Mumcu ve Muammer Aksoy ile birlikte. Bir ara Muammer Aksoy, şimdi adını unuttuğum bir kişiden söz etti. Her zaman afacan çocuk ruhunu korumuş olan Uğur, muzipçe gülümseyerek, biraz da Muammer Hoca'nın damarına basmak için olsa gerek, "Evet iyi, hoş bir insandır ama biraz delidir," deyiverdi.

Muammer Aksoy çılgınca fırladı ayağa ve haykırdı:

- Tabii Uğurcuğum, bütün iyi ve doğru dürüst insanlar biraz delidir!

Bu çıkış, odada kahkahaların patlamasına neden oldu. Hepimiz hem gülüyor hem de Muammer Hoca'yı tasdik ediyorduk. Tepkisizliğin, edilgenliğin akıl sayıldığı bir ortamda, aklın tepkili, gür sesinin de-

lilik olarak algılanmasından daha doğal ne olabilirdi ki! Ve Muammer Aksoy'un övgüsünü yaptığı delilik, işte bu tür bir deliliktir. Erasmus'un dostu Muammer Aksoy öldürüldü, Uğur Mumcu da ...

Toplumsal aklın bileşkesi, onları bu akıbetten kurtaramadı. Ama onların, yürekleri ve akıllarını ortaya koyarak verdikleri mücadele bir gün toplumu kurtaracak belki de. Tıpkı Halit Çelenk'in mücadelesi gibi.

Dostum, hukukun guguk olduğu dönemlerde yüreğin daralınca Halit Çelenk'i anımsa; hem yüreğin ferahlar hem de içine düştüğün utanç duygusundan kurtulursun "ama böyle örneklerimiz de var" diyerek.

Kim bilir belki de bir gün, kurumların iyice yerine oturduğu bir toplumda insanların kurumlaşmasına gerek olmadan yaşayacağız.

Bugünleri yaşayanlara, o mutlu günler belki de biraz yavan gelecek. çünkü yaşamı güzelleştiren, biraz da onu öyle kılmak için verilen insanca savaştır...

Bir Hukuk Anıtı! Bir Adam! Bir Devrimci

Alpaslan Berktaç

Halit Çelenk'le 1968'de tanıştık. Demokratik Devrim Derneği'nin İzmir şubesini yeni kurmuştum. ABD emperyalizmine, 6. Filo'ya, NATO'ya karşı görkemli bir yürüyüş ve miting yapmıştık. İstanbul'da *Türk Solu* dergisine uğradığımda, onunla karşılaştım. Büyük bir coşku ve sevecenlikle sarıldı, öpüştük, ne denli içtenlikli, candan olduğunu anladım.

12 Mart'ta tutuklanıp Mamak Askeri Cezaevi'ne sokulduğumda, avukatım olarak gösterdiği yakın ilgiyi anlatamam. Faşizmin hışmına uğrayanlardan kimin yardımına koşmuyordu ki! Hukukçu olmak için yaratılmıştı. Kendisi de bir hukukçu olan ağabeyim Erdoğan, "Halit Bey hukuk mesleğinin doruğunda" demişti. 8 ay sonra yargılanmadan koyuverildiğimde, uğradığım maddi, manevi zararlar ve alınan çuvallar dolusu kitaplarım için zarar ziyan davası açmak istediğimde, "Kurtulduğunuza şükredin. Bu adamlara elini veren, kolunu kaptırır." diyerek vazgeçirdi.

Sonraki yıllarda İnsan Hakları Derneği'nde birlikte bulunduk. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV)'nı birlikte kurduk. Aziz Nesin, "Bu işin arkasından Kürt sorunu çıkmasın?" dedi. Ve çıktı! Aynı nedenlerle ayrıldık. Sonra Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TIHAK)'nu birlikte kurduk.

Yıllar yılı, Dikili Emek ve Barış Şenliklerinde panellere birlikte katıldık.

1990-1992 yıllarında solda birlik sağlamak için kurduğumuz Sosyalist Birlik Partisi'nin Kuruçeşme toplantılarında, aynı komisyonda birlikte çalıştık. Kürsünün yanında üç kişi; Şaban Yıldız, o ve ben oturduğumuzda karşıdan Mehmet Ali Aybar'ın bize uzun uzun ve anlamlı bakışlarında, aradan geçen yılların anıları vardı.

Kafası kadar güzel, duyarlı bir yürek taşıyan bir kişinin yeri gelince üstlenmek zorunda kaldığı görevlerin acımasızlığı; Halit Çelenk. Demokratik Devrim Derneğimiz'in İstanbul şubesi başkanı olup, sonradan bu yüzden faşistlerce alçakça öldürülen yakın arkadaşım, Diş Hekimi Sevinç Özgüner bir gün, tavanda sallanan bir pakete bakıp "Bizim Halit ne zaman sallanan bir şey görse, Deniz Gezmişler'in aklına geldiğini söyler." demişti. O duyarlı yürek, acaba ömür boyu o sahneyi unuttak mıdır?

Onun bu yanını Niyazi Ağırnaslı'nın cenazesinde de gördüm. Gömütün başında konuşurken, "Ağabeyimiz!..." diye ağladı.

Beri yandan ise, devrimci kişiliğinden en küçük bir ödün vermedi. Sosyal demokrat bir siyasal partinin, kendisine hukuk danışmanlığı önerdiğini bana söylemiş, bu konuda düşüncemi sormuştu. O sırada bürosunu kapatmıştı, sıkıntıda olduğu belliydi. Fakat o, ilkeleriyle ters düşmemek titizliğiyle, yine de kendi dışından eleştirel bir görüş istiyordu. Bütününüyle bağlanmak yerine, tek tek iş almanın belki daha doğru olacağını düşündüğümü söyledim. Ses çıkarmadan düşündü.

İlhan Selçuk, "Halit Çelenk'i nasıl buluyorsun?" diye sormuştu. "Çelenk değil, çiçek." diyebilirdim. Başka ne diyebilirdim?

Tüm değerlerin hızla yozlaştırıldığı bir ortamda, yozlaşmamış, ödün vermemiş, dimdik ayakta, simgeleşmiş örnekler görmek, genç kuşakların hakkı, onlara karşı tarihsel bir görev... Tüm yerkürede, özellikle de ülkemizde karşıdevrim ve umutsuzluk rüzgârlarının estirildiği şu dönemde bu, daha da ivedi bir görev.

Teslimiyetçilerin cüceliğine karşı direnenlerin yüceliği! İnsanın en güzel yanı da onuru, direnişi, başkaldırısı... Kahırlı yollarda çok güzel insanlar tanıyorsunuz. André Gide'in *Dar Kapı* kitabının başında "Dar Kapı'dan geçiniz" yazılıdır. Halit Çelenk, o Dar Kapı'dan geçen gerçek aydınlardandır.

Bir hukuk anıtı! Bir devrimci! Güzel insan! Anıt insan!...

Zor Günlerin İnsanı

Alpaslan Işıklı

Ahlaklı olmanın, gerçeğin ve doğrunun safında yer almanın herhangi bir tehlikesinin bulunmadığı, hatta ödüllendirildiği koşullarda kahraman kesilenleri çok görmüşüzdür. Zor olan, görünen veya görünmeyen pek çok tehlikeyi göze alarak sağlam kalmayı başarabilmiş olanların durumudur.

Öğrencilik yıllarımda John F. Kennedy'nin cumhurbaşkanı seçilmeden önce henüz senatörken yazdığı ve *Fazilet Mücadelesi* adıyla Türkçemize kazandırılmış olan bir kitap okumuştum. Bu kitapta, seçilmiş bazı politikacı ve senatörlerin yaşamından kesitler anlatılır. Bunlardan her birinin kendilerini kuşatan olaylar zincirinin belirleyici önem taşıyan belli bir aşamasında, kişisel çıkarlarını, kazanma veya kaybetme hesaplarını bir yana atarak yalnızca doğru olduğuna inandıkları için yaptıkları işler vardır. Bu yüzden, bazı güçlükleri, saldırıları ve pek çok şeyi yitirme tehlikesini göğüslemek zorunda kalmışlar ama sonuçta herkesin ders alması gereken örnek davranışlar sergilemişlerdir.

“Bir koyup üç alma” merakının böylesine yaygınlaştığı günümüz dünyasında, böyleleri bizim ülkemizde de hâlâ var mıdır? Kuşkusuz vardır ve eminim ki pek çoğumuz için, bu sorunun yanıtını ararken

aklımıza gelen isimler arasında Halit Çelenk, tartışmasız ve öncelikli bir yere sahip bulunmaktadır.

Ülkemizin yakın tarihinde karanlık günler çok oldu. 12 Mart bunlardan birisidir. Dal gibi körpe delikanlılar, kimileri yaşları büyültülerek ipe gönderildiler; ülkenin seçkin aydınları işkencehanelerde ağır baskılar ve zulüm gördüler. Çok insan sindi veya saf değiştirdi. Aydın bilinenlerden pek çoğu, garip bir "beyin kabinesi" aldatmacasının esiri oldular. O günler, zor günlerdi. İşte o günler, tam da Halit Çelenk'e göre günlerdi. O günlerde o, sahnenin en ön safındaki yerindeydi. 12 Martçıların en başta hedef aldığı Deniz Gezmiş gibi bazı isimler ve TÖS gibi bazı kuruluşlar, savunman olarak onu yanlarında buldular.

Yetmedi, bir de 12 Eylül yaşandı. Halit Çelenk, 12 Eylül'de de gene sahnede, gene çetin bir mücadelenin ön safındadır. Bu defa onu DİSK savunmanı olarak görüyoruz.

Orhan Apaydın'la DİSK Davası'nda, Metris, 1982

12 Eylül günlerinde ağır baskılar altında tutuklu olan Baştürk, mümkün olduğu kadar çok avukatın savunma heyetinde bulunmasının sağlanması için dışarıya haber ulaştırmıştı. Kimlere başvurulmadı ki! Beklenmedik mazeretler ileri sürerek yan çizenler çok oldu. Ama, Halit Çelenk'in davate ihtiyacı yoktu. Gene pis kokular ortalığı kaplamış, korku dağları beklemekteydi. Yani gün gene o gündü ve Halit Çelenk, DİSK savunma heyetinin başındaki yerini Orhan Apaydın'la birlikte

almıştı. Halit Bey, değişik kişilerden ve değişik yollarla derlenen belge ve bilgileri, bilinen ideolojik sağlamlığıyla ve temel bakış açısının aydınlığıyla ve de üstün hukukçu yeteneğiyle yoğurarak, tam anlamıyla hukuk abidesi niteliği taşıyan bir savunma metninin ve stratejisinin oluşumuna önderlik etmiştir.

Zor günlerinde avukat olarak pek çok kişi ve kuruluşun yardımına koşmuş olan Halit Çelenk'in bu yardımlarının karşılığında herhangi bir maddi karşılık gözetmesi söz konusu olmamıştır. Buna karşın, müvekkillerinden para almasa da almış gibi kabul edilerek vergilendirilmekten kurtulmanın çaresini, yazıhanesini kapatmakta bulmuştur. Yani, o çok önemli ve anlamlı başarılarını bir yazıhaneden bile yoksun olarak gerçekleştirebilmiştir.

Halit Çelenk, bütün bir ömrünü böylesine mücadelelerle dolu olarak geçirirken, acaba beklediği neydi? Sanırım bu sorunun en uygun yanıtını Nâzım gibi bir başka yüce ruh, bir büyük usta verebilir. Ona kulak verelim:

“Bana yeter yirminci asırda olduğum safta olmak,
bizim tarafta olmak,
dövüşmek yeni bir alem için...”

Mücadele bitmiş değil; ama ne mutlu ki Halit Çelenk, yirmi birinci asırda da mücadelenin içindedir...

Çelenkler'e Saygı

Ataol Behramoğlu

1917 Ekim Devrimi'ni 24 yaşında karşılayan Vladimir Mayakovski, sonradan *Ben, Kendim* başlıklı özyaşam notlarında şöyle yazacaktır: "Bu benim devrimimdi..."

1962 yılında, 20 yaşında Türkiye İşçi Partisi'ne üye olduğumda, duygum ve düşüncem farksızdı: Bu benim partim!

Türkiye İşçi Partili ve sosyalist olmadan önce hümanist ve toplumcuyduk. Türkiye İşçi Partisi benim kuşağımı hiç tanımadığımız bir başka kuşakla karşılaştırdı: Attila İlhan'a göre "Fedailer Mangası...", Mehmed Kemal'in tanımıyla "Acılı Kuşak...", edebiyat tarihindeki adıyla "Kırk Kuşağı; 1940 toplumcuları..." efsanelerini bilenler vardı belki. Ama onların hayattaki temsilcilerini, ete kemiğe bürünmüş olarak ilk kez Türkiye İşçi Partisi saflarında tanıdık... O sırada kimileri kırklı, kimileri ellili yaşlarındaydılar: Behice Boran, Mehmet Ali Aybar, Niyazi Ağırnaslı, Sadun Aren. Yine aynı dönemde ve aynı yıllarda tanıdığımız Mihri Belli, Ruhi Su, Nihat Sargın, Vedat Türkali, Hasan İzzettin Dinamo, A. Kadir, Rıfat Ilgaz, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Şükran Kurdakul, Arif Damar, Mehmed Kemal... Birçoğunun acılı bir öyküsü olduğunu zaman içinde, yavaş yavaş öğrenecektik. Onlar uzun boylu konuşmayı pek de sevmeyen bir kuşaktı. Ve bizleri tanıyıp güven duymaları için de zamana gereksinim vardı...

Halit ve Şekibe Çelenk çiftiyle ilk kez o günlerde, Türkiye İşçi Partisi'nin Ankara Atatürk Bulvarı'ndaki unutulmaz lokalinde karşılaşmış olmalıyız. Halit Ağabey ve Şekibe Abla, benim zihnimde ve imgelemimde ayrılmaz bir bütünü oluşturur. Sadece bir çift olmanın değil, toplumcu birlikteliğin, arkadaşlığın, güvenin, vefanın simgesi olarak. Onları ve hepimizi, partinin genel başkanından lokalin çaycısına kadar bütün Türkiye İşçi Partilileri birleştiren bir akrabalık duygusuydu.

O günleri, o duyguyu unutamam. Sonra birçok şey değişti. Parti parçalara ayrıldı, Türkiye 1971'in 12 Mart'ına doğru sürüklendi. Bizim kuşağımızdan da, her yerde ve bütün kuşaklarda olduğu gibi, şehitle-rimizin ve kahramanların yanı sıra, hainler de çıktı. Daha doğrusu, zaman içinde hainleşenler.

İlhan Erdost'un mezarı başında, Karşıyaka, 2005
Soldan sağa: Vecihi Timuroğlu, Ataol Behramoğlu, Metin Demirtaş,
Halit Çelenk, Alaattin Bilgi, Nevzat Helvacı

Kırk kuşağından şu anda hayatta olanlar, o günlerden bu günlere de eğilip bükülmeden, yiğitçe ve insanca yürüyüşlerini sürdürdüler, sürdürmekte. Bugün biz, onların 1960'lardaki yaşlarından daha ileri yaşlardayız. Ve onların en gençleri seksenli yaşlarına ulaştılar. Şimdi tam anlamıyla omuzdaş ve arkadaşız.

Yılların birikimi ve bizim kuşaklarımızın da yaşadığı acılar, bizleri 40'lı yıllar kuşağıyla eşitler gibi oldu. Fakat öyle de olsa, onlar bugün de bizim ustalarımız, her zaman örnek aldığımız ve alacağımız öncülerimizdir. 2005 yılının Kasım ayında, İlhan Erdost'un anısı önündeki buluşmada Halit Ağabey'in konuşmasını dinlerken, bunu bir kez daha duyumsadım. Bizi birleştiren ortak alevin ateşi yüreklerimizden, ışığı aklımızdan eksilmeyecek. Yılların birikimiyle daha da güçlenecek. Çelenkler bu erdemin anıtlamış örnekleridir...

Halit Çelenk: Bir Hukuk Şövalyesi

Attila Aşut

Halit Çelenk, *Hukuksuz Demokrasi* adlı kitabına yazdığı sunuş yazısında, “hukuk adamı”nda olması gereken nitelikleri sayarken şöyle diyor: “Hukukun çiğnendiği bir toplumda hukuk adamı olmak için kişilik gereklidir, onur gereklidir, direnç gereklidir, savaşıma gücü gereklidir. Hukuku özümsemiş, benimsemiş, algılamış kişi, hukukun çiğnendiği bir toplumda çekimser ve edilgin kalmaz.”¹

Çelenk, işte bütün bu niteliklere sahip olduğu için seçkin bir hukuk ve eylem adamı olarak belleklerde yer etmiştir. Onun bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm savaşımadaki yeri unutulmazdır. Gerçi o daha çok “Denizler’in avukatı” olarak tanınır. Çünkü, 12 Mart askeri darbesinin karanlık ortamında ipe çekilen üç yiğit devrimcinin davasını dar ağacına dek izlemiş, bu yurtsever gençlerin acımasızca katledilişinden duyduğu onulmaz acıyı yaşamı boyunca hep yüreğinde taşımış, tanıdığı olduğu “hukuk faciası”nın genç kuşaklarca doğru bilinmesini sağlamak amacıyla anılarını kitaplaştırmıştır. *İdam Gecesi Anıları*, bu trajedinin belgesel anlatımıdır...

Ama Halit Ağabey’in “dar zamanlar”da savunduğu, yardımına koştuğu insanlar yalnızca Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan de-

¹ Çelenk, Halit (1985), *Hukuksuz Demokrasi*, İstanbul, Çağdaş Yayınları, s. 5-6.

gildir. O, yarım yüzyılı aşkın meslek yaşamında kimleri savunmadı ki! “Kızılırmak” adlı şiiri yüzünden bileklerine kelepçe takılan Ozan Hasan Hüseyin Korkmazgil’den, Yayıncı Remzi İnanç’a; her dönem kitapları toplatılan Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege’den, Sol Yayınları Yönetmeni Muzaffer Erdost’a; dürüst Gazeteci İlhami Soysal’dan, aykırı Yazar Aziz Nesin’e; sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan Behice Boran’dan Sadun Aren’e; TBKP yöneticileri Nihat Sargın’dan Haydar Kutlu’ya dek pek çok yurtseverin, devrimcinin, sanatçının, aydının davalarını üstlenmiş; TÖS, TÖB-DER, DİSK, Barış Derneği, TİP, TBKP gibi ilerici dernek, sendika ve siyasal partilerin kapatılmasını önlemek için askeri savcılıklarda, sıkıyönetim mahkemelelerinde, adliye koridorlarında, duruşma salonlarında alın teri dökmüştür. Bunlarla da yetinmemiş, her dönem yazılarıyla toplumu aydınlatma görevini yerine getirirken, hukukla yaşam arasındaki kopmaz bağın gereği olarak, siyasal ve düşünsel etkinliklerini de aralıksız sürdürmüştür. Eski Türk Ceza Yasası’na faşist Mussolini rejiminden üstelik ağırlaştırılarak aktarılan ve nice yurtseverin yıllarca hapislerde çürümesine yol açan ünlü 141 ve 142. maddelere karşı ardıcıl savaşımın ülkemizdeki öncülerinden biri de Halit Çelenk’tir. Her zaman gösteriştense uzak, alçakgönüllü bir devrimci gibi yaşamayı seçen bilge hukukçu, gerektiğinde demokrasi için bedel ödemekten de geri durmamıştır.

Halit Çelenk, haksızlıklar karşısındaki tepkisini yalnızca ülke içinde değil, ülke sınırları dışında da aynı duyarlılıkla göstermiş bir hümanisttir. Bu bağlamda, ABD’de tutuklu Kübalı yurtseverlerle dayanışma içinde olmuş, Almanya’da ırkçılarca yakılarak öldürülen “Solingen Kurbanları”na sahip çıkmış, Irak’ta ABD işgaline karşı tutum almış, hukuk ve insanlık dışı “Guantanamo Yargılamaları”nın “mahkeme” niteliği taşımadığını bütün dünyaya haykırarak, ABD’nin işlediği savaş suçlarını yargılamak üzere oluşturulan “Irak Dünya Mahkemesi”ne destek vermiştir.

Aydın Çubukçu’nun yerinde nitelemesiyle, “80’li yıllarını büyük bir sosyalizm coşkusuyla yaşamakta olan bir çınar”dır o... 1 Mayıs alanlarından grev çadırlarına, dayanışma toplantılarından duruşma salonlarına koşturur durur. Yakasını bırakmayan ağır sağlık sorunlarına karşın, çağrıldığı toplantılara kısa bir süre için bile olsa katılmamazlık edemez. Çünkü Halit Çelenk adı, devrimci kararlılığın yanı sıra, dostluğun, inceliğin ve zarafetin de simgesidir! Ölüm yıldönümlerinde (7 Kasım) mutlaka, İlhan Erdost’un Karşıyaka’daki gömütü başındadır. Onu, bir gün Sadun Aren’in yaş günü kutlamasında, bir başka gün TIHAK’ın (Türkiye İnsan Hakları Kurumu) Genel Kurul Toplantısı’nda

görürsünüz. Bir gün eğitim emekçilerinin kurultayındadır, ertesi gün Abidin Dino'nun "Gerilla Desenleri Sergisi"nde karşınıza çıkar!

Kırk yıllık dostum, kavga arkadaşım, TIP'ten partidaşım, ağabeyim ve savunmanın Halit Çelenk, benim gözümde geçek bir hukuk şövalyesidir. O, sosyalizm savaşımındaki uzun yol arkadaşlığının yanı sıra, yaşam boyu erdemli duruşu, insanlığı ve sevecenliği ile de bizleri derinden etkilemiştir.

Şimdi 84 yaşına ulaşmış olmasına karşın, aynı coşku, duyarlılık ve toplumsal sorumluluk bilinciyle yurt ve dünya sorunlarını yakından izlemekte; engin yaşam deneyiminin süzgecinden geçirdiği düşüncelerini toplumla paylaşmak için büyük bir çaba göstermektedir. Onu bu çabasında zorlayan tek engel, enerjisini ve çalışma gücünü azaltan ciddi sağlık sorunlarıdır. Astıma bağlı olarak yıllardır solunum güçlüğü çeken Halit Ağabey, şimdi de gözlerindeki rahatsızlık yüzünden hayli sıkıntılı günler geçiriyor. Kısa bir süre önce katarakt ameliyatı olmuş, ancak sorun giderilememiştir. Önümüzdeki günlerde lazer tedavisine başlanacak. Şu sıralar onu en çok tedirgin eden konu, göz çukurlarında oluşan kanlanma nedeniyle okuyup yazma eylemine ara vermek zorunda kalmasıdır. Umarım yeni sağaltım yöntemi başarılı olur ve Halit Ağabey, kendisi için hazırlanan bu "Armağan Kitap"ı, başkasının yardımı olmadan okuma mutluluğuna erişir.

Geçenlerde telefonda söyleşirken, yine okuyup yazamamaktan yakındı. Onu biraz olsun rahatlatmak için, "Ağabey, ömrünüzü okuyup yazarak ve de savaşarak geçirdiniz. Dinlenmek sizin de hakkınız... Geçici bir süre için olsun 'tembellik hakkı'nı kullanın!" dedim. Gülerек şöyle yanıt verdi:

"Attilacığım, okuyup yazamadığım günler, yaşamıyormuşum gibi geliyor bana! Bu uğraştan koptuğum gün, ölmüşüm demektir!"

Halit Çelenk'in ulusal kurtuluş ve bağımsızlık bilinci, henüz orta-öğrenim sıralarında, Fransız mandası altındaki Antakya Lisesi'nde okuduğu yıllarda, emperyalist işgalcilerin top atışları arasında filizlenmiştir (Belki bir paradoks gibi gelecek ama, bu bilinçlenmede, manda yönetimindeki okulda okutulan Fransız Aydınlanmacı düşünürlerinin de önemli payı olmuştur). Halit Çelenk, özyaşamöyküsünü anlatırken, o dönemdeki felsefe derslerinde Voltaire, Diderot, Racine, Corneille, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu gibi düşünür ve yazarların özgürlükçü düşüncelerinden etkilendiğini söyler. Bu düşünceler, daha sonra okunan Marksist felsefe yapıtlarıyla gelişir ve lise yıllarında sosyalist bir dünya görüşüne dönüşür.

Çelenk'in İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra avukatlık mesleğine başladığı yer, Samsun'dur. 1948-1960 yılları arasında eşi Şekibe Çelenk'le yaşadığı bu kentte, devrimci kimliğinden ödün vermeden iyi bir çevre edinmiş ve güzel dostluklar kurmuştur. Bu ilişkiler daha sonra, Türkiye İşçi Partisi'nin il ve ilçe örgütlerini kurma görevi verildiğinde çok işe yaramıştır.

Halit Çelenk, 1960 yılında Samsun'dan ayrılarak Ankara'ya yerleşmiş, 1962 yılında da eşi Şekibe Hanım'la birlikte TIP'e üye olmuştur. Halit Çelenk, kısa bir süre sonra TIP'in İzmir'de toplanan ilk büyük kongresinde genel yönetim kuruluna seçilmiştir. 1963 yılında yerel seçimlere gidilirken genel merkez, Samsun örgütünü kurma görevini kendisine vermiş, o da valizini toplayıp, büyük bir coşkuyla Karadeniz yollarına düşmüştür.

O yılları yaşamış olanlar, Samsun gibi görece gelişmiş sayılan bir ilde bile TIP'i örgütlemeye çalışmanın ne belalı bir iş olduğunu bilirler. Trabzon'da, Rize'de ve Gümüşhane'de aynı sorunları yaşamış bir insan olarak benim belleğim, o günlerin "trajikomik" anılarıyla doludur. Ne yazık ki, TIP'in başarısı için böylesine özveriyle çalışan insanlar, gün gelmiş kimi haksızlıklara da uğramışlardır. "Dışarıdan" gelen saldırılar sosyalistler üzerinde genellikle bileyici bir etki yaratırken, parti yönetiminin haksız suçlamalarıyla karşılaşmak, "dostun gülü" örneği, çok yaralayıcı olmuştur. Bu yaralayıcı olaylardan biri de Halit Ağabey'in başından geçmiştir...

1966 yılında Malatya'da toplanan TIP İkinci Büyük Kongresi'nden sonra, genel merkez yönetimine, "muhalif" oldukları düşünülen kimi parti üyeleri hakkında disiplin soruşturması açılmıştı. Bu soruşturma sonunda, on bir parti üyesiyle birlikte, Şekibe ve Halit Çelenk de "kesin ihraç" istemiyle merkez haysiyet divanına sevk edildi. Bu sırada Halit Çelenk, genel yönetim; Şekibe Çelenk ise merkez haysiyet divanı üyesiydiler. Çelenk çifti, "Partide hizip çalışması içinde olmak"la suçlanıyordu. Merkez haysiyet divanı, uzun bir soruşturma ve yargılama sürecinin ardından, on üç üyeden dokuzu için "partiden kesin çıkarma", ikisi için "ikişer yıl geçici çıkarma" cezası verirken, Çelenkler'e "uyarı" cezası vermekle yetindi. Hafifletilmiş olsa da haksız bir cezaydı. Çünkü kendilerine yöneltilen suçlamanın temeli, "muhalif"lerin kongreden bir gün önce Malatya'da yaptıkları bir "otel toplantısı"na dayandırılmıştı. "Sevk istemi"nde, Çelenk çiftinin de bu toplantıya katılarak genel merkez aleyhine kulis yaptığı öne sürülmüştü. Oysa bu sav, gerçekdişiydi. Sözü edilen toplantıya Trabzon İl Başkanı olarak katılmış biri olarak; Halit Ağabey'le eşinin o gün aramızda olmadığını

yetkililere anlatmamıza karşın, kimi tanıkların anlatımlarına dayanılarak disiplin cezasında diretilmişti.

Halit Ağabey, bu duruma çok üzölmüş olsa bile, en azından haklarındaki “hizipçilik” suçlamasının merkez haysiyet divanında reddedilerek kendilerine en hafif cezanın verilmesi karşısında sonucu kabullenmiş ve genel yönetim kurulundaki çalışmalarını sürdürmeye başlamıştı. Ne var ki, divanın kararından hoşnut olmayan Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, genel yönetim kurulunun ilk toplantısında konuyu yeniden gündeme getirip bu kez Çelenk çiftine “CIA ajanlığı (!)” gibi çok ağır ve çirkin bir suçlamada bulununca, iş iyice çığırından çıkar. Halit Çelenk, bu suçlama üzerine Aybar’ın yüzüne karşı şunları söyler:

“Bizi CIA ajanlığı ile itham ediyorsunuz. Bu itham, bırakınız bir sosyalisti, herhangi vatandaş için bile bir hakarettir. Hele bir sosyalist için en ağır bir hakarettir. Bizi değil Türkiye’de, yeryüzünde CIA ajanlığı ile suçlayacak adamın alnını karışlarız. Bu sözleri size şiddetle ve nefretle ret ve iade ediyorum.”²

Kestirilebileceğı gibi, bu sert ve tatsız diyalogdan sonra partide ip-ler iyice kopar ve Halit Çelenk, bir kez daha “kesin ihraç” istemiyle merkez haysiyet divanına verilir. Bu seferki suç, “genel yönetim kurulu- nu, genel başkanı, başkanlık divanını tahkir ve tezyif etmek”tir... Sonunda genel başkanın isteğı yerine getirilir ve Halit Çelenk, Eylül 1968’de TİP üyelüğinden çıkarılır. Ne var ki, birbirini izleyen “ih- raç”lar, parti içinde ve dışında çok büyük tepkilere yol açınca, 28 Ara- lık 1968’de Ankara’da toplanan İkinci Olağanüstü Büyük Kongre’de bu kararlar geçersiz sayılarak sorun tatlıya bağlanır. Daha da önemlisi, Mehmet Ali Aybar’ın uzun yıllar sonra Halit Çelenk’i Ankara’daki evin- de ziyaret ederek, “O olayda biz hata ettik. Bunun üzüntüsünü hâlâ içimde taşıyorum.” diyerek özür dilemesidir.³

12 Eylül darbesinden sonra, ben ve eşim Dr. Özen Aşut, “TKP üyesi olmak” suçlamasıyla, Ankara’da “DAL” adlı işkence merkezinde bir buçuk ay süren sorgulamanın ardından tutuklanarak Mamak Aske- ri Ceza ve Tutukevi’ne gönderilmiştik. Eşimle benim savunmanlığımı- zı, “eski tüfek”lerden “Şadi Baba”nın (Şadi Alkılıç) damadı, kadim dos- tum Av. Veli Devocioğlu gönüllü olarak üstlenmişti. 1981 yılının gü- neşli bir yaz günüydü. Avukat görüşüne çağrıldım. Doğal olarak, Veli Bey’le görüşeceğimi düşünüyordum. Cezaevinin bahçesindeki tel örgü- lerin arkasında, gülümseyen yüzüyle Halit Ağabey’i görünce çok şaşır-

² Bkz. Çelenk, Halit (2003), *Türkiye İşçi Partisi’nde İç Demokrasi: Yaşadıklarım*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, s. 198.

³ *age*, s. 245.

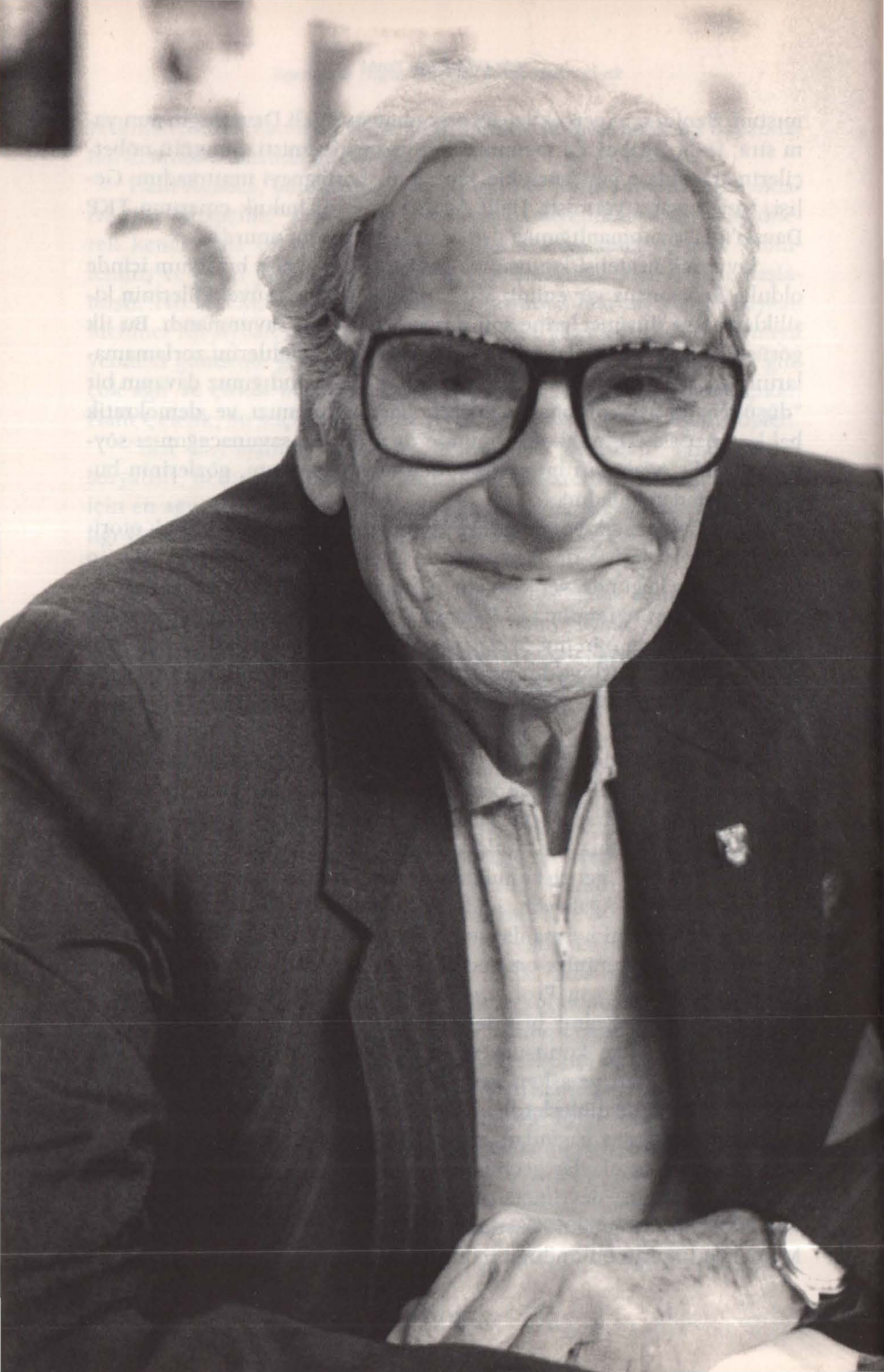
miştım. Benim için gerçekten sürpriz olmuştu. Veli Devocioğlu'nun yanı sıra, Halit Ağabey de savunmanlığımızı üstlenmişti. Süngülü nöbetçilerin arasında o gün güçlkle yaptığımız görüşmeyi unutmadım. Geleli, bana cesaret vermişti. Halit Ağabey gibi bir hukuk çınarının TKP Davası'nda savunmanlığımızı üstlenmesi bizim için onurdu.

Savunma stratejisi konusunda Halit Ağabey'le tam bir uyum içinde olduk. Ona sonsuz güvenimiz vardı. Halit Ağabey, müvekkillerinin kişiliklerine ve düşüncelerine son derece saygılı bir savunmandı. Bu ilk görüşmemizde, avukatların bizi kurtarmak için kendilerini zorlamamalarını, her türlü sonuca hazır olduğumuzu, yargılandığımız davanın bir "düşünce davası" olduğunu bilerek davranacağımızı ve demokratik haklarımızı askeri mahkeme önünde de ödünsüz savunacağımızı söyledim. Halit Ağabey'in bu sözlerimden duyulandığını, gözlerinin buğulanmasından anladım...

Halit Çelenk, sıkıyönetimdeki savunmalarında sık sık hukuk otoritelerinin görüşlerine de başvururdu. Özellikle "Prof. Kunter" adı, o günlerden belleğimde yer etmiştir. O sıralar kim olduğunu bilmiyordum, sonradan öğrendim. 1930'larda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin seçkin öğretim üyelerinden biri ve de Halit Ağabey'in hocasıymış. Dahası, Türkiye'de ceza yargılama hukukunun temel taşlarından biriymiş Prof. Dr. Nurullah Kunter. Cezaevi, insana neler öğretiyor!

Halit Ağabey duruşmada, "Kunter der ki..." diye söze başlayınca akan sular dururdu! Bu konuşmaların adeta tiryakisi olmuştum. Duruşma günlerini, biraz da bu yüzden ipe çekerdim. Onun her bir savunması, başlı başına bir "hukuk dersi" niteliği taşırdı. Duruşmalara çok iyi hazırlanır, genel konularda bütün avukatların sözcüsü olarak konuşurdu. Halit Ağabey'in, güdümlü yargıçlar önünde, derin hukuk ve insanlık bilgisini harmanlayarak yaptığı coşkulu konuşmalar bizi de yüreklendirir, o karanlık ortamda içimizi aydınlatırdı. Zaman zaman, ünlü Ceza Hukukçusu Prof. Dr. Faruk Erem'den aktardığı hümanist hukuk yorumları, yalnız bizi değil, mahkeme heyetini de derinden etkilerdi. Halit Ağabey konuşurken, en sert, en katı mahkeme başkanları, duruşma yargıçları ve askeri savcılar da soluklarını keserek, kendisini saygılı bir biçimde dinlerlerdi.

Halit Ağabey'in başından, yarım yüzyılı aşkın meslek yaşamı boyunca çok ilginç olaylar geçmiştir. Güç dönemlerin "kara gün dostu" olarak aydınların, devrimcilerin, yurtseverlerin yardımına koşarken, kendisi de sayısız güçlük ve sıkıntı yaşamıştır. Bunlardan biri de benim Mamak'ta tutuklu bulunduğum dönemde gerçekleşmiştir.

Halit Ağabey, 1982 yılının Ağustos ayında, TKP Davası'ndan yargılanan bir bayan müvekkiliyle görüşmek için Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'ne gider. Görüşme sırasında bayan arkadaşımız, kendisine cezaevinde uygulanan işkence ve kötü muameleyi anlatırken, konuşmayı dinleyen iki astsubay müdahale eder. Halit Çelenk buna tepki gösterir ve müvekkiliyle yaptığı görüşmeyi dinlemenin suç olduğunu söyler. Ancak astsubaylar aldırılmaz ve "Emir böyle!" diyerek müdahaleyi sürdürürler. Halit Ağabey bunun üzerine durumu, bir tutanakla saptar, tutanağı orada bulunan meslektaşlarına da imzalatıp askeri savcılığa şikayette bulunur. Daha sonra ifade vermek üzere savcılığa çağırılan Halit Çelenk, ifadesinin "sanık ve davacı" diye alındığını görünce itiraz eder ve "Sayın Savcı, ben müvekkilim adına şikâyet dilekçesi vermiştim. Şimdi nereden çıktı bu sanıklık?" diye sorar. Askeri savcı da kendisine, "Cezaevi görevlilerine hakaret ve tutukluları isyana teşvik" suçlamasıyla hakkında soruşturma açıldığını söyler. Halit Ağabey böylece öğrenir ki, cezaevi yönetimiyle ilgili şikâyetinden sonra, Mamak cezaevi müdürü hemen bir yalancı tanık ararlayarak kendisi hakkında suç duyurusunda bulunmuştur! Biz içerideyken, Halit Ağabey, bu suçlama nedeniyle sıkıyönetim mahkemesinde yargılandı. Mahkeme, salt işkenceci cezaevi yöneticilerini aklamak için, karşılıklı açılmış bu iki davayı da "beraat"le sonuçlandırarak, sözüm ona "adalette denge" sağlamış oldu.

Halit Çelenk, 2003 yılında Evrensel Basım Yayın'dan çıkan *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi: Yaşadıklarım* adlı belgesel çalışmasının sonsözünde şunları söylüyor:

"Kapitalizm, kapitalizmin emperyalist dönemi ya da günümüzün moda deyiimiyle küreselleşme, insanlığın sorunlarına çözüm getirmedi. Hiçbir zaman da getirmeyecektir. Dünyanın her yerinde artan açlık ve yoksulluk bunu gösteriyor. Emperyalizmin başta Ortadoğu ve Asya olmak üzere, bütün dünya üzerindeki egemenliğini zorla, kanla, savaşla sürdürme ve pekiştirme girişimleri de bunu gösteriyor. Sosyalizmin dengeleyici gücünden yoksun dünyamızda, emperyalizmin başıboş kalması kimseyi yanıltmamalıdır. Sömürü devam ettiği sürece, sosyalizm de insanlığın kurtuluşunun tek seçeneği olarak varlığını sürdürecektir. Kimi başarısızlıkların hatası sosyalizmde ve bunun düşünsel temeli olan Marksizmin yöntemlerinde aranmamalıdır. Sosyalizm yenilmedi. Marksizm ölmedi. Abidin Dino'nun deyişiyle, 'Marksizm öldü' diye önümüze bir tabut getirdiler. Açtık baktık ki tabut boş!"⁴

⁴ age, s. 292-293.

Halit Ağabey, hukuk savaşımına, insan haklarına, demokrasiye, sosyalizme adanmış yaşamını, ilkelerinden ve inançlarından ödün vermeden bugünlere taşıdı. Belki şimdi bedeni ona biraz ihanet ediyor, soluk almakta zorlanıyor, gözlerinin ışığı azaldı; ama yüreğindeki devrim ateşinin harı hiç eksilmedi! Hâlâ Marx’a, bilimsel sosyalizme inanıyor! Hâlâ tarihsel materyalizmi, diyalektiği savunuyor! Dünyanın bütün ırmaklarının “Denizler”e aktığını söylüyor. Tıpkı, Hasan Hüseyin’in kendisine adanmış “Kızılırmak” şiirinde dediği gibi:

“... ve der ki kitabın orta yerinde
bütün ırmakları dünyanın
Kızılırmak’tan geçer...”

Halit Çelenk İçin

Aydın Aybay

Yaşı epeyce ilerlemiş de olsa sıradan bir hukukçunun, ünü ülkeyi tutmuş üstat düzeyinde bir meslektaşı için övücü sözler içeren bir yazı yazmaya kalkışması biraz haddini bilmezlik sayılır. Çünkü o üstadın özel olarak bu tür bir övgüye gereksinimi yoktur; bundan dolayı da yazıyı yazan, aslında böyle bir vesile ile övdüğü kişiyi değil, kendini öne çıkarmak münasebetsizliğinden başka bir şey yapmış sayılmaz.

Büyük hukukçu olmanın yanı sıra bir “hukuk savaşçısı” olan Sayın Halit Çelenk için benden istenen yazıya başlarken önce bunu belirtmek istedim. Bunun, ulusça gerçekte inanmasak da pek meraklı olduğumuz alçakgönüllü görünme çabası olduğu sanılmasın. Ulusal geçmişimizde arkalarında nice “kirli lekeler” bırakmış sözde “büyük adam” ya da “büyük devlet adamı” kişiler için zamanında övgüler düzmüş olanların bu vadideki yazıp çizdiklerini, bugün nasıl bir tiksinti ile okuduğumuzu ya da anımsadığımızı bir düşünün. Yanılıyor muyum?

Sayın Çelenk’i ne zamandan beri tanıdığımı anımsamıyorum. Ankara’daki hukuk savaşçısının adının “Payitahta” yansıması epey evvel olmuştu. Hukukçuların evreni çok geniş olmadığından, hukuk için, mesleği için, hak ve adaletin egemenliği için üstün çaba harcayan meslek adamlarının bu meslek çevresinde tanınması olağandı. Özellikle

12 Mart dönemindeki faşizme karşı savaşımı dolayısıyla aydın kamuoyunda Halit Çelenk'in adını duymayan kalmamıştı. Bu acılarla dolu dönemde, çok defa yalnız başına verdiği kahramanca "kavga"yı hepimiz, elimizden bir şey gelmeden, içimiz titreyerek izliyorduk. Sonra o en trajik sonu; bütün çabalara karşın yargıç kılığına bürünmüş faşist bozuntularının elinden kurtarılamayarak darağacına gönderilmiş "fidanları" izliyorduk. Onun gözleri ve yüreğiyle, ulusal tarihimizin bu en acımasız ve vahşi cinayetine tanıklık ediyorduk.

Mehmet Ali Aybar, Aydın Aybay, Öner Yağcı, Moris Gabay ve Tarık Akan'la Nâzım Hikmet Kültür Vakfı Yönetim Kurulu Toplantısında

Daha önce yüz yüze görüştüğümüz oldu mu? Belki birkaç vesile ile bir arada bulunduğumuz zamanlar olmuştur. Ama onu yakından tanımam Nâzım Hikmet Vakfı'nda yönetim kurulu üyesi olarak görev aldıktan sonra oldu. Zarif, ince, saygılı bir kişilikle görevini ciddiye alan seçkin bir üyemizdi. Onu bu vasıfları ile yakından gören, tanıyanlar, böyle bir kişiliğin nasıl olup da hak ve gerçek uğruna yılmaz bir savaşımçı olduğunu anlayamıyorlardı. Ama gerçek buydu. Hem hukukun temel bilgilerinden, hem de zorlu deneyimlerinden oluşmuş engin bilgi ve kültürü ile alçak gönüllülüğü ve nezaketi asla elden bırakmadan yol gösterici bir konumda idi.

“Hak uğruna savaşım” bir hukuk adamı için kutsal bir görevi yerine getirme çabasıdır. Bunun, bir ülkede sadece düzgün ama soyut bir hukuk düzeni kurulması için çalışmak olmadığını hemen vurgulamak gerekir. Çünkü örneğin; bir faşist rejimin de pekala “düzgün işleyen bir hukuk yapısı” olabilir. Ama hak savaşımının hedefi bundan ibaret olamaz. Onun asıl hedefi, bireylerin insanca yaşadıkları toplumsal bir ortam yaratma çabasıdır. Bunun da adı, demokrasi ve insan haklarına dayalı bir toplum idealidir.

Öyle sanıyorum ki, Halit Çelenk’in yaşamının çeşitli evrelerinde münferit olarak gözlemlediğimiz bütün o çalışma ve çabalarının toplamı, işte budur. Onu bir hukukçu olarak rahatsız eden ne Ahmet’in Mehmet’e olan borcunu ödememesi ne de bir kamulaştırma davasında “değer-paha” sorunudur. Halit Çelenk’in derdi, hangi kılıkla karşısına çıkarsa çıksın, olayların özgürlük, demokrasi ve insan haklarına ilişkin boyutudur.

Onunla ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapmamı bekliyorsanız bunu bir temennimi açıklayarak yapacağım: Ulusumuzun, yaşamı Halit Çelenk gibi algılayan ve buna göre yaşayan çok sayıda hukuk adamına gereksinimi vardır ve bütün olumsuzluklara karşı, bu toplumdan mademki o çıkmıştır, başka Halit Çelenkler de çıkacaktır, diyorum...

Bir Dava İçin Yaşamak...

Aydın Aydemir

Yıl 1961.

12 sendikalı işçi bir parti kuruyor; adı "Türkiye İşçi Partisi."

Yıl 1963.

Yerel seçimler için devlet radyolarından parti konuşmaları yapılıyor: İşçi, Köylü, Emekçi, Dar gelirli memur yurttaş! Gerçekçi aydın kardeşlerim, çileli dertli bacılarım!... Değişik bir söylem, uyumlu bir ses, yepyeni bir içerikle dinleyenleri radyoların dizi dibine mıhlıyor... Konuşan bir kadın... Kim bu kadın? Şekibe Çelenk...^{*} Avukat Halit Çelenk'in eşi, arkadaşı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni birlikte bitirmişler.

* Halit Çelenk 1944 yılında sınıf arkadaşı Şekibe Sayar ile evleniyor. Güvenceli bir işe yerleşebilmek için askerliği yapması gerekli. Bu nedenle yedek subay okuluna gidiyor. Şekibe Hanım, Halit Bey'in bıraktığı iş yerinde çalışmaya başlıyor. Bu iş yerinde Vasfi adında güzel resim yapan bir genç var. Şekibe Çelenk, Vasfi'ye:

- Bana, şu kartpostaldaki resmi kara kalemle büyütebilir misin?
- Emret ablam, der, Vasfi.

Resmi ögle paydoslarında büyütmeye başlar. İş yerinin müdürü huysuz biridir. Sık sık çalışanları denetler. Bir ögle vakti de onların çalıştığı ofise girer. Vasfi'nin başına dikilerek sorar:

- Kim bu sakallı adam, kimin resmi bu?

Vasfi, başını kaldırmadan yanıt verir:

- Şekibe Abla'nın dedesinin resmi, efendim, büyütüyorum.
- Yaa, onun dedesi, demek. İyi, yap öyleyse.

Vasfi'nin büyüttüğü kartpostal Karl Marx'ın resmidir. İşin ilginç yanı, büyüttüğü resmin Marx'a ait olduğunu müdür de Vasfi de bilmemektedir. *Geleceğe Adanmış Bir Ömür*, s. 33; *Yaşadıklarım*, s. 27. Nâzım'ın "Ben bir Ceviz Ağacıyım" şiirini anımsatıyor.

“...Bir sosyalist olarak hayatımda, hesabı verilmeyecek bir gün değil; bir saat bile yok! Çocuklarıma bırakacağım en değerli miras, namuslu bir sosyalistin çocukları olması mirasıdır...” (İmza: Av. Halit Çelenk.)

Bu söylemini eyleme dönüştüren Halit Çelenk (Devrimci Gençliğin Halit Ağabeyi), yüzlerce insanımızın, özellikle sosyalist gençliğin, işçinin, köylünün, dar gelirlinin, gerçek aydınların, sanatçıların, demokratik, laik kitle örgütlerinin, devrimci öğretmenlerin, Türkiye Öğretmenler Sendikası ve Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği'nin savunmanı, danışmanıdır... Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kurucusudur. Arkadaşlarıyla birlikte gücünün sınırlarını zorlayarak 12 Mart ve 12 Eylül faşist darbesinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinde açtığı davalara ‘burası benim, orası senin’ demeden koşuşturmaktadır...

12 Mart'ın en trajik olayı Denizler'in asılmasıdır. Evlatları gibi sevdikleri bu üç delikanlıyı tüm uğraşlara karşın ipten alamamanın acısını, Çelenkler yüreklerine gömdüler! Sevgili ozanımız Tahsin Saraç'ın söylemiyle “Deniz Gülü, Yusuf Gülü, Hüseyin Gülü”yle bütünleşen Halit Ağabeyleri onların mezarları başında şunları söylüyor:

“Arkadaşlar!

Bizler bugün buraya yas tutmak için gelmedik, acılarımızı dökmek için gelmedik. İnançlarımızı, bilincimizi ve heyecanlarımızı tazelemek ve burada yatan ölümsüz dostlarımızla birlikte olmak için geldik.

...Onlar kimseyi öldürmediler, cana kıymadılar, vatani satmadılar, hazineyi soymadılar, hayali ihracat yapmadılar... Hedefleri bağımsız bir Türkiye, hakça, toplumcu bir düzen ve Türkiye insanının mutluluğuydu. Bunun için asıldılar. Tarih onları asanları affetmeyecek ve bu ölümleri unutmayacaktır...”

Zifiri karanlık günler... Muhbir yarasalar çevrede kol geziyor. Devrimci avına çıkılmış. Bir yandan sivil komandolar, diğer yandan ‘derin devlet’in tetikçileri ve işkencecileri... Hukuk askıya alınmış. Bu kurşun geçmez karanlığı mum ışığıyla delmeye çalışan Halit Çelenk ve arkadaşları kelle koltukta mayın tarlalarından geçerek müvekkillerine, mahkemelere ulaşmakta... Döve döve, kafasını kolunu kırarak, hunharca öldürülen yiğit delikanlı İlhan Erdost'un kendisine değil, kanlı giysilerine ulaşabilmekte...

O günleri yaşamayanlar bu sinsî bubi tuzaklarını hayal bile edemezler. İşte örneği:

1979 yılının 11. ayı... Saat 16.30...

Savunman Halit Çelenk, TÖB-DER'in tutuklu başkanı Gültekin Gazioğlu ve üyeleriyle görüşmek için Mamak Askeri Cezaevi'ne gidi-

yor. Aynı gün ve zamanda müvekkilleriyle konuşmak üzere Av. Gülten Akın, Av. Hürriyet Alpat, Av. Orhan Küreci de oradalar. Görüşme yeri olan bölmelere alınıyorlar. Görüşmeler henüz başlamışken arka salondan bağırırlar geliyor. Bağırışıp çağrışanlar, 10 ya da 15 kişilik bir tuktuklu veya sanık grubu... Bunlar, nasıl geldikleri bilinmeyen yollardan 4-5 kilitli bölmeyi aşarak görüş yerine girip, savunmanları sürükleyerek iç salona alıyorlar. Ortalıkta ne bir nöbetçi, ne gardiyan, ne savcı... Ara ki bulasın!... Saldırı başlıyor... Kuşkusuz namlunun ucundaki hedef Halit Çelenk. Ellerine ne geçirmişlerse onu silah gibi kullanıyorlar. Uzun boylu, şalvarlı biri yakaladığı demir tabureyi Halit Çelenk'in başına fırlatıyor...

Denizler'in mezarları başında, Ankara, 2001

Bu büyük tehlikeyi eliyle savuşturmaya çalışan Halit Çelenk koldan ve parmağından yaralanıyor. Düşürüldüğü yerde tekme tokat sürükleniyor. Av. Orhan Küreci'nin burnundan kan fışkırıyor. Belli ki artık ölümün ucu görünmüştür. Av. Hürriyet Alpat'ın cansiperane çeviriverdiği kapı koluyla birlikte Halit Çelenk merdiven basamaklarından dışarıya yuvarlanıyor. Çevrede çıt yok... Ülkücü komandolar marş marş yerlerine...

*"... Ve işte şurada
Dost ve düşman
Herkes'e ilan ederim ki;
Ayaklarımı bir savaşta kaybettim
Yine bir savaşta kazanacağım.*

*Ve mutlaka, ama mutlaka bir gün
Karanlığın ve zulmün
Sığındığı son kaleyi feth'e giden
Kitlelerin içinde olacağım..."*

Şu dizeler, ölümü yenmiş bir anıt insanımızın, Servet Tanilli'nin salt bize değil, tüm insanlığa çağrısıdır. "Umut Hangi Dağın Ardında?" 'Umut', tüm acılara katlanan ve asla umutsuzluğa düşmeyen bilinçli insanın örgütlü gücündedir. Rosa Luxemburg, yazdığı son makalesinde "Vardım! Varım! Var Olacağım!" demiş. Bu tarihsel gerçeği, bu sözü; Denizler ile birlikte Halit Ağabeyler'e uyarlayabiliriz: "Vardınız! Varsınız! Var Olacaksınız!..."

"Bir dava, bir amaç uğruna yaşamının ölümden zor olduğunu" kanıtlayan Halit Ağabey'e, eşi Şekibe Ablaya, yaşayan ve ölen, öldürülen savunman arkadaşlarına minnet ve saygılarımı sunuyorum...

Bilinçle Seçilmiş Bir Yaşam, Bilinçle Bütünleşmiş Bir Kimlik

Aydın Çubukçu

Bu iş başka Halit Bey!

Bir futbol karşılaşmasına çıktığınızı sanıyorsunuz ama rakipleriniz el-leriyle saldırıyorlar, tekme atıyorlar, karakucak pehlivanları gibi çift paça dalıyorlar... Boks maçına çağrılıyorsunuz, efendice eldivenlerinizi takıyor ringe çıkıyorsunuz. Rakibiniz sokak serserileri gibi tekmeyle giriyor size, yetmiyor köşesinden bir sopa kapıp sallıyor kafanıza... Her mücadelede kural tanımayan, oyunun orta yerinde kuralların de-ğiştğini ilan eden, sonuçları kendi bildiğince belirleyen rakiplerle kar-şılaşıyorsunuz.

En iyisi sporu bırakmak, ne yapılacaksa hergelelere karşı, aynı hergelelikle cevap vermek diyeceğiniz noktaya itiliyorsunuz. Ama bir şey engelliyor sizi, ne yaparlarsa yapsınlar, savaşmasını bildiğin sürece seni kurnalsızlığa kaçarak yenemezler, diyen birisi var içinizde. En doğ-ruyu, en ahlaklısını, en güzelini yaparak bu anda değilse biraz sonra, bu maçta değilse ötekinde, bir sonraki rauntta, son etapta kazanacağı-nızı söylüyor size. Onlar gibi kazanmaktansa, onurla kaybetmenin üst-ünlük olduğuna inanıyorsunuz.

Antakya Lisesi futbol takımında ya da Reyhanspor'da oynarken ne kadar mücadeleci, inatçı ve bir o kadar da "centilmen"se Halit Çelenk, bütün bir ömrünü adadığı sosyalizm mücadelesinde ve karmaşık, kirli

burjuva hukuk arenasındaki savaşında da öyle oldu hep. Denizler'in mezarı başında konuşurken de, herhangi bir duruşmada savunmasını yaparken de, yazdığı bir dilekçede de, ciltler dolduran yazılarında ve kitaplarında da aynı ölçülü üslup, aynı denetlenmiş dil, aynı ince ve keskin zekâ kendisini gösterdi.

Bu yüzden, dostların güveni ve sevgisi, düşmanın saygısı birbiriyle yarışır halde onun kimliğinde birleşebilmiştir.

Deniz'in cansız bedeni ipin ucunda sallanırken, idam kararını veren adamın sözleri unutulamaz: "Siz avukat olarak vazifenizi fazlasıyla yaptınız Halit Bey ama bu iş başka!"

Kuraldışı dövüşen ve galip ilan edilen adamın mahcup itirafıdır bu. Herkeste bulunabiliyor demek utanç duygusu. Kendisine sunulmuş ödülü, "Ben yenildim ama ne çare ki madalyayı alıyorum" diyerek boy-nuna asıyor, darağacındaki Deniz'e bakarak!

Yanında Halit Çelenk, kederli ama gururlu, kendinden emin, acısını içine akıtarak dimdik dururken, ağzından bu sözler dökülen adamın aczi büyüyor. Kim bilir, belki de kendince teselli etmeye çalışıyor, diye de düşünülebilir. Ama Çelenk'in teselliye ihtiyacı olmadığını bile-bilecek durumdadır o. Kendini mazur göstermeye, suçtaki payını ört-meye çabaladığını düşünmek daha doğrudur.

Halit Çelenk'in karşısına çıkmak zorunda kalan her yargıcın, içine düşebileceği durumu özetleyen sözlerdir bunlar... İnsani, tarihi, toplumsal, ahlaki bakımdan siz haklısınız Halit Bey! Doğru olan sizsiniz; ama yanlışın egemenliği öylesine büyük, öylesine güçlü ki, kazansanız da bu mücadeleyi, sizi mağlup ilan etmek zorundayız!

Bu iş başka Halit Bey!

"Bu iş başka" diyenler, biraz onu saf, "derindeki işleri" bilmeyen biri mi sanıyorlardı acaba? O, yasa, hukuk, kural, usul diye kükrerken, bıyık altından gülüyorlardı belki de. "Bu iş başka Halit Bey! Ne cırpıp durursun?", "Saf bu Halit Bey!" diyorlardı belki kendi aralarında. Kılı kırk yarar, esastan girer, usulden çıkar, bizi açmazlara düşürür, kendi yasalarımızla vurmaya çalışır bizi... Ama bu iş başka! Yasa, hukuk, kural, usul... Bunlara bakacak olursak "bu iş" nasıl yürür? İlahi Halit Bey, kaç kere söyleyeceğiz, bu iş başka diye!

Halit Çelenk, "bu iş"in ne olduğunu bildiği içindir ki sosyalist olmuştur. Sosyalist olduğu için de herkesten daha iyi bilir başka başka işleri. İlginç olan odur ki, Halit Çelenk açısından da, "iş" asla görün-düğü gibi değildir, hem de birçok yönden.

Ali Elverdi'nin sinsi sözlerinde kazandığı anlamdan tamamen farklı olarak, bilimsel bir içerikle kullanır Halit Çelenk o deymi: "Bu iş başka çocuklar!..."

EMEP Kongresi, Ankara, 2005

Soldan sağa: Mustafa Yalçiner (soldan ikinci), Alaattin Bilgi,
Halit Çelenk, Kaya Güvenç ve Aydın Çubukçu

Hukuk Nedir, Neden Bir Mücadele Alanıdır?

Diyalektik akıl, görünüşün altındaki gerçeği arar. “Hukuk”, egemen üretim ilişkilerinin üzerinde yükselen ve günümüzde mülkiyet ilişkileriyle belirlenmiş bir üstyapı kurumudur. Ama bu tanımları bir kalıp olarak, donmuş bir kategori halinde ele almak, onun hareketli ve değişken içeriğini tam olarak anlamayı engeller. Diyalektik akıl, çelişkilerden yola çıkar ve üstyapıyı olmuş bitmiş bir bütünlük olarak değil, içten içe kaynayan bir çelişmeler yumağı olarak anlamaya çalışır. Halit Çelenk, “Günümüzde gerçek hukuk, egemen sınıfların tarih boyunca kendi çıkarları için düzenledikleri baskı kuralları değil, sınıf savaşmaları sonunda ezilen halk yığınlarının kazandığı hak ve özgürlüklerin oluşturduğu hak ve özgürlükler demetidir.” demektedir.

Hukuk kavramının böylece tanımlanması, kavramın alışılmış anlam sınırlarını zorlayan, yalnızca kazanılmış hak ve özgürlüklerden oluşmayan, onu aynı zamanda kazanılacak hak ve özgürlüklerle değiştirilip genişletilecek bir alan olarak anlamamızı sağlar. Böylece hukuk, bir mücadele alanı olarak görünmeye başlar.

Halit Çelenk, avukatlığa başladığı ilk yıllardan itibaren, yolu kara-kola, mahkemeye düşmüş yoksul köylülerin, emekçilerin yanında olmuştur. Sanki özellikle anlaşılmasın diye yazılmış yasa metinlerinin, karmaşık usul yollarının loş labirentlerinde, onların gözü, dili, kalemi olmaya çalışmıştır. Siyasi tutuklular, mücadeleci öğrenciler, kamu emekçileri, sendikacılar, demokratik kitle derneklerinin üyeleri, yöneticileri, aynı karartılmış yollarda onun ışığını aramışlardır. Bir yanda “adalete güven” duygusuyla tam bir teslimiyete kapılmış olanlar, diğer yanda “burjuvazinin hiçbir kurumundan hayır gelmez” diyen uçmuş solcular, hep aynı titiz ve sakın uyarıyla karşılaşır: “Bu iş başka çocuklar, bakın öyle değil, şu yandan da görmeye çalışın...”

Ve ders başlar.

Anlatılan, sınıf mücadelesinin tarihidir. Bütün dünyanın deneyimlerini bilir Halit Bey. Bütün büyük savunmaları, korkunç hukuk ihlallerini, yasaların gizli dilini, bir “mekanizma” haline getirilmiş “adalet”in en küçük parçalarını, dişlilerin birbirleriyle ilişkisini, işleyiş biçimlerini bilir...

Halit Çelenk, ünlü “141-142. maddeler”le ilk kez 1949 yılında yüz yüze geldi. Samsun’da avukatlık mesleğinin başlarındadır. Makedonya göçmeni iki kardeş, “komünizm propagandası ve teşkilatlanma” suçlamasıyla mahkemeye çıkarılmışlardır, avukatları da Halit Çelenk’tir. Mussolini İtalyası’ndan ithal edilen bu yasa maddeleri, uzun yıllar boyunca, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü önünde en büyük engel olagelmış, demokrasi özlemini olanaksız bir düş haline getirmiş, emek örgütlerinin kurulmasını kahramanlık isteyen bir uğraş derecesine yükseltmişti. Sendikacılar, aydınlar, yazıp çizen herkes, yoksulluktan, barıştan, sosyal adaletten söz ederken ağızlarını büzmek, kalemelerini dizginlemek zorunda kalıyorlardı. Bu yalnızca toplumsal bir sorun değildi; aynı zamanda düşünceleriyle hayatları arasında bir çelişki yaşamaya zorlanan herkes için bireysel, ahlaki bir sorundu da. Gizlenmek, başka türlü görünmek, kıvırtarak konuşmak... Kölelerin diliyle, Ezopça konuşarak gerçekleri biraz olsun dile getirmeye çalışmanın alçaltıcı bir yanı yok mudur? Her koşul altında ezilenlerin yanında olmayı, haksızlığa, eşitsizliğe, baskıya ve zulme karşı durmayı isteyen ve bunun mutlaka bir yolunu bulan insanlar her zaman oldular ve bu hastalıklı bölünmeyi kişiliklerine yedirmedikleri için, işkenceyi, kovuşturulmayı, tutuklanmayı, sürgünü göze aldılar.

Kimi zaman acılı, kimi zaman da gülünç yanları olan sayısız dava aynı başlığı taşıdı: “TCK’nın 141. ve 142. maddelerini ihlalden...” Örneğin Türkkaya Ataöv, bir araştırma için gittiği SSCB’den arkadaşları-

na, üzerinde Lenin'in resmi bulunan pullar taşıyan zarflar içinde mektuplar gönderdiği için "komünizm propagandası" yapmıştı!

Halit Çelenk, demokrasinin "kazanılması gereken" bir yaşam biçimi olduğunu bilen bir hukukçu olarak gericiliğin, demokrasi düşmanlığının çoğu kez saçmalığa sığınmak zorunda olduğunu da bilmektedir. Yalnızca hukuk mantığı bakımından değil, gündelik ilişkiler, yaşam alışkanlıkları, insani gereklilikler açısından da anlaşılamaz, kabul edilemez o kadar çok girişim vardır ki, çoğu kez bunlarla uğraşmak bile saçmalık olarak görünür. Ama hepsi, sonuçta son derece ciddi bir mücadele alanında olup bitmektedir ve insanların bireysel hayatlarında da, toplumsal-siyasal hayatta da gülüp geçilemeyecek etkiler doğurmaktadır. Halit Çelenk, o kadar çok saçmalıkla uğraştı ki, bu devasa emek, kimi zaman hak ettiği değeri bulamadı. Kimileri için anlamsız, boş çabalar idi bunlar. "Ancak devrimin çözeceği sorunlarla bugünden boğuşarak zaman yitiriliyordu!"

Nasıl Düşünüyorsan Öyle Yaşa

Büyük ve uzun süreli savaşlar, savaşçının olağan olmayan kimi özellikler taşımasını gerektirir. Görece kısa bir "meydan muharebesi" için bilek gücü, keskin kılıç, çevik bir at, iyi bir zırh yeterlidir ve bunların hiçbirisi az bulunur araçlar ve özellikler değildir. Savaş, farklı alanları kapsayan, siyasi, kültürel, toplumsal boyutlarıyla sıradan olmayan bir yaşam biçimi halini aldığı anda, bilek yorulur, kılıç körelir, at düşer, zırh delinir... Savaşçı, yaralarını bahane eder, köyünü özler, 'yaşandık gayrı' der... Daha kötüsü, düşmanı yenilmez sanmaya veya en kötüsü, "haklı ve doğru" görmeye başlar.

Sınıfsal-siyasal savaş alanında dökülenlerin doldurduğu "eskiler- eskimişler" çarşısı, küçük çatışmaların içinde kendini kısa süre için gösterip adam sanılmışların dükkânlarından oluşuyor. "Eski solcu" reklamcılar, köşe yazarları, "stratejik analist"ler, holding yöneticileri, bireysel seçimlerinin sonuçlarını yaşamakla kalmıyorlar, bütün bir tarihi anlamsız, bütün bir mücadeleyi "çocukluk hevesi", yanılgıların ve aldanmaların hüznünlü, acınası zamanları gibi göstererek gerici ideolojik bir işlev üstleniyorlar.

Sınıf mücadelesi, küçük-gündelik çatışmaları da içeren, uzun ve büyük bir savaştır. Küçük bir fabrikada havalandırma aygıtının çalışmaması da sınıf mücadelesinin konusudur, evrensel çapta ve tarihsel boyutta süregiden toplumsal değişimler, insanın insan olma süreci, kültürel, siyasi, ahlaki, sanatsal evrimi de... Marx'ın "insanlık tarihi

boyunca düşünölmüş her şeyi yeniden düşündüğünü” söyler Lenin. Günümüzün devrimcisi, bununla da yetinemez. Gelecekte neler düşünölebileceğini de kestirmeye çalışmak zorundadır. Aşağı yukarı yüz bin yıl geçti, ayaklarımız üzerinde dikilip bir taş parçasına keskin bir ağız yapmaya çalıştığımız günden bugüne... Bu kısa sürede, büyük özlmler, düşler geliştirdik; inançları, felsefeyi, sanatı, edebiyatı, siyaseti yarattık. Bilim ve teknoloji zahmetli, çatışmalı süreçlerde gelişti. Yeryüzünün her köşesinde, büyük bir uygarlıklar coğrafyası oluşturduk. Tümü insanlığın ortak eyleminin sonucunda, sonradan kimsenin tek başına sahiplenemeyeceğı, ama herkesin ortak miras olarak benimseyip kullanabileceğı bir “insanlık kültürü” doğdu. Bu muhteşem birikimin içinde, toplumsal devrimlerin “lokomotif” rolü oynadığını yalnızca sosyalistler bilir. Yalnızca sosyalistler, insanlığın ortak kültürünün değerinin farkında ve daha nasıl zenginleştirilebileceğinin bilgisine sahiptir. Sosyalistlere özel bir güç veren, bilinçlerinin bu içeriğidir ve bu içerik, basit bir bilgi yığınından ibaret değildir. Çalışkanlığın bir erdem olması, sosyalist ahlakın temel önermesidir. Emekle kurulmuş bir dünyada yaşadığını bilen her sosyalist, kendi emeğıyle ve düşüncesiyle de kurulmakta olan dünyaya yeni katkılarda bulunmanın mutluluğunu yaşar. Ve başta işçi sınıfı olmak üzere emeğıyle yaşayan herkesin, sömürsüz, savaşız, eşitlik ve özgürlük temelinde kurulmuş bir toplumda yaşamayı, bütün bu tarihsel birikim dolayısıyla hak etmiş olduğunu bilir. İşte bu bilinç, hiçbir savaş alanında yenilemez.

Halit Çelenk, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde, yalnızca hukuk alanında verdiği büyük savaşımlla değil, bu kültürü ve bilinci kişiliğıyle de temsil etmesiyle ünlüdür.

Halit Çelenk, tek başına bir sosyalizm propagandasıdır. Erdemli bir yaşam, özgür bilincin ürünü olduğu kadar bu bilinci taşımanın onurunun ve sorumluluğunun gereklerini yerine getirmekle kazanılabilir. Ve herkes bilir ki, Halit Çelenk, olağanüstü dirençli ve kavgacı kişiliğini, olağanüstü nazik, olağanüstü çalışkan olmakla tamamlayabilmiş bir devrimciyse, bunu komünizme olan inancıyla inşa etmiştir. En ahmak ve cahil komünizm düşmanlarının bile, ona en küçük bir saygısızlıkta bulunmaları olanaklı değildir. Bütün yaşamı boyunca çevresine yaydığı sevgi, güven ve saygı ışığının kaynağını bilenler için o, sosyalizmin tek bir insanda vücut bulmuş halidir.

Alınacak o kadar çok ders var ki...

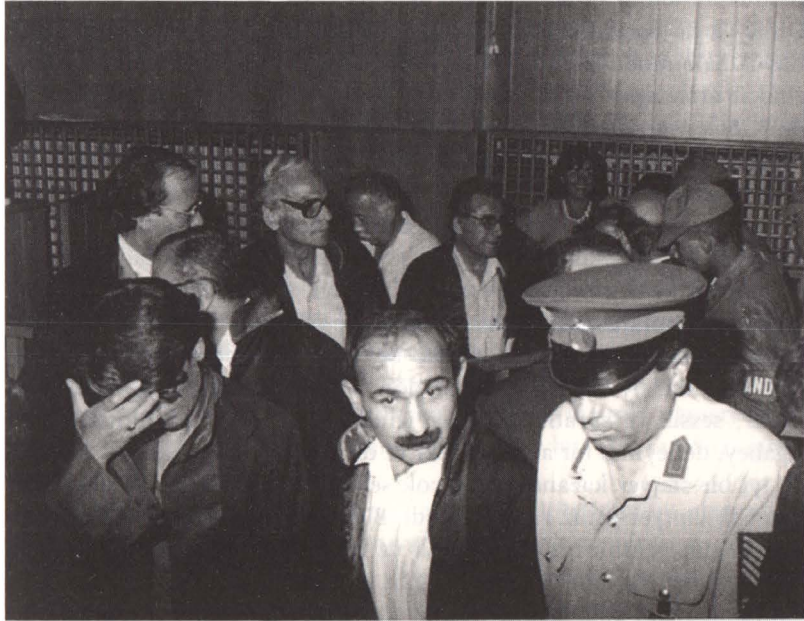

Belki de bu yazıyı özetleyebilmek için, başlığını “Halit Çelenk, Av. Halit Çelenk, Halit Ağabey” koymak daha uygun olurdu.

Bir sosyalist, mücadele insanı ve özellikle TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası)’ün avukatı olarak duydum adını ve de komşumuz Ramazan Baykurt’tan, o zaman TÖS Başkanı Fakir Baykurt’tan kendisi ile ilgili sohbette daha ayrıntılı ve sıcacık bilgiler... Bir sosyalistti, bir devrimciydi benim için önce Halit Çelenk. Hukuk fakültesine girdikten sonra avukatlığına ilişkin kimliği ağır basıyordu artık, henüz yüzünü görmediğim Avukat Halit Çelenk’in, 12 Mart darbesi de girince üniversite yıllarım arasına. Önce 1978’deki tartışmalı TÖB-DER Kongresi sırasında karşılaştım birdenbire Üstat Çelenk’le. Hem de duruşmada karşılıklı. Duruşma sonrası heyecan, ürkeklik ve saygı ile ismini ilk duyduğum günden beri hep aynı safta olacağımı düşündüğüm Halit Çelenk’le karşı karşıya gelmekten dolayı, belleğimde kalan duygunun adını “galiba avukat oluyorum” diye betimleyebiliyorum.

Çok geçmedi, 1978 yılı sonu başlayan sıkıyönetim mahkemeleri, 1980 darbesi yollarımızı buluşturdu. İlk kez İstanbul Taksim’de bir yazıhanede, DISK Davası hazırlığı için toplantıda yan yanaydık. Yıllardır gecikmiş bir tanışma ve olması gereken bir buluşmaydı benim için. Ve

sonrasında yıllar ne çabuk geçti. İstanbul-Selimiye, Ankara-Mamak, İstanbul-Metris, Ankara-DGM, toplantılar, telefonlar, görüşmeler, yazışmalar, duruşmalar, cezaevi önleri... Halit Ağabey'i aradık mı? Telefon geldi mi? Gelecek mi Halit Ağabey? Eh, sözcülüğü o yapacaksa sorun kalmadı. Duruşma sonrası akşam Mülkiyeliler... Tahliye sonrası İstanbul Barosu üzerindeki Çatı Restoran... Duruşma arası Selimiye Kışlası yanındaki Bir Tat Restoran...

TBKP Davası'nda Bahri Bayram Belen'le
DGM, Ankara, 1988

Halit Ağabey'i arabaya yetiştirelim. Şekibe Abla iyi mi? Ağabey, bugün kalsanız olmaz mı, çok yoruldunuz. Peki, sizi İstanbul-Ankara arası yeniden gençleştirdi... Davalarda sanıklar ve savunman arkadaşlar için güven, duruşmalarda hâkiminden savcısına ve bizlere öğretmen, sohbetlerde mütevazı bir İstanbul beyefendisi...

İstanbul beyefendisi ama aynı zamanda hep İstanbul'un misafiri oldu. Ne zaman İstanbul'a taşınacaksınız, hem İstanbul'un, hem bizlerin size ihtiyacı var, dedikse, "İstanbul, Ankara'nın yanında güzel, pahalı ve yorucu bir metres. Biz Şekibe Ablanız'da ve Ankara'da kalalım." dedi.

Bir gün kara yağız, kibar ve düzgün konuşup derdini iyi anlatan ama bir o kadar da çekingen bir genç geldi. Yazıhanemizde siyasal davalar çok olduğu için hem polisin, hem de sağ siyasi grup ve kişilerin gözüne batıyorduk. Bizi ister istemez tedbirli davranmaya zorlayan yerterince neden vardı. “Büronun ve sizlerin ismini Ankara’dan Av. Halit Çelenk’ten aldım. İyi bir avukatlık bürosunda staj yapmak istiyorum. Eğer uygunsa sizin yanınızda olabilir mi?” dedi. Halit Ağabey’in bu yönlendirmesi bizi hem onurlandırdı, hem de sevindirdi. Tabii ki tereddütsüz kabul ettik. Celadet, büroda staja başladı. Bir süre sonra DİSK ya da Barış Derneği Davası için İstanbul’da bizim yazıhanenin büyük salonunda Halit Ağabey, Atilla Coşkun, Ergin Cinmen ve diğer avukat arkadaşlar ile oturuyoruz. Salonun kapısından Celadet göründü. Gözleri ve vücut dili ile Halit Ağabey’e “Hoş geldiniz” dedi. Biz de müteşekkire ve hoşnut bir eda ile “Halit Ağabey, sağolun, bize gerçekten iyi ve çalışkan bir stajyer kazandırdınız, ama o burada çalışmaktan memnun mu, bilmiyoruz” dedik. Halit Ağabey sessiz ama başını hafifçe öne eğerek, belleğini yoklayıp endişeyle olayı kavramaya çalışırken; bu durumdan fara tutulmuş tavşan tedirginliği, en azından ad kullanarak bizi aldattığını düşüneceğimiz endişesi ile mahcup Celadet’in çaresizliği, zemheri soğuğu estirdi odada. Beyinler birdenbire sorular sordu, akıl yürütmeler, olayla ilgili geri dönüşler, olasılıklar, çarpımlar, bölmelemler, sessiz ve süratli saniyeler içinde ortak çözüm bulundu. Halit Ağabey, deneyimli bir avukat, zeki ve duyarlı bir insan zarafeti ile “Ben de iyi bir stajyer kazandığınıza çok sevindim. Ama artık onu siz benden çok tanıyorsunuz zaten...” dedi. Biz de “Sağolun, tabii ki...” dedik. Birkaç gün üzerimizdeki şaşkınlık ve tedirginliği atamadık. Sonradan Halit Ağabey, Sevgili Celadet’i o gün hatırlamadığını itiraf etti. Biz de hatırlamadığını anlamıştık. Çünkü Ankara’da bir toplantı sonrası dinleyici olan Celadet, ailesi de İstanbul’da olduğu için gidip konuşmacı üstattan İstanbul için bir tavsiye istemiş, kendisi de ilk aklına gelen bizim adımızı vermişti. Halit Ağabey sayesinde iyi bir stajyer, güzel bir dost kazanmıştık.

Selimiye’de o gün duruşma erken bitmiş olmalı. Öğleden sonra Moda’da, şimdiki Kadıköy Belediye Tesisleri’nin bulunduğu restoranda yemek yedik. Ağaçların serin gölgesi, Moda koyunun esintisi biraz da rakılamaya olanak verdi. Aşka, yaşama ve sanata ilişkin konuşmaya zaman kaldı. Yaşamlarının önemli bir bölümünü insanlara ve insanların mutluluğuna ayırmaya çalışan insanların bazen kendi yaşamlarını nasıl ertelediklerini fark ettiğim zamanlardandır o gün. Yıllardır İstanbul’da, Ankara’da yüz yüze, telefonla görüşürüz. Severiz, sayarız. Ken-

disinin ve Şekibe Abla'nın hatırını, sağlığını, keyfini sorarız. Takip ettiğimiz davalar ya da diğerlerine, dünyaya ve ülkemize dair konuşuruz. Ama Halit Ağabey'den Eski Yunan'da Vidyus'un (Muhtemelen yazılışı farklı da olabilir.) yaşamına ve aşka dair konuşmaya fırsat olmamıştı.

Barış Davası'nı *Tercüman* gazetesindeki köşesinde, her gün aralıksız, bıkmak usanmak bilmeden, sosyalizme, Türk soluna, devrimcilerine, aydınlarına, yazar ve şairlerine saldırı zemini yapmış bir muhabiri de konuşurken, kalemini özellikle bu dava nedeniyle bir silah gibi kendisine çevirdiği Nâzım'ı, Nâzım'ın kendisine benzeri saldırıyı yapan Peyami Safa'ya yazdığı şiirini, aşklarını da konuştuk. İlk kez Cemil Meriç'in 'Bize Göre Kadın' şiirini Halit Ağabey'den duydum. Sanıyorum Fransızca öğretmeni, Cemil Meriç'i Antakya Lisesi'nden tanıyordu. Nâzım'ın kadınlar üzerine yazdığı şiirlerle yarışacak coşkudaki dizelerini Halit Ağabey'in içten, mükemmel yorumu ile dinlediğimde Cemil Meriç'i yeniden keşfetme yoluna düştüm. Ve o muhteşem şiiri Cemil Meriç ile ilgili hiçbir kitapta ve yazıda göremedim.

Yaşamını emek ve insana, avukatlığını insan hakları ve özgürlük mücadelesine adanmış çelebi bilgenin, emeksiz şeyleri de sevdiğini söylemeliyim. Bunu fenni metotlarla ikrar ettirdiğimi düşündükçe keyif alırım (!) 12 Eylül fırtınası ve Kutlu-Sargın Davası bitince bir süre uzak kaldık. "Halit Ağabey, görünmüyorsun. Sizi görmek için yeni bir darbe mi yapalım?" dedim. "Bahriciğim, bu ara biraz torunla uğraşıyorum. Torunu çok seviyorum, çünkü emeksiz bir şey bu. Paranın faizi gibi... Bu da güzel oluyormuş." dedi.

Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne büyük bölümünü olağanüstü rejimlerle yaşayan ülkemizin son yarım yüzyıllık tarihinin, insan hakları ve özgürlük mücadelesinde, mücadelenin neferlerinin özgürlük umutlarında, anaların oğullarına ve kızlarına kavuşma mutluluklarında onun emeği var.

Güzel ve zarif insan, usta hukukçu, ülkemiz ve dünya insanlarının yüz aklarından, aşkı kadınlar ve üreten tüm canlılarda keşfetmiş bilge bir kişidir Halit Çelenk, Üstat Halit Ağabey...

Yıkım Resimleri

Cihat Aral

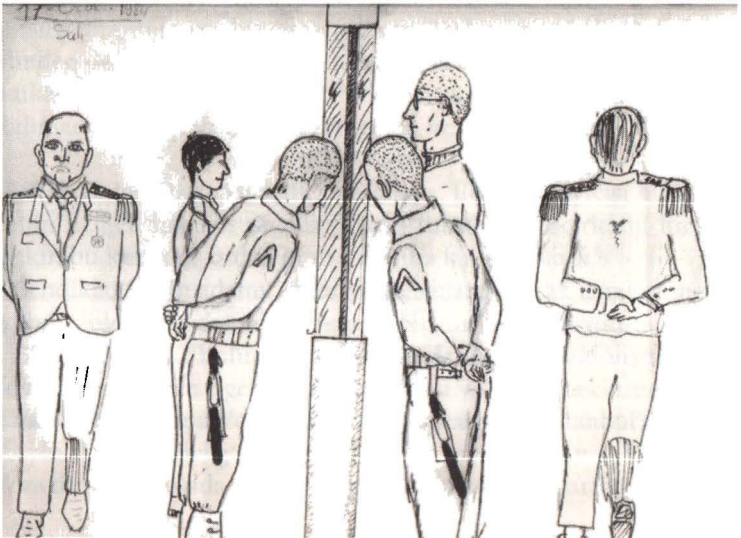
Bir ulusun sahip olduğu tüm insani değerlerini baştan aşağı yıkan, geleceğini olumsuz ve onarılmaz biçimde etkileyen 12 Eylül darbe döneminin sadece anılarda kalması ne kadar doğrudur? Bu tarihten önce si ve sonrasındaki süreçler acısıyla, tatlısıyla yaşanan olaylar olarak salt belleklerde kalmayacak şüphesiz. Konuşulacak, yazılacak bilimsel çözümlmeleri tarihin gerçekleri olarak gelecek kuşakları aydınlatacak. Sanatsal yaratıma ve üretime kaynak oluşturacak.

Bu toplumsal yıkım dönemlerini yaşamış '68 kuşağından biri olarak, anıların belleğimde tutsak kalmasına izin vermedim. Ancak bu anıları bir yakınma fırsatı olarak da kullanmadım eş dost toplantılarında. Bir sanatçının gözlem gücüyle olaylara tanık oldum birebir ve o insanlarla birlikte yaşadım; sırasında acı, sırasında trajikomik olayları. İzlenimlerimi yüzlerce kâğıda aktardım içeri alınışından ta ki tahliye olduğum gün, kafeste tutulduğum ana kadar. Her bir desenim o ayrılış günü kafeste görevlilerce parça parça edilip havaya savrulduğunda, bir yaşam zamanının yok ediliş anı, her tuvalin başına geçtiğimde düşüncelerimde o anın yakıcılığını canlandırır; avukatım olan o değerli hukuk insanının, Halit Bey'in her duruşma sonrası gözü ve yüreğiyle salıverilmemi gözleyen eşim Zehra'ya söylediği "Söylemeye dilim varmı-

yor, söylemesi zor ama yıllarca içeride yatan şairler, yazarlar tiyatro sanatçılarının olduğunu biliyoruz, bunu dilemiyorum, fakat bir ressamın da bu olaylara tanık olması, tarihe tanıklık etmesi de gerekli” biçimindeki ifadesi bana “yıkım resimleri”nin gerçekleşmesinde yol göstermiş, her temanın ele alınışında ışık tutmuştur. 1984’ün Nisan ayında tahliye oldum ve o havaya savrulan desenlerden yola çıktım. Dokuz yıl bu söylemin eşliğinde çalıştım. Yıllar sonra açtığım “Yıkım Resimleri” sergisi işte bu ışıkla oluştu ve sergimi Halit Çelenk’e adadım.

Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi’ne girdiğim günden ayrılışa kadar bir gün olsun aksatmadan görüşme günlerine gelen ve savunmamı üstlenen, bir yandan da 12 Eylül yıkımına karşı hukuk savaşımı veren ve yıllardır yazılarından tanıdığım bu değerli insanı şahsen ilk kez tel örgülerin arkasındayken gördüm. Yukarıda söz konusu söylem işte bu kafes arkası günlerden sonra belleğime kazınan, yaşamımda derin bir iz bırakan ve aynı zamanda bana güç ve cesaret veren bir idealin ışıktı.

Ayrıca her biri ayrı bir anlamı ve öğretici değeri olan o tel örgüler arkası görüşme günlerinden kalan anıların tamamı hiçbir zaman unutulmadı. O günlerde henüz 12 yaşında olan oğlumun bu görüşme günlerindeki görüntüsü; Ankara’nın soğuk kış ayazının ipek tenine yansımış ifadesi ile kucaklaşmaya ve hasret gidermeye susamış güzlerinin tel kafes engeliyle karşılaşması ve benim her görüşme sonu koğuşa dönüşe kadar o loş koridorlardan bir azap labirentini kat edişim... Dışarıdakiler ve içeridekiler hep birlikte acı çektiler.

İşte henüz 12 yaşındaki bu çocuk o anın tüm görüntüsünü belleğinde tutup görüşme gününün hemen ardından çocuksu fakat insani bir duyarlılıkla ve gerçeklikle kâğıda aktarır.

Çizmiş olduğu bu desenleri dışarıya çıktıktan sonra gördüm. Ve gerçekten o görüşme anını bütün açıklığıyla, yalın bir anlatımla gösteren bu desenlerden Halit Bey'e söz ettiğimde heyecanlanan Halit Bey, bütün hukuk savaşımı sırasında tutuklularla yakınları arasında yapılan konuşmaların askerler tarafından yakın mesafeden dinlenmesine insan hakları bağlamında karşı durduğunu, her defasında ilgililere bu konuyu iletildiğini, kendisine verilen yanıtlarda ise konuşmaların kesinlikle dinlenmediği yolunda olduğunu söylemişti. Birkaç yıl sonra Halit Bey o sıralar yayımlayacağı bir kitabında aynı konu geçtiği için çocuk gözlemiyle içerideki durumu yansıtan desenleri kitapta kullanmak için bizden istedi. Ancak özenle koruduğumuz bu desenleri ne yazık ki bütün atölyeyi ve evi didik didik aramamıza karşın bulamadık. Ne rastlantı ki bir ay önce yeni atölye mekânımıza taşınırken rastlaştık bu desenlerle ve işte şimdi bu kitap için gönderiyorum. Dilerim bu sefer de geç kalmamışımdır.

Aradan yıllar geçti. Eşim ve ben yıllar boyu o karanlık günlerin acı tortularından kurtulmak ve dolayısıyla kendimize güzel zamanlar yaratmak, sevdiğimiz güzel insanın izlerini yaşamımızda sürekli kılmak için her sabah Halit Bey usulünde çay demlemeyi hiçbir zaman ihmal etmedik...

Doğan Özgüden

1962 yılı, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde müstesna bir yer taşır. 1962, yıllar yılı, özel yaşamında ya da çeşitli sosyal ve mesleki mücadele alanlarında sol tavır almış, tüm baskılara rağmen bu tavrında ödünsüz direnmiş on binlerce insanın “vakit erişti” diyerek Türkiye özelinden doğmuş bir partiye binlerle akmaya başladığı yıldır. En başta sendikacılar olmak üzere, işçisi, hukukçusu, gazetecisi, sanatçısı, yazarı, bilimadamıyla, Türkiye’nin en seçkin ve en yürekli insanlarıdır bunlar.

Türkiye İşçi Partisi’nin ilk militanları, ilk örgütleyicisi bu insanlar, ülkenin hemen her köşesinde, yılların tutsaklık zincirlerini kırarak akın akın bu kurtuluş ordusunun saflarına katılıyorlardı.

Sendikacı, bilimadamı, yazar ya da sanatçı olarak isimleri medyada duyulmuş olanların dışında herkes birbirinin meçhulüydü.

Bu büyük 1962 buluşmasına ben de İzmir’den katılmıştım. O sırada *Öncü* gazetesinin Ege Bölgesi temsilcisi ve *Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu* Yönetim Kurulu üyesiydim. İstanbul’da Mehmet Ali Aybar’la uzun bir görüşmeden sonra partiye katılarak hemen İzmir İl Yönetim Kurulu’nda görev almıştım. Bir yandan partiyi örgütlemek,

öte yandan TCK'nın 141 ve 142. maddelerini kaldırtma kampanyasını yaygınlaştırmak için özellikle gecekondu bölgelerinde geceli gündüzlü uğraş veriyorduk Nitekim, bu uğraş kısa zamanda meyvesini verecek ve 1963 yerel seçimlerinde Gültepe halkı Türkiye'nin ilk sosyalist belediye meclisini seçecekti.

Halit Çelenk'in adını ilk kez İzmir'deki partili avukat arkadaşlardan duymuştum. Bu değerli hukukçumuzun, eşi Şekibe Çelenk'le birlikte parti saflarında yer almış olmasından dolayı sevinçliydim.

Daha sonra gazeteci, sendikacı ve partili olarak Ankara'ya sık sık yaptığım ziyaretler sırasında efsanevi Sendikacı Fukara Tahir (Öztürk) ve Uğur Cankoçak gibi çok değerli partililerle birlikte, Çelenkleri şahsen tanıma imkânı da bulmuştum. İnsan ilişkileri sıcak, konularına hâkim ve ilk karşılaşmada muhattabı üzerinde derin saygı ve güven uyandıran kişilikleriyle Ankara örgütünde ayrı bir yerleri vardı.

1963 yılında Aybar'ın ısrarı üzerine, Genel Merkez Basın Büro-su'nda görev almak üzere İzmir'den ayrılıp İstanbul'a yerleşmek zorunda kalmıştım. Sabah 6'dan 14'e kadar *Gece Postası* gazetesini yayına hazırlıyor, o saatten sonra da gecenin geç saatlerine kadar tüm zamanımı parti ve sendika çalışmalarına veriyordum. Birlikte çalıştığım günlerde Aybar'ın, Halit Çelenk ve Şekibe Çelenk'ten hep takdir ve sevgiyle bahsettiğini çok iyi anımsıyorum. Hukuki konular söz konusu olduğunda mutlaka Ankara'yla temasa geçerek Halit Çelenk'in görüşünü istiyordu.

17 Kasım 1963 yerel seçimlerine katılmaya karar verildiğinde, partinin en kısa zamanda birçok ilde örgütlenmeyi tamamlaması gerekiyordu. Bu örgütlenme işinin başarılmasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden ayrılarak TIP saflarına geçmiş olan Senatör Niyazi Ağırnaslı en büyük rolü oynuyordu. Bu zorlu işin üstesinden gelebileceği düşünülen bir başka önemli isim Halit Çelenk'ti. Nitekim partinin Samsun ve çevresindeki örgütlenmesini kısa zamanda başaracaktı.

Seçimlerde büyük bir sayısal başarı elde edilememişse de, Türkiye İşçi Partisi'nin, sosyalist hareketin sesi ilk kez devlet radyolarından Türkiye halkına duyurulmuş, 1965 genel seçimlerindeki başarısının temelleri atılmıştı. Partinin radyoda sesini duyuran 15 partiliden biri de Şekibe Çelenk'ti.

Yerel seçimlerden hemen sonra, hiç vakit kaybetmeden, TIP'in 1. Büyük Kongresi hazırlıklarına başlanmıştı. Kongreye sunulacak olan yeni TIP program taslağının ve 141-142. maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvurunun hazırlıkları artık tüm zamanımızı alıyordu.

Parti, kitle tabanında güçlendikçe, parti yönetiminde de otoriter, hizipçi, tasfiyeci eğilimler giderek kendisini hissettirmeye başlamıştı. Halit Çelenk'le ortak yazgımız; birlikte nasıl partinin ilk örgütlenme ve güçlenme sürecine katkıda bulunmuş militanlar olma onurunu paylaştıysak, hemen ardından patlak veren anti-demokratik, merkezizetçi süreçte de arka arkaya boy hedefi olma burukluğunu paylaştık.

1964'teki 1. Büyük Kongre'den sonra, benim de dahil olduğum ilk muhalefet grubu partiden uzaklaştırıldı. Tasfiye edilen diğer arkadaşlar; Fethi Naci, İsmet Sungurbey, Edip Cansever, Ömür Candaş, Muzafer Buyrukçu, Demir Özlü, Ali Yaşar ve Nurettin Akan'dı. Suçumuz, yönetim kurulu seçimlerinde bilinç, yetenek ve özveri kriterleri hiçe sayılarak sırf profesyonel sendika yöneticilerinin sayısal egemenliğini garantilemek için "çift sandıklı oylama" uygulanmasına ve parti gençlik kollarının genel yönetim kurulunda temsilinin engellenmesine karşı çıkmış olmamızdı.

TİP'li yıllar, İbrahim Balaban Resim Sergisi, 1963
Soldan birinci (Ön sıra): Halit Çelenk. Sağdan sola (Ayakta): Yunus Koçak, Orhan Arsal, Salih Özkarabey ve Mehmet Ali Aybar

Bu arada, TİP'in sesini radyolarda ilk kez en başarılı şekilde yükseltmiş olan eski Genel Sekreter Orhan Arsal ile partinin ilk kez parlamentoda temsilini ve illerde hızla örgütlenmesini sağlamış olan Sena-

tör Niyazi Ağırnaslı da, örgütle ağırlık kazanabilecekleri endişesiyle ve sudan nedenlerle partiden uzaklaştırıldılar.

Bundan iki yıl sonra, parti yönetiminin giriştiği ikinci büyük tasfiye hareketinde boy hedefi olanların başında ise Genel Yönetim Kurulu Üyesi Halit Çelenk ve Şekibe Çelenk gelecekti. Çelenkler'in parti üst organlarında tabi tutuldukları sorgulamalar, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde gerçekten birer kara sayfadır. Halit Çelenk, parti yaşamını anlatan *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi: Yaşadıklarım* kitabında bunları ayrıntılı biçimde belgeleyerek tarihsel bir görevi yerine getirmiştir.

Tabii ki, TIP'ten tasfiye edilenlerin büyük çoğunluğu, partisiz de kalsalar, hiçbir zaman pasifize olmadılar, kavgadan çekilmediler, devrimci ve demokratik mücadelelerini kendi meslek dallarında, demokratik kitle örgütlerinde aynı kararlılıkla sürdürdüler. Bunların başında ise hiç kuşkusuz Halit Çelenk gelir.

12 Mart 1971 darbesi bizi siyasal göçe zorladığında, Türkiye'deki faşizan baskıları dünya kamuoyuna duyurabilmek için Demokratik Direniş Hareketi'ni kurmuştuk. Türkiye'den gizlice gönderilen işkence belgelerini, mahkeme tutanaklarını, tanıklıkları yabancı dillere çevirerek Avrupa Konseyi'ne, Avrupa Parlamentosu'na, insan hakları kuruluşlarına ve basına iletiyorduk. Türkiye'deki büyük hukuk mücadelesinin referans ismi hep Halit Çelenk idi...

O, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarının acısını tüm devrimciler adına tek başına yaşadı. İstanbul Adliyesi'nde Deniz Gezmiş'le son görüşmemizi anımsıyorum. Kavgada arkadaşları teker teker katlediliyordu... 6. Filo ziyaretine karşı *Anı'ta* yazdığım bir yazıdan dolayı ağır cezada yargılanma sırası bekliyordum. Bir ihbar üzerine yakalanan Deniz'i mevcutlu getirmişlerdi. Ayaküstü kısaca konuşabildik. "Beni de yaşatmayacaklar," diyordu! Gözlerinde hüznün, dudaklarında buruk bir gülümseme, ama dimdik... Yaşatmadılar. Deniz'in ve yoldaşlarının yaşamda kalması için en büyük mücadeleyi Halit Çelenk verdi. Ve onları onurlu son yolculuğa da aynı büyüklükte bir metanetle uğurladı.

12 Mart darbesinden sonra 1974'te yayınlanan *1. THKO Davası Mahkeme Dosyası*, bir yerde, Deniz Gezmiş ve arkadaşları adına Halit Çelenk ve diğer onurlu avukatlarımızın faşizme karşı verdiği hukuk mücadelesinin bir destanıdır.

12 Eylül cuntası, bizim gibi siyasal sürgünde bulunan yüzlerce muhalifi, Vatandaşlık Yasası'nda değişiklik yaparak, özel kararnamelerle vatandaşlıktan çıkartmıştı.

Binlerce devrimcinin, demokratin savunmasını üstlenen Halit Çelenk'in bu davaları nasıl bir özveri, ciddiyet ve sorumluluk duygusuyla izlediğine 90'lı yıllarda İnci'yle benim "vatandaşlık" kavgamızda bizzat tanık oldum.

Bu uygulamanın iptali için Danıştay'da açtığımız dava, Milli Güvenlik Konseyi'nin ve onun hükümetinin kararları aleyhine dava açılmayacağı gerekçesiyle, 1990 yılında reddedilmişti. Red kararı ikiye karşı üç oyla alınmıştı. Davayı, Türkiye İşçi Partisi'nde birlikte mücadele verdiğimiz bir avukat arkadaşımıza emanet etmiştik. İnaniyorum ki, murafaada (duruşmada) avukatımız hazır bulunup doğru dürüst bir savunma yapmış olsaydı, karar lehimize de çıkabilir, üstelik bu aynı konudaki başka davalar için bir emsal karar olabilirdi. Ne ki, murafaaya katılmak ya da bir başka avukatı görevlendirmek zahmetine dahi katlanmamıştı.

Bu sorumsuz tavrın sonuçlarının sarsıntısı epey sürdü. Nihayet, yoğun çalışmaları ve mücadelesi içinde kendisine yeni bir yük yüklemekten çekine çekine Halit Çelenk'le temasa geçtik. *Anı*'taki yazı ve yayınlarımızdan, Türkiye dışındaki faaliyetlerimizden ötürü İstanbul, Ankara ve Diyarbakır Adli ve Askeri Mahkemelerinde otuzu aşkın dava dosyası ve sıkıyönetim komutanlıklarınca hakkımızda verilmiş birçok tahdit kararı vardı.

Halit Çelenk, hiç tereddüt etmeden talebimizi kabul etti. Aylarca Ankara, İstanbul ve Diyarbakır arasında mekik dokuyarak, tüm bu dosyaları tek tek gün ışığına çıkardı.

Nasıl uğraştığına örnek olsun diye, 23 Mayıs 1992 tarihli mektubundan şu satırları alıyorum:

"İstanbul Birinci Ordu, Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı, İstanbul 3 Nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi ve İstanbul Sıkıyönetim Askeri Savcılıkları tarafından konulan tahditler, birçok başvurular, gidip gelmeler, izlemeler sonunda kaldırıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın tahdidinin kaldırılması için yeniden İstanbul'a gittim... Sultanahmet dosya mahzenine indik... İstanbul'da bu araştırmayı yaparken bir yeni tahdit çıktı. O da İçişleri Bakanlığı'nın 26.11.1988 günlü tahdit yazısı, şimdi bunun için de İçişleri Bakanlığı'na başvuruyorum."

Vatandaşlıktan atılmamıza neden olan yasanın kaldırılmasından sonra, Türkiye'ye dönmemiz halinde tüm bu dava dosyalarından ötürü başımızın derde girmeyeceğine dair Dışişleri Bakanlığı'ndan yazılı güvence istedik. Bunun yanıtını alabilmek için de Halit Çelenk aylarca uğraştı. Örneğin, 17 Mayıs 1994 tarihli mektubunda şöyle diyordu:

“Hikmet Çetin Bey’le görüşmek için randevu istedim, yazdırdım, bekliyorum... Burada uygulamalar ilkel. Bu sürüyor da. Ama ne yaparsınız, burada yaşadıkça bunlarla mücadele etmek zorunda kalıyorsunuz...”

Aradan 10 yılı aşkın zaman geçti. Hikmet Çetin bize bir yanıt vermeden bakanlıktan düştü, ondan sonra Mümtaz Soysallar, İsmail Cemler geldi geçti, ama bizim dilekçelerimize hâlâ herhangi bir yanıt gelmedi.

Üstüne üstlük, 12 Mart darbesinin 30. yıldönümünde bir dergiye yazdığım yazıdan dolayı “orduya hakaret” iddiasıyla yeni bir dava açıldı, yurda döner dönmez sınırda tutuklanmam için mahkemece müzekkere çıkartıldı.

Sonuç olarak, İnci’yle ben hâlâ siyasal sürgündeyiz... Halit Çelenk’in dediği gibi, ilkelilikler hâlâ sürüyor.

Bu nedenledir ki, Türkiye’de Halit Çelenk’i kucaklayıp, gerek bizim için, gerekse tüm devrimci ve demokratlar için insanüstü uğraşlarından ötürü kendisine bizzat teşekkür edemedim.

Bu yazıda bu görevi yerine getiriyorum:

Sağol Sevgili Halit Çelenk! İlkelliklere rağmen yılmayan, adalet ve demokrasi mücadelesinden asla ödün vermeyen müstesna hukukçu, saygıdeğer insan, ebedi-ezeli militan, daha nice yıllara...

Avukatlık Mesleğinin Büyük Ustası:

Halit Çelenk

Erşen Sansal

Avukatlık mesleği, rütbesi olmayan bir meslektir. Avukat, mesleğe ilk başladığı gün de avukattır; onlarca yılı geride bıraksa, mesleğin doruğuna ulaşsa da gene sadece avukattır. Bunun bir nedeni, avukatlığın serbest ve bağımsız bir meslek olmasıdır. Bir başka nedeni ise, belki de avukatlıkta doruğu tanımlamanın çok zor olmasıdır.

İşte, mesleğin Sayın Halit Çelenk'te somutlaşan bu olgusu, ne kadar derin ve geniş boyutlar taşısa da, "avukat" sözcüğünün sınırları içine sığdırılmak durumundadır.

Ayrıntıları bir yana bırakırsak avukatlık, adaleti gerçekleştirme işleminin ve işlevinin vazgeçilmez bir unsurudur. Avukatsız bakılmış olan bir davada verilen karar, sonuçta ne denli yasalara uygun bulunursa bulunsun, kişinin haklarının savunulması gibi, yargıya ulaşmanın en temel öğelerinden birini taşımadığı sürece, bir yanı aksak kalır.

Hükmü veren elbette yargıçtır. Yargıçlar tarafsız, mahkemeler bağımsızdır. Ama bu tür sözler, çoğu zaman iyi niyetle söylenmiş dilekler olmaktan öteye geçmez. Yargının adalet ile örtüşmemesi, adaletin başlıca sorunudur. Bu sorunlar hiçbir zaman tam olarak giderilemez. Çözülen sorunların bıraktığı boşluk, arkadan gelen yeni sorunlarla doldu-

rulur. Bu yeni sorunlar da hep çözümlenmek içindir. Adaletin sorunlarını gidermeye tek başına devletin gücü yetmez. Çünkü adalet, onu dağıtmakla yükümlü olanların kendi anlayışlarınca yerine getirdikleri fonksiyonları ile gerçekleşmez. Adalet, onun gerçekleşmesini bekleyenlerin, ondan nasibini almak isteyenlerin umduklarını verebildiği ölçüde “adalet” olmaya yaklaşır. İşte, avukatın fonksiyonu bu noktada ortaya çıkar ve adalet gerçekleşebildiği oranda, kendi sorunlarından da sıyrılmış olur.

Bunu özet olarak söylemek gerekirse, bireyin ve toplumun adalet beklentilerinin gerçekleşmesini sağlamak, adaleti sosyal bir çerçeve içinde görüp, kişide ya da somut olayda gerçekleşen adaleti toplumun bir kazanımı haline getirebilmektir. Ancak böylece özetleyip geçtiğimiz şeyi ve onu başarabilmenin ne denli zor, ne denli çileli olduğunu ayrıca belirtmeye sanırım ki gerek yoktur. Toplumsal önemi olan bir davada, kestirmeden söylersek, siyasi bir davada savunma görevini üstlenen bir avukat, kendisinin o davada bulunmasının nedenlerini bütün boyutları ile idrak edebilmiş midir acaba? Bu soruya çoğu kez olumlu yanıt vermek pek zordur.

Adaletin, insanın yaşam çizgisi ile ortak, güdümlü ve öyle olduğu için de yanılığın tecellisi, Sayın Halit Çelenk’in en büyük acıları yaşamasına da neden olmuştur. Ancak, koşullar ne kadar ağır da olsa, üstat, etik doğruları ve toplumsal değerleri, adaletin gerekleri ile birlikte savunmuştur.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları hakkındaki davanın, Askeri Yargıtay 2. Dairesi’nde yapılan duruşması sırasında, konu, solcuların ahlak anlayışlarına geldiğinde Halit Bey, elindeki kâğıtları bıraktı ve anlattı. Mamak Askeri Cezaevi’nde tutuklu olan bir genç, görüş sırasında, nişanlısına cezaevindeki görevlinin yakışık almayan biçimde konuştuğunu, kendisinin tutuklu olması nedeniyle bir şey yapamadığını, fakat bu görevlinin uyarılmasını istediğini, eğer bir daha böyle bir davranışını duyarsa, her türlü olanağı kullanarak en ağır tepkiyi göstereceğini söylediğini anlattı, sesi titriyordu ve “İşte solcuların ahlak anlayışı budur.” dedi.

Bir avukat olarak Halit Çelenk olgusu, pek çok bileşenin en uyumlu biçimde buluşması ile oluşmuştur. Sabırlı ve kararlı bir ileriye görüş,engin sosyal/siyasal birikim, derin hukuk bilgisinin oluşturduğu bir yapıdır bu. Ancak bunları, Halit Çelenk’te, yalnızca bir hukuk adamının sahip olduğu ya da olabileceği üstün bir hukuksal donanımdan ibaret göremeyiz. Sayın Çelenk, değerleri avukatlık için biçimlendirmek ve avukathıya uyarlayarak kullanmak konusunda ustalığını kanıtlamıştır.

Hukuk fakültelerinde öğrenci, hâkimlik mesleği esas alınarak eğitilir, avukattan/avukatlıktan hiç bahis geçmez. Oysa avukatlık mesleğinin kendine özgü nitelikleri ve gereklilikleri vardır; örneğin, etkileycilik gibi. Konuşurken olduğu kadar, yazarken de etkili olmak mesleğin önemli gerekliliklerinden biridir. Ancak Halit Çelenk'te bu gereklilikler, yalnızca bu kadardan ibaret kalmaz; inandırıcılık olgusu, yaşamının gerçeği ile topluma yansır ve onunla bütünleşir. Dahası, bir yaşamı avukat gibi görmek, avukat gibi yaşamak. İşte böylece yaratılan bir avukatlık olgusunun meslekte bırakacağı derin izler ve topluma katacağı çok şeyler vardır. Bunlar ancak Sayın Halit Çelenk'in esinleri ile birlikte düşünülebilecek meziyetlerdir.

Mesleğinde 40. yılını doldurması nedeniyle onurluk verilirken, Ankara, 2001

Avukatlığın etkileyciliği onun sanat yanıdır. Avukatın, bir davayı izlerken uyguladığı strateji, onun mesleki yeteneğidir. Etkileyciliği ete kemiğe kavuşturan ise, avukatın sezgileri, ulaşmaya çalıştığı sonucu paylaşılır kılma çabasıdır. Avukatın bir davayı nasıl izleyeceği, savunma ana eksenini nasıl oluşturacağı konusunda, hukuk fakültelerinde öğrenciye hiçbir şey öğretilmez. Belki doğal olan da budur; çünkü hukuk fakülteleri, başlıca bilimsel eğitim verme yerleridir, öyle olmalıdır. Avukatlık mesleğinin sanat yanı, hukuk fakültelerinin ilgi alanı

içinde değildir. O halde bu gelişmenin sağlanacağı yer, avukatlık eğitimi yaptıran kurumlar olmalıdır, biçiminde düşünülebilir. Fakat ne yazık ki, bugün pek çok baroda bu eğitimin hakkı verilerek yaptırılabilmediğinden söz etmek olanaksızdır. Örneğin, savunmanın yapısı nasıl kurulur, savunma nasıl hazırlanır, sözlü savunma ne işe yarar, sözlü savunmada amaç nedir? Avukatlık stajı bunları vermekten hâlâ oldukça uzaktır.

1969 yılının ilk günlerinde, ODTÜ Rektörlük Binası'nın önünde ABD Büyükelçisi Commer'in arabası yakıldı. Bir süre sonra, bu olay ile ilgili dava açıldı. Davaya Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde bakılıyordu. Davaya katılan avukatların sayısı yetmişin üstündeydi. Bu, bir davada o tarihe kadar görülen en kalabalık avukat katılımıydı. Yani, ülkenin bağımsızlığına sahip çıkan gençlere avukatların desteği tamdı. Avukatların sözcülüğünü Sayın Halit Çelenk yapıyordu. Yalnızca ağır ceza mahkemesinin salonunu değil, Anafartalar Adliyesi'nin bütün koridorlarını dolduran kalabalık, adliyenin dışına taşmış, Samanpazarı'na kadar ulaşmıştı. Savunma kadrosunun başında Halit Bey'in bulunması, tüm bu insanlarda bir güven duygusu yaratmıştı. Duruşmanın sonuna doğru sıra, savunmayı dinlemeye gelmişti. Halit Bey'in, o güven veren ses tonu ve zarif hareketleri ile heyetin dikkatleri Halit Bey'in üzerindedeydi. Yaptığı savunma ise enfes bir hukuk ziyafeti idi. Bütün salon büyülenmiş gibiydi. Mahkeme, tahliye talebini görüşmek için müzakereye çekilmişti. Kolay değil; dava, Türkiye ile ABD arasında savaş çıkmasına neden olabilecek gerginlik yaratmak iddiası ile açılmıştı. İki aydır bütün kamuoyu Commer'in arabasının yakılmasını konuşuyor, bütün gazeteler, sayfalarını neredeyse bu olay ile dolduruyordu. Kurul, müzakereden çıktı. Mahkeme Başkanı, tahliye kararı verilecek mi, verilmeyecek mi beklentisi ile salonda heyecan yaratan kararını açıkladı. Gençlerin tahliyelerine karar verilmişti. Salonda bir alkış tufanı koptu. Salondaki gençler "Türkiye'de hakimler var" diye bağırıyorlardı. O günden beri Halit Bey'in kulaklarını çınlattığına inandığım o alkışlar, yalnızca usta bir meslek adamını takdirin değil, bunun yanı sıra, yargıyı adalet temeline oturtmaya gösterilen özen ve çabanın takdirinin de ifadesiydi.

Avukatlık mesleğinin büyük ustası Halit Çelenk'i, yalnızca bir meslek adamı olarak görmek -o meslek ne kadar geniş bir alanı kapsıyor da olsa- yetersizdir ve haksızlıktır. Hukuksal mücadelede ve adalet inancının bilinçlere yazılmasında Sayın Halit Çelenk kendisini ister tanısın ister tanımasın, çevresinde ona güvenen bir kitle yaratmış ve o kitleye öncülük etmiştir. Bu yalnızca, kendisinin müvekkil çevresi için

değil, onun demokrasi, insan hakları, barış gibi hukuksal etkinlik gösterdiği sosyal bir alan ve yargı organı için de geçerlidir. Yaptığı işe her zaman güven, saygı uyandırmıştır. Üstat Halit Çelenk, avukat yapısını insani değerlerle de bezemiştir. Kararlı, fakat hırçın olmayan, kibarlıkla donatılmış bir avukatlık...

Halit Çelenk'in gerek yazılı, gerekse sözlü savunmalarında edebi bir üslup göze çarpar. Bunun, anlatımını daha güçlü kılmak için kullandığı bir yöntem olmaktan öte, kişiliğini yansıtan bir nitelik olduğu da dikkatlerden kaçmaz. Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası'nın savunmasındaki; "Faşizm sivilce çıkarıyor", "Kimdir bu Demirel?" gibi bölümler, bunun örnekleridir.

"Tarihsel gelişme doğrultusu ezilenlerden yana. Bu bir doğa yasası, toplum yasası. Bunu anlamayanlar, anlamazlıktan gelenler, çıkarları anlamalarına engel olanlar, kendi menfur çıkarları, iğrenç kişilikleri ile tarihin mezarlığına gidecekler. Ama mazlum milletler, ezilen sınıflar yaşayacak. Bu akıbeti hiçbir güç önleyemeyecek. Bir maymun sırtmasından insanca bir gülüşün çıkışı bile bunu anlamaya yeter." ("Yenilmeyenler", *Cumhuriyet*, 26.2.1974.) Halit Çelenk'in usta anlatımındaki edebi estetik, mantıksal doğrunun kanıtıdır.

Üstat Çelenk'in özelliklerinden biri de, savunduğu kişileri, yalnızca ceza tehdidinden kurtaracak sağlam bir zırh oluşturarak, bilimsel görüşlere dayalı, açık vermeyen bir mantık sağlamlığı taşıyan savunmasının korumasına almakla kalmaması; aynı zamanda savunduğu kişinin onurunu da yükseltecek bir yöntemle savunmasını yapmasıdır. Bunun nedeni ise, genel olarak savunduğu kişinin suçsuz olduğuna inanmış olmasıdır. Gerçekten de, Sayın Halit Çelenk'in savunduğu kişiler, en çok TCK'nın 141. ve 142. maddelerinden yargılanmış olan kimse lerdir. Bu maddelerde yazılı olan eylemin suç olamayacağı, 55 yıl acımasız bir şekilde işletilmiş olan maddelerin artık tarihe karışmış olması ile de kabullenilmiştir. Bunlar daha sonra, 141-142 adlı kitabına konu oluşturmıştır.

Artık yürürlükte olmayan 765 Sayılı Ceza Kanunu'nun ünlü 141. ve 142. maddelerinin, mevcut sınıflı toplum yapısının kanuna yansımış koruyucusu ve bekçileri olarak yer aldığı ve sürekli şiddetini artırdığı bir ortamda, Sayın Halit Çelenk'in mücadelesi, sadece bir hukuk adamı olmanın bilincinden ve gereğinden kaynaklanmamakta, bununla birlikte bilime ve sosyalizme inanan ve bunları özümseyen kişiliğinin de yansıması olmaktadır.

Yargılanan bir kimse, sonuçta ceza almasa bile, genellikle mahkemedен biraz "hasar görmüş" olarak çıkar. Halk deyişi ile, "bugüne ka-

dar hiç mahkemeye düşmedim” derken kastedilen biraz da budur. Oysa Üstat Çelenk’in savunduğu bir kişi, mahkemeden beraat kararı ile ayrılırken, sanki çeliğine su verilmişçesine biraz daha sağlamlaşmıştır.

Avukatlık mesleğinin büyük ustası; yığınlarla Türkiye aydınının, emekçisinin, sanatçısının, bilimadamının onurunun ve özgürlüğünün savunucusu olmanın yanı sıra, Sayın Halit Çelenk’in hukuka getirdiği katkı, toplumun ve hukuk çevrelerinin adalet anlayışlarında derin izler bırakmıştır. Halit Bey’e olan şükran borcumuz ödenecek gibi değildir...

Halit Çelenk, Bükölmez Bir Savunman*

Fakir Baykurt

Halit Çelenk'le dostluk, yaşamı güzelleştiren olaylardandır. Konuşmak kadar dinlemeyi de iyi bilir, gülmece duygusu vardır, şiir okumayı, hem de dinlemeyi sever, özverilidir, merttir hepsinden önce, işinin ustasıdır. Kusurları da kendine göre güzeldir.

Türkiye'de, seçimle ya da atamayla gelen cumhurbaşkanlarına bakıp bakıp, yağmayacak yağmura "Amin" der gibi ben de adaylarımı öne sürerim içimden. Bunların ilki Vedat Günyol'du. Ne yapayım, seçilemedi. Cemal Süreyya da Ceyhun Atuf Kansu'yu önerdi. Hay Allah; bunu ben neden düşünmedim (!) diye üzuldüm, onu da destekledim. Sonra o makama, Savunman Halit Çelenk'i uygun gördüm. Aklımdan Server Tanilli de geçmiştir. Dost yüzler listeme bakıyorum, daha böyle kaç adayım var, ne mutlu bana (!) diyorum.

Madem adlarını aklımdan geçirdim, açıklamam gerekir; neden Halit Çelenk örneğin? Halit Çelenk ekmeği, gülü, eti, sütü, tatlıları yalnız yukarıdaki mutlu azınlığa değil, ulusun bütününe bölüştürmeye dikkat edecek insandır. Halkın sağlığına, halk çocuklarının eğitimine, onların öğretmenlerine, gözbebeğimiz gençlere, ağzı var dili yok kadın-

* Baykurt, Fakir (2002), *Özyaşam: Dost Yüzleri 8*, İstanbul, Papirüs Yayınevi, ss. 255-260.

larımıza, esnafa, darda kalmışa, işçiye, çiftçiye, askere, başıbozuğa gerekli özeni gösterecek insandır. Onun döneminde adaletsiz işlem olmaz. Yalnız yoksul hırsızlar değil, asıl büyük hırsızlar da cezalandırılır, cezalardan doğacak ıslah ve ibret ile toplum düzelir. Şehirler bu derece hesapsız doldurulmaz, köyler düşmanca söndürülmez. Göğsünde sevmeyi, acımayı gerçekten bilen duyarlı bir yüreği vardır. Halit Çelenk, benim bu derece güvendiğim insan, bir hukukçudur. Bu özellikleriyle onun cumhurbaşkanlığı halkın tarihinde altın dönem olur.

1960'ta tanıştık onunla. Samsun'dan Ankara'daki evimize buyurdu eşiyile. O zaman Samsun'un bir köyünde öğretmen olan Behzat Ay söz etmişti ondan. Romanlarım çıkmıştı. Karı koca, *Cumhuriyet*'teki yazılarımı okumuş olabilirler. Biraz ünlüydüm o zaman. Ama ünlü biriyle tanışmaya değil, kardeşi bir yazarın kahvesini içmeye gelmişti. Bir apartmanın zemin katındaki evimizde o gün, düşündüklerinden uzun oturdular.

Çok geçmedi. Çelenkler Ankara'ya taşındı. Tandoğan alanında ev tuttular. Birbirimize gelip gitmeye, daha sık görüşmeye başladık. Çocukları Serpil ile Ferda küçük, ilkokula gidiyorlar. Onların Ankara'ya geldiği yıl, zamanın hızı birden arttı. Toplum devinmeye başladı. Halit ile Şekibe Çelenk yeni kurulan TİP'in saflarına girdiler. Politikanın çoğalan ilişkileri, uzayan toplantılar onları bizden koparmadı ama vakitleri gerçekten azaldı. Ne değişik işti politika? Partinin içinde, merkezinde geçimsizlik çıktı; Çelenk TİP'ten ayrıldı ya da ayrıldı. 1965'te TÖS kurulunca, üstlendiğim görevden ötürü bu kez benim vaktim azaldı. Gerçekten vakit alan toplantılardan başka koş oraya, koş buraya, artık temelli seyrek görüşebiliyorduk. Hükümetle başı hoş gitmeyen bir sendikamız olduğu için, alıp yürüyen öğretmen kıyımını mahkemeler önünde göğüslemek amacıyla kurduğumuz hukuk bürosuna pek çok savunmanın desteğini sağlamak zorundaydık. Halit Çelenk, bunların başında yer aldı. Zamanla elli kişinin yükünü dört kişi götürmeye başladı. Sık sık karşılaşıyoruz, ama oturup karşılıklı bir çay içemiyor, konuşamıyoruz. Vakıt yok. Arada uzman sendikacılarla, hukukçularla, profesörlerle danışma toplantılarımız oluyor. Bunlara Halit Bey de katılıyor. Söz alıp düşüncesini açıklıyor, konuşmasını "Hukuksal görüş budur, ama yönetsel karar sizindir; çünkü sorumluluk sizindir." diye bitiriyor.

Halit Bey'i biz daha çok Danıştay merdivenlerinde yoruyorduk. Sanırım ciğerlerinin aksamaya başlaması o yıllardadır. Cemal Başbay, Nevzat Helvacı, Şakir Keçeli, İlhan Dişçi yarım saat, bir saat boş kalmadan Halit Çelenk'le birlikte koşturuyor. Hepsine bir oda vermiştik.

Genellikle boş kalırdı. 1968'de Tandoğan alanında yaptığımız "Büyük Eğitim Yürüyüşü" konuşmamı orada yazdığımı anımsıyorum. Halit Çelenk kuşkusuz yalnız TÖS'ün savunmanı değildi. Server Tanilli onun için "dar günlerin dostu" der. Şairlerin, yazarların, yayımcıların, barışçıların, devrimcilerin, saymakla bitmeyecek geniş bir kesimin savunmanıydı. *Kızılırmak* kitabından ötürü Hasan Hüseyin'i, Türkçede 120 yıl gecikmeyle çıkan *Manifestoyu* yayımladığı için ağır cezada yargılanan Süleyman Ege'yi o savundu. Askeri darbe dönemlerinde kendisini de gözaltına aldılar.

İlk alınışını hiç unutamam. Yıldırım Bölge Garnizonu'na eşlerin görüşmeye gelmesine izin çıkmış. Daha önceden istekleri sorulup telefonla bildirilmiş. Eşler bunları alıp getirmiş. Ben birkaç gün önce tutuklanıp Mamak'taki ünlü makamıma taşındım. Görüşmeye gelen Sudiye Savcı, Bahriye Soysal, Şekibe Çelenk giriş kapısına yakın duvarın üstünde oturuyor. Şekibe Hanım'ın elinde kalın hukuk kitapları, Halit Bey içeride gözaltındaki arkadaşlarına danışmanlık yapacak. Nöbetçiler gelip gidip "Oturmayın duvara!" diyor. İnip, gene oturuyorlar. Bekle bekle, ayaklarına kara sular inmiş. Karşıda subayların kameriyesi var. Mayıs gününün tatlı sıcaklığı. Nöbetçi gene gelip "Oturmayın duvara!" diyor. İnip gene oturuyorlar.

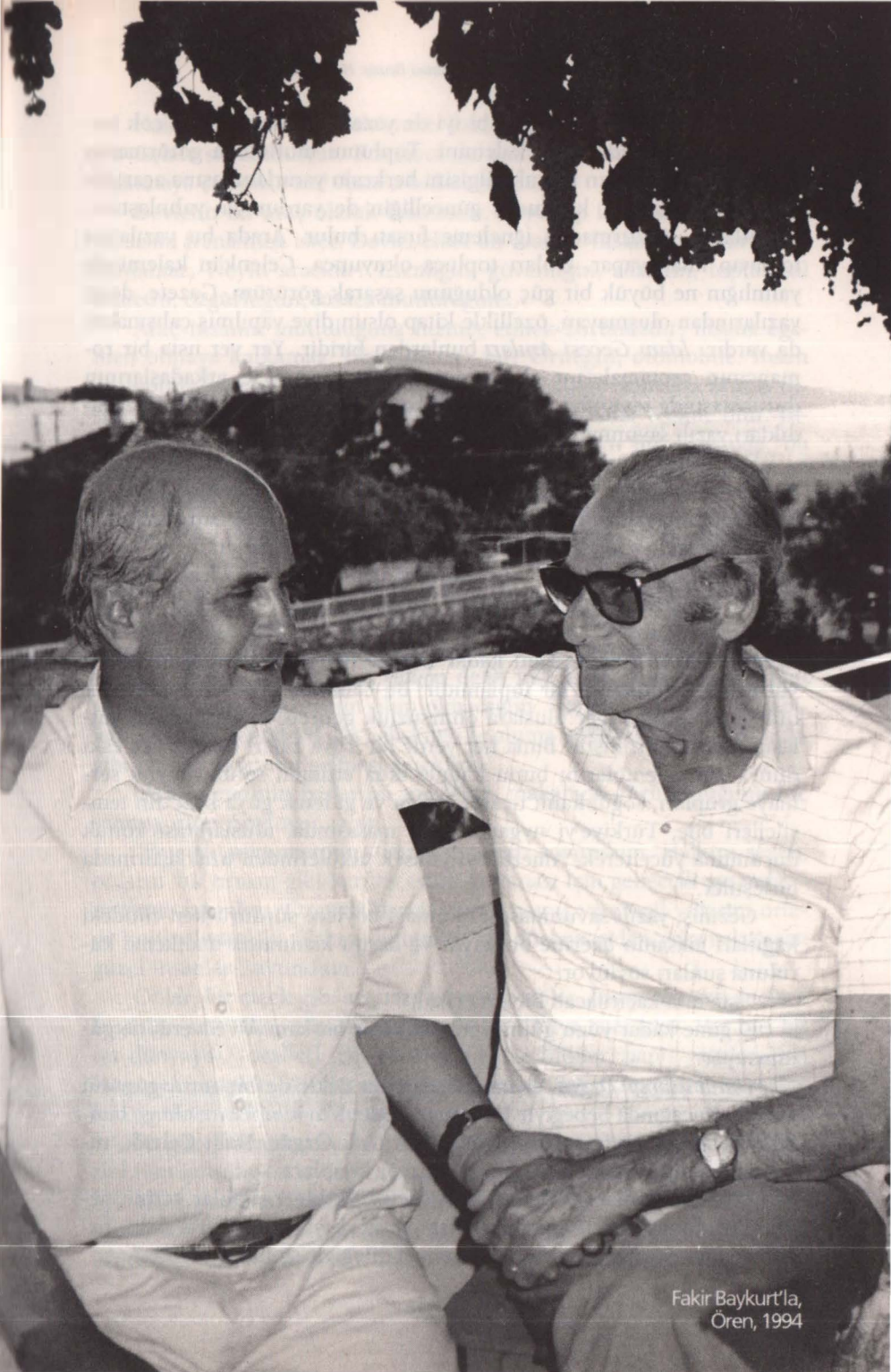
Subaylardan biri kameriyeden yarım adım çıkıp gösterme parmağını bekleşen hanımlardan yana sallıyor: “Gel gel gel!” Şekibe Hanım fırlayıp dikiliyor. Epey ara var. Soruyor: “Ben mi?” Subay parmağını sallamayı sürdürüyor. “Gel gel gel!” Şekibe Hanım elinde kitaplar, yürüyüp varıyor: “Buyrun, çağırdınız geldim!” Bocalıyor subay, “Ne çağırması? Orada bir kuzu var baksanıza, ben onu çağırdım!” Hem giriş kapısının yanındaki duvardan, hem güzel çiçekleri uyanmış kameriyeden bir kahkaha kopuyor.

Halit Çelenk bu gözaltılardan olanak bulunca arkadaşlarımla birlikte benim savunmanım oldu. Deniz Gezmiş grubunun da başlıca savunmanlarından biriydi. “Bu adam TÖS savunmanı değil mi? Anarşistlerin davasını niçin alıyor?” diyenler çıktı. Elbet alacak. Hizmetine gereksinme var. Savunmadan nasıl durabilir? Yorulan, yıpranan onun gözleri, onun ciğerleri. Ne çok savunma yazıyor. Yok Danıştay, yok Yargıtay, yok Anayasa Mahkemesi, yok Ağır Ceza (Denizler’in Davası), indir bindir, üç ölüm cezasıyla sonuçlanınca, Cebeci Cezaevi’nin kapı altında o acı infaz gecesine tanık olan da Mükerrerrem Erdoğan’la birlikte Halit Çelenk idi. Sabaha karşı eve dönüp makinenin başına oturdu. Bir tutanak yazıp, daha gazeteler gelmeden bir kopyasını evime ulaştırdı. Üstelik o zaman yaygın derecede fotokopi olanağı yok. Kolay değildi o hizmetleri anlatmak.

Çok sanıklı TÖS Davası’ndan sonra oğlumu, kızımı savunmak da Halit Bey’e kaldı uzun süre. Bu derece yakın olduğumuz halde, hiçbir zaman oturup doya doya konuşmadık, dertleşemedik gibi bir duygu sürekli kaldı bende. Şekibe Hanım ya da eşim onlarda ya da bizde bir olanak yaratsa, bir akşam buluşacak olsak, ya onlara, ya bize, çatkapı konuk gelir, gençler gelir. Hepsinin bir sorunu vardır, önemlidir, o yüzden telefon etmeye, buluşum almaya fırsat bulamamış ya da gerek görmemişlerdir. Bu hep böyle olmuştur, böyle olmayı sürdürür.

Oysa çok tatlıdır onunla söyleşmek. Hele bir yudum da bir şey alınca, güçlü belleği uyanır, birbiri ardına Nâzım’dan, Dinamo’dan, Metin Demirtaş’tan şiirler okur. Fırsat bulursa Antakya’daki Barburun Köyü’nden söz açar. 150’liklerden Mesut Fani Bilgili, onun lise felsefe öğretmeni idi. Pierre Lazerefin *Fransa’da Basın Rezaletleri* adlı kitabını onlara bölüm bölüm okumuştur. Halit Bey, öğretmenini anlatır. Sıra yakın geçmişin anılarına gelince, dinlemeyi de bilir.

O bize gelince ev dolar, sofralar dolar. Almanya’da buluştuğumuzda da böyle oldu. Ben konuşmaya çekinirim, öyle ya, biz sanki her zaman konuşuyoruz, buyrun işçi arkadaşlar, gençler siz buyrun kardeşim! Onların daha çok hakkı var sanır, Halit Çelenk’le konuşma fırsatını onlara bırakırım.

Fakir Baykurt'la,
Ören, 1994

Halit Bey iyi konuştuğu gibi iyi de yazar. Kuşkusuz daha çok hukuk konularına adanmıştır kalemini. Toplumunu mutluluğa götürmenin araçlarından biri olan hukuk bilgisini herkesin yararlanmasına açar. En karmaşık sorunları, kuşkusuz güncelliğin de yardımıyla yalınlaştırır. Karşıtlarını, çaktırmadan iğneleme fırsatı bulur. Arada bu yazılarını toplayıp kitap yapar. Onları topluca okuyunca, Çelenk'in kaleminde yalınlığın ne büyük bir güç olduğunu şaşarak görürüm. Gazete, dergi yazılarından oluşmayan, özellikle kitap olsun diye yapılmış çalışmaları da vardır. *İdam Gecesi Anıları* bunlardan biridir. Yer yer usta bir romancının saptamalarını okursunuz. Deniz Gezmiş'le arkadaşlarının duruşmasında savunma aşamasını anlattığı bölüm pek hoştur. Hazırladıkları yazılı savunmayı gençler sırayla okuyor:

Sıra Deniz Gezmiş'te... Deniz kimi kez espriler de yapıyor. Lozan Antlaşması'nı anlatıyor. ABD'nin bu antlaşmaya karşı çıktığını, 1927 yılına kadar onaylamadığını açıklıyor ve savunmasını şöyle sürdürüyor:

"Antlaşmaya karşı Amerika'nın tepkisi o kadar büyüktü ki, metin Amerikan Senatosu'na bir yıl sonra getirilebilmiştir. 18 Ocak 1927 tarihinde Amerikalı Senatör Upshaw şöyle diyordu: 'Antlaşma, Timurlenk kadar hunhar, Müthiş İvan kadar sefih ve kafatasları piramidi üzerine oturan Cengiz Han kadar kepaze olan bir diktatörün zekice yürüttüğü politikanın bir toplamıdır: Bu canavar, savaştan bıkmış bir dünyaya, bütün uygar uluslara onursuzluk getiren bir diplomatik antlaşma kabul ettirmiştir. Buna her yerde bir Türk zaferi dediler. Ve eski dünya parlamentolarını bunu kabule ikna ettikten sonra, büyük sermaye grupları, soğukkanlı ticaret erbabı ve giderek güya bazı din temsilcileri bile, Türkiye'yi uygar uluslar masasında, uluslararası konuk durumuna yücelterek, Amerika'yı yüksek ülkülerinden uzaklaştırmada birleştiler.'"

Gezmiş, yazılı savunmasını okumayı böylece sürdürürken elindeki kâğıtları masanın üzerine bırakıyor ve başını kaldırarak mahkeme kuruluna şunları söylüyor:

"İşte tam kaçırılacak bir Amerikalı!"

O güne kadar yüzü gülmeyen mahkeme başkanı Ali Elverdi de gülümsüyor.

Umut Hangi Dağın Ardında kitabında Dikili'de bir imza gününü anlatır. Kucağında bebeğiyle bir anne... Çelenk'in kitaplarını almış, bunların bebek adına imzalanmasını istiyor. Adı Özgür. Halit Çelenk, tutumundan ötürü anneyi kutluyor, yazıyor kitaplara:

"Yaşamın bahar gibi olsun tatlı çocuk. Nükleer silahlar yerine, senin gibi dünya güzeli çocuklarımıza oyuncak yapalım. Barış dolu, özgür ve sömürsüz bir dünyada yaşamak dileğiyle seni öpüyorum."

Halit Bey devlete, hükûmete karşı, hakkı yenen, drama takılan yurttaşları savunmuştur. Romancı da daha çok drama takılan insanı anlatmaya çalışmaz mı? Ama o hukukçudur.

Devletin bir araç olarak kalmasını, büyüyüp insanın başına sorun olmasını frenlemek ister. Devlet elbet bir araçtır. İnsandan yukarıya çıkarılamaz. Neyin aracıdır? Esenliğin, güvenliğin, adaletin, toplumsal adaletin, özgürlüğün, kısaca mutluluğun...

Araç insanın mutluluğuna hizmet etmek zorundadır, insana ege-men olmaya kalkamaz. Neye benzer bu? Örneğin; otomobile. İnsan otomobile binecek, otomobil insana değil. Hangi mantıkla olursa olsun, araç yüceltilip insana binerse, olması gerekenler tersine olur. İnsan hakları ve yargısız infazlar konusunu işlerken bir yazısında, bu yanlışlığın ne büyük ölçüde yayıldığını şu örneklerle anlatır: Gösteri yapan polisler, "Kahrolsun insan hakları!" diye bağırmıştır.

12 Eylül darbesi döneminde açılan DİSK Davası, uzun sürüncemeden sonra kazanılmıştır. El konulan malların sendikaya geri verilmesi gerekir. Ama devlet onları daha başta çok ucuza kamulaştırıp kendine mal etmiş. Örneğin; DİSK'e bağlı Genel-İş'in Çankaya'daki sekiz katlı yapısını, bin kişilik toplantı salonuyla birlikte Anayasa Mahkemesi'ne vermiş. "Fakirciğim, ne acı çelişki değil mi? Yüksek mahkeme şimdi yasaların anayasaya uygun olup olmadığını, işçilerin alın teri ile yapılan o yapıda denetler!" Bu çelişkileri topluma gösterebilmek için onun gibi bir hukukçunun gelmesi gerekirdi.

Onun kendinin başka bir meslekte, makarada gözü olduğunu hiç sanmıyorum. Söylüyor zaten:

"Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'bir orman gibi kardeşesine' yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan güzel insanları savundum.

Onlar, bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaları suçları. İnsanları sevmekti, sömürsüz, özgür bir dünya istemekti. Her biri birer dünyaydı. Idealleri için öldüler. İdam edildiler, hapis yattılar. Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum.

Bu güzel insanları seviyorum. Bu yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?"

1994 yazında Edremit'in Altınoluk kasabasında düzenlenen bir toplantıda konuk konuşmacıydı. Sivas'ta yakılan 37 insan anılıyor. Bin kişiden çoktu alana dolan. Daha önce televizyonda; eski Sıkıyönetim

Savcılarından Baki Tuğ'la tartıştı, idam cezasını hiçbir zaman kabul edemeyeceğini belirtip eski savcının görüşlerini reddetti. Yıllar sonra Deniz Gezmiş'le arkadaşlarını bir kez daha savunduğu için çok popülerdi. Altınoluk alanında yukarıya aldığım sözleri söyledi. Halk kendisini çılgın gibi alkışlıyordu. Adlar veriyor şunları... şunları... şunları... savundum diye. Halk o insanları da alkışlıyordu. Bu yazıya başlarken "Çankaya'ya uygun insandır" dedim. Biliyorum seçtirmezler. Gene de o bizim gönlümüzün cumhurbaşkanıdır. Sanımca bu da az değildir...

Fethiye Çetin

*“Hukukçu, insan haklarına dayalı
bir hukuk anlayışını özümseyen
ve bu doğrultuda mücadele
veren insandır.”
Halit Çelenk*

Her insanın yaşamında onu değiştiren, dönüştüren, dünyaya ya da yaptığı işe bakışını ve duruşunu belirleyen dönüm noktaları vardır. Kimi zaman bu, bir insanı tanımak, bir fikri keşfetmek, bir kitabı okumak, bir olayı derinlemesine yaşamak şeklinde gerçekleşebilir. Bir gün bir hukukçuyla tanışırsınız. Onun düşüncelerini öğrenirsiniz, yazdıklarını okursunuz, onu düşüncelerini eyleme geçirirken izlersiniz ve artık o sizin için bir modeldir, işinizi yaparken ona benzemeye çalışırsınız. İşte benim avukatlık yaşamımda modelim Halit Çelenk'tir. Ama o, yalnız bir avukat, derin hukuk bilgisiyle bir hukukçu değil, aynı zamanda bir düşünür, bir yazar, bir sosyal bilimci ve bir eylem insanıdır. Halit Çelenk, bütün bunların toplamıdır ve çok yönlü bir insandır. Bu nedenle ona benzemek de çok zordur. Zor olduğunu bilsem de bu zorluk, benim yolculuğumda pusulamın ibresini ona, onun hukuk ve hukukçu konusundaki düşüncelerine doğrultmama ve ona doğru yol almama engel değildir.

Yazımın başlığını, bir röportajında, “Size göre ‘hukukçu’ kimdir? Bir hukukçudan beklenen nedir?” sorularına verdiği cevaptan aldım. Halit Çelenk’in ‘hukukçu tanımı’ benim hukuk yaşamımda modelim oldu ve olmaya devam ediyor.

Halit Çelenk, benim için sadece benzemeye çalıştığım, kendime model aldığım kişi değil, aynı zamanda avukatım oldu. 12 Eylül döneminde, o dönem yürürlükte olan TCK'nın 141. maddesinden yargılandım ve yaklaşık üç yıl Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuklu kaldım. O dönem, bir bakıma, Avukat Halit Çelenk'i yakından tanıma hazzını ve ayrıcalığını yaşadığım dönem oldu. Onu, müvekkillerine karşı kibar, saygılı ve sevecen tavrıyla, işini çok ciddiye alan titiz avukatlığıyla, duruşma salonunda ise söz aldığında, nefeslerin tutularak dinlendiği tok sesli, konusuna hâkim hatipliğiyle, savunma hakkını savunmadaki ödünsüzlüğüyle tanıdım ve çok sevdim.

Tutukluluğum sırasında bir gün, o sırada kalmakta olduğum A Bloktaki koğuşun kapısı açıldı ve beni çağırdılar. Mevsim yazdı. Üzerimde bir pantolon ve ince bir gömlek vardı. Öylece koğuştan çıkar çıkmaz koğuş kapısını kapatıp ellerimi kelepçelediler. Blok dışına çıkardıktan sonra bir askeri araca bindirdiler ve C Blokun altındaki tecrit hücrelerine götürüp karanlık bir hücreye kapattılar. Bütün ısrarlarıma rağmen bana, oraya neden götürüldüğüm konusunda bir açıklamada bulunulmadı. O gün ve onu izleyen diğer günlerde sadece sayım saatinde gelip hücrenin kapısını açıp içeri bakıp gidiyorlardı. Her seferinde ben aynı soruyu, bu hücreye neden getirildiğimi ve ne zaman koğuşuma geri döneceğimi soruyordum ancak yanıt alamıyordum. Günlerce, tuvaletsiz, susuz ve her türlü haşerenin ve böceğin cirit attığı bu hücrede tutuldum. Yargılandığım davanın duruşmasına da bu hücreden, koğuştan alındığım gün üstümde olan ve iyice kirlenmiş kıyafetimle, kir pas içinde götürüldüm. Mahkeme heyeti yerini alır almaz ayağa kalktım ve durumu anlatıp cezaevi idaresi hakkında suç duyurusunda bulunmak istediğimi söyledim. Duruşma Hâkimi Halis Başal, bu gibi durumlarda hep yapıldığı gibi, "Bu durum mahkemenin konusu dışındadır. Bizi ilgilendirmez. Vekilinizle görüşün." dedi, konuyu kapattı ve duruşmaya devam etti.

Duruşmadan sonra yine götürüldüğüm hücreden 'avukat görüşü' nedeniyle çıkarıldım ve C Bloktaki avukat görüş yerine götürüldüm. Burası ortadan telle bölünmüş açık bir alandı. Telin bir yanında tutuklular, diğer yanında avukatlar duruyordu. Avukatım Halit Çelenk'le görüşmem başlar başlamaz bitti. Ben, avukatıma günlerdir hücrede tutulduğumu söyler söylemez, iki astsubay sözümü keserek cezaevi hakkında konuşamazsınız, diye müdahale ettiler. Avukatım, "Ben konuyu öğrenmeden müvekkilimin haklarını nasıl savunabilirim?" diye sordu. Görevli astsubaylar, "Bize verilen emir budur, bu konuda konuşamazsınız," diyerek avukatımla görüşmemi engelledikleri gibi beni getiren

ve yanımda duran kadın polis memuru ile askerlere, beni geri götürmeleri emrini verdiler.

Sonradan öğrendiğime göre, Avukat Halit Çelenk, görüşmemizin engellendiğini bir tutanakla tespit etmiş, olaya tanık olan diğer avukatlar da bu tutanağı imzalamışlar. Sıkıyönetim Komutanlığı'na yazdığı dilekçeye bu tutanağı ekleyen avukatım, dilekçede, savunma hakkının engellendiğini, görevli astsubayların 353 Sayılı Yasa'nın 91. maddesindeki hakkın kullanılmasını engelleyerek görevlerini kötüye kullandıklarını, haklarında bu nedenlerle soruşturma yapılarak dava açılması gerektiğini yazıyor.

Yapılamayan bu görüşmeden bir iki gün sonra hücreden alınıp koğuşa geri götürüldüm. Dilekçe etkisini hemen göstermişti. Dilekçe, cezaevi yönetimini hemen harekete geçirmiş, beni hücreden koğuşa götürürken aynı anda Avukat Halit Çelenk hakkında da düzmece ve eski tarihli bir tutanak düzenlemişlerdi. Bu tutanağa göre; Avukatım Halit Çelenk, görüşme sırasında güya bana, "Cezaevi yönetimine diren, kurallara uyma, arkanda ben varım," diyerek beni isyana teşvik etmiş!...

Bugün, o dönemi bilmeyen pek çok insana şaka gibi görünen bu yöntem, Mamak Cezaevi yöneticilerinin o dönemde çok sık başvurdukları bir yöntemdi. Cezaevindeki baskı, hukuksuzluk ve şiddet kamuoyuna yansıtıldığı anda, bunu yansıtan hakkında sahte, hayal mahsulü ve eski tarihli bir tutanak düzenleyerek şikâyetçi ve mağdur olan bu kişi ya da kişiler sanık durumuna getiriliyor, askeri savcılar da her iki tutanağı ya da şikâyeti aynı davada birleştiriyor, her iki tarafa da dava açıyorlardı. İki tarafın da müşteki-sanık sıfatıyla yargılandığı bu davalarda beraatlerine karar veriliyordu. Böylece, şikâyet sonuçsuz kalıyor, suç işleyenler, işkence yapanlar da bu yolla kurtarılıyordu. Biz tutuklular, cezaevi yönetiminin bu oyunlarına alışmıştık, cezaevindeki baskı ve şiddeti teşhir etmenin böyle bir bedeli olduğunu biliyorduk ve şaşırmıyorduk. Ama doğrusu bu yasadışı yöntemi, bir avukata karşı uygulayabileceklerine ihtimal vermiyorduk. İşte buna şaşırdık.

Bu tutanaklarda genellikle, hayal mahsulü bir olay anlatılır ve altına eski tarih atılarak o andaki görevlilere imzalatılırdı. Yani, belgenin içeriğinde ve tarihinde sahtelik yapılır, "emir kulu" görevlilere de imzalatılırdı. Ancak bu kez, bu sahteliklere bir başkası da eklenmişti. Beni, o gün hücremden alıp avukat görüşüne getiren polis kadının tutanakta imzası yoktu. Onun yerine, cezaevindeki tek kadın gardiyan olan Nigar Avcı, tutanağı imzalamıştı. Oysa, Nigar Avcı o gün orada olmadığı gibi esasen tutukluları avukat görüşüne götürmek gibi bir görevi de yoktu. Yani, sahtecilik üstüne sahtecilik...

O gün görevli kadın polisi de tanıyordum. O da benim gibi hukuk fakültesi öğrencisiydi. Görüşe gelirken ve dönerken yolda, görevli askerlerin duyamayacağı şekilde alçak sesle kısaca sohbet de etmiştik.

Sevgili Avukatım Halit Çelenk'in iki astsubayla birlikte yargılandığı davaya tanık sıfatıyla çağırıldım. Salona girdiğim anda ilk karşılaştığım sahne, aradan yirmi yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen bugün bile gözlerimin önünde: Avukat Halit Çelenk, sanık sandalyesinde iki astsubayla yan yana oturuyor. O her zamanki dik ve onurlu duruşuna rağmen, Halit Çelenk'in o sandalyede oturması yüreğimi burkuyor ve içimi isyan duygularıyla dolduruyor. İşte bu sahne, 12 Eylül hukuk-suzluğunun çok somut ve çarpıcı bir simgesi: *Savunma, sanık sandalyesinde...*

Duruşmada olay gününü anlattım. Beni, Gardiyan Nigar'la yüzleştirdiler. Nigar'ın yalan söylediğini, beni avukat görüşüne getiren kadın polisi tanıdığımı söyledim. Halit Çelenk'i çok sayıda avukat savunuyordu. Duruşmalar sırasında, tutanağın sahte olduğu kadın gardiyanın yalan söylediği ortaya çıktığı halde, hep yapılageldiği gibi sanıklar be-
raat ettirilip dosya kapatıldı.

Cezaevinden salıverildikten sonra, avukatımı evinde ziyaret ettim. Eşi, Şekibe Çelenk'le de tanışma şansına sahip oldum. Artık iki çok değerli dost kazanmıştım. Sevgili Avukatım Halit Çelenk, artık Halit Ağabeyim, Şekibe Hanım da Şekibe Ablam olmuştu. Onların dostluğunu kazanmanın haklı gururunu ve övüncünü yaşadım.

Bundan yaklaşık iki yıl önce, Halit Ağabey, telefonla beni aradı, hukuki bir konuda kendilerinin avukatlığını üstlenip üstlenmeyeceğimi sordu. Sevinçten havalara uçtum. Hemen kabul ettim ve bana bir vekâletname gönderdiler. Bu vekâletname, avukatlık yaşamımda aldığım en büyük ödüllerden biriydi. Bundan onur duydum.

Sevgili hocam, sevgili avukatım, sevgili arkadaşım, sevgili müvekkilim sizi çok seviyorum ve sizi çok özledim...

Halit Abi'yle Yan Yana Durabilmek

Fikret İlkiz

Avukat Halit Çelenk ile birlikte bir davaya girmek... Onunla birlikte aynı dilekçeye imza atmak... Beraber savunma yapmak... Yan yana durmak... Yazdıklarına bakarak dilekçe yazmak... Acaba hangisi daha zor?

Adını bildiğimiz ve yaptıklarına tanık olduğunuz, haberlerde adını okuduğunuz, yüzünü gazete haberleri dışında hiç görmediğiniz bir insanı nasıl tanırırsınız? Nasıl hayranlık duyabilirsiniz?

Avukat Halit Çelenk, Çağdaş Hukukçular Derneği Başkanı'ydı. Ben de dernek üyesiyim. Yaşamımda ilk defa bir yere üye olmuştum. O yıllarda Avukat Halit Çelenk ve Avukat Niyazi Ağırnaslı ile aynı dernekte olmak çok önemliydi benim için.

1976 yılının Haziran ayı. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra yeniden kurulması için verilen bir yıllık süre dolmak üzere. On bir demokratik kuruluş basın toplantısı yapmıştı. Amaç, DGM'lerin yeniden kurulması için hazırlanan tasarımı protesto etmek.

Çağdaş Hukukçular Derneği Başkanı Halit Çelenk de bu yasanın çıkarılmasının önlenmesi için basın toplantısında açıklamada bulunmuş ve gazetelere demeç vermişti. Ankara Basın Savcılığı soruşturma açmıştı. 14 Haziran 1976 tarihli *Vatan* gazetesinde yayınlanan "On bir

demokratik kuruluş daha DGM'ye direniş kararı aldı" haberinde DGM Yasası'na muhalefet eden kuruluşlar adına yapılan toplantıda konuşan Avukat Halit Çelenk suçlanıyordu. Savcılık takipsizlik kararı verdi.

Ankara Basın Savcılığı tarafından verilen takipsizlik kararının içeriği hakkında bilgim yoktu. Diğer yönüyle kararın Avukat Halit Çelenk hakkında olması benim için ayrı bir merak konusuydu. Sonradan takipsizlik kararının içeriğini öğrendim. Takipsizlik kararı, Çağdaş Hukukçular Derneği'nin *Çağımızda Hukuk ve Toplum* adlı dergisinin üçüncü sayısında yayınlanmıştı. Otuz yıl önce bu dergide, şimdi olacaklar ve yasalarla olan sorunların nasıl aşılabacağı, Avukat Halit Çelenk başta olmak üzere birçok hukukçu tarafından yazılıyordu.

Takipsizlik kararında şunlar yazılıydı: "DGM Yasası'na muhalefette bulundukları anlaşılan kuruluşlar adına yapılan toplantıda konuşan Avukat Halit Çelenk, savcılığımızca alınan ifadesinde gazetede konuşmanın yayımlanan şekliyle tarafından yapıldığını, muhtevasını aynen kabul ve teyit ettiğini, DGM Yasası'nın çıkmaması ve yasa tasarısının gerçekleşmemesi için kanunların elverdiği ölçüde meşruiyet hudutları içinde bir mücadele verdiklerini, bu mahkemelerin "tabii hâkim ilkesi"ne aykırı bulunduğundan, "hâkimlerin bağımsızlık ilkesi"ne aykırı olduğundan ve halkın üzerinde bir baskı aracı niteliğinde görüldüklerinden ve bu görevi üstleneceğine inandıklarından, ayrıca genel mahkemelere bir güvensizliğin ifadesi telakki ettiklerinden, DGM yasa tasarısının aleyhinde bulunduklarını beyan etmiş, yasalaştırılmak istenen bu müessese kanunu hakkında leh ve aleyhte pek çok fikir serdedildiği, kendi inanışlarının aleyhte tecelli ettiğini, ancak bir fikri savunmanın da suç teşkil etmeyeceğini beyanla herhangi bir suç işlemediğini ifade etmiştir. Çıkarılmak istenen bir kanundan dolayı vaki fikri faaliyet ve bu yolda fikir hürriyeti ve meşru hudutlar içinde mücadele etmenin kanunu ihlal eder bir yönü bulunmadığı gibi yayınlanan konuşmada re'sen takibi müstelzim herhangi bir suçun unsurları da bulunamamıştır."

Takipsizlik kararı ilgimi çekmişti. Bir defa, Avukat Halit Çelenk gazetede yayınlanan demecinin "muhtevasını" aynen kabul ediyordu. Bu mahkemelerin "tabii hâkim ilkesi"ne aykırı olduğunu söylüyordu. Daha da önemlisi şuydu; bir fikri savunmak suç teşkil etmez, diyordu. Savcı da aynı şeyleri söylüyordu. Yıllar boyunca bir fikri savunmanın suç oluşturmayacağını savunan bir avukat olarak çalışacağımı tahmin edemezdim. Ama Avukat Halit Çelenk'in o yıllarda avukat olarak ve savcı karşısında ifade verirken fikrini savunarak savunma yapmış olması çok dikkatimi çekmişti. Unutmadım.

O yıllarda “hukuk” yerine “devrimi gerçekleştirmek için devrimci mücadele” ile uğraştığımdan, hukuktan çok uzaktaydım. Hukuk zaten gereksizdi! Ama avukat denilince bildiğim ve izlediğim isimlerin başında Avukat Halit Çelenk geliyordu. Ne dedi, ne yaptı, hangi davalara giriyor, ne yazmış?

Yine o yıllarda katıldığım eylemlerden sonra poliste dayak yer, sonra da savcı önünde ifade verirken devrimci mücadelenin ne kadar gerekli olduğunu anlatmaya çalışırdım. Ayrıca Türkiye’nin sosyoekonomik yapısını anlatarak neden yürüyüşe katılıp eylemlerde bulunduğumu açıklamaya çalışır ve suçsuzluğumu savcıya anlattığımda neden susturduğunu da anlayamazdım. Sonra da savcılar kısacık birkaç cümle ile savunmamı yazdırıp geçiştirirler ve bir daha gözlerine gözükmemi tembihleyerek odadan çıkarırlardı...

Yıllar sonra Avukat Halit Çelenk’le tanıştım. Adını eskiden beri biliyordum. İzliyordum. Yazılarını okuyordum. Aklımdan çıkarmadığım veya sıkıştığımda başvurduğum yazılarından yararlanarak, 141 ve 142 üzerine düşüncelerini ve yazılarını dava dilekçelerine aktararak sıkıyönetim mahkemelerinde avukatlık yapmaya çalışıyordum. 12 Eylül sonrası sıkıyönetim mahkemelerinde artık Avukat Halit Çelenk ile beraberdik. Bazen aynı davalara beraber giriyorduk.

Ankara’dan İstanbul’a davalara gelirdi. TİP Davası’nda, ilk itirazda o bulunmuştu. Askeri mahkemenin kuruluşuna itiraz ediyorduk. Dilekçesi hep hazır. Hazır olmak gerekiyordu. Hazır olmanın ne kadar önemli olduğunu, onun yaptıklarına bakarak fark ettim.

Sıkıyönetimdeki davalarda yargıçlar, bizim sözümüzü kesiyorlardı. Onun sözünü kesen olmuyordu. Avukat Halit Çelenk konuşurken sesi yüksek çıkıyordu. Dilekçesine bakmadan konuşuyordu. Bitirinceye kadar onun söylediklerini yargıçlar dinliyordu. Bize pek aldırıyorlar ve söylediklerimizi dinlemiyorlardı bile. Duruşmalarda Halit Ağabey’in kızdığı zamanlar oluyordu. Sesini yükseltiyordu ama yüksek sesine rağmen sözleri yine de tek tek ve anlaşılır oluyordu. Davalarda, o talepte bulunduktan sonra duruşmaların seyri değişiyordu.

Yazılarını okuyunca anladığım, sesini duyunca dinlediğim ve mutlaka bir şeyler öğrendiğim yaşamımdaki en önemli avukatların başında geliyordu. Hâlâ da öyledir. Her zaman nazikti. Birlikte izlediğimiz DİSK veya TİP Davası’nda ve diğer bazı davalarda, ne yapmak istiyorsa ve nasıl bir hazırlığı varsa önceden bizimle paylaşan avukattı.

Sıkıyönetim yargılamaları boyunca söylenen her sözü değerlendiren bir avukat örneği. Fikrini söylerken hepimiz onu dinlerdik. Sözleri, yazıları ve duruşuyla saygı uyandırır. Hâlâ da öyle. Gözlerinin

içi güldüğü için insana olan sevgisinin ısıltıları da yüzüne ve gülümsemesine yayılır. Onunla sıkıyönetim yargılamalarında hep böyle olduk. O, yazılarında hep, hukuk, dedi. Yazılarında hukuktan ve demokrasiden söz ederek geleceği şekillendirir ve etkilerdi. İyi ki yazmaya devam ediyor. Yılların birikimi ve yaşanmış onca devir, onca acı ve onca “hukuk” yazıya dönüşüyor.

Tanımadığınız bir insana duyduğunuz hayranlık, onu tanıyınca eksilebilir veya değişir. Avukat Halit Çelenk’le tanışmadan önceki yıllar içinde oluşan hayranlığım, onu tanıdıktan ve birlikte sıkıyönetim davalarına girmeye başladıktan sonra daha da arttı.

Dava dilekçelerindeki virgülün yerine dikkat etmek, onunla birlikte aynı dilekçeye imza atmak... Birlikte davaya girmek... Yan yana durmak ve onun savunmasını dinledikten sonra avukat olarak kalkıp savunma yapmak...

Geçtiğimiz en acı ve sıkıntılı sıkıyönetim yıllarında bütün bunlar, genç bir avukat için müthiş şeylerdi... Adı hukukla ve insanlar için yapılmış savunmalarla anılan Avukat Halit Çelenk için yazı yazmak... Bizlere çok şeyler öğrettin... İnsan ve hukuk... Fikri savunmak, avukat olmak ve duruşmalarda avukat gibi durmak... Onun yaptıklarına tanık olmak ve yan yana durabilmek... Acaba hangisi diğerine göre daha zor? Avukat Halit Çelenk’e olan tanıklığımdan ve hayranlığımdan öğrendiklerimle yapacaklarım; onunla yan yana durabilmenin ödülü olabilir ancak. Durabilirsem... Çalışacağım Halit Ağabey...

Seçilmiş Bir Yolda Onurla Yürümek...

Gülsüm Cengiz

İnsanların yaşam çizgilerini belirleyen, yaşam yolunda yürürken yaptıkları seçimlerdir. O seçimlerdir ki, kiminin sağa sola sapmasına, zikzaklar çizmesine, geri dönüşler yapmasına neden olur. Kimileriye, yaptıkları seçimler nedeniyle yalpalamadan, iniş çıkışlar, geri dönüşler yaşamadan, dosdoğru yürürler seçtikleri yolda. Bu, seçilmiş bir yaşamdır. Böyle bir yaşamın bedeli güçlük, acı, yoksunluk ve sıkıntıdır çoğu kez. Seçimi yapan kişiye getirdikleriye onurdur, sevgidir, paylaşımdır, dirençtir, umuttur; kısacası yaşamın ta kendisidir.

Halit Çelenk'in yaşamı seçilmiş bir yaşamdır. O, yaşam yolunda yürümeye başladığı ilk gençlik yıllarında seçimini kimsenin kimseyi sömürmediği, savaşların, baskıların, acıların olmadığı bir dünyadan yana yapmıştır ve bütün yaşamını böyle bir dünyanın kurulması için verilen mücadeleye adanmıştır. İnsan, aydın, hukukçu olarak... Seçimini yaptığı yaşam için mücadeleden, inandığı doğrulardan vazgeçmeden, günün koşullarına göre tavır değiştirmeden, güçlüklerle göğüs gererek kararlılıkla, dirençle ve umutla yürümüştür yolunda.

Halit Çelenk'in adını ilk kez Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının yarıldığı dava sırasında duymuştum. Onların avukatlığını yapıyordu.

12 Mart'la gelen darbenin ilk dönemi idi. TÖS kapatılmış ve yöneticileri yargılanmaya başlanmıştı. Tam bu süreçte, öğretmenliğimin ilk beş yılında çalıştığım Balıkesir'den İstanbul'a atandım. Bir süre sonra, TÖS kapatıldıktan sonra kurulan TÖB-DER'in İstanbul şubesinde çalışmaya başladım. Baskı günleriydi; derneğe fazla gelen giden yoktu. TÖB-DER genel merkez yöneticileri yargılanıyor; TÖB-DER üyesi öğretmenler gözaltına alınıyor, işkence görüyor, yargılanıyordu.

Derneğin İstanbul Aksaray'daki şubesinde, üyelerle iletişim sağlamak için çıkarılan TÖB-DER Bülteni'nin abonelere dağıtımını yapmaya başladım. Bültenleri katlamadan önce çabucak okurdum. Halit Çelenk adı, bültende en çok dikkatimi çeken adlardan biriydi. Denizler'in Davası, TÖS ve TÖB-DER yöneticilerinin yargılanması davalarında savunma avukatı olarak görev yapıyordu. Bir de, tek tek gözaltına alınan, sürülen, yargılanan öğretmenlerin davalarına bakıyordu. Bültenin hemen her sayısında davalar hakkında bilgi veriliyordu. Bültenin sayfalarında adına sıkça rastladığım bu insanın cesaretine ve çalışkanlığına hayran olmuştum. Kısa süre içinde, böyle düşünen kişinin yalnız ben olmadığını anladım; onun adının hep saygıyla anıldığına tanık oldum. Çünkü o, yalnız öğrencilerin ve öğretmenlerin avukatı değildi; Faşist Mussolini döneminde hazırlanan İtalyan Ceza Yasası'ndan Türk Ceza Yasası'na alınan, özgür düşünceyi ve örgütlenmeyi suç sayan 141 ve 142. maddelerin kaldırılması için mücadele edenlerin başında geliyordu. Ayrıca, dönemin devrimci işçi ve emekçilerinin örgütlendiği Türkiye İşçi Partisi'ne yöneltilen saldırılara karşı da mücadele ediyordu.

Halit Çelenk, o dönemde belki de en çok çalışan kişilerden biriydi. O karanlık, baskı, korku, işkence, öldürüm günlerinde; iki kişinin yan yana gelmeye çekindiği, derneğe gelip gidenlerin bile izlendiği o günlerde Halit Çelenk, öğretmenleri, gözaltına alınan, tutuklanan devrimcileri, idamla yargılanan gençleri, sendikacıları, aydınları, gazetecileri, bilim insanlarını savunmaktan geri durmadı. Bu bir onur savaşıydı ve bu savaşta en yakın arkadaşı, yaşam yoldaşı Şekibe Çelenk'ti... 12 Mart'ın o karanlık günlerinde, Avukat Şekibe Çelenk, cezaevi ya da mahkeme kapılarına yalnız avukat olarak gitmedi. O kapılarda; henüz yirmisine girmemiş gençlerin yaşamı için mücadele ederken gözaltına alınan eşi için de beklemiş ve mücadele etmişti.

Yaşamını insanların birbirini sömürmediği bir dünyanın kurulması için mücadeleye adanmış, bu yolda yalpalamadan, sağa sola sapmadan, geri dönüşler yaşamadan yürümenin bir bedeli vardır. İnsanın insan olması yolunda savunduğu değerlerden vazgeçmeyen, güçlükler karşısında geri adım atmayan, demokrasi ve sosyalizm mücadelesini

kararlılıkla sürdüren Halit Çelenk de yaşamı boyunca çeşitli bedeller ödemiştir.

12 Mart döneminde Halit Çelenk de, birçok aydınla birlikte gözaltına alınmış ve hapsedilmişti. Eşi Şekibe Çelenk, bu olay sırasında yaşıadıklarını, “Yaşamın İzindeki Kadınlar” adlı oyunum için yaptığımız bir söyleşi sırasında şöyle anlatmıştı:

“Sabah saat 05.00’da bir albay ve yanındaki iki asker gelip Halit’i aldılar... Nereye götürdüklerini söylemediler. Sabah çıkıp aradım. Ankara Yıldırım Bölge Tutukevi’ne götürmüşler. Ah, ah, kimler yok ki! İlhami Soysal, Uğur Mumcu, Fakir Baykurt, Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Niyazi Ağırnaslı... Gazeteci, yazar, öğretim üyesi ve daha birçok insan. 250 kişiyi birden almışlar. Efraim Elrom öldürüldü ya, ona karşılık alınmış diye söz yayıldı. Her gün, arkadaşların eşleriyle kapının dışına gidip bekledik. Amacımız, infaz olup olmadığını öğrenmekti...”

Şekibe ve Halit Çelenk, Ankara, 2003

Şekibe Çelenk; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnönü asıldıktan sonra “Bu ülkede adalet yok!” diyerek barodan kaydını sildirmiş ve bir daha avukatlık yapmamıştır. Bu tepki ne kadar anlamlıysa, Halit Çelenk’in de demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde kısılan insanları savunmayı sürdürmesi o kadar anlamlıdır. Halit Çelenk, bu üç devrim-

ci gencin idamına tanıklık ederken duyduğu büyük acıya karşın direnmiş, son anlarında onların yanında olmayı, son sözlerini halka iletmeyi insanlığa ve tarihe karşı görev saymıştır.

Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davalarından, sürülen, hapsedilen öğretmenlerin davalarından ad olarak tanıdığım Halit Çelenk'i daha sonra TÖB-DER'in Ankara'daki genel merkezine gittiğimde gördüm ve genel kurul toplantılarında konuşmalarını dinledim. 12 Eylül'den sonra üyesi olduğum Türkiye Yazarlar Sendikası'nda çalışırken, sendikaya üye olduğunu öğrendim. Sonra bir gün, onunla adımlarımız birleşti ve aynı uzun, zorlu yolculuğa birlikte çıktık.

2 Temmuz 1993'te Sivas'taki Madımak Oteli Katliamı'nın birinci yıldönümüydü. Katliam sırasında yitirdiğimiz Asım Bezirci'nin, Metin Altıok'un ve öteki dostların acıları hâlâ yüreğimizdedir. Yıldönümünde Avrupa'nın beş ülkesinde ve çeşitli kentlerde yapılacak bir etkinlik için çağrı almıştım. Programda Halit Çelenk'in adını da görünce çok heyecanlandım. Çağdaşlarına ve kendisinden sonra gelen kuşaklara örnek olacak bir yaşam süren bu onurlu aydını yakından tanıyıp birlikte bir etkinliğin içinde olmak, mücadele içinde ondan öğrenmek düşüncesi beni heyecanlandıran.

Böylece, Avrupa'da yaşayan işçilerin ekonomik, politik nedenlerle göç etmek zorunda kalan göçmenlerin örgütlendiği bir kurum olan DİDF'nin (Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu) Almanya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve Hollanda'nın çeşitli kentlerinde düzenlediği 40 günlük etkinliğe katılmak için birlikte yola çıktık. Gittiğimiz her yerde gördüğümüz onca ilgiye, sevgiye karşın gösterdiği alçakgönüllülüğü, insan ilişkilerindeki nezaketi ve ince düşünceliliği ne kadar etkilediyse beni, konuşmaları sırasındaki direnci ve kararlılığı da o kadar derinden etkiledi. Ülkeden ülkeye, kentten kente yapılan yolculuklar yorucu, Sivas ve Solingen'de yakılan insanlar için düzenlenen etkinlik ortamı üzücüydü. Bütün bunlara karşın, eşi Şekibe Çelenk ile birlikte, sağlık sorunlarına ve yaşadığı onca yılın izlerine karşın, yakınmadan, hiçbir ayrıcalık talep etmeden sürdürdü yolculuğunu. Almanya'nın Solingen kentinde yakılan Türkiyeli aileyle ilgili davayı izlemek için birlikte Düsseldorf'a gittik. Halit Çelenk, Solingen Davası'nı hem bir insan, hem de hukukçu olarak izledi. Almanya'nın Kuzey Ren Westfalya eyaletinde, yolumuz bir başka güzel insanla, Fakir Baykurt'la çakıştı. Onu da ilk kez görmüş ve orada tanımıştım. Halit Çelenk ve Fakir Baykurt, bu iki dost, başka bir ortamda bir kez daha buluşmuşlardı.

Bu yolculuk sırasında, Halit Çelenk'in insan yönünü daha yakından tanıma olanağını buldum. İncelikli, düşünceli ve sevecen bir baba

gibiymi bizlere karşı. Kendisi için ayrıcalık talep etmediği gibi, bizlere yardımcı olmak için elinden geleni yapmıştı. Paris'te bulunduğumuz sırada, gereksinim duyduğum bir ilacı almak için benimle birlikte eczaneye gelmiş ve ilacı alıp dönmüştük. Bu yolculuk sırasında birçok şeyi paylaştık onlarla; Paris'teki Pere Lachaise mezarlığında Paris Komünçülerinin kurşuna dizildiği duvarın önünde hüznü ve öfkeyi birlikte duyumsadık, Paul Eluard'ın mezarının başında onun devrimci şiirlerini anımsadık, Hitler faşizmine karşı savaşıırken ölenlerin anıtları karşısında faşizmi lanetledik, Yılmaz Güney'in mezarının başında anısını saygıyla andık. Gittiğimiz her kentte, her sahneye çıkışında da onun konuşmasını hayranlıkla dinledik. Etkinlikler için yapılan yolculuklar uzun ve yorucuydu. Buna karşın onun da, Şekibe Çelenk'in de yüzlerinden gülümseme hiç eksik olmadı. Onların direnci, neşesi, yakınlığı bize de güç verdi.

Sağlık sorunları nedeniyle etkinliğin ortasında bizden ayrılmalarına karşın, sonraki günlerde de hep aramızda duyumsadık onları. Devrimci duruş ve coşkularıyla, kararlılıklarıyla ve sade, alçakgönüllü kişilikleriyle bizim için örnek oldular ve olmayı sürdürüyorlar.

Birkaç ay sonra, Altınoluk'taki "Yaşama Saygı" etkinliklerinde yeniden buluştuk. Aynı panelde konuşmacıydık. Halit Çelenk, tanıklıklarını, düşüncelerini anlatırken izleyenler soluklarını tutarak dinlediler onu. Gerek Almanya'daki toplantılar gerekse Altınoluk'taki panel sırasında herhangi bir metne bağlı olmadan, akıcı ve anlaşılır bir biçimle yaptığı konuşmalarını dinlerken onun üstün konuşma yeteneğine de yakından tanık oldum.

Halit Çelenk, yalnızca mahkemelerde ya da toplantılarda iyi konuşmalar yapan biri değildir. O, aynı zamanda bir yazardır. 141-142. maddelere karşı mücadelesi sırasında, düşüncelerini dışa vuran yazılar yazdı. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davası için yazdığı savunma önemli bir çalışmadır. Bunların dışında Halit Çelenk, kiminde mücadeleyle geçen bir yaşamdan süzülen tanıklıkların, kiminde zengin kültür ve düşünce birikimlerinin yer aldığı kitaplar yazdı.

Halit Çelenk'in yaşamı, bilinçle seçilmiş bir yaşamdır. Yaşamın 80. yılında yaptığı bir konuşmada bu seçiminin nedenini kendisi şöyle anlatıyor:

"Tüm değerleri yaratan insandır, ama bu insan, yarattıklarının tutsağı olmuştur. O, bu tutsaklıktan kurtulmalı, gerçekten özgür insan olmalıdır. Bu koşullar karşısında düşünüyorum, benim yerim neresi olmalı? 'Haksız ve insanlıkdışı baskılar sonucu ezilen, özgürlüğünü yitiren, hatta idamla yargılanan insanların ve onları yazarak, çizerek, ey-

lemlere girerek savunanların, destekleyenlerin yanı olmalıdır' diyorum ve bu yolu seçiyorum."

Yaşamı boyunca karanlığa karşı aydınlık için mücadele eden, üreten, yaratan, emeğin ve emeğin örgütlü mücadelesinin içinde durak-samadan yer alan ve yaşam yolundaki onurlu yürüyüşünü bugün de sürdüren Sevgili Halit Çelenk'e saygı, sevgi ve binlerce teşekkür...

Bir Hukuk Anıtı*

Gültekin Gazioglu

Biz öğretmenler onu, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Hukuk Bürosu Başkanı iken tanıdık. Bilindiği gibi 1965 seçimlerinde, Süleyman Demirel'in genel başkanlığındaki Adalet Partisi, tek başına iktidar olmuştu. Adalet Partisi, ardılı olduğu Demokrat Parti'den, ilerici düşüncelere karşı olma, özellikle demokrat öğretmenlere karşı olma gibi bir mirası(!) da devralmıştı.

1961 Anayasası'nın getirdiği nispi demokratik ortam, sol düşüncelerin yaygınlaşması, örgütlenmesi ve giderek güçlenmesini de sağladı. Bu arada demokratik öğretmen hareketi de hızla gelişip güçlendi. Yeni anayasanın sağladığı olanakla sendika kuran öğretmenler, diğer kamu emekçilerine de örnek oldular.

TÖS, Adalet Partisi'nin eğitimdeki gerici uygulamalarına şiddetle karşı koydu. Siyasi iktidar ise ilerici öğretmenleri sürerek, kıyarak sindirme yolunu tuttu. Sendikaların uyarılarına kulak verme yerine, sendika üyelerini yıldırma yolunu seçen iktidar, karşısında TÖS'ün Hukuk Bürosu'nu buldu. İktidarın hukuk dışı uygulamalarını, yine hukuk yo-

Çubukçu, Aydın ve Kansu, Işık (der.) (2004), *Geleceğe Adanmış Bir Ömür: Halit Çelenk*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, s. 260.

luyla (Danıştay ile) durdurma, etkisizleştirme bu büronun başlıca işi oldu.

İşte bu büronun başında ülkemizin değerli hukukçularından Halit Çelenk'i görüyoruz. TÖS Hukuk Bürosu'nun başarıları, sendika üyesi öğretmenlerin sendikalarına güvenlerini artırdı.

Adalet Partisi'nin ölçsüz öğretmen kıyımı, ona karşı verilen hukuk savaşı, Halit Çelenk adının öğretmen hareketi ile anılmasını getirdi.

Azgın bir anti-komünist ortamda Halit Çelenk, 141-142. maddelerden takibata uğrayan herkesin önemli güvencelerinden biri oldu.

TÖS'ten TÖB-DER'e sancısız geçişte Halit Çelenk'in payı büyüktür. Milliyetçi Cephe iktidarının azgın öğretmen kıyımının karşılanmasında belirleyici emeği ve çabası vardır.

TÖB-DER'i kapatma girişimi hukuk yoluyla defalarca tersyüz edilmiştir. Bunlardan bir tanesini anlatmadan geçemeyeceğim.

Gültekin Gazioglu ile, Ankara

1977 Ekonomik-Demokratik Haklar Yürüyüşü'nden sonra, Ankara Valisi Durmuş Yalçın tarafından TÖB-DER kapatılmıştı. Vali, Danıştay'ın "yürütmeyi durdurma" kararını uygulamıyordu.

Hukuk büromuz, girişimlerini sürdürmekle birlikte, konunun uzayacağı, örgütün ve mücadelemizin zarar göreceği anlaşılmıştı. Biz yöneticiler "mühür fekki" yapma kararı aldık. Halit Bey ısrarla karşı çıktı:

“Herkesin hakkını kendisinin geri aldığı bir yerde hukuk devletinden bahsedilemez. Hukuk yolundan ayrılmayalım,” dedi. Bizim kesin kararımız karşısında: “Bu siyasi bir karardır. Saygı duyarım. Karşı olmamıza karşın sizi en iyi biçimde savunacağımıza kuşkunuz olmasın,” dedi. Gerçekten de öyle oldu. Verildiğimiz “suçüstü” mahkemesinde yaptığı etkili savunma ile önce tutuksuz yargılanmamızı, sonra da beraat etmemizi sağladı. Daha sonra pek çok benzer başarılı savunmalara tanık olduk. Mahkemeler sürecinde, yargıçların Halit Çelenk’e saygı duyduklarını gözlemledim. Fikren karşı olsalar bile, onun hukuk bilgisi, ciddiyeti, kişiliği karşısında, yargıç ve savcılar çok saygılı davranıyorlardı. 12 Eylül hukuksuzluğu karşısında Halit Çelenk girdiği tüm davalarda canla başla çalıştı. Hukuk tanımaz bir yönetim karşısında mesleğini icra ederken hiç kuşkusuz çok büyük acılar, üzüntüler çekti.

Halit Çelenk, ülkemizin salt önemli hukuk adamlarından biri değil, sayıları hiç de çok olmayan önemli aydınlarından biridir. Yazdıklarıyla, konferans ve konuşmalarıyla her zaman dikkat çekti. Sol düşüncelerdeki kararlılığı, tutarlılığı bilinir. Yalpalamamış, dik ve doğru yürümüştür. O, ülkemizin gerçek hukuk anıtlarından, namuslu aydınlarından biridir. O, paranın padişahlığına boyun eğmemiş nadir insanlardan biridir. O, örnek alınacak erdemli bir insandır...

1964 yılı Şubat ayı başları benim için çok coşkulu bir dönemdi. Türkiye İşçi Partisi'nin ilk genel kurulu İzmir'de toplanacaktı. O sırada 27 yaşında, üç yıllık bir avukattım. Bir yıl kadar önce partiye üye olmuş-tum. TİP, çok hızlı bir yapılanma ve örgütlenme atağı içindeydi. Beni de hemen Karşıyaka İlçe Başkanı atamış, kurucu yönetim kurulunu oluşturmakla görevlendirmişlerdi.

27 Mayıs 1960'ta ordu yönetime el koyunca, bütün yurttaki sıkıyö-netim ilan edilmişti. O kadar alışmıştık ki sıkıyönetimlere, darbe tortu-larıyla demokrasi arayışlarını bir arada yaşamak zorunda kalıyorduk. Ankara'da, İstanbul'da, daha birçok ilde sıkıyönetim sürüyordu. Sıkı-yönetim ilk kez İzmir'de kaldırılmıştı. Bu nedenle, daha demokratik bir ortamda gerçekleşmesi için, genel kurul İzmir'de toplanıyordu.

Coşkuluydum, çünkü partimi daha yakından izleyip bilgilerimi pekiştirecektim. Genel kurul, daha önce adlarını duyduğum, ürünleri-ni okuduğum, sevip saydığım ülkemizin toplumcu aydınlarıyla tanışıp, onlarla gelecekte de sürececek dostluklar kurma olanağını sağlayacaktı; öyle de oldu. Halit Çelenk'le tanışmamız, TİP'in 1. Genel Kurulu'nda gerçekleşti.

Ne var ki, toplantının daha ilk gününde, merkez yürütme kurulu-
nun hepimizi şaşırtan soğuk bir şakası ile karşılaşmıştık. MYK, genel
kurula, tüzük gereği genel yönetim kurulu seçiminde gözetilmek üzere
bağlayıcılığı olmayan adaylar önerebiliyordu. Aslında doğru değeren-
dirildiği zaman, yarar sağlayabilecek bir düzenlemeydi. Ne var ki, 41
kişinin seçileceği genel yönetim kuruluna 200'e yakın aday gösterildi.
MYK'nın iyi niyetli ve onursal açıdan ödüllendirme niteliğindeki aday-
lık önerisi, çok kişiyi birbirine düşürdü. Adaylığı hiç aklından geçir-
meyenler bile, "neden olmasın" diye düşündüler. Ben de adaylar ara-
sında bulunuyordum. Oysa delege bile değildim.

İşin içinde, biraz tepeden inme seçim kulisi oyunları var gibi gö-
rünüyordu. Adaylar ne kadar çoğalırsa, birbirleriyle anlaşmış dar grup-
ların seçilme olanağı da o kadar artıyordu. Yine de iyi niyetle yorum-
lamakta yarar var. MYK, "seçilecek nitelikte çok sayıda yetkin üyemiz
var" demek istemişti. Ancak üyeler arasındaki ilk kırgınlıkların tohum-
ları, bu abartılı listeyle atılmıştı. Gereksiz bir gerilim yaşandı. Seçilmesi
beklenenler, genellikle seçildiler. Bana tek oy çıkmadı. Yanılmıyorsam
Halit Çelenk, genel yönetim kuruluna ikinci yedek seçilmişti.

Türkiye İşçi Partisi'ndeki dostluğumuz, eylem ortamında sonraki
yıllarda da sürdü. Örgütlenme ve seçim çalışmalarında zaman zaman
bir araya geldik. Halit Bey, yazılarıyla, parti adına yaptığı konuşmalarla
yol gösteren bir büyüğümüz oldu. Elbette Şekibe Hanım'ı da tanıma
olanağı bulduk.

Yakın tarihimizin demokrasi sürecinde, Halit Çelenk, her zaman
doğru yerlerde oldu. 12 Mart ve 12 Eylül faşist darbelerine karşı, de-
mokrasi, insan hakları savaşımını sürdürdü... Barolar Birliği'nde, çeşitli
panellerde, Anayasa ve Demokrasi Kurultaylarında, Aydınlar Dilekçesi
sanıkları arasında zaman zaman kendisiyle karşılaşip söyleşme olanağı
buldum. Hukuk ve insan hakları temelindeki örgütlerde öncü çalışma-
larını sürdürdü.

Ortak anılarımızdan birisi de, sıkıyönetim ortamında, halkın de-
mokratik haklarını yok etmek üzere hazırlanan 1982 Anayasası'nın
halkoylaması öncesinde Uğur Mumcu ve Halit Çelenk ile birlikte ger-
çekleştirdiğimiz "Anayasaya Hayır" söyleşileridir.

Bilenler zaten tanıyorlar onu, şimdi de, yarım yüzyıl öncesinde ol-
duğu gibi, yazılarıyla, kitaplarıyla, söyleşileriyle, toplumsal etkinlikle-
rini sürdürüyor. Daha çok iş var yapılacak. Daha çok yaşa Halit Çe-
lenk...

Ne Yazılsa Eksiktir

Hacı Tonak

*Küçük bir halk, ama kılıcsız kurşunsuz savaşır
ekmeği için bütün dünyanın, ışığı ve türküsü için.
Dilinin altında saklar iniltileri ve yaşasınları,
çakıl taşları çatlar, söyleyecek gibi olsa şarkılarını.
Yannis Ritsos*

Her yazısından bir şeyler öğrendiğim -kırk yıldır öğrenegeldiğim- İlhan Selçuk; “Halit Çelenk için nasıl yazmam, elbette yazarım!” demişti, *Cumhuriyet*’teki köşesinde. Bense, itiraf etmeliyim, söyleyecek daha fazla sözüm olmalıymış gibi görünmesine rağmen Halit Çelenk için nasıl yazarım, ne yazarım, diye kıvranıp durdum bir süre.

Elbette, İlhan Selçuk’la kıyaslıyor değilim kendimi. Haddimi bilirim. Gene de ek güçlüklerim var, sanki. Halit Bey’in, çok uzun sürmesini dilediğim olağanüstü yaşam serüveniyle benim sıradan, küçük, kişisel tarihimin kesiştiği anlar bakımından, bu güçlüğüün olması da gerekiyor sanıyorum. İlk kez, Mustafa (Yalçınar) sözünü etmişti böylesi bir kitap hazırlığının: “Sana ulaşmamı istediler, ama olmadı bir türlü, telefonlar değişmiş, şu, bu... Son gününde yazabildim ben de. “Korkarım, sana söylemekte çok geç kaldım.” demişti. Üzül müştüm, geç kaldığıma ve geç kalacağıma.

Halit Bey’in doğum gününde, uzaktan da olsa Halit Bey’e kadeh kaldırmamak, “İyi ki doğdunuz, iyi ki Türkiye’de doğdunuz Halit Bey! İyi ki varsınız, olmasaydınız, inanın toprağımız ve ruhumuz daha çorak, hüznümüz daha katmerli, çiçeklerimiz daha solgun olacaktı... Ni-

ce yıllara Halit Bey! Sağlıklı, mutlu, uzun ömür diliyorum size ve elbette Şekibe Hanım'a da..." dememek gibi bir şeydi bu. Dahası vefasızlık, kadirbilmezlikti. Ne var ki, Mustafa'nın "kabahati" omuzlayıp geçmesi az biraz işime gelse de, özrümü kendi özüme kabul edilir kılmak için yeterli değildi! Geç kalmış olsam da, yazmalıydım. Utancımı nereye saklardım yoksa? Varsın, yetişip yer bulamasın kitapta. Halit Bey okuyacaktı ya. Daha ne isteyebilirdim! İyi ama İlhan Selçuk değilim ki! Sonra; bir ulu dağ, bir ulu ırmak, bir ulu deniz nasıl anlatılır? Nereden başlanır da anlatılır? Hangi anı, izlenim, söz, duruş; dağın dağlığına, ırmağın ırmaklığına ve denizin denizliğine ilişkin bir durumu "işte budur" diye ortaya koyar?

Ne yazılsa eksiktir. "Bir" değil "birçok" bakımdan eksiktir. Ne yazılsa, yalnızca yazıdır çünkü. Yazı da hayat değil, eylem değil, yazılanın kendisi değil. Belki, sureti! Halit Bey için yazılmış bütün yazılar birleşip onun bir suretini sunabilirse, ne güzel! Pay biçip kıvanabilirim bundan.

Her umutsuzlukta umut

Halit Bey, uzun yıllar 141 ve 142. maddelerin Türk Ceza Yasası'ndan çıkarılmasını savunup durdu. Görüşlerini yüksek mahkemede yargıçlara anlattı; gazetelerde okuyucuyla paylaştı.

Hiç değilse bir çeyrek yüzyıl, yüzlerce konuşma yaptı, makale yazdı, bu maddelerin demokrasi karşıtlığı, '61 Anayasası'na aykırılığı ve "çağdışılığı" üzerine.

Türk Ceza Yasası'nda 141 ve 142. maddeler artık yok!... Halit Bey, en başından beri ölüm cezasına ve bu cezanın insanlığın "göze göz, diş diş" zamanlarının ve ilkel intikamcılığın bir kalıntısı olarak ceza hukukundaki yerine karşı çıkmasıyla bilindi. Karşı çıkmakla kalmadı, büyük özveri ve enerjiyle bu cezanın tehdit ettiği insanları savundu. Baştan verilmiş kararlar, peşin kurulmuş hükümler, şiddetli önyargılar ve bunların katılaştırdığı "mahkeme duvarı" sertliklerden yılmadı. Ölüm cezasına kararlılıkla karşı duran başka hukukçular da oldu. Kimi, hukuk ilkelerine ve felsefesine kökten aykırı bulduğundan, kimi, mesleki duyarlılıktan karşı çıktı. Ama, hukuk ilkelerinin alaşağı edilip zorun hukukunun egemen kılındığı koşullarda da bunu, yüreğini, bilincini, umudunu, Türkiye'nin günü ile geleceğine ilişkin kaygısını, tasarımını ve tümüyle insanlığını ortaya koyarak yapan çok az kişi oldu. Halit Bey, onların en başında gelir. Türk Ceza Yasası'nda ölüm cezası artık yok!...

Halit Bey, “insan hakları”, hukuk sisteminde ve kamuoyunda ayrı bir başlık altında tartışılmazken de, insan hak ve özgürlüklerinin tutarlı savunucusuydu.

Türkiye İşçi Partisi’nde ve sonrasında genel olarak sosyalist hareket içinde, kimi olay ve gelişmelere ilişkin tutumu ile öne sürdüğü görüşleri, günümüzdeki sorunlara da yanıt verecek niteliktedir.

Yanıtsız kalmayan çağrılar

Halit Bey, Türkiye’nin neresinden -ve galiba-, kimden gelirse gelsin, çaresi olsun ya da olmasın hiçbir yardım çağrısını geri çevirmedi. Çoğu halde herhangi bir çağrı da beklemeden, en ümitsiz durumlarında insanların yanında oldu. Yalnızca bir hukukçu, bir avukat değil, bir bilge, bir ağabey ve büyük bir dost olarak ilgilendi insanların hukuksal sorunları ve cezalarıyla. 12 Mart, 12 Eylül rejimleri de dikkate alındığında bunun ne denli insanüstü bir gayret gerektirdiğini ve aynı zamanda ne denli zor ve ne denli “nankör” bir çaba olduğunu söylemek gereksiz. Üstelik, her yasanın üzerinde otoriterliği içkin erk tarafından “sanık”laştırıldı; kimi durumda da düpedüz “suçlu” sayıldı. “Deneysel Araştırma” makamlarınca “gerçek suçlu”, hatta “büyük şef” kabul edildiğini kulağımla duymuşluğum var.

Ciddiydiler veya değildiler, bilemem. Denizler’i savunan Mükerrrem Erdoğan’ın o süreçte ve sonrasında yaşadıkları, bu türden bir tevâtürün yalnızca “soruşturma taktiği” ya da “boş bir tehdit” olmadığını göstermiştir. Meslek haysiyetinin ancak “cesaret” ve “savaşım”la korunabildiği ya da mesleğin bizatihi bu anlama geldiği durumlar, yazık ki çok seyrek yaşanmıyor. Ne bizde, ne de dünyada. Oysa avukatlık, gazetecilik, yargıçlık ya da polislik olsun; meslek, meslektir! Yeterlik, yetkinlik, deneyim başka şey; ayrıca niçin cesaret gerektirsin ki? Ama gerektirdi, gerektiriyor. Halit Bey, her adımda ihtiyaç duyulan o cesareti, “hem de en alasını bilgelikle kuşanmışlarındandır.”

Öte yandan, aranıp durulan “büyük şef”lik hiç ona göre değildir ve hiç olmamıştır. Şefler otoriterdir, buyrukçudur; boyun eğilsin ister. Halit Bey, eğer eğilecekse bereketten, bolluktan dallar eğilsin ama insan eğilmesin ister. İster ki, kimse eğilmesin utançtan ya da güçsüzlükten; kimseye boyun eğdirilmesin zorla ya da gönüllü. Büyük bir sırrı ifşa etmem gerekirse, Halit Bey, “büyük şefimiz” değil, yalnızca cumhurbaşkanımızdı bizim! Hayalimizdeki istikbalin, hayalimizdeki cumhurbaşkanı!...

Bilinir ki, oradadır

Tutuklu, çok doğal olarak vaat bekleyen insandır; “Şu gün, şu ay çıkar-sın. Ceza almazsın, almayabilirsin” densin ister.

Halit Bey’de vaat yoktur. Bir yanı, dört duvarın arasında kalır mü-vekkiliyle; onun kaderini ve kederini yüreğinde paylaşır, diğer yanıyla da bıraktığı izlenim “‘kara kitap’tan başka düstur tanımamak”tır.

Yargılayıcılar -hatta, neden olmasın, yargıçlar da- hükümlerine hak verilsin ya da hükmü oluşturdıkları koşullar dikkate alınsın da hü-kümleri anlayışla karşılansın ister. Daha ileri gidip bir tür “işbirliği”, mesleki dayanışma olarak bir tür “ortaklık” ya da en olmayacak katı-lıklara “hayırhah”lık bekleyen de vardır. Halit Bey’in sığınağı gene “ka-ra kitap”tır; yasadır, “yasanın evrensel ruhu”dur!

Demir parmaklığın öteki tarafındakiler olarak hukukçuların tezle-rine, kuramlarına pek de aldırmadan, hukukun sınıflarüstü olmadığını, olamayacağını; “adaletin tecellisi”nin özünde sosyal sınıfların somut durumuyla örtüşmek zorunda olduğunu, ötesinin salt bir ütopya ola-rak kalacağını söyleyip durduk.

Ama iyi kötü, eksiği gediğiyle, demokratik diyemesek de temel il-keleriyle liberal bir hukuk düzeninin varlığının ve az çok istikrar ka-zanmasının ne denli önemli olduğunu deneyimlerimizle yaşayıp gör-dük.

Hukuksal ve yargısal tutumun, geçerliliği varsayılan sistem içinde değil, fiilen kuvvete göre düzenlenmesi, sonuç olarak da ceza maddele-rinin her seferinde keyfi ya da zorlama yorumu, çokça canımızı yaktı, hâlâ yakıyor.

Halit Bey’in, hukuk kuramcısı ve hukuk emekçisi olarak yaşanan anafora ve bunun hem hukukçular hem de tüm bireyler için neden ol-duğu güçlüklerle karşın, Halit Çelenk olmayı ve Halit Çelenk kalmayı nasıl başardığı kolayından anlaşılır değildir. Ama şikâyetlendiğini, her-hangi bir nedenle yakındığını hiç duymadım.

Davalarıyla ilgili olsun olmasın “mahsus mahal” insanları için hep bir güvence ve ümit olageldi. Başvurulsa da, başvurulmasa da bilindi ki, hep bir söyleyeceği vardır. Aranacak olursa hep yerindedir; Anka-ra’dadır.

Bilindi ki, başı ağrıyan kapısını çalabilir; ilaç bulamasa da yol, yön-tem, o da olmazsa teselli alabilir. Kaldı ki, Şekibe Hanım’ın ikram ettiği çay, o kapıyı çalmış her muhatap için ilaç niyetinedir.

Hükûmetin manevi şahsiyeti

Halit Bey ile ilk avukat-müvekkil ilişkim, “hükûmetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif” suçundan yargılandığım Toplu Basın Mahkemesi’nde başladı. *Türk Solu* dergisinin (bugünkü *Türk Solu* dergisi ile ilişkisiz) Genel Yayın Müdürü Vahap Erdoğan ve Yazı İşleri Müdürü Ahmet Say’ın tutuklanmasını bir bildiri ile protesto etmiştik. Reşo Ali Amca (Ali Erdoğan), Mehmet Ali Amca (Mehmet Ali Özdoğan), Teslim Töre, Süleyman Kırteke, Köse Polat tutuklanmıştık. Üç ay sonra, Malatya Toplu Basın Mahkemesi’nin önüne çıkarıldık. Halit Bey ve Şakir Bey (Keçeli) gelmişlerdi savunma için.

Adliyenin büyük duruşma salonu, özellikle cinayet nedeniyle yargılanan tutukluların yakınlarınca doldurulmuştu. Onları çeken, davanın politik niteliğine aman aman olmadığını bildiğim ilgilerinden çok, “Ünlü Avukat” Halit Bey’i görmek, dinlemek arzusuydu. Halit Bey’in tahliyemizle sonuçlanan hayli uzun ve ayrıntılı savunmasını sonuna kadar izlemekle kalmayıp Mahkeme Başkanı Hasan (Dayı) Engili’nin kararı açıklamasını da sabırla beklediler. Sonra da, Halit Bey’i kuşatıp davalarını alması için teklifler yağdırdılar. Cezaevinde de doğal olarak yankısı oldu bunun. Tutukluluğumun sonuncu ayını “isyan” yüzünden hücrede -sözün gelişi hücre, lağım çukuru demek daha doğru- geçirmiştım. Ünlü delikanlılardan Saka Şükrü oğlu Hüseyin; en amansız falakayı dahi amansız karşılamakla ünlü Pütürgeli Kürt Mamo; Şeyh Said’in Generali Yado’nun yanında çarpışmış Gözlüklü Hüseyin Ağa; Bismillah Nusret ve daha başkaları, bir ay boyunca “zindan” dayacağına boğulan arkadaşlarım -onların hücrelerinin yanında benimki saray sayılırdı- her biri ayrı ayrı ve rica minnet Halit Bey’in davalarını alması için aracı olmamı istediler benden.

“Adi davalara girmez”di, biliyorlardı ama “hani, olur ya, para hiç önemli değil(di)... Bilsin(di), yani!...” Halit Bey, bu teklifleri hiç bilmedi!

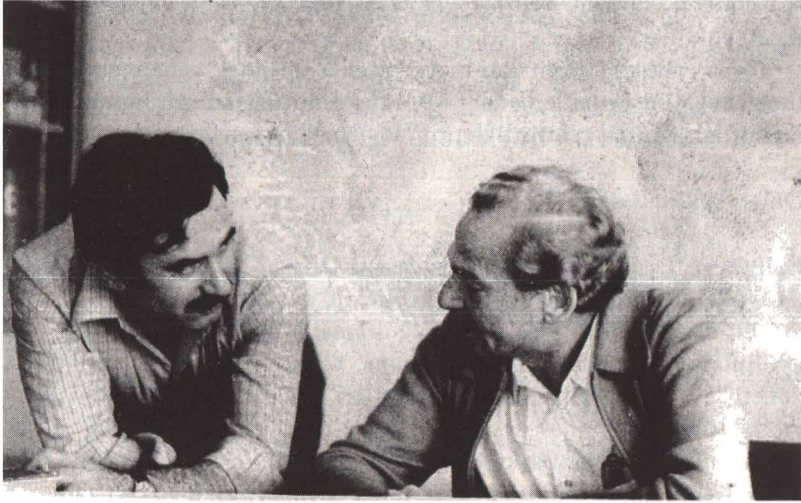
Böyle avukatım olsun

En ilginç Bismillah Nusret’in sözleriydi: Böyle avukatım olsun, on cinayet işlerim!... Bismillah Nusret, Vahap Erdoğan’yu tanıyordu.

Ulucanlar’da aynı koğuştaki kalmıştı Vahap’la. Zindancıların “ameliye”si sırasında, kelime-i şahadet’le güç toplamaya çalışırdı. Başlangıçta gür çıkan sesi, giderek kısılır, en sonunda da sönüp giderdi. Sonuncu kelime-i şahadet çoğu zaman tamamlanmadan kalırdı. Etine inen sopa-

ların sağır, küt vuruşundan da anlardık artık acı duymadığını ve sırasını savmış olduğunu.

“Ameliye” de yan hücredeki İstanbullu Rahmi’ye geçerci, korkularımızı biraz daha büyüterek. İstanbullu olmak, Pütürgeli’nin “Lan, Kerim Efendiiii!...”yle -Kerim, en cevvalıydı gardiyanların- başlattığı sövgülerinden de ziyade bir kusurdu, ayak tırnakları oracıkta sökölüvermiş Rahmi için. Nusret’in, “On cinayet işlerim” demesine karşılık, başka bir cinayet işlediğini sanmıyorum. Duymadım da böyle bir “vukuat”ını. Cani filan da değildi Nusret, bana kalırsa.

Vahap Erdoğan ve Halit Çelenk

Gerçek caniler tanıdım sonradan, Nusret’e benzemiyorlardı. Nusret, örf hukukunun, Doğu geleneğinin kurbanıydı yalnızca. Yalnız o mu; Nevzat, Ömer, Muammer, Aşur, Temur ve daha birçokları öyleydi... Nusret, o sözleriyle cinayet tutkusunu değil, yaşadığı cehennemi dışa vuruyordu aslında.

İki yıl sonra aynı yere döndüğümde, onlardan birinin kendini astığı hücrede kaldım. Mazgalları betonla kapatılmıştı hücrenin, bir başkası daha ip gibi büküp pijamasını o mazgala kendini asmasın diye!...

Toplu Basın Mahkemesi’ndeki dava, bir zaman sonra beraatla sonuçlandı. Doğu Perinçek’in (günümüzde, İşçi Partisi Genel Başkanı) savunman olarak katıldığı son duruşmada yargıçlar, bildiride 157. maddede tanımlanan haliyle, “hükümetin manevi şahsiyetinin tahkir

ve tezyif edilmediği” yargısına vardı (Bu madde de, tümüyle çıkarılma-
dıysa da, değiştirildi). Yüce Gönüllü Perinçek de -ki pek çok uğraşına
ve başındaki belalara bakmadan gidip sonlandırmıştı davayı- aklama
kararını aldıktan çok kısa süre sonra tutuklandı.

Yanılmıyorsam, aradan bir yıl geçtikten sonra Mamak’ta gördüm
onu. Salt ön hücredekilere, -Denizler, ön hücrede kalıyorlardı o sıra-
“Merhaba” dedi diye öylesine coplanmıştı ki, yüzü dışında -yüzüne
vurmamışlardı besbelli- tüm bedeni hilafsız, ayaklarından boynuna de-
ğin patlıcan moruydu. Bunları hikâye etmenin ne gereği var! Hem de
bir doğum gününde! Bilmiyorum... Seviyor da değilim acı şeylerden
söz etmeyi... Bunlar, “Türk Ceza Yasası’nda artık yok” diyemiyorum.
Zaten yoktular!

Belki yalnızca Halit Bey’in ve onunla birlikte “cehenneme” kafa
tutagelmış, bu nedenle bedeller ödemiş omuzdaşlarının, hukukçuları-
mızın “boşa kürek çekmediklerini” söylemek istiyorum...

Onlar da konuşmalı

Halit Bey, “Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası” olarak bilinen davada
da avukatım oldu; daha doğrusu hepimizin avukatıydı.

Bu dava ve yürütülüş süreci ile dramatik sonucu iyi bilindiği için
ayrıntılara değinmeyi düşünmüyorum. Yönetimin -melez, yarı-askeri
yönetimin- “Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası”nı, özellikle bu dava-
yı “bir meydan muharebesi”, bir “ulu savaş” olarak algıladığı görü-
şündeyim. Mahkeme Başkanı Ali Elverdi’nin ve Savcı Yardımcısı Baki
Tuğ’un açıklamalarını bunun açık itirafı saymak gerekiyor. O zamanki
konumlarıyla Duruşma Yargıç Albay Ahmet Tetik, Yargıç Albay Meh-
met Turan, Savcı Yarbey Keramettin Çelebi’nin ne düşündüklerini
bilmiyorum. Bildiğim, dava konusunda bugüne değin hiç konuşmadık-
larıdır. Belki gün gelecek -eğer yaşıyorlarsa- onlar da konuşacak; dava-
nın seyrinde karanlıkta kalan bir tarafı, hemen hemen kalmamış olsa
da, belki emirle gelen idam kararını, o emri kimin ya da kimlerin niçin
verdiğini açıklamalarıyla daha iyi aydınlatacaklar! Yargıç olarak hisset-
tiklerini ya da -ne bileyim- hissetmediklerini açıklayacaklar belki. Bu
çok mu önemli? Çok önemli olduğunu sanmıyorum. Denizler’i geri ge-
tiremeyecek çünkü. Zamanı geriye çeviremeyecek, sonsuz bir acıyla
dağlanan ve hep öyle kalan yüreklere merhem de olamayacak! Ama in-
sanlık denen şey, bir parça aklanacak suçtan.

Toplum vicdanı bir parça teselli bulacak; eğer efsane değilse, ger-
çekten varsa “ülkemin ortak aklı”nın nasıl zincire vurulduğunu, nasıl

bir cinnete ve cadı avına kurban edildiğini daha açık görebilecek. Daha önemlisi, başta Halit Bey, Niyazi Bey -nur içinde yatsın-, Mükerrrem Bey, Orhan Bey, Zeki Oruç Bey -nur içinde yatsın- olmak üzere tüm avukatların o davada, bir hukuk savaşımının tarafı değil, sonucu önceden kesinleştirilmiş bir meydan muharebesinin tarafı sayıldıkları, öyle görüldükleri ve etkinliklerine, etkileme güçlerine kulakların da, yüreklerin de sağır kılındığı anlaşılacak. Denebilir ki, bağınazlık da kördür. Kör ve sağır eder. Ne var ki, meslekten bir yargıcın “bağınaz” olabileceğini kabul edemiyorum. Hiyerarşik baskıyı, üstün asta emrini, politik görüşün güdümlemesini, vicdanın katılaşmasını, siyasal erkin hiddetini, despotça ruh halini ya da kararsızlığın kararını anlıyorum; yargıcın kör ve sağır kılacak denli bağınazlığını anlamıyorum. Nasıl bir hukuk fakültesi olmalı ki, durmadan bağınaz yargıçlar yetiştirsinsin!

“Entellektüalizm” diye bir hastalık

“Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası”nın bir meydan muharebesi olarak algılandığına ilişkin tespit, yalnızca duruşma safahatına ilişkin olay ve gelişmeler tarafından değil, ilk kararın tesis edildiği andan başlayarak sonrasındaki sürecin belli başlı olayları tarafından da doğrulanmaktadır.

Bunların neler olduğunu, Veli Yılmaz’ın genç yaşında aramızdan ayrılmadan önce kaleme aldığı *Emirle Gelen İdam Kararından*, Halit Bey’in kitap ve yazılarından ve çok sayıdaki öteki yayınlardan biliyoruz.

Sıkıyönetim makamları arasındaki yazışmalar, dönemin yöneticileri ile siyasal liderlerinin tutumu, CHP’nin Anayasa Mahkemesi’ne ikinci kez başvurmaktan vazgeçmesi, İsmet İnönü’ye yönelik tehdit, özellikle çoğunluk partisini saran histeri ve yanı sıra kimi eylemsel girişimler!...

Bunları yinelemeyeceğim. Olan bitene Mamak belki ayrı bir ışık düşürebilir.

Cezaevi komutanı, Mamak 1. Sınıf Askeri Ceza ve Tutukevi için “Burası bir hastanedir” buyurmuştu. Ünü, her fırsatta birinci sınıflığının vurgulanmasını gerektiriyor olmalıydı. Yetkililerin TV ve radyo konuşmalarında, mektuplarımıza, evraklarımıza, eşyalarımıza vurulan damgalarda ve resmi yazılarda hep vurgulanırdı bu “1. Sınıf”lık!

Sayın komutan devam etmişti sonra: “Ben, bu hastanenin başhekimiyim. Sizler de hastasınız. Görevim sizi tedavi etmektir.”

Merak kesilmiştik: Nasıl bir hastalıktı bizimki ve nasıl tedavi edilecektik!

Albay, arkasında bir manga asker ve iki yanında iki iriyarı koruması olduğu halde bir süre süzmüş bizi, yeniden konuşmuştu:

“Entelektüalizm hastalığı... Teşhisim budur...”

Ardından, bir “ortaklık” denemesi: “Bir zaman, bu hastalıktan muzdariptim ben de. Bu yüzden problemi biliyorum...”

Doğal olarak, o gün bu girişin devamını getiremedi sayın komutan. Ancak, entelektüalizm hastalığından ve tedavisinden ne anladığını uygulamalarıyla görme fırsatımız oldu.

Nutuk ve Kuranıkerim sayılmazsa, kitaplarla haşır neşir olmak kötüydü. Komutanların bu ülkenin en seçkin, en yüce şahsiyetleri olduğunu düşünmemek kötüydü. “Nadim” olmamak, günah çıkarmamak, hazırola durmamak kötüydü. Hücrelerin tavanına yerleştirilen “böcekler”e saygı sunmamak kötüydü. Önce düşüncelerini, sonra arkadaşlarını, sonra da avukatlarını azletmemek en kötüsüydü!...

Cezaevindeki tedaviyi, “Deniz Gezmiş ve Arkadaşları Davası”nda verilen “ceza”dan bağımsız düşünmek imkânsız. Bu türden bir tedavi üzerine “ceza kurmak” da aynı ölçüde imkânsız, hatta dehşet verici görünebilir; ama olan budur gerçekte.

Bir gerçeği anlatıyorum

Bir düşü değil, bir gerçeği anlatıyorum: Öleceğine, öldürüleceğine inanmış veya inandırılmış, birini düşünün! Sağında solunda bileklerine kelepçelenmiş iki muhafız, karşısında silahlı askerler; trafiğe kapatılmış yoldan hızla giden askeri ambulans, korkutuculuğunu kabul etmese de onu sonuna, beklediğine götürüyor. El kadar camdan, Hüseyin-gazi’nin yeşillenmeye yüz tutmuş etekleri, ardından Keçikıran gecekonduları ve ardından tek tük söğütleri, tek tük kavaklarıyla Samsun asfaltı akıyor. Ölüm, yaşamın karşıtı değil. Öyle de görünmüyor. Kaç saat, kaç gün, kaç gece sonra kimbilir? Demek ki daha yaşanacak zaman var, daha olabilir. Olmasa da, gelecek yokluğu, geleceği olmayan anı büyütüyor, genişletiyor, handiyse sonsuz kılıyor. “Ey zaman dur” demek bile gereksiz! Kuşku yok, zaman durmayacak, ama her görülenin değeri var. Her görülen bir daha görülmeyecek. Gözler, görüntüleri büyük bir açlıkla yutuyor; birbiri ardına devrilen tepeler, görünüp kaybolmaları bir olan evler, sokaklar, insanlar, ağaçlar, her canlı ile cansız görkemle ışıldıyor ışığın altında ve aynı anda tüm öncekileri silip kazınıyor belleğe. Işık, -hem de günün, güneşin ışığı, ölüm hücre-

sine ondan daha değerli neyi taşıyabilir ki gözler?- çölün yağmuru içmesi gibi içiliyor. Her yazgı tekil, her yazgı tarihsel. Her yazgının bir benzersizliği, bir evrenselliği var. Görülüp anlaşıyor o anda. Paylaşma da, “tek başına”lık da açık seçik görülüyor... Öleceğine, öldürüleceğine inanmış -veya inandırılmış- olan, tutun ki yirmisinde filan, olsun. Menzile vardığında ne kalmıştı belleğinde dersiniz?

Halit Bey!

Dünyaya ait o “son” görünen yolculukta biriktirilmiş her şeyin; sarhoş edici kokuların, renklerin, görünümünün üstünde Halit Bey! Bu, yaşadığımdır. Bilirim ki, “Darağacında Üç Fidan”ın; Deniz’in, Hüseyin’in, Yusuf’un da yaşadığıdır.

Doğum gününüz kutlu olsun Halit Bey...

Bir Simge, Bir Önder, Bir Dost İnsan

Hasan Fehmi Güneş

Tanıdığım, dostu olmakla onurlandığım Sayın Çelenk'i tam ifade edebilmenin zorluğunu, şimdi tüm ağırlığı ile duyumsuyorum.

Ondan söz edebilmek, ancak gönül dünyamızın en duygusal ve anlamlı sözcüklerinin büyüğü derinliği ile belki olanaklı olabilir. Gönül dünyamızın bu silinmez iyilik insanının yazı ve sözcüklere sığmamasının zorluğunu algılayanlar, yazımın yetersizliğini bağışlayacaklardır umarım.

İddialı insanların yaşamlarında zor günler vardır. Dayanılmaz ağırlıkta haksızlığa uğramış olmak duygusunun çıldırtıcı bunalımına düşülür. Öyle zamanlarda gündüzler yalnızlıkla kararır; geceler uykusuz, karanlık, zifiri karanlık olur ve uzar. Sabahlar gelmez bir türlü...

Canından koparılıp götürülen yakınlarına işkence yapılmakta olduğu haberleri, tüm bedenine, tüm hücrelerine verilen yüksek elektrik akımı etkisiyle sarsılmakta olduğunun derin acısı ile gelir çöker üzerine. Direncini yitirmek, yıkılmak süreci başlar acımasız, dayanılmaz...

Çok insanın yaşamındaki bu kahredici karanlığı yırtan ışık, Halit Çelenk'in güneşi imrendiren kişiliği, dostluğu ve adı henüz konmamış yüce dayanışma vericiliği olmuştur.

“Hak” ve “Adalet” kavramlarını yıkıp yok eden canavarlık fırtınalarının ilkel, vahşi saldırılarının ortasında sükûnet ve dinginlik anıtı olarak, sabır ve akılla; yılmadan, yorulmadan yol gösterici olmanın; karşılıksız verme, verebilme erdeminin simgesi oldu Halit Çelenk.

Özgün tevazu ve kişiliğinin belirlediği, kalıcılaştırdığı ilerici düşünce ve örgütlenme eylemlerinin, özellikle hak, hukuk, adalet kavramlarının doğal savunucusu ve onursal koruyucusu olma öz görevini yaşamının anlamı ve namusu duyarlılığı ile benimseyip; ısrarla, bütün bir ömür sürdürme kararlılığının özenilecek tek örneği, önderi Halit Çelenk.

Halit Çelenk, öne çıkmaktan, öne geçmekten hep kaçındı. Ancak aynı doğrultuda en önde gidenler hep onu izledi, ona öykündü.

Savunma makamında onunla görev paylaşanlar, bu konumlarını mesleki bir ayrıcalık olarak kabullenip övündüler. Övünenlerden biri de benim.

Tüm aydınlanma devrimcilerinin ona çok borcu ve gereksinimi var...

Ben Halit Çelenk'i Nasıl Yazabilirim ki?

Hikmet Çetinkaya

Kaç gündür düşünüyorum “Ben Halit Çelenk'i nasıl yazarım” diye. Sonra kendi kendime soruyorum, “Ben Halit Çelenk'i nasıl yazabilirim ki?” Uzun soluklu bir yaşam!... Bence bir demokrasi anıtı Halit Ağabey...

1963 yılında İleri Avukatlar Derneği'ni kurmak o denli kolay mıydı? 1965, Devrimci Avukatlar Derneği'nin kurucuları arasında o!... Türkiye Öğretmenler Sendikası'nda hukuk danışmanlığı... Ardından TÖB-DER. 1968, Türk Hukuk Kurumu... Prof. Dr. Muammer Aksoy, Başkan; Halit Çelenk, İkinci Başkan... 12 Mart ve 12 Eylül'de toplumsal ve siyasal nitelikli birçok davanın savunmanı...

Yıllar çabuk geçiyor...

Türkiye İşçi Partisi'nin yönetici ve üyelerinin davalarında savunman... Rasih Nuri İleri, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Kemal Burkay, Mehmet Ali Aslan... Yusuf Aslan, Taylan Özgür, Halil Çelimli ve arkadaşları... 15-16 Haziran Olayları nedeniyle DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve arkadaşları...

12 Mart sonrası...

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan... Dev-Genç ve TÖS Davaları...

12 Eylül sonrası...

Bariş Davası'nda savunman, İkinci Bariş Davası'nda Sanık Halit Çelenk... 1982 Aydınlar Dilekçesi'nin Yazmanlar Kurulu'nda üye...

Halit Çelenk tüm kavgalara, acılara karşın yaşamı ören bir insandır... Gözlerinde sevgi ışığı vardır yıllardır. Hiç sönmez! Halit Çelenk salt bir hukuk insanı değildir. O bir sosyalisttir!... O bir aydındır!... O bir düşünce insanıdır!... O bir yazardır!... Ulusal bağımsızlığı ve Türkiye'nin emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmasını savunmuştur yaşamı boyunca... Çünkü Halit Çelenk bir yurtseverdir... Demokrasi ve bağımsızlık savaşında en önde yürümüştür. Halit Çelenk bir sevgi insanıdır...

Türkiye bir süreçten geçiyor...

Bu süreci görenlerden birisidir Halit Ağabey...Düşünce ve eylem alanındaki kirlenmeyi, yozlaşmayı, kişilik yitirmeyi 10 yıl önce görenlerden birisi değil midir Halit Çelenk?

6 Mayıs 1996...

Halit Ağabey, Nâzım Hikmet'in şu dizelerini okuyor:

“Ölüyor çarpışacak insanlarımız
Halbuki nasıl hak etmişlerdi yaşamayı
Ölüyor insanlarımız
Ne kadar çok
Sanki şarkılarla bayraklarla
Bir bayram günü nûmayişe çıktılar
Öyle genç
ve fütursuz...”

Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in anma toplantısıydı...

Bilimsel sosyalizme inanan genç insanların öyküsünü anlatıyordu Halit Çelenk... Ulusal bağımsızlık ilkesi, anti-emperyalizm, anti-faşizm mücadelenin temel taşıdır... Halit Çelenk aynı yolda yürüyor... Merhaba Halit Abi!...

Merhaba güzel ve yiğit insan!...

Halit Bey'in Etkileri

Hüsnü Öndül

Elimde, Halit Çelenk'in *Hukuksuz Demokrasi* kitabı var. İkinci basım, Çağdaş Yayınları'ndan. Kapağı çeviriyorum. "TC Ankara Kapalı Cezaevi Görüldü" kaşesi okunuyor. Altta da "Hüsnü Öndül, 4. Koğuş."

Kısa hapislik günlerimde, 1988'de, cezaevinde okumuştum *Hukuksuz Demokrasi*yi. Halit Bey'in cezaevinde beni ziyaret ettiği ilk günü, lütfedip savunmamı üstlenmesini hep hatırlıyorum.

12 Eylül döneminde, Mamak'ta, pek çok toplu davada avukat olarak bulunmuştuk. Benim açımdan -ve o yıllarda eminim daha pek çok genç avukat açısından da- örnek alınan hukukçuların başında geliyordu.

Genel olarak bilimsel bilginin, özel olarak da hukuk bilimine ilişkin bilginin, savunmada ne denli önemli olduğunu -sıkıyönetim askeri yargısı koşullarında bile- görüyorduk. Halit Bey, hukuk bilgisini tecrübesiyle birleştiriyordu. Yalnızca müvekkillerinin özgürlüğü sorunu olmaktan çıkıyordu konu. Bencileyin, diğer hukukçular açısından da öğretici süreçleri içeriyordu savunmaları.

Halit Bey, yalnızca bizleri meslektaş olarak etkilemedi. Kim bilir, daha öğrencilik yıllarından başlayarak kaç hukukçuyu etkilemiştir. Hem gazete ve dergilerdeki yazıları hem de kitaplarıyla etkiledi bizleri.

Türkiye’de insan hakları hareketinin oluşumunda çok önemli öncü hizmetleri oldu. İnsan hakları alanında özellikle ifade özgürlüğü ve ölüm cezasının kaldırılması için verdiği mücadele unutulamaz. Adil yargılanma ve savunma hakkı için hem yazılarıyla hem de eylemleriyle öncülük etti.

Türkiye’de haklar ve özgürlükler alanı, tarihsiz, hafızasız bir alan değildir. Türkiye’de son yıllarda meydana gelen hukuki reformlar bir gece ansızın Avrupa Birliği’nin sihirli dokunuşlarıyla gerçekleşmiş şeyler değildir. Arka plana bakmak gerekir. Verilen mücadelelere bakmak gerekir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri yargılamalarına, Devlet Güvenlik Mahkemeleri yargılamalarına ve siyasal davaların görüldüğü mahkemelerdeki yargılamalara bakmak gerekir. Öyle olunca da, mahkemelerin salonlarında, duvarlarında Halit Çelenk’in sesini duyacak, kitaplarda yazılarını göreceksiniz. Her biri birer değer ifade eden insan hakları için verilen emekleri ve hukukçular içinde en önde Halit Çelenk’i göreceksiniz.

Halit Bey, haklar ve özgürlükler alanındaki katkılarını her koşulda sürdürüyor. Yazarak, konuşarak ve bulunması gerekli yerlerde bulunarak.

Kendilerini saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum. Emekleri için teşekkür ediyorum...

Benim Halit Amcam, annemle babamın Halit Abisi. Hatırlamaya çalışıyorum ama bir ipucu yakalayamıyorum, acaba babam ona hiç “Halit Bey” dedi mi? Bize göre o kadar candan, o kadar içten biri.

“Avukat Halit Çelenk” ismini ilk duyuşum, doğaldır ki, TÖS yıllarıydı. Sendikaya gittiğimiz günlerde, hep telaşla girerken çıkarken görürdük onu. Mutlaka kovalamak zorunda olduğu bir şeyler vardı. Sonra 12 Mart günleri geldi, o zaman oturup konuşabildik onunla. Babamdan haberler getiriyordu. Sorgulamanın, davanın gidişi hakkında anneme anlatıyordu. Biz de yanlarında onları dinliyorduk.

Sonra biz Halit Amca’yla konuşur olduk. 12 Eylül öncesi erkek kardeşimi, 12 Eylül günlerinde beni savundu. O kadar işinin arasında bana da uğramaya çalışır, varlığıyla, desteğiyle beni rahatlatırdı. Çıktıktan sonra da fırsat buldukça, Ankara’ya yolum düştükçe, mutlaka uğrayıp görüşmeye, iki çift laf etmeye çabalıyordum.

Bu ahbablıklar Ören’de de sürdü. Açık söylemek gerekirse Halit Amca’ya ancak Eylül ayında el ayak çekilince ulaşabiliyorduk Çünkü Halit Amca’nın Ören’e gelişi, nasıl birdenbire duyuluyordu anlamıyordum, mutlaka evde birileri daha oluyordu. Yalnız benim Halit Amcam değil ya, herkesin Halit Abisi, Halit Beyi’ydi.

Yazları Ören’de kitap sergisinde imza günleri olurdu. Rastlantı bu ya, Halit Amca’yla babamın imzaları birbirine denk düşerdi. Kollarını birbirlerine sürtüp, uğur bulaştırırlardı. İmza sırasında bizler de sıraya girip kitap imzalatırdık. Bazen elimizde onların kitapları olurdu, bazen de o aralar okumak üzere aldığımız kitaplar. Bu şakayı genellikle imza akşamının sonuna doğru yapardık

Bazen de Şekibe Teyze’yle bize gelirlerdi. Hele bir keresinde Antakya’daki günlerini, okuduğu liseyi, felsefe öğretmenini anlatmıştı. Şiir okur gibi ne güzel anlatıyordu. Arada şiirler de okuyordu. O günkü sohbete hiçbirimiz doyamamıştık. Babam da sanki onu özellikle mi konuşturuyordu? Anılarını toparladığı *Özyaşam Öykülerinin* son bölümü *Dost Yüzlerinde*, yaşamı boyunca kendisini etkilemiş, yaşam yolları bir şekilde kesişmiş dostlarını anlatmıştı. Orada Halit Amca’ya ayrılan bölümün adı neydi dersiniz? *HALİT ÇELENK, Bükülmez Bir Savunman*. Halit Amca bundan daha güzel nasıl anlatılabilir ki!

İki yıl önce Ankara’da 80. yaş günü dolayısıyla yapılan toplantıya İstanbul’dan koşa koşa gittim. Toplantı bitiminde, ona sarılıp daha da uzun ömürler diledim. Ankara’da da olsalar Şekibe Teyze’yle birlikte hep yanımda hissettiğim o güzel insana, burada bir kez daha yaşamımda varlığını uzun yıllar sürdürmesini diliyorum...

Birinci Dünya Savaşı günleri. Fransız toplarından fırlayan güller önce sinir bozucu vızıltılarla havada uçuyor, sonra ateş ve ölüm olarak Antakya'nın üzerine düşüyor. Gözlerde korkunun kıvılcımları. Halk, köylere kaçıyor. Bir gencecik kadının usuna kazınan anı, yıllar sonra süzülüp aktarılıyor en küçük oğlu Halit'e:

“Biz de Harbiye'ye kaçıyorduk. Kucağımda üç aylıktın. Yolda altını kirlettin. Yerde çözdüm seni. Bir köylü kadın, başını çakıl taşlarından korumak için avucunun içine almıştı, ‘Habibi’ (sevgili) diyerek.”

Baba Mustafa Çelenk'in köylerde çiftlikleri, sürüleri, zeytinlikleri var. Kentte de demir, hırdavat ve cam eşya satan bir dükkâna sahip. Karısı ölmüş, yeniden evlenecek. Sıdika Hanım, beyaz, tombul bir kadın. Pek de güzel. Yörede ünlü “Sipahizadeler”in kızı. “Dul adama gitmem” diye ayak diretiyor. Sen misin böyle yapan... Annesi, çamaşır yıkarken Sıdika'nın saçından tuttu mu öyle bir savuruyor ki öbür yana, bir tutam saç elinde kalıyor. O denli zorluyor ailesi yani, evlenmesi için Sıdika'yı. Çaresiz varıyor Mustafa Çelenk'e.

Anne, dindar. O denli dindar ki, vesikalık çektiirmek için bile fotoğrafçıya gitmiyor. Ama işlemler için resim gerekli. Halit, fotoğrafçıya

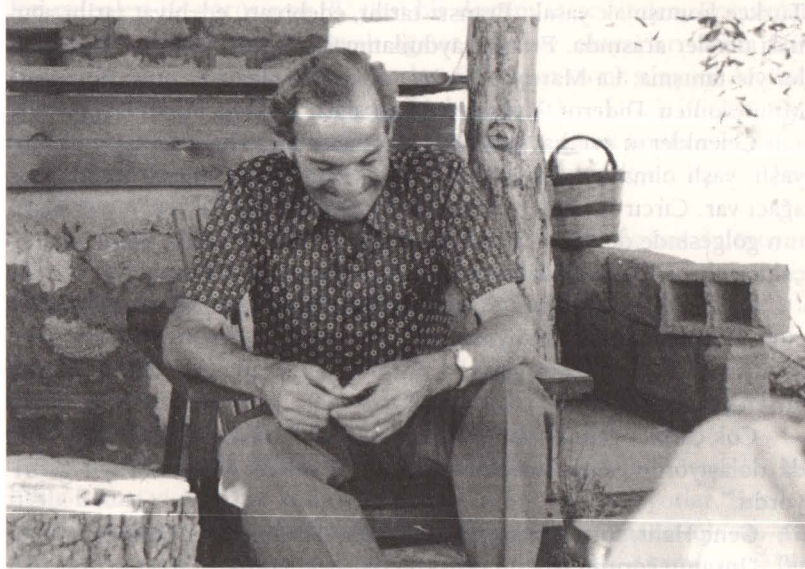
* Kansu, Işık (2002), *Çocukluğa Yolculuk: Öyküsel Rôportajlar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

gidiyor, fotoğraf makinesini alıyor, annesinin vesikalığını çekiyor. Buna karşın Sıdika Hanım, aydın ve hoşgörölü. Okuma yazma biliyor. Halit, evrim sürecini anlatınca dinliyor. Hiç kızmıyor. Yalnızca anne yüreğinin sıcaklığı ile saf inancı birleştiriyor:

“Oğul, böyle söyleme, böyle yapma, öbür dünyada beraber olamayacağız sonra...”

Anne ile Halit arasındaki bağ, ılık ve tutkulu sevgi dalına tutunuyor:

“Sanırım beş yaşındaydım. Babam her zaman evin ahırında kendi baktığı safkan Arap atına binerek köylere gezer, marabalarla görüşürdü. Bir gezintide; atın terkiine beni de alarak köylere götürdü. Rahvan at yolda sıçrayarak giderken, ben babamın beline sarılıyorum, kendimi koruyordum, ama kalçalarım yara bere içinde kalıyordu. Birkaç günümüz köylerde geçti.

Hava sıcak olduğu için bağlarda, çardaklarda yatıyorduk. Anne özlemine dayanamıyor, eve dönmek istiyordum. Oysa babamın işleri bitmemişti, beklememi istiyordu. Bir sabah erken uyandım, annemi çok çok özlemiştim. Babam uyuyordu. Bağda dolaşıyordum. Bağ, çiğ içindeydi. Bir salkım üzüm gördüm, beyaz, yuvarlak, iri taneleri olan pırlıl pırlıl bir salkımdı bu. Tıpkı anneme benziyordu.”

Halit'in göz pınarları duru kaynak. Oturuyor, o tombul, seher pembesi üzümün yanına. Başlıyor okşamaya. Üstüne basılan pisipisi otlarının hıştısı düştten uyandırıyor onu. Başını kaldırıyor, babasını görüyor:

“Baba bak, üzüm salkımı anneme benziyor. Beni ona götür.”

O gün baba, işlerini bitirmeden, oğlunu yine atın terkisine alıp, Antakya'nın yolunu tutuyor.

Savaş sonunda, o zamanki adıyla İskenderun sancağı (Hatay) Fransızların mandası altında. Aile, Halit Çelenk'in çocukluğunu geçireceği Şemdük mahallesindeki kendi evlerine taşınıyor. İlkokulu, pencerelerinden Asi ırmağının coşkulu türküsü duyulan Mekteb-i Sultanî'de tamamlıyor. Orta ve lise öğrenciliği Musalla semtindeki okulda geçiyor. Okul, Fransızların elinde. Öğretmenleri, genellikle Fransız ya da Fransa'da eğitim görmüş Türklerden oluşuyor. Tüm dersler, Türkçe edebiyat ve edebiyat tarihi dışında, Fransızca okunuyor. Okul içinde Türkçe konuşmak yasak. Fransız tarihi, edebiyatı, edebiyat tarihi ağırlıklı dersler arasında. Fransız aydınlanmasının şair, yazar ve düşünürleriyle tanışma: La Martine, Racine, Corneille, Jean-Jacques Rousseau, Montesquieu, Diderot, Voltaire ve başkaları.

Çelenkler'in evi, hayat denilen üstü açık bir avluya açılıyor. Avluda yaşlı, yaşlı olmasına karşın her yaz inadına meyve veren üretken nar ağacı var. Cırcır böcekleri ve geveze çekirgeleri konuk eden nar ağacının gölgesinde de küçük bir masa. Halit Çelenk'in aydın bilinci, narçikler ile birlikte pıtrak veriyor bu masada:

“Sıcakta, Jean-Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*ni okuyorum. Rousseau, şöyle başlıyor kitabı:

‘İnsan doğaya özgür geldi, özgür doğdu, ama bugün her yerde zincirler içindedir.’

Çok çarpıcı gelmişti bu tümce bana. Zaten birtakım fikirler kafamda dolaşıyordu. Artık sorular birbirini kovalıyor, soru soruyu getiriyordu.”

Genç Halit, soru işaretleri haritasında ilk dönemeci buluyor:

“İnsanın sorunu işte bu çelişkiyi çözmek galiba.”

Dahası Halit Çelenk, sosyalist düşünceyle de tanışıyor. Arkadaşı Fethi Atay, Kafkasya'dan gelmiş bir ailenin çocuğu. Babası, doktor. Arapça, Fransızca ve İngilizce biliyor. Evleri kütüphane gibi. Nâzım Hikmet'in defterlere yazılmış şiirleri elden ele dolaşıyor. “Alman Faşizmi ve Irkçılığı” adlı kitabı da...

Halit Çelenk'te klasik felsefe kültürünün oluşmasında, öğretmeni Mesut Fani Bilgili'nin katkılarına değinmeden geçmemeli. Mesut Fani

Bey, Fransa'da hukuk ve ekonomi eğitimi görmüş, doktora yapmış. Rıza Tevfik'in, Refik Halit Karay'ın dostu. O yıllarda Halep'e yerleşen Yazar Refik Halit Karay ve kızı Mafiret Hanım da, özellikle yaz aylarında Mesut Fani Bey'in evinde konuk olarak kalıyorlar. Mesut Fani Bey 150'liklerden, ama Atatürk'e ve devrimlerine çok saygılı. Hatta, *Atatürk'ün Hayat Felsefesi* adlı bir de kitap yazmış. Halit Çelenk'e de bu kitabı eski harflerden yeni harflere çevirme görevi düşüyor. Hem de ne zaman? Antakya'da Fransızlara karşı ulusalcı, Atatürkçü uyanışın başladığı günlerde...

Büyük Ağabey Selim Çelenk, gözü pek bir gazeteci. Hatay'ı Türkiye'ye ilhak etme savaşımının öncülerinden. Çıkardığı *Yeni Gün* gazetesinde Atatürk devrimlerini adım adım izliyor. Yeni harfler kabul edilince, mahallelerde dershaneler açıyor, halka yeni yazıyı öğretiyor. Antakya'da ilk şapka giyen aydın. Bu yüzden "Gâvur Selim" diye de anılıyor. Kimi kez kaçak olarak Türkiye'ye gidiyor, İsmet İnönü ile, CHP ileri gelenleri ile görüşüyor. Böylesi bir devrim ateşçisinden, Fransızlar ile onların işbirlikçisi Antakyalı ağalar rahatsız oluyorlar. Selim Çelenk'i dövdürerek hastanelik ediyorlar. Ediyorlar da ne oluyor? Aradan altmışa yakın yıl geçmiş. Hatay, Türkiye sınırları içinde, Selim Çelenk'in gazetesi de *Ata Yolu* adıyla oğlu Günay Çelenk tarafından halen yaşıatılıyor. Fransız çizmesinden ise eser yok, ağalar desen bu kez bozuk düzenin bekçiliğini üstlenmişler.

Böyle bir ağabeyin, Selim Çelenk'in kardeşi Halit de boş durmuyor elbette. Fransızların bağımsızlık ya da mandanın devamı konusunda plebisit yapacaklarına ilişkin haberler yayılıyor. Plebisite katılacaklara ve oy kullanacaklara, okuma yazma ve imza atmayı bilme koşulu getirileceği söyleniyor. Türk öğrenciler, köylere dağılarak, bir ay içinde köylülere okuma yazma öğretmek için kolları sıvıyorlar. Halit Çelenk ile arkadaşı Remzi'ye de Tumama köyü düşüyor.

Köy Muhtarı Ali Ağa, genç ve pek sıcakkanlı. Köylüler, sırayla Halit ile Remzi'yi evlerine konuk ediyor, onlara yemek veriyorlar. Dersler hemen başlıyor. Serde delikanlılık var ya, serüven olmazsa olmaz. Ali Ağa, ava meraklı, dağlar da keklikten geçilmiyor. Ali Ağa nişancı. Bir gözünü bir keklige, öteki gözünü diğer keklige nişanlıyor, attı mı iki keklik birden pat, yerde. Remzi'nin sesi güzel. Hem de sevdalı. Gel gör ki, gönlünü ağanın kızına kaptırmış. Vermiyorlar kızı. Keklikler ateşte kızarmış, Remzi akşam sofrasında kadehini kaldırıyor, yanık yanık okuyor:

"Gelemem ben, gidemem ben, her güzele gönül veremem ben..."

Ali Ağa, keyifli adam. Uzaktan bağırıyor:

“Gelemem ben yahu...”

Ayın sonunda köylüler okuma yazmayı öğreniyorlar. Artık plebisi-te hazırlar. İki genç öğrenciyi sevgiyle uğurluyorlar.

Fransızlar, Antakya’ya bakıyorlar; binalar, yollar yapıyorlar. Okul-da Fransız klasiklerini, Fransız devrimcilerini okutuyorlar. Öyle bir eğitim yöntemleri var ki, soru soran çocukları azarlamıyorlar; tam ter-sine soru sorulmasını istiyorlar. Özgür düşünceye saygılılar. Ama! Hem de kocaman bir “AMA”!...

Söz Halit Çelenk’te:

“İskenderun Sancağı, Fransız mandası altında. Manda başka, müs-temleke başka. Manda yönetimi ne demek? Gelecekler, yönetecekler, imar edecekler filan, bir süre sonra, örneğin yirmi yıl sonra orayı iade edecekler. Oysa Fransızlar, Antakyalılara müstemleke halkı gibi davra-nıyorlardı.”

Halit Çelenk, bu yorumunu güçlendiren çarpıcı bir örnek veriyor:

“Babam, Antakya’nın en büyük züccaciye ve hırdavat dükkânının sahibi-ydi. Bir gün Fransız komutan, yanındaki askerleriyle alışveriş yapmaya dükkâna geldi. Fiyat üzerinde babamla tartışmaya başladı. Fransız, fiyatı yüksek buldu. Babam da ilk söylediğinde direniyor. Fransız, şapkasını çıkartıp babamın başına vurdu. Daha çocuğum, bu hareket nasıl ağırıma gitti anlatamam. Babam da bağırmaya başladı. Halk dükkana toplandı, adamlar az sonra toparlanıp gittiler.”

O günlerde Antakya’nın nüfusu topu topu elli bin. Türkler, Erme-niler, Hristiyanlar, çok az olmakla beraber Rumlar yaşıyor. Ana unsur, Türkler, bir de daha çok Samandağ dolaylarında yoğunlaşan “Fellah” denilen Aleviler. Alevilerin çoğu rençber. Ağaların topraklarında çalış-ıyorlar. Halit Çelenk’in tanıklığına başvuralım yine:

“Fellahlar o kadar çalışkan insanlardı ki, yıllarca emeklerini sattı-lar, sonra da üzerinde çalıştıkları toprakları ağalardan satın aldılar. Si-yasi bakımdan ağalar ve Ermeniler, Fransız mandasının devamından yanaydı. Hatay’a bağımsızlık verilmesini ya da Hatay’ın Türkiye’ye il-hakını istemiyorlardı.”

Bu yüzden Fransız mandasının sona ermesini isteyen Halit Çe-lenk’in ağabeyi yurtsever aydın Selim Çelenk, mandacılarla ağaların düzenlediği bir komplo sonucu dövülmemiş miydi zaten? Meydanlar-da, sokaklarda, köy yollarında da birçok insan özgürlük uğruna yaşa-mını yitirmemiş miydi?

1938’in ilkbaharı. Duyulur ki Atatürk, yine bir 19 Mayıs günü tre-ne binmiş, bu kez Mersin’e, oradan da Adana’ya geçmiş, askeri birlikle-

rin geçit törenlerini izlemiştir. Anlaşılır ki, Hatay konusunda kararlılık göstergesidir Gazi'nin bu gezisi.

4 Temmuz 1938 sabahını çok iyi anımsıyor Halit Çelenk. Gözlelerinden utangaç bir-iki billur yaş süzülüyor:

“İskenderun ile Antakya arasında Fransızların yaptığı bir şose yol var. Antakya'nın tam girişi. Kadın, kız, çoluk çocuk, genç, ihtiyar yollara döküldük. Baktık ki, Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki 47. Dağ Alayı, İskenderun'dan kalkmış, dağları, belleri yürüyerek aşmış da geliyor. Askerler toz toprak içinde. Bayraklar, bağırış çağırış... Su vereni mi istersin, alkışlayanını mı! Bir coşku, bir kıyamet... Antakya halkı Türk alayını bağrına basıyor anlayacağınız. Onlardan birisi de benim.”

Antakya kışlasını Fransız birlikleri terk edecek, Türk askeri teslim alacak. Harbiye yolunun üzerindeki kışla binasının önü ve çevresinde iğne atsan yere düşmez. Türk askeri kıtası, kışlanın önündeki alanda yerini alıyor. Gözler, pür dikkat kışlanın üzerindeki bayrak direğinde. Önce Fransız Ulusal Marşı çalınıyor. Fransız bayrağı gönderden indiriliyor, Fransız askerleri kışladan çıkıyor. Ardından İstiklal Marşı ve Türk bayrağı gönderde... Genç Halit Çelenk, bağımsızlığın ve bağımsızlık özleminin önemini tadıyor yaşam içinde:

“Kadınlar, Türk komutana haber yolladılar: ‘Biz kışlayı temizleyeceğiz.’ Binlerce kadın, genç kız koşuşturuyor. Elllerinde kovalar, süpürgeler, arap sabunları... O koskoca kışlayı yalın elleriyle, sabunlarla yıkayıp ak pak ettiler de, Türk askerini buyur ettiler içeriye.”

Anı parçacıkları birbirini kovalıyor:

“O günlerde sinemada film seyrediyoruz. Caddeden bir silah sesi geldi. Pencerelere koştuk. Baktık bir Türk gedikli çavuş tabancasını beline sokarak, yan sokaklardan birisine girip uzaklaştı. Tabancasını kullanmış besbelli. Antakya'ya dağ alayının gelip yerleşmesiyle birlikte Fransızlar kentte bir süre daha kalmışlardı. Birlik komutanlarının aralarında yaptıkları centilmenlik anlaşmasına göre, Türk ve Fransız üst rütbeli subayları birbirlerini gördükleri yerde selamlaşacaklardı. O gün gördüğümüz gedikli çavuş, olaydan birkaç gün önce Fransız subayına selam veriyor, ama karşılığında selam alamıyor. Konuyu Türk kumandana bildiriyor. Kumandan da, ‘Evladım, senin selamını görmemiş olabilir’ diyor. O da gördüğünü söylüyor, ama direnmiyor. İşte o gün yine aynı subayla ana caddede karşılaşılıyor ve subayın göreceği biçimde, tam gözüne bakarak selam veriyor. Fransız subayı yine selamı almıyor. Gedikli çavuş da tabancayı çekiyor ve subayı vuruyor. Yaralı subay 100-150 metre ötedeki Fransız delegasyonuna götürülüyorsa da yolda yaşamını yitiriyor. İki komutanlık arasında yapılan görüşmelerden sonra

gedikli çavuşun yargılama yetkisinin Türk tarafında olduğu kabul ediliyor ve kendisi Adana'ya gönderiliyor. Öğrendiğimize göre, daha sonra gedikli çavuş, başka bir birliğe naklediliyor ve rütbesi yükseltiliyor.”

Ya günlük yaşam?

Dedenin Barbarun köyünde geçen günler burnunda tütmez mi insanın. Çocuk başı iriliğinde mayhoş narlar, yerlere dökülen zeytinler, iki bel kalınlığında dökülen şelaleler... Ah, delikanlılığın ateşini serinleten o güzelim göl...

Halit Çelenk (Ortada, ayakta), Pendik, 1940

Başka?

Jimnastiğe düşkünlük... Antakya'daki Genç Spor Kulübü'ndeki halter çalışmasının, halkalardaki taklaların, lobut çevirmenin ardından balıklama atlanan Asi Irmağı... Şam'da, Halep'te kıran kırana futbol maçları... Lise bitince, aile karar veriyor: Halit Çelenk okumaya Paris'e gidecek. Mesut Fani Bey, Paris'te kalınacak pansiyonu belirlemiş, adresler hazır, hatta bavullar bile. Bir sabah haber geliyor: "Almanlar Polonya'ya girdi."

Lâmi cimi yok, savaş bu. Anne ve baba vazgeçiyorlar en küçük oğullarını Fransa'ya göndermekten. Halit Çelenk, bavullarını topluyor,

aralarında Kemal Sülker'in de bulunduğu arkadaşlarıyla birlikte İstanbul'a doğru yola çıkıyor.

İşte Halit Çelenk'in Antakya'dan başlayıp yıllar sonra engin "Deniz"lerle kucaklaşan insan hakları, demokrasi, hukuk savaşımı adına gerçekleştirdiği yorucu, çileli, bir o denli erdemli uzun yûrüyüşünün ilk adımıdır bu...

Halit Çelenk ve Öğretmen Örgütçülüğü

İlhan Alkan

Ünü sınırlarımız dışına taşmış azımsanmayacak sayıda ozanımız, bilimadamımız, müzisyenimiz, edebiyatçımız ve hukukçumuz var. Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Sabahattin Ali, Cahit Arif, Ruhi Su, Abidin Dino, Hakkı Öğalman... Bu isimleri çoğaltabiliriz. Örneğin, Halit Çelenk. Hukuk alanında, uluslararası platformlarda kendisini kabul ettirmiş değerli bir hukukçumuzdur.

Elimizdeki bu yapıtta, onun hukuk alanındaki başarılarını, bilgi birikimini, dünyaya bakış açısını irdeleyen çok sayıda yazı bulacağız. Bu nedenle, bu yazıda birkaç gözlemimizi aktarmanın dışında Halit Çelenk'in hukukçu kimliğine değinmeyeceğiz. Halit Çelenk, özellikle olağanüstü dönemlerde açılan toplu davaların çoğunda savunman olarak bulunmuş ve bu davalarda yaptığı savunmalarla hukukçu kimliği öne çıkmıştır.

Aynı zamanda, Türkiye Demokratik Öğretmen Hareketi'nin sürdürdüğü mücadelenin 41 yıllık sürecinde, bu mücadelenin ayrılmaz bir parçası haline gelen Halit Çelenk'i, kamuoyu bu yönüyle de çok iyi tanımaktadır.

Öğretmen örgütlerinde çalışmış birisi olarak, Halit Çelenk'in öğretmenlerle ortaklaşa sürdürdüğü mücadeleye kısaca değinmek istiyorum.

Halit Çelenk “Ben öğretmenim” diyecek kadar öğretmenleri benimsemiş ve her koşulda onların mücadelesine destek olmuştur.

Bilindiği gibi 1965 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kuruldu. Aynı yıl Sayın Demirel, ABD Büyükelçisi ile çektiği fotoğrafları referans olarak kullanmış ve sonuç olarak kısa sürede başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Tam bu günlerde; kamuoyuna “öğretmen kıyımı” olarak yansıyan, öğretmenlere yönelik saldırılar hızlandı. İktidarın haksız saldırıları karşısında öğretmenlere sahip çıkmak, onları adli ve idari merciler önünde savunmak TÖS’ün temel görevlerinden birisiydi. Hem de en önemli göreviydi. Bu görevin bilincinde olan TÖS Yönetim Kurulu, hukuk bürosunun başına Halit Çelenk’i getirdi. Böylece Halit Çelenk ile öğretmenler arasındaki kişisel ilişkiler örgütsel bağlamda yasal bir zemine oturmuş oldu.

Yıllar ilerledikçe öğretmen örgütleri gelişti ve güçlendi. Buna koşut olarak, iktidarların öğretmenlere ve onların örgütlerine karşı saldırıları da arttı. Milli Eğitim Bakanlığı’na yapılan diyalog çağrılarına, bakanlık düşmanca bir tavır sergileyerek, öğretmen kıyımını hızlandırdı. Öğretmenlere karşı fiili saldırılar başladı. Böylece TÖS’ün ve TÖB-DER’in en yoğun çalışan birimi hukuk bürosu oldu.

Bu büroda 1965-1980 arası TÖS ve TÖB-DER dönemlerinde çok sayıda avukat çalıştı. Anımsadığım kadarıyla bu avukat arkadaşlarımız şunlardı: Nevzat Helvacı, İlhan Dişçi, Çetin Güner, Şakir Keçeli, İsmail Çevik, Erşen Sansal, Akay Sayılır, Şükrü Güner, Günfer Karadeniz, Aydın Yeşilgöz...

TÖB-DER Toplantısı, Adapazarı, 1976

Halit Çelenk (Orta sıra, soldan üçüncü), Gültekin Gazioglu (Orta sıra, soldan dördüncü)

TÖS'ün ve TÖB-DER'in hukuk büroları, Türkiye genelinde haksızlığa uğrayan on binlerce öğretmenin, adli ve idari davalarını geciktirmeden açmış, bu davaları izleyerek sonuçlandırmıştır. Ayrıca, Anadolu'nun değişik bölgelerinde saldırılara hedef olan öğretmenlere, hukuk bürosundaki avukatlarımız, zamanında ulaşarak, onları çalıştıkları bölgelerde yalnız bırakmamışlardır.

Olabildiğince özetleyerek sunduğumuz bu işler hemen her gün tekrarlanan, sürekliliği olan işlerdir. 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'de sıkıyönetim mahkemelerinde açılan TÖS ve TÖB-DER Davaları hukuk bürolarına çok yoğun işler yüklemiştir. Bu davaların izlenmesi, örgütlere yüklenmek istenen suçların yanıtlanması, çok sayıda sanığın savunulması, hukuk kurallarının çiğnenerek verilen cezaların Askeri Yargıtay'ın gündemine taşınması, kararların düzeltilmesi talebinde bulunulması, çağdaş hukuk normlarına uyulmasını sağlayacak sayfalar dolusu savunma metinlerinin hazırlanması...

İşleyişe bir bütünlük içerisinde bakıldığında, Halit Çelenk'in ve başta Nevzat Helvacı olmak üzere diğer avukat arkadaşlarımızın, öğretmen örgütlerine harcadığı yoğun emeğe teşekkür etmek, biz öğretmenlerin yerine getirmesi gereken bir görevdir.

Aslında, yüz binlerle ifade edilen TÖS ve TÖB-DER üyeleri, Halit Çelenk'e karşı taşıdıkları saygı ve güven duygularını her fırsatta dile getirerek, harcanan bu yoğun emeğin bilincinde olduklarını ifade etmişlerdir. Halit Çelenk ise öğretmenlerin mücadelesine ortak olmaksan, onların ekonomik, demokratik ve hukuksal sorunlarının çözümüne katkıda bulunmaktan dolayı duyduğu kıvancı "Ben öğretmenim" ifadesiyle hissettirmektedir.

Halit Çelenk'in uğraşısı elbetteki öğretmenlerin işlevi ile sınırlı değildir. Bir yandan da köylülerin, işçilerin, aydınların, öğrencilerin davalarında görev almıştır. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde açılan toplu davaların tümünde savunma yapmıştır.

Halit Çelenk'in katıldığı bizim anımsadığımız toplu davalar şunlardır:

TİP Davası, DİSK Davası, DEV-YOL Davası, TKP Davası, Barış Derneği Davası, Aydınlar Dilekçesi Davası, Sargın-Kutlu Davası, Köy-Koop Davası, Deniz Gezmişler'in Davası...

Halit Çelenk, bazı toplu davalara da sanık olarak dahil edilmiştir.

Bu davaların ilki 12 Mart 1971'de Deniz Gezmişler'in savunmalarını yaparken "savcıya hakaret" gerekçesiyle açılmıştır. On avukat arkadaşıyla birlikte yargılandığı bu davadan ceza almıştır.

İkincisi; “Aydınlar Dilekçesi Davası” adıyla 12 Eylül 1980 sonrası açılan davadır. “Dilekçe Davası” olarak da bilinen bu davada, aralarında Aziz Nesin’in de bulunduğu çok sayıda aydın yargılandı. Halit Çelenk bu davada 14. sırada yer aldı ve tüm sanıklarla birlikte amlandı.

Üçüncüsü; “Barış Derneği Davası”dır. Bilindiği gibi Barış Derneği ile ilgili, 1. Barış Derneği Davası, 2. Barış Derneği Davası olmak üzere iki ayrı dava açıldı. Halit Çelenk bu iki davada da savunmandı. 2. Barış Derneği Davası’nda aynı zamanda sanıktı. Bu davada avukat cüppesiyle tüm sanıkları savunma konumunda bulunurken, sıra kendisine gelince avukat cüppesini çıkarıp sanıklar arasındaki yerine oturdu. Bireysel savunmasını bitirince tekrar cüppesini giyinip avukatlar için ayrılan yere geçti. Bu tür olaylara başka ülkelerde rastlanır mı, bilemem ama, ben o gün meydana gelen bu görüntüleri oldukça yadırgadım.

Birçoğumuz Halit Çelenk’i savunmalarını yaparken bir duruşma salonunda sanık veya dinleyici olarak izlemiştir. İddianamenin ileri sürdüğü kanıtları ve savları irdelerken, dilimizi kullanma yeteneğini, hukuk alanındaki bilgi birikimini, savunmayı oturttuğu sağlam mantığı kolayca algılamışızdır. Halit Çelenk, insan haklarını korumayı, düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmayı, savunmalarında temel öğeler olarak öne çıkartmaktadır. Bu yaklaşım sadece bizleri değil, salonu dolduran tüm izleyicileri olumlu yönde etkilemiştir.

Bugün Halit Çelenk 84 yaşında. Çok sevdiği, çok da başarılı olduğu avukatlık görevini yıllar önce bıraktı. Ancak biz öğretmenler, örgütlerimizle ilgili hukuki sorunlarımızı danışmak üzere kapısını çalmaya devam ediyoruz. Kendisini yormak istemediğimiz halde toplantılarımızın birçoğuna katılma isteği göstermesini sevinçle karşılıyoruz.

Öğretmenlerden size kucak dolusu saygılar, Sevgili Halit Ağabey...

Halit Çelenk'e Selam Olsun...

Ilhan Selçuk

Halit Çelenk için bir kitap hazırlanıyormuş... Bana da sordular:

- Yazar mısın?

Yazmaz mıyım!

Ama, biliyorum ki Halit Çelenk bir kitaplık adam değildir, bir yazılık adam hiç değildir...

İlk kez ne zaman tanıdım onu? 1960'ların başında... Demek ki dostluğumuz kırk yılı aşmış; yarım yüzyılın eli kulağında...

Halit Çelenk tanıdığımda sosyalistti... Bugün de sosyalist! Peki, bu ne biçim iştir? Sosyalizmin raconu bozulmadı mı? Bolşevik Devrimi yıkılmadı mı?

Solculuğu, sosyalistliği, komünistliği Sovyetler'e şartlanmış çıkarıcı ve kof kafalı nice kişi 1991'den sonra dönerken Halit Çelenk'in sosyal adalete daha çok bağlanması, toplumculuğu iliklerine dek benimsemesi, tarihsel bilincinin pırıl pırıl saydamlığından kaynaklanıyor. Ütopik sosyalizm bir fikirdi... '1848 Komünü' bir küçük deneydi... Sovyetler, tarihin laboratuvarında hatırı sayılır bir başka deneydi... Tutmadı... Çöktü.

Peki, insanların toplumsal eşitliği bir masal mı? Geçmişten geleceğe sömürüye ve emperyalizme karşı savaşım bir düşün mü? "Demokratik sosyalizm" rüya mı? Spartaküs'ün köleliğe başkaldırısı Hazreti İsa takviminin sıfır noktasına yakındır; yenilgiyle sonuçlanmıştır; ama, köleliğe karşı savaşım durmamıştır.

İlhan Selçuk'tan
"İnsan Hakları Ödülü"nü alırken,
Ankara, 2005

Nice köle isyanı tepelendi... Efendiler hep güçlü idiler... Amerika'da zenci köleliği 19'uncu yüzyıla dek sürdü... Haklı insan tarihte yenile yenile hakkını almıştır...

Doğru ve haklı fikir, insan bilincine bir kez düşmesin! Sosyalizm artık insanın bilincine işlemiştir; onu oradan sökmek kimsenin haddi değil.

Halit Çelenk'in sosyalistliği de Sovyetler'e bağımlı zavallılıkta ve kısırlıkta değildi ve değildir; insanlığın evrensel felsefesinin çapında sosyal adaletin vazgeçilmezliğine dayanan bir uygarlık bilincidir.

Halit Çelenk yalnız sosyalist değildir... Hukukçudur... Ancak Çelenk'in hukukçuluğu lafta ve soyutta kalmadı, bir ömür boyu yaşamsal bir savaşım sürecinde somuta dönüştü, hayat biçimi oldu. Kırk yıldan beri fikir davaları... Eylem davaları... Özgürlük davaları..

1923 laik Cumhuriyeti'nden sonra yaşanan devrim-karşı devrim çelişkisinde, çoğu zaman vaktinden önce öttükleri için kahredilen gençlerin tarihsel zaman sürecindeki erken haklılıklarını savunan avukattır Halit Çelenk..

Tarihsel zamanın bizim hayatımız kapsamındaki süreci bir ömür boyudur. Bu ömür ya güzel yaşanır... Onurlu yaşanır... İnsan gibi yaşanır... Adam gibi yaşanır... Ya da cüdam gibi yaşanır...

Halit Çelenk sosyalist, hukukçu, yazar, avukat, fikir adamı ve dostluklarıyla 'müsemma' pırıl pırıl bir insan gibi yaşadı... Ve yaşıyor... Kimseye, hiçbir tutucu ve gerici iktidara boyun eğmedi, hukuk ve sosyal adaleti sürekli savundu...

Halit Çelenk'e selam olsun!...

Sizi Tanımak, Halit Ağabey...*

Kaya Güvenç

Sevgili Halit Ağabey,
Sevgili Şekibe Abla,
Sevgili dostlarım,

Işık'ın çok güzel anlatımıyla Antakya'da başlayan yaşam, bugün 80. kilometre taşında.

Birçoğunuz gibi ben de bu yaşamın bir bölümüne tanık oldum. Birçoğunuzdan farklı olarak bu yaşamın günlük yönlerine de tanıklık yapma olanağım oldu. Şekibe Abla'nın, sevgiyle, özenle, özveriyle omuz verdiği aile yaşamına da tanıklık ettim. Şekibe Abla'nın ortak mücadele içindeki yerini de gözlemledim.

Halit Ağabey'in öfkesine tanık oldum. Örneğin, Irak'a saldırı senaryoları yazılırken, iktidarların teslimiyet anlayışı karşısında duyduğu tepkiyi "olmaz böyle şey" diyerek dile getirdiği zaman.

Sevincine tanık oldum, umuduna ve heyecanına tanık oldum: Binleri bir araya getiren bir miting alanında, "Kahrolsun emperyalizm, yaşasın bağımsız demokratik Türkiye!" seslerini dinlerken. Solun dağı-

* Çubukçu, Aydın ve Kansu, Işık (der.) (2004), *Geleceğe Adanmış Bir Ömür: Halit Çelenk*, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, ss. 99-101.

nıklığı karşısında, solda çare üretememenin karşısında, umutsuzluğuna tanık oldum. Sevgisine tanık oldum: Dostlarıyla söyleşilerinde, ailesiyle, özellikle de torunlarıyla bir arada oluşunda, içten ve dolu kahkahalarında. Sevecenliğine tanık oldum: Dostlarının, yakınlarının sıkıntılı anlarında bir şeyler yapmanın telaşında ya da torunlarının saçlarını okşadığında. Bir yazıyı sonlandırırken, sözcükleri noktasına, virgülüne, girintisine, parantezine kadar inceleyen, düzelten, “acaba, böyle daha iyi olmaz mı?” diyerek yeniden inceleyen titizliğine tanık oldum. Ama kuruyan çocuk bezlerinin altında toplantı yapmaktan da rahatsızlık duymayan bir dedenin doğallığına tanık oldum. Tutkusuna tanık oldum, sevdiklerine, güvendiklerine karşı. Ama güvenini yitirdikleri için, nezaketsiz tek bir söz söylemeden, hatta yorum bile yapmadan, sade bir jestle başını sallayarak o insanları gönlünden ve aklından silmesine, yok saymasına tanık oldum. Gece gündüz demeden, son zamanlarda sağlık sorunlarına inat çalışma temposuna tanık oldum. Denizler’i her anışında, her anlatışında, onlara ve onların arkasında mücadele edenlere karşı saygısına, “Deniz mahkemeye düşmüş, avukatı ben olaydım” türküsünü duyduğunda gözlerinin dolu dolu olduğuna tanık oldum. Mücadele azmine tanık oldum, “emperyalizm” sözcüğünü her ağzına aldığında gür sesiyle... Sevdiklerini incitmemek için harcadığı o sonsuz çabasına, en yakınlarına bile “siz” diye hitap ettiren nezaketine tanık oldum. Hoşgörüsüne de tanık oldum. Buna karşın egemenlere karşı, bir haksızlık karşısındaki diklenmesine tanık oldum.

Düzen savunucuları karşısındaki tahammülsüzlüğüne tanık oldum. Serpil’le nişanlanmak dileğimi kendisine anlatmaya gittiğimde, kolay da değildi söz aramızda, anlayışına, derin sevgisine tanık oldum. Tartışmalardaki sabrına, söylenenlere katılmasa bile dikkatle dinlemesine ve bir karar verildikten sonraki kararlılığına tanık oldum.

Kahrolmasına tanık oldum, sosyalist sistemin yıkılması karşısında, ama inancına ve mücadeleciliğine de tanık oldum aynı anda, “sosyalizm ölmedi” derken.

“Kendilerini tüm insanlığa adayanlara, bir yaşam vermek çok mu?” derken, alçakgönüllülüğüne tanık oldum.

Hepiniz gibi birçok yönüne tanık oldum.

Bir de, herhangi bir olay karşısında bir şey söylemek, bir yorum yapmak gereğini duyduğunda, bilgiye sarılmasına tanık oldum. Ve bir de, ille de, Marksizmin pusulasına sarılmasına. Her anında, her olay karşısında, bir dava dilekçesinin kaleme alınışından küreselleşme rüzgârlarının yorumuna dek, doğru kullanılırsa şaşmaz olduğuna inandığı Marksizmin pusulasına sarılmasına. Zaman yetmez anlatmaya. Özetle

bir insanın, bir insan hakları ve hukuk savunucusunun, bir mücadele adamının yaşamından kesitlere tanık oldum. Onur duydum onu tanımaktan. Onur duydum soluduğu havayı solumaktan. Onur duyuyorum. Ondan çok şey öğrendim. Daha öğreneceğim çok şey var.

Sevgili Halit Ağabey, sadece bana değil, aslında bizlere bu olanağı verdiğin için sana teşekkür ediyorum...

Saygılar sunuyorum, sevgiler sunuyorum.

Türkiye Sosyalizminin Bir Bilgesi:

Halit Çelenk

Korkut Boratav

Halit Çelenk'le ne zaman tanıştığımızı hatırlamıyorum. Ben Eylül 1964 ile 1966 arasında yurtdışında olduğum için, tanışıklığımızın ortak bir dostumuzun vesilesiyle daha önce olduğunu sanıyorum. Zira 1963 yerel seçimlerinde Şekibe Çelenk'in Türkiye İşçi Partisi adına yaptığı o unutulmaz radyo konuşmasını "Şekibe Abla"nın sesinden dinlediğimi; dolayısıyla, Çelenk ailesinin, o tarihte benim yabancım olmadığını hatırlıyorum.

Üç kişisel bağlantı aklıma geliyor. Birincisi yakın dostum, bacanağım Avukat Yusuf Selvi... Yusuf, o sıralarda TİP Ankara örgütünde görevliydi ve Denizciler Caddesi'ndeki bir işhanında hem kendisinin hem de Halit Çelenk'in yazıhaneleri vardı. Bu işhanının küçük yazıhaneleri, kırk küsur yıl önce Türkiye'de yeni baştan yeşermeye başlayan sosyalizme gönül veren insanların bir araya geldiği mekânlardan biriydi. Çelenk'le ilk karşılaşmamız niçin oralarda olmasın?

İkinci tanışma vesilemiz, toprağı bol olsun; baba dostu, Sevgili Niyazi Ağırnaslı olabilir... Ben 1959-1960 yıllarında Niyazi Ağabey'in yanında avukatlık stajı yaptım. Halit Çelenk o sıralarda Ankara'ya gelmemişti. Fakat, Ağırnaslı CKMP Senatörlüğü'nden istifa edip TİP'i TBMM'de tek başına temsil etmeye başladıktan sonra, partinin Anka-

ra İl Başkanı oldu. Çelenk ile yakın ilişki ve dostlukları oluştu. TİP'in Ankara İl Merkezi'nde benim de sık sık izlediğim, katıldığım toplantılardan birinde Niyazi Ağabey, beni Halit Çelenk ile niçin tanıştırmış olmasın?

Üçüncü olasılık olarak Halit Çelenk'le yakın dostluğu, hatta sanırım komşuluğu olan Erdoğan Berktaş aklıma geliyor. Erdoğan Ağabey, bence Türkiye sosyalizminin bir diğer bilge kişisi idi. 1960'lı yılların başlarında İzmir'den Ankara'ya taşındı. Bilgelikliğini cömertçe paylaştığı genç dostları arasında ben de vardım. Çelenk çifti ile Erdoğan Ağabey ve eşi Yegân Abla'nın evlerinde tanışmış olabilirim.

Tanışıklığımızın kırk yılı aşmış olmasına rağmen, bu süre içinde Halit Çelenk ile yakın, kişisel ilişkiler oluşturduğumuzu söyleyemem. Çelenkler, Türkiye sosyalizminin önde gelen adları olarak temayüz ettiler. TİP'teki ilk ciddi bölünme ve parçalanmanın içinde Halit Çelenk önemli bir rol oynadı. Ben, 1964-66'da yurt dışında; 1967-69'da askerde idim. Sanırım 1966 sonlarında TİP'e üye olmama rağmen, o yıllarda sol ve devrimci hareketlerin ön (hatta "orta") saflarında yer almadım. Sosyalizmin bölünmeleriyle ilgili tartışmalar içinde çoğu kez Halit Çelenk'le paralel düşündüğümü söyleyebilirim.

Sonraki yıllarda yollarımız çeşitli vesilelerle kesişti. Bunlardan üçünü anabilirim. Birincisi, 12 Eylül rejiminin sonlarına doğru, Aydınlık Dilekçesi olarak bilinen bildirinin hazırlanması toplantılarında oldu. Daha sonra dilekçeye imza toplayanların yargılandığı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde ben de Halit Çelenk ile birlikte sanık olarak yer aldım. İkincisi, 1980'li yılların sonlarında Sosyalist Birlik Partisi kurma çalışmaları arasında Çelenkler'in evinde yapılan bir toplantıda gerçekleşti. Ancak, Halit Çelenk'in ön planda rol oynadığı bu sürece benim anlamlı bir katkı yaptığım söylenemez. Son olarak da, Halit Ağabey'in sekseninci yaşı vesilesiyle düzenlenen bir toplantıda, benim de konuşmam istenildiğinde gerçekleşti. Bu görevden çok büyük onur duyduğumu burada belirtirim.

Kırk yılı aşkın, ancak çok yakın kişisel ilişkiler içermeyen bu tanışıklık süresi boyunca ve ilk günlerinden itibaren Halit Çelenk benim için daima "Halit Ağabey" oldu. Bu, aramızdaki yirmi iki yıllık yaş farkından kaynaklanmıyor. Benim açımdan Halit Çelenk, Türkiye sosyalizminin tüm olumlu öğelerini kişiliğinde ve hayatında birleştiren bir anıttır.

Niçin böyle düşündüğümü açıklayayım:

Bir kere Halit Ağabey, bir hukukçu, bir avukat olarak meslek hayatını Türkiye'de Marksistlerin, sosyalistlerin, komünistlerin, devrimcile-

rin ve demokratların savunmasına adanmıştır. Bu çabaları 1949 yılında Samsun'da komünizm propagandası yapmaktan yargılanan iki tütün işçisini savunmakla başlar; Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en karanlık dönemeçlerinden birinde, 12 Mart faşizminin baskıları altında ona dünya çapında bir ün getiren Deniz Gezmiş Davası ile sürer. 12 Eylül faşizminin mağduru devrimci ve demokratların adalet arayışlarında ilk akla gelen isim Halit Ağabey'dir. Gücü elverdiği ve ayakta kalabildiği sürece Halit Ağabey'in adalet ve hukuk arayan herhangi bir solcuya "hayır" diyebildiğini sanmıyorum. Nitekim, kendisini Türkiye İşçi Partisi'nden (parti tüzüğünü ve hukukun genel ilkelerini çiğneyerek) uzaklaştıran partili yöneticilerden bir bölümü sonraki yıllarda kendilerine karşı açılan siyasi davalarda Halit Çelenk tarafından da savunulacaklardır.

Halit Çelenk'e "Türkiye sosyalizminin bir bilgesi" niteliğini kazandıran ikinci özelliği, bence, onun sosyalizm anlayışında yatıyor. Ona göre, sosyalizm, "insanlığın baskı ve sömürüden kurtulmuş, dolu dolu özgür bir ortam içinde yaşayabileceği, tüm yeteneklerini sınırsız geliştirebileceği" bir düzendir. Bu sosyalizm anlayışında, Çelenk, "baskıdan kurtulma" ve "dolu dolu özgür bir ortam" öğelerini süs olarak, "sureta" kullanmıyor. Bir hukukçu ve bir sosyalist olarak altmış yıla yaklaşan mücadelelerinin sosyalizm, demokrasi ve hukuk üçlüsünün sentezini hayata geçirme çabalarını içerdiği söylenebilir.

Bu savı, Çelenk'in hukuk ve siyaset hayatını gözden geçirerek veya yayımlanmış on altı kitabının taranıp değerlendirmesi ile doğrulayabiliriz. Ben, bunun yerine, Halit Ağabey'in olaylardan hemen hemen otuz beş yıl sonra yayımladığı TİP anılarına bakmakla yetineceğim.

Çelenk 1966'dan itibaren TİP yönetimiyle ayrılığa düşer. Elbette benim burada değerlendirmeyeceğim önemli görüş ayrılıkları vardır. TİP yönetimi, eski kuşak sosyalist/komünist kadroların partiyle yakın, organik ilişkiler kurmasını önlemeye çalışır. O dönemi yaşamış solcular Sosyalist Devrim/Milli Demokratik Devrim stratejilerine ilişkin tartışmaları da hatırlarlar. Bu ayrışmada muhalefetle birlikte hareket eden Halit Çelenk ve on iki arkadaşı, "hizip kurma" suçlamasıyla ve parti-den çıkarılma talebiyle Merkez Haysiyet Divanı'na sevk edilirler.

Halit Çelenk'in TİP Genel Yönetim Kurulu ile Merkez Haysiyet Divanı'nda suçlamalara karşı verdiği savunma, kendisini "Türkiye sosyalizminin bir bilgesi" olarak nitelendirmemizin nedenlerini kanımca ortaya koyuyor.

Çelenk'in savunması, özünde bir "parti-içi demokrasi" çağrısıdır. Marksist partilerin iç yönetimini belirleyen geleneksel demokratik mer-

keziyetçilik ilkesini savunuyor. Ve TIP yönetimince bu ilkenin “merkeziyetçilik” ögesinin uygulandığını, “demokrasi” ögesinin ise tümüyle unutulduğunu vurgulayarak... Kendisi ve arkadaşları için ileri sürülen suçlamaların partinin program ve tüzüğü ile ilgili olmadığını; bir kongre öncesinde doğal ve zorunlu olan demokratik muhalefeti uygulamanın, partililerin doğal hakkı, hatta görevleri olduğunu vurguluyor.

Halit Çelenk, savunmasını mükemmel bir hukuk mantığı üzerine inşa ediyor. Parti tüzüğünü sonuna kadar kullanıyor. Tüzüğün boşluklarını, “özel hükümlerdeki eksiklikler, hukukun genel ilkeleri uygulanır” gerekçesiyle TBMM İç Tüzüğü’ne, hatta Ceza Muhakemeleri Usul Yasası’na referanslar vererek kapatıyor.

Çelenk’in bu hukukçu titizliğinin, onun tüm hayatına rehberlik yapmış olan bir ilkeye dayandığını düşünüyorum: *Hukuk yoksa demokrasi olamaz; demokrasi yoksa sosyalizm olamaz*. Halit ve Şekibe Çelenk’i 1968 yılında TIP’ten çıkaranlar, parti hukukunu ve hukukun genel kurallarını çiğnemişlerdir. Anılarında Çelenk belgelemektedir ki, TIP yönetimi, Haysiyet Divanı’na “bu kişilerin partiden çıkarılmaları gerekir; bu bir siyasi karardır; tüzüğe, hukuka uygunluk aramadan gereğini yapın; yapmayanlar partiden çıkarılacaklardır” direktifini vermiş; ilgili kurul da bu direktifi uygulamıştır. Böylece Türkiye İşçi Partisi yukarıdaki temel ilkeyi çiğneyerek, Çelenk’in anladığı biçimiyle sosyalist (yani “sömürüden ve baskıdan kurtulmuş, dolu dolu özgür”) bir toplumun kuruluşu için mücadele sürdürme ehliyetinden de yoksun olduğunu göstermiştir.

Halit Çelenk, sözü geçen olaylardan çok sonra kaleme aldığı anılarında, “sosyalist bir parti içinde yer alacağına inanmadığı böylesine önyargılı bir soruşturma” karşısında sürüklendiği hayal kırıklığı karşısında dostu Rasih Nuri İleri’nin “Bunlar Stalinist yöntemlerdir” saptamasını yaptığını aktarıyor.

Bu saptama, sadece Türkiye’de değil, genel olarak sosyalizmin en kritik sorunlarından birine parmak basmış bulunuyor. TIP tarihinin çalkantılarıyla ilgili bir değerlendirme yapmak istemiyorum. Ne var ki, 1967-68’de küçük ve genç bir sosyalist partinin Çelenk’e uyguladığı yöntemler ile çok daha vahim sonuçlarla 1930’lu yıllarda SBKP tarafından parti içi muhalefete uygulanan yöntemler arasındaki benzerliğe işaret etmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ve, bana göre, reel sosyalizmin çöküşünde Halit Çelenk’in bir hayat tarzı olarak benimsediği ilkenin çiğnenmiş olması belirleyici olmuştur. Hukuk yoksa demokrasi olamaz; demokrasi yoksa sosyalizm olamaz.

Halit Ağabey, DGM'lerde, sıkıyönetim mahkemelerinde devrimci-leri temsil ederken, TİP içindeki mücadelesinde, 12 Eylül rejiminin enkazı üzerinde sosyalistlerin yaygın birliğine dayalı bir partileşmenin çabalarına katılırken, yazılarında (örneğin, eski TCK'nın 141-142, 163. maddeleri üzerindeki değerlendirmeleriyle) Türkiye'deki hukuk düzenini eleştirirken hukukun üstünlüğünü savunmanın, sosyalizmin genel ilkelerinden ödün vermek anlamına gelmediğini; ödünsüz demokratlık ile aydınlanmacılık ve devrimcilik arasında bir uyumsuzluk olmadığını da ortaya koymuştur.

Bir kez daha tekrarlamak istiyorum. Yarım yüzyılı aşkın bir hukuk, demokrasi ve sosyalizm savaşçısı kimliğiyle Halit Ağabeyimiz Türkiye sosyalizminin bir bilgesidir...

İki Anıt İnsan: Şekibe - Halit Çelenk

Mehmet Tahir Hatipoğlu

İnsanlar vardır, gelir ve geçerler. Şeyh Edebalı'nın deyişiyle, "şafak vakti doğarlar, akşam ezanında ölürler". İnsanlar vardır; dünyaya gelirler, ama geçmezler, ölmezler; onlar hep yaşarlar. İkinciler dünyada dururlar; insanlara yararlı olmanın yollarını ararlar ve bulurlar. Bunlar beden yok olsalar bile ölümsüzleşirler. Ben hep ikinci gruptaki insanları yeğledim ve hep onları sevdim.

Halit Çelenk ile eşi Şekibe Çelenk, ikinci ölmez insan grubuna girmişlerdir. Her ikisine uzun ömür dileriz. Şunu bilmeliyiz ki, bu iki insanı Türk demokrasisi, Türk insancılığı ve aydınlanması unutmaya-caktır. Anıt insanlar dememizin temeli buna dayanır. Bu iki büyük insan, bir elmanın iki yarısıdır. İki yarı bir bütün olmuştur. Halit Çelenk Ağabey'in hukuk ve demokrasi savaşında Şekibe Ablayı görmemezlik edemeyiz. Şekibe Çelenk mutfak, Halit Çelenk konuk odasıdır. Önde hep o görülmüştür.

Halit Ağabey, neredeyse doğduğu günden beri ilerici, insancı çizginin kavgacısı ya da kavga edenlerin savunmanı olmuştur. Onu, daha çok ilericiler, solcular, hak-hukuk arayıcıları "avukat" olarak bilmiştir. Bilmeye devam etmektedirler. 1971 ve 1980 gerici darbelerinin yargı-

ladığı bütün ilerici örgütlerin savunmanı Halit Çelenk'tir. O, simgesel bağlamda “Denizler’in Avukatı” olarak da bilinir. TİP, TKP, DISK, Barış Derneği, TYS, DEV-YOL, İHD Davalarının yılmaz savunmanları Şekibe-Halit Çelenk'tir. 141 ve 142 sayıları onlarla özdeşleşmiştir. Bu konularda uzun yazmaya gerek yok; Halit Ağabey literatürlere geçmiş, gönüllere yazılmış ve kazanmıştır. İşçi, öğretmen, öğrenci ve memur, her kim olursa olsun, başına gelen devlet gazabında ilk önce Şekibe-Halit Çelenk'i anımsamıştır. Onlar da hiç yüksünmeden, büyük keyifle savunmayı üstlenmişlerdir. Bu tavır büyük erdemdir. İnşallah darbeler tarihe karışır da, Halit Çelenk de usumuza gelmez. Halit Ağabey 80 yaşını geçti.

Halit Çelenk gürültülü insan değildi. Yalın ve gösteriştan uzak bir yaşam, alçakgönüllü tavır, reklama sırtını dönmüş bir insan. Bu insan, inancında dayanıklı ve sağlam; sabırlı, kararlı ve tutarlı, paraya pula değer vermeyen, demokrasi ve hukuk aşığıdır. Yargıtay eski Başkanlarından Prof. Dr. Sami Selçuk'un “Çok hukuk, az devlet” diye tanımladığı demokrasiye ve demokratik yaşama her alanda sahip çıkan büyük bir insan.

Yıllarını TÖB-DER yönetiminde geçirmiş, bu yüzden uzun süre tutuklu kalmış A. Fuat Özkan'a, bir gün “Halit Çelenk deyince ne söylersin?” dedim. Özkan, “En yüksek düzeyde ilkeli ve disiplinli insan. Davalara dakikasında gelir, dava bitince çantasını alır, sessizce gider. Tam anlamıyla abide adam. Benzer disiplini diğer avukatlarımızda göremezdik” demiştir.

Halit Ağabey, gösterişi sevmeyen derin yürekli sade bir insandı gerçekten. Yıllar önce İP'in İstanbul'da düzenlediği “1. Avrasya Kongresi”nde Halit Ağabey oturum başkanıydı. Birlikteyiz. Oturum başkanlığı onun mütevazı duruşuna ağır gelmişti. Bana, “Tahir, ben nasıl oturum başkanlığı yaparım, sen de yanımda otur” dedi. Hukukta dağları deviren, cesur yürekli o insan, alçakgönüllü, çekingen tavrıyla oturum başkanlığını nasıl yürüteceğini bana sormuştu. Bu da onun güzel, tatlı yanıydı.

Halit Ağabey'le aynı semtte (Ankara-Bahçelievler) oturuyoruz. Değişik toplantılardan çıktıktan sonra genelde benim arabayla evimize döneriz. Bu bilge insana yolda, biriktirdiğim kritik soruları sorar, kafamın netleşmesini sağlardım. Ona her yönüyle güvenirim. Bu yönlerden çok yararını gördüm. Öğretici olması açısından iki anımı burada yazmak isterim: Bir gün bana, “Tahir Bey, (o hep ‘Bey’ diye seslenir, ben rahatsız olurum) bana gelen davetiyelerde Şekibe'nin adı yazılmazsa, asla bana takılıp davete gelmez” dedi. Şekibe Abla'nın bu yakla-

şımı beni çok etkilemiştir. Ben de eve geldiğimde eşime anlatım; o da, “Bundan sonra ben de adım yazılmazsa gelmem” dedi. Bizim evde bu kural geçerli oldu. Örnek alınması yönünden her yerde anlatırım. Bu sözlerde, kadın-erkek eşitliği ve kadın kişiliği yönünden çok derin anlam vardır.

Birlikte, eğitim-iş kolunda etkinlik gösteren bir sendikanın genel kurulunda yan yana oturmuştuk Halit Ağabey’le. Kongre salonunda ve yapılan açılış konuşmalarında, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu M. Kemal’den hiç söz edilmemişti. Bu tavır onu üzmüştü. Halit Ağabey kulağıma eğildi, “Tahir Bey her şeyden vazgeçtik ama, ülkenin kurucusunun adı anılmaz mı? Bu kadarı fazla!” demişti. Ben de aynı şeyi düşünmüştüm. Halit Hocam’ın bu sözü beni sevindirmişti.

80. Yıl Kutlama Toplantısında
Şekibe Çelenk, Sami Karaören ve Cevat Geray ile birlikte, Ankara, 2002

Halit Ağabey, herkesin bildiği gibi toplumcu ve devrimci bir insandı. Onun için “insan” önemliydi. O, toplumda bir” ada” olmayı hiç düşünmedi. O, başkalarıyla bir bütündü. Devletle ve düzenle kavgası da bundan ötürüydü. İngiliz Şair John Donne’nin şu dörtlüğü onu çok iyi tanımlıyor: “Hiç kimse bir ada değildir/ kendi başına bir bütün değildir/ herhangi bir kimsenin ölümü de/ Beni eksiltir. Çünkü ben insanlıkla ilgiliyim” Halit Ağabey’in ilgi alanı gerçekten insanlıktı. Bütünlüğü diğer insanlarla birlikte olmada aramış, herhangi bir kimsede olan zararın, kendinde eksiklik yarattığını özümsemiş bir insanlık sa-

vaşçısıdır. Onun yaşam biçimi böyledir. Server Tanilli'nin 80. yaş gününde söylediği gibi, onu “Kürsüsü olmayan bir üniversite hocası” diye tanımlamak gerekir.

Yazdığı bir kitabı imzaladığında kendisine, Tüm Öğretim Üyeleri Derneği adına bir teşekkür yazısı yazmıştım. Yanıtında, kitabını “naçiz çalışma” olarak nitelemiş, yapıtları için, “Biz dünya görüşümüzün ve inançlarımızın bir gereği olarak ve sevérek kimi çalışmalarda bulunduk. Bunlar, insana, insan onuruna saygımızın bir ürünü olmuştur. Her şey insan içindir” nitelemesi yapmıştır. Olgunluk, erginlik ve bilgelik budur, diye düşünürüm.

Ben şuna inanıyorum ki, Halit Ağabey, solun geleneksel vefasızlığına uğramayacaktır. Çekingen ve ama yürekli, işine kuyumcu titizliğiyle hazırlanan, savunmasını oya gibi ören, düşüncelerini demirci balyozu gibi kullanan “bu iki anıt insana” saygılarımı sunarım...

İnsan Olmanın Onurunu Ayakta Tutmaya Adanmış Bir Hayat!

Metin Demirtaş

Halit Çelenk Ağabeyim için söze nasıl başlayabilirim?

Zor günlerimde yardımını ve dayanışmasını gördüğüm, kimi şiirlerimin yazılmasına esin olmuş, yine kimi şiirlerimde hakkı olan bir insan.

İlk tümce mi ne yazık böyle kurabiliyorum. ‘Ne yazık’ diyorum, çünkü böyle bir tümceden sonra Halit Ağabeyim’den söz ederken ister istemez bir-iki şiirimin yazılış serüveninden de söz etmek gibi, benim için sıkıntılı bir yola baş vurmuş oluyorum.

Mart 1968’de Ankara Cezaevi 9. Koğuşta Vahap’la aynı ranzayı paylaşıyoruz. CHE’nin öldürülmesi üzerine yazdığım, Ulusal Kurtuluş Savaşımız’a göndermeler içeren bir şiirimden dolayı tutukluyum. (Sonraki yıllarda ülkemizde yaşananları, yaşanacak olanları düşünürsek, böyle bir zorunlu konukluğun bir şiirden dolayı olmasının ötesinde sözü edilecek bir yanı, ilginçliği yok.)

O günlerde, içeride bir şiire başlamıştım; bir yerde tikanıp kaldım. Şiir yürümüyor. Günler sonra, Halit Ağabey ve Şekibe Abla ziyaretimize geldiler. Dışarıda iken TİP’e gelip gitmelerden şöyle böyle tanıyoruz. Demir kapının aralığından bir abla, bir ağabey konuşuyor. Sözcükler içten ve sıcak... İyimser bir hava. Görüş zamanı doldu. Onların gidişini

kapı aralığından izledim, koğuşa döndüm. Az önce bungun bir hava içindeydim. Halit Ağabey'le yaptığımız o kısacık görüşme ve konuşmadan sonra içimde bir ferahlık... Hafiflediğimi duyumsadım. Şiir tıkan-
dığı yerden su gibi akmaya, sözcükler, dizeleri koğuştan çıkıp, duvar
ve tel örgüleri aşıp gökyüzüne doğru uçuşmaya başladı. Buraya ilk bô-
lümünü almakla yetindiğim, 'Voltada Bir Türkü' adlı şiirimin arkasında
böyle bir öykü durur:

*Günün dolar, bir gün sen de
Özgürlüğü bir gelin gibi takip koluna,
Çıkarsın.
Başlar yeni maceran güneşte.
Başlar işsizlik
O en büyük hapishane.
Her gün kapanan kapılar önüne
Başkaldıran öfkenle dikilsen de,
Kâr etmez!
Çünkü bir şeyler almak
Çarşılardan evlere
Çünkü çocuklar dur bilmez.
Havasız koğuşlara alışılr,
Yatılır of demeden hücrelerde.
Hiçbir şey öldürmez insan yüreğini
Öldürür eğilmek bir ekmek uğruna
Üç kuruşluk adamlar önünde.*

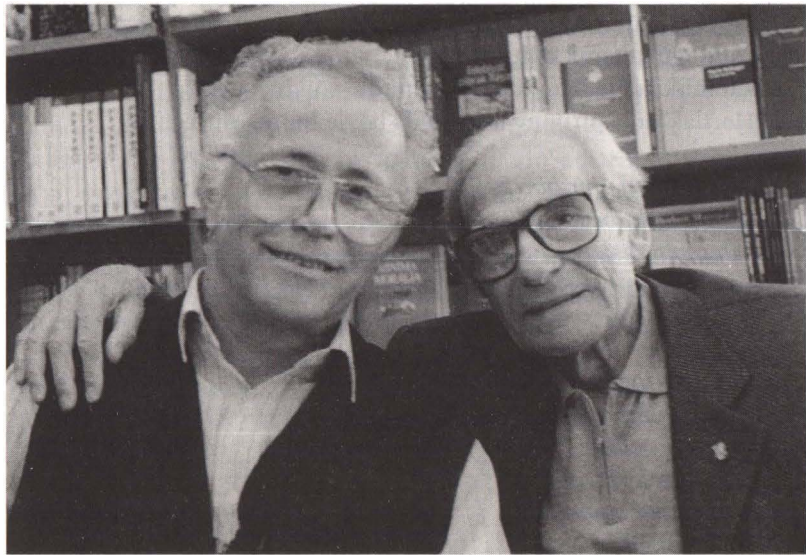
12 Mart'ın karabasanlı günlerinde arada Ankara'ya gidip geliyo-
rum. Halit Ağabey'le fırsat buldukça görüşüyorum. Tüm enerjisini De-
nizler'in davasına yoğunlaştırdığını görüyorum. İyimser olmakla birlik-
te, zaman zaman kaygılandığını da...

Oğulları gibi sevdiği üç yurtsever gencin asılmasına tanık oldu. O
günlerde, geçmiş görüşmelerimizden kalan anı ve izlenimlerle 'bu acı-
ya katlanabilir mi? ...' kaygısını hep yüreğimde taşıdım.

İdam olayından iki ay sonra Ankara'ya gittim. Halit Ağabey'i din-
lemek istiyordum. Kızı Serpil Güvenç'in yardımıyla görüşüp, konuşa-
bildim. Serpil dileğimi iletti. *İdam Gecesi Anıları* kitabında anlatacağı,
o şafak vakti olanları, en ince ayrıntısına değin zaman zaman durup so-
luklanarak, zaman zaman gözyaşlarını tutmakta zorlanarak anlattı. Sô-
zün sonuna doğru kendini ne denli zorlasa da güzlerinden iki damla
yaş...

*Onlar öldü.
Öldürüldü.
Uzun söz gerekmez.
Her devrimci yaşarken zaten biraz
Hayata nişanlı
Ölüme sözlü.
(...)*

Diye başlayan, 'Onlar Öldü' adlı şiirimde yine Halit Ağabey'in yüreğini kanatan bir anının anlatımından, duygulanımlarından etkilenilmiş bir şeyler vardır.

Metin Demirtaş'la, İlhan İlhan Kitabevi

Kasım 1979... Ankara Cezaevi'nde, Türkçenin en narin, en yüce şairlerinden biri, Gülten Akın'la birlikte Mamak Cezaevi'nde saldırıya uğradıkları zaman, biz dışarıdakilerin durumu, Nâzım'ın dediği gibi, "eli kolu bağlı bir hüzün" ve çaresizlikti. İlhan Erdost'un kanıyla ıslanmış paltosu ve ayakkabısının tekini de onun önüne koydular. Sarıldı. Vahap'a tutundu, bu acıya da dayandı.

Bir gece, TV kanallarının birinde, 'adamın biri' konuşuyor. Gençliğin saf, coşkun başkaldırı duygularıyla, 'Tam Bağımsız Türkiye' ve barış içinde, sömürsüz, kardeşçe yaşanacak bir dünya özleminden başka

suçları olmayan, ölmüş, öldürülmüş devrimcilere kin kokan sözcüklerle konuşuyor. Şiddetin, yabanılığın karanlık mağaralarından sızan bir ses. Ölümün, öldürümün zehirli dili. Sabırla dinliyorum. Adam konuştukça odayı sanki ölümün kokusu dolduruyor. Öfkeden boğulur gibi oluyorum. Telefon etsem, izlenceye katılsam, bir-iki çift söz etsem, yüreğimi soğutsam...

Adam konuştu, konuştu, konuştu... Sustu.

Ölümün ağzı kapandı.

Ardından ekrana bir yüz düştü. Öfke ve hüzünle gölgeli, ışıklı, bilge bir yüz: Halit Ağabeyim'in yüzü. Şimdi o konuşuyor. Ölüm ve küf kokan bir sese karşı, insanı sevinçten, umuttan ağlatacak sözler ediyor.

Sözleri bize umut, karşı tarafa kırbaç!

O gece, ölümün, öldürümün simgesi olan bir dilin nasıl tutulup, susturulduğuna tanık oldum.

Karanlık adam karanlığına gömüldü, söndü.

'Hortlak' adlı şiirimin ardında da böyle bir anı durur:

*Televizyonda bir hortlak,
Yüzü, kefen bezi,
İrin rengi dişleri.
Kan tutmuş, pörtlemiş gözleri.
Sesi, ses değil,
Yılan ısılgı.
Ölüm ve mezar kokuyor nefesi.
Nice yığidin celladı.
Teneşire gelesi.
Çıkmiş televizyona
Konuşuyor bayaa
Bir insan gibi.
Koruyunuz çocukları
Onun görüntüsünden.
Açın camları o konuşurken,
Havalandırın odaları.
İlaçlayın bastığı yerleri.
Patlamış bir bağırsaktır çünkü o
Ve zehirli lağımdır
Söz diye ağzından dökülen.*

Hayatımda inceliğin simgesini tanıdım. 'Zarafetin', sevecenliğin kir-piklerine değin sindiği iki insandan biri Halit Ağabey, diğeri 1977 yı-

linda evimde bir gün bir gece konuk olan ve daha yakından tanıma fırsatını bulduğum Ruhi Su. Her iki insanın karşısında insan kendine bir çekidüzen verme gereğini duyumsar. Her ikisinde de mimik ve ses tonlarına yansıyan bir sevecenlik ve ‘zarafet!’

Ruhi Su’nun ‘Paris’in Dağları’ adlı bir şiiri vardır. Şiirin içinde iki dize, sıradan sözlermiş gibi durur. Ama beni hep etkilemiş ve mahzun etmiştir: *Duvarın dibinde durduk/ İki Türküz burada.*

Bu iki dize ve süreği, dizelerde söylenişinden mi, edasından mı, (son yıllarda iyice örselenen, hırpalanan ülkemiz onurunu akla getiren, insanı inciten, insanın bir yerlerini sızlatan) ‘dile gelmez’, açıklanması zor bir şeyler vardır. Şiir şöyle başlıyor:

“Per Laşez mezarlığında/ Paris Komüncülerinin kurşuna dizildiği/Duvarın dibinde durduk/ İki Türküz burada/ Herkes bize bakıyor-muş gibi sessiz/ Yolun hemen kıyıcığında solda (...).”

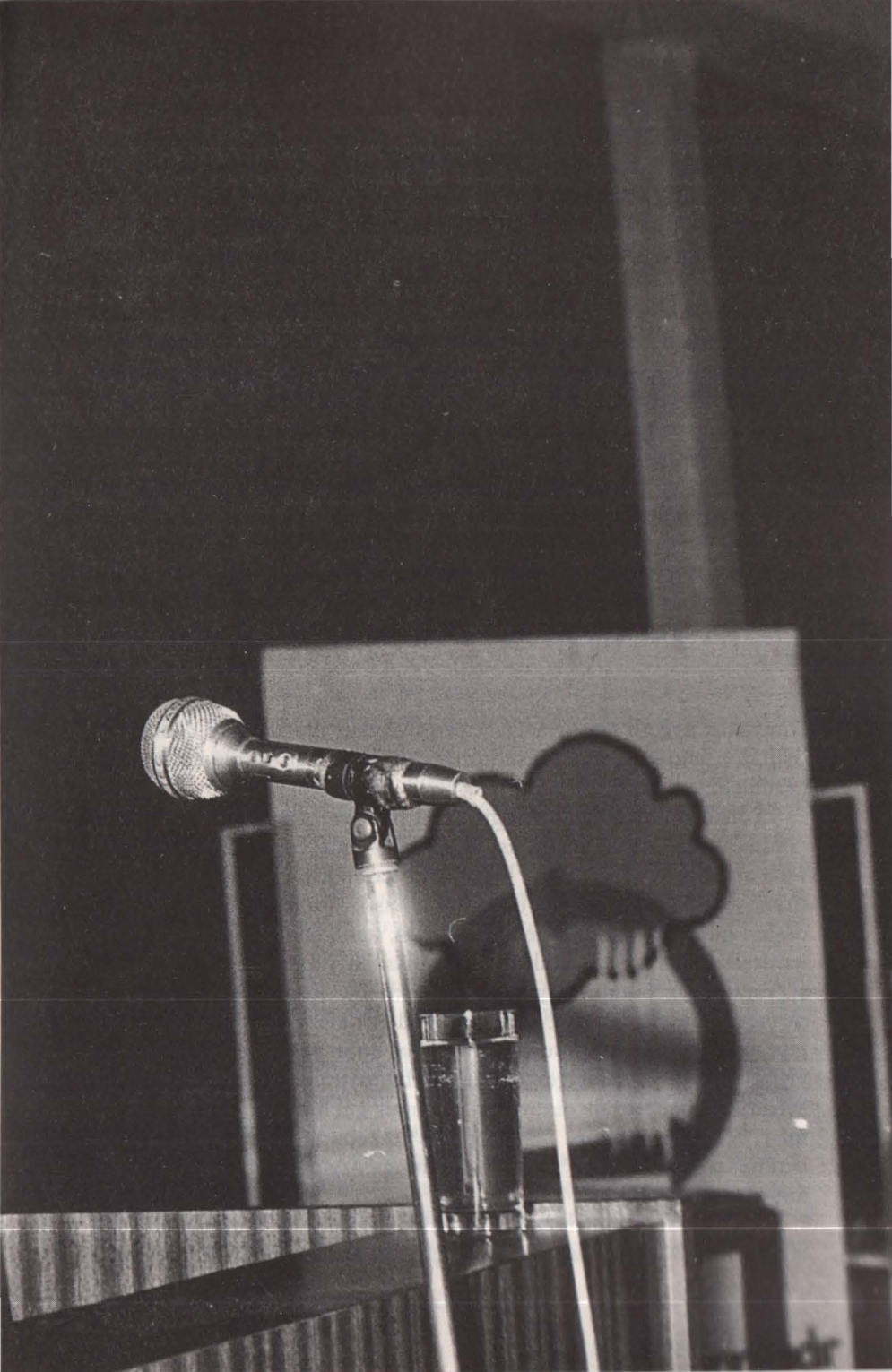
Ruhi Su, andığım şiirinde faşizme karşı dövüşmüş, ölmüş, öldürülmüş, şiiriyle, türküsüyle, bestesiyle, resmiyle, yazdıklarıyla hayata bir anlam, bir güzellik yüklemiş ‘ölmez ölülerin’ adlarını dizeler içinde sayar, sayar, sayar... Ve Aragon’un taş üzerine yazılmış bir dizesine getirir sözü:

“İnsan olmanın onurunu ayakta tutmak kolay olmadı.”

Halit Çelenk’in hayatı, zalimin ve zulmün karşısında, insan olmanın onurunu ayakta tutmaya adanmış bir hayattır.

Kendisine ve hayat yoldaşı Şekibe Ablam’a sağlık, esenlik dilekleriyle saygılar sunarım...

Bizim Toplumumuzun “Prometheus”u Halit Çelenk’tir!

Mukadder Çetinkaya

Dünyamız değerli araştırmalar yapan insanlar, filozoflar ve dahiler yetiştiriyor; ancak onları canlandırmak için kutsal ateşi tutuşturacak bir “Prometheus” gerekli.

Yunan mitolojisinin en ilginç tipi olan ve tanrılıklardan tiksinen “Prometheus”, bilincin simgesi kabul edilen ateşi tanrılardan çalıp insana armağan etmiş; insana insanlığını kazandırmıştı. Bunu yaparken tiran “Zeus”la kötü olmayı bile göze almıştı. “Prometheus”, diğer kardeşleri gibi, tanrısal düzene kafa tutmuş, karşı çıkmış, ne var ki öteki kardeşlerinden farklı olarak sonunda insanlar yaratmak ve onlara “ateşi, yaratıcılığı, bilimi, uygarlığı” vermekle bu düzeni değiştirmeyi başarmıştır. Bu yüzden de “Zeus” tarafından Kafkas Dağı’nın en yüksek tepesinde zincire vurulmuştur. Bir kartal onun karaciğerini durmadan yiyor, ne var ki karaciğer tükenmek bilmiyordu. “Prometheus”u bu sonsuz acıdan kartalı öldürerek kurtaran güçlülüğün simgesi kahraman “Herakles” olmuş. “Prometheus”, “Zeus tahtından düşmedikçe benim savaşım sürecektir” diyor ve insanlığa özgürlüğün yolunu göstermiş oluyordu.

Karl Marx, “Prometheus” u insanlık tarihinin ilk kahramanı olarak tanımlıyor. Kökleri çürümeyen ağaçlar ölmezler. Bizim Halit Ağabey

de, bir çınar ağacı gibi derinliklere kök saldı ve belleklerimize yerleşti. Tarih sınırlı, fakat yetenekli ve yürekli insanlar yetiştirmiştir. Onlar, insanlığın gelişme sürecini hızlandırmış, yaşamı derinden etkilemiş ve bu yolda tüm baskılara karşı göğüs gererek tanımlaması zor bedeller ödemişlerdir. Düşünce, ifade özgürlüğü, insan hakları, toplumların demokratikleşme süreci, kan ve gözyaşları ile birlikte oluşmuş ve gelişmiştir.

Bugün sahip olduğumuz “demokratik haklar” için dünün insanına çok şey borçluyuz. Elde ettiğimiz tarihi deneyimler ve kazanımlar bir miras olarak günümüz insanının geleceğini belirlemekte ve yol göstermektedir. 6000 yıllık yazılı tarih, bir süreç olarak insanlığın evrimler sonucu elde ettiği birikimleri, bilimsel olguları bu şekilde tanımlıyor.

İnsan, düşünme yetisini kazandığı günden beri, onu dile getirmek ve yaşama geçirmek istemekle büyük bir risk almıştır.

Osmanlı döneminde, keyfi yönetim ve zulme karşı başkaldıran halk önderleri “Şeyh Bedrettin” (1417), “Pir Sultan Abdal” (1560) dar-ğaçlarında can vermişlerdir. Cumhuriyet Türkiye’sinde “Mustafa Suphiler, Denizler, İlhan Erdostlar, Turan Dursunlar, Sivas’ta 37’ler” ve daha niceleri hep alçakça katledilmişlerdir. Dünyada da bunun sayısız örnekleri vardır.

Tüm bu acımasız vahşetlere karşı direnenler bir efsane olarak yaşamaya ve dünyamızı aydınlatmaya devam ediyorlar. Onları yok eden alçaklar ise sadece lanetlenmek için hatırlanıyorlar.

Ateşli düşüncelere sahip olmak, ateşle oynamaktır. Yüzyıllardır kanıtlanageldi ki, dünyanın dün olduğu gibi bugün de, yarın da ateşle oynayan insanlara ihtiyacı vardır.

Dünyada adaletsizlik ve eşitsizlik sürdükçe ve buna karşı insanca yaşamaya savaşımı veren insanlarımız çoğaldıkça, sosyalizm yeniden kurulacaktır; kim bilir, belki bir gün, eşitlik ve adaletin bayrağı daha yükseklere çekilecektir... Bir gün mutlaka; niçin olmasın!

Fransız Devrimi’nin oluşumunu hazırlayan filozoflardan biri olan, Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), “En aydın filozof, vicdanlı olan kişidir” diyor.

Sorunlara karşı, bilim dışı kaderciliği öğütleyen, kıyımcı ve acımasız bir dünyanın egemen güçleri, vicdana değil, çıkarları ile ilgili sermayenin gelişim ve gücüne bakıyorlar.

İşte Halit Çelenkler’i tarih sahnesine çıkaran nedenler bunlardır...

Halit Ağabey toplumsal sorunlarımızın çözümünde çelikleşmiş, politika ve hukuk savaşçısı olarak mücadelemize öncülük etmiş, sömürü ve baskılara karşı direnenlerin hep yanında olmuştur. İçinde bulun-

duğu tüm olumsuz koşullara aldırmamış, eğilmemiş, asla sarsılmamıştır. Halit Çelenk, devrime olan inancı, bağlılığı, mücadelesi ve sürekli yanan ateşi ile gelecek kuşaklar için önemli ve örnek bir kişilik, bir simge ve efsane olarak mücadele tarihimizde ölümsüz yerini almıştır. Hocamız, yoldaşımız ve ağabeyimiz “HALİT ÇELENK”e olan vefa borcumuz asla unutulmayacak ve belleklerimizde hep canlılığını koruyacaktır.

Halit Ağabey’in yaşamı ve mücadelesi önünde büyük bir saygı ile eğiliyorum. Yaptığı yürekli çalışmalar, mücadelemize kazandırdığı deneyimler ve çekilen tüm acılar, yaşama yeniden güç veren bir kaynak olacaktır.

Halit Ağabey’e, değerli yol arkadaşı Sevgili Şekibe Ablamız’a, tüm aile üyelerine ve ortak dostlarımıza sevgi ve saygılarımla esenlikler diliyorum...

Halit Çelenk İçin

Musa Uysal (Emmi)

Ben bu yazıyı koroner yoğun bakımda yazıyorum, 24 Ekim'de kalbime pil takılacak. Ne olur ne olmaz, doğanın yasası işler, bu yazıyı tamamlayamazsam diye korkuyorum. Zor günlerin zorlu savaşımıcısı yazılmalı, geleceğe, çocuklarımıza miras bırakılmalıdır. Bu girişiminizi de kutluyorum. Bizim burada kaç kez toplanıp sonuca varamadığımız, Halit Çelenk'in yaşamöyküsünü yazmak için bir yöntem bulamadığımızdan dolayı kendimi suçluyorum.

Bu çorbanıza ve imecenize, hisseme düşen katkıyı yapmaya da hazırım. Ülkemizin bu onur abidesi şimdiye dek çoktan yazılmalıydı. Halit Bey'le tanışıklığımız uzun yıllara dayanır. Yani o zaman ikimiz de genç sayılırdık. Genç dediysem, hani yine de dede olacak yaşıydık. Biz ona, Halit Bey diyorduk; bizden sonraki kuşakların Halit Ağabeyi idi. Ağabeylik ona nasıl yakışıyordu öyle!

Maltepe'deki Öğretmenler Federasyonu'ndan kalma dairelerimizin dördüncü katındaydı Halit Bey'in odası veya bürosu. Benim odam ikinci kattaydı. Akşam mesai biter, çalışanların hepsi evin yolunu tutardı. Halit Bey mi? Onun mesaisi bitmez. O, mesaisi biten öğretmenleri bekler. Sorunları olanlar mesaiden sonra gelirler, belki Halit Ağabeylerini ararlar, belli mi olur.

Ben 80 yılı ötede bıraktım. İçimde düğümlenip kalmasın diye, birkaç tümceyi yazımın akışına uymasa bile, Halit Çelenk'le ilgisi olmasa da söylemek istiyorum.

Maltepe'de iki dairemiz vardı ya! O daireleri Sıkıyönetim Komutanı Kenan Evren Paşa gasp etti. Şimdi, "asmayalım da besleyelim mi" diye öldürttüğü gençlerin kemikleri üzerinde yaptırdığı villalarda yaşıyor. Hem de tek başına. İnancım odur ki, bugün sormasalar bile tarih baba onu affetmeyecek.

Mustafa Uysal'la Mustafa Ekmekçi'nin mezarı başında, 2000

Küçük bir anı: Bugünlerde Halit Bey'e bir şey oldu. Mesai biter bitmez alt katta asansör kapısında karşılaşıyoruz. Birkaç gün böyle devam edince merak ettim, sordum: "Hayrola Halit Bey, sen böyle erken erken gitmezdin!" dedim. Işıklı gözleri daha da parladı. "Torunum, bir kız torunum oldu, onu çok özlüyorum, akşamı zor ediyorum," dedi. O sırada benim de bir kız torunum olmuştu, ben de aynı şeyleri yaşıyordum; bu çocuklardan biri Orta Doğu Teknik Üniversitesi, öbürü de Boğaziçi Üniversitesi'nden mezun oldular. İkisi de üst düzeyde görevler aldılar.

İkinci küçük anı: Arkadaşımız Abdullah, "Acele Halit Abi'ye haber verin, peşimdeler, beni götürecekler!" diye sık sık haber gönderiyordu.

Duramadım, sonunda Halit Bey'e haber verdim. "Bir şey mi var?" dedi. "Hayır heyecanlı vehmediyor," dedim. Halit Bey, "Fazla paniklemesin, sonra götürürler" dedi, dediği gibi de oldu.

Ne zaman Halit Çelenk'le karşılaşsam, ne zaman Halit Çelenk gel-se usuma, bir dünya insan gelir gözümün önüne. Tutuklanan öğretmenler, öğrenciler, aydınlar, polis karakolları, tanıklar, sanıklar, hâkimler, savcılar, mahkeme salonları ve savunmanlar, sonunda mahkûm olanlar.

Bu zor günlerin, kara gün dostu Halit Çelenk, bu kadar yükü nasıl kaldırdı, kocaman yüreğine bu kadar insanı nasıl doldurdu, merak edilecek şey doğrusu. Bu insan dünyaya çile çekmek için gelmiş, zorlukları göğüslemek için yaratılmıştı sanki!

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın idam edilmelerine tanık olmuş, son kez onlarla o konuşmuştu. O sabah, o zor geceyi anlatırken, tarif edilmez üzüntüsüne tanık olanlardan biri de bendim. Halit Çelenk'i hiç öyle üzgün, hiç öyle çaresiz görmemiştim.

Tüfek dipçigiyle ve bir astsubayın emriyle vahşice dövüle dövüle öldürülen İlhan Erdost'un cansız cesedini o teslim almıştı. Nice ana babaların gözyaşına o tanık olmuştu.

Halit Çelenk o günlerin sıkıntısını şimdi çekiyor, cihaza bağlı yaşıyor. Yine de boş bırakmıyorlar, koltuğuna girip konuşmalara getiriyorlar. Bazen isyan edesim, "bırakın şu insanın yakasını!" diyesim geliyor. Ama olmaz ki "Halit Çelenk onlarsız yaşayamaz ki. Ülkesini seven insanların sevdalı bu kocaman yüreği onlardan ayıramazsın ki."

Hey gidi koca yürekli kocaman dostum, hey! Sen yaşıyorsun! Bu ülkenin vefalı insanları, seni yüzyıl sonra da yaşatacaklar, sana vefa borçlarını ödeyeceklerdir.

Şekibe ve Halit Çelenk çiftine merhaba, bin kez merhaba! Nice yıllara!...

Halit Çelenk ve 28 Şubat'ın Rövanşında Kurban Rektör

Mustafa Altıntaş

Halit Çelenk adı ve yaşamı, Türkiye demokrasi tarihinin oluşumuna katkıları açısından önemli bir simgedir. Çelenk'in uğrunda savaştığı demokrasi, günümüzün "İkinci Cumhuriyetçilerinin" peşine düştükleri, dışa yaranma ve yamanma amaçlı sözde demokrasi olmayıp, aydınlanmadan, emekten, emekçiden, özgür düşünceden kaynak bulan, onlarca yaratılan demokrasiyi gerçekleştirmek ve geliştirmek olmuştur. Bugün vardığımız ve yeterli bulmadığımız demokrasimizin her adımında, her döşenen taşında Halit Çelenk'in düşün emeği, göz nuru bulunmaktadır. Bazen elinde kalemi ile herkese demokrasi dersini okuturken, bazen dönemin egemenlerine karşı savrulan avukatlık giysisi içinde, insan hak ve özgürlüklerine daha fazla ilişmemeleri, onları daha fazla örselememeleri konusunda caydırıcı, vazgeçirici işlev görmüştür. Eğitim emekçilerinin hak arayışlarında, "üç fidanın" yargılanma ve asılmalarında yanlarında, THKO Davası'nda, DGM'lerin varlığında, Ceza Yasası'nın 141 ve 142. maddelerini içerdiği sürece, rejimin faşistlikten kurtulamayacağı savında hep Halit Çelenk vardır. Onu tanımak, onunla aynı çağda, aynı kentte soluk almak, aynı mekânlarda bulunmak güven verir, rahatlık sağlar, insanı kıvançlandırır.

Dostluğundan, tanış olmaktan onur ve övünç duyduğum, etkilen-
diğim kişilerden önde geleni, daha doğrusu ikilisi “Çelenk Çifti”dir.
Halit Çelenk’i, Şekibe Çelenk’ten ayrı düşünmek, Şekibe Çelenk’i, Halit
Çelenk’siz kavramak mümkün değildir. Bu ikili, yol ve eylem birlikte-
liklerini, yaşam, meslek ve parti yoldaşlıklarını, üniversite öğrencilikle-
rinden bu yana dimdik, herkesi kışkırtacak, herkese örnek olacak
biçimde, onurla sürdürmekte. Onları, hemen her toplantıda, her ey-
lemde el ele, yürek yüreğe görmek, bu türden etkinliklere hep tek baş-
larına katılmayı seçenler açısından da örnek oluşturmakta, yaşam ve
savaşım birlikte yapılır ve sürdürülürse, daha etkin olunacağını kanıt-
lamaktadır. Çelenk çiftini 6 Mayıs’larda, 7 Kasım’larda hep el ele, omuz
omuza, Denizler’i, İlhan Erdost’u Karşıyaka Mezarlığı’nda ziyaret eder
bulursunuz. Bu anıslarda Halit Çelenk’in yaptığı her konuşma, sosya-
lizm için, demokrasi için, özgürlük için, emek için yaşamlarını yitiren-
lerin, öldürülenlerin savunmanı kimliği ile, öldürücüleri, onların geri-
sindeki egemen güçleri yeniden suçlu kürsüsüne çıkartmakta ve onla-
rın yakalarına daha bilinçli olarak yapışmamızı sağlamaktadır.

Halit Çelenk, katıldığı her etkinlikte, yalnız varoluşu ile değil, aynı
zamanda, pırl pırl belleği ve olayları değerlendirişi ile de yararını ve
toplumumuza, emekçi halkımıza öğretmenliğini sürdürmektedir. Yazı-
ları ile hepimizin bilincini ısıtırken, bu yazıları ile gündeme getirdiği
hukuk bilgeliliği, yürekli bir demokratik, laik ve sosyal hukuk nitelikle-
rini içeren Cumhuriyet yandaşlığı ile hukuk devletini içselleştirmemiş-
lerin demokratik, laik Cumhuriyet düşmanlarının korkusu olmakta;
Atatürk devrim ve ilkelerinin gönüldaşları için ise dayanak, güven
kaynağı işlevi görmektedir.

Çelenkler’in nüfus kayıtlarında varolan çocukları ve torunlarının
yanı sıra, başı dara düşen devrimci, ilerici, sosyalist, yurtseverlerden
oluşmuş, binlerce ve binlerce oğulları, kızları bulunmaktadır. Çelenk-
ler’in evleri, yürekleri, beyinleri, haksızlığa uğramışların barınağı ol-
muştur ve bu özelliğini de korumaktadır.

Sayın Halit Çelenk onuruna yayımlanacak bir yapıtta, yer bulmam
konusunda, Sayın Ümit Altaş tarafından yapılan öneri beni onurlan-
dırdı. Daha önce de, *Geleceğe Adanmış Bir Ömür: Halit Çelenk* adlı
yapıtta da yer bulmuş olmanın kıvancını duyumsamıştım. Ancak, onur-
landırılmamın sevincinin, şokunun etkisinden kurtulmadan, bu onu-
run ağırlığını duyumsamaya başladım. Çünkü, Halit Çelenk onuruna
yayımlanacak bir yapıtta yer bulmak, taşınması güç bir sorumluluğu da
yüklemektedir. Bu yapıtta, son dönemin öne çıkan olayı, Van Yüzüncü
Yıl Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yücel Aşkın’ın tutuklanması üzerin-

deki değerlendirmenin yer bulmasının, hukuk devleti yolunda onca emek vermiş olan Sayın Halit Çelenk tarafından da kabul edilebilir olduğu düşüncesine vardım.

Bana göre, Rektör Aşkın Olayı, bireysel ve hukuksal bir özellik taşımamaktadır. Etkisi ve sonuçları, bireysel bir anlamın çok ötesine taşmış, siyasal ve giderek rejimsel özellikler taşıyacaktır. Rektör Aşkın'a yapılanı, onun kişiliğinde, demokratik, laik Cumhuriyetin sağlam, ayakta kalmış, henüz fethedilememiş kurumlarına yönelik saldırıların bir parçası olarak algılamaktayım.

27 Mayıs 1960 Devrimi öncesinde, zamanın İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'a güvenlik güçleri tarafından yapılan saldırı ve onun rektörlük merdivenlerinden sürüklenişi, toplumun tümünün, ayrım gözetmeksizin ayağa kalkmasına, rektörün kişiliğinde üniversite özerkliğine sahip çıkmasına neden olmuş, bu türden çirkin bir davranış, onca zaman geçmiş olmasına karşın, belleğimizden silinmemiştir. Rektör Aşkın Olayı da, zaman içinde bir dönemin ayıbı olarak kalacaktır. Ancak burada, Rektör Aşkın'ın tutuklanmasında sergilenen duruş farklılıklarını da anımsamakta yarar bulunmaktadır. Bu duruş farklılıklarının öğretici yanları vardır. YÖK sisteminin ve bu sistemin ayrılmaz parçası olan rektörlerin işlev ve etkileri ile toplumsal saygınlıklarının bulunduğu düzey, sistemi ve rektörleri sahiplenmeyi, onlara kol kanat gerilmesini önleyen etmen olarak düşünülmelidir. Bu saldırı atlatıldıktan sonra YÖK ve rektörler, yeniden toplumsal saygınlık ve destek bulabilmek için tutum ve davranışlarını gözden geçirmek durumunda kalırlarsa, Rektör Aşkın Olayı'nın bir de bu yönden yararı olacaktır.

Sonda söyleyeceğimizi baştan söylemek isterim. Rektör Aşkın Olayı, demokratik, laik Cumhuriyet yerine, dinci bir yapılanmayı amaçlayan girişimlerin, eylemli kalkışmaların önünü kesmeyi amaçlayan 28 Şubat 1997 sürecinin rövanşını almaya yönelik yeni bir atılımdır. 28 Şubat sürecinde elden kaçırılan kimi kalelerin yeniden ele geçirilmesi, dinci kurumlaşmaların ve kadrolaşmalarının Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi özelinde sergilenmesidir. Rektör Aşkın, bu öç almanın, bu yeniden fethetmenin kurbanı olarak seçilmiştir. Bu savımı açıklamak ve kanıtlamaya çalışmak yazımın omurgasını oluşturacaktır.

Anayasal bir kuruluş olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK), AB sürecindeki değişikliklerden önce, Anayasanın 118'inci maddesine göre; "Devletin ulusal güvenlik siyasetinin belirlenmesi, saptanması ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli eşgüdümün sağlanması konusunda görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildiren" bir kuruluş olup,

“MGK’nın, devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması alanında zorunlu gördüğü önlemler Bakanlar Kurulu’nca öncelikle dikkate alınır.”

MGK’nın, anayasal bir kurum olarak ve anayasal sınırlar içinde almış olduğu kararların en önemlisi, 28 Şubat 1997 tarihini taşımaktadır. “28 Şubat Kararları” denen ve 20 maddeden oluşan karar paketinin ana eksenini “Anayasa ve Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olarak belirlenen Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı yürütülen rejim karşıtı, gerici çabaların önünü almak ve bu konularda gerekli önlemlerin alınıp, uygulanması” oluşturmakta idi. Kararların en önemlileri; “Anayasa’nın 174. maddesinde koruma altına alınan Devrim Yasalarının ödünsüz uygulanması”; “eğitim politikalarının Öğrenim Birliği Yasası’na uygun kılınması”; “temel eğitimin sekiz yıl olması”; “gereksinim fazlası imam hatip okullarının meslek okullarına dönüştürülmesi”; “devlet dairelerinde ve belediyelerde köktendinci kadrolaşmanın önüne geçilmesi”; “yargının bağımsızlığının ve etkinliğinin sağlanması, hükümet karışımından koruyan önlemlerin alınması”; “Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda düzenlenmesi”; “Kılık-Kıyafet Yasası’ndan ödün verilmemesidir”.

28 Şubat Kararlarının üzerinden 10 yılı aşkın süre geçmiş bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı yürütülen rejim karşıtı, gerici çabaların önünü almayı amaçlayan bu kararların, günümüzde, hemen tümüyle, tam karşıtının yaşama geçirildiğini, kurumsallaştırıldığını, kadrolaştırıldığını ve kurallaştırıldığını söylemek abartılı sayılmamalıdır.

Sanırım kimse, “Devrim Yasalarının ödünsüz uygulandığından”, “eğitim politikalarının Öğrenim Birliği Yasası’na uygunluk taşıdığından”, “temel eğitimin kesintisiz biçimde, özüne uygun sürdürüldüğünden”, “gereksinim fazlası imam hatip okullarının meslek okullarına dönüştürüldüğünden”, “devlet daireleri ve belediyelerde köktendinci kadrolaşmanın önüne geçildiğinden”, “yargının bağımsızlığının ve etkinliğinin sağlandığından, hükümet karışımının dışına çıkartıldığından”, “Kuran kurslarının MEB’e bağlı okullarda düzenlendiğinden”, “Kılık-Kıyafet Yasası’ndan ödün verilmediğinden” söz edemez. Tam tersine, yukarıdaki kararların karşıtında yer almanın, rejim karşıtı ve gerici çabalar içinde yer almanın, parasal ve siyasal güç kazanımının etkin yollarından olduğu, herkesin onaylayacağı durumdur.

Geçen zaman içinde, bütün bu karşıtlıklar ivme kazanırken, AKP Hükümeti’nin oluşumundan sonra da kurumlaşma, kadrolaşma ve kurallaşma ivme kazanmıştır. Kamusal ve özel alanın, tümü ile dinsel ku-

rallara bağlı kılınmasının önünde varolan engellerden TSK, yüksek yargı organları ve üniversiteler son ayların hedef tahtasına alınmış kurumlarıdır.

TSK, yüksek yargı organları ve üniversiteler, Türkiye Cumhuriyeti'nin İslam Cumhuriyeti'ne dönüştürülmesinin önünde, henüz fethedilmemiş kurumlar olarak engel oluşturmaktadır. TSK'ye görev ve etki alanı "demokrasi, AB'ye katılım" benzeri gerekçeler ile daraltılır, yargıç ve savcı kadroları üzerinde dinci ideolojinin etkinliği artırılırken, üniversiteler ve YÖK, AKP Hükümeti tarafından iki kez fethedilme saldırısını yaşamışlardır. Bu kurumlarda ve kamuoyunda, fethetme karşı sergilenen direnme, bu kez kimi kişisel aktörler üzerinden, bu kurumların toplumsal saygınlıklarını çökertme, toplumsal destekten kopartılma stratejilerinin gösterime sunulmasına dönüştürülmüştür. Yargıtay Başkanı ve kimi yüksek yargıçlar, kimi emekli komutanlar ve kimi YÖK ve üniversite yöneticileri hakkında, "yolsuzluk savlarının, dosyalarının" ortaya serilmesi bu stratejinin uygulamaya dönüştürülmüş yüzünü oluşturmaktadır. Amaç, bireysel sorumluluk gerektiren ve yargı kararı ile kanıtlanması durumunda hiç kimsenin itiraz edemeyeceği söylentiler üzerinden, İslam Cumhuriyeti'nin önünü kesen kurumları toplumun gözünden düşürmek ve amaca uygun olarak yapılacak kurumsal, kuralsal ve kadrosal düzenlemelerine karşı halkın direnç gösterme gücünü çökertmektir.

Konumuz, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Prof. Aşkın'ın suçunu öne çıkartmak olduğundan, öteki kurumlar üzerinde oynanan oyunlar, tasarımlar üzerinde yoğunlaşmayacağım.

AKP Hükümeti, kendi varlık nedeni olan siyasal tabanına karşı verdiği sözleri gerçekleştirme konusunda, onca zaman geçmiş olmasına karşın, tam başarıya ulaşamamıştır. Üniversite dışındaki öğretim kurumları, tam anlamı ile ele geçirilmiş bulunmakta, oralarda "türban" ve "imam hatip kontenjanının artırılması", "tarikat ve cemaat okullarının devlet desteğine konu kılınması", "dinci kadrolaşma" başarılmış bulunmaktadır. Türban ve imam hatiplilerin egemenliğinin yükseköğretim kurumlarında sağlanmasında ise, YÖK ve üniversiteler engelini aşamamıştır. Yani, 28 Şubat'ın rövansının alınamadığı, 28 Şubat sürecinin tasfiye ettiği akademik kadrolara verdiği sözün gereğini yerine getirme konusunda mesafe alınamadığı ortadadır. Zaman zaman, gerici ve rejime düşmanlıkları gerekçesi ile üniversitelerden ilişkileri kesilenleri, yeniden üniversiteye döndürmek için girişimlerde bulunmakta, her başarısız girişim sonrası yeni bir atağa geçmektedirler.

Günümüzde, rektörlerinin kişiliğinde öne çıkartılan, haklarında Meclis Araştırma Komisyonları kurulan üniversitelere baktığımızda, bunların, “Malatya-İnönü”, “Samsun-19 Mayıs”, “Van-Yüzüncü Yıl”, “Şanlıurfa-Harran”, “Sivas-Cumhuriyet”, “Erzurum-Atatürk” Üniversiteleri arasından olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni, sayılan üniversitelerin 28 Şubat öncesinde, dinci kadroların, tarikat ve cemaatlerin denetiminde olan kuruluşlar olduklarıdır. Yeniden demokratik, laik Cumhuriyetin kurumları olma yolunda oldukça mesafe alınan bu kurumlar, yeniden “fethedilerek”, bunların yeniden önceki işlevlerine ve dinci, tarikatçı, cemaatçi kadrolarına kavuşturulmak istenmesidir. Rektör Aşkın’ın suçu, 28 Şubat’ın rövanşının alınacağı bir kurumda görev yapmasıdır. Siyasal iktidar, bir taşla iki kuş (gripli olup olmadığına bakmaksızın) vurmak istemektedir. Bunlardan biri, Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ni ele geçirmek, ikincisi de, “yolsuzluk” söylemi ile, üniversiteler üzerindeki düzenlemeyle, toplumun bu kurumlarına sahiplenmesinin önünü kesmektir. Rektör Aşkın’a sahip çıkmanın, cumhuriyete sahip çıkma olması, bu nedenden kaynaklanmaktadır. Başbakanın sevdiği deyim ile “bu böyle biline!”

Solmayan Bir Çelenk!

Mustafa Balbay

İnsan, inandıkları uğruna verdiği mücadele kadar gençtir! Bu söz en çok Halit Çelenk'e, yaygın söylemle Halit Ağabey'e yakışıyor.

Onda gençlik ateşiyle deneyim bilinci iç içe, sarmaş dolaş. Hangisinin önde olduğunu kestirmek zor.

Gömüt başlarındaki anmadan mahkemelerdeki savunmaya, ortak akılı arayan toplantılardan insanların mutlu günlerine kadar, yaşama dair her yerde vardır.

Çelenk'i anlatmaya girişmek ne hakkım ne haddim ama bir öğrenci, öğretmenle ilgili duygularını düşüncelerini aktaramaz mı?

İşte benimki o!

Çelenk, değişime inandı... Ama değişim rüzgârlarına kapılmadı. Çok iyi biliyordu ki, yönü olmayan gemiye hiçbir rüzgârın faydası yoktur. Bu yüzden modalaşan değişim rüzgârlarına karşı hep uyanık oldu. Yönü hep sömürsüz, savaşız bir dünya, bağımsız bir Türkiye kurulması için mücadele verenlerden yana oldu. Değişim rüzgârları buna hizmet etmiyorsa, ne kadar güçlü eserse essin, hiç orali olmadı. Yerine göre karşısında durdu. Gerçek değişimin ne olduğunu bıkmadan usanmadan anlattı, yazdı, söyledi...

Çelenk, geçmişini hiç unutmadı... Ama geçmişe takılıp kalmadı. Geçmişin olaylarını, deneyimlerini, bunlardan çıkardığı dersleri duru bir

pınar gibi geleceğe akıttı. Deniz Gezmiş'in, Yusuf Aslan'ın, Hüseyin İnan'ın mezarları başında ölümü değil, yaşamı anlattı.

Çelenk, kelepçe sesini en çok duyanlardan biriydi. İnsanları savunurken, bunu öylesine içten ve inanarak yaptı ki, salt bu nedenle savunma bölümünden sanık bölümüne geçtiği günler bile oldu.

Çelenk, birleştirici gücünü hiç bir zaman yitirmedi. Öyle ki, pek çok siyasal hareket kendi içinde bile kavgalı iken; Çelenk, sol yelpazenin bütün renklerinin üzerinde birleştiği isim oldu. Siyasetin sonuna kadar içinde ama, tüm siyasi çizgilerin üstünde durabilmek, Türkiye gibi bir ülkede suyun üstünde yürümekten daha zor olsa gerek.

Mustafa Balbay, Halit Çelenk, Işık Kansu, Muzaffer İlhan Erdost, Ankara, 2004

Çelenk'in sözlüğünde "yenilmek" diye bir sözcük yoktur. Olsaydı, mücadelesini, inancını yıllar boyu nasıl korurdu? Ona göre, düşünce özgürlüğünden, demokrasiden yana yer alanlar, hiçbir zaman yenilmezdi. Bir de Şekibe Çelenk var...

Halit Çelenk ve Şekibe Çelenk için şöyle bir tanım uygun düşer: İki beden, tek yürek!.

Çelenkler'le ne zaman karşılaştım, sürekli görüşüyormuş doğallığıyla, hasret kalmışlığı iç içe yaşıyorum...

Onlarla aynı kentin havasını solumak, aynı çağın insanı olmak ne güzel!...

Hukukun Çelenk'i Halit Çelenk İçin*

Mustafa Gazalcı

1969 Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) boykotuna katıldığım için Tavas Yerel Mahkemesi'nce iki buçuk ay meslekten çıkarılma ve 125 lira para cezasına çarptırıldım. Sendika, kararın bozulması için konuyu Yargıtay'a götürdü. Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Sendika genel merkezinden kısa bir mektup aldım. Mektupta yaklaşık olarak şunlar yazılıydı:

"Sendika elinden geleni yaptı, ama üzülerek bildiriyoruz, Yargıtay cezanızı onayladı. Geçmiş olsun, selamlar." Av. Halit Çelenk.

Kimbilir o kısacık mektubu kaç kez okudum. Sonra Ankara'ya geldikçe öğretmen toplantılarında Halit Çelenk'i gördüm. Yazılarını, kitaplarını okudum. Barış Davası'nda avukatımız oldu. Evine gittim. Eşi Şekibe Hanım'ı, kendisini daha yakından tanıdım. Birkaç kez yeri geldi TBMM'deki konuşmalarda adını saygıyla andım. *TÖB-DER Davası* adlı ünlü kitabını kürsüden gösterdim.

Onu yazmak, onun üzerine konuşmak kolay değil. O hukukun, insanlığın güzel Çelenk'i. Avukat Halit Çelenk.

Ben izninizle 1993'te *Çağdaş Hukuk* dergisine yazdığım bir yazıyı, 2002 yılında 80. yaş gününde Ankara'da düzenlenen toplantıda yaptığım kısa bir konuşmayı, bu kitabın okurlarıyla paylaşmak istiyorum. Bugün de Halit Çelenk üzerine düşüncelerim, sevgim, saygım daha yoğun olarak sürüyor. İşte o kısa yazı ve konuşma:

* Halit Çelenk'in 80. yaş günü, 15 Aralık 2002, Ankara Çağdaş Sanatlar Merkezi.

Dar Günlerin Dost İnsanı

İnsanın dara düştüğü, toplumun bunalıma girdiği anlar vardır.

Böyle anlarda değer yargıları değişir, ak kara, doğrular yanlış sayılır. Olanlar karşısında çoğu kimse susar, susturulur, boyalı basın alkış tutar.

Egemen yargılara ters düşerek, kendisini riske atarak kimi kişiler böyle ortamlarda ortaya çıkarlar. Haksızlığa karşı gelir, sesini yükseltir. Akın aklığını, doğrunun ne pahasına olursa olsun savunuculuğunu yapar. İşte Avukat Halit Çelenk bu kişilerden biridir. O, kıyılan, sürülen, haksız yere cezalandırılan TÖS'lü (Türkiye Öğretmenler Sendikası), TÖB-DER'li (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) öğretmenlerin yanındadır. O, 12 Mart'ta ilahların kurban istediği bir sırada Deniz Gezmiş'in ve arkadaşlarının yanındadır.

Halit Çelenk, 12 Eylül'e karşı, DİSK'in, KÖY-KOOP'un, Gençlik Davalarının, Barış Davası'nın ve daha nice kuruluşun ve dara düşmüş insanların savunucusudur. Barış Davası'nda şimdi ikisi rahmetli olan (Adana Milletvekilleri İsmail Hakkı Öztörün, Nedim Tarhan), CHP'li 4 milletvekili (Kemal Anadol ve ben) tutuklu olarak yargılanıyorduk.

Avukat olarak dördümüzün de aklına gelen ilk ad Halit Çelenk oldu. Haber gönderdik. O da bu görevi seve seve üstlendi.

Gün geldi, Barış Davası avukatları sanık oldular. Halit Çelenk bizi savunurken kendisi davada sanık oldu. Halit Çelenk, H. V. Velidedeoğlu, Uğur Mumcu gibi hukuku tozlu raflardan indirerek halkın anlayacağı, yararlanacağı bir biçime soktu.

Halit Çelenk, para pul düşünmeden holdinglerin danışmanlığı yerine, belalı davaların savunuculuğunu yaptı. Evinin bir köşesinde çalıştı durdu. Gazetelerde, dergilerde bıkmadan yazdı. Sağlık koşulları hiç iyi olmamasına karşın, yakınmadan davadan davaya, panelden panele koştu.

Avukat Halit Çelenk aslında sanatçı ruhlu bir kişi. *ABECE* dergisinde yazdığı bir yazı onun duygulu sanatçı kişiliğini ortaya koyuyor. Ama o, öyküler, şiirler yazacağına, 12 Mart'ın, 12 Eylül'ün savcı iddianamelerine karşı eşsiz savunmalar yaptı. Halit Çelenk'i yeni kuşaklar, bir TV sunucusu, bir futbol oyuncusu kadar tanımaz. Çoğu kişi kitaplarını, yazılarını okumamıştır. Basın ve TV gücüyle, değerbilmez bir kamuoyu oluşturuluyor. Böyle bir ortamda Avukat Halit Çelenk'i anımsadığı için Çağdaş Hukukçular Derneği'ni kutluyorum.*

* Çağdaş Hukuk, S. 14-15, Temmuz-Ağustos.

80. yaş günü töreninde Sevgili Halit Çelenk Ağabey'i ve siz dostlarını saygıyla selamlıyorum. Bu anlamlı güne emeği geçenleri kutluyorum. Halit Çelenk deyince benim aklıma; devletin gücü, baskısına karşı dara düşmüş insanları, örgüt yöneticilerini, gençleri, ilericileri büyük çoğunluğun sustuğu, korktuğu bir dönemde hiçbir şeyden yılmadan savunan bir insan gelir.

Yasaları, hukuku, o konuda en karmaşık konuları duru bir dille halka, sıradan insanlara anlatan, yazan bir insan.

Sisli, puslu günlerde, güneşli günler için mahkeme tutanaklarına, toplumun vicdanına, 'bu olaylar yaşanırken siz neredeydiniz' diyeceklerle tarih düşen bir insan.

Birçok toplumsal davanın hem savunmanı hem de tanığı bir insan. Bu ve daha birçok özelliğinden dolayı gençlerin, öğretmenlerin, aydınların, hukukçuların sessizce sevip saydığı bir insan.

Bugün ülkemizde TCY'nin 141 ve 142. maddeleri ve idam kalkmışsa, hangi nedenle olursa olsun bir ölçüde demokratikleşme oluyorsa, bunun ilk tohumları Halit Çelenk ve benzeri insanlar tarafından atılmıştır.

Halit Çelenk, TÖB-DER'in düzenlediği boykota katıldığı için aldığı cezadan dolayı binlerce öğretmenin hakkını, hukukunu savundu. Bunlardan birisi de bendim. Bugün de çözülmemiş TÖB-DER Davası'nı hukuk açısından kitaplaştırarak bu haksızlığı belgeledi.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra ise (ikisi şimdi aramızda olmayan Nedim Tarhan ve İsmail Hakkı Özturun, onları saygıyla anıyorum) Kemal Anadol'la beni; 4 CHP'li milletvekilini Barış Davası'nda savunmuştu. O davada avukatken 2. Barış Davası'nda sanık olmuştu.

Sevgili Dostlar,

İnsanlar belirli bir eğitimden ve bilinçten sonra iki yoldan birini seçer. Kimileri kolayı, parayı, rahatı yeğler. Bu yolda yürüyenler o ünlü maymunlarda olduğu gibi görmezler, duymazlar, konuşmazlar. El etek öperek yükselirler. Kimileri de aklın, bilimin, özgürlüğün, toplumsal savaşımın yolunu seçer. Bu yol güçtür, eziyetlidir, engellerle doludur. Ama onurludur. Bu yolda yürüyenler de o ünlü öyküde olduğu gibi, kral çıplaktır der, gerçekleri söylemekten hiçbir zaman çekinmezler.

İşte Halit Çelenk, yaşamı boyunca ikinci ve onurlu yolu seçmiştir. Genç kuşaklara, hukukçulara, aydınlara örnek olmuştur. Ve bu yolu seçenlerin birçokları gibi daha yaşarken ölümsüzleşmiştir.

Ona eşi ve sevdikleriyle daha uzun bir yaşam diliyor, sizleri saygıyla selamlıyorum...

İnsanlık Abidesi

Mustafa Yalçın

Anıtlar vardır, koca koca, betondan dikilmiş. Anıtlar vardır, biçiminin haşmetiyle ürkütür insanı, ezer. Anıtlar vardır, kölelerin kanı üzerine kurulmuş, gökyüzüne yükseltilmişlerdir; “kahramanı”, emeklerini yabancılaştırarak sırtlarında kahramanlaştığı emekçilerin hiç akıllarından çıkmamacasına gözlerinde büyütme, beyinlerine kazımak üzere. Kutsallaştırılmışlardır; sıradan emekçilerin kendilerinin ve emeklerinin farkına varmalarını geriye atmak için. Herkese tepeden bakarlar, baskılamayı sürekli kılarlar, insanlığı çepeçevre kuşatırlar.

Bir de farklı anıtlar vardır. Her şeyden önce gönüllerde kurulmuşlardır. Yüceltiye, kutsallaştırmaya ihtiyaç duymazlar. Kendiliklerinden yücedirler. Ve eğer kutsallıktan açılacaksa söz, tüm kutsallıkların sahibi ve sonuçta üreticisi olan halka ve değerlerine bağlılıklarıyla kutsallık katına çoktan ulaşmışlardır. Bu tür anıtlardandır Halit Ağabey. Ne mutlu ona ki, henüz yaşarken anıtlasmıştır ve önemlisi, hafif bir rüzgârla savrulup gitmeyenlerdendir, bir insanlık abidesi olmayı sürdürmektedir.

“Bizden biri”dir. Belki onu en çok yücelten de budur. “Sıradan”dır, “içimizden biri” olmayı başarmıştır. Ama hiç de sıradan değildir. İnsanlığın en değerli birikimlerini şahsında toplamışlardır. İnsanlığın

en ileri hazinesiyle donanmıştır. Sözünü bilmiş ve sakınmamış, eylemiyle sivrilmişlerdendir.

“Bizden”dir. İnsana, emek harcayana hiçbir zaman tepeden bakmamıştır. Ama halkın ve değerlerinin, bu değerlerin peşine düşen evlatlarının karşısında zalimleşenleri aşağılamış, insandan saymamıştır. Ne lafını esirgemiştir onlardan ne de tuttuğu mevzii terk etmiştir. Gerçek bir abidedir.

Halit Ağabey’i THKO Davası duruşmaları başlamadan önce Mamak Askeri Cezaevi’nin avukat görüşme odasında tanıdım ilk kez. Önceden gözaltına bile alınmamış, Halit Ağabey’in “kapısına düşmemiştim”. Hüseyin’le Yusuf oğulları sayılırdı. Sık ziyaret ederlerdi evini. Şekibe Abla’nın az çayını içmemiş, o güzelim kurabiye ve böreklerinden az yememişlerdi. Dava için hemen ona başvurmuştuk. İyi de etmiştik. Başta Niyazi Amca olmak üzere, “Halit Ağabey ve arkadaşları” ikirciksiz, yardımımıza koşmuşlardı hemen. Niyazi Ağırnaslı “amcamız”, Halit Çelenk “ağabeyimiz” di. Zor zamanda işbaşındaydılar; yol gösterdiler, savundular. Ve en “dar” zamanımızda Halit Ağabey yanımızdaydı. En zoruna avukat arkadaşı Mükerrerem Erdoğan ile o katlandı. Hem halkın hem de kendisinin üç oğlu sonsuzluğa itilirken tanıklık etti. Ve “baba acısı”nı içine attı, kahroldu, ama belli etmedi, tıpkı diğer geri kalanlar gibi; lafını esirgmeden tanıklığının gereğini yerine getirdi. Yazdı, anlattı. Halka ve genç kuşaklara. Hâlâ sürdürüyor işini.

Her 6 Mayıs’ta Halit Ağabey’le “Denizler’in” mezarı başında buluyoruz. En karanlık yıllarda bile sözünü söyledi, söylüyor. Son yıllarda mezarın başı yeniden kalabalıklaştıkça mutlu oluyor, “yaşlandım” demiyor, en yüksek “perde”den haykırmaya devam ediyor. Ulusal bağımsızlık davasını anlatıyor, “Denizler’in” uğruna can verdiği... Denizler’inkiyle birlikte kendi kinini çarpıyor ülkemizde ve dünyada sultasını kurmuş emperyalizmin ve işbirlikçilerinin yüzüne. Emperyalizmin ve gericiliğin sahte demokratizmini açığa çıkarıyor, “tam bağımsızlık”la birlikte Denizler’in zamanında sloganlaştırılmış “gerçek demokrasi”yi savunuyor. Ne emperyalizmle ne de işbirlikçilikle demokrasinin birlikte anılabileceğini anlatıyor. Mücadele mirasını günümüze taşıyor yorulmadan; bağımsızlık ve demokrasi mücadelesine çağırıyor halkı ve gençliğini.

Kuşkusuz “Denizler’in avukatı” değil sadece Halit Ağabey. Denizler’le varolmadı. Etle tırnak gibi oldular. Birlikte yoğruldu ve yoruldu. Aynı siperde safa girdiler. Aynı mücadeleyi paylaştılar. Halit Ağabey bir yanından tuttu, Denizler o gün başı çekiyorlardı... Elbet, en hızlı onlar koşuyorlardı ve en önce onlar göğüsledi ipi. Ama Halit

Sekibe Celenk
Mustafa Yalciner'le
Denizler'in mezarı başında,
Karşıyaka Mezarlığı, 2004

Ağabey hiç de arkadan koşmuyordu. “En hızlı koşuysa elbet Türkiye’de de devrim”, Halit Ağabey de aynı koşuyu koştu, ve ne mutlu ona ki, hâlâ koşuyor. Sözü başka, özü başka herkesten daha çok devrimci-
dir. Ve yalnızca sonradan “ununu eleyip eleğini duvara asanların”
rağmına değil, ama en az gençlik dönemlerinde “ucundan kıyısından
tutup” emperyalizme ve düzene başkaldıranlar kadar 68’liliği teslim
edilmezse, büyük haksızlıktır. Denizler’i öncelemiştir, ama 68’lidir de.

İnsanlık için yola çıkmıştı Denizler’den daha önce. Ulusal bağımsızlık ve demokrasiyi savunmuştu. Ve insanın eşitliğini istemiş, insanın kendisinin efendisi olmasını amaç edinmişti. Sahte bir hümanizm değildi insanın karşısındaki pozisyonu. Toplumsal dönüşümün gerekliliği bilgisiyle atıldığı mücadelesini sadece Ankara’da değil, ama Anadolu ölçeğinde sürdürmüştü. Uzun yılların ardından mayalanan Türkiye sosyalist hareketine bir nefer olarak hizmet etmiş, yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi’nde görev üstlenmişti. Yalnızca “fikir adamı” olmakla kalmamıştı, karanlık yıllarda bir erdem sayılan kendi başına “bağımsız” bir aydın olmayı ve “söz üretmek”le yetinmeyi benimsememişti. Örgütlü, eylemli bir sosyalistti.

Ve aynı zamanda, iyi bir hukuk adamıydı. Sosyalizmle hukuk arasındaki ilişkinin zorluğunu kişiliğinde aşan sosyalist hukuk adamlarındandı. Sömürü toplumlarına, onun son temsilcisi burjuvaziye özgü olan ve sosyalizmin ancak ilk evresinde varlığını/gereğini sürdürecektir, sınıfsız ve sömürsüz toplumda, tıpkı devlet ve siyaset gibi gereksizleşecek hukuku hem sosyalistçe ve sosyalizm davasının hizmetinde ele alabilmiş, hem de iyi kullanabilmişti. Yalnız genç hukukçular için değil, bütün hukukçular için bir atıf ve başvuru mercii olmayı başarmıştı.

Her şeyden önce insan, bunun gereği olan bir dava adamı. Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm militanı bir hukuk adamı. Halit Çelenk’i öz olarak tanımla, kimdir denirse; bir insanlık abidesidir. Geleceğin Türkiye’si’nde harcı olanlardandır. Geleceğin sosyalist Türkiye’si’nde onur ve şükranla anılacaktır...

Muzaffer İlhan Erdost

George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ü, 1950'li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı klasikleri arasında yayınlandığı zaman, 1984 yılı bize çok uzaktı. Şimdi ise, 1984'ü geride bırakalı nice yıl oldu.

Anımsayalım: Orwell, bu kitabında, sistem olarak komünizmi, metalik ya da manyetik bir diktatörle özdeşleştirir. Bu manyetik diktatör, sizi hemen her yere yerleştirilmiş bir ekrandan gözetleyen "Ağabey"dir. Gözetleyen, gözetlediği yerde sorgulayan, hemen orada yargılayan bir "Ağabey"...

Sosyalizmin toplumsal yaşama bu sanal uyarlanışını simgesel olarak karikatürleştiren ve herkesi her yerde, yatak odamızda, tuvaletimizde de izleyen "Ağabey" in prototipiyle Türkiye'nin tanıştığı dönemde tanışacaktı Ankara, Halit Çelenk'le; Türkiye, bu yıllarda, yani faşizmin "çiçek açtığı" bu ortamda tanıyacaktı Halit Çelenk'i.

Anımsatalım: Bu prototip "Ağabey", nam-ı diğer "Zehir Hafiy"ydi. İçişleri Bakanı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden "solcuların nefes alışlarını dinlediklerini" övünerek söylerken, bir bakıma, Orwell'in "Ağabey"inin giz'ini açığa vuracaktı.

Çünkü, Orwell'in "Ağabey" ile imlediği bu manyetik ya da metalik diktatör, tüm ürkünçlüğüyle komünizmi ve komünistleri simgeliyor, et

ve kemik Zehir Hafiye ise, komünistleri dinliyordu. Tarihin ironisi de buradaydı.

(Halit Çelenk'i tanıtabilmek için, onunla tanıştığımız, onu tanıdığımız dönemi, kalın çizgileriyle de olsa, anımsatmak zorunluluğu duyduğum için belirtiyorum bunları.)

Çünkü, uçan U-2'lerin, yürüyen U-2'lerin (Barış Gönüllülerinin) yerini, 1984'lere gelmeden, günlük konuşmalarımızı olduğu kadar, telefonumuzu, faksımızı dinleyen "Büyük Kulak", gazetemizi ya da mektubumuzu bizimle birlikte okuyan "Büyük Göz" alacaktı.

"Vekâleten" de olsa oturtulduğu Çankaya'daki salıncağından 12 Eylül'de indirilen Çağlayan'ın sözleriyle, Ağabey, bizim içimizdeki biz olmuştu. Şöyle de denebilirdi: Biz, bizi dinlemiş, biz bizi gözetlemiştik. Sormuş, sorgulamış, yargılamıştık. Keban Barajı'nın elektriğini akıtmıştık gövdemize, 6. Filo'nun iki askerini İstanbul Boğazı'nın sığ sularına itelemleri Filistin askısına asmış, uzayan kollarını, Procrust'un demir yatağına yatırıp kesmiştik.

Spartaküs filminin son sahnelerini, gözün seçemeyeceği kadar ufka uzanan çarmıha gerili köleleri anımsayalım. Eskiden olduğu gibi kent bulvarlarında assaydık 12 Mart'ın ve 12 Eylül'ün astığı gençleri, yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın Büyük Millet Meclisi'ne değin sıralanan her elektrik direğinde bir genci asılmış bulurdunuz. Militaristleştirilmiş faşizmin üniforma giydirilmiş yasaları yetmeyecekti. Ağabey'in "vatan kurtarıcıları" saymakla bitmez bilimadamını, politikacısını, sendikacısını, gazetecisini, öğrenciyi, sanatçıyı, yazarı, yayıncıyı, öğretmeni, işçiyi, yasal görevini yapıyorsa yargıcını, savcısını, komiserini birbiri ardına pusuya düşürecek, hemen her evden akan kan, ülkeyi boydan boya yakan ağıt olacaktır.

Başkomutan, tarih yazılmaz, yapılırdır. Yaptığımız şanlı tarihimiz vardı, kirli bir tarihimiz de oldu. Kanlı Pazar gibi, kanlı 1 Mayıs gibi, 12 Mart, 12 Eylül gibi. Bizim yaptığımız bir tarih değil, bize yaptırılan bir tarihi bu. Giz içinde bir tarihi ya da binlerce giz'in tarihiydi. Bu giz tarihin karşısında, karşı cephede, gecenin yaldızından şafak vaktinin ağartısıyla aydınlanan bir başka tarih de vardı: emeğin ve emekçilerin tarihi.

Namluların üstüne çevrildiği bu yabancı cangılda, kalem tutmuş, kitap çatmış, tırpan sallamış, çekiç vurmuş olanların, insanı, kanın karanlığından aklın aydınlığına çıkaracak olan sosyalizmin cephesi vardı. Bir yanımız işkencede, bir yanımız sorguda, bir yanımız ip altında olsa da, ideolojik partisiyle, devrimci sendikasıyla, dev dernekleriyle, bilimsel yayınlarıyla emeğin cephesi, baskıyı göğüsleye göğüsleye, siyasal ve toplumsal alanı kucaklamaya başlamıştı.

Bu cephe içinde, gözaltına alınanların, işkence görenlerin, tutuklananların, yargılananların, mahkûm olanların yargısal alanda da cephesi oluşacaktı. Bu cephe, yürüyüşte vurulan öğrencilerin, işkencede burulan gençlerin, falakaya yatırılmış grevci işçilerin, yargılanan yayınların, yazarların, çevirmenlerin, yayıncıların savunulduğu yargısal bir cephe-siydi emeğin. Kimi zaman birkaç savunman omuzladı bu cepheyi, kimi zaman bir grup savunmanın ellerinde güçlendi bu cephe. Bilinçli ellerde kurumsallaştı. Kurumsallaşan bu yargısal cephenin ilk, önde gelen adı, bu cepheyi azalmayan ama artan bir kararlılıkla sonuna değin sürdüren, tartışmasız Halit Çelenk oldu.

“Cephe” sözcüğü bazı askeri kavramları da çağrıştırıyor:

İşçi sınıfının savaşımının taktik ve stratejisini, askeri taktik ve stratejiye uyarlayarak geliştirmiş olmasından dolayı, Engels’in işçi sınıfının “general”i olarak ünlenmesine koşut bir benzetmeyle, biz de emeğin ve sosyalizmin yargılandığı yargısal cepheye diyalektik ve tarihsel materyalizmi uyarladığı bilgi ve bilincinden dolayı, (kuşkusuz, 12 Mart’ın ve 12 Eylül’ün değil, Kurtuluş Savaşımız’ın onurlu komutanlarını anıştıran bir bakışla), yargısal/savunman cephemizin “general”i olarak da ünleyebiliriz Halit Çelenk’i.

Devrimci devinimimizin her alanında, partisinde, sendikasında, basınında, yayınında, yargısında, savunman olarak savunma kürsüsünde, savunduğu değerlerin sanığı olarak sanık sandalyesinde, saldırıya uğradığı cezaevleri koridorlarında, görüş yerinde, gönlü ile hücreye/taşa gömülenlerle, yüreği ile ip altında gülenlerle, nerede dursa orada, devrimci kavgamızın önde dalgalanan onurlu bayrağı oldu Halit Çelenk.

Burada, Marx’ın, “Büyük toplumsal devrimler kadın mayası olmadan gerçekleşemez!” özlü sözünü anımsamamak olanaklı mı? Yani, bilinci ve bilgisiyle, sevgisi, tutkusu ve özverisiyle onu bütünleyen, tüm varlığıyla bu devrim hamurunun mayası olan, Halit Çelenk ışığına ışık olan ve bizi ısıtan Şekibe Çelenk’i, burada, sevgiyle kucaklamamak olanaklı mı?

Benim açımdan ise, İlhan’ın yaşıyla özdeşleyeyim, otuz altı yıllık birliktelik şöyle özetlenebilir:

Ben, bu savaşımında, eski Yunan tiyatrosuna benzer bir yayın/yaşam sahnesinin oyuncusu olmayı seçtim. Halit Çelenk ise, *ex machine*, yani sahneye yukarıdan/gökten inen kurtarıcı/tanrıydı.

Ardı ardına toplanan kitaplar, birbiri ardına sıralanan davalar, yargılanan yazılar, gözaltılar, tutukluluklar, cezaevleri, tecritler, nezaret-haneler, basılan, mühürlenene kitap depoları, depolarda yakılan kitap-

lar, yakılan İlhan, Anafartalar Adliyesi'nin izbe koridorlarından Mamak Askeri Cezaevi'nin konuşlandığı Hüseyin Gazi Dağı'nın karlı tepesine, Basın Savcılığı'ndan Sıkıyönetim Savcılığı'na, Çevre Sokak'ta Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin merdivenlerine değin, umudun tükendiği, her şeyin düğümlendiği, gericiğin yaşamı yangın yerine çevirdiği bu sahneye, otuz altı yıl hemen her gün, fiziksel ya da zihinsel, duygusal ya da gönülsel yukarıdan/gökten inen kurtarıcı oldu Halit Çelenk.

Nice pusunun çaprazında, nice tahliyenin ardında, nice beraat kararının dosyalarda unutulmuş sayfalarında, bir itiraz dilekçesinde, bir duruşmada, bir savunmada, bir panelde, bir yazıda, ama her kalkışta, her vuruşta, bir taş, bir taş, bir taş daha kaldırarak, 141-142 duvarını, faşizmin üç çeyrek yüzyıla yaklaşan duvarını bitiren öndeki adam da Halit Çelenk oldu. Kuşkusuz tek başına değil, kimi zaman da tek başına.

141-142, *de facto* bitmiş, kâğıtta metni kalmıştı. "Ağabey" in kendisine çizdiği rotada seyreden Özal, kucağında bulduğu kokmaya başlamış bu cesedi, faşizmin mezarlığına defnetmek zorunda kaldığı zaman, bu maddelerin kaldırılmasının onurunu kendi hanelerine kaydedenler, Çelenk'i anımsamayacak, anımsanmasına da içten içe engel olacaklardı.

Son'dan ya da son'un başlangıcından bir anımla bitirmek istiyorum.

Eğit-Der, Halit Çelenk onuruna bir yemek düzenlemişti. Gazalıcı telefon etmiş, yemeğe katılanlardan, Halit Ağabey'le ilgili kısa bir anı anlatmalarını beklediklerini söylemiş, benden de bir anımı anlatmamı istemişti. O yemekte aktardığım anımla bitireyim:

Yaralanmış, berelenmiş, ama yürüeyebilen bir gövdeyi getirdi erler, bir tel örgünün önüne koydular. Kararmış, morarmış bir "tomruk" da denebilirdi. Kımıltısız kaldı "tomruk" konduğu yerde.

Parmakla sayalım: 7 Kasım 1980 Cuma, 8 Kasım Cumartesi; 9, Pazartesi; 10, Pazartesi; 11 Kasım Salı.

Demek ki salıydı, ikindi üzeriydi. Kımıltısız duran "tomruk" un üstünde Hüseyin Gazi Dağı'nın bulutu, karşısında ise saatine bakan bir adam vardı. "Tomruk" o adama ulaşacak, o adamın sesiyle buluşacaktı.

Kımıldamak istedi "tomruk", kımıldayamadı. Kaldırmak istedi elini, kaldıramadı. Çok değil, sekiz-dokuz adım ötesine sesini ulaştırınamadı.

Tanır gibi oldu "tomruk" u, "tomruk" un karşısında duran adam. Bakışını yığalttı, bir adım, bir adım daha yaklaştı. Baktı o. Karşı karşıya geldiler tel örgünün iki yanında...

Anafartalar Adliyesi'nde
duruşma öncesi,
Muzaffer İlhan Erdost'la, 1972

Tomruğun sesi, ona, “Ağabey, kaldırıldı mı?” diye sordu.

Sorular soruları kovalarken aldı yanıtını. “Yarın” diye bir ses konuverdi tel örgüye, düşüverdi içindeki ateşe. O zaman “Orada olmak istiyorum!” dedi “tomruk”.

İki ses ayrıldı birbirinden.

Tomruğu üç er getirdi, yatırdıkları yatağın yanına koydular. Bir şeyler getirdi koğuştakiler, tabakta kaldı. Cezaevine geldikleri akşam gibiydi, hava gene kararmıştı. “Eşyalarını al” dediler. Eşyalarını aldı. İlhan’ın çantasını da.

28. Tümenin nizamiyesinde, “Amca” dedi, “ikimiz gittik, yalnız geldim!”.

“Yarın” oldu. Sabah oldu. Buldu İlhan’ı. Morgda. Teneşirde yıkıyordu imam. Onu kucakladı. Hacı Bayram’a getirdi. Kucakladı, toprağa yatırdı. Hafifçe sağına.

İlhan’ı bulabilmiş, onu toprağa yatırabilmişti. Çünkü, “Orada olmak istiyorum!” sesinden ayrılan adam, bu sesi almış, Askeri Savcılığa götürmüştü. Götürmüş ve o gece bırakılmamı sağlamıştı.

O adam, Halit Çelenk’ti...

Ahmet Tahtakılıç, Uğur Alacakaptan, Doğan Tanyer, Nevzat Helvacı ve elbet Halit Çelenk.

Onlar, 12 Mart ve 12 Eylül “sıkıyönetim dönemleri”nin hep anımsanacak isimleridir. Haksızlığa uğrayanların, gereksiz yere özgürlüklerinden yoksun bırakılıp aylarca, yıllarca sevdiklerinden uzak kalanların, binbir cefa ve eziyet altında sabırla direnenlerin “adalet melekleri”. Kendilerinden istenmeden de yardıma koşan, görevlendirilmişlerden de daha çok içtenlikle kendilerini görevlendiren, sanki bu iş için doğmuşçasına tutukevleri kapılarıyla mahkeme koridorları arasında cansiperane koşuşan insanlar.

Onları ne adalet tarihi unutacaktır, ne de yardımına koştuklarının yakınları. Analar, babalar, eşler, çocuklar onların tesellisi ve güven vericiliğiyle huzur buldular, sabrettiler ve sonuçta sevindiler.

Ya da sonuçlar beklediklerinin tersine tecelli etse bile, onlar gibi insanların varlığıyla gurur duyup acılarını hafiflettiler.

Ama, aralarında biri var ki, belki o hepsinin en unutulmaz temsilcisi ve timsali olarak aramızda: Avukat Halit Çelenk. Birer birer sayılabilecek olan niteliklerin, erdemlerin ve gönüllerindeki adalet duygularının bütününe kendinde toplayan, görüldüğünde ve konuşulduğunda bütün o değerli isimler listesini toptan akla getiren, birlikte anımsatan.

Yalnız avukat olarak mı?

Hayır, haksızlığa uğrayanların ve hak bekleyenlerin, duruma ve yerine göre, arkadaşı, kardeşi, ağabeyi, babası. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde olanları yaşamamış olanlar, avukat “görüş”lerinde hücre penceresinin gerisinden, yalnız diliyle değil, bakışlarıyla, gözlerinden eksilmeyen iyimser ifadesiyle konuşan o yüzün içeridekiler için ne anlama geldiğini asla bilemezler. Sayın Çelenk, o karanlık günlerde, hep dıştan içeriye vuran aydınlık olmuştur. Öbür adalet savaşçılarının emeklerini, ailelerin umutlarını ve gelecek günlerin ışığını da birlikte yansıtan bir aydınlık.

Ama, içtenlikle paylaşılan bu ortak duyguların ötesinde, Halit Çelenk konusunda genellikle pek bilinmeyen, bilinse de unutulmuş ve üzerinde yeterince durulmayan bir özellik var ki, bir hukukçu için bu özelliği vurgulamadan geçmek olmaz: Hukuksuzluğun kol gezdiği, şiddetin şiddetle yarıştığı en karışık durumlarda bile, Çelenk’in hukuktaki “normlar hiyerarşisi”ne katkı getirmek için harcadığı çaba: “Yapılanlar yasalara, yasalar Anayasa’ya, apar topar getirilmiş anayasa değişiklikleri de hukukun temel ilkelerine ne kadar uygundur?”

“Canım, sırası mı şimdi bunların? Herkes can derdinde, en kolay ve kestirme yoldan kurtuluşun çarelerini aramak varken, böylesine konularla uğraşmanın zamanı mı?” diyenlere ya da diyebilecek olanlara Halit Çelenk bu çabasıyla, hem de hiçbir gurur ve övünme payı çıkarmadan, en doğru, en geçerli yanıtı vermekteydi: “Hayır, öyle durumlarda en önce yapılması gereken, hukukun, ama hakka, doğruluğa, yüce değerlere dayalı hukukun sesini duyurmak, çiğnenen kuralların çiğnenmişliğini, hukuk mantığında koparılan bağların koparılmışlığını, hukuka aykırı davranışların aykırılığını hukukçuluk iddiası taşıyanların yüzlerine vurmaktır” diyebilmek.

Bu açıdan bakınca, Halit Çelenk’in falanca uygulamanın filanca yasaya, bir yeni yasanın yürürlükteki Anayasa’ya, anayasa değişikliğinin de temel hukuk ilkelerine aykırılığı üzerine mahkemelere sunduğu “itiraz”lar, o günlerin koşulları altında yargıçlarca “ciddi” bulunup daha yukarılara yansıtılmamış olabilir. Zaten, Anayasa’da ve yasalarda bu gibi aykırılık iddiaları için yargıçlara tanınmış olan “itirazın ciddiyetini takdir” yetkisinden beklenen, somut bir sonuçtan daha çok, yargıçların vicdanlarına bir “doğruluk kuşkusu”nun tohumlarını ekmekten ibarettir. Herkesin havadaki genel baskı ve üst üste yağın emirler ortamında ne yapmak gerektiğini tam kestiremediği o olağanüstü dönemler boyunca uyandırılacak böyle bir kuşku, hukuk normlarının birbirine

uygunluğu konusunda yaratılabilecek böyle bir duraksama, belki de harika sözlerle yapılmış görkemli savunmalardan daha etkili olabilirdi. Olamadıysa, bunun nedenlerini Çelenk'in yazdığı bu çeşit itiraz dilekçelerinde değil, o dönemlerin yargı hükümlerini verenlerin vicdanlarında aramak gerekir.

Onun içindir ki, Türk hukuk tarihinin gelecekteki araştırmacıları, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinin dosyalarını incelerken, Çelenk'in çeşitli mahkemelere sunduğu bu türden itiraz dilekçeleri üzerinde önemle durmalıdırlar. Çünkü, o araştırmalar derin sorumluluk duygusuna sahip bir hukukçunun, kendisi hiçbir akademik unvan ya da iddia taşımadan, aslında akademik çevrelerce ele alınması gereken konuları nasıl irdelediğini gösterecek ve bu bakımdan avukatlık mesleğinin yüz akı olan bu tür örnek davranışlardan birini ortaya koyacaktır.

Özellikle o itirazların karanlık dönemlerdeki zor koşulları altında düşünüldüğü, kağıda döküldüğü ve mahkemelere sunulduğu anımsanırsa.

Halit Çelenk'in en değerli özelliği, "hukuk soğukkanlılığı" ya da "serinkanlılığı" denebilecek olan bu tutumudur: Hukukun çiğnendiği, hatta unutulduğu dönemlerde bile, sanki o olağanüstü koşullar yokmuş gibi, mantığındaki disiplini yitirmeyişi ve gözardı edilen aykırılıkları, ilk ağızda yararı olsun olmasın, gözler önüne sermesidir.

Bu öyle bir çeşit "kahramanlık" ki, kahramanlık olduğu bile akla gelmez, söylenmez ve üzerinde durulmaz.

Onun bu kahramanlığı vurgulamaya gereksinim duyabileceği elbet düşünülemez. Zamanla ister istemez çok sever ve yiğitlikleri dolayısıyla neredeyse kendi çocukları gibi benimser duruma geldiği gençlerin idamında hazır bulunabilmek, bunun acılarına katlanmak nasıl bir dayanıklılık ister, düşünebiliyor musunuz? Bu konuda anlatılanları dinlemek ve yazılanları okumak bile ürperti verir insana. Halit Çelenk bu çeşit kahramanlıklardan defalarca geçmiş bir insan.

O gözle bakınca, onun bu tür çok doğal ve aynı zamanda çok soylu davranışları yanında geleceğin hukukçu kuşakları için vurgulanması gereken, asıl o aykırılık itirazlarına ilişkin dilekçelerindeki o alçakgönüllü, ama gerçek hukukun anlamı bakımından çok önem taşıyan sesiz ve gösterişsiz hukuk kahramanlıklarıdır.

Hukukçular için "unutulmaz" olan yanı budur...

Halit Çelenk için benden de yazı istediler. “Peki” dedim, ama sonra çok düşündüm. Sayın İlhan Selçuk’un dediği gibi “Halit Çelenk bir kitaplık adam değildir, bir yazılık adam hiç değildir”...

Gerçekten Halit Çelenk’i anlamak kolay değildir. Bana kalırsa bu konuda en doğru ve en güzel yazıyı biraz önce kendisinden bir cümle aldığım Sayın İlhan Selçuk yazmıştır (*Cumhuriyet*, 25 Kasım 2005). Ben bu çok güzel ve çok doğru yazıya eklenecek fazla bir şey düşüneyim. (Herhangi bir nedenle bu yazıyı okuyamamış dostlar varsa okumalarını öneririm.)

Kısaca şunları ekleyeyim:

Halit Çelenk ile 1960’larda Türkiye İşçi Partisi’nde başlayan (13’ler Olayı vesilesiyle) dostluğumuz bugüne kadar oldukça renkli ve doyurucu bir gelişme gösterdi. Ankara’da, İstanbul’da, Burhaniye-Ören’de, Marmara Adası’nda çok keyifli, güzel günler geçirdik. Söylemeye gerek yok, hüzünlü günlerimiz de oldu, dertleştik...

Halit Çelenk, ailesine, dostlarına ve arkadaşlarına çok düşkündür, çok saygılıdır.

O kadar çok anımız var ki, hangi birini yazayım bilemiyorum. Hiç olmazsa küçük ve taze bir olay anlatayım. Küçük ama benim için çok değerli:

Halit Çelenk ile öteden beri çeşitli vesilelerle telefonlaşırız, yazışı-
rız. Bilhassa yılbaşlarında ve başka özel günlerde. 31 Aralık 2005'te
Halit Çelenk'ten, arkasında yeni yılımızı kutlama yazısı bulunan bir fo-
toğraf aldım. 2005 yılı Aralık ayında "2005 yılı İnsan Hakları Ödü-
lü"nü Sevgili Halit Çelenk'e Sayın İlhan Selçuk veriyordu. Bu yaşıma
kadar beni bu denli sevindiren, mutlu kılan bir yılbaşı tebriki almamış-
tım. O kadar çok sevindim ve duygulandım ki anlatamam. Bu fotoğrafı
büyüttürdüm, çerçevelettirdim, evimin salonuna astım. Dostlar da gö-
rüyorlar, mutlu oluyorlar...

Halit Çelenk'i sosyalist olarak, hukukçu ve avukat olarak, eylem
adamı olarak, yazar ve fikir adamı olarak ve bu özelliklerinden daha az
önemli olmayan, çok hakikatli, çok saygılı, çok dost bir insan olduğu
için çok seviyorum.

Böyle bir dostum olduğu için kendimi çok mutlu addediyorum.
Kendisine sağlıklı, uzun ömürler diliyorum...

Halit Çelenk Bir Demokrasi ve İnsan Hakları Savaşıcısı

Nevzat Helvacı

Kendisini daha önceden bilirdim ama, değerli Hukukçu Halit Çelenk'le tanışmamız 1966 yılında oldu. O tarihte ben, Milli Eğitim Bakanlığı Hukuk Danışmanlığı'nda görevliydim. Sayın Çelenk de, Fakir Baykurt'un başkanlığında kurulan ilk öğretmen sendikası TÖS'ün gönüllü danışmanıydı. Aynı tarihlerde sendika yönetim kurulundaki değerli arkadaşların ısrarıyla Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki görevimden ayrıldım ve tam gün çalışmak üzere TÖS Hukuk Bürosu'nda görev aldım. Böylece hukuk bilgisi ve deneyimlerinden de önemli ölçüde yararlandığım Halit Çelenk'le aynı çalışma ortamını paylaşmaya başladık. Daha sonra TÖS Hukuk Bürosu Müdürü olarak, Sayın Çelenk'in yanı sıra Cemal Başbay, Kemal Çınar, Celal Özdemir, Şakir Keçeli ve Cevza Gürtuna gibi değerli hukukçularla birlikte öğretmenlerimizin sorunlarına çözüm arama çabası içinde olduk.

Önceki Ceza Yasası'nın 141 ve 142. maddeleri, yürürlükte oldukları sürece çok uygulandıkları için çok bilinen maddelerdir. Bu maddeler, "sınıf tahakkümü"ne dayalı örgütlenmeyi ve bu amaçla yapılan propagandayı cezalandırıyordu. '90'lı yılların başında bu maddeler yü-

rürlükten kaldırıldı. Ancak yürürlükte oldukları sürece, sol görüşlü aydınlar, yazarlar ve düşünürler bu maddelerden sıklıkla kovuşturmayla uğradılar, yargılandılar, hüküm giydiler ve yıllarca cezaevlerinde çile çektiler. Bu maddeler ve bunlarla birlikte aynı yasanın 312. maddesi, düşünce suçlarının en tipik örnekleridir. Avukat Halit Çelenk, bu maddelerin en önde gelen uzmanıdır ve bu konuda bir de kitap yazmıştır. Eski TCY'nin 141 ve 142. maddeleri zaman zaman değişiklikler geçirerek yaklaşık elli yıl yürürlükte kaldı. Bu süre içinde açılan davalarda Halit Çelenk kadar savunma görevi üstlenen başka hiçbir avukat yoktur. Özellikle yazar ve yayıncılar hakkında açılan davaların büyük bölümü Halit Çelenk'in elinden geçti. Bu yanı sıra Sayın Çelenk, bir düşünce özgürlüğü savaşımıdır, meslek yaşamı bu savaşımı geçti diyebiliriz.

TÖS yönetimi, yalnızca üye öğretmenlerin değil, üye olmayan devrimci, demokrat kişilerin ve özellikle de öğrenci gençliğin hukuksal sorunlarına hukuk bürosu aracılığıyla yardımcı olmaya çalıştı. Örneğin; Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Yurdu'na yapılan polis baskını nedeniyle açılan davada, TÖS avukatları, gece sabahlara kadar süren suçüstü yargılanmalarında, öbür avukat arkadaşlarla birlikte sanık öğrencileri savundu. ODTÜ Kampüsü'nde ABD Büyükelçisi Commer'in otomobilinin yakılması olayında da TÖS avukatları savunma kürsüsünde yer aldılar. Bu ortak savunmalarda Sayın Çelenk, çoğunlukla savunma kürsüsünün sözcüsü olarak görev yaptı.

Yakalandıktan sonra Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'ı Kayseri Cezaevi'nde, Yusuf Aslan'ı yaralı olduğu için Ankara'da, hastanede ışık içinde yatsın değerli Avukat Niyazi Ağırnaslı ve Halit Çelenk ile birlikte ziyaret etmiştik.

TÖS'ün kuruluşu ve etkinlikleri, kimi çevrelerde umut, kimi çevrelerde rahatsızlık yarattı. Rahatsızlık duyanların başında Milli Eğitim Bakanlığı geliyordu. TÖS Şube Yöneticisi ya da üyesi olan çok sayıda öğretmen hakkında soruşturmalar açıldı, yer değiştirme işlemleri yapıldı. Giderek bu sürgün işlemleri "kıyım" boyutuna ulaştı ve "öğretmen kıyımı" deyimi kamuoyuna yerleşti. Hukuk Bürosu olarak bu işlemleri, yargı organları önünde dikkatle izledik ve büyük bir oranla olumlu sonuçlar aldık. Ayrıca o tarihlerde öğretmenler, "komünizm propagandası yapma" isnadıyla yaygın biçimde suçlandılar. Bu suçlamalar, 12 Mart 1971 faşist askeri darbesi döneminde en yüksek noktaya ulaştı ve TÖS Davası adı altında açılan üç ayrı davada da suçlamalar, bu maddelere dayandırıldı. Başta TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt, Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam, Genel Sekreter Osman

Korkut Akol, Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Veli Kasımoğlu ve Ege Bölgesi Baştemsilcisi Ferhat Aslantaş olmak üzere çok sayıda üye hakkında TCY'nin 141 ve 142. maddelerine aykırı eylemlerde bulunma sayıyla tutuklama kararları verildi ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde davalar açıldı. Fakir Baykurt ve 180'den fazla arkadaşı için açılan davada, Ankara 2 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi mahkûmiyet kararı verdi, Askeri Yargıtay 3. Dairesi bu kararı bozdu, mahkeme eski kararında direndi. Direnme kararını inceleyen Askeri Yargıtay Daireler Kurulu bu kararı bozdu ve Türkiye Öğretmenler Sendikası, yöneticileriyle birlikte aklanmış oldu. Avukat Halit Çelenk ve öbür avukat arkadaşlar bu davada, olumlu sonuç alınması için ciddi biçimde çaba gösterdiler.

1971 tarihinde yapılan anayasa değişikliğiyle kamu personeli sendikalarının kapatılacağı anlaşıncı TÖB-DER kuruldu ve TÖS'ün taşınır ve taşınmaz malları TÖB-DER'e devredildi. 1974 yılı sonuna kadar bu kuruluştaki Halit Çelenk'le birlikte çalıştık. O tarihte ben ayrıldım, Halit Bey, Hukuk Bürosu Müdürü olarak görevini sürdürdü ve 12 Eylül 1980 faşist askeri darbesiyle askeri mahkemelerde yargılanan TÖB-DER yöneticisi ve üyelerini arkadaşlarıyla birlikte sonuna kadar savundu. Daha sonra bu davayı da kitap haline getirip yayınladı.

Söz 12 Mart darbesinden açılmışken bir anımı anlatmak isterim. İsrail Başkonsolosu Efrail Elrom'un kaçırılması üzerine, Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş tarafından radyo ve televizyonda "Hükümet Başkanlığı Bildirisi" adıyla bir bildiri okunduğunu çoğu kişi anımsar. Bildirinin okunmasından sonra, o bildiride verilen "talimat" üzerine Türkiye düzeyinde üç bin dolayında üniversite öğretim üyesi, yazar, hukukçu, öğretmen gibi aydın insan, gece yarısı evlerinden toplanarak gözetim altına alındı. Ankara'da gözetim altına alınanları, "Yıldırım Bölge" diye bilinen bir yerde, askeri bir barakaya kapatmışlardı. Bir gece yarısı beni götürdüklerinde, Mümtaz Soysal, Bahri Savcı, Sadun Aren, Cahit Talas, Burhan Cahit Ünal, Uğur Mumcu, Niyazi Ağırnaslı, Cemal Reşit Eyüboğlu, İlhami Soysal ve Halit Çelenk ile birlikte altmış dolayında kişi oradaydı, benden önce götürülmüşlerdi. Amacım bu olayla ilgili ayrıntıları anlatmak değil, ancak orada yaptığımız bir çalışmaya değinmek istiyorum. Daha sonra Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde açılan davalarda üç konuda çok ciddi itirazlar yapıldı. Bunlar:

- Anayasaya aykırılık itirazı
- Görev itirazı
- Yetki itirazı idi.

Anayasaya aykırılık itirazı, o zaman yürürlükte olan Örfi İdare Kanunu'nun kimi maddelerinin anayasaya aykırılığı iddiasını içeriyordu. Görev itirazı, suç işlendikten sonra kurulan mahkemelerin özel mahkeme olduğu ve görevli olmadığına ilişkindi. Yetki itirazı ise suçun işlendiği yerde değil, başka bir yerde yargılama yapan mahkemenin yetkisiz olduğuna yönelikti. Bu itirazların ilk hazırlığı, gözetim altında bulunan değerli Anayasa Hukuku Uzmanları; Bahri Savcı, Mümtaz Soysal, Avukatlar; Halit Çelenk, Niyazi Ağırnaslı, Cemal Reşit Eyüboğlu, o tarihte avukatlık yapmayan Hukukçu Uğur Mumcu ve benim de katıldığım bir grup tarafından yapıldı.

Halit Çelenk, soyut bir hukuk savaşımıcısı değildir, bu üst düzey hukukçuluğunu, barış, demokrasi ve insan hakları savaşımı içinde harmanlamıştır. Bu savaşımın, bireysel çabaların ötesinde, örgütlü biçimde yürütülmesi gerektiğinin bilinciyle birçok kuruluşun içinde üye ve yönetici olarak yer aldı. Siyasal etkinliğini, 1962 yılında kurulan Türkiye İşçi Partisi içinde gösterdi. Kurulduğu dönemde devlet memuru olduğum için TİP'e üye olamadım, başka bir siyasal örgüt içinde de birlikte olmadık, bu nedenle o konuda bir değerlendirme yapmak bana düşmez. Ama öbür demokratik örgütlerinin hemen hepsinde Halit Bey'le yollarımız kesişti. Bu yazının içinde çokça ayrıntıya girme olduğumuz yok. Bu örgütsel çabalara satır başlarıyla değinmekle yetineceğim.

Halit Çelenk'le ilk örgütsel birlikteliğimiz Ankara Barosu içinde oldu. Benim bildiğim, baro içinde "ilerici" nitelemesiyle ilk hareket 1968 yılında yapılan Baro Genel Kurulu'nda ortaya çıktı. Biz o yıllarda kendisini ilerici, demokrat, devrimci ve sosyalist sayan üyeler olarak baro başkanlığına, değerli Hukukçu Cemal Reşit Eyüboğlu'nu aday gösterip destekledik. Bu ilk girişimden sonuç alamadık. Daha önce "İlerici Avukatlar Derneği" adında bir kuruluşun varlığını anımsıyorum. 1969 yılında bu yoldaki çabalarını unutamayacağımız Avukat Niyazi Ağırnaslı'nın başkanlığında, Halit Çelenk'in de çabalarıyla "Devrimci Avukatlar Derneği" adıyla bir örgüt kuruldu. Baro içinde asıl etkili hareket 1974 yılında gerçekleşti. Bu tarihte yapılan genel kurula "Çağdaş Hukukçular Grubu" adıyla ayrı bir liste çıkararak katıldık. Grubumuzun Başkan Adayı Halit Çelenk'ti. Yönetim Kurulu Üyeliği listesinde Uğur Alacakaptan, Erdal Merdol ve öbür arkadaşlar arasında ben de yer aldım. Seçimi kaybettik, ancak küçümsenemeyecek bir sonuç aldık. Daha sonra asıl üyelerden birisinin çekilmesi üzerine ben yedekten yönetim kuruluna girdim. Halit Bey'i bir kez de Barolar Birliği Başkanlığı'na aday gösterdik. Karşısındaki aday Avukat Önder Sav idi ve o kazandı.

Baro içinde ortaya çıkan bu devrimci-demokrat çizgi, daha sonra bir örgütlenmeye dönüştü ve 1975 yılında Çağdaş Hukukçular Derneği kuruldu. Derneğin ilk genel başkanı yine Halit Çelenk'ti. Bizler ve bir grup avukat da yönetim kurulunda görev aldık. Derneğe üye olmak için hukukçu olmak gerekiyordu, ama avukat olma koşulu yoktu. Halit Bey'den sonra Avukat Niyazi Ağırnaslı ve Avukat İbrahim Açıkan genel başkanlık görevinde bulundular. 12 Eylül 1980 faşist askeri darbesinin, ülkenin üstüne bir kara bulut gibi çöktüğü günlerde genel başkanlık görevini ben yürütüyordum. Bir gecede yirmi üç binden fazla derneğin kapısına mühür vuruldu. Elbette kapısı mühürlenenden derneklerden birisi de Çağdaş Hukukçular Derneği idi. O tarihte dernek genel merkezi, Karanfil Sokak'ta bir apartman dairesindeydi. Bu dairenin mülkiyeti, yalnızca onun kirasıyla yaşamını sürdüren ve başka bir geliri olmayan yaşlı bir bayana aitti. Dairenin boşaltılması gerekiyordu. Bu konudaki başvurumuz üzerine Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı bize epeyce pösteği saydırdı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra yüz binlerce insan gözetim altına alındı, işkencelerden geçti ve bunların büyük bir bölümü için Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde davalar açıldı. Yüzlerce insan için ölüm cezası isteniyordu. Verilen ölüm cezası kararları için infazlar başladı. İşte, içeride yatanların bu umarsız günlerinde Avukat Halit Çelenk ve onunla birlikte sayıları fazla sayılamayacak bir grup avukat, zorlu bir görevle karşı karşıya kaldı. Sorun, içeride yatan insanları savunmaktan öte, faşizmle savaşım boyutundaydı. Bu koşullarda Halit Çelenk kimi kez sanık durumuna da düşürüldü. Bu nedenle, bizler, yakın arkadaşları olarak Halit Bey'in savunmanı olma onuruna da eriştik.

12 Eylül askeri yönetimi, faşist uygulamalarla toplumu ağır bir baskı altına aldı. Siyasal partiler, sendikalar, dernekler kapatıldı, bu kuruluşların yönetim kadroları, özellikle gençlik örgütlerinin önderleri ve aydınlar gözetim altına alındı, işkenceden geçirildi ve tutuklandı. Azımsanamayacak sayıda insanımız ülkeyi terk etmek zorunda kaldı, yabancı ülkelerde olmadık sıkıntılar içinde yaşama savaşımı verdi. Bunların yarıya yakın bölümü vatandaşlıktan çıkarıldı. 1983 seçimleri yapılırken toplum, çok az da olsa soluklanma olanağına kavuştu. Aydınlarımızın önünde, faşizme tavır alma ve demokratikleşme savaşımı gibi önemli ama zorlu ve tehlikeler içeren bir görev duruyordu. O günlerde bu tehlikeli görevi, değerli yazarımız Aziz Nesin öncülüğünde bir grup aydın üstlendi. Görüşmeler, tartışmalar ve ev toplantıları sonunda önce "Aydınlar Dilekçesi", sonra "Ekmek ve Hak Dilekçesi" adıyla hazır-

lanan metinler imzaya açıldı, imzalanan metinler cumhurbaşkanlığına ve kamuoyuna sunuldu. Bu dilekçelerin hazırlanmasında öbür aydınlarımızla birlikte Halit Çelenk'in de önemli katkıları oldu. Aydınlar Dilekçesi nedeniyle açılan soruşturmada, bildiriye hazırlayan ve imzalayan kişilerden bir bölümü hakkında dava açıldı. Elbette sanık listesinin başında Aziz Nesin bulunuyordu, Halit Çelenk de bu davanın sanıkları arasındaydı. Her nasılsa sıkıyönetim savcısı, bizlere sanık rütbesi verme gereğini duymadı. Bizler de sanık sayılan arkadaşlarımızın yanında, savunma kürsüsünde yer alarak yargılama sürecine katıldık. Bu davada, özellikle sanık sandalyesinde oturan aydınlarımızın yaptıkları, içeriği zengin yürekli savunmalar, faşizmin suratına vurulmuş şamar ağırlığındaydı.

12 Eylül darbesinin, insan hakları alanında yarattığı yıkımın bilançosu çok ağırdı. Bir kez, 300 dolayında kuşkulu ölüm olayı vardı ve bunlardan 171 kişinin işkenceyle öldürüldüğü, yapılan bir çalışmayla ortaya çıkarıldı. Bu dönemde, içlerinde 17 yaşında bir gencin de bulunduğu 50 kişi ipe çekilerek öldürüldü. İşkence görenlerin ve işkence nedeniyle sakat kalanların sayısını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz, gözetim altına alınan 650 bin kişinin büyük bölümünün işkenceden geçirildiğidir. Burada ihlallerle ilgili tam bir döküm verme durumunda değilim, ancak ihlallerin derin ve yaygın olduğu konusu kuşkusuzdur.

İşte bu koşullarda tutuklu ve hükümlü yakınları, birlikte davranarak bir dayanışma yaratabilmek için örgütlenmek istediklerini söyleyip benden bir tüzük hazırlamamı istediler. Aydınlarımızın da, dayanışmayı güçlendirmek üzere aralarında yer almasının gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Böylece aramızda yeni bir tartışma başladı. Mülkiyeliler Birliği ve Ziraatçiler Derneği salonlarında geniş katılımlı toplantılar ve evlerde daha dar kadrolu görüşmeler başladı. 1985 yılında başlayan bu toplantıları, 17 Temmuz 1986 tarihinde, tüzük, kurucular listesi, kurucuların adli sicil kayıtları ve oturma belgeleri gibi bir dizi yazılı kağıdı içeren dosyayı, Ankara Valiliği'ne teslim ederek sonuçlandırdık. "İnsan Hakları Derneği" adıyla bir dernek kurmak üzere yola çıkmıştık. Dosyayı verişimiz, polis tarafından videoya kaydedilerek insan hakları savaşımı tarihine sağlam bir belge kazandırılmış oldu. Ama başvurumuz hemen kabul görmedi, tüzük üç kez İçişleri Başkanlığı'na gitti geldi. Kabul yazısı geldiğinde aradan dokuz ay on gün geçmişti ki, ben onu "çocuk sağlıklı doğdu" diye yorumladım. Halit Çelenk, derneğin kuruluş sürecinde yapılan toplantılara katılıp kuruluşa destek veren, kurucu üyeler arasında yer alan ve onur kurulunda da başkanlık göre-

vini üstlenmiş kararlı bir insan hakları savunucusudur. Sonradan dernek üyeliğinden ayrılmış olsa da, onun örgütlü olarak insan hakları savaşımına katkısı, daha sonraki örgütlerde de sürdü.

Tıp uzmanlarından öğrendiğimize göre, işkence gören bir kişi, eğer tedavi görmezse bunun olumsuz ruhsal etkileri yaşamı boyunca sürer. Bu, kişinin yaşam boyu işkence görmesi demektir. Türkiye’de işkencenin bir sorgulama yöntemi olarak, yaygın ve sistemli bir biçimde uygulandığı bilinir. Bu insanların tedavisi tıbbi bir sorundur. Ancak o tarihlerde bu hizmeti verecek bir tıbbi kuruluş yoktur. Durum ciddi, ancak çözüm zordur. Bu zorluğu aşmak için yine görüşmeler ve tartışmalar başladı. Sonuç itibarıyla “Türkiye İnsan Hakları Vakfı”nı kurmaya karar verdik. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, çok az bir üyeye kuruldu. Toplam 32 kişi olan üyeler arasında kurucu olarak Halit Çelenk de yer aldı. Bu konuda da katkılarını esirgemedi.

İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, uluslararası ve bölgesel kuruluşların da ilgi alanı içindedir. Bu amaçla 1978 tarihinde Viyana’da toplanan “İnsan Hakları Öğretimi Uluslararası Kongresi”, “temel insan hakları kavramlarını açıklayan disiplinlerarası, çok dilli ve kültürlerötesi bir ansiklopedi hazırlanmasının uygun olacağı”na karar verdi. Bunun gibi 1987 tarihinde Malta’da toplanan “İnsan Hakları Öğretim, Bilgi ve Belge Uluslararası Kongresi”nde, insan hakları sözlüğü ve belgeliği kurulması konularında tavsiye kararları alındı. İnsan hakları eğitimine katkıda bulunmak, insan hakları ansiklopedisi ve sözlüğü hazırlamak, belgelik ve kitaplık oluşturmak gibi amaçlarla bir örgütlenme gereksinimi doğdu. Gereksinimi karşılamak üzere, bu konuda katkıda bulunabilecek kişiler bir araya geldi ve “Türkiye İnsan Hakları Kurumu”nu kurdu. Değerli Hukukçu Halit Çelenk, bu kuruluşun içinde de kurucu üye olarak yer aldı. Bu kuruluşun danışma kurulunda da görev üstlendi.

Halit Çelenk, yaşamını barış, demokrasi ve özgürlük savaşımına adanmış büyük bir hukukçudur. Ün ve onur peşinde koşmadı. Bütün güçlüklerine karşın insan haklarını savunmaktan geri durmadı. Bu konuda inançlı ve kararlıydı, çünkü haklılığını biliyordu. En büyük destekçisi, kendisi de bir hukukçu olan eşi Şekibe Çelenk’tir, ki ben ona “Şekibe Abla” derim. Kendileriyle ailece dost olmaktan onur duyuyorum...

Hukukun Çelenk'i: Halit Çelenk

Oktay Akbal

Hukuk fakülteleri her yıl öğrencilerle dolar taşar. Yüzlerce, binlerce genç, hukuk denen bilimi öğrenmeye koşar. Bir zamanlar ben de öyleydim. İki yılımı aldı, bir şeyler öğrenmek istedim; birtakım yasalar, hukuk nedir, ne olmalıdır, nasıl uygulanmalıdır, kime, kim tarafından!... Böyle şeyleri bilmek, öğrenmek...

Babam avukattı. Sultanahmet'te bir yangınla yok olan Adalet Sarayı'na götürürdü beni, duruşmaları izlerdim. Adalet duygusuna önem verirdim. Kim haksızlığa uğramışsa yolu buydu, yasalar çizgisinde hak aramak. Ama alır mıydı her zaman hakkını, kanıtlar mıydı, inandırır mıydı?

Daha sonraları benim de yolum düştü hukuk yollarına. Yargıç önüne her çıkışımda baktım karşımdakilere, işte bir yargıç, bir savcı. Benim gibi insanlar, benim yaşımda ya da babam yaşımda. Bir suçlamaydı, ben o suçlamaya karşı kaç kez konuştum. Kaç kez kendimi suçlu saymadım. Belki de suçluydum yasalara göre ya da karşımdaki yargıca göre...

Hukuk, bir bilim miydi? Bilim iki kere ikinin dört etmesidir kısaca... Yasalara göre, yasaları çıkaranlara göre bir uygulama, bir tutum, bir alışkanlık, nasıl bilim olur, diye çok düşünmüşümdür. Belki hor-

lamışımıdır; adalet dağıtmaya kalkışanı, yasaları eğip bükerek haklıyı, haksızı savunanları.

Zaman zaman umutsuzluğa düştüm. Ama öyle insanlarla karşılaştım ki bu yazdıklarımın utandım. Gerçek yargıçlar da vardı, gerçek savcılar da, gerçek hukukçular da, gerçek avukatlar da. Örneğin bir Halit Çelenk yeterdi. Yeterdi hukuka saygı, sevgi duymaya. Her şey insan saygısı sevgisiyle. Yalnız yasa maddeleri değil, o yasaları bir usta bakışla, duyuşla, sezişle kullananlar hukuka saygımı yaşatmıştır. Evet, bir tek örnek yetti; bir tek Halit Çelenk...

Halit Çelenk'i tanıtmak istiyorum. Gereği var mı? O bir hukukçu mu yalnız, bir avukat mı? Kitaplarda yazılmayan, benzerleri öyle çok görülmeyen, adaleti arayıp bulmak, bulamayınca gerçekleri yaşatmak çabası duyan bir kişi yalnız avukatlıkla nitelendirilebilir mi?

Bir yazar, gerçek hukuku, o kolay kolay da geçmeyen bir duyarlılığı, yaşamı yaşamına geçirmek isteyen bir insan: En güzel tanımlı insan. Ama, uzaktan bakan, uzaktan duyan, seven biri değil; haklı nedir, haksız nedir, neden haklı olunur, nasıl haksız sayılır, bunu inceleyen bir kafa!.. Dünyada bir eşitsizlik varsa, ki var, belki daha uzun süre olacak, bunu bilim yoluyla sezmiş, hukukun bir çeşit bilim olduğunu uygulamalarıyla, yazdıklarıyla, konuştuklarıyla içine sindirmiş bir aydın...

Halit Çelenk, dostluğuyla onur duyduğum bir savaşımçı. Bir hukuk öncüsü. Nerede bir çirkinlik, bir kötülük varsa karşı çıkan; suçsuzların, haksızlığa uğramışların yanında yer alan... Sonra da bütün bunları, belleklerde kalması için kitaplarıyla anıtlıştıran...

Evet, hukuka saygıyı ondan öğrendim desem hiç yanlış olmaz. Kişiliği, davranışları, yapıtları, acıları, haksızlıklara, zulümlere gerçek bir aydın olarak karşı çıkışıyla...

Sevgili dost Halit Çelenk'e binlerce saygı, sevgi...

Avukatımız ve Ağabeyimiz

Oral Çalışlar

Halit (Çelenk) Ağabey'i ilk defa nerede gördüğümü, kendisini ilk kez nasıl tanıdığımı anımsamıyorum. Gözümün önünde hep dimdik duruşu, kibarlığı ve yakışıklılığı var. Heybetli bir adam Halit Ağabey. Bizler onun çocukları gibiydik. Aslında onların demek daha doğru olur, onun hep yanı başında Şekibe Abla dururdu. Halit Ağabey, bizlere "siz" diye hitap ederdi. Hâlâ da öyle hitap eder. Onun kibarlığı, kavgalarla geçmiş bir yaşamın arkasındaki zarafetin de işaretidir.

Halit Ağabey, bizleri birçok kez savundu. Zor durumlarda avukatlığımızı üstlendi. Fakat benim ilk avukatlığımı yaptığı konu siyasi değildi. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde zayıfım olmadığı halde, o zaman "üssü mizan" denen 7 ortalamayı tutturamamıştım. Girdiğim sınavların birisinde de hastalanıp sınavı yarıda terk etmiş ve hastaneye gitmiştim. Burada bir parantez açarak o gün beni sırtında hastaneye götüren arkadaşımın, Kızıldere'de Mahir Çayanlar'la birlikte öldürülen Sebahattin Kurt olduğunu da söylemek istiyorum. O da bizim kuşağın çok kıymetli isimlerinden birisiydi. Onu da sevgiyle anıyorum.

Tarsus'tan ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden okul arkadaşım Cengiz Çandar, Şekibe Abla'nın yeğeni. Derdimi Halit Ağabey'e açmamı söyledi. Hastalandığım için sınavın tekrar edilmesi amacıyla okula di-

lekçe verdim, reddedildi. Halit Ağabey idare mahkemesinde dava açtı ve davayı kazanarak benim yeniden o sınava girmemi sağladı.

Bu örneği şunun için anlattım: O bizim yalnızca siyasi davalardaki savunucumuz değil, başımız her sıkıştığında başvurduğumuz bir büyüğümüzdü. Birçok 68'li arkadaşımın da benzer anıları olduğunu biliyorum.

Halit Ağabey'i, Şekibe Abla'yı Türkiye İşçi Partisi döneminde tanıdım. O dönemde "Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim" tartışmaları, eski TKP'den kalan sorunlar TİP içinde bölünmelere, ihraçlara, bugün baktığımız zaman hepimizi üzen ayrılıklara neden olmuştu.

Biz o zamanlar yirmili yaşlarda gençlerdik. Bizim yol göstericimiz onlardı. Bugünlere gelebildiysek, ayakta duruyorsak, onların üzerimizdeki emeği sayesinde. Sıkıntılarımızı paylaştılar, nasihatler verdiler, uyardılar, gerektiğinde kızdılar, yol gösterdiler. Bu noktalarda Halit Ağabey her zaman sessiz ve sakindi, Şekibe Abla ise açık sözlü ve dobraydı.

Halit Ağabey, Antakyalı. Ben de onun gibi güneyliyim. Onunla kendimi hep hemşeri sayarım ve bundan gurur duyarım. Onun, büyük insanlığının yanında, büyük hukukçu olması aslında birbirini tamamlayan iki özelliğidir. O, bütün ömrünü hukukun üstünlüğüne, insan haklarına ve insanlığın eşitlik mücadelesine adadı. Ondan hep bir şeyler öğrendik. En çok da; en zor koşullarda bile sakin olmayı...

Yıl 1972, 12 Mart askeri darbesinin en sıkıntılı günleriydi. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam cezaları Meclis'te onaylanmıştı. Artık iş Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın onayına kalmıştı. Cezasında, gerginlikle beklenti arasında gidip gelen garip bir dönemden geçiyorduk.

Halit Çelenk, Denizler'in avukatıydı. Yaşamının en büyük hukuk mücadelelerinden birisini bu davada yürüttü. Bilgisini, birikimini, duygularını, her şeyini Denizler'in idam edilmesini engellemeye yoğunlaştırdı. Bu mücadele, Denizler idam sehpasına çıkana kadar devam etti. O, yaşamının en büyük dramını Denizler'in idam gecesinde yaşadı.

Denizler'in idam edilmesinin üzerinden otuz yıldan fazla zaman geçti. O zaman 50 yaşında olan Halit Çelenk, otuz yıldır bu acıyla ve bu anıların ağırlığıyla da yaşıyor. Tutuklandı, tartaklandı, başına olmadık dertler geldi. Ama o hep kararlı bir hukukçu, sağlam bir sosyalist ve düşün insanı olarak dimdik durdu. Çevresinde saygı uyandıran bir duruşu vardı. Hep öyle kaldı.

O, bir kuşağın öncülerinden ve simge isimlerinden birisi. Onu tanımış olmaktan, onunla birçok şeyi paylaşmış olmaktan gurur duyuyorum.

O şimdi seksen yaşını geçti. Türk Hukuk Kurumu, Çağdaş Hukukçular Derneği Başkanlığı, TÖB-DER Hukuk Danışmanlığı, gazetele-re yazılar, kitaplarla dopdolu geçen bir yaşamı sürdürüyor.

Ona daha nice uzun ömürler diliyorum. Onu tanımaktan onur duyuyor, karşısında saygıyla eğiliyorum. Çok yaşa Halit Çelenk!...

Hukukumuzun Çelenk'i

Orhan Erinç

Ne yazık ki dönüp dolaşıp “Hukuk mu, guguk mu?” tartışmalarının ön plana geçtiği bir sürece girdik.

Hukuka politika bulaştırma alışkanlığı, çok partili dönemle daha da öne çıktı. İşin kötüsü, yasa yapma yetkisini kazanan her siyasal parti, kendi siyasal görüşünü yaşama geçirme hakkını da kazandığını var saymaya başladı. Böylece de uygar dünyadan soyutlanmış bir hukuk düzenimiz oldu. Avrupa Birliği kazanımlarını geçerli kılma iddialarını kâğıt üzerinde bırakmaya niyetli yöneticilerimiz, nedense hiç eksik olmadı.

Hukukun söyleyecekleri ile siyasetin söyleyeceklerinin eşdeğerde sayılması yanlışından bir türlü kurtulamadık.

Siyaset, örgütlenme açısından kimi kişiler için olmazsa olmaz bir niteliğe dönüştürülünce sanıldı ki, hukuk da aynı değişime ayak uyduracak.

Oysa hukuk, herkes için gerekiyordu ve ona göre de örgütlenmeliydi. Kuralları yansıtacak yasalar bu yaklaşıma göre oluşturulmadığında bugün yaşadıklarımızla karşılaşmamız da kaçınılmazdı.

Hukukta kullanılacak sözcük ve kavramları kolye yapan usta bir kuyumcu gibi seçmek ve sıralamak yerine politik cümleleri yeğlemek,

sonra da suçu başkalarına atarak kurtulmaya çalışmak bize özgü bir geleneğe dönüştürüldü.

Sırtında yumurta küfesi taşımadığına inanan siyasetçilerimiz var oldukça bu geleneğin değişeceği de yok denebilir.

Hukukta geçerli kılınacak sözcükleri seçmedeki özensizliğimiz, siyasette de kendisini gösteriyor. Başbakan'ın, Pamuk davası için İstanbul'a gelen Avrupa Birliği ve Avrupa Parlamentosu yetkililerini eleştirmek için söylediği şu sözler, kulaklara küpe olması gereken bir de-ğerde: "Aynı şeyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde de yapsınlar ya, orada niye yapmıyorlar. Orada hak hukuk çiğneniyor, orada niye yapmıyorsunuz?"

Bu cümlelerin amacı, söz konusu mahkemeye türban kararı nede-niyle duyulan kızgınlığı dile getirmek. Ama altundan çapanoğlu çıkaca-ğı düşünülmemiş. Çünkü bu cümleler, istemeden de olsa Türkiye'de "hak ve hukukun çiğnendiğini" de ifade ediyor. Tıpkı yasalar yapılır-ken verilen bir önergeyle maddelere sokulan siyasal görüşlerin, bugün başımıza açtığı dertler gibi.

Hukukumuz, sanki bir kör dövüşü görüntüsü vermeye zorlanıyor ama Allah'tan karamsarlığa düşmemizi önleyen hukukçularımız var.

Bunların en önde gelenlerinden biri de Avukat Halit Çelenk. Ata-türk Cumhuriyeti ile yaşıt bir hukuk abidesi.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu, kendisine 10 Aralık 2005 günü düzenlenen törenle İnsan Hakları Ödülü verdi.

Hukuk alanında ustaların ustası olan Çelenk'in konuşması, aynı zamanda insan hakları konusunda önemli uyarıları ve saptamaları da içeriyordu:

"Bu toplantı, Amerika'nın başını çektiği uluslararası emperyaliz-min insan haklarını vahşice çiğnediği bir döneme rastlamaktadır. Ame-rikan ve İngiliz paralı askerleri, Afganistan'ı ve Irak'ı işgal etmişler, yüz binlerce insanı katletmişler, Mezopotamya uygarlığının yapıtlarını yağ-maya açmışlar, Guantanamo'da ve Ebu Garib'de Irak halkına en vahşi-ce işkenceleri yapmışlar, yakın zamanda öğrendiğimize göre bu işken-celeri uçaklarda birçok ülkeye yaymışlar, Cenevre Sözleşmesi'ni çiğne-yerek hukuk tanımazlığın yeni örneklerini vermişlerdir.

Öyle ki, Amerika'nın bu ülkelere demokrasi ve özgürlük götürme yalanı karşısında kimi çevreler, bu tutumu kara mizah olarak, insan hakları emperyalizmi olarak nitelemiş ve alay konusu yapmışlardır."

82 yıllık bir yaşam sürecini ve o süreçte demokrasimize, hukukumuza yaptığı katkıları anıtsal bir çelenk olarak nitelemek, haksever olmanın bir gereğidir. Bu duruma ancak kendisini tanıyor ve aynı gazetede yazı yazıyor olmanın gururunu ekleyebilirim.

Çelenk'in özelliklerini en kısa biçimde eşi Şekibe Çelenk özetliyor: "Halit'in, tanıdığımdan beri en başta gelen özelliği, inancından, düşüncesinden bir gün dahi taviz vermeden aynı çizgide bugüne kadar ilerlemiş olması."

Hukukun ve Eylemin Birliği

Özcan Kesgeç

Biz değerlerimize, hayattayken borcumuzu yerine getiren, Onlar'a değerlerini yaşarken ifade eden bir alışkanlığa sahip değiliz, nedense. İster "kadirşinaslık" ister "değerbilirlik" diyelim, bunları hak etmiş insan gibi insanlara, yaşarlarken teşekkürlerimizi bildirmekte geç kalıyoruz. Ben, kimi körlerin öldükten sonra badem gözlü olduklarına tanık oldum. Ama ne yazık ki, kimi badem gözlülerin de yaşarken badem gözlü olduklarını onlara söylemediğimiz, söyleyemediğimizin acısını hep yaşadım. Bu nedenle Halit Çelenk'e -Halit Ağabey'e- teşekkür etme olanağını veren bu yazıyı benden isteyenlere teşekkür ediyorum.

Ben, Halit Çelenk'i, pek çokları gibi, o benim varlığımdan habersizken tanıdım. 1966 yılında, yirmi yaşında, üniversite öğrencisi iken tanıdım. 20-21 Mayıs 1963 Kara Harp Okulu Olaylarından sonra, okuldan 1453 öğrenci ile birlikte uzaklaştırılmış, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girmiştım. Yaz tatilinde okul harçlığımı biriktirmek için Isparta'da, gündüzleri *Yeni İnkılap* gazetesinde, geceleri de Otel Isparta'da çalışıyordum. TÖS'lü olan öğretmen bir akrabamın isteği üzerine, otelde toplantı düzenlenmesine katkım olmuştu. İşte 1966 yılının bir Temmuz akşamında, kendisi ile de orada tanıştığım, burada saygı ile yad ettiğim Fakir Baykurt'un ağzından duydum Halit Çelenk'i.

TÖS'ün Isparta Şubesi kuruluyordu ve o tarihlerde de Keçiöorlu Şubesi'nde üstüne vazife (!) olmayan işlerle uğraşan bir matematik öğretmeni vardı; İlhan Alkan. Madenlerin ulusallaştırılmasıyla ilgili mücadele veriyordu. Toplantıda Keçiöorlu Şube Başkanı olarak bulunuyordu. Fakir Baykurt'tan, sendika hukukçusu, sendika avukatı olarak Halit Çelenk'in adını duydum. O yıllarda sendika yöneticisi olacağım aklımın köşesinden bile geçmiyordu. Sonraki yıllarda TÖS'ü kuran kadroları ve anlayışı daha iyi değerlendirecektim. Ama 'sendika hukukçusu' kavramı kulağımın bir kenarına yer etmişti. 1969 yılında Sosyal-İş Genel Sekreterliği'ne seçilip, Ankara'ya gelerek eylemli sendikacılığa başladıktan sonra, Halit Çelenk'le yüz yüze tanışmak onuruna eriştim. Bundan sonra, TÖS'le ilişkilerimiz, siyasal iktidarın öğretmen örgütlülüğüne ve öğretmenlere baskıları, Halit Çelenk ismini sık sık önümüze çıkarttı. Başında bulunduğu TÖS Hukuk Bürosu ve çalışmaları, Onlar'ın haberi olmaksızın bizim sendikalar için de örnek ve öncü oldu. TÖS'ün kapatılmasından sonra aynı işlevle TÖB-DER'deydi. 1966'da duyduğum 'sendika hukukçusu' kavramı, bende Halit Çelenk ile ete kemiğe bürünmüştü.

Türkiye İşçi Partisi içinde yer alışı, sosyalist kimliği, hukuk ve hukukçu bilinci, Denizler'in avukatı oluşu, direnci onun kimliğinin belirgin özellikleridir. Halit Çelenk'i haberi olmadan tanıyan yüzlerce, binlerce insanın var oluşuna giden yol, 12 Mart'tan 12 Eylül'e uzanan süreçte bilinen serüvenler, mücadeleci, hukukçu, yazar ve siyasetçi kişiliği...

12 Eylül'de de DİSK'in savunmanları arasında, savaş hali koşullarının ilan edildiği duruşmalarda belli sayılarda belirlenmiş savunmanlar arasında Halit Çelenk'i de görmek, bize ayrıca büyük güven verdi.

Öyle insanlar var ki, gerçekten birlikte olsanız da, olmasanız da aynı safta, aynı mücadele yürüngesinde yer almış olmak ve onun varlığı size büyük güven ve huzur verir. 12 Eylül koşullarında da, aramızda demir parmaklıklar da olsa, Halit Çelenk'in varlığı bize gerçekten güç verdi.

31 Ekim 1985'te hapisten çıktım. Özellikle 1990 yılından itibaren 'sol parti' arayışı için birçok toplantıda bir arada olduk. Aradığı parti, Türkiye için sosyalist bir parti oldu hep. Bu arayıştan hiç vazgeçmediği kanısındayım. İlhan Selçuk'un -İlhan Ağabey- Ankara'ya gelişlerinde, kimi zaman dost sofrasındaydık. Şimdi yerinde yeller esen "Karadeniz Lokantası'nda" anımsayabildiklerimizle; Av. Erşen Sansal, Av. Nezahat Gündoğmuş, Av. Nevzat Helvacı, Veli Devocioğlu, Güney Gönenc, Varlık Özmenek, Süleyman Ege, Sadun Aren, Akın Birdal, Mustafa Ekmekçi,

İlhan Selçuk, Muzaffer İlhan Erdost, Halit Çelenk birlikte olur, memleketin ahvali hakkında söyleşirdik.

Halit Çelenk'in dost, nazik, çelebi yanı hemen ortaya çıkardı.

Varlığından güç aldığınız, dostluğundan kıvanç duyduğunuz, tanımaktan onur duyduğunuz bir kişi sizin için elbette ki çok önemlidir. Halit Çelenk, biz sendikacılar için aynı zamanda, hukuku eylemlilikte kullanmanın yöntemini de gösteren kişidir. Bu nedenle kendisine çok teşekkür borçluyuz.

Sen çok yaşa Halit Ağabey, ailenle, sevdiklerinle, dostlarınla çok yaşa...

Halit Çelenk Gün Işığ dır

Refika Bezirci

Türkiye genelinde, insanı insan yapan etik değerlerimiz gün geçtikçe kötüleşerek geri çekiliyor. Bunun yanı sıra yoksulluğun, işsizliğin toplum üzerindeki olumsuz etkileri, sınıfsal ayrımlar gittikçe daha büyük uçurumlara neden oluyor. Bu sorunlara cesaretle parmak basan, ezilen, sömürülen, iftiralara uğrayan insanlara destek olan, gerektiğinde onların haklarını hukuk yoluyla arayan güzel insanlar az da olsa var ve bizlerin yüzünü g ld r yorlar. Bu g l msemelerimiz bazen yüzümüzde donup kalsa da, yine de hak yerini buluyor.

Ben kendi payıma sık sık düşünmüşümdür: “Gerçekten  lkemizde Batılı anlamda demokrasi var mı?” çünkü düşüncesini korkusuzca, ekincesizce söyleyen, hele de sol düşüncede ise, aydınların, yazar ve sanatçıların başlarına her türlü belanın geldiğini, yargısız infazların yapıldığını, öldürmelerin söz konusu olduğunu hemen herkes biliyor.

Bütün bu olayların, her zaman yanıbaşında dimdik, güvenle duran, başı darda olan, çaresizliğe düşenlerin elinden sımsıkı tutan onurlu ve büyük bir insan var: Değerli Hukukçu Halit  elenk.

Sevgili Halit  elenk’i yıllardır tanıyorum. Bu kadar olumsuzluğun yan yana, i içe yaşandığı bu ülkede, kirlenmemiş, onurunu yitirme-

miş, onu tanıyanların hayranlığını kazanmış, saygın bir insandır Halit Çelenk. Gittiği her yerde eşi Şekibe Çelenk'le ve tüm ailesiyle sevgi ve saygıyla karşılanır. Çelenkler'e gösterilen bu güzel ilgiyi onlar çoktan hak etmişlerdir çünkü.

Mahkemede müvekkilini savunan, onun duygu ve düşüncelerini kendi yüreğinde derinlemesine hisseden, davanın sonuna dek tüm benliğini o davaya vererek müvekkilini aydınlığa çıkarmaya çalışan bu hukukçumuza mahkeme çalışanları da inanır, saygı gösterirler. Çünkü onun dürüstlüğünden, temiz hümanizmasından hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Bu güven duygusunu, kendisini tanıyanların tümüne aşılamayı da bilmiştir.

O, yalnızca hukuk açısından bakmaz yaşama. Demokrasinin, insan haklarının işletilmesine sürekli çaba harcar. İnandığı bu değerlerden ötürü, aynı düşüncede olmayan, kendisine ters düşen insanlara da yardımcı olur. Ülkemizde, bu değerli insanların ekonomik durumları nedir, diye sorulur hep. Halit Çelenk, bugüne dek isteseydi oldukça varlıklı bir insan olurdu. Ama düzenin suyundan gidenlerin, köşe olanların kararmış, bencil yaşamlarını görmezden gelemeyiz. Oysa, Halit Çelenk'i taçlandıran, ona saygınlık kazandıran, onurlu, ödünsüz ve en önemlisi de sosyalizme inanmış tavrıdır. Davalarını sosyalizmin imbiğinden geçirerek algılayıp yorumlaması onun özelliğidir ve Halit Çelenk'i güzelleyen önemli bir olgudur.

Geleceğe Adanmış Bir Ömür kitabını bitirdiğimde, onun adına gö-nendim. Öte yandan kitapta geçen isimleri düşününce, boğazım düğüm düğüm oldu. Ne çok değerli insan geçmiş yaşamımızdan, çoğunu tanıyorum, yaşadıkları o uğursuz dönemleri, acı anıları bir kez daha belleğimden geçirdim.

O günlerde olduğu gibi, bu günlerde de yazarlar kalemlerine kelepçe vururlar. Çünkü yaşadıkları düşünsel baskıların sonucu her birinin beyninde, birer savcı simgesi oluşmuştur. Bu baskılar, kitaplara konulan yasaklar, tüm sanatlarda zaman zaman kendini göstermektedir. Şimdilerde ise sansür-tesettür ikilisiyle yine pek bir şey değişmiş değildir. Halit Çelenk'in nasıl zorlu ve taşlı bir yolda bisikletini sürmeye çalışmasının göstergesidir. Onun bu zorlukları yenmedeki en büyük silahı hukuktur.

Halit Çelenk'in ismi nerede geçerse orada ağırlıklı olan hukuk konularıdır. Bunu da en iyi dile getirecek, yazıya dökebilecek, onun hukukçu dostları, arkadaşlarıdır ve ne denli uzun anlatılsa, ne satırlara ne de kitaplara sığar. Halit Çelenk'in alçakgönüllü, sade yaşantısıyla iç içe

geçmiş, sosyalizm anlayışıyla başardığı hukuk savaşları daha uzun yıllar konuşulacak, Çelenk, gelecekte de unutulmayacak isimlerden olacaktır.

Ailesiyle birlikte kendisine sağlıklı bir yaşam diliyor, bizlerin yanında olduğunuz için size teşekkür ediyorum.

İyi ki varsınız SEVGİLİ HALİT ÇELENK...

Halit Çelenk'le Bir Pazar Günü

Remzi İnanç

Binlerce bayrak ve flamadan bir bayram yerine dönmüş Sıhhiye Meydanı'ndaki inanılmaz coşku, elle tutulur gibiydi. Ankara'nın sonbaharını, hele de Ekim ayını bilmeyene nasıl anlatılır o günün gökyüzü? 2002 yılının 6 Ekim Pazar gününün ayrı bir özelliği vardı: Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) "Paranın Saltanatına Karşı Halkın Ankara Buluşması" başlıklı mitingi... Sağolsun polisler, komünistleri korumak için olacak, olağanüstü önlem almıştı. Miting alanına ne kadar az kişi gelirse, işleri o derece kolaylaşacaktı sanki.

Kırk yıl sonra bu miting alanında yeniden yan yana olduk Şekibe ve Halit Çelenk'le.

Önce yanımda duran Şekibe Hanım'ı gördüm. Dal gibi bir delikanlının elini tutmuştu; gözlerinin içi gülerek tanıştırdı: "ODTÜ'de okuyan torunum..." Hemen yanı başlarında Halit Ağabey... Nasıl mutlu oldum. Kucaklaştık. 60'lı yıllardaki gibi coşkulu ve umutluyduk. İkimizin de gözleri doldu.

Bir çağrışım. Genç kuşak, Erdoğan (Berktaş) Başar'ı pek anımsamaz. Yaşarken de öyle ortalıkta fazla görünmezdi; bilinmek, tanınmak gibi bir sorunu yoktu. Sosyalist aydın duyarlılığı yanında, zarif ve onurlu bir kişiliğe sahipti. İki yabancı dilden sosyalist literatürü izleye-

cek kadar birikimliydi. İzmir'de serbest avukatlık yaptığı dönemde, TKP'ye girdiği savıyla tutuklandı (10 Temmuz 1952). İki yıla mahkûm olan Erdoğan Berktaş, cezaevinden çıkınca, artık avukatlık yapamayacağı için, bir kitabevi açtı. Daha sonra, 1960'lı yılların ortasında, ailesiyle Ankara'ya gelip yerleşti. Önce Sadun Aren'e açmıştım, 'sosyalist kişi ve kavramlar sözlüğü' projemi. Sadun Ağabey, işinin yoğun olduğunu söyleyerek, artık Ankara'da yaşayan Erdoğan Bey'i önerdi. Yayıncı-kitapçı olarak önceleri ismen tanıştığımız Erdoğan Bey'i, Ankara'daki evinde ziyarete gittim. Hoşbeşten sonra, artık adını koyduğum *Sosyalizm Sözlüğü* tasarımı açtım kendisine. Sevinerek kabul etti. Kitap boyutunda ilk çalışması olacaktı Erdoğan Bey'in. Yaklaşık sekiz ay sonra, dediği tarihte, teslim ettiği sözlük dosyası, aynı ayın sonunda da kitap olarak okura ulaştı.* Daha sonra çevirdiği A. Barjonet'nin *Kapitalist Sömürme* adlı kitabını yayımladım... Başka çevirileri de olan, daha sonra arkadaşlarıyla *Anadolu Yayınları*'nı kuran Erdoğan Berktaş, genç sayılacak yaşta aramızdan ayrıldı (İzmir, 1921-Ankara, 1976). Bu değerli yazar, çevirmen, düşünce ve eylem adamıyla bir gün Kızılay'da yürüyorduk. Birden durdu ve şöyle dedi, hiç unutamıyorum: "Remzi Bey, günün birinde şu karşıdaki binalardan birinin altında Türkiye Komünist Partisi'nin tabelasını görsem ne çok sevineceğim. Orada bir süre hademe (çaycı mı demişti yoksa?) olarak bile çalışmaya razıyım."

Erdoğan Bey'in, Ankara'da (Tandoğan'da) komşusu, eski meslektaş ve akranı Halit Çelenk'le dostlukları hep sürdü; bir kitap yayını nedeniyle ağır cezada yargılandığında, Halit Çelenk avukatı olarak yanındaydı onun. Yukarıdaki anımı, kızıl bayrakların gökyüzünü süslediği alanda Halit Ağabey'e anlatmaya çalıştım.

Yaşanan, benimsenen, ilgi duyulan kimi duygu, düşünce ve öğreti, bazen bir ömür boyu kişinin yaşamında başat bir özellik kazanır, sonra gide gide bu yanıyla anılır ve aranır. Sözgelisi Halit Çelenk'in avukat olarak son kırk yılında, ilgilenip üstlendiği dava konusunun sınırlı olduğunu söylemek pek yanlış olmaz. Kapısını çalanlar öncelikle ve özellikle, düşüncelerinden ötürü haksızlığa uğramış öğrenciler, öğretmenler, ilerici sendikacı ve memurlarla; sol yayıncı, yazar ve eylemcilerdir (Özellikle de ünlü 141, 142, 146. maddeler vb.).

Bir davam dolayısıyla karşılaştığım kimi yargıçların, bilgi ve hukuk düzeyini burada kısaca sergileyerek adalet tarihine not düşmek istiyorum. Bir de bu vesileyle, geçmişte demokratik hukuk düzeninin sağlanması yolunda çaba gösteren bazı hukukçularımızın nasıl bir ortam-

* Başar, Erdoğan (1965), *Sosyalizm Sözlüğü: Kavramlar-Biyografiler*, Toplum Yayınları.

da çalıştığını gençlere anımsatmak... Elbette bu davada avukatlarımdan biri Halit Çelenk idi.

1968 yılında yayınladığım Ho Şi Minh'in *Milli Kurtuluş Savaşımız* adlı kitabından ötürü, Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, TCY'nin 142/4-6 ve 173/3'üncü maddelerini ihlalden yargılandım (Komünizmi övmek suçlamasıyla). Avukatım Rauf Çapan önce, mahkemenin itibar edip destek aldığı bilirkişi Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in kitapla ilgili bir sayfalık raporunu ele aldı. Değerli Hukukçu Rauf Çapan'ın bilirkişiyi eleştiren konuşmasından ancak iki cümle alabiliyorum buraya:

“Bir bilirkişinin, bilimadamı iddiasında ise, her şeyden önce bilim ahlakı, bilim haysiyeti ile donanmış olması gerekir. (...) Objektif olmaktan uzak bu raporun sahibi bilirkişi Profesör Dönmezer'in raporları mahkemelerden defalarca ret şamarı yemiş, Yargıtayca, aksine olan görüşleri kabul edilmiştir. (...) Bunca aydın kişiyi zor durumlara soktuğu, onlara adeta ecel terleri döktürdüğü, haksızlık ettiği vakıaları karşısında üzülmemesi, hukukçulardan çok ahlakçıları ilgilendirecek bir mesele halini almıştır.”

Objektif olmadığı gibi, ilkel bir şekilde solun her türüne karşı önyargılı davranan Ord. Prof. Dönmezer, kitaptaki kimi cümlelerin içinden bazı sözcükleri çıkararak açıkça 'tahrifat' yapmıştı. Bu rapora fazlaca yaslanan Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin oybirliğiyle verdiği mahkûmiyet kararını okuyunca küçük dilimi yutmuştum. Mahkeme, Ord. Prof. bilirkişi Dönmezer'den geri kalmamak için, kitaptan 'suç örneği' diye aldığı cümlelerde inanılmaz tahrifat yapmıştı. Bir tek örnekle yetineceğim:

“Emperyalistlere ait bankaları, işletmeleri (yani özel teşebbüsü kaldırıp) İşçi-Köylü hükûmetine devretmeliyiz.” Parantez içindeki yorum 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne aittir. 3 Haziran 1969 tarihli kararın mimarları; Başkan M. Sabri Özbek, Üye Fuat Eribol, Üye M. Suphi Polat.

Bir vesileyle daha önce de yazmıştım. Yargıtay'daki savunmamız için bir kaç gece Halit Ağabey'in evinde çalıştık. 26 Haziran 1970'te Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nde duruşmamız yapıldı. Halit Çelenk, zengin hukuk ve usul bilgisiyle hazırladığı savunma metnini, vakur duruşu ve insana güven veren etkileyici sesiyle okudu. Ardından, dava konusu kitaptan birer tane de üyelere verdik; bizi mahkûm eden Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin ve anlı şanlı bilirkişinin kitaptan aldıkları cümleleri nasıl çarpıttığı görülsün diye. Garip şeyler oldu. Mahkûmiyetim üçe iki onandı.

Başkan Abdullah Üner, Üye Ömer Könü, Üye Abdullah Gözübüyük. Muhalif üyeler; Niyazi Gencer, Mithat Sungur (7.7.1970).

Dosyam Yargıtay'a geldiğinde, Yargıtay C. Başsavcılığı 1. Bölümü, verilen mahkûmiyet kararını yolsuz görerek, çok ciddi gerekçelerle hükmün bozulmasını oybirliğiyle istemişti. Buna dayanarak, AÜ Hukuk Fakültesi'nden Avukat Prof. Dr. Uğur Alacakaptan, C. Başsavcılığı'na dolu dolu üç sayfalık bir dilekçeyle, mahkûmiyet kararının Ceza Daireleri Genel Kurulu'na götürülmesini istedi. Alacakaptan dilekçesi-ne, SBF'den iki anayasa hukuku profesörünün söz konusu kitapla ilgili olarak *Toplum Yayınevi*'ne gönderdikleri bir yazının fotokopisini eklemiştir. Yazının son cümlesi şöyle idi:

"Bu nedenle, yayınınızın Türk düşünce hayatına ve özellikle Türkiye'deki siyasal bilim öğretimine önemli bir katkıda bulunduğunu bildiririz." 30 Temmuz 1970 tarihli yazının altında saygıdeğer iki imza vardı: Prof. Dr. Muammer Aksoy, Prof. Dr. Mümtaz Soysal.

Gelgelelim, Başsavcılık bu itiraza olumsuz yanıt vermiş ve dosya, gereği yapılmak üzere, Ankara İnfaz Savcılığı'na gönderilmişti.

Halit Ağabey, zaman zaman birlikte çalıştığı ilerici, demokrat ve özverili avukat dostlarıyla, o sıralar aydınların; düşüncelerinden ötürü mağdur edilmiş pek çok öğretmen, memur ve işçinin; bir o kadar da düzene muhalif öğrencinin yardımcısı, umudu olmuştu. Aydınlanmacı kişiliğini güçlü kılan hukuk bilinciyle, Halit Çelenk bir simgeydi artık hukuk savaşımında.

Bu arada, yaşamdan gelen zengin deneyimiyle daha da anlam kazanan hukuk bilgisini ak kâğıda dökmekten geri durmadı Halit Çelenk. Yayımlanmış pek çok eserinden bazılarının adını analım:

İdam Gecesi Anıları (1973), *THKO Davası: Deniz Gezmiş ve Arkadaşlarının Sorguları, Savunmaları*, Yayına hazırlayan: Halit Çelenk (1974), *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?* (1976), *141-142 Üzerine* (1976), *Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı* (1977), *Hukuk: 141, 142 ve 146. Madde Uygulamaları* (1985), *Hukuksuz Demokrasi* (1985), *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası* (1990), *Umut Hangi Dağın Ardında?* (1993), *Barış Savaşçıları* (1996), *Beş Kapı Beş Kilit* (1996).

Ankara'nın o güzelim sonbaharında ve coşkulu kalabalığın ortasında, yanı başımda gözleri dolu dolu duran Halit Çelenk'le çok eskilere döndüm. Şimdi onun kişiliğinde, bu günleri göremeden aramızdan ayrılmış, tanıdık tanımadık, cümle yoldaşımızı anımsadım. Hepimizin onlara şükran borcu vardır...

Halit Çelenk Arkadaşım İçin

Sadun Aren

Ülkemizin önde gelen hukukçularından ve 12 Mart-12 Eylül askeri yönetimlerinin yürekli avukatlarından değerli dostum-arkadaşım Halit Çelenk'i, 1963 yılı sonlarında TIP'e üye olmak üzere başvurduğum zaman tanıdım. Kısa zamanda sosyalizm konusunda kafa dengi olduğumuzu anlamıştık. Bu nedenle bazı parti görevlerine beraber gitmiştik. Bunlardan Samsun'a yaptığımız geziyi iyi hatırlıyorum.

Hatırladığıma göre, partinin Samsun il örgütünü Halit Bey kurmuş ve il başkanlığına da Samsun'da tanınmış değerli bir tıp doktorunun atanmasını sağlamıştı. Ancak zamanla Samsun'daki bazı etkin çevreler o tıp doktorunun TIP gibi bir partinin il başkanı olmasını hazmedememişler ve başkanın görevinden ayrılması için baskı yapmaya başlamışlardı. Sanıyorum Halit Bey, kurulmasına yeni başlanan sosyalist bir parti için olumsuz olabilecek böyle bir olayı önlemek için o zamanlar sık sık Samsun'a gidiyor ve diğer partili arkadaşlarla birlikte beni de oraya götürüyordu. Sonuçta, haysiyetli ve vakur bir kişiliği olan il başkanımız çözümü, Samsun'dan İstanbul'a nakletmekte bulmuştu.

Bu, Halit Bey'le ilgili olan anılarımin ilklerinden biridir. Sonlarından biri de şudur: 12 Eylül döneminde hakkımda açılan üç davanın ilki, ders notlarımla ilgiliydi. İddiaya göre ben derslerimde komünizm

propagandası yapıyordum ve bunun delili de ders notlarımdı. Mahkemeye diğer değerli ve yürekli hukukçumuz, avukatımız Erşen Sansal ile gitmiştim. Mamak Cezaevi Komutanı Raci Tetik beni gardiyanlara teslim ederken “normal muamele” yapacaksınız dedi ve bu ifadeyi birkaç kere tekrar etti. Doğrusu bunun ne anlama geldiğini bugün de tam olarak bilmiyorum, ama en azından “kötü muamele etmeyiniz” anlamına geldiği açıktı. Nitekim öyle bir koğuşa koydular. Burada değerli dostum Atila Aşut’a rastladım. Atila bana, oradaki yaşama uymam konusunda yardımcı oldu.

Mamak’ta bir ay kadar kaldım. Buradan beni Dil Okulu’na naklettiler. Burası çok rahat bir yerdi. Hepimiz altı kişiydik. Beşi, Alparslan Türkeş ve arkadaşları, ki bunlardan biri de Namık Kemal Zeybek’ti, biri bir silah kaçakçısı, biri de bendim. Herkese ayrı bir oda verilmişti. Salonda topluca TV izleyebiliyorduk. Sabah ve öğleden sonra birer saat havalandırma vardı. Belki en önemlisi, ziyaretçilerimizle yüz yüze görüşebiliyor, onlara bir şeyler ikram edebiliyorduk.

Sadun Aren’le İlhan Erdost’un mezarı başında, 2004

Bu arada İstanbul’daki DISK Davası’na da dahil edilmiş ve tutuklanmışım. Bu demekti ki, buradaki davadan beraat etsem de serbest bırakılmayacak ve tutuklu olarak İstanbul’a götürülüp oradaki DISK Davası’na katılacaktım. Bir ziyaretinde Halit Bey bunları anlattıktan sonra bir de, ters bir olasılıktan söz ettik. Bu ters olasılık şuydu: Du-

ruşma yargıcımız Sayın Naci Ünver'in girdiği tüm davalardaki demokratik tutumundan ötürü Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından, sivildeki eski görevine geri gönderilmesi olasılığı vardı. Bu olasılık gerçekleşirse, yerine gelecek kimsenin bana beraat değil, mahkûmiyet vermesi olasılığı çok daha yüksekti. Böyle olunca en doğru hareketin davayı uzatmak değil en çok iki celsede bitirmek olacağı açıktı. Nitekim öyle yapıldı. Duruşma yargıcı, artık beraat vereceği anlaşılan son celseyi ola- bildiğince yakın bir tarihe koyabilmek için, duruşma defterini uzun uzun karıştırdıktan sonra sanırım bir hafta sonraya gün verdi. Bunun üzerine Halit Bey de defterine bakıp "Efendim ben o gün gelemem" dedi. Bunun üzerine Naci Bey "Efendim sizin gelmeniz şart değil, buradaki diğer avukat arkadaşlarınızdan biri gelebilir" dedi. Bunun üzerine Erşen Sansal, Turgut Kazan, Uğur Mumcu, Ahmet Tahtakılıç ve diğerleri "Biz de gelemeyeceğiz" deyince yargıç bir şeyler sezinledi ve son celseyi iki hafta sonraya erteledi. Beklediğimiz gibi o celsede de beraat kararı verdi. Kısa bir süre sonra da Halit Bey'in öngördüğü gibi Naci Bey de sivildeki görevine iade edildi.

Halit Bey'le ilgili anılarımı burada kesiyorum. Ama elbette ki bu yazıyı Halit Bey'in değerli eşi Şekibe Hanım'ı anmadan bitiremem. Her ikisine de daha nice mutlu yıllar diliyorum.

Halit Çelenk'in Portresi

Server Tanilli

Halit Çelenk, 1921 yılında Antakya'da doğdu. "Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransız topçusu Antakya'yı döverken ve ailesi Harbiye köyüne göçerken üç buçuk aylıktı. İlkokulu Mektebi Sultani'de okudu, orta öğrenimini Fransız mandası döneminde Fransız yönetimindeki lisede tamamladı." Bu bilgilerin gösterdiği gibi, onun çocukluğu ve gençliğe ilk adımları işgal altında geçti; onun emperyalizme karşıtlığı ve Devrimci Cumhuriyet Türkiye'si'ne özlemle bağlılığının temeli budur:

1944 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi ve avukat olarak hayata atıldı.

1950 iktidar değişikliğini o da umutla karşıladı. Ancak çok geçmeden o da anladı ki, gelen yeni iktidarın demokrasiden anladığı, bir "biçimsel demokrasi" idi ve hukukla da işine geldiği gibi oynuyordu. Yine biliyordu ki, "hukuksuz demokrasi gibi, demokrasisiz hukuk da olmazdı."

Bu çağdaş doğrunun müjdesini 27 Mayıs Devrimi verdi.

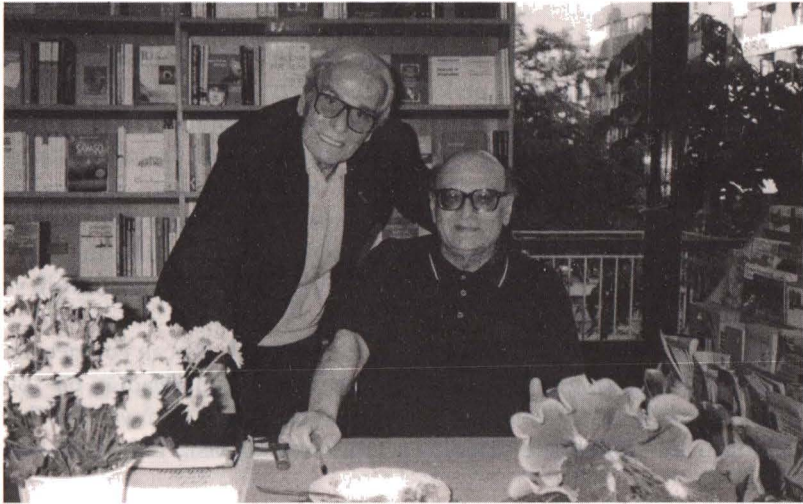
Çoğu aydınlar gibi Halit Çelenk de, 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni ve 1961 Anayasası'nı sevinçle karşıladı. Bu anayasa çağdaş bir eserdi ve Türkiye'de gerçek bir demokratikleşmenin yolunu açabilirdi. Ama böyle bir demokratikleşmenin ön koşulu ne idi? "İşçi ve emekçi sınıf ve

tabakaların, yani yönetilenlerin, düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlükleri için gerekli ortamın hazırlanması!”

Bir ışık da görüldü o sıralarda: Türkiye İşçi Partisi kurulmuştu. Halit Çelenk de, 1962 yılında -eşi Şekibe ile birlikte- partiye üye oldu. Partinin Ankara il yönetiminde sekreter ve genel yönetim kurulunda üye olarak görev yapan Halit Çelenk, yaşamının “uzun yürüyüş”ünün ilk adımlarını attı. Bütün yaşamını kapsayacak olan “uzun yürüyüş”ünün programı da şu oldu: Ülkemizin demokratikleşmesi, hukuk devletinin -tam olarak- kurulup yerleşmesi, hakça bir toplumsal düzenin gerçekleşmesi için çalışmak! İnsan hakları mücadelesinde, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması!

Bu dava uğrunda, yazar ve avukat olarak çalıştı.

1960’ların yaktığı ışığa karşın, 1970’ler, özellikle 1980’ler, Türkiye’nin “demokratikleşme” sürecine indirilmiş korkunç darbe yılları oldu. 12 Eylül’den önce ve sonra, hakları çiğnenen, örgütleri darma-duman edilen, dahası canlarına kastedilen öğrenci, öğretmen, memur, işçi, sendikacı... Aydınlığın çeşitli kesiminden insanlarımızın savunulmasında, her türlü tehlikeyi göze alıp en önde koşanlar arasında Halit Çelenk oldu.

Server Tanilli'yle, İlhan İlhan Kitabevi

“Dar günlerin dostu” diye ün saldı.

Öte yandan, yalnız mahkeme heyetlerinin önünde hakkı savunmakla da yetinmedi; gazetelere, dergilere yazdığı yazılarla da, “hukuk-

suz demokrasi olmaz, demokrasisiz de hukuk” ilkesinin ışığı altında, ülkesindeki yasal gelişmeleri izleyip sergiledi, boşlukları gösterdi, tehlikeleri haber verdi, geleceğe ışık tuttu.

“Kürsüsü olmayan bir üniversite hocası”, bir başka şöhreti oldu.

İncelemeleri, dava ve savunmaları, anı ve acıları, bir uzun liste tutar. Tümü, onun siyaset ve hukuk vasiyetidir.

Halit Çelenk, *Umut Hangi Dağın Ardında* (1993), adlı kitabının arka kapagında -özetle- şöyle der: “Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların ‘Bir orman gibi kardeşçesine’ yaşamaları için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayana bir yaşam vermek çok mu?”

Halit Çelenk, savunma anlayışını belirtirken, hümanizmasını da ortaya koyuyor. Zaten böyle bir dünya görüşü olmasaydı, yaptıklarını da yapamazdı.

Unutulmama hakkını da kazanmıştır.

Onurlu bir yaşam sürdürüyor. Dileriz ömrü sağlıklı olarak uzun olsun, sevenleri de kıvanç duysunlar!...

Halit Çelenk: Umudun Simgesi

Seyhan Erdoğan

Halit Ağabey'i 1960'lı yılların ortalarında tanıdım. O zaman ben solcu bir üniversite öğrencisi, Halit Ağabey de hepimizin saygıyla ve derin bir güvenle sevdiği sosyalist bir hukukçuydu. Biz 68 kuşağı, o yıllardan bu yana Halit Çelenk'i, ağabey; Şekibe Çelenk'i, abla bildik.

O yıllar, tüm dünyada emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşlarının yükseldiği yıllardı. Tüm mazlum milletlerin bayrağı bizim bayrağımızdı. Kalbimiz, Vietnam'da Ho Şi Minh ile Kongo'da Lumumba, Bolivya'da Che Guevera, Şili'de Allende ile atardı. O yıllar, geniş emekçi yığınların insanca yaşama ve çalışma olanaklarına kavuşacağı daha iyi bir dünyanın yaratılması için sosyalist mücadelelerin yükseldiği yıllardı. O yıllar, doğayı ve toplumu, insan düşüncesini ve bilgiyi kavramayı görev saydığımız, varoluşumuzu anlamlandırmak için felsefenin yol göstericiliğinde geleceği aradığımız ve bulduğumuza inandığımız yıllardı. O yıllar, umudun yıllarıydı.

Halit Ağabey sosyalist kimliği, hukukçu kimliği ve insan kimliği ile dayanağımızdı, sığınağımızdı, geleceğin ve umudun aydınlık yüzüydü hepimiz için. Aradan kırk yıl geçti. Kırk zor yıl. Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde nice değerler kaybedildi. Halkının mutluluğu, ülkesinin bağımsızlığından başka bir şey istemeyen nice ı ışık

söndü. Türkiye, cumhuriyetin kazanımlarının elinden gitmeye başladı-
ğını gördü. Dünya tek kutuplu, karanlık bir gezegen haline geldi.

Bugün kardeşliğe, sevgiye düşman, insanlığı yok etmeye yönelik
bir yeni dünya düzeninde yaşıyoruz. Uğruna savaş verdiğimiz yığınlar
daha da çoğalmış, daha da aç, daha da yoksun. “Emeğin bayrağı sus-
kun”. Ama en acısı da, umut umutsuzluğa düşmüş.

Efsaneye göre, ‘Pandoranın Kutusu’ açılınca bütün kötülükler dün-
yaya yayılırken, kutunun dışına çıkamayan tek şey umut olmuş... Kü-
resel kapitalizmin en büyük kötülüğü de, bütün kötülükleri doludizgin
serbest bırakması değil, insanlığı körleştirerek, kötülüklerin yenilebile-
ceğine dair evrensel umudu tutuklu kılmasıdır.

Ülkeler veya toplumsal kesimler üzerinde, başka ülkelerin veya ke-
simlerin kurduğu hegemonya, yalnızca zora değil, ondan daha çok,
egemenlerin toplumlara benimsettikleri görüşlere ve değerlere dayanır.
Beyinler üzerinde hegemonya kurulduğu zaman, ezilen ulusların ve
emekçi sınıfların farklı düşünce ve değerlere dayalı alternatif bir top-
lum arayışı geriler ve hatta ortadan kalkar.

Ulusal ve toplumsal uyanışların sahipleri, her gün yeniden ve fark-
lı biçimlerle, bizleri uyuştururcasına önümüze sürülen bu görüş ve de-
ğerlere karşı kendi düşünce ve değerler sistemini geliştirip savunamaz-
larsa, toplum kendi geleceğini yaratamaz.

Bu umutsuzluk karanlığında fikirler savaşı her şeyden daha önem-
lidir. Halit Çelenk yarım asırdır işte bu fikir ve inanç savaşının abidesi
olmuştur.

Halit Ağabey, 15 Aralık 2002’de 80. yaş gününde yaptığı konu-
şmada günümüzdeki gelişmeleri şaşmaz bir isabet ve dosdoğru bir anlatı-
mla şöyle değerlendiriyor:

“Bugün başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, uluslararası
emperyalizmin, -buna “küreselleşme” de diyebilirsiniz- baskı ve sömü-
rüsü sürüyor. Onlar ilk planda Ortadoğu ve Orta Asya’yı, giderek dün-
yayı egemenlikleri altına almaya hazırlanıyorlar. Gündemde kimi ba-
haneler dışında hiçbir haklı gerekçesi olmayan, petrol kaynaklarını ele
geçirme hedefini güden Irak Savaşı var... Dökülecek kanların kimin
cebini dolduracağı da besbelli.”* 1960’lı yıllardan 2000’li yıllara Halit
Çelenk’i solun bilinci ve namusu yapan, dünyayı kavrayışındaki işte bu
doğruluk ve açıklıktır.

Zamanın tohumlarına bakarak, geçmişin ve bugünün bize verdiği
ipuçlarını değerlendirebilir ve geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabili-

* Çubukçu, Aydın ve Kansu, Işık (der.) (2004), *Geleceğe Adanmış Bir Ömür: Halit Çelenk*, İstan-
bul, Evrensel Basım, s. 139.

riz. Bu tohumlardan bazıları daha iyi bir dünyaya, daha güzel bir yaşama olan umudu besleyen verimli bitkilerin tohumlarıdır. Bazıları da, bu umut çiçeklerini karartacak ayrık otlarının, zehirli sarmaşıkların tohumlarıdır.

Hangi bitkilerin yeşereceğini, hangi bitkilerin solacağını bilebilir miyiz? İnsanlık, yoksulluğu, yarın korkusunu, sömürüyü ortadan kaldıracak toplumsal bir düzeni neden kuramasın? Neden halklar barış içinde yaşamasın? Zamanın coşkun akışında, insanın bunu da başarabileceğine inanmamızı sağlayacak tohumları görüyoruz.

80. yaşgünü sonrası dostlarıyla, 2002

Halit Ağabey, yarım asra yakın bir zaman diliminde, siyasal mücadele, hukuk mücadelesi ve eserleri ile benim için, hepimiz için mazlum ulusların kurtuluşuna ve sosyalizme inancın tohumlarını yeşerten bir umut şelalesi olmuştur. Halit Ağabey, daha iyi bir geleceğe olan umudun çınarıdır. Onun için gençtir, onun için hep var olacaktır.

Halit Ağabey, sen var olduğun için daha güzel bir dünyaya, daha iyi bir yaşama, barışa, kardeşliğe inancımız güçleniyor.

İyi ki varsın. İyi ki Halit Ağabeyimizsin...

Avukat Halit Çelenk'ten Halit Abi'ye

Sultan Özer

Halit Çelenk benim için, önceleri “Denizler’in avukatı” idi sadece.

Deniz Gezmiş, Hüseyin İnân, Yusuf Aslan’ın savunmanlığını üstlenmiş, onların güvenip sevdiği, saydığı, idam sehpasında da “üç fidan”ı yalnız bırakmamış yürekli bir savunman...

Ama onu tanıdıktan sonra sadece savunman değil, bir ağabey, dost, arkadaş, yoldaş olduğunu da gördüm, yaşadım. Sürekli görüşüp hal hatır sordüğümüz, dertleştığımız iki -Şekibe Abla’yla üç- dost olduk.

Halit Abi’yi Şekibe Abla’sız düşünmek, yazmak imkansız. İkisi etle tırnak gibi. Biri olmadan diğerinin olmayacağını düşündürecek kadar bir olmuşlar...

Halit Abi ve Şekibe Abla ile ilk kez bir röportaj için görüşmüştüm, on yılı aşkın süre önce. Doğrusu çekinerek de gitmiştim. Öyle ya, yıllarca alanında büyük mücadeleler vermiş, aydınlatmış, savunmuş ve engeller yıkmış bir hukukçu ve Denizler’in Avukatı Halit Çelenk. Ama tanışınca kısa sürdü bu çekingenlik, dost olduk. Halit Abi’nin hayatına dair ne çok şey öğrendim, dinledim; dinledikçe de saygım, sevgim daha bir arttı. Onun “sosyalizm inancıyla dolu koca bir yürek” olduğunu görmek daha bir güç verdi, onca dönemlerin başköşelerde sosyalizme

küfrettiği bir dönemde. Şekibe Abla'nın dediği gibi o, "İnancından, düşüncesinden bir gün dahi taviz vermeden, aynı çizgide bugüne kadar ilerledi. Ne kadar baskı da olsa, aleyhine yorumlanacak durumlar da çıksa, bir gün dahi inancından taviz vermedi."

Halit Abi'nin sosyalist dünya görüşüne yönelişinde, bilimsel merak duygusunun yeri büyüktür. Daha lise yıllarında, "insanlık tarihi, insan nasıl var oldu, insanın kökeni nedir" sorularına yanıt ararken, felsefe, felsefe tarihi, iktisadi doktrinler tarihi, dinler tarihi, Darwin kuramı okuduğunu anlatıyor sohbetlerimizde. Orta ve lise öğreniminde gördüğü Fransızcanın da yardımıyla sürekli okuyup, araştırıyor. Yıllarca süren okumaları sonunda; doğa ve toplumun gelişme tarihinin, bilimsel araştırmalara dayalı en doğru ve doyurucu inceleme ve değerlendirmelerinin Marksizm tarafından ortaya konulduğu inancına vardığını kendi ağzından dinledim Halit Abi'nin. Ve onun "İnsanın, baskı ve sömürüden kurtulmasının, insanca bir yaşama kavuşmasının ancak sınıfsız bir toplum ve sosyalist bir sistem içinde gerçekleşebileceğine" inancını dipdiri koruduğunu görmek, benim de inancımı daha bir artırdı. Halit Abi, Fransız işgali altındaki Antakya'da geçen çocukluk ve gençlik yıllarından İstanbul'da Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenimine, Şekibe Abla ile tanışmaları ve aşklarının nasıl başladığına kadar hayatına dair pek çok şeyi paylaştı benimle.

O koskoca çınarın, aşktan söz edilince yüzünün hoş bir kırmızıya çalışını görmek, Şekibe Abla'yla tanışmalarını, nikâhlarının ardından derse nasıl koşturduklarını dinlemek, doyulmaz bir tat oldu. Halit Abi'nin o kadar çok özelliği var ki, insan şaşırıyor hangisinden bahsetmeli, hangi özelliği onu daha iyi anlatır diye. Titiz, çalışkan, disiplinli... Bu özellikleri sayıldığında kızaracak kadar mütevazı da.

Evinde bile karşılama dostlarını, misafirlerini hep özenli; sanki düğüne gider gibi giyimine titiz...

Şekibe Abla bu özelliğini şöyle anlatıyor; "Çok temiz ve kirinnaz giyinen bir adamdı. Mesela bir elbise giydi mi, elbisenin rengine göre gömleği, kravatı, çorabı asorti olacak, uygun olacak."

Halit Abi, Şekibe Abla siz iyi ki varsınız, iyi ki tanıyorum sizi...

Halit Çelenk Bir İnsanlık Abidesidir

Süleyman Çelebi

Ben, Halit Çelenk'i yıllar önce bir avukat olarak tanıdım. Sol görüşlü, sol inançlı bir avukat olarak. Demokrasinin diyemiyorum, çünkü ülkemizde gerçek bir demokrasiden söz etmek hâlâ mümkün değil, ama kendi bilinen çizgisinde seyreden toplum yaşamının sekteye uğradığı, uğratıldığı dönemlerde, haksız suçlamalara hedef olan, normal yaşam koşullarında hiçbir şekilde suçlanması, suçlu addedilmesi mümkün olmayan insanların yanında haklar mücadelesi veren, bu mesleki faaliyetinde asla geri adım atmayan, atırılmayan bir yiğit avukat olarak...

Halit Çelenk, 12 Eylül döneminde yargılandığımız DİSK Davası'nda savunmamızı üstlenmiştir.

Demokrasiye ve örgütlü topluma inanmış biri olarak, DİSK de içinde olmak üzere, pek çok demokratik kitle örgütünün haklı mücadelesinde bizlerin yanında yer almış, sessizliğe gömülmüş toplumun içinde, bizlere yalnız olmadığımızı hissettirmiştir.

Daha sonraki yıllarda, onun insani yanını keşfettim. Asıl kendisi olan, avukatlığının bile önüne geçen insan yanını. İşte o zaman Halit Çelenk'in avukatlığını aşarak gerçek bir hukukçu olmasındaki kerameti kavradım. Halit Çelenk, her zaman ve her koşulda önce insan diyor-du; insanı, onurlu yaşamın merkezine oturtuyordu; insanın, insan ol-

maktan gelen değerlere, daha doğuştan sahip olduğunu yaşamın temel felsefesi yapmıştı. Hukukçuluk elbette kolay erişilebilir bir zirve değildir. Ama 'önce insan' demeden de bu mertebeye erişmek mümkün değil, bunu anladım.

Halit Çelenk, hedef bellediği bu yaşam felsefesini, hem yaşamının, hem de mesleğinin şiarı yapmış, tanıdığım ender hukukçulardan biridir.

Benim için Halit Çelenk, her zaman bir yol gösterici, bir öğretmen olmuştur. Bunun, bu ülkede yaşayan ve haklar mücadelesi veren herkesçe aynen paylaşıldığını düşünüyor ve varsayıyorum.

Halit Çelenk benim için, bir insanlık abidesidir. Öyle taştan, tunçtan değil, etten kemikten ve duygudan oluşan bir abide...

Ruhundaki insani değerler ve insan sevgisi ile bütünleşen hukukçuluğu, başında çelenk gibi duran bir insanlık abidesi...

Zorlu, Devrimci Bir Savaşım: Halit Çelenk

Süleyman Ege

Türkiye’de devrimci işçi sınıfı hareketinin, emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık ve emeğin demokrasisi uğrunda yürütülen savaşımın 1960’lardan günümüze gelen tarihinde saygın bir yeri olan, bu savaşımın özellikle hukuksal alanında emeği anıtsal değer taşıyan bir kişilik: Halit Çelenk.

Bir devrimci, bir hukukçu olarak Çelenk’in, yazılarıyla, kitaplarıyla, mesleki eylemiyle anti-demokratik ceza yasaları ve uygulamalarına karşı ömür boyu sürdürüğü çaba, ülkemizin örgütlenme ve düşünce özgürlüğü kazanımlarında büyük bir katkı oluşturur. Adına “demokrasi” denen ve iki faşist darbeye maskesini sıyırmış karşı-devrimin kuşatılmış, vurdumduymaz dünyasında onurlu, çetin bir savaşımdır bu. Ceza yasasının, Amerikan emperyalizminin soğuk savaşına koşut olarak daha da ağırlaştırılan 141 ve 142. maddelerinin yürürlükte bulunduğu yarım yüzyıla yakın süre boyunca, ülkemizde düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne karşı, gerçekte ilan edilmemiş aralıksız bir sıkıyönetim dönemi yaşanmıştır. Ülkenin güzelim çocuklarının Deniz Gezmişler’in, Sinan Cemgiller’in, Mahir Çayanlar’ın, İlhan Erdostlar’ın darağaçlarında, sürek avlarında, pusularda, sorgu odalarında, tutukevlerinde katledildiği, binlercemizin işkenceden geçirildiği olaylar, pek

çok öykümüz, acılarımız var. Bu yıllar içinde Çelenk, sivil ve askeri mahkemelerde yargılanan nice yurtsever devrimcinin doğal bir savunmanıdır.

Benim Halit Abi'yle arkadaşlığım, 1960'ların başlarına, ta Türkiye İşçi Partisi'nin ilk günlerine dayanır. Unutulmayacak pek çok ortak anımız var. Ama şu anlatacaklarım bende hep taze kalan anılardır:

Kasım 1968'de *Komünist Manifesto*'yu çıkarmıştım. Daha üstünden iki gün geçmeden, Ankara'nın o puslu 14 Kasım sabahı yayınevine geldiğimde polis beni bekliyordu. "Mevcutlu" olarak adliyeye götürüldüm.

Savcıya verdiğim ifadeyi yalnızca tek tümceyle sınırladım: "*Komünist Manifesto*"yu yayınlama amacımı, kitaba yazdığım sunuş yazısında ayrıntılıca açıkladım, ekleyeceğim bir şey yok." Tutuklanmam istemiy-le Sulh Ceza Mahkemesi'ne "sevk" edildim. Mahkemenin kapısında iki sivil görevlinin arasında uzun süren bir bekleyişten sonra duruşmaya alındığım zaman, Yargıç İsmail Hakkı Gürcan belli ki dosyayı incelemiş bulunuyordu:

- Kitaptaki açıklamanı okudum, ifaden de aynı mı olacak? dedi.

- Evet, dedim.

Karar şöyleydi: "Bilirkişi raporu bulunmamasına ve sanığın müda-faasına göre tutuklama isteminin reddine."

Savcı, bir üst mahkemede "acele itiraz"da bulundu. Ama "acele itiraz" mahkemeye geç bir saatte ulaştı. "Mevcutlu" durumum sürdürölüyor, bu kez Asliye Ceza Mahkemesi'nin kapısında bekletiliyordum. Avukatım Halit Çelenk haberi alıp da beni orada bulduğunda "mesai saati" dolmak üzereydi. Az sonra da bizi yalnız bırakmak istemeyen Muzaffer Erdost geldi. Dosyamanın incelenmesine daha sıra vardı. Bekliyorduk. Anafartalar'daki Büyük Adliye'nin koridorlarına alışkın üç adam... Mahkemenin kapısının tam karşısındaki bankta solumda Halit Abi, sağımda Muzaffer, başımızda dikilen sivil görevlilerin arasında otururken bizi gören, üçümüzün de "mevcutlu", ele geçirilmiş bir çete olduğumuzu sanabilirdi.

Bekleyiş uzun sürdü. Akşam saatleri başladı. "Mesai" bitmiş, adliyenin koridorları çoktan boşalmıştı. Orada artık bizden başka kimse yoktu. Sonra da birdenbire ışıklar gitti, karanlıkta kaldık. On dakika, on beş dakika, belki daha da fazla, ışık bir türlü gelmiyordu. Bu durumda yargıç, dosya incelemesini bir sonraki güne erteleyebilirdi. Tersliğe bakın ki, o gün annemle babam ilk kez memleketten kalkıp gelmişler, bu olanlardan habersiz, evde tek başlarına beni bekliyorlardı. Baktım, kapıdaki mübaşir de ortalıkta yok.

Anlık bir kararla kalktım, kapıyı tıklatıp içeri daldım. Ardım sıra da Halit Abi girdi. Karanlıkta yargıcı fark edemiyordum bile.

- Bağışlayın sayın yargıç, bugün karar vermezseniz beni nezarete atarlar, geceyi nezarete geçirmek durumunda kalırım, dedim.

- Ama görüyorsunuz, dosyayı inceleyemiyorum, dedi yargıç.

Halit Abi hemen pratik bir öneri getirdi; o içten yaklaşımla, tane tane:

- Efendim, uygun görürseniz, size bir ışık bulalım, dedi.

- Bulun, bulun, iyi olur, bir ışık bulun dosyanıza bakayım, dedi yargıç.

Halit Abi işi çözdü. Mahkeme salonundan çıkınca, karanlıkta kibrit çakarak koridorun sonuna kadar gitti, orada nöbetçi mübaşirleri buldu. Az sonra Halit Abi'nin yanı sıra bir mübaşir, elinde gaz feneriyle koridoru aydınlatarak geldi, salona girdi. Tam da *Komünist Manifesto*'ya yaraşır törensel bir tablo çiziliyordu. Başımızda dikilen sivil görevlilerin arasında, yargıcın kararını beklemeye başladık. İçeride epeyce uzun süren bir sessizlik. Arkasından daktilo sesleri. Sonra bir daha sessizlik... Soluğumuzu tuttuk, sonucu bekliyoruz. *Manifesto*'nun yazgısıyla ilgili unutulmaz anlardan biriydi bu... İçeriden koridora yalnızca zayıf bir ışık sızıyordu. Kapı açıldı, yargıç, şapkasını giyerek önümüzden geçip gitti. Ardı sıra mübaşir çıktı, elindeki karar örneğiyle yanımıza yaklaştı:

"Serbestsiniz" dedi.

Ceza Yargıcı Ahmet Ayanoglu, Çelenk'in sağladığı o gaz fenerinin ışığında şu kararı yazdırmıştı:

"Sanığın savunmasına ve bilirkişi raporu bulunmamasına göre Sulh Ceza Mahkemesi'nin kararı yerinde görüldüğünden savcılığın itirazının reddine."

Ceza yasasının faşist 141 ve 142. maddelerinin varlığı koşullarında *Komünist Partisi Manifestosu*'nun Türkiye'deki uzun öyküsü böyle başlamıştı. Bizim için, mahkeme koridorlarına alışkın üç adam gibi, bu kararın ayrı bir değeri vardı.

Ağustos 1982'de elimden alınıp Mamak'a hapsedilen 133 bin kitabımın imha edildiğini öğreniyorum.

12 Haziran (1985)...

Halit Abi'yle kalkıp Mamak'a gittik. Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan kitapların imhasıyla ilgili komutanlık emrinin ve imha tutanağının birer örneğini isteyeceğiz.

Garnizona girmek izne bağlı. Çelenk, girişteki jandarma noktasından telefonla Adli Müşavirliği aradı. Görüşme iznini alıp içeri girdi.

Ben garnizon dışında, gelecek sonucu bekliyordum. Halit Abi çok üzgün döndü. Konuşamayacak durumda... Bir şey sormadım. Sessizce birbirimize baktık. Onu böyle bir kez de yıllarca önce Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne gelişinde görmüştüm; cezaevinin avukat görüşme odasında... Daha Denizler'in asılışını izleyen ilk günlerdi. Gencecik üç devrimciyi alan o darağacının kurulduğu hapisane avlusundan geçip gelmiş, Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i ayrı ayrı son yolculuklarına uğurladığı o aynı odada, o gecenin capcanlı anısına gömülüp gitmiş, gözleri yaşararak bana o idam gecesini anlatmıştı... Halit Abi şimdi de, o görüşme odasındaki gibi acılıydı. Neden sonra, yutkunarak şu iki sözcük çıkmıştı ağzından: "Yakmışlar kitapları."

Bu iki anıda, Çelenk'in bilge bir hukukçu, yetkin bir savunman olmasının da ötesinde nasıl sıcak bir dost, sözcüğün tam anlamında 'gerçek bir arkadaş' olduğunu anlatmaya çalıştım.

Yalnızca şu son kırk yılın devrimci savaşımının tarihi değil, bu savaşım içinde yer almış nice devrimcinin yaşamını kucaklayan derin bir öyküsü de yazılabildiği zaman ancak, bu insanlarla iç içe aynı yazgıyı arkadaşça paylaşmış bir Halit Çelenk'i daha iyi anlayabiliriz...

Şahap Bakırsan

Bana bu güzel insanlarla tanışma mutluluğunu bahşeden, Nurettin Savaşayen ismindeki arkadaşı. Ben ve Nurettin Savaşayen aynı semtte; ben, Aksaray Tren İstasyonu'nun kara tarafında, Hisardibi diye bir sokakta, o da istasyonun deniz tarafında adını şimdi anımsamadığım bir sokakta oturuyorduk. İstanbul Üniversitesi'ne gidiş ve oradan dönüş yolumuz aynı olduğu için kısa zamanda tanışmış, arkadaş olmuş-tuk. Nurettin'in -çoktan öldü gitti, toprağı bol olsun- bir özelliğı vardı; sol eğilimli olmasına karşın sağcı-solcu dinlemez, herkesle içli dışlı olur, ahbaplık ederdi. Herkesle dost olmasından dolayı da kendisine İngiliz Nuri derdik. Beni Çelenkler'in dışında birçok komünistle daha tanıştırmıştı.

Çelenkler, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden sınıf arkadaşlarımdı. Bu arkadaşlığımız, sırf sınıf arkadaşlığı ile izah edilemeyecek derinlikteydi. Üçümüz de sömürsüz, sınıfsız ve savaşırsız bir dünyaya inanıyor-duk. Bu inancımız, sırf duygusal ve etik değil, aynı zamanda bilimseldi.

Halit Çelenk de Fransızca bilirdi. Ben de edebiyata meraklı olduğum için Fransızca öğrenmiş, ayrıca Marksizm ile tanıştıktan sonra da Almanca çalışmaya başlamıştım. O günlerde ülkemizde koyu bir anti-komünizm vardı. Komünizm hakkında, Türkçe kitap bulmak çok zor-

du. Zaten Dr. Haydar Rıfat'ın birkaç sağlıklı çevirisinden başka doğru dürüst bilimsel bir yayın yoktu ve onlara ulaşmak da bir tür piyango gibiydi. Düşünebiliyor musunuz, Nâzım Hikmet'in şiirleri bile elden ele, gizlice dolaşırdı. O zamanları yaşamayanlar bilmez: Grev hakkı, sendika, demokrasi demek komünistlikti. Rıfat Ilgaz, şiir kitabına *Sınıf* adını koyduğu için hapse girmişti.

Şekibe ve Halit Çelenk İstanbul Üniversitesi önünde arkadaşlarıyla, 1942

Yukarıda belirttiğim gibi, Halit ile ben yabancı dil bildiğimiz için sahaflardan Fransızca, Almanca Marksist-Leninist eserler bulup okuyorduk. Çelenkler evliydim ve evleri Fatih civarındaydı. 1944'te mezun olduktan sonra, onlar avukat olup Samsun'a gidinceye dek Devlet Deniz Yolları'nda çalıştılar. Ben de İstanbul Hukuk Fakültesi'nin Ceza Kürsüsü'nde asistan oldum: Arkadaşlığımız, aynı sevgi, aynı güven duygusu içinde devam etti. Ben de evlenmişim, ailece görüşüyorduk. O sıralarda beni, Deniz Yolları'nda aynı büroda çalıştıkları "Muzaffer" adında bir hanımla tanıştırmışlardı. Hatta hiç unutamıyorum, Şekibe ve Muzaffer bana geldikleri zaman, onlara yazdığım devrimci şiirlerimi okurdum. Onlar da heyecandan gözyaşlarını tutamazdı. Yaşamayan bilemez: *Geleceğe umutla dolu güzel günler...*

1946'da *Sabah* gazetesinde, Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'nin program ve tüzüğü yayınlanınca, heyecanla durumu değerlendirmek için ilk koştuğum arkadaşlarım Çelenkler oldu. O an içimizi

dolduran heyecan ve umudu insanoğlunun hiçbir sözü anlatamaz. Çelenkler, avukat çıktuktan sonra Samsun'a, oradan da Ankara'ya geçtiler ve oraya yerleştiler. Ben de 1949'da 12 kişilik bir grupla tutuklandım; verilen hüküm sonucu 9 ay hapiste kalmam gerekiyordu, ama benim zaten 10 aylık bir zamandan beri hapishanede olmam nedeniyle tahliye edildim. 1951 senesinde Türkiye Komünist Partisi'ne girdim. 1952 senesinde tutuklandım; 5 sene ağır hapse, 20 ay da Kızılcahamam'da gözetim altında tutulmak üzere hüküm giydim. Bu yüzden uzun zaman Çelenkler ile görüşemedim. Cezam bitip İstanbul'a dönünce ekmek parası kazanmak için önce contacılık, sonra da 1984'e dek taş tornacılığı yaptım. Anımsadığıma göre, Halit Çelenk herhangi bir vesile ile İstanbul'a geldiğinde atölyeme uğrardı ve hasret giderirdik. Ben de, TKP'nin atılım döneminde bana bağlı olan arkadaşlarla görüşmek üzere Ankara'ya gittiğimde, kendilerini ziyaret ederdim. Ama başlarının ağrımaması için sık uğramamaya da dikkat ederdim. Çünkü ilişkilerim beni illegal çalışmaya götürmüştü. Onlar ise legal çalışmayı seçmişlerdi. Türkiye İşçi Partisi'nde çalışıyorlardı. Ayrıca Türk Ceza Yasası'nın ve sömürü düzeninin zulmüne uğramış sosyalistlerin, komünistlerin davalarını alıyor, canla başla onları savunuyorlardı. O insanların umutları olmuşlardı.

Sözün özü, Çelenkler'in, biz komünistlerin demokrasi savaşımında çok büyük katkı ve çok önemli yeri vardır. Beyinleri ve elleri dert görmesin. Araya mesafe, zaman ve yaşamın çeşitli, çelişik, karışık sorunları girdiği için sık telefonlaşamıyoruz. Ama seyrek de olsa onlar telefon edince, heyecanlanıyorum; herhalde ben edince de onlar heyecanlanıyordur.

Bizim gençliğimizde komünist olmak çok pahalıydı. Birbirimizi gördüğümüzde nur görmüş hacıya dönerdik. Canımız sağolsun; bu duyguyu bugün de sevinçle taşıyoruz...

Hukuk Mücadelesinde Bir Ömür

Şenal Sarıhan

17 Temmuz 1993... Çağdaş Hukukçular Derneği'nin 19. kuruluş yıldönümünü kutlayacağız. Bugün için kalıcı ve özel bir etkinlik düzenlemeyi amaçlıyoruz. Çeşitli öneriler geliyor. Yıldönümü kutlamaları, geçmişe sahip çıkmak anlamına geliyor. Bugünlerde, bellek tazeliyor ve yarın için yeni yol haritaları oluşturuyoruz. Bu yıldönümünde, geçmişe tarih düşecek ve kalıcı olacak bir etkinlik saptamalıyız. Çeşitli öneriler geliyor. Hepimizin üzerinde birleştiği öneri şu: Her yıl 17 Temmuz'da, insan haklarına dayalı hukuk mücadelesinde örnek olmuş, yaşayan bir hukukçuya ödül vermeli ve *Çağdaş Hukuk* dergimizi onun adına özel sayı olarak hazırlamalıyız. Ödülümüzün adı '*Çağdaş Hukuk İçin Emek Ödülü*' oluyor. Amacımız, bugünü yarına taşımak. Ancak, yarına taşınana da bugünden teşekkürlerimizi sunmak istiyoruz. Tüm şubelerimizden ödül için adaylar bildiriyor.

İlk ödül sahibini buluyor: Av. Halit Çelenk.

Çağdaş Hukuk dergisinin 14. sayısının başyazarı "Gelecek, Geçmişin Olumlu Mirası Üzerine Kurulacaktır" başlığını taşıyor. Bu ödülün amacının anlatıldığı başyazı şu cümlelerle bitiyor:

"Halit Çelenk'in yaşamı bir tarihtir. Onurlu bir tarih. Kendi tarihimizi öğrenmek ise bir görevdir. Savunmanın onuru Halit Çelenk'e teşekkür ediyoruz."

Kendi tarihimiz... Savunma mesleğinin ve hukuk mücadelesinin tarihi... Bu tarih içinde gerçekten varolabilmenin koşulları nedir? Ülkemizin 68 Kuşağı için Halit Çelenk adı, neden mücadelenin adı olmuştur? Neden Halit Çelenk ismi, saygın bir öğretmenin adını duymuş gibi bir his yaratır insanda? Ödül gecesi, bu soruların yanıtı gibiydi. Halit Çelenk adına bir ödül gecesi düzenlendiğini duyan kitle örgütleri, gecemizi kendi şiltleri ile çiçeklendirdiler. Öğretmen, mühendis, doktor meslek örgütleri; sendikalar, 68'liler... Hepimizin emek borcu vardı Çelenk'e. Siyasi dava sanıklarının neredeyse tümünün savunmanı idi. Cezaevlerinde ve bir dönem cezaevine dönüştürülmüş olan güzel ülkemizde, özgürlüklerimiz için kararlılıkla hukuk silahını kullanmıştı.

Özel sayımızda kendisi ile yaptığımız bir söyleşiyi yayınladık. Ben kendisinin, hem müvekkili hem meslektaşı hem de savunmanı olmuştum. Demokrasi mücadelesi, hukukçuların kürsüsünü sıkça değiştirir. Bu nedenle Çelenk'i üç sıfatla mahkemelerde çok izledim. Meslektaşlarımızın onu tutku ve özenle izlemesi ve örnek alması çok anlaşılır bir durumdu. Ancak, özellikle olağanüstü dönemlerde görev yapan yargıçların Halit Çelenk'e özel bir saygı gösterdiklerini, örneğin, sözünü hiç kesmediklerini ve söylediklerinin tek bir cümlesini dahi kaçırmamaya özen göstererek onu dinlediklerini fark ederdim. İzlediğim bir başka şey ise benim de aralarında olduğum tüm müvekkillerinin ona "Ağabey" diye seslenmeleriydi. Bu söyleşide, izlenimlerimi aktararak kendisine "Saygı ve sevginin bu güzel yumağını nasıl kuruyorsunuz? Bu olguda sizin yapınızın mı, yoksa özenlerinizin mi katkısı var?" diye sordum. Yanıtını aynen aktarıyorum. Bu yanıtın, savunman arkadaşlarımız için çok yalın ama çok değerli bir 'eğitim abecesi' olduğu inancındayım:

"Mahkemelerde görev yaparken, salt savunma görevini yapan ve savunmaya ağırlık veren, onun dışında savunma ile ilgisi olmayan bir takım konuşmalara, çabalara yer vermeyen bir görev anlayışı içinde çalıştım ve mümkün mertebe bilgilerim, araştırmalarım oranında davayı yürüttüm. Sanıyorum bu tür bir çalışma, birçok davada hâkimler açısından da aydınlatıcı ve onlara da yardımcı, yol gösterici oldu. Bu nedenle, hâkimlerin de bir yerde savunmaya daha saygılı davranmak zorunda kaldıkları, hatta buna önem verdikleri sonucunu çıkarıyorum. Bunun yanında, dava dosyasını da çok iyi incelemek ve bütün kanıtları ve bütün belgeleri hukuk açısından gerektiği biçimde değerlendirme ve bunları mahkemeye iletme doğrultusunda bir yöntem, zannediyorum ki başarılı oluyor. Başka bir yönü var sorunun, o da şu; hâkimlerle özel ilişki kurmaktan her zaman kaçındım. İlişkilerimi tamamen kendi sa-

vunma görevim çerçevesinde yürüttüm. Özel ilişkiler yoluyla birtakım sonuçlar almaktan her zaman uzak durdum. Sanıyorum ki bunlar, bir savunman için başarılı olmanın yollarıdır. Ben müvekkillerimi çok seviyordum ve onlara gerçekten değer veriyordum. Çünkü onlar, inanıyordum ki, Türkiye’de, hakça bir düzenin kurulması için çalışıyorlar. (...)”

Ben, Sayın Halit Çelenk’ten aldığım diğer önemli derslere de değinmek istiyorum. O öncelikle bir yurtseverdi. Yaşadığı ülke, demokratik hakların gerçekten var olduğu onurlu bir ülke olsun diye mücadele etti. Demokrasi mücadelesine en iyi bildiği işi, hukuk işini aracı kıldı. İnançlarından hiçbir zaman ödün vermedi. Mücadelesi, onu yaşamsal tehlikelerle karşı karşıya bıraktı. Ancak aynı mücadele, onu meşru ve dokunulmaz kıldı. Bireysel çıkarlar peşinde olmadı. Milyarlarca para kazanabilecek değerinde bir avukattı. Yüzlerce insan kazanmayı tercih etti...

Anılar Arasında Halit Çelenk

Şihca Yavuz

Halit Çelenk'i aydınlarımız; *Cumhuriyet*'in ikinci sayfasında çıkan makalelerinden, Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Öğretmenler Sendikası, Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği ile ilgili haberlerden, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 müdahalesi sonrası açılan siyasi davalardan sanık vekili olarak tanınırlar. Ben, Halit Çelenk'i, öğretmen ve öğrenci iken Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanırken tanıdım. Daha sonra Denizciler Caddesi 10/20, Ankara adresindeki bürosunu meslektaş olarak paylaştık. Önceleri vekilim olan Halit Çelenk, daha sonra bir-iki özel hukuktan doğan uyuşmazlıklarda müvekkilim oldu. Birlik-teliğimiz, Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kuruluş çalışmalarında da sürdü. Bu yakınlık ve beraberlikler sırasında yaşananları, gözlemleri, anıları sıra gözetmeden sere serpe not etmek istiyorum.

Halit Çelenk iyi bir ceza avukatı olduğu kadar, iyi bir örgüt kurucusu ve yöneticisidir. 12 Mart muhtırasından sonra "hukuksuz demokrasi" ile mücadele için örgütlü savaşıma inananların öncülüğünü yapan Halit Çelenk, 1976 yılında Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kuruluş çalışmalarını başlattı. Dönemin ilerici, devrimci, sosyalist avukatlarından Uğur Mumcu, Niyazi Ağırnaslı, Refik Ergun, İlhan Dişçi, Birgen Avşaroğlu, Cemal Başbay, İbrahim Açı, Erşen Sansal, Akay Sayılır,

A. Çetin Güner, Nevzat Helvacı, M. Asım Hışıl, Zeki Tavşancıl, Emin Değer, Gülten Sabancı, Cengiz Sabancı, Nezahat Gündoğmuş, İsmail Çevik, Hasan Ürel, Bilgin İnanc, Metin Başbay, Ayla Tok, Canan Bilgin, Kemal Burkay, Kemal Yücel ve adlarını şimdi anımsayamadığım çok sayıda hukukçunun kurduğu bu derneğin başkanlığını uzun süre Halit Çelenk yürüttü. Dernek, avukatların “Baro” dışında örgütlenmelerinin ilk başarılı örneği oldu. O dönemde ciddi etkinliklere imza atıldı. Yine o yıllarda derneğin ulaştığı saygınlık nedeniyle baro seçimlerine bu ad ile katılıp büyük illerde başarılı sonuçlar alındı. Bütün bunlarda derneğin kuruluş amacının, ilkelerinin, üzerinde durdu. Çıkar çevresi olan müştekilerin, sıkıyönetim ortamından yararlanarak olayın içeriğini değiştirmeye çalıştıklarını anlattı. Suçun unsurlarının bu olayda oluşup oluşmadığını tartıştı. Savunma, tarihe düşen bir not gibiydi. O sırada hukuk öğrenimi gören bu satırların yazanı için de doğrusu eğitici, öğretici bir savunma oldu. Duruşma bitti. Sevim Öğretmen merdivenlerden inerken savunmanın etkisi ile bana dönüp:

“Halit Bey’in anlattığı İsmet’i daha çok sevdim.” dedi.

Ertesi gün yerel mahkeme kararı bozuldu ve İsmet tahliye oldu. Mesleklerin kendine özgü, çileli yönleri vardır. Avukat olanlar bilir, bu mesleğin en acılı günleri, geçmişte vekil edenleri hakkında verilen idam kararları ve infaz günleridir. Yakın tarihte bu acıyı çekenlerin başında kuşkusuz Halit Çelenk gelir. 12 Mart dönemi idi. Av. Halit Çelenk’i Ankara Anafartalar Adliye koridorunda gördüm. Deniz Gezmiş ve arkadaşları ile ilgili “idam” kararının infaz edildiği 6 Mayıs 1972 gecesinin, yanılmıyorsa ertesi günüydü. Adliyenin ikinci katında karşılaşıp, bir banka iliştik. İnanılmaz bir acı içindeydi. Bildiğimiz, daima dik duran o hukuk adamı adeta çökmüştü. Unutmuyorum, üstünde siyah bir gömlek vardı. *İdam Gecesi Anıları* adlı kitabında ayrıntılarını anlattığı o gecenin tüm ağırlığı üstündeydi. Haksızlığın öfkeye dönüştüğü anlar bir yüze baktım. Konuşmuyor, konuşamıyordu. Başı öne eğilmişti. Derinden soluk alışlarını anımsıyor, mırıldanır gibi “yanlış bir karar” diyordu.

Bilindiği gibi Halit Çelenk anılarını *Barış Savaşçıları ve Beş Anah-tar Beş Kilit* adlı iki kitapta topladı. İkinci kitapta “Askeri Hâkimlerin Öldürülmesi Emri (!)” olayı bir dönemin rengini, ölçüsünü ortaya koymasından çok önemli. Bu olay, kitapta dört sayfada ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor. Ben burada sadece bu olay içinde H. Çelenk’in davranışları üstünde durmak istiyorum. Anlaşılmayı kolaylaştırmak için senaryoyu özetlemek gerekir. İddiaya göre, Halit Çelenk, sıkıyönetim savcı ve yargıçlarından dördünün katledilmesi için bana talimat(!) ve-

riyor. Talimatın gereğinin yapıldığı kartvizite yazılıyor, bu not her nâsılsa otomobilde unutuluyor. Unutulan kartvizit vatansever bir anlayışla Sıkıyönetim Komutanlığı'na gönderiliyor. İhbarın soruşturması yürürken bir gece ilgililer gizlice ortak büroyu açıp yazı örnekleri alarak bilirkişilere inceletiliyor. Bu arada, Sayın Çelenk beni evine çağırdı. Tertibi tüm çıplaklığı ile anlattı. Sonunda *Hukuksuz Demokrasi*'nin yazarı gayet sakin bir eda ile:

- "Bakalım ne olacak? Dikkatli olmamız gerektiği muhakkak... Yaşamımızı bunları bilerek sürdürmek zorundayız." dedi.

Çok geçmeden Av. Halit Çelenk bir cezaevi ziyaretinde kanlı bir saldırıya uğradı. Olup bitenleri değerlendiren Halit Çelenk, konuya ilişkin anısını şöyle bitiriyor:

"Anadolu'da bir atasözü vardır: 'Tanrı yakışan iftiradan esirgesin' derler. İftira edilen kişiye yakışmayan bir suçlama inandırıcı olmaz, ciddiye alınmaz; ama o kişiye yakışan, başka bir deyimle o kişinin yapabileceği bir suçlama, inandırıcı olabilir ve gerçek olmasa bile istenilmeyen sonuçlar doğurur. Askeri hâkimleri öldürmeye teşvik suçlaması benim için inandırıcı bulunmamış, 'yakışmayan bir iftira' olarak kalmış ve benim açımdan bu niteliğiyle özellikle olağanüstü koşullarda bir şans olmuştur."

Her özverili insan gibi Halit Çelenk de yakın çevresinin sevgi ve saygı çemberi içinde yaşadı, yaşıyor. Çoğu toplantılara eşi Şekibe Abla ile gelerek örnek bir ikili oluşturdular. Konutları gerek '71 muhtırası, gerekse '80 müdahalesinde işkenceye uğrayanların, gözaltına alınanların ve tutukluların adeta müracaat evi oldu. Çelenkler, sözcüğün tam anlamıyla, paylaşmayı seven insanlardır. Sorunlara sürekli çözüm arayan, çözüm üreten tavırlar ile hep umut kapısı oldular. Özenli ve ince-likli davranışları ile çevrelerinde hep saygı ve sevgi içinde oldular. İdeolojik yönden düşüncelerine karşı olanlar bile onları yokluklarında saygıda kusur etmeyerek anarlar. Herkesle daima iyi diyalog içinde oldular. Siyasal düşüncelerini, inançlarını asla ödün vermeden savundular, savunuyorlar. Süregelen o bilinen kararlı, tutarlı, inançlı tavırları hiç esnemedi. Emperyalizme ve kapitalizme karşı oldular. Duruşları hiç değişmedi...

Halit Çelenk'in anı kitabına yazı yazma çağrısına sevincimi, ses tonum açığa vermiştir. Sevgili Rona Aybay Hoca'ya, "Onur duyarım" dediğimi anımsıyorum. Gelin görün ki, galiba yazısını en çok geciktirenlerin başındayım. Elbette kimi özel işlerin karmaşası etkili oldu. Bir de kendimden de sakladığım gerçek bir neden var. İçimde bir kaygı, belki de korku.

"Yaşam boyu adını, sesini her duyduğumda, yazısını okuduğumda, bir etkinliğine, yaptığı işlere, özel yaşama, insan ilişkilerine yönelik davranışlarına tanıklık ettiğimde, büyük bir saygı ile sevgiyi, insan sıcaklığını birlikte duyumsatan bir insanı, bir-iki anı ile nasıl anlatabileceğimi bilemediğimden olsa gerek."

Önce insan olabilme ile toplumsal değerlere, kimliğe sahip olma arasında bir bütünlük oluşmamışsa, galiba eninde sonunda bir yerlerde bir aksama, çatlama, kırılma oluyor. Çok kolay bir sonuç çıkarma olabilir belki ama, özel yaşam, insan olabilme halleri ile toplumsal bilinç, sorumluluk arasında ilişki kuramamışlar, bütünlük oluşturamamışlar, galiba yaşam boyu zikzak çizip duruyorlar. Kendileri ile barışık olmama halleri de sonuç olarak bütün davranışlarına yansıyor.

Halit Çelenk, bütün sevenleri, sayanları için Halit Ağabey, galiba bu kendisiyle barışık olan insan kişiliği ile en çok öne çıkıyor. Yaptıkları, düşünceleri, inançları, değerleri, insan sevgisi ile zekâ, yetenek, en çok da sorumluluk, çalışma ahlakı aynı kişilik ve kimlikte buluşunca, işte böyle, Halit Ağabey gibi, çok az örneği olan insan gibi bir insan ortaya çıkıyor.

Ne kadar önemli bir hukukçu, uzman olduğunu kavrayabilmek için hukukçu olmak gerekmiyor. Başı sıkışan Halit Çelenk'e ulaştığında kendini bu anlamda güvenlik içinde hissediyor. Hukukun sınırları içinde yapılabilecekler sonuna kadar yapılacaktır. Üstüne insan sevgisi, sınırsız emek, özveri katılacaktır. Halit Çelenk'in herbirinin acısını içinde taşıdığını, atamadığını bilsem de, yanlarında olmadığım halde en zor koşullarda savunduğu her müvekkilinin, en çok da idam sehпасına giderlerken bile Denizler'in, avukatları, can dostları Halit Çelenk'e ne kadar çok şükran duygusu içinde olduklarını duyumsar gibiyim.

DİSK Davası'nda savunduğu dostlarının duruşmalarda göz göze geldiklerinde nasıl bir sevgi, saygı, şükran, güven duygusu ile gözünün içine baktıklarının zaten o kadar çok tanığı oldum ki... Bir hukukçu için bundan büyük armağan olabilir mi?

Ya ödünsüz bir aydınlanmacı, sosyalist, insan sevgisi, sıcağı ile dopdolu kimliği... İşçi Partisi dönemi savaşımına katkılarını, o dönemi onunla paylaşmış dostları anlatmışlardır. Onlardan parça parça duyduklarım, sonraki yıllarda kimi anılardan okuyup, dinlediklerim, Şekibe-Halit Çelenk çiftinin kimi satırrası anıları, söylemleri ile birleştğinde ortaya inanç-emek-yürek bileşkesi bir toplumsal kavganın önemli ipuçları çıkıyor.

Benim tanıklıklarım, sonraki yıllarda bu iki güzel insanın birlikte korudukları, savundukları değerler, yaşam biçimi ile ilgili. Hani günümüzün yükselen değerlerine uyum sağlayanlar, dönenlerin, çok rahatsız oldukları şeyler. Halit Çelenk'in, o hiç vazgeçmediği saygılı sesi, yumuşak konuşma üslubuna, yazım anlayışına karşın, çok kızdıran gelişmelere, olaylara verdiği tepkiler var ki... Zamanı, sağlığı, gazetesinin yeri elverdiği ölçüde güncel gelişmelere ilişkin ikinci sayfada yayınlanan yazıları. Kimi gelişmelere ilişkin açıklamaları. Toplumsal etkinliklerde yaptığı konuşmalar... Kitapları... Hepsinin içinde yer alan bilgiler, değerlendirme... İnsan hakları, demokrasi, sosyalizm, toplumsal sorumluluk, insan sevgisi, yaşamına yönelik dersler. Ders gibi değil, sevgi, sıcaklık dolu, yol gösterici, ufuk açıcı bilgiler.

İçinde, torun sevgisinin paranın faizi gibi tatlı olduğu, doğanın kimi güzelliklerinin, dostluğun anlamı üzerine sevinç çığlıkları da var. Eşitlik, emek hakları gibi değerlerin asla yok olmayacağı, geçici püskürtmelerin, geriye gidişlerin, insan aklı ve örgütlülüğü ile eninde sonunda kırılabilecekleri sarsılmaz inancı da var.

İyi ki doğdun, iyi ki varsın, iyi ki tanıdık, iyi ki örnek oldun, iyi ki örnek olmakta direniyorsun Halit Ağabey...

Talip Apaydın

Yarım yüzyıllık dostum Halit Çelenk benim gözümde gerçek bir aydın, ciddi bir hukukçu, ilkeli bir fikir adamı. Ülkemizin yetiştirdiği sayısı çok az değerlerden birisi. Yarım yüzyıldır haksızlığa uğramış binlerce yurtsever insanın gönüllü savunucusu.

Kara gün dostu...

Tanıdık tanımadık nice insanı faşizmin dişleri arasından aldı, kurtulmak istenen yaşamını düze çıkardı. Ben de bunlardan birisiyim. Hem kendimi, hem kızımı geceyi gündüze katarak mahkemelerde savundu. Para kabul etmedi. Para kazanan avukat olmadı hiçbir zaman, ama nice gönüller kazandı. Türkiye aydınlarının sevgisini, saygısını derledi. 'Halit Çelenk' deyince herkes düğmesini ilikler. Bir insanın dünyada bundan büyük kazancı ne olabilir?

Kendisini yakından tanıdıkça saygım ve sevgim daha da büyüyen, az insandan birisi oldu.

Öğrendiklerini iyi öğrenmiş, iyi düşünmüş, derinden inanmış, ödün vermez, kaya gibi sağlam bir kişilik!

Benim çok şaşıtığım bir şey, bunca çürümenin, bozulmanın içinden Halit Çelenk ve benzeri insanlar nasıl çıkabiliyor? Nasıl direnebiliyor ve topluma "biz de varız, umudunuzu yitirmeyin" diyebiliyor? Çağdaş birer kahraman mıdır bu insanlar? Nasıl nitelemeli başka?

Onunla her konuştuğumda rahatlarım, içim açılır. Umudum artar. Nedenini düşünürüm her seferinde. Damıtılmış, özümlemiş bir dünya görüşü. Kendinden emin. Vardığı doğrulardan hiç kuşkusu yok. Onun için rahat, olgun. Dönüp geriye bakınca, görevini tam yapmış olmanın verdiği bir huzur. Kaç kişi bu dinginliği yaşayabilir acaba?

Sunar Sitesi'ndeki dostlarıyla

Sol taraf: Halit Çelenk, Halise Apaydın, Sıdika Su, Talip Apaydın

Sağ taraf: Ayten Baştürk, Şekibe Çelenk, Ufuk Uras ve Can Dündar

İki kuşağın, üç kuşağın etkili savunmanı. Gençlerin Sevgili Halit Abi'si. Eşi de, aynı gençlerin Sevgili Şekibe Abla'sı. Mutlu, huzurlu bir evlilik. Sanırım başarıların temelinde bu uzun ve sağlıklı evliliğin katkısı var.

Güzelim Ören akşamları... Çay bahçemizde dostlarla birlikte uzun söyleşilerimiz. Bazen şakalar karışık, bazen ciddi tartışmalarımız.

Yazlıktan yeni döndük ama şimdiden özledim vallahi...

Sırttan Gördüğüm Dev: Halit Çelenk...

Tarık Akan

Halit Ağabey'i basından tanıyordum. Onurlu duruşuyla saygı uyandıran bir kişilikti.

Girdiği davaları ve mücadelesini izlerken bir gün birlikte yargılabileceğimizi aklıma bile gelmemişti. Ama 12 Eylül ne yazık ki farklı koşullarda tanışmayı istediğim Halit Ağabey'le beni mahkeme koridorlarında bir araya getirdi.

Türkiye Barış Hareketi, 12 Eylül'ün ülkemize ve kurumlarına getirdiği tahribattan da nasibini alan bir yargılamayla ülke gündemine oturmuştu. Barış Konseyi Derneği yöneticilerinin cezaevine yollandığı ve yargılandığı ilk davanın avukatları arasındaydı Halit Ağabey! Askeri yönetim, derneğin yöneticileriyle yetinmeyip tüm üyeleri ve hele de birinci davanın avukatlarını da yargılama kararı aldığında tanıştık. Ben, Barış Konseyi Derneği'nin bir üyesiydim. Ve benim gibi üye olan sanatçı arkadaşlarımla birlikte duruşmalarda yerimizi alıyorduk. Halit Ağabey Ankara'dan geliyor ve daha önce avukat sıralarındayken bu kez bizimle birlikte sanıklar arasında oturuyordu. İlk Barış Davası'yla ikincisi birleştirilmişti. Duruşmaların seyri ise, yapılan savunmalarla tarihe yargılanan adeta bizler değil de bizi yargılayanlar gibi geçecekti...

Bunca yılları arkasında bırakmasına rağmen, bir sinema oyuncusu olarak görsel bir resim anlatayım size...

Barış-Iki Davası, yargılanma yıllarca sürdü, duruşma günleri hepimiz (yargılananlar, sanıklar) geliriz Davut Paşa Kışlası'na, yaz kış... Saat sekizde duruşma başlar, akşam biter, bizler sanık sandalyesinde, hâkimler, savcılar önümüzde, savunmasını yapanın yüzünü değil sırtını görürsün..

Halit Ağabey savunma kafesinde! Ayakta, bizler onun arkasında...

Hâkim veya savcı saçma sapan (hepsi öyleydi) bir şeyler sorar veya okur...

O ana kadar sırtından gördüğüm Halit Ağabey'in sırtı bir dev olur, sırtından elektrik fışkırır, eleri, kolları, başı, sesi değişir... Sanki şaha kalkmış bir at gibi, üzerine zorla binmeye çalışan bir yaratığı atmaya çalışan bir dev görürsünüz... Laflarının hiçbir önemi yoktu benim için. Ben sırttan gördüğüm bir dev hatırlarım... Bir de Av. Turgut Kazan, Av. Atilla Coşkun. Günün birinde avukat rolü oynarsam Halit Ağabey, bil ki bu sensin...

Duruşmaların akşamında Ankara'dan gelen "sanıklar"la birlikte genellikle de Beyoğlu'ndaki Çatı Restoran'da buluşurduk. Birinci dava ile ikinci davada yargılananlar; Ankaralılar, İzmirililer... Rahmetli Başkan Mahmut Dikerdem ile Orhan Apaydın'ı da burada anmalıyım. Derneğin kuruluşunda ve çalışmalarındaki çabaları nedeniyle en büyük "düşman" onlardı. Ve aramızdan erken ayrılmalarının nedeni de 12 Eylül askeri döneminde çektikleri acılar ve zor günlerinde koğuş koşullarında tedavilerinin eksik bırakılmalarıydı. Hiçbir duruşmayı atlamamacasına, bütün disiplini ve ciddiyetiyle...

Barış Davası'nda birlikte yargılandığım Halit Ağabey'le yollarımız daha sonra Nâzım Hikmet Vakfı'nın kuruluş sürecinde kesişecekti. 12 Eylül'ün ağır koşullarından yeni yeni çıktığımız bir dönemdi. Nâzım Hikmet'in kız kardeşi Samiye (Yaltırım) Ablamız'ın çağrısıyla bir araya gelmiş ve Nâzım Hikmet adına bir vakıf kurmak üzere girişim kurulu oluşturmuştuk. Bu girişim kurulunun başında Aydın (Aybay) Hocamız vardı ve hemen hemen her hafta toplanır olmuştuk. Ankara'da yaşayan Halit Ağabey yine tüm disipliniyle ve ciddiyetiyle toplantılara katılıyordu. Bu disiplinli süreç, yönetim kurulu üyeliği boyunca, yani yıllarca (oksijen tüplü yaşamına değin) sürecekti. Öyle ki biz toplantı saati ni kaçırmamak için İstanbul trafiğiyle boğuşurken o çoktan gelir yerini alırdı bile...

Birlikte neler mi yaptık? Bu gün Nâzım Hikmet'in bulunduğu noktaya bakarak az şey yapmadık diyebiliriz. Ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının hele de kültür kurumlarının ya da vakıfların durumuna bakarsak bugün dimdik duruyor olmamızda, Nâzım Hikmet'e yaraşır

işler yapmamızda Halit Ağabey'in bize örnek olan onurlu, disiplinli coşkulu, özverili ve ilkeli yaklaşımının rolünü özellikle vurgulamak gerekir diye düşünüyorum. Kurucu Başkanımız Samiye (Yaltırım) Ab-la'nın ölümüyle boşalan başkanlığı yine büyük bir özveriyle üstlenen Aydın (Aybay) Hocamız'la birlikte alınan her kararda Halit Ağabey'in görüşü ve yaklaşımı bizi doğru yaptığımız noktasında rahatlatırdı. En umutsuz anlarımızda zarafetiyle bize bilgece espriler yapar ve bizi toparlardı.

Halit Ağabey bizim başkent şubemiz gibiydi. Onun koşa koşa geldiği toplantılarımızda hep "bir kez olsun yönetim toplantımızı Ankara'da yapalım" der ama bunu gerçekleştiremezdik. O ise sevecen bir olgunlukla gülümser ve "nasılsa yaparız" derdi. Sanırım bunu yalnızca bir ya da iki kez gerçekleştirebildik ama asla tam kadro olamadık. Yani Halit Ağabey her zaman hepimizden gençti ve çalışkandı.

Halit Ağabey, bekle bizi!

Devrimin ve Devrimcilerin Ödünsüz Savunmanı

Tuncay Çelen

Sevgili Halit Abi ve Şekibe Abla;

Bir kez daha merhaba. Sizler bizlerin, 68'lilerin avukatı, abisi, ablası, yoldaşı oldunuz hep. Yaşantımızda; mücadelemizde, yengilerimizde, yenilgilerimizde, acılarımızda hep yanı başımızdasınız. Sevincimizi, hüznümüzü paylaştınız, paylaşmaya devam ediyorsunuz.

Genç kuşaklar sizi 'Denizler'in Avukatı' olarak tanıdı.

"Oy n'olaydım, n'olaydım. Okur yazar olaydım. Deniz mahkemeye düşmüş, avukatı ben olaydım." diye türküler yakan halkımız "Denizler'i" ve "Denizler'in Avukatı"nı yüreklerinin orta yerinde taşıdı hep. Sizleri, Türkiye tarihinin en önemli siyasal davalarından birini oluşturan THKO ve Denizler Davası'nda verdiğiniz mücadele ile anımsıyor. Ama siz yalnızca büyük bir savunma savaşı vermediniz. Bilinçlerde filizlenen, yüreklerde serpilip gelişen "üç fidan"ın ayakta ölümüne tanık oldunuz. Son sözlerini, ölüme meydan okuyuşlarını, düşmanlarına korku, dostlarına umut ve cesaret veren yiğit duruşlarını günümüze kadar taşıdınız.

Türkiye İşçi Partisi'nde ve çeşitli örgütlerde görev aldınız. Hiçbir ayırım yapmadan, haksızlığa uğrayan, ezilen, sömürülen, işkence gören, tutuklanan, yargılanan herkesin; işçilerin, öğrencilerin, gençlerin,

yazarların, sanatçıların, parti, sendika, dernek, vakıf yöneticilerinin savunmanlığını üstlendiniz.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencisiyken tanıdım sizi. “Vietnam Kasabı” olarak ün yapan ve daha sonra Türkiye’ye ABD Büyükelçisi olarak atanan Commer’in arabasını yakanlar arasındaydım. İlk gün Seçkin Inceefe ile birlikte yakalanarak cezaevine gönderilmiştim. ODTÜ Direniş Komitesi’nin bülteninde Commer Olayı “6 Ocak 1969. Öğle üzeri kalabalık büyüdü. Geri bırakılmışlığın ve bağımlılığın öfkesi gibi büyüdü. Sonra yüreklerdeki bağımsızlık ateşi gibi arabayı sarıverdi.” şeklinde özetleniyordu. ODTÜ’de yakılan araba, İkinci Milli Kurtuluş Savaşı’nın meşalesi olarak adlandırılıyordu. ABD Büyükelçisi Commer ise basın açıklamasında şunları söylüyordu:

“Müttefik ülkenin temsilcisinin, büyük bir Türk üniversitesi rektörü tarafından öğle yemeğine davet edildiği sırada, otomobilinin ufak bir müfrit grup tarafından ateşe verilmesi gerçekten üzücü bir husustur.”

Taylan Özgür, Yusuf Aslan, Halil Çelimli, İrfan Uçar ve diğer arkadaşlar aranıyorlardı. 20 yaşlarındaydık. İlk kez emniyette hırpalanmanın ve cezaevine düşmenin şaşkınlığını henüz üzerimizden atamamıştık. Gazetelerin bir bölümünce “vatan hainliği” ile suçlanıyor, “iki ülke arasını açmak” suçuyla TCK 128. maddeden idam talebiyle yargılanacağımızdan söz ediliyordu.

7 Ocak 1969’da Ankara Ulucanlar Kapalı Cezaevi’nde görüşümüze geldiniz. Öylesine kendinizden emin, güven verici ve dostluk doluydunuz ki; tüm şaşkınlığımız geçti. Endişe ve karamsarlığımızdan eser kalmadı. 70 kadar avukatla birlikte savunmanlığımızı üstlenmek istediğinizi belirterek elimizi sıktınız. Bu dost ve güven veren eli hiç bırakmadım. Saygıyla her yeniden sıktığımda, aynı dost sıcaklığı ve güvenin yanında onurla doluyor içim.

Bu dost sıcaklığı dışarıya da yansıyor, başta ODTÜ gençliği olmak üzere, Türkiye halkı “ufak bir müfrit gruba” sahip çıkıyordu. 3000 ODTÜ öğrencisi rektörlüğe dilekçe vererek, “Commer’in arabasını biz yaktık” diyerek, tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını ya da kendilerinin de tutuklanmasını istiyorlardı.

Anımsıyorsunuz değil mi? Savunma ordusunun başkomutanı sizsiniz. Yargılandığımız TCK 128. madde “İki ülke arasının açılması ve savaşa neden olunması”nı içermekteydi. Savaş çıkarsa idam, çıkmaz da sadece “ara açılırsa” müebbet hapis cezasını öngörüyordu. “Bu olayın Türk-Amerikan dostluğunu zedeleyip zedelediğinin ABD Dışişleri Bakanlığı’ndan sorulmasını” istediniz. Gelen cevap muhteşemdi: “Bu

hareket, iki dost ve müttefik ABD ve Türk Hükümetleri arasındaki dostluk ilişkilerini daha da kuvvetlendirmiştir.” O halde bizlere ceza değil “madalya” verilmeliydi. 128. madde düşünüyor, tahliye ediliyorduk. Komplo, tersine çevrilmişti. Bu süreç içerisinde gerek sizin gerekse arkadaşlarımızın yürüttüğü olağanüstü çalışma sonucu da ABD ve Commer ile ilgili bir kısım gerçekler kamuoyunca da anlaşıyordu. TCK’nin 128. maddesi ile idam talebiyle tutuklanan ve “vatan haini” ilan edilmek istenen “Commerciler”i halk, “vatansever” olarak bağrına basıyordu. Biz artık “vatan haini” değil, “kahraman” oluyorduk.

Tahliyemizden sonra daha da gelişen anti-emperyalist gösteriler ve hareketler sonucu ABD, Commer’i geri çekmek zorunda kaldı. Böylelikle “Honcho (kasap-işkenceci)” olarak adlandırılan Vietnam Pasifikasyon Uzmanı ve CIA Ajanı Commer’in kısa süren Türkiye macerası 7 Mayıs 1969’da sona erdi.

Hani diyorsunuz ya; “Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların ‘bir orman gibi kardeşçesine’ yaşamaları için gencecik yaşamlarını veren insanları, özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları, hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum. Onlar, bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaktı suçları, insanları sevmekti, baskısız, sömürsüz, özgür bir dünya istemekti. Her biri birer dünyaydı. Idealleri için öldüler, idam edildiler, hapis yattılar. Ben, bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?” Biz de diyoruz ki; siz yalnızca bu insanların savunmanı değil, güzel insanların önde gelenlerinden birisiniz. Siz, bizlerin sadece “avukatı” olmadınız. Yaşantınız boyunca hep devrimi ve devrimcileri savundunuz. Savunmaya devam ediyorsunuz. Yalnızca savunmadınız, acılarımıza, sevinçlerimize ortak oldunuz. Bir yaşamı paylaştınız bizimle.

Bu insanlar da sizi çok seviyor.

Nasıl sevmesinler ki! Siz, başı derde giren herkesin yardımına koşunuz. Yetmedi, ailelerimizin acılarını da paylaştınız.

Hasan Hüseyin’den Ataoğl Behramoğlu’na, Metin Demirtaş’tan Muzafer Erdost’a bu ülkenin yüz akı şair ve yazarlar, düşünürler cezaevlerine atılırken, kitapları yasaklanır ve yakılırken yanlarında siz vardınız.

12 Martlar’da, 12 Eylül’de, 2000’li yıllarda ve bugünlerde, haksızlığa uğrayanların, cezaevine düşenlerin, işkence görenlerin, ölenlerin, öldürülenlerin ve ailelerinin yanında oldunuz, olmaya devam ediyorsunuz.

12 Mart'ta, Mamak Cezavi'nde, Denizler'e "Açlık grevine son vermeniz gerek. İdam sehpasına aç ve halsiz çıkmamalısınız" diyebilen ve ölüme meydan okuyuşlarına tanıklık eden de; 12 Eylül'de aynı cezaevinde, 7 Kasım 1980'de dövülerek öldürülen İlhan Erdost'un kanlı palatosuyla, ayakkabısının tekini sıkıyönetim savcısından teslim alıp ailesine götüreren de siz oldunuz.

"Alkış ve ihaneti gördünüz." Yenilgileri göze alamayanların düş-tükleri durum içinizi acıttı. Kimileri "tıraj" için, rant için "anılarınızı" bile elinizden almak istedi.

Ama o alçakgönüllü, çelebi yapınızla, acı bir gülümsemeyle karşı-ladınız bütün bunları.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra "sosyalizm öldü" diye sevinen sosyalizm düşmanlarına da, yalpalayan "dünün sosyalistlerine" de "SOSYALİZMİN ÖLMEDİĞİNİ, SÖMÜRÜ DEVAM ETTİKÇE, SÖMÜ-RÜYE KARŞI MÜCADELENİN DE, SOSYALİST MÜCADELENİN DE DEVAM EDECEĞİNİ" haykırdınız. "Sınıf pusulasını", "Marksizmi" elinizden hiç bırakmadınız.

*"Siz ki acılar döneminden
Ellerinizi kirletmeden geçtiniz,
Direncimiz sizin olsun
Sevgimiz sizin olsun
Ömrümüz sizin olsun"*

Saygı ve Sevgilerimle...

Halit Bey, Bu Sensin İşte!

Türkkaya Ataöv

Sanırım, bir Ernest Hemingway öyküsüydü -yazar konusunda yanılıyor da olabilirim- Halit Çelenk'e ve eşine Kızılay'da, yerinde şimdi yeller esen "Restoran Cevat"ta kırk küsur yıl önce anlattığımda ayrıntıları belleğimdeydi. Öte yandan, ana temasıyla öğretici iletisini bugün de anımsıyorum. Özeti şu: Benliğini inançlarına adanmış birinin, kendinin ve yoldaşlarının ilkeleri uğruna katlanmadığı özveri, yapmadığı uğraş yoktur. Zaman, zemin demeden, hangi düzeyde etkinlik gerekirse, ilk koşan o, koşup da üstelik yorulduğu görülmeven. Bir keresinde de, arkadaşlarının ortak bir eylemi için acele para gerek. Bir yol, meslekten yumruk oyuncusu bir çam yarmasının karşısına dikilip olabildiğince dayanmak ve pestili çıktıktan sonra, geçen süre ölçüsü içinde parayı alıp yerine yetiştirmek. Herkesten önce "Ben yaparım!" diyen gene o. Bu yolu deneyip bir güzel dayak yer. Ağzı, burnu çarşamba pazarına dönerse de, karşılığını alıp sözünü yerine getirir. Kahramanımızı bir şey ilgilendirir: Dost çevresinin yararı için gerekeni yapmak, o kadar...

Eşi Şekibe Hanım bu öykünün son noktasını işitir işitmez, karşısında oturan Halit Çelenk'e, kararlılık ve beğeniyle hemen şunu söyledi: "*Halit Bey, bu sensin işte!*"

Ben de aynı kanıdayım. Hemingway'in öteki yazdıklarına benzemeyen bu öykü, Halit Bey'i iyi anlatır. Benim de onu orada vurgulaya-

rak özetlemem bir rastlantı değildi. Meksika Körfezi'nden Venedik'e, Paris'ten Afrika'nın yeşil tepelerine taşınan kişisel kahramanlıkları Hemingway bolca anlatır. Ancak, onunkiler genelde sıradan kişilerdir ve yerine göre güçsüzlükleri de vardır. Ama gene de Francis Macomber'in "kısa, mutlu yaşamı", boğa güreşçisinin ölümle karşı karşıya da olsa şerefini korumada kararlı olması ya da İspanyol İç Savaşı'nda yürekli davranmaktır önemli olan.

Hemingway, Halit Çelenk'i tanımış olsaydı, onun direnci üstüne bir öykü döşemek isterdi. Yazarın kendi için de iyi olurdu. Onun kahramanları kaba gücü, bazen bir hiç uğruna yürekliliği, toplumsal yanı olmayan bir ustalığı gözler önüne serer. Bakarsınız birinin ölümü, sahanda yumurta kırmaktan farksızdır. Düşsel bir dünyada beden beceresi hem en büyük değer, daha da öte, belki de tek değerdir. Savaşanlar, vuruşanlar, yumruk sallayanlar ve azgın boğalarla güreşenler daha çok kendileri için kazanır ya da yenilgiye uğrarlar. Öykülerindeki Nick Adams, Jake Barnes, Frederick Henry, Francis Mocomber ve İhtiyar Balıkçı gibi kahramanları sürekli olarak kendileri için uğraşır dururlar. Tümünde, büyük ölçüde Hemingway'in kendi de vardır. Savaşta bacaklarından yaralanıp, Milano Hastanesi'nde yatışı, *Silahlara Veda*'ya yansımamış mıdır? Madrid'deki otelinin bombalanmasının, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* adlı romanında izleri yok mudur? Havana'dayken, o zaman 105 yaşında olan (kendi) balıkçısıyla da konuşmuş, sürekli gittiği kahvelere uğramıştım. *İhtiyar Balıkçı ve Deniz*'de de Hemingway var.

Söylemek istediğim şu: Halit Çelenk tüm bu kahramanlardan farklıdır. Halit Bey'in tüm yaşamında, özverilerinde, uğraşında, kavgasında toplumsal içerik vardır. Kazanan ya da yitiren kişisel olarak kendi değildir. Çatışmanın içinde ve başında yer alışı zaten bunun içindir. Önüne gelene yumruk sallamaz, üstüne koşarak gelen gergedanın gözünün içine baka baka ateş etmek onu ilgilendirmez, azgın boğayı bir çalımla sıvıştırıp "ole" iştirmek onun derdi değildir. Hemingway, Çelenk gibilerini pek tanımamıştı. Son olarak, yoksul çocuk Ava Gardner'ın Hollywood'da ün merdivenlerini tırmanışını, bu arada sıkıntılarını yazmak istediğini söylemiş, ömrü yetmemişti. Çelenk sınıflamasında birini tanımış olsaydı, tadı damağında kalır, onu öyküleştirse, toplumsal içerikten genelde yoksun kalışından ötürü yapılan eleştirileri de karşılamış olurdu. Halit Çelenk sınıflamasındaki kahramanları Diyojenes'in feneriyle arasan zor bulursun. Öyleyse, bizim kimi kendi öykücülerimiz ne güne duruyor?

Yukarıdaki lokanta buluşmasından, gerçekten kırk küsur yıl geçti. Oysa, Halit Bey'i daha önce bir Türkiye İşçi Partisi (TİP) toplantısında

tanımıştım. Başkalarının ona ilişkin söyleyecek iyi şeyleri vardı. Uzak-tan gözüme ilk çarpışında, enerjik (ve yakışıklı) görünüyordu. TİP'in il ve ilçe merkezlerinde, Aybarlı ve Boranlı sık buluşmalarda, bir gecekondunun ya da Karanfil Sokak'ta Rüyam Lokantası'nın çatısı altında, onlarda ya da bizim evde birbirini kovalayan aylar ve yıllar, en belirgin yanının zor, sıkıntılı, özverili, giderek gözlerden yaş getiren işlerin adamı olduğunu ve vurduğu yerden de ses getirdiğini ortaya koydu.

O günlerde, birileri meslekleri gereği, *Yön, Devrim, Sosyal Adalet* ve *Cumhuriyet* yazılarını kaçırmadan izler, radyo ve telefon konuşmalarını bantlara alır, bizim gibilerin yaptıklarını burnundan getirmek için her yolu denerdi. Benim gibilerin "Hızır" bildiği de Halit Çelenk'ten başkası değildi. Örneğin, bir radyo konuşmasında J. P. Sartre'in Küba'ya ilişkin kitabının tanıtmasını yaparken, ilk başbakanlığını bir aydır sürdürmekte olan Süleyman Bey de "herhalde bir yandan eşinin hazırladığı dolmaları yiyor, bir yandan da" radyoyu dinliyormuş, savcının bana sonra bir aracıyla ilettiğine göre, telefonla hemen kendini arayıp "Gereğini yapın!" buyurmuş. Ankara Radyosu'nda böyle programlara izin veren Romancı Adalet Ağaoğlu, iki yapımcı genç kız, Şahin Alpay ve konuşmayı yapan ben, ağır cezaya verildik. Hemen Çelenkler'in evinde soluğu aldım. Birkaç ayda bir, oturumdan oturuma sürüp sanki yılları alacakmış gibi görünen yargı "gereğini yaptı" ve tümümüzü akladı. Mahkemeden her çağrı alıştır İsrail Evleri yolundaki aynı adrese gitmediysem, herhalde artık utandığımdandı.

Halit Bey sıradışı, şaşılasi, giderek gülünç davalar kitabının içine, benim bir meslektaşın oğluna, istek üzerine, "dört Sovyet pulu" gönderme "suç"umu da eklemiştir. Ankara Üniversitesi'nin kararıyla, 1970-72 yıllarını, ailece Moskova'da, Bilimler Akademisi'nde çalışarak geçirdik. Mülkiye'den iyi tanıdığım ve komşum Oğuz Onaran, (şimdi farmakoloji profesörü olan) büyük oğlu için benden Sovyet pulu istedi. Hemen dört tane alıp postaladım. Dönünce de doğru askeri mahkemeye. Gene aklandık.

O günleri, giderek bugünleri de düşününce, Ozan Edmund Burke'e hak vermek gerek: "Kötüler birleşince, iyiler de yardımlaşmalı; yoksa, teker teker düşer giderler..." Halit Bey'in sergilediği destek gık demeyen, sanki "görevmiş" gibi ve sapına değin uzmanlık isteyen nite-likteydi. Halit Bey özveriyi mutluluğa dönüştüren biri. R. W. Emerson gelsin de "bıkkınlık vermeyen kahraman"ı onda görsün. Tadı sürekli damagımızdadır...

Vecihi Timuroglu

Marx'a yabancı Marksçılar, her zaman tatlı insanlar olmuşlardır. Bu cümleyi, bir paradoks olarak algılayabilirsiniz, ama gerçekten böyle olmuştur. Bu Marksçılar, öncelikle çok içtendirler. Bir anda, sınıfsız bir topluma ulaşarak insanlığın tüm acılarını dindireceklerine inanırlar. Bunca olumsuz deneyime karşın, bu görüşü koruyanlar bulunuyor. Her sorunu çözeceklerdir ama, burjuva hukukuna uygun hareket edilmediğinden, sonuç alınamıyor. Suçlu da, Marksçı aydınlardır. Onlar, bu hukuka uyumlu davranıyorlar. Oysa, burjuva hukukunu tanımasalar, devrim hemen gerçekleşecek.

Bu tutum, o değin de anlaşılmaz değildir. Sorun, hukukun anlaşılmasındandır. Sanırım, toplumca en az anlaşılmış iki alan vardır: *Felsefe ve hukuk*. Marx'a yabancı Marksçılar dememin nedeni, bu içten insanların, hem de işçi örgütlerinde çalışan emekçilerin, yürürlükteki hukuku "burjuva hukuku" olarak niteleyip, dışlamalarıdır. Burjuva toplumunda hukuka saygılı olunamaz. Her şey, sınıf savaşımının içinde yapılmalıdır. Burjuva hukukuna uygun davranmak, devrime ihanettir. Sınıfsal savaşım, hukuksal savaşımın dışında bir uğraşmış gibi anlatılır yığınlara. Yığınlar eyleme geçti mi, tüm sorunlar çözümlenir! Uzlaşmaz sınıflı toplumlarda, hukuka uygun davranmak, yasallığı öne sürmek, egemen sınıfın ekmeğine yağ sürer!

Marx'a yabancı Marksçıların bir bölümü de, her şeyin yürürlükteki yasalara uygun olup olmadığını, kılı kırk yararak araştırdıktan sonra harekete geçerler. Öyle ki, siyasal iktidar, Cumhuriyet'in temel niteliklerini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalara girerken yasallığı öne süren kimi devrimciler, yığınların tepkilerini geciktirirler. Bu da, hukuku özümseyememiş bir hukukçunun titizliği olarak tanımlanabilir. Hukuk, toplumsal gerçeğin bir ögesidir. Özel bir mantığı içerir. Her hukuk verisinin içinde, bir eylem ögesi de bulunur. Anlaşılmayan durum şudur: Hukuk, herkese, her sınıfa gereklidir. Toplumsalçı (sosyalist) savaşım veren aydınlar ve emekçiler, şunu görmek zorundadırlar: Burjuva sınıfının bunalım dönemlerinde başvurduğu darbeler düzeni bile, hemen "hukuk"a sarılmaktadır. Örneğin, 12 Eylül darbesini yapan generaller, hiç zaman geçirmeden, iktidarlarını ayakta tutacak hukuk düzenlemesine gitmişlerdir. Üstelik de, hukuk devletini savunarak! Baskıcı yönetimlerini hukuksal bir temele oturtmak için, baskı hukukunu oluşturmakta gecikmediler. Hukuk dışı eylemlerini yasal düzlemde göstermek için gereksinim duydukları kurum, hukuktur yine. 12 Eylül hukuku, kaynağında, özgürlük ve güvence hukukunu ortadan kaldırmıştır. Sendikaları, tüm dernekleri kapatmış, siyasal partilerin tümünü yasaklamış, başka bir yasallık yaratmıştır. Bu tutumlarına karşın kendilerini, Atatürk'ün kalıtını koruyan ve kardeş kavgasına son veren özgürlükçüler olarak göstermişlerdir. Bu görüntüyü yasallaştıran hukuk düzenlemelerine gitmişlerdir. Çünkü her iktidar, işleri elinde tutmak için hukuka gereksinim duyar.

12 Eylül darbesi, emperyalist güçlerin gösterdiği doğrultuda, ordudinsel sınıf-burjuvazi bağlaşıklığında, Türkiye solunu çökertmek için tüm önlemleri aldı. On binlerce devrimciyi tutukladı, yargıladı, astı, zindanlara attı. Hatta, evrensel adalet duygusunu çiğneyerek on yedi yaşında çocukları bile ipte sallandırdı, yargısız öldürüm yolunu bile kullandı. İşte bu aşamada, bizim iyi niyetli, Marx'a yabancı Marksçı yoldaşlarımız, hukuka gereksinim duydular. Halit Çelenk, işte bu ezilen yoldaşların savunmanı olarak gerçek bir hukuk savaşı verdi. 12 Mart'ta da, Deniz Gezmiş'in, Yusuf Aslan'ın ve Hüseyin İnan'ın, kuşkusuz daha birçok devrimcinin savunmanlığını üstlenmişti. Denebilir ki, ne zaman baskı hukuku yaşama geçirilir, devrimciler zindanlara yollanırsa, savunman bellidir: Halit Çelenk.

Kuşkusuz, Halit Çelenk'le aynı yolda savaşım veren birçok namuslu hukukçu, ezilenlerin yardımına koşmuşlardır. Halit Çelenk, biraz da alçakgönüllü savaşçı olmanın verdiği kişiliğiyle, tüm hukuk savaşçılarının "cumhurbaşkanı" olmuştur. Ezilenlerin kalesi hukuktur. Bu ka-

lenin komutanlığını tüm hukukçu dostları, Halit Çelenk'e yaraştırmışlardır. Sanırım, tüm hukukçu arkadaşları, Halit Çelenk'in sağlam hukuk mantığını saygıyla izlemişlerdir. Marx'a yabancı Marksçılar, toplumsalcı düzende, toplumsalcı bir hukuka gerek olduğunu kabul ederler, ama sınıfsız toplumda, hiçbir hukuka gereksinim olmayacağını, o toplumda salt ahlaksal yaptırımlara gereksinim duyulacağını, onları da, toplumsal gelişme yasalarının belirleyeceğini savlamaktan geri kalmazlar. Bu savlarını saygıyla karşılasak bile, onların bu gelecek toplum tasarımında gerçekleşmesi olası durumu, bugünkü düzen içinde yaşama-ya çalışmaları söz konusu olamaz. Düşsel bir savdır bu. Burjuva toplumu, varlığına birden son verilmesine izin vermeyecektir elbette. Buna karşın, sermaye düzeni içinde de, burjuva hukuku eriyip gidiyor. 12 Eylül hukuku, tüm baskılarına karşın, Türkiye'nin demokratikleşmesinin önüne geçemedi. Bu durumun gerçekleşmesinde, Halit Çelenk'le arkadaşlarının katkıları unutulamaz. Saygıdeğer eşi Şekibe Çelenk'in dediği gibi, "O, kamu malıdır".

Bu ödünsüz, hilesiz, herkese yararlı kamu malının nasıl yetiştüğünü, onu bu derece sağlıklı yapan yaşam biçimini hep merak etmişimdir. Bir söyleşide giderdim merakımı. O söyleşide, Halit Ağabeyimiz'in hukuka yönelmesinin nedenleri konuşuluyordu. Halit Ağabey, bunun bir rastlantı olmadığını söyledi. Hukuk, özgür insanın, örgütlü toplum içinde korunması sanatıdır. Felsefeden, toplumbilimden, insanbiliminden, teknik bilimden, yerine göre, ruhbilimden yararlanan özel bir "mantık"tır. "Hukuk mantığı", doğru düşünmenin yollarını değil, yürürlükteki toplumsal düzen içinde, bireyin ve toplumun haklarını doğru değerlendirmeye yollarını arar. Bu niteliğiyle, doğru düşüncenin salt insan haklarını koruma ve savunma niteliklerini aşarak, "hayvan hakları"nın da içerecek biçimde gelişmiştir. Giderek, insan için, yaşam için, çevreyi ve doğayı içine alan bir hukuktan söz edilir oldu. Bundan böyle, Aydınlanmacıların kuramlaştırdığı ve yaşama geçirdikleri "doğal hukuk kuramı"nın kökenini oluşturan "toplum sözleşmesi"ne, "doğa ile sözleşme" kuramı da eklendi. Çağdaş hukukçular, artık doğa sözleşmesini sık kullanıyorlar.

Sözünü ettiğim söyleşisinde, Halit Çelenk'in bu geniş açıyı eksiksiz ölçüp biçtiğini kavradım. O söyleşide, insana yaklaşımını (gerçeği ele alış biçimini) lise yıllarında oluşturduğunu anladım. Yaz tatillerinde, Fransızcasını geliştirmek için, ders dışı kitaplar okumuş. Bir tatil döneminde, eline, Rousseau'nun (1712-1778) *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşmalar* (1755) adlı yapıtı geçmiş. Bu yapıt, onun düşünce evrenini genişletmiş. Bu yapıttan çok et-

kilenen lise öğrencisi Halit Çelenk, Rousseau'nun başka yapıtlarıyla da ilgilenmeye başlamış. Bir bakıma, "eşitsizlik" üzerine düşünmeye başlamış. Babasının Antakya'daki dükkânında bütün yaz Rousseau'yu okumuş. Sanırım, Rousseau'yu eşitsizlik üzerine düşündüren yaşam serüvene değinmek, Halit Çelenk'in dünya görüşünün nasıl derinleştiğini anlamamız için gerekli olacaktır.

1712'de Cenova'da doğmuş, Ortodoks bir ailenin isteğiyle Calvinci gibi eğitim görmüş olan Rousseau, yoksulluklarıyla büyümüştür. On yaşındayken okulunu bırakır, türlü işyerlerinde çıraklık yapar. Tüm ustalarından taciz görür ve bu yüzden, Cenova'dan Savay'a kaçar. Geçinecek hiçbir olanağa sahip olmadığından, Turin'de, bir "*katechomenos*"¹ta dokuz gün eğitim görür ve dönüş töreniyle Katolik olur. *İtiraf*lar'ında, Katoliklik'e geçişinin tümüyle ticari olduğunu yazıyor. Yaptığı kutsal işin, tam anlamıyla eşkıyalık olduğunu bildiriyor. Törenden sonra, cebinde yirmi frank ile sokağa çıkar. Müthiş bir şeydir bu. En azından iş arama sürecinde, bu yirmi frank, onu açlıktan korur. Bu sırada, Madame de Vercelli adlı bir kadına seyyis olur. Kadın, üç yıl sonra ölür. Kadının değerli bir kurdelesı, Rousseau'nun odasında bulunur. Çalmıştır onu ama, onu sevdiği hizmetçiden aldığını söyler ve kurtulur. Bu olayı, "Kötülük, hiçbir zaman, bu zalim anda olduğundan daha uzak değildi bana" diye anlatıyor.

Bu acı yaşam serüveni, geçiş araçlarına kolay ulaşamamanın gereği görünüyor. Emek gücünü satarak, geçim araçlarına sahip olamadığını yazıyor. Geçim koşulları, onu 1745'te akıl ermeyen bir ilişkiye itti. 1743'te, güçlü bir kadının sayesinde, Venedik'teki Fransız Büyükelçisi'ne yazman oldu. Büyükelçi, tüm yükü, Rousseau'nun üzerine yıktı, ama iki yıl ücretini ödemedi. Mutluluğu ve mutsuzluğu, birbirini izleyen iyi ve kötü dönemleri, sürekli birbirinin yerine geçerek onu bunalttı. 1745'te, hakkını aramak için Paris'e gitti. Kaldığı otelin hizmetçisi, çirkin ve cahil Theres'e okuma yazma öğretti. Hizmetçiyle annesi, Rousseau'yu bir ekmek teknesi gibi kullandılar. Bu günlerde, "Sanat ve Bilimler İnsanlığa Bir Yarar Sağlar mı?" sorusuna yanıt aramaya başladı. Bilimle erdemin bağdaşmadığı kanısına vardı. Gökbilim ve yıldızbilim (astroloji) boşınandan, güzel söz söyleme sanatı (belagat) tutkudan, geometri cimrilikten, fizik boş ilgiden doğmuştur. Etik (ahlak felsefesi), insan onurundan kaynaklanmıştır. Eğitim ve kitap yazma, kitap basma, üzüntü verici şeylerdir. Uygar kişiyi barbardan ayıran her şey kötüdür.

¹ Catechoumenos: gerçekleşme, onaylama işleminden önce, yetişkinlere Katoliklik hakkında bilgiler veren kurum.

1754'te eşitsizlik üzerine düşünmeye başladığını görüyoruz. Halit Çelenk, bu yaşam serüvenini, bir insanlık dramı olarak görmüş olmalı ki, bundan sonra, yaşamını eşitsizliklerle savaşıma adadı. Rousseau, tüm insanların, dünyaya iyi olarak geldiklerini, toplumsal kurumların onu kötü yaptığını ileri sürdü. Günah işlemenin tek nedeni "kilise"dir. İnsan, "doğa durumu"nda mutlu olabilir ancak, ama doğa durumu da, artık var olmayan, büyük bir olasılıkla hiç var olmamış ve gelecekte de var olmayacak olan, ama şimdiki durumu yeterince anlayabilmek için hakkında doğru dürüst bilgi edinmenin gereği olmayan "durum" dur. Doğal yasa, doğal durumda türetilmelidir. Ne ki, biz doğal kişiden habersizsek insan için özgün hazırlanmış yasayı yapamayız. Yasa, doğanın sesinden gelirse, yasaya uyruk istemlerimize boyun eğmek, bizi rahatsız etmez. Kuşkusuz, "zekâ, yaş, sağlık, yetenek vb." insansal yetilerin eşitsizliğine karşı çıkmaz Rousseau. Bunları doğal bulur. Ama, yetkisini uzlaşımardan alan ayrıcalıklardan, eşitsizliklerden yakınır. Bunlara şiddetle karşı çıkar. İsa'ya itirazı da budur. Eşitsizlikte eşitlik arayan İsa'yı kabul edemez. Eşitsizlikte eşitlik, "insanlık durumu" değildir.

Rousseau, bu insanlık durumuna öylesine karşı idi ki, kötülüğü ortadan kaldırmak için, uygarlıktan vazgeçmeyi önerdi. Uygar toplumun ve onun yarattığı eşitsizliğin tek nedeni "mülk"tür. Lise öğrencisi Halit Çelenk'in adalet için yaratılmış beyni, sanırım, o yaz tatilinden sonra sürekli olarak "eşitlik" kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Yoksul halk ve çalışan sınıflar her zaman var olduğuna göre insanın tarihi, "eşitsizliklerin tarihi" olarak gelmiştir bugüne değin. Güçlü bir olasılıkla, onu hukuk eğitimine yönelten neden bu olmuştur. Eşitsizliklerle savaşım, onun doğal ırasıdır (karakter). Rousseau'yu okuyunca, bu ırası biçim kazanmıştır. Rousseau, feodal sınıf ilişkilerini, efendiliği (senyörlük) ve egemenliği şiddetle eleştirir, ama burjuva demokrasisinin uygarlık atılımlarını, insan haklarını sonuna değin savunur.

Rousseau, insanların doğuştan eşit yaratıldıklarını ileri sürerken eşitsizliğin nedenini araştırır. Vardığı sonuç ilginçtir: Mülkiyet. Küçük mülkiyetin korunmasını isteyen Rousseau, Hobbes'un (1588-1679) karşıtı, savaşın doğal durum olmadığını ileri sürer. İnsanlığın geçmişinde, kardeşliğin, birlikteliğin egemen olduğunu belirtir. *Toplum Sözleşmesi*'nde (1762) bu düşüncelerini kanıtlamaya çalışır. Lise öğrencisi Halit Çelenk'i bu düşünceler derinden etkilemiştir. Onun keskin zekâsı, doğruyu aramaya yönelik ırası, "eşitlik ve kardeşlik" için "barış"ın korunması amacıyla savaşım vermeye yöneltmiştir onu. Kuşkusuz, lise öğrencisi Halit Çelenk, Rousseau'yu, başka bir açıdan da özümsemeye

çalışmıştır: Feodal sınıfın eğitim düzeni. Halit Çelenk, feodal eğitim düzeninin, etkin yurttaş yetiştiremediğini kavramıştır. Bu yüzden, Köy Enstitülerinin eğitim felsefesini her zaman övmüştür. Köy Enstitülüler, onun sevgili dostları olmuşlardır.

Rousseau, feodal eğitimi ve düzenini eleştirmesine karşın, gediklerin (lonca) namuslu zanaatkâr tipini savunmuştur. Halit Çelenk, burjuva sınıfının tasfiye ettiği bu sınıfın, gelecek toplum tasarımıyla yerinin olmayacağını kavrayarak Rousseau'nun bu savlarını boş bulmuştur. Gelecek toplumun ekonomi düzeninde bunlara gerek yoktur. Bu küçük burjuva görüşleri, insanın evrensel kurtuluşunu sağlayamaz. Rousseau, ilerici görüşleriyle, insanın evrensel kurtuluşunu sağlayamaz. Rousseau, ilerici görüşleriyle, felsefe tarihinde bir aydınlıktır, ama görüşlerinde bir burjuva darlığı vardır. Halit Çelenk, hukuk fakültesinde okurken bu darlığı görmüş ve o kısır görüşü aşmıştır.

Rousseau ile Hobbes'un ayıramadıkları şey, "köle" ile "işçi" idi. Köle, bir kez yakalanmış ve satılmıştır. Oysa işçi, her saat kendi emek gücünü satar. Emek gücünü paraya dönüştürmedikçe geçimini sağlayamaz, ailesini besleyemez. İşte bu aşamada, emek için "toplumsal güvence" sorunu çıkar ortaya. Emeğe toplumsal güvence içermeyen bir hukuk ya da "adalet" kavramı, evrensel olamaz. Samsun'da, genç bir avukatken, yeni açtığı yazıhanesine daha bir tek kişi gelmemişken, tek bir müvekkili yokken, komünist olduğu savıyla işinden atılmış bir işçinin davasını ücretsiz alması, onun hukuk ve adalet anlayışının, salt "insansallık" üzerine oturduğunu gösteriyor.

Halit Çelenk, yozlaşmış her düşünceye yabancıdır. İnsan haklarını savunmanın tek kökeni vardır. İnsan. "İnsan nedir?" sorusunu yanıtladığımız zaman, insan hakları savaşçısı olmanın anlamı açıklanır. İnsan, toplumsal bir değerdir. İnsanı toplumsal bir değer olarak kabul etmedikçe, özgürlükçü ve eşitlikçi olamazsınız. İnsan, toplumsal bir değer olarak özgür ve onurludur. İnsanın kendisini toplumsal bir değer olarak kanıtlaması için, çok yönlü eğitilmesi gerekir. İnsanın emeği ve düşüncesi özgürleşmeden, "insan hakları" savunulamaz, sağlanamaz. Düşüncesi ve emeği özgürleşmeyen insan, herhangi bir hakkının olduğunun bilincine varamaz. XVI.-XVIII. yüzyılların yapımevi (manufacture) işçisi, tüm toplumlarda bir üretim aracına, bir tezgâha, bir çıkırığa, ekip biçeceği küçük bir toprağa sahip olduğu halde, burjuva toplumunun işçisi, bunların tümünden yoksun bırakılmıştır. Sanayi işçisi, ataerki ilişkilerinden koparılmış, bir sömürü aracı durumuna getirilmiştir. İnsan hakları, ancak bu gerçek doğrultusunda savunulabilir. Halit Çelenk'in *12 Eylül ve Hukuk* adlı yapıtında, sendikalar ve işçi

hakları üzerine yazılarını okuduğumuzda, bu özdekçi (materyalist) felsefenin özünü görüyoruz. Demem o ki, sağlam bir felsefeye oturmuş hukuk ile savunmuştur insan haklarını ve devrimcileri.

Cumhuriyet, toplumun, Osmanlı'nın "tanrısal hukuk"unun gizemli, keyfi, Tanrı'dan izinli hukukuyla ilişkisini, istençle kesme savaşımı vermiştir. Ancak, 1950'den sonra, karşı-devrimciler iktidara gelerek, cumhuriyetin kazanımlarını tersine çevirmeye başlamıştır. Karşı-devrimciler, Anadolu insanının doğal kimliğini kazanma sürecini geriye çevirmeye yönelmişlerdir. 27 Mayıs Devrimi, cumhuriyeti, yeniden çağdaşlaşma yoluna sokma hareketi olarak nitelenebilir. Gelişme yasalarına göre, 1924 Anayasası'ndan daha ileri bir anayasa ile, cumhuriyeti demokratikleştirme zorunluluğu doğmuştu. 1961 Anayasası, bu zorunluluğun ürünüdür. Halit Çelenk, bu anayasanın getirdiği işçi ve insan haklarının, burjuva tarafından nasıl yozlaştırıldığını görmüş ve bu konuda halkı uyarmıştır. 1961 Anayasası, cumhuriyeti demokrasiye dönüştürme belgesidir. Karşı-devrimciler, 12 Mart darbesiyle bu belgeyi yozlaştırmıştır. Halit Çelenk, 12 Mart hukukunun, emperyalist güçlerce nasıl kotarıldığını da kanıtlamıştır. 12 Mart hukuku üzerine yazdığı yazılarla, faşizmin gelişini duyurmuş, ama siyasal iktidarı uyaramamıştır. Nihat Erim'in balyoz yumruğuyla değiştirilen demokrasi belgesi, burjuva sınıfının saldırı silahına dönüşmüş ve ilk kurbanlar da, Deniz Gezmiş ve arkadaşları olmuştur. Halit Çelenk, sonuna değin bu genç yurtseverleri savunmuş, ama onları faşist darbenin elinden kurtaramamıştır. *İdam Gecesi Anıları* emperyalizme karşı savaşan bu devrimci gençlerin idamlarının, 12 Mart faşizmine sıkı sıkıya bağlı olduğunu kanıtlamıştır. Nisan 1978'de, *Yeni Ülke*'nin üçüncü sayısında, emperyalist sermayeyle bütünleşmiş lümpen burjuvamızın dış güçlerle işbirliği sonucu yapılmış 12 Mart darbesinin belgelerini yayımlamıştı. Dixon Raporu'nun Türkiye'de etkisizleştirilmesi gereken kimseleri teker teker belirtmesi, burjuvanın ne değin işbirlikçi olduğunu göstermektedir.

Yukarıda belirttiğimiz bir durum, yani iktidarların kendilerine uygun hukuku düzenlemeleri zorunluluğu, 12 Mart darbesini yapanlarca da duyulmuştur. Halit Çelenk, 12 Mart hukukunun yapımcılarının ve uygulayıcılarının, egemen sınıfının istencinin ürünü olduklarını ortaya koymuştur. Bu yazıları, hukuk savaşımını aşan, tümüyle Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık sorununu tartışan öğretisel yazılardır. 12 Mart Muhürası'nın daha başlangıçta, anayasal düzeni ortadan kaldırma amacını taşıdığını bildirmiştir Halit Çelenk.¹

¹ Çelenk, Halit (1978), *İdam Gecesi Anıları*, Ankara, Ülke Yayınları, s. 9.

Kaynağında, 12 Mart yönetimi, yeni bir “öznelliği” kabul ettirmek istemiştir. Halit Çelenk, işte bu aşamada, yenilgiye uğratılan cumhuriyetin “yeni toplum tasarımı”nı daha ileri bir düzeyde savunmak amacıyla, devrim savaşımına girdi. 1974’te, TÖB-DER Yayınları arasında çıkan *Hukuk Yazıları*, Türk hukuk yazınında, toplumsalcı hukuk felsefesinin az rastlanılan örneklerindendir. Eski Türk Ceza Yasası’nın devrimciler için düzenlenmiş 141. ve 142. maddelerinin demokratik bir toplum için nasıl hukuk dışı öğeler taşıdığını gösteren *141-142 Üzerine* adlı yapıtı, demokratikleşmenin yollarını arayanlara yol gösteren bir yapıttır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, hukukun öznel uygulamasından rahatsız olan bir sınıfın direnciyle karşılaşmıştır. Yeni toplum, sınıf egemenliğini istemiyordu. Burjuva toplumunun ekonomi dizgesi (sistem) sonucunda doğmuş olan işçi sınıfı, yasaları, olmaları gerektiği gibi görmek istiyordu. Bir sınıfın egemenliğine dayalı hukuk yerine, evrensel gerçeğe dayalı bir hukuk savaşımı başladı. Yeni hukuka, “olgucu hukuk” (pozitivist hukuk ya da pozitif hukuk) adı verildi. Olgucu hukuk, doğal hukukun ahlak felsefesini yadsıyordu. Tanrı’nın egemenliğinin yerine, bir sınıfın egemenliğini koymak, yeni toplumun devlet anlayışına ters düşüyordu. Olgucular, düşünce olarak varolan “kuramsal adil hukuk”u amaçlayan hukuktan söz ediyorlardı. Sözün, özdekten (madde) önce geldiğini yadsıyarak, doğal hukuktan daha ileri bir eleştiri yaptılar, ama felsefi araştırmayı erteleyerek salt varolan metne, yürürlükteki yargıya dayanarak adalet sağlama eğilimleri, adaletsiz baskı hukukunu eleştirmelerini engellemiştir. Halit Çelenk, 12 Mart faşizmini, bu hukuk anlayışı ile beslenmiş bir yönetim olarak nitelemiştir. 12 Mart yargısı, Devlet Güvenlik Mahkemeleri’nde somutlaşmıştır. Bağımsız yargı ilkesine aykırı, yargıç güvencesinden yoksun, doğal yargıç ilkesine ters düşen bu mahkemeler, sınıf mahkemeleridir.² Adaletsiz baskı hukukunun somut örneğidir DGM’ler.

Erkin, bir kişi, bir topluluk ya da bir sınıf adına kullanılması, her dönemde güçlük yaratmıştır. Eşitlikçi ülkü taşıyan toplumun, eşitlikçi Tanrı adına erki kullanan kişinin ya da topluluğun, kendisini Tanrı yerine koyarak adaleti sağlaması olanaksızdır. Yeni direnmelerle karşılaşılması doğaldır. 12 Eylül Anayasası, din eğitimini zorunlu kılarak Tanrı adına yönetime yeltenen beş yıldızlı generaller, toplumda hiç beklenmeyen Alevi direnciyle karşılaştılar. Bu direnç, hâlâ toplumu uğraştıran bir olgu olarak duruyor. Beş yıldızlı generallerin faşist yöntemleri,

² Çelenk, Halit (1988), *12 Eylül ve Hukuk*, Ankara, Onur Yayınları, s. 20.

toplumda ayrılıkçı eğilimleri yaratmakla kalmamış, hızlandırmıştır da. İkiyüzlü bir Atatürkçülük'ün de bu eğilime alet edilmesi, Halit Çelenk'in hukuk savaşımını yükseltmiştir. "Yasa böyle, ne yapalım?" gibi bir boyun eğme felsefesi, onun tarafından kabul edilebilir bir önerme değildir. Bir hukuk devletinde, hiç kimse, böyle bir boyun eğmeyi kabul edemez. Halit Çelenk, böyle bir felsefeyi tümüyle yadsımıştır. 12 Mart'ta, Deniz Gezmiş'in ve arkadaşlarının başına gelen sınıfsal cinayet, 12 Eylül'de, İlhan Erdost'un başına geldi. Savunman, yine Halit Çelenk'ti. Çünkü, faşizme boyun eğmeyi toplumsal bir töre durumuna getirmemek gerekiyordu.

12 Eylül darbesinin görünürdeki gerekçesi, "terör ve anarşi"dir. Oysa, siyasal ve hukuksal olayların kökeninde ekonomik nedenler vardır. 1961 Anayasası'nın tanıdığı hak ve özgürlükler, toplumun sınıfsal yapıda örgütlenmesine olanak tanımıştır. İşçi sınıfı, toplu sözleşme ve grev haklarıyla, kendi yarattığı "artıdeğer" den, bir ölçüde de olsa daha fazla pay almaya başlamıştır. Bu, sermaye sahibinin payının azalması anlamına gelir.³ Bu durum, kaynağında, sermaye sınıfının sömürmesini engellememiştir, ama emeğin giderek özgürleşmesine, bu yolda örgütlenmesine güç katacağından, lümpen Türk burjuvasını rahatsız etmiştir. Gelecek toplum tasarımı, düzeni tehlikeye sokacaktı. Bu yüzden, demokrasiye haddini bildiren yeni bir hukuk dizgesine gerek vardı. 12 Eylül'ün darbeleri, Turgut Özal'ı buldular ve "Türk-İslam Sentezi"ni yaşama geçirdiler.

24 Ocak Kararları, işçilerin, köylülerin ve dar gelirli emekçilerin ücretlerinde düşüşü öngörüyordu. Sendikaların varlıklarına son vermeden bu işi başaramazlardı. Grev ve toplu sözleşme hakları, 24 Ocak Kararları'nın yaşama geçirilmesini zorlaştırıyordu. 12 Eylül, işte bu direnci kırmak için yapılmıştır.⁴

Burjuvazinin üretim biçimi, toplu üretime dayanır. İşçiler, bir sanayi kolunun işyerinde ortak üretim yaparlar, ama üretim sonucu ortaya çıkan "artıdeğer" in çok küçük bir bölümünü ücret olarak alırlar. İşçiye, çok küçük bir bölüm verilirken, üretilmiş artı değer in aslan payı bir ya da birkaç kişiye kalır. Doğal hukukun dayanakları olan özgürlükçülük (liberalizm) ve bireycilik, ortak üretimin yarattığı artı değer in tek elde toplanmasına yol açmıştır.

Olgucu hukukun dilinde sömürü kavramı yoktur. 1900'lü yıllarda, sanayi devrimini tamamlamış ülkelerde yoğunlaşan işçiler, sendikacı atılımların ardından, "dayanışmacılık" felsefesini geliştirdiler.

³ 12 Eylül ve Hukuk, s. 99.

⁴ *age.*, s. 100.

“Dreyfus Davası” da, bu felsefeye katkıda bulundu. Fransa’da, toplum-salci örgütlenmenin kökleşmesi de, yeni bir hukukun gereğini duyumsatmıştır. En azından, hukuka yeni bir ahlaksal kaynak bulunmalıydı. İnsanlar, kendi aralarında ve örgütlerinde dayanışma içindeydiler, ama bu dayanışma felsefesi karmaşık bir durumu yansıtıyordu. O zaman, şöyle bir soru atıldı ortaya: “Egemenlik, işçi sınıfının eline mi geçmeli?” Yoksa, yürürlükteki hukukun kurallarına göre, yeni düzenlemeler mi yapılmalıdır? Bugünkü yüzeysel ve ikiyüzlü “işçi-işveren” dayanışmasıyla, daha adil ücret pazarlığına katlanmalı mı? “Adil ücret”, ancak, üretilen artı değer, eşit işe eşit dağıtılmasıyla sağlanabilir. Görüldüğü gibi, dayanışma kavramı, soyut ve oyalayıcı bir kavramdır.

Burjuva sınıfı, kendi esenliği için, çerçeveli bir kuram yaratmıştır: “Bir bireyin özgürlüğünün bittiği yerde, başka bir bireyin özgürlüğü başlar.” Bu ilke, burjuva demokrasisinin temel ilkesidir. Burjuva demokrasisinin, özgürlüklere saygı gösterme gösterisidir bu ilke. “Özgürlük düşmanlarına özgürlük tanınmaz.” Egemen sermaye düzeni, bu ilkeyi, özgürlük yasası olarak kullanır. “Özgürlük düşmanı” kavramı, iki özneliği içerir. Özgürlük, öznel bir kavramdır, düşmanlık da. Böyle iki yönlü bir kavram, iki yanı keskin kılıç gibi en iyi niyetli yönetimlerin elinde bile, bir “şiddet kaynağı” olabilir. Çifte öznellik içeren her kavram, yönetimlere, keyfilik hakkı verir. Halit Çelenk, “çifte öznellik”in hukukdışı durumlar yarattığını belirlemiştir. Örneğin, 12 Eylül döneminde yargı, Ceza Yasası’nın 146. maddesi ile ilgili kararlarında, “ikili uygulama” oluşturmuştur. Bu, bir “çifte standart”tır. Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Askeri Yargıtay, aynı eylemlere girişen kişileri ve örgütleri, sağ ya da sol görüşlerine göre değerlendirmiştir.⁵ Halit Çelenk, böyle bir öznellik içeren keyfi uygulamalara karşı “hukuk devleti”ni savunmuştur. Hukuk devleti, yasa devleti değildir. Hukuk, siyasal iktidarların, erki kötüye kullanmalarına karşı alınacak önlemlerin tümünü kapsar. Kaynağında “iktidar”, yani “kudreti kullanma yetkisi”, sınırsız bir güç anlamına gelmez. “Erk” (güç, kudret), sınırlandırılmış güçtür. Sınırsız gücün güç olmadığı, yıkıcı sonuçlarıyla bellidir. Bu, bir doğa yasasıdır. Deprem denetlenemez, tayfunlar önlenemezler. Öyleyse, gücü sınırlamak gerekir. Hukuk, bu yüzden toplumsal bir erdemi yansıtır.

Toplumsal erki, sınıfsal erk olarak kullanan devlet, şiddetin kaynağıdır. Doğrudan anarşiyi temsil eder.⁶ Her şeyden önce, hukuk, eko-

⁵ 12 Eylül ve Hukuk, s. 80.

⁶ *age.*, s. 127.

nomik gücü elinde bulunduran sınıfın istencinin siyasal güç olarak yansımasıdır.⁷ Halit Çelenk, yaşamı boyunca, egemen sınıfın hukukdışı (*sine jure*) yönetimine karşı savaşımıştır. Hâlâ da savaşıyor. Devredilen ya da vazgeçilen haktan yararlanamayan kişi, her zaman, işlemin hukukdışılığını ileri sürebilir. Sermaye sınıfı, biten ve başlayan özgürlük kavramından, özellikle bunalım dönemlerinde, sınıfsal olarak yararlanır. “Ordu-sermaye-dinsel kesim” bağlaşıklığıyla, yoksulların direnme haklarını kaba güçle yok ederler. Erkin kullanılmasında en önemli öge, ekonomik güçtür. Bunalım dönemlerinde, ülkenin üretim güçleri, doğal kaynakları, sömürgeci güçlerce ele geçirilir. Sermaye sınıfı, sömürgeci güçlerle işbirliği yaparak ülkeyi sömürgeleştirir. Böyle zamanlarda, genellikle, geçmişin eleştirilerine yönelinerek yakınmalara başlanır. Oysa, bir devrimci için yakınma söz konusu olamaz. Devrim için tek gündem vardır: “Gelecek!” Halit Çelenk, burjuva sınıfının yansılarını, hiçbir zaman, toplumsal istencin ürünü saymamıştır. O, Marx’ı (1818-1883) öylesine özümsemiştir ki, doğal ve olgucu hukukun uygulandığı ülkemizde, toplumsalcı hukuk felsefesini kullanarak, ezilenleri savunmuş ve faşist baskılardan korunmuştur. Bu, onun hukuk mantığının ne değin güçlü olduğunun kanıtıdır. Kuşkusuz, toplumsal ilişkiler, üretim ilişkilerine göre değerlendirilmediğinden, tam anlamda toplumsal adaletin yansıması beklenemez, ama Halit Çelenk, özgürlükçülerin saf düşüncelerine uyarak “devletin koruyucu işlevi”ne göre davranamazdı. Devletin “toplumüstü” bir kurum olmadığı gerçeğinden hareket ederek, iktidarın sınırlarını iyi bilenler, hakları ve özgürlükleri gerçek kahramanlar gibi savunurlar, onların toplumsal birer değer olması için savaşırlar.

Bütün bunlar, örnek insan hakları savunucusunun kişiliğini yansıtır: Hukuk, herkese gereklidir, ama Halit Çelenk de hukuka gereklidir...

⁷ *age.*, s. 14.

Ünlü Hukukçu-Yazar-Avukat Halit Çelenk Üzerine Bir Deneme

Veli Devecioğlu

Uluslararası Hukukçumuz Prof. Dr. Rona Aybay, birgün telefonu açıp ünlü Hukukçu Av. Halit Çelenk hakkında bir kitap yayımlamayı düşündüklerini, benden de bu konuda yazı istediklerini söyleyince nasıl sevindiğimi anlatmak zor...

Hemen kitaplığımın başına geçip Halit Bey'in tüm kitaplarını çıkardım, önüme yığdım. Öyle ya, onun gibi ünlü bir hukukçu ve savunman hakkında kitaplarını yeniden gözden geçirmeden ne söylenebilir, ne yazılabilir?

Ben de öyle yaptım.

Türkiye'de hukukçu olup da Halit Bey'i tanımayan var mıdır?

Herhalde yoktur. Peki öyleyse, Halit Bey'in nesini, nasıl yazacaksınız? Doğrusu zor bir görev. Zevkli ama zor...

Adı, çevresinde büyük saygı uyandırmış bu ünlü avukatı ilk kez Niğde'de tanıma onuruna ermiştim. Ben orada savcıyım. Sıkıyönetim tarafından mahkûm edilen Türkiye İşçi Partisi yöneticileri de Niğde Cezaevi'nde yatıyorlardı. Başta Sadun Aren, Turgut Kazan, Osman Sakalsız, Can Açıkgöz, Yalçın Cerit, Niyazi Ökten, Yavuz Ünal, Hüsamet-tin Güven, Şaban Erik, Sait Çiltaş, Adil Özkol, Bekir Yenigün, Hüseyin

Ergün... Behice Hanım, Sakarya Cezaevi'ndeydi. (Adlarını anımsayamadıklarımı Atilla Aşut'tan aldım) Halit Bey, partili arkadaşlarını ziyaret etmeye gelmişti.

Denizler'in idam edildiği günlerdi. (Demek, 6 Mayıs 1972 sonrasıydı) Bilindiği gibi, Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanırken onların avukatlığını yapmıştı, infaz gecesi de yanlarında bulunmuştu. Bütün Türkiye'yi sarsan dava ile ilgili birinci elden bilgi alabilecek olmanın heyecanını yaşıyordum. Adliyede arkadaşları bir odada topladım. Başköşeye Halit Bey'i oturatarak karşısında dinlemeye geçtik. Sanki mahkeme önünde Denizler'i savunuyor gibiydi. Aralıksız uzun süre konuştu. Çocukların konuşmalarından ezbere parçalar nakletti. Bu cezayı asla hak etmediklerini büyük bir inançla anlattı. Hepimiz etkilendik. Sonra arkadaşlarla vedalaştı. Ben merdivenlere kadar geçirdim. Arkasından imrenerek baktım. Hem yakışıklıydı, hem de çok güzel konuşuyordu. Onun yerinde olmayı kim istemezdi ki...

Halit Bey'le ikinci karşılaşmamız 12 Eylül sonrasına rastlar. Onun ifadesiyle, "egemen sınıfların iradelerini yansıtan, çıkarlarını koruyan, cezaları ağırlaştıran, savunma haklarını kısıtlayan, işkence uygulamalarını kolaylaştıran, üç yıllık ve altı aylık hapis cezalarının temyiz edilemediği, hâkimlerin reddedilemediği, gözaltı süresinin 90 güne çıkarıldığı, tartışmasız BASKI HUKUKU'nun işlediği günler.

Öyle bir dönem ki, 650 bin kişinin gözaltına alındığı, 7 bin kişi için idam cezası istendiği, 50 kişinin idam edildiği, (bunlardan biri olan Erdal Eren on sekizinden küçüktü), 71 bin kişinin 141-142'den yargılandığı, 171 kişinin işkenceden öldüğü, 3 bin 854 öğretmenin, 120 üniversite öğretim üyesinin, 47 yargıcın işlerinden atıldığı, 299 kişinin cezaevlerinde yaşamlarını yitirdiği,* tarihimizde hiç görülmemiş, Türk devlet geleneğinde olmayan, anımsandığında insanların tüylerini ürperten bir skandal dönem...

Ben yargıdan (Cezaevleri Genel Müdürlüğü'nden) yeni emekliydim. Yalnızca iki müvekkilim vardı; Gazeteci-Yazar arkadaşım Atilla Aşut ve eşi Dr. Özen Aşut (Suçları: TKP Üyeliği).

Tarih, tam 15 Şubat 1982. 12 Eylül'ün en karanlık tablolarından 288 sanıklı (yanlış okumadınız, sanık sayısı iki yüz seksen sekiz) TKP Davası'nın ilk duruşması. 1981 Mayıs'ında, gözaltına alınıp aylar süren ölümcül işkencelerden sonra nihayet mahkeme önüne çıkarılan, her biri bu halkın ve bu toprakların aydınlık geleceğine gönül vermiş, başkoymuş seçkin bir kuşak... Mamak Garnizonu'nun en geniş salonu

* Bkz. Sucu, Mehmet (2005), *12 Eylül Yasakları*, İstanbul, Günizi Yayıncılık.

ağızına dek bu insanlarla dolu. En az onlar kadar da asker. Ayrıca sınıkların yakınları, eşleri, dostları...

Ve avukatlar... Sayımızı tam bilemiyorum ama herhalde yüze yakın vardık. Biz Halit Bey'le yan yanaydık. Arkadaşlar, nezaket olsun diye beni onun yanındaki koltuğa, ön sıraya oturtmuşlardı. Biraz sonra mahkeme heyeti ve savcılar da geldi. Yerlerini aldılar. Duruşma başladı.

Volî Devecioglu ve Erşen Sansal'la TBKP Savunması sırasında

Halit Bey, daha önce Kızılay'da toplanıp kararlaştırdığımız üzere, hepimiz adına konuşup, davaya açıklık getirip, yön verecekti. Ayağa kalkıp nazik bir biçimde söz istedi. Yargıç, usulen, önce iddianamenin okunacağını, sonra sorguların yapılacağını, ancak sorgu bittikten sonra söz verebileceğini söyledi.

Halit Bey, hepimiz adına söz istediğini, sorgunun sağlıklı biçimde yürütülmesi ve davanın adil bir sonuca ulaştırılması bakımından bazı konuların öncelikle açıklığa kavuşturulması gerektiğini, o yüzden konuşmak istediğini söyledi. Ama yargıç kararlı; "Hayır, usulen şimdi söz veremem" dedi. Fakat, Halit Bey daha da kararlı; yerine oturmayıp söz

verilmesinde ısrar etti. Yargıçta en küçük bir yumuşama belirtisi yok, tekrar “Hayır” dedi. Halit Bey, açıklık getirmek istediği konuya girerek, konuşmasının önemini belirtip yine direndi.

Yargıç, yüksek yerde oturmanın ve omuzları kalabalık bir kurul içinde bulunmanın rahatlığı ile gene “Hayır, şimdi söz veremem” dedi. Halit Bey daha da ısrarlı ve kararlı, amacını değişik sözcüklerle ve yeni tümcelerle tekrar anlattı. Ama nafile; yargıç kararından vazgeçmiyor, söz vermiyordu. Halit Bey, tekrar söz alıp konuşmayı sürdürüyor. Davanın büyük önemi dolayısıyla bazı açıklamalar yapacağını, mutlaka söz verilmesi gerektiğini anlatıyordu.

Bu karşılıklı direnme ne kadar sürdü, saate bakmadığım için bilemiyorum, ama beni çok şaşırtan bir şey oldu: Yargıç sonunda pes etti ve söz vermek zorunda kaldı. Ve Halit Bey, yansız bir mahkemede, gerçekten davanın kaderini büyük ölçüde etkileyecek nefis bir konuşma yaptı ve tutuklu bir genç kızın “GÜNEŞ İSTİYORUM” diyen çığlıkları arasında sözlerini bitirip yerine oturdu.

Iddianame okundu, sorgu başladı... Hepimizin gözleri yargıcın ve müvekkillerin üzerinde... Yargıç, Halit Bey’in konuşmasını ölçü alan bir dikkat içinde... Sorguları sürdürüyordu... Nihayet öğle saati geldi. Duruşmaya ara verildi.

O ne? Halit Bey, öğle paydosunda da gene hepimiz adına yeni bir dilekçe hazırlıyordu...

Öğleden sonraki oturumda tekrar söz alıp tüm cezaevi görevlileri hakkında suç duyurusunda bulunuyor, yasal dayanaklarını göstererek durumun komutanlığa da bildirilmesini istiyordu...

Yargıda, neredeyse bir ömür geçirmiştım, ama böyle bir avukatlık örneğini ilk kez görüyordum. Şaşıtm, kaldım...

Burada bir noktayı önemle vurgulamalıyım; yargıçla aralarında geçen bu tartışmalar sırasında Halit Bey, tavır olarak, öylesine ince, öylesine zarıftı, sözcükleri o denli özenle seçiyordu ki, yalnız şaşırmış degildim, hayranlık duygusuyla da dolup taşmıştım...

Benim kitaplığımda, hukuk ve edebiyat kitapları dışında, aynı türden iki kitap grubu dikkat çekebilir; her yayınevinden çeşitli Türkçe sözlükler ve “güzel konuşma” kitapları. Köyden ve çobanlıktan geldigim halde, ilkokuldan beri nedense, benim başlıca merakım olmuştur iyi konuşma. Ama o gün, Halit Bey’i görüp dinledikten sonra, ona ancak “çırak” olabileceğimi düşündüm.

Mamak’ta akşam oldu, duruşma bitti, herkes dağıldı. Fakat benim zihnimde hâlâ Halit Bey’in konuşması... Yanımda oturduğu halde, onu kutlamayı bile unutacak denli...

Kendime geldiğimde herkesle birlikte Halit Bey de çoktan gitmişti. Oralarda sağa sola koştum, aradım. Arkadaşlara sordum, gittiğini söylediler.

Mamak'tan dönüşte doğruca Altay Ömer Egesel'le ortak kullandığımız büroya geldim. Hemen telefona sarılıp Halit Bey'i evinden aradım. Eşi Şekibe Hanım -o da hukukçu- çıktı ve "Halit daha gelmedi Veli Bey" dedi.

O zaman Şekibe Hanım'a duruşma izlenimlerimi anlattım ve şöyle dedim: "Şekibe Hanım, ben iyi ki erkeğim. Eğer hanım olsaydım, sizin için potansiyel bir tehlike oluşturabilirdim, çünkü bugün kocanıza aşık oldum!..." dedim.

Cin gibi zeki Şekibe Hanım bu sözün altında kalır mı hiç? O da şöyle yanıt verdi: "Aman Veli Bey, Halit zaten kamu malı, bir de sizin gibi bir dostu gitmiş çok mu?"

İkimiz de kahkahalarla gülererek telefonları kapattık... Akşam eve geldiğimde, bu olayı hanıma anlattım. O da şöyle dedi: "Halit Bey kamu malıymış, sen de orta malısın!" Eh, nasıl olursa olsun, Halit Bey'e benzetildiğime göre, ben gene de bunu kendime iltifat saydım!

Sevgili Halit Bey hakkında yazmaya, konuşmaya başlayınca arkası gelir. (Onun savunmanı olarak kaç davaya girdiğimi, hangi davalarda birlikte olduğumuzu, şimdi dosyalara bakmadan ezbere bilemiyorum.) Bugün, onun adının geçtiği her yerde, insanlarımızın hukuk adına saygıyla ayağa kalktığı bir dava var ki, unutulmaz: Deniz GEZMİŞ, Yusuf ASLAN ve Hüseyin İNAN'ın yargılandıkları ve idam edildikleri dava!...

Suçları, "Son Türk devletini ortadan kaldırmak" ve anayasayı "Tebdil, tağyir ve ilga etmek" istedikleri...

Halit Bey, bu davada gençlerin savunmanıydı ve infaz gecesinde de yanlarındaydı. Daha sonra anılarını kitaplaştırdı: *Idam Gecesi Anıları*.

Üç genç hakkında idam kararı verilen yargılama sonunda, hüküm, çeşitli aşamalardan geçerek kesinleşmiş ve en sonunda TBMM tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmesi kararı verilerek tüm işlemler tamamlanmış ve gençler asılmışlardı...

Böylesine uzun ve dehşet verici bir hukuk serüveni sonunda, hükümde bir yanlışlık iddiası, üstelik dava avukatının Halit Çelenk olduğu da düşünülürse, ilk bakışta duraksama yaratabilir. Ama döneme damgasını vuran *Koyu Karanlık*'i bilenler için bu reddedilemez bir gerçektir. Hele *Idam Gecesi Anıları*'nı okuyan herkesin bu noktada birleşmesi kaçınılmazdır.

Toplumdan topluma, dönemden döneme, iktidardan iktidara değişen değer yargıları esas alınarak, bir iktidarın yönetim tarzına karşı çıkan insanların idam edilmeleri, ancak hukuk tarihinin mezarlığında yer alabilecek ilkel bir cezalandırma yöntemidir. Guizot'nun da ifade ettiği gibi, "Eğer bir iktidar, bir adamın öldürülmesi ihtiyacında ise, gerçekten böyle bir ihtiyaç varsa, o halde bu iktidar kötüdür. Siyasi suçlara ölüm cezasında iktidarın aradığı şey, adalet değil, kendi emniyetidir, fakat aradığını bulamaz, aramadığını bulur." Ifrattan nefret ederim, çünkü ifrat yalandır. Bugün siyasi suçlarda ölüm cezasının tek müdafii kalmıştır: Korku.

Onlar adam öldürmemişlerdi. Kimseyi yaralamamışlardı. Kaçırdıkları Amerikalılara insanca davranmışlardı. Bunu Amerikalılar mahkemede açıklamışlardı. Olağan, yansız, adil bir mahkemede yargılansaydılar, bugün yaşayacaklardı.

Bugün demokrasiyi ve insan haklarını dilinden düşürmeyen ve meydanlarda nutuklar veren Süleyman Demirel ve ekibinin, o günlerde Büyük Millet Meclisi'nde infazların yapılması için kendilerinden geçmesine ne büyük çabalar gösterdiğini gözlerimin önüne getiriyor ve geçmişi ibretle anımsıyorum.

DENİZ'in de söylediği gibi, faşizmin eline bir kere düşmeyeceksin. DENİZ, mahkemede okuduğu ortak savunmada Lozan Barış Antlaşması'nı şöyle anlatıyordu:

"...Antlaşmaya karşı tepki (Amerika'nın tepkisi) o kadar büyüktü ki, antlaşma metni Amerikan Senatosu'na bir yıl sonra getirilebilmiştir. 18 Ocak 1927 tarihinde Amerikalı Senatör Upshaw şöyle diyordu: ... Antlaşma, Timurlenk kadar hunhar, Müthiş İvan kadar sefih ve kafatasları piramidi üzerine oturan Cengiz Han kadar kepaze olan bir diktatörün zekice yürüttüğü politikasının bir toplamıdır. Bu canavar, savaştan bıkmış bir dünyaya, bütün uygar uluslara onursuzluk getiren bir diplomatik antlaşma kabul ettirmiştir. Buna her yerde, bir Türk zaferi dediler. Ve eski dünya parlamentolarını bunu kabule ikna ettikten sonra, büyük sermaye grupları, soğukkanlı ticaret erbabı ve giderek güya bazı din temsilcileri bile, Türkiye'yi uygar uluslar masasında, uluslararası bir konuk durumuna yücelterek, Amerika'yı yüksek ülkülerinden uzaklaştırmada birleştiler."

Amerikan senatörünün Hunhar Timurlenk, sefih Müthiş İvan ve kafatası piramidi üzerinde oturan Cengiz Han'a benzettiği kişi, emperyalizme karşı Türkiye halkının Ulusal Kurtuluş Savaşı'na önderlik eden MUSTAFA KEMAL'dir.

GEZMİŞ, yazılı savunmasını böylece okumayı sürdürürken elindeki kâğıtları masanın üzerine bırakmış ve başını kaldırarak mahkeme kuruluna şunları söylemişti:

“İşte tam kaçırılacak bir Amerikalı!”

Ne yazık ki; halkının mutluluğu, ülkesinin tam bağımsızlığı ve bölünmezliği uğruna hayatlarını vermiş, emperyalizme karşı Ulusal Kurtuluş Savaşı ile İslam dünyasındaki tek laik cumhuriyeti kurmuş BÜYÜK ÖNDER MUSTAFA KEMAL’e böylesine yürekten bağlı üç genç insan, hukukun en temel ilkeleri çiğnenerek gene ATATÜRK adına asılmışlardır.

Hem de onları, büyük yüreğinin olanca gücüyle seven, suçsuzluklarını, umutlarını, ideallerini, hayallerini en yakından bilen Avukatları Halit Çelenk’in gözleri önünde. Buna nasıl dayanabildiğini hep merak etmişimdir. Ben, sadece kitabı okurken gözyaşlarımı tutamadım. İnfazlardan sonra üç ay hiç uyuyamadığını, 14 kilo zayıfladığını biliyordum. Ama acılarını tazelememek, o güzel yüreğini tekrar ateşle dağlamamak için sormadım.

Bu olay, salt bir hukuk cinayeti değil, her yönüyle ve bütün boyutlarıyla kuşaklar boyu unutulamayacak korkunç bir cinayettir. Neresinden baksanız, iki mangalık eli tabancalı gençler, uçağı, tankı, topuyla, en gelişkin silahlarla donatılmış, milyonluk bir ordu tarafından korunan Türkiye’nin “Anayasa nizamını tebdil, tağyir ve ilga” edeceklermiş! Bizzat mahkeme kararında bu suçun “elverişli vasıta” ile işlenmesi gerektiği kabul edilmekte ve elverişli vasıtanın “gayeye ulaştırmak iktidarına sahip vasıta” olduğu belirtildikten sonra, “14’lü tabir edilen otomatik tabancalarla teçhiz edilmişlerdir. Tomson ve sten makineli tabancaları ve bunların yanında piyade tüfekleri(de) mevcuttur.” denilip arkasından şu yargıya varılmaktadır:

“Sanıkların malik bulundukları VASITALAR, işlemeyi kastettikleri cürmün icrasına her bakımdan yeterli ve ELVERİŞLİ bulunmaktadır.”

Yani asılmaları gerekmektedir, diyor mahkeme... Biz de şöyle diyoruz:

BU DAVA VE BU KAHRAMAN ÇOCUKLAR HIÇ UNUTULMAMALIDIR.

GENÇLERİN EŞSİZ VE YİĞİT SAVUNMANI BÜYÜK HUKUKÇU, ÖRNEK İNSAN HALİT ÇELENK DE...

BU, BİZİM TARİHE VE TOPLUMA KARŞI ÖDENMEZ BORCU-MUZDUR...

Hukukun “Hak” Boyutu

Yakup Kepenek

Giriş

Halit Çelenk denilince akla kaçınılmaz olarak hak ve hukuk kavramları gelir. Bu durum, bu konuda yazmayı bir bakıma kolaylaştırırsa da, bir bakıma da olağanüstü güçleştirir. Güçlüğün nedeni, Çelenk’in gerçek anlamda yaşadığı hukuk ortamının çok dalgalı oluşudur.

Yazı, iki alt bölüme ayrılıyor. İlkinde, hukuk kuramındaki tarihsel gelişmelere değiniliyor. Burada amaçlanan, Çelenk’in hukuk anlayışının dayanağı olan Cumhuriyet’in Hukuk Devrimi’nin düşünsel kökenlerini, sınırlı da olsa, anımsamaktır. Yazının ikinci bölümünde ise Çelenk hukukçuluğunun içinde bulunduğu nesnel koşullar, daha çok ekonomik ve siyasal yönleriyle ele alınmaktadır.

Hukukun Genel Çizgileriyle Gelişimi

Hukuk, “haklar” anlamına gelir; hakkın çoğuludur. Ancak bu çoğulun içinde konumuzu ilgilendiren bir nokta vardır; o da, ülkemizde geçerli olan kamu hukuku kavramı ve uygulamalarıyla bunun karşısında bir savunman olarak Halit Çelenk’in kişiliğinde somutlaşan hukuk anlayışıdır.

İlk insanın toplumsallaşmasıyla başlayan “hukukun ne olduğu” tartışmaları, Ortaçağ karanlığından çıkışta önemli bir işlev gören “doğal hukuk” düşüncesinin gelişimi; “hakların” toplumların yapısı ve evrimiyle açıklanmasına dayalı düşünce kuramlarının gelişimi; “Aydınlanma” ve “Akılcılığın”, 18. yüzyılda doğurduğu “insanın doğuştan özgür ve eşit” olduğunu vurgulayan Fransız Devrimi ve oluşturulan kuramlarla önemli ivmeler kazandı.

“Eğer haksızlık olmasaydı, hukuk olmazdı” diyen J.-J. Rousseau, “bir toprak parçasının çevresini çitle çevirerek ‘burası benimdir’ diyen ve diğerlerini buna inandıran ilk insan uygar toplumun gerçek kurucusudur” der. Özel mülkiyet, kapitalist üretim biçimi için yaşamsaldır. İyi de, mülk sahibi olmayanların hakları ne olacaktır? Sistem onun da çözümünü buluyor; sorunu, toplumsal sözleşme ile çözüyor. Özgürleşen kişi, kendi kullanımındaki, daha doğrusu sahibi olduğu kol ve beyin emeğini satarak, toplumun bir parçası oluyor; mülkiyet hakkından yararlanmasıyla sonuca ulaşıyor.

Ancak, konu siyasal haklar olunca, kapitalist sistemin çözüm bulması hiç de kolay olmuyor. Kapitalist sistem, siyasal gücün kaynağının toplum olduğunu veri alıyor. Ancak, “egemenlik ulusundur” önermesinin gerçekleşmesiyle ilgili “oyunun kurallarını”, daha açığı egemenlik gücünün kullanımındaki sınırları, işçi kesiminin istemleri demokratik süreçlerle bir dereceye kadar etkili olsa da, sermaye sınıfı yine kendisi çiziyor.

Aslında hukuk anlayışı, kapitalist üretim biçimiyle birlikte en genel anlamda, “ikili” bir düzleme oturtulmuş bulunuyor.

Bunlardan birincisine göre her toplumun, kendi gelişiminden ve koşullarından kaynaklanan bir hukuk; daha açığı, hak ve özgürlükler düzeni vardır. Bireyler, bu varolan hukuk düzeninde kendi yerlerini alırlar; kendilerini, özel hukuk ya da kamu hukuku alanında geçerli kuralların içinde bulurlar. Toplumun üyeleri, önceden konulmuş olan kurallara uygun davrandıkları ölçüde o düzenin getirilerinden yararlanırlar; daha doğrusu onlardan yararlanma “hakkına” sahiptirler. Burada, bireyin haklarını kullanma olanağına sahip olup olmadığı önemsenmez. Tek başına hakkın varlığı yeterlidir.

İkinci görüşe göre ise, hakların yalnızca yazılı olması ya da kağıt üzerinde varolması yeterli değildir. Toplumun bireylerinin o hakları kullanmalarının ne kadar olanaklı olduğu da ayrıca dikkate alınmalıdır. Bir başka anlatımla, eğer birey hakkını, para, bilgi, beceri yetersizliği gibi nedenlerle kullanamıyorsa ya da o haktan yararlanamıyorsa, o birey için o hak anlamsızlaşır; varlığı, yokluğuna eşit duruma gelir.

Örneğin, konut dokunulmazlığının anlamlı olması için bireyin konutunun bulunması bir ön koşuldur.

Bu iki kesit, haklar dünyasını, özellikle özgürlükler, siyasal özgürlükler söz konusu olursa, açıklamaya yetmez. Çünkü, bunlarda yalnızca durağan durum saptanıyor; hakların nasıl genişletileceği açıklanmıyor. Bu durumda sorulması gereken, hak ve özgürlüklerin nasıl genişlediğidir.

Hak ve özgürlüklerin gelişme tarihini, kuramsal ve uygulamalı yönleriyle ele almadan belirtilmelidir ki, insanın bir toplumsal yapı içinde özgürleşmesiyle üretim biçimleri arasında bire bir ilişki vardır. İlkel toplumdan köleci topluma geçiş sürecinde “özgürlük kaybı” olup olmadığı biçimindeki soyut tartışmalar bir yana, tüm sonraki üretim evrelerinin bireyi özgürleştirdiği genellikle benimsenen bir görüştür. İlkel düzlemde, feodalizmdeki serf, köleci toplumdaki köleden; kapitalizmin işçisi de feodal serften daha özgürdür. Bir başka anlatımla, feodal toplum kölecilikten, kapitalizm de feodalizmden daha özgürleştiricidir. Ancak kapitalizmin özgürleştiriciliği siyasal, bilimsel, ekonomik, kültürel ve sanatsal boyutlarıyla çok yönlüdür ve bu alanlardaki özgürlükler arasında bir iç içelik, karşılıklı tamamlayıcılık ve etkileşim bulunduğu da bilinmektedir. Kapitalizmin yerini alacak olan geleceğin üretim biçimleri de ilke olarak, bireyin kapitalist toplumdan daha özgür olacağı bir toplumsal yapı oluşturacaktır.

Bu genel gidişin kapitalist üretim biçiminin toplumlara göre değişiminden ve esas olarak teknoloji kullanımındaki farklılaşmadan kaynaklanan sorunlar yaşandığı da göz ardı edilemez. Hızlı teknolojik gelişme, özellikle de bilişim ve genetik alanındaki ilerlemeler, varolan hukuk yapısının da bu duruma ayak uydurması zorunluluğunu gündeme getiriyor.

Bilişim teknolojisi alanındaki gelişmelerin, bilgi akışını ve bilgiye erişimi çok hızlandıracığı ve buradan bireyin özgürleşmesine katkıda bulunulacağı genellikle benimsenen bir görüştür. Bununla birlikte kimi ülkelerin, esas olarak siyasal nedenlerle yurttaşlarının internet erişimine sınırlama getirdikleri de görülmektedir. Genetik alanındaki gelişmeler ise, insanın oluşumu sürecinde önemli tartışmalara yol açıyor. Kök hücre yapımından çocuk aldirmaya uzanan bir dizi sorun bu noktada düğümleniyor.

Özgürlüklerin kapitalist üretim biçimi içindeki gelişmesinin vazgeçilmez bir boyutu da, eğitim, sanat, bilimsel araştırma ve örgütlenme alanlarında görülmektedir. Kişinin topraktan ve geleneksel bağlarından koparak, emeğini satacak kadar özgürleşmesi, kapitalizmin varlığını

sürdürmesi için gerekliydi. Ek olarak sistem, zaman içinde, verimi ve kâr oranını artırmak için, eğitime önem vermek, el emeğini beyin emeğiyle birleştirmek durumundaydı.

Bu noktada bir özgürleşme ikileminden söz edilebilir. Kimi ilkel toplumsal yapılarda, genel olarak bireyin, daha özelde de kadının, “özgürleşmeyi istemediği” görülebilmektedir. Eğer özgürlük, su ve ekmek gibi, nesnel ya da genetik olarak istenmesi gereken bir şeyse, bunun, kişinin iradesine bağlı olarak istenmemesi düşünülemez. Ancak, gerçek yaşam bunun hiç de böyle olmadığını kanıtıyor.

Örneğin, aşırı bireyci ve “hazcı” hukuk anlayışı, eğer kişi bulunduğu durumda “mutlu” ise, buna kimsenin karışmaya hakkı olmadığını savunuyor; bu durumdaki bireyin gerçekten özgür olduğunu öne sürüyor. Bu yaklaşım, tıpkı, işçi ve işvereni özgür birey sayarak çalışma ilişkilerini sınıfsal olmaktan çıkarıp tekil düzleme indirgediği gibi hak aramayı da bireyselleştiriyor. Benzer bir yaklaşım, kimi dinsel düşünceler için de geçerli oluyor. Özgürlüklerin genişlemesi, gerçekte, hızla değişen yaşam koşullarına uygun bir değişim gösteremeyen dinci görüşlere de ters düşüyor. Aslında, çağdaş anayasalar köle edinmeyi olduğu kadar köle olmayı da yasaklıyor. Ancak, bir kişinin bir başkasının kölesi gibi davranmasını engellemenin hiç de kolay olmayacağı da açıktır. Ayrıntıya gidilmeden vurgulanabilir ki, hazcı ve dinsel görüşler, bireyin oluşumunu göz önünde tutmuyor; onu, veri alıyor. Bireyin, dünyaya geldiği, doğal ve toplumsal çevre, beslenme ve barınma olanakları, aile yapısı, aldığı eğitim ve çalışma ortamından bağımsız düşünülməsi hazcı ve dinsel düşüncelerin esas yaklaşımıdır. Eğer birey, bu ve benzeri konularda, ilkel, tutucu, bağnaz ve tümüyle yetersiz bir “çevrenin” ürünü ise, özgürleşme özlemi de, kaçınılmaz olarak, bu sınırlar içinde kalıyor.

Ancak hak ve özgürlüklerin genişlemesi burada yazıldığı kadar “doğrusal” ya da tek yönlü değildir; çok daha karmaşıktır. Haklar düzlemi, esas olarak, üretim yapısı tarafından belirlenirse de, hukuk düzeninin üretim biçiminin gelişmesini etkilediği; olumlu ya da olumsuz katkı yaptığı da yadsınamaz. En azından, kapitalist üretim biçiminin tüm dünyadaki gelişmişlik dereceleri, birbirinden çok farklı olduğu gibi, bu üretim biçimi içinde de köleciler olmasa bile feodal öğeler taşıyan toplumsal ve giderek ekonomik yapılar, birlikte bulunabilmektedir.

Ekonomik yönden az gelişmiş ya da yarı gelişmiş toplumlarda, hukuk düzenlemeleri, özel mülkiyet; güvenli bir iş ve çalışma ortamının oluşturulması; girişim özgürlüğü gibi alanlarda yani ekonomik anlamda, çoğu kez yeterli olabilmekte buna karşılık, kamusal hak ve özgür-

lüklerinin genişlemesi, temel insan hakları, seçme ve seçilme başta olmak üzere siyasal haklar, yani siyasal özgürleşme süreci çok daha sınırlı kalmaktadır. Asıl sınırlı kalma, daha açığı gecikme bir sonraki aşamada görülüyor: Hak ve özgürlüklerin nesnel temelini oluşturan çalışma hakkı, işyerinde örgütlenme, toplu pazarlık; eğitim, sağlık barınma gibi ekonomik ve sosyal hakların kazanılması ise çok karmaşık ve güçlüklerle dolu bir gelişim süreci izlemektedir.

“İnsanın, özgür ve eşit doğduğu” bilincine ulaşılması; bunun bir evrensel doğru olarak algılanması ve yaşama geçirilmesi binlerce yıllık uğraşların ve birikimlerin sonucudur. Yine de özgürlük ve eşitlik anlayışının bir ülkeden diğerine çok büyük farklılıklar gösterdiği de biliniyor. Bu olgu, eğer “eksikliye” hak ve özgürlüklerin genişletilmesi çabalarını birlikte getiriyor; hak ve özgürlüklerin genişletilmesi için uğraş verme gücünü de içeriyor.

Günümüzde, hak ve özgürlüklerin genişletilmesi adına uğraş verilebilmesi için bireysel özgürlüklerin varlığı gereklidir, ancak yeterli değildir. Örneğin, bireylerin düşünce ve düşündüklerini görsel, yazılı araç ve gereçlerle aktarma özgürlüklerine sahip olması, hak ve özgürlük alanının genişletilmesi için bir ön gerekliliktir. Ancak bu yetmez, bununla birlikte, aynı düşünceyi paylaşanların bir araya gelmesinin olanaklı olması da zorunludur.

Düşünce özgürlüğüyle örgütlenme özgürlüğünün bu birlikteliğidir ki, özgürlüklerin genişletilmesinin ve hakların içinin doldurulmasının yollarını açabilir.

Çelenk Çevresi...

Çelenk'in hukuk anlayışı, Cumhuriyet'in Hukuk Devrimi'nin bir ürünüdür.

Burada özellikle vurgulanması gereken bir nokta var; Türk Hukuk Devrimi, tek başına değildir; bütüncül bir aydınlıkçı dönüşümün, çok önemli, ancak yalnızca bir ögesidir; bir bütünün parçasıdır. Hukuk Devrimi'ni, köktenci bir yenilenme süreci olan Cumhuriyet'in yasal temeli olarak algılamak gerekir. Bu yenileşmede, yalnız yasa yapma işlemi değil, bunun çok ötesinde tamamlayıcı girişimler bulunur. Özellikle “Eğitimin Birliği ve Yazı Devrimleri; Devletçilik yoluyla sanayileşme; Halk Evleri, Köy Enstitüleri ve çağdaş bir üniversite kurulması” ana boyutları oluşturur. O devrimlerin çekirdeğinde, ulusal bağımsızlık; yurt sevgisi; doğruluk, dürüstlük, erdem gibi ahlak değerleri vardır.

Cumhuriyet'in "yasa yapma süreci" de, sonradan yaşandığı gibi, sıradan, rastgele ve başıboş değildir. Teknik ve içerik olarak eksiksiz olmasına uğraşılan "yasa yapma", karşılaştırmalı çalışmaların, tartışma ve araştırmaların sonucu olarak ulaşılan ön hazırlıklara dayanır.

Cumhuriyet'in ilk on-on beş yılında gerçekleştirilen Hukuk Devrimi, esas olarak Kıta Avrupası'nda geçerli hukuk düzeninin, toplumsal özellikleri de göz önünde tutarak, Türkiye'de uygulanmak istenmesidir. Hukuksal dönüşümün temelinde, Cumhuriyet'in kuruluşuna esas oluşturan "egemenliğin kaynağının ulus" olduğu vurgusu yatar. Egemenliğin kaynağının Osmanlı padişahında somutlaşan, doğaüstü, tanrısal güç ya da dinsel öğeler yerine halka indirgenmesi, o günler için başlı başına çok köklü bir dönüşümdür. Böylelikle, hukukun kaynağı, halkın istencine ve giderek toplumsal yapının nesnel koşullarına dayanmak durumundaydı. Egemenliğin kaynağı ulus olunca, egemenlik gücünün ünlü üçlüsü, adıyla, yasama, yürütme ve yargı da, kaçınılmaz olarak, toplumsallaşacaktı. Bu temel üzerine, yalnız çağdaş hukukun ölçütleri ve çerçevesi değil, eşitlik ve özgürlük gibi, çağdaş siyasal demokrasinin iki dayanağı da yerleştirilebilirdi.

Benzer biçimde başta Medeni ve Borçlar Yasaları olmak üzere özel hukuk alanında yapılan yasal düzenlemelerle, varolan ekonomik yapı için, çağdaş bir kapitalist hukuk sisteminin oluşturulması amaçlanıyordu. Medeni Yasa'nın aile ve miras konusundaki düzenlemelerinin ne ölçüde uygulama alanı bulduğu bir yana, Şeriatın yerine çağdaş hukukun konulmasının, birey-toplum ilişkilerini olumlu yönde değiştirmesi, bireyin özgürleşmesine ve buradan ekonomik gelişmeye katkı yapması beklentisi, hiç de anlamsız değildi.

Kuşkusuz, özel hukukta ulaşılan yasa yapma ve uygulamadaki görece kolaylık, kamu hukuku ve siyasal hak ve özgürlükler alanında sağlanamadı. Ekonomideki serbestleşme, sermayenin gücüne bağlı olarak, daha hızlı oldu. Egemenliğin kaynağının "ilahi iradedden" halkın iradesine dönüştürülmesinin "içinin doldurulması" hiç de kolay değildi. Örneğin, "insan haklarından" söz edilebilmesinin ete kemiğe bürünmesi için, öncelikle toplumsal yapıda insana değer verilmesi gereklidir. İnsana değer verilmesi, kaçınılmaz olarak, onun düşüncesine ve her konuda kendisiyle ilgili kararları almasına saygı duyulmasını sağlar. Bunun için de kadın-erkek eşitliği bilincinin toplumsal yapının belli tepelerine yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Oysa, o günlerde toplumun yalnızca yüzde 10 dolayında bir bölümü okur-yazardı ve kişiye; aileye ya da kabileye bağlılık, insan ilişkilerinin esasını oluşturuyordu. Ekonomik anlamda bireyin gelenek ve görenek bağlarını kopa-

rıp emeğini serbestçe satmak üzere piyasaya çıkması; özgürleşmesi hiç de kolay değildi. Oysa, yalnız temel insan haklarının değil, genel anlamda siyasal hak ve özgürlüklerin de Doğusu, “feodal” yapıdan henüz kurtulamamış, Batısı ise “yarı kapitalistleşmiş” bir ülkede, çoğulcu değerler sistemine yerleştirilmesi gerekiyordu.

İlginçtir, 1945 sonrasında çok partili yaşama toprak mülkiyeti tartışmalarıyla geçildi. O noktada mülkiyet ilişkisi siyaset ile iç içeydi. Çünkü, Mustafa Kemal’in onca önerisine karşın meclis bir Toprak Reformu Yasası çıkarıp tarımda kapitalistleşme sürecinin önünü açamadığı gibi, olumsuz sonuçları daha sonra çok daha açık bir biçimde ortaya çıkacak olan siyasetin, büyük toprak çıkarları tarafından kuşatılmışlığı konusunda somut adımlar atılmamıştı. Sanayileşmesi ve bu alanda işçileşmesi sınırlı, tarımda pazara açılmanın yetersiz kaldığı bir ortamda ve de İkinci Dünya Savaşı koşullarında yaşanan ağır baskıcı ortamdan hızlı çıkışta, siyasal hak ve özgürlüklerin kurumsallaşarak yaşama geçirilmesini sağlamak hiç de kolay olmadı.

Aslında bu olumsuz nesnel koşullara, o yıllarda bir de dış etken eklendi. Uluslararası alanda girilen Soğuk Savaş yıllarında Türkiye adım adım, Cumhuriyet ile başlayan tarafsızlık ve barış politikasını bir yana bıraktı. ABD ile girilen yakın ilişkiler ortamı, hem ABD’nin yayılcı politikası nedeniyle barışçı bir sürecin izlenmesini güçleştiriyor hem de toplumsal korkuya dönüştürülen komünizm düşmanlığı, düşünce özgürlüğünün sol kanadının iyice dar tutulmasına yol açıyordu.

Özetle, Çelenk hukukçuluğu başladığında, düşünce özgürlüğü bu ikili cendere altındaydı.

Savaş sonrasında, özellikle de 1950’den sonra hızlanan kırsal kesimin çözülmesi yani kentleşme süreci, geleneksel olarak bireyselleşmenin çok sınırlı kaldığı bir yapının yerini, yeni kişiye bağımlılıklara bırakması sonucunu veriyordu. Kadını ikincil tutan, ataerkil bir aile yapısının gelenek ve görenek girdabında oluşan anlayışların, köyden kasabaya, oradan da kente göç ile tümüyle değişmesi beklenemezdi. Kentleşmenin özgürleşmeye katkısı, iş olanaklarının çok sınırlı oluşu nedeniyle de yetersiz kalıyordu. Köylerden kasabalara ve büyük kentlerin çevresine göç, kimi kez, özgürleşme yerine bağımlılaştırma sürecini güçlendiren bir süreç oluşturunuyordu. Buna karşılık, kentlere akın, yasadışılığı; zorla hak alma uygulamalarını; 6-7 Eylül 1955’te olduğu gibi kimi kez kitlesel yağmacılığı; kentsel rantçılığı ve tüm bunların yarattığı siyasal kirlenmeyi de birlikte getiriyordu. Üstelik, örgütlenme, kurumlaşma gelenek ve birikimi çok yetersizdi ve sürekli olarak kesintilere uğramış, daha doğrusu inişli çıkışlı bir yol izlemişti.

Siyasetle hukukun bu ölçüde iç içe geçtiği bir ortamda, 1940'ların ikinci yarısında, Hukukçu Çelenk, siyasal özgürleşmenin doğum heyecanlarını yaşadı; örgütlenme yetersizliğini gördü. Dönemin gündemi, daha sonraki yıllarda da sürekli olarak varolacağı gibi, başta düşünce ve örgütlenme özgürlükleri olmak üzere, hak ve özgürlüklerin genişlemesi için uğraş verilmesiydi. O, izleyen 1950'li yıllarda, önce özgürlükçü açılımların yüzeysel coşkusu, sonra da siyasal baskıların alacakaranlığını yaşadı. Bu siyasal gelgitler, 1960 sonrasında da, hem hukuk alanında hem de eşi Şekibe ile birlikte girdiği siyaset dünyasında hep onunla oldu.

Hiç kuşkusuz hak ve özgürlükler açısından en köklü ve içerikli kazanımlara ulaşıldığı 1960'lı yıllar, Çelenk için hukuk ve siyasetin mutlu evliliği; düşünce ve örgütlenme özgürlüklerinin genişlemesinin ilk ışıklarının bu topraklara düştüğü ve emekten yana siyasetin filizlenmeye başladığı bir "olağanüstü" dönemdir. Siyasetle ekonominin kesişme noktası olan "sosyal adalet"in gizemli bir deyim olarak toplumu sardığı bir döneme giriliyordu. Çelenkler'de somut savaşıma dönüşen hukuk ve siyasetin bütünleşmesi, kaçınılmaz olarak, onların siyasette, demokratik sosyalist bir çizgide yer almalarına yol açtı. Emegin gerçek değerini temel alan ve eşitlik, özgürlük ve dayanışmayı yurttan ve dünyada barışçı bir çerçevede egemen kılmayı amaçlayan dünya görüşünü özümsemek, bu uğurda uğraş vermek Çelenkler'in yaşam felsefesidir.

Düş ve gerçeğin birbirine karıştığı; hak ve özgürlüklere olan açlığın heyecanlara karışarak karşılandığı; düşünce özgürlüğünün her gün yeni bir ivme kazandığı, sosyal adaletin, toplu iş sözleşmesinin, grevin bilincine varıldığı, yeniden ulusal bağımsızlığın vurgulandığı o güzellikler çok uzun sürmedi; 1968'den sonra adım adım yok edildi. Ülkeyi yönetenler başta olmak üzere, kamuoyu oluşturan çevrelerin genişleyen hak ve özgürlükleri özümsemedeki yetersizliği; anayasal haklar çerçevesinin varolan toplumsal yapıya "geniş geldiği" yönündeki tutucu görüşler; hak ve hukuk savaşımını yeniden güncelleştirdi. Dış güçlerin yerli tutucu özgürlük düşmanlarıyla işbirliği, bilinç düzeyinin ve örgütlenme deneyimlerinin yetersizliği, ülkeyi yönetenlerin "özgürlük özürsü" tutumu, temel insan haklarının gerilemesine yol açtı. Devlet, yasal hakların korunması görevini yürütmek yerine, çoğu kez bu hakların açıkça çiğnenmesine göz yumdu ya da açık-kapalı bir biçimde katkı yaptı; böylelikle toplum bir çatışma ortamına sürüklendi. Özgürlüğün kazanımları ve savunucuları olan genç fidanlar, emperyalizmin kurşunlarına hedef olurken Çelenk, düşünce ve örgütlenme hak ve öz-

gürlüklerinin savunmanı olarak yılmadan, en önde o karanlık gidişe karşı duruyordu.

Bu tutum, yani hak için, hukuk için, insan ve özgürlüğü için, bas-kiya karşı duruş, bir yönüyle bu topraklarda insan onurunun daha fazla çiğnenmesini engelleyen işlev görmüş, bir yönüyle de hak ve özgürlüklerin yeniden güçlenmesine önemli katkılar yapmıştır. Bu nokta doğru olmakla birlikte, bu ülkede hak ve hukukun egemen olmasını, ulusal bağımsızlıkçı, barışçı, emekten yana bir açılımı isteyen onca insanının kaybı da, 1970'lerin, 12 Eylül 1980 ile en koyusuna ulaşan faşizan gidişinin yıkıcı sonucuydu.

Hukuk Savaşçısı Çelenk, yalnız adliyelerdeki savunmanlığıyla değil, Aydınlar Dilekçesi yazmanı örneğinde olduğu gibi, örgütlü girişimleriyle ve yazdığı yazılarla da özgürlükçü, ulusal bağımsızlıkçı çizgisini en üst düzeylere çıkarmasını bildi.

Sonuç

Toplumların özgürleşmesinde, Spartaküs'ten günümüze binlerce insanın yaşamı pahasına savaşımının büyük katkısı vardır. Özgürlüğün öncüleri, kendi dönemlerinin, olağandışı kişilikleridir. Öncülük etme yürekliliğini gösteremeyen sıradan kişiler için, bunların yaptıkları bir bakıma "deliliktir".

Gerçekten de, Batıda, Aydınlanma ile Akılcılık, deyim yerindeyse birlikte doğup büyümüşlerdi. Öncelikle, geleneksel, töresel, dinsel ezberlerin yerini araştırmacı ve sorgulayıcı "akıl" almıştı. Ekonomi alanında "hesaplama" yeteneğinin gelişmesi ile monarşik/tekçi yönetim yapılarının yerini çoğulcu yöntemlerle oluşan siyasal gücün alması birbirine bağlı ve koşut gitmişti. Bunu, halkın seçtiklerinin iradesiyle oluşan yasaların, gücü elinde tutanların davranışlarını "bağlayıcılığının" alması aşaması izlemişti.

Akılcılık olmadan, yani "her şeyin akılla kavranabileceği" anlayışı egemen kılınmadan, düşünce özgürlüğüne hoşgörü ile bakılması ve buradan düşünce özgürlüğü üzerindeki sınırların azaltılması, giderek tümüyle kaldırılması olanaklı mıydı?

Bir başka anlatımla, hukukun "evrensel ilkelerinin" geliştiği nesnel ortamdan oldukça uzak bir noktada, düşünce ve örgütlenme özgürlüklerinin neredeyse yoktan varolması için uğraş vermek ve aynı zamanda varolan yasaların "keyfi" uygulamasını engellemeye çalışmak kolay mıydı?

Bu soruların yanıtı açıktır.

Halit Çelenk, mitolojide, *Sisyphos* gibidir. *Sisyphos*, “kocaman bir kayayı bir tepeye doğru sürekli iter ve kaya aşağı yuvarlandığında hiç yüksünmeden, kan ter içinde yeniden yukarı iter; akli ile tanrılara karşı durur; tanrılara karşı insanları savunur.”

Çelenk hukukçuluğunun en önemli özelliği, kendisi bir özgürlük savaşçısı olduğu için bu ülkenin özgürlük savaşçılarına, kişileri ve kurumlarıyla, sahip çıkması; sahip çıkmanın da ötesinde kendisini o savaşıma adanmış olmasıdır.

Bu savaşımın, yalnız hukukçular tarafından değil, özgürlük isteyen tüm toplum kesimlerince de örnek alınması ve özümsemesi, toplumsal geleceğimiz açısından önemli ve olumlu sonuçlar doğuracaktır...

Basından

Bir Hukuk Meşalesi*

Can Dündar

83 yıllık bir adalet kavgası... Darbe mahkemelerinde, infaz törenlerinde, işkence hücrelerinde ağarmış saçlar... Anayasasını her daim ilkyardım çantasında, haklının kazanacağına dair inancını yüreğinde taşıyan bir hukuk adamının yüz ağartan yaşamı...

Bir kitap var masamda... Adı: *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk*. Rona Aybay ve Ümit Altaş hazırlamış.

Çınar Yayınları'nın, TÜYAP'ın desteğiyle hazırladığı bir saygı kitabı bu... İbretlik bir vefa örneği...

70'e yakın yazar 83 yaşına basan Halit Çelenk'i yazmış; onun devrimci mücadelesinin tahtına güzelim çelenkler bırakmış.

Kitapta bir fotoğraf var: Ören'de çekilmiş; 1990'ların ortaları olmuş...^{**}

Sunar Sitesi'nde öğle yemeği... En başta Halit Çelenk...

Karşısında eşi Şekibe Çelenk...

Talip-Halise Apaydın... Sıdika Su... Aytan Baştürk...

Fakir Baykurt... Ufuk Uras... Ben...

Edebiyatın siyasete sarmalandığı sıcacık bir dostlar sofrası...

* *Milliyet Pazar*, 25 Şubat 2007.

** bkz. s. 357.

Bu sofralarda ve hele “Halit Abi” ile “Şekibe Abla”nın Beşevler’deki evinde demlenenler, kitabın başlığına yerleşen o “duruş”un ne mene bir şey olduğunu bilirler.

Her askeri darbenin mağdurlarına, haksızlığa uğramışlara, zulüm karşısında adalet arayanlara sığınak olmuştur o mütevazı ev; gün gelmiş suçsuz yere aranan üniversiteli gençleri saklamış, gün gelmiş iş-kence görenlerin yarasını sarmış, savunmalarını yazmış, sohbetlerde ufkunu açmıştır.

Halit Çelenk “Haksızlığa uğrayanların, hak bekleyenlerin, duruma ve yerine göre arkadaşı, kardeşi, ağabeyi, babası” olmuştur. Bu tanımı yapan Mümtaz Soysal şöyle devam ediyor:

“12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde olanları yaşamamış olanlar, avukat ‘görüş’lerinde hücre penceresinin gerisinden yalnız diliyle değil, bakışlarıyla, gözlerinden eksilmeyen iyimser ifadesiyle konuşan o yüzün, içeridekiler için ne anlama geldiğini asla bilemezler. Sayın Çelenk, o karanlık günlerde, hep dıştan içeriye vuran aydınlık olmuştur.”

Bir meşale

Kitap, sadece adalete ömrünü vermiş bir avukatın hukuksuzluğa karşı yılmaz mücadelesini değil, Türkiye’nin zulüm tarihini de anlatıyor.

O karanlık tarihin son 60 yılının hemen her sayfasına, bir meşale gibi ışığı vurmuş Çelenk’in...

Daha üniversite yıllarında *Tan* gazetesinde Serteller’le tanışmış, çalışmış. Çok partili demokrasinin 40’lardaki açılış sayfalarında, *Tan* matbaası baskınına tanıklık etmiş.

Antikomünist cadı avının yaygınlaştığı 1950’lerde Samsun’da hukuk mücadelesi vermiş.

60’larda Türkiye İşçi Partisi saflarına girmiş.

15-16 Haziran olaylarında DİSK’in ve Kemal Türkler’in avukatı...

ODTÜ’de Amerikan Büyükelçisi Commer’in arabasının yakılma eyleminde eylemci gençlerin savunmanı...

Çelenk’in evini bilenler bilir; salonun başköşesinde siyah-beyaz bir fotoğraf çerçevelidir.

Bir mahkeme salonunda sol yumrukları havada, siyah takım elbisesi, güleryüzlü genç adamlar... Yusuf Aslan, Taylan Özgür, İrfan Uçar gibi dönemin gençlik liderlerinin imzalayıp Çelenk’e armağan ettiği fotoğrafın altında şu not var:

“Alnımız açık, inancımız tamdır. Uğraşımız her gün daha da güçlenecektir. Bundan böyle tüm zaferler bağımsızlıktan yana olanlarındır”.

KIZINA MEKTUP

"Dostluğumuz sürecek"

"Kızım Serpil,

Seni son gördüğümde demir parmaklıklar arkasında dalında bir zerdali gibiydin. Bir zerdali gibi tabiatın bir parça. Günahsız, yurdunu ve insanları karşılıksız sevdiği için suçlu, ama suçsuzluğuna inandığı için kuşkusuz ve rahat. (...)

Sana bu satırları bir Karadeniz kıyı kasabasından yazıyorum. Mesafelerin duyguları etkilemekte ne kadar aciz kaldığını bir kez daha görüyorum. Bunları okuyanlar, bir aşk mektubu okuduklarını sanacaklar ve belki de hayret edecekler. Hayret, karanlıktan gelir. Baba ile evladın dost olması, kan ilişkisine bir başka 'insanlık' katar. Sadece kan ilişkisinin gerçek bir değeri olmadığını padişahlar, imparatorlar ve genellikle politikacılar, evlatlarını, kardeşlerini öldürerek ispatladılar. Ama gerçek dostların birbirine ihanet ettiklerini tarih yazmadı. Sen Serpil oldukça, kan ilişkisinin ötesinde arkadaşlığımız, dostluğumuz kesintisiz sürecek. Buna engel olabilecek bir güç düşünemiyorum."

(Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu, 27.8.1972)

Demokrasinin ilkyardım çantası

Ofiste bir çantası her an hazır bekliyor Halit Çelenk'in...

Türkiye demokrasisinin "ilkyardım çantası"...

İçinde bir anayasa var; bir usul, bir de ceza yasası...

Başı derde giren, hemen ona haber uçuruyor; o da çantayı kapıldığı gibi yardıma koşuyor.

Kartal Cezaevi'nde Mahir Çayan'ın, Cihan Alptekin'in; Malatya Cezaevi'nde Teslim Töre'nin; Kayseri'de Deniz Gezmişler'in imdadına yetişmiş o çanta...

Gün gelmiş, izini sürdüğü müvekkilleri listesine kızı Serpil, damadı Kaya da dahil olmuş.

Gün gelmiş, Barış Derneği davasında olduğu gibi, avukat olarak girdiği duruşmada sanık koltuğuna oturmuş.

Mamak'ta dövülerek katledilen İlhan Erdost'un kanlı paltosunu teslim almak, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarına tanık olmak zorunda kalmış.

Deniz'e darağacında işkence

"Deniz, Hüseyin ve Yusuf, kişilik sahibi, inançlı, yürekli insanlardı. İçerde, infaz esnasında yapacakları konuşmayı hazırlamışlar ve infazı kendileri yapma kararı almışlardı.

Deniz sehpa altındaki masanın üzerine çıktı. Boynuna ipi taktılar. Elleri arkadan bağlıydı. Infazı kendisi yapmak için ayacağının altındaki tabureyi tekmeledi. Tabure düştü. Düştü ama Deniz'in boyu uzun olduğu için ayakları masaya dayandı. Bu durumda

infaz yapılamıyordu. Savcı yardımcısı cellada 'Masayı da çek' diye bağırdı. Cellat masayı da çekti. O zaman Deniz boşluğa düştü. (...)

Deniz asılmıştı ve aradan 25 dakika geçmesine rağmen hâlâ nabızı atıyordu. Cellat geldi:

-Efendim, Deniz iri ve ağır. Biz ip kırılır diye çift ilmik yaptık. Çift ilmik yapınca sıkıyor. Tek ip sıkıyor, dedi.

Bu bir işkence idi. Tabii celladın bir kası yok belki. O kendi kendine iyi niyetle öyle düşünmüş olabilir. Fakat ortada bir vaka var, bir işkence var. İşte bunun üzerine biz müdahale ettik."

EŞİ ŞEKİBE ÇELENK

"Yarın yanağından gayrı..."

"Halit ile neredeyse yarım yüzyıla varan bir yaşamı ve bir inancın kavgasını paylaşık ve paylaşmaya devam ediyoruz. Bu uzun öyküyü birkaç sayfaya sığdırmak oldukça zor. Bu nedenle bazı satırbaşlarıyla özetlemeye çalışacağım.

Öğrencilik günlerimizde sevgimizi, ders notlarımızı, maddi sıkıntılarımızı paylaştık. Evlilik yıllarıyla birlikte evlat ve torun sevgisini ve kavgayla inancı paylaştık. O günlerden bugüne dek sürdürmeye çalıştığımız sosyalizm mücadelesinde Türkiye İşçi Partisi'nde ve sendikalarda birlikte çalıştık. 12 Mart ve 12 Eylül askeri cunta dönemlerinde, hem Türkiye'nin hem ailemizin üzerine çöken o karanlık yıllarda birbirimize omuz verdik. En az kendi çocuklarımız kadar sevdiğimiz gençleri birer birer kaybetmenin acısına dayanmak, buna rağmen ayakta kalarak kavgayı sürdürmeye çabalamak, hapisanelere avukatlığın yanı sıra yüreğimizi de taşımaya çalışmak... Ancak fikir ve inanç birlikteliğiyle başarılılabildi bunlar.

Evlilikte sevgiyi ve inancı beraber yaşamak gibi çoğu kişinin tatmadığı bir ayrıcalığımız oldu. Bedenlerimiz yaşlandı ama 'yarın yanağından gayrı' her şeyin ortak olacağı günlere dair inancımız, gençlik günlerimizdeki kadar taze ve sağlam.

Zor ama dolu dolu yaşadık bunca yılı.

Darısı genç kuşakların başına..."

83'lük delikanlı

Bunca yıldan, onca yoldan sonra şimdi 83 yaşında hâlâ dipdiri bir binçle, bastonuna dayanarak gidiyor 1 Mayıs meydanlarına...

Kıvançla dinliyor yapılan konuşmaları...

Solun birlik içinde olamamasının, bu dağınıklığın adaletsiz düzene süreklilik kazandırmasının acısını hissediyor.

Ama şair Fikret'e katılıyor:

"Her gecenin bir gündüzü vardır. Er geç karanlıklar aydınlanacaktır."

Bugünlerde mahkeme önlerinde linç provokatörlüğü yapan avukatları görenler, ibretle okumalı Çelenk'in mücadelesini...

Bunca hukuksuzluk karşısında yine de azimle hukukun ipine asılıyorsak, Çelenk gibilerin saçtığı adalet ışığı sayesinde.

Che'nin Yolu...*

Hasan Cemal

Herkes büyük umutlar besliyordu devrim konusunda. Hayatın yollarında, meydanlarda doludizgin bir koşu yaşanılıyordu Paul Eluard'ın o dizeleriyle:

Günleri ve mevsimleri
hayallerimize göre
yeniden yaratacağız.

Düzene karşı isyan bayrağı çekilmişti. Eşitlik için, özgürlük için, adalet için, dayanışma için, son tahlilde sosyalizm için ayağa kalkılmıştı.

Haklıydık.
En ufak bir kuşku yoktu:
Gerçek tekelimizdeydi.

Hayallerin sona erebileceği bir noktanın varlığı kimsenin aklının ucundan bile geçmiyordu.

"1970'in sonları.

Deniz Gezmiş hapishaneden çıktı, İstanbul'a geldi. 'Seninle konuşmam lazım' dedi. Bomonti Bira Fabrikası'na kadar yürüdük. 'Ben, Che Guevara'nın yoluna inanıyorum' dedi Deniz..."**

* *Milliyet*, 25 Şubat 2007.

** Cemal, Hasan (1999), *Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım*, Doğan Kitap, s. 75.

Kimi, Che'nin yolunda yürüdü.

Kimi, şehir gerillası oldu.

Kimi de kır gerillası...

Kimi, 'milli demokratik devrim' diye, kimi Mao'nun izinde halk savaşı diye, kimi sadece sosyalizm diye yola çıktı. Kimileri, ordu-
gençlik el ele milli cephe de sloganlarıyla Ankara caddelerini birbirine
kattı.

Sonra hiç beklenmeyen oldu:

12 Mart'ın balyozu!

Askeri yönetim olanca acımasızlığıyla devrimci gençliğin üzerine
yürümeye başladı 1971 yılı baharında.

Darağaçları...

Cezaevleri...

İşkenceler...

Faili meçhuller...

Ve Deniz Gezmişler'in idamı...

Düşlerin üstüne karanlık bir perdenin indiği o acılı günlerde tanı-
dım, adı Halit Çelenk olan avukatı, hukuk adamını, bir güzel insanı.
Hapse düşen, askeri yönetimin darbesini yiyen gençleri hiç yalnız bı-
rakmadı. Hukuku, insan haklarını savundu.

Başını hiç eğmedi.

Hep hukukun, insan haklarının yanında dimdik durmasını bildi.
Halit Çelenk, bir efsaneydi devrimci gençlerin arasında. Çok sevilirdi.
Çok saygı duyulurdu kendisine. Gençlerin Halit Ağabeyi idi o...

Yeni çıkan *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk* isimli
bir kitabın (Çınar Yayınları) sayfaları arasında dolaşırken o yılları dü-
şündüm.

Halit Bey şöyle demiş:

"Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven,
onların 'Bir orman gibi kardeşçesine' yaşaması için gencecik yaşamları-
nı veren insanları... Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber,
insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu dünyayı savundum. Bu gü-
zel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm
insanlığa adayana bir yaşam vermek çok mu?"

Elbette değil.

Insan sevgisini savunmaktan, özgür ve mutlu bir dünyayı ve barışı
savunmaktan daha insanca, daha soylu ne olabilir ki...

Tabii bir nokta var:

Böyle bir hakça düzene, barış ve mutluluğa açılan yolların neler
olduğunu da düşünmek lazım, aradan geçen uzun yıllardan sonra...

Yani “Che’nin yolu”nu sorgulamak, geçmişle yüzleşmek belki de...

Halit Çelenk kitabının sayfaları arasında dolaşırken o gencecik, fi-dan gibi güzel insanların fotoğraflarına bakıyorum. 12 Mart askeri yö-netiminin acımasızlığını bir kez daha lanetliyor, devletin bu ülkedeki hoyratlığını bir kez daha kınıyorum.

Ne yazık ki acı günler henüz sona ermiş değil. Güzel insan Halit Çelenk’in tüm ömrünü adadığı hukuk devleti bir türlü tam kurulamadı bu topraklarda...

İyi pazarlar Halit Ağabey!

Hukukun ve Sosyalizmin Savaşçısı*

*Hüseyin Aygün***

Halit Çelenk, 1921 yılında Fransız işgali altındaki Antakya'da doğar. İşgali sona erdirmek için mücadele veren ve yolu baskı ve işkencelerden geçen direnişçi bir ailenin oğludur. Ağabeyi Selim Çelenk işgale karşı direnişin önde gelen militanlarından. Gazete çıkarır, yazılar yazar, toplumu aydınlatır. İşgal sona erer ve halk, genç Cumhuriyet'e katılma kararı verir.

İşgal süreci Halit Çelenk için Fransızca eğitim aldığı, kitaplar okuduğu ve özellikle sosyal sorunlara duyarlı olduğu bir dönemi ifade eder. Sol ve sosyalist düşüncelere lise yıllarında meyler.

Üniversite eğitimi için İstanbul'a gider. Özellikle kütüphanelerden bolca yararlanır; Fransa'dan gelenlerden aldığı sol eserleri okur. Hukuk fakültesinden 1945'te mezun olduğunda artık sosyalisttir. Sosyalistler Türkiye'de "parmakla" sayılmaktadır.

Geçim sıkıntısından ötürü aynı okuldan mezun olduğu eşi Şekibe ile birlikte Samsun'a yerleşir. Orada avukatlığa başlar. İlk siyasi davasını komünizmi yasaklayan ünlü 142. maddeyi ihlal etmekten yargılanan iki göçmeni savunarak alır. Bu dönemi sisli anılarla hatırlamaktadır. Komünizmin bilinmediğini; iki göçmeni suçlayan müştekilerin mahkemede "bunlar anarşiktir" dediklerini ve komünizmi aslında sanıkla-

* *Birgün*, 14 Şubat 2007.

** Avukat, Tunceli Barosu.

rın da bilmediğini ve sonuçta beraat ettiklerini anlatır. Devir karanlık ve baskıcıdır; Türkiye’de komünizm doğru dürüst bilinmemektedir ama insanlar “komünist propagandadan” yargılanmaktadır!

15-16 Haziran

Samsun’daki avukatlık yılları başarı ve gurur doludur. DP de CHP de karı koca Çelenkler’in peşine düşer, milletvekili adaylığı teklif eder; ama onlar “memlekete yararları yoktu” dedikleri bu partilere yüz vermez; Türkiye İşçi Partisi’ne (TİP) katılırlar. 1963 seçimlerinde eşi Şekibe Çelenk TİP adına bir radyo konuşması yapar. Türkiye halkları, sorunlarını cesurca anlatan bu kadının kararlı sesinde eşitlik, özgürlük ve demokrasinin yanı sıra sosyalizmi de duyar.

Türkiye’de işçi sınıfı hareketi gelişir. Binlerce işçi Amerikancı sarı Türk-İş Sendikası yerine DİSK’e yönelir. Sermaye iktidarı, Sendikalar Yasası’nı değiştirerek DİSK’e ölümcül bir darbe indirmeye çalışır. 15-16 Haziran’da sokakları dolduran işçiler emeğin düşmanlarına geri adım attırır. 15-16 Haziran’ın intikamını almak isteyen sermaye, sıkıyönetim mahkemelerinin sanık sandalyesine DİSK’li sendikacıları oturtur. Halit Çelenk, DİSK Davası’nın avukatı olur; işçileri ve sendikal hakları savunur.

“Vietnam Kasabı” Commer ODTÜ’ye gelir ve elbette büyük protestolar olur. Eylemci öğrencilere karşı açılan davanın avukatlarından biri de Halit Çelenk’tir. Etkili bir savunmanın da yardımıyla gençler ilk duruşmada tahliye edilir. Anti-emperyalizmin revaçta olduğu yıllardır. Çelenk 1971 “Balyoz Harekâtı”nda Sıkıyönetimce gözaltına alınır, Yıldırım Bölge’ye kapatılır. Türkiye’nin tanınmış aydınlarıyla birlikte gerekçesiz şekilde bir ay hapiste tutulur. Bu dönemde Türkiye aydınlarnın başına bela olan “141-142. madde” ile ilgili bir kitap yayınlar.

12 Mart’tan sonra “THKO Davası”nda görev alır; bu dava sonrasında artık “Denizler’in avukatı” olarak anılacaktır. Bu davada bütün çabası ve hukuk bilgisiyle askeri mahkemeyi, uygulamalarını eleştirir ve gençlerin suçsuzluğunu savunur. Dava nedeniyle “sanık” olur; yargılanır. Tüm savunmalara ve toplumsal desteğe rağmen darbeci generaller kapalı kapılar ardında kararı vermiş, Meclis ise infaz için ellerini ovuşturmaktadır. Meclis’te AP Milletvekilleri “üç, üç, üç!” diye bağır-maktadır. “Emirle gelen idam kararı” infaz edildiği gece “o an” yaşananlara Halit Çelenk tanık olur. Deniz ve arkadaşlarının “Yaşasın Marksizm-Leninizm” şeklindeki “son sözleri”ni bugün onun tanıklığı sayesinde biliyoruz.

Acı Tanıklıklar

12 Eylül'de DİSK Davası'na girer; avukatı olduğu bu davada da "sanık" olur. Barış Derneği Davası'nda da avukatlık yapar. "Aydınlar Dilekçesi"nin hazırlanmasında görev alır. "Kenan Evren'e hakaret" iddiasıyla yargılanır ve beraat eder. "MHP Davası"nda müdahil avukat olarak görev yapar ve faşistlerin linç girişimine uğrar. O dönemde "örgüt yöneticisi olarak yargıç ve savcıların ölüm emrini vermek" iddiasıyla hakkında bir soruşturma daha açılır, ondan da beraat eder.

Yaşamı acı olayların tanıklığıyla doludur. Denizler'in ipte sallanan gencecik bedenlerini yaşlı gözleriyle seyreder; 12 Eylül'ün karanlığında askerler tarafından dövülerek öldürülen İlhan Erdost'un "kanlı palto-su"nu ellerine alır. Sevinçler, başarılar, ödüller, plaketler ve daha pek çok güzel şeyler de görür 86 yıllık "genç ömrü"nde.

Halit Çelenk'in yaşamı sadece bir avukatın mücadeleciliğini ortaya koymakla kalmaz, toplumun sorunlarına duyarlılığın ve "yeni bir âlem için" kavgaya bağlılığın da bir göstergesidir. Hukuku sınıflarüstü görmeyen; onun bir üstyapı kurumu olduğunu unutmayan; toplumun özgürleşmesi ile adaletin demokratikleşeceğini bilen bir sosyalistin gözüyle bakar dünyaya. Ama mevcut hukuk düzeninin sınırlarını da zorlamaya ve haklar alanını genişletmeye çalışır. Küçük kazanımlar olmadan büyük değişimlerin olamayacağını bilen biridir. Bugüne kadar yayınladığı 11 kitap, 5 broşür ve yüzlerce makale bunun kanıtıdır.

İşte böyle bir hukukçunun çok da yetişmediği topraklarda 70 aydın bir araya gelerek ona saygının gereği olarak bir kitap hazırladı. Kimi hapishanede, kimi mahkemede, kimi gazetede, kimi sorguda, kimi işkencede onu tanıyan ve hepsi Türkiye'nin saygın aydınları olan 70 kalem ona dair yazdı. *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş Halit Çelenk* Rona Aybay ve Ümit Altaş tarafından hazırlandı ve TÜYAP'ın katkılarıyla Çınar Yayınları tarafından basıldı. Kitabın ekinde Ender Yeşildağ yönetmenliğinde hazırlanan "Halit Çelenk ile bir gün" isimli DVD de okura sunuluyor.

Halit Çelenk'in yaşamı sadece bir avukatın kararlı duruşunu değil, Türkiye'nin baskı ve mücadele tarihini, zulme karşı ezilenlerden yana olma tavrını, zorlu dönemeçlerde şaşmayan bir aydın tutumunu öğretir bize. Okuyun, göreceksiniz!

Bir Devrimci Duruşa Saygı...*

Server Tanilli

Kısa bir süre önce bana ulaştırılan bir kitabı okuyorum. Bitmesin diye, ağır ağır okuyorum; sık sık duraklıyorum, bir olay, bir fotoğraf, bir yazı; sonra, yeniden yola koyuluyorum.

Önce, kitabın adı beni heyecanlandırıyor sonra düşüncelere daldırıyor: *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş*.

Son yıllarda unuttuğumuz bir yaklaşım.

Bu kelimelerin gelip durduğu bir isim beni konuya getiriyor:

Halit Çelenk!

Yıllar öncesinden bir rüzgârın alıp getirdiği fikirler ve anılar: Halit Çelenk, artık bütün bunların genel adı...

Kapanmış bir dünya mı önümüzdeki şu birikim?

Hayır! Yeni bir yürüyüşün enerjisi ve işareti.

“Devrimci duruş”, yaşamdan bir parçadır.

80 yaşlarını sürdüren Halit Çelenk, dimdik ayakta, yürüyüşü bekliyor...

Çınar Yayınları’nın, TÜYAP’ın katkıları ile yayımlanmış olduğu bu önemli eser, gelip durduğumuz yıllar için anlamlıdır: Prof. Rona Aybay ile Ümit Altaş, bütün bir *Intelligentzia*’yı, Halit Çelenk için, geçmiş yıllar ve gelecek Türkiye için tanıklığa çağırmışlar...

* *Cumhuriyet*, 6 Nisan 2007.

Halit Çelenk, 1921 yılında Antakya'da doğdu.

Onun çocukluğu ve gençliğe ilk adımları işgal altında geçti; Çelenk'in emperyalizme karşıtlığı ile Devrimci Cumhuriyet Türkiye'sine bağlılığının temelinde bunlar var.

Halit Çelenk, bir avukat olarak hayata atıldı.

1950 iktidarı değişikliğini o da umutla karşıladı. Ama çok geçmeden anladı ki, "biçimsel demokrasi" idi bu. Çoğu aydın gibi, Çelenk de 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni ve 1961 Anayasası'nı sevinçle karşıladı.

Bir ışık da görüldü o sıralarda: Türkiye İşçi Partisi kurulmuştu. Halit Çelenk de -eşi Şekibe ile- partiye katıldı; ve yaşamının "uzun yürüyüş"ünün ilk adımlarını attı: Demokratik bir Türkiye'de hukuk devletinin kurulması! Bu dava uğrunda, yazar ve avukat olarak çalıştı.

1960'ların aydınlanmasına karşın, 1970'ler, özellikle 1980'ler, "demokratikleşme" sürecine indirilmiş korkunç darbe yılları oldu. Çiğnenen haklara karşı, en önde koşanlar arasında Halit Çelenk vardı. Öte yandan, "Hukuksuz demokrasi olmaz, demokrasiz de hukuk" deyip geleceğe ışık tuttu.

Halit Çelenk'in savunma anlayışı da hûmanizmasının eseri. Şöyle diyor: "Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?"

Halit Çelenk'in onurlu yaşamının bir yanı da bu...

Halit Çelenk'in, Türkiye'de demokrasi için mücadele vermiş bir insan olarak ve günümüze bakarak söyledikleri de önemli (ss. 91-93).

Demokrasi mücadelesi çok uzun bir yol. Mücadelenin sonuç vermemesinin nedenleri, Türkiye insanının yeterince eğitilmiş ve bilinçli olmamasındandır. Ancak, halkın da bir ölçüde kusurlu olduğunu söylemeli.

Bir de, kısa dönemli çıkar kaygısı bu insanları çok etkiliyor. Seçimlerde, bir iki kiloluk yiyecek içeceklerle oy toplamak mümkün oluyor. Bilinç eksikliğinde bir başka neden de, sol'un Türkiye'de büyük bir dağınıklık içinde olmasıdır. Bunun da nedenleri, biraz eğitimsizlikte, biraz da çıkarıcılıkta...

Ama bütün bunlara bakıp umutsuzluğa da kapılmamalı: Fikret'in dediği gibi, her gecenin bir gündüzü vardır; er geç, karanlıklar aydınlığa çıkacak.

Elbet, faşizm değil, insanlık galebe çalacak, insanlık başarılı olacak en sonunda...

Halit Çelenk'le Bir Akşam*

Can Dündar

Önceki gün Ankara Kızılay'da çok özel bir toplantı vardı.

Ankara Barosu, bir değerlilik örneği vererek avukatlar gününü, avukatların duayeni Halit Çelenk'e saygı toplantısıyla kutladı.

Çelenk onların 60 yıllık üyesiydi. Baronun altındaki müzede Çelenk'in ilk cüppesi ve Deniz Gezmiş imzalı vekâletnamesi vardı.

Çelenk'in ailesi, dostları, müvekkilleri oradaydı.

70'e yakın tanığın yazılarıyla bir "Çelenk kitabı" çıkaran (Çınar, 2007) Rona Aybay ve Ümit Altaş, ondan anılar anlattılar.

Baro Başkanı Vedat Ahsen Coşar ve ben de onun bizde bıraktığı izler üzerine birer konuşma yaptık. Ancak asıl kayda değer olan (ne yazık ki basın tarafından izlenmeyen) konuşma, Halit Ağabey'in konuşmasıydı.

Hukukun 83'lük çınarı ayakta alkışlanarak geldi kürsüye...

Bastonunu kenara koydu; "Koltuk verelim, oturun" çağrılarına karşı koydu.

Tam da bununla ilgili bir anıyla girdi söze...

12 Eylül sonrası...

Barış Derneği davası...

Yargılananlar arasında Dernek Başkanı, Emekli Büyükelçi Mahmut Dikerdem de var.

* *Milliyet*, 7 Nisan 2007.

Yaşlı ve rahatsız...

Ayakta savunmasını okurken 2 saatte yorulup duruşmanın ertesi güne ertelenmesini öneriyor; “Devam edin savunmanıza” diyorlar.

Aynı davada rahatsızlanan Orhan Apaydın ise Çelenk’e “Buradan sağ çıkacağımı sanmıyorum” diyor.

Bu anıyı anlatırken sesi titredi Çelenk’in, gözleri doldu:

“Kızım bana fazla heyecanlanmamam için şurup içirdi, ama pek faydası olmadı” dedi.

Sonra anlattığı anı, daha da hazindi.

12 Eylül’den 3 ay sonra Sıkıyönetim’den aranmıştı. Telefondaki asker, sıradan bir kazayı haber verir gibi, “Burada İlhan Erdost isminde biri öldü. Siz avukatıymışsınız. Gelin elbiselerini alın” diyordu.

Yıkılmıştı Çelenk...

Hemen Mamak’a koşmuş ve yayımladığı kitaplarla bizim kuşağı yetiştiren yayıncı İlhan Erdost’un yasak yayın yapmak suçlamasıyla, bir askeri araç içinde Mamak’a getirilirken 3 asker tarafından dövüle dövüle öldürüldüğünü öğrenmişti.

Çelenk o gün, İlhan Erdost’un kanlı paltosunu almış, Sıkıyönetim görevlileri ile tartışmış ve en zoru, eşine ölüm haberini vermek üzere İlhan Erdost’un evine gitmişti.

“Nasil söyleyeceğim” diye düşünürken telefon çalmış; arayan Uğur Mumcu, Erdost’un eşine “Başın sağ olsun” deyince, ev başlarına yıkılmıştı.

O karanlık günlerden, asılan gençlerden, işkencelerden söz etti Çelenk; el konduktan sonra 7 kamyonla Mamak’a taşınan 133 bin kitabın bir tepede tutanak tutulup nasıl yakıldığını anlattı.

12 Mart’ta gözaltında toplanan aydınların “Kim erken geldi, kim geç kaldı?” diye aralarında şakaştıklarını anımsadı.

Kardeşi öldürülen de oradaydı, kitapları yakılan da, 12 Mart’ta gözaltına alınan da...

Hepsi dar günde Çelenk’in kapısını çalmış, adaletsizlik karşısında onun hukukçuluğuna, dostluğuna sığınmışlardı.

Çelenk hepsine teşekkür ederken dedi ki:

“Bu övgülere layık olmak için daha çok çalışmak istedim, ama sonra ‘Halit Bey, vaktin kalmadı. Ne zaman çalışacaksın’ dedim kendi kendime...”

Salondakiler yine ayakta alkışlayarak uğurladılar, bu hukuk abidesini...

Güzel İnsanları Savunan Özgürlükçü Avukat*

Zehra Şahindokuyucu

•

Kitabının tanıtımı için düzenlenen toplantıda konuşan Halit Çelenk, “Ben bir savunmanım, Nazım’ın dediği gibi, bir ormancasına yaşamak isteyen insanları, özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil hayatlarını ortaya koyan güzel insanları savundum” dedi.

Deniz Gezmişler’i Andı

Konuşmasında, avukatlığını yaptığı Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını hatırlatan Çelenk, “Onlar bir çiçek gibi taze ve renkliydiler. Baskısız ve sömürsüz bir dünya istediler. İnsan olmaları suçları. İdealleri için öldüler, idam edildiler. Ben bu güzel insanları savunarak onlarla beraber özgürce yaşamı savundum. Avukatlığı sadece bir meslek olarak değil insan hakları savunuculuğu olarak gördüm” diye konuştu. Ankara Barosu Başkanı Ahsen Coşar ise, Çelenk için “O, zor zamanların avukatıdır. Savunma mesleğinin yüz akıdır” dedi. Çelenk, davetliler tarafından ayakta alkışlandı.

* *Birgün*, 7 Nisan 2007.

'Benim Cumhurbaşkanı Adayım'

Törende söz alan Gazeteci Can Dündar ise, 80 yıllık hayatını cumhura insan haklarını savunmaya adanmış için, tabii ki Şekibe Abla ideal bir 'First Lady' olduğu için, Halit Çelenk benim cumhurbaşkanı adayımdır. Çelenk, cumhurbaşkanı olduğu zaman Denizler, Erdostlar rahat uyur. Halit Çelenk, hukuk savaşından devrim savaşı çıkardı. Darbeler tarihine bir meşale gibi damgasını vurdu. Bunca yıl bize taşıdığı ışık beyninden ve yüreğinden eksilmesin, dedi.

Kitaplara Sığmayan Devrimci Bir Yaşam*

Sultan Özer

“Savunma mesleğine yürekten bağlı bir insanım” diye tanımlıyor savunmanlığını Halit Çelenk. “Çünkü savunma hakkı bütün uluslararası belgelerde, anayasalarda insanın temel haklarındandır. Cumhurbaşkanından işçiye kadar bütün insanların savunma hakkına ihtiyacı var. Bu itibarla savunma mesleği çok önemli meslektir.” diyor. Halit Çelenk’le, Çınar Yayınları’ndan çıkan ve kendisini anlatan Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş adlı kitap ile mahkeme anıları üzerine görüş-tük.

Sultan Özer (SÖ): *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş* adlı kitabı nasıl buldunuz?

Halet Çelenk (HÇ): Kitabın hazırlanması düşüncesi, Prof. Dr. Rona Aybay ve Ümit Altaş’a aittir. Çekim ve fotoğraf işleri konusunda Antakyalı Ender Yeşil dağ yardım etmiş, baskı işini TÜYAP, dağıtım işini de Çınar Yayınları üstlenmiştir. Prof. Dr. Rona Aybay ile Avukat Ümit Altaş, önce bir röportaj olarak düşündü, sonra kitaba dönüştürdüler. Önce bunlara, daha sonra kitaba yazılar yazarak, emek vererek, zaman ayırarak beni onurlandıran ve beni yaşatan tüm bu dostlara, arkadaşlara bir gönül borcum var. Bu gönül borcumu yaşamımın sonuna kadar

* “Söyleşi”, *Evrinsel Kitap*, Nisan 2007.

taşıyacağım. Kitapta birçok profesör, yazar, sanatçı, sendikacı, gazeteci arkadaşın yazıları var. Bir kısmı da müvekillerimden oluşuyor. Meslek yaşamımı, avukatlık mesleğimdeki titizliğimi, başarılarımı, bu alandaki mücadelemi dile getirdiler. Tabii bunlar beni onurlandırdı. Sanıyorum ki orada yazılanları okuyan meslektaşlarım, hukukçular, savunma mesleğimi yürütürken nelere dikkat ettiğimi, nasıl çalıştığımı, hangi ilkelere göre hareket ettiğimi göreceklidir. Savunma mesleğine yürekten bağlı bir insanım. Çünkü savunma hakkı bütün uluslararası belgelerde, anayasalarda insanın temel haklarından. Bir cumhurbaşkanından işçiye kadar bütün insanların savunma hakkına ihtiyacı var. Bu itibarla savunma mesleği çok önemli bir meslektir. Üniversitelerde profesörler öldükten sonra kitaplar hazırlanırdı haklarında, o türden çıkartılan kitaplar arasında en iyisi olduğunu söylüyor okuyanlar. Sağlığımda böyle bir kitabın çıkarılmasından dolayı onur duyuyorum.

SÖ: İlhan İlhan Kitabevi'nde imza günü oldu...

HÇ: Benim için çok imza günü yapılmıştır, fakat o günkü kadar imza için gelen büyük bir kalabalık, kuyruk hiç görmemiştim. Caddeye kadar kuyruklar oluştu. 14.30'da başladım, 17.30'da sona erecekti. Ancak 18.30'a kadar devam ettik, imza bitmedi. Erdost'un imza için İstanbul'dan getirttiği kitaplar bitti. Hatta önce uğrayanlar olmuş, imza saatinde gelemeyeceklerini söyleyip kitaplarını almış, imza için isimlerini bırakmışlar. Fakat kitap kalmayınca Muzaffer onları da verdi. Bu defa yine yetişmeyince yeniden kitap getirtildi ve iki gün sonra eve gönderdiler imzalamam için.

SÖ: İlginç enstantaneler yaşandı...

HÇ: Bir karı-koca geldi. Kadın hamile idi, hani karnı burnunda derler ya, o türden. Kocasını dedi ki "Eşim hamile. Biz hastaneye gittik, çocuğumuzun kız olacağını öğrendik, ismini de Ezgi koyduk. Şimdi lütfen siz Ezgi'ye kitabı imzalayın." Ben de henüz doğmamış olan Ezgi'ye o gün kitap imzaladım.

Tahminimce 30 yaşlarında bir vatandaş geldi kitabı uzattı; "Ben aşığım" dedi yüksek sesle, "Bana aşkı yaz." "Aşk çok güzel bir şeydir, aşık olmak belki kolaydır ama önemli olan aşkı sürdürmektir ve çok zordur. İki tarafın özverisi gerekir. Özveri önerisinde bulunuyorum" dedim. Döndü gitti, bir kitap daha almış geldi; "O yazıyı güzel yazdınız, bu kitabı da imza edin" dedi. Sevgilisi adına iki kitap imza ettirdi.

SÖ: Hakkınızda çıkan ikinci kitap değil mi?

HÇ: Evet, daha önce Evrensel Yayınları, *Halit Çelenk: Geleceğe Adanmış Bir Ömür* adında bir kitap çıkarmıştı, 80'inci doğum günüm nedeniyle. O da güzel bir kitaptı, bu daha büyük çapta bir kitap. 70 yazarın yazısı var. Evrensel'ininde 20-30 yazar vardı sanıyorum. İki kitabı da beni yaşatan kitaplar olarak görüyor ve sıcak duygularla yaşıyorum.

SÖ: Avukatlığınız ilham kaynağı olmuş.

HÇ: Murat Çetinkaya isminde bir arkadaş telefon etti; "Abi ben genç bir avukatım. İki yıllık. Babam Köy-Koop'un yönetim kurulunda idi. Köy-Koop hakkında dava açılmıştı 12 Mart döneminde. Babam hep gelirdi, evde sizi anlatırdı. Ben de çocuktum; 'Halit Bey şöyle savunma yaptı böyle savunma yaptı, bizi böyle savundu' diye anlatırdı.

O günlerde sizin gibi avukat olmaya karar verdim. Şimdi bu kitabı görünce, çok onurlandırdı beni. Sizi kutluyorum" dedi.

SÖ: Bugüne kadar kaç kişiyi savundunuz?

HÇ: Hukukçu deyince klasik hukukçuluk, savunmanlık değil... Öyle bir savunmanlık ki, dünya görüşü toplumsal gelişmeyi izlesin, itelesin hatta o gelişmeye açılımlar sağlasın. Böyle anlıyorum ben savunma mesleğini. Bugüne kadar, abartısız söylüyorum, müvekkillerimin sayısı on binleri buldu. İnsan ömrü bu kadar insanı ayrı ayrı savunmaya mümkün değil yetmez. Ama bazı davalarda sanık sayısı fazla idi. TKP Davası'nda 317 sanık vardı, Barış Davası'nda 60-70 kişi vardı; Ali Sirmenler, Erdal Atabekler, Tarık Akanlar... Sonra biz de sanık olduk, beraber yargılandık. Dev-Yol Davası'nda 1500 kişi vardı. DİSK Davası'nda 1300-1400 kişi vardı. THKO, TIP ayrı, TSİP ayrı. Hepsine baktım, yan yana getirdiğinizde on binleri buluyor. Öyle ki ben çoklarını hiç hatırlayamıyorum.

SÖ: Savunduklarınız dünyanın her tarafında var...

HÇ: Şekibe ile bizi Almanya, Fransa ve oradan İsveç'e davet ettiler. İsveç'te Fikir Kulüpleri Federasyonu'ndan bir arkadaşımızın evinde kaldık, müvekkilimiz olan. Gittik oraya, kapıdan birtakım insanlar, 'Abi oturmayın biz sizi götüreceğiz' dediler. Nereye, 'düğün var' dediler. 'Yoldan geldik yorgunuz, yapmayın, etmeyin' dedik, dinletemedik. Al-

dılar bizi bir yere götürdüler. Cebeci'deki bir sinema salonunu alıp oraya götürmüşsün, bütün renkleri, donanımı, davulları, zurnaları ile kendilerince değerli konukları oturttukları bir masaya bizi de oturttilar. Masada kimler var biliyor musunuz, şimdiki Kürt partilerin, örgütlerin başkanları (Gülüyor)... Masada karşı karşıya oturduk.

Oturur oturmaz birisi gelip arkadan gözümü kapattı. 'Bil bakayım kimim?' dedi. El yumuşak, bir kadın eli, ama ne bileyim kim. Burada 13 kız tutuklanmıştı. Atatürk Orman Çiftliği'nde bir okulda işkence yaptılar. Onların davasına bakmıştım. Kıbrıslı bir kızdı. Annesi ile davaya gidiyorduk. Dava bitti, tahliye oldu o zaman İsveç'e gitmiş. Gözümü kapatan meğer oymuş. Kucağında da bir bebek.

Bana dedi ki, 'Mamak çok soğuktu. Dondurucu bir soğuk. Sen de gelirdin. Aramızda derdik ki, yazık değil mi Halit Bey karların, buzların içinde buraya geliyor. Üzülürdük. Buranın çok güzel fanilaları var' dedi. Yünden yapılmış fanilalar, gömlekler, eldivenlerden bir paket yapmış getirdi, 'Mamak'a giderken bunları giy' dedi. 15 yıl falan önceydi tabii...

SÖ: Savunmanlığınız sırasında saldırıya da uğradınız?

HÇ: Bir yerde benim kişisel tutumum ama gerçeğe de uyar; devrimci, sosyalist, komünist insanların hepsinin düşünce, dünya görüşlerine uyar. Ben faşistlerin dışında, demokrat, sosyal demokrat, sosyalist, komünist, memur, işçi, öğretmen, öğrenci hiç ayırın gözetmeden hepsinin davasına baktım, yardım ettim. Hatta Türkeş'in davasına girdik biz, Türkeş'in emirleri ile öldürülen gençlerin ailesinin avukatı olarak. Türkeş'in davasına girip, Türkeş'i suçlayan savunmayı yapınca bize o saldırıyı yaptılar.

SÖ: Saldırı nasıl oldu?

HÇ: Mamak Cezaevi'nde Gültekin Gazioğlu va arkadaşları ile görüş yaparken, içerideki faşistler bize saldırdılar, 3 arkadaşlık orada. Ellerine ne geçerse; yangın söndürme aletlerinden tutun, sigara tablalarına kadar fırlatarak üzerimize saldırdılar. Yerlere yıktı, tekmeledi, dövdüler, tokatladılar. Ve bu, dediğim gibi tertipli bir olaydı. Çünkü avukatların görüş yaptığı yerle onların koğuşu arasında dört nöbetçi vardı ve bu dört nöbetçiyi aşarak geldiler. Bu saldırı epeyce yankı yaptı. Yani savunma mesleğine çok saldırı oldu. Ama bu yakında öldürüm olayları oldu.

SÖ: Davaları neye göre seçtiniz?

HÇ: Sosyalist bir insanım, sosyalist bir insan gördüğümde ona içimden bir sevgi, dostluk, yardım etme isteği gelir. O nedenle bütün bu davalara baktım. Hem kişi olarak hem örgüt olarak. Demokrasi mücadelesi veriyor onu, sosyalizm mücadelesi veriyor onu, anayasaya aykırı yasaların değiştirilmesi mücadelesi veriyor onu savundum. Bunların hepsi, aslında benim dünya görüşüme uygun. Çünkü demokrasinin getirdiği haklar gerçekleşmeden kendi adımlarımızı rahat atamayız. Onlardan yararlanarak hedefimize ulaşacağız. Yani bu davalardan başarı sağladığımız takdirde o insanların serbest kalmaları, beraatleri önlerini açacak, biz de o yoldan gideceğiz.

SÖ: Polisleri de savundunuz...

HÇ: Pol-Der'in davalarına baktım. Şuraya gelirlerdi (evinde oturduğu koltuğun karşısındaki koltuğu göstererek) yönetici arkadaşlar. Devrimci olan polisleri sürerler, maaşlarını keserlerdi, onların davalarına baktım. Bu ev onlara da ev sahipliği yaptı. Bir gün şöyle bir olay oldu. Bahçelievler son durakta bir sinema vardı, Şekibe ile o sinemaya, 1974'te 60 bin liraya aldığımız Reno arabayla gitmiştik. Yolun kenarına park ediyoruz. Bir de baktım öndeki bütün arabaları polis durdurmuş. Biz de mecburen durduk. Geldi polis, 'Burada durmak yasak' dedi. Çıkardı defteri, ceza yazacak. Hüviyetimi istedi, baktı 'Siz Halit Çelenk misiniz? Ben size ceza yazamam ki. Arkadaşımızın avukatısınız' dedi. Meğer Pol-Der'liymiş. 'Siz buyrun gidin' dedi.

SÖ: Genç avukatlara, hukukçulara ne önerirsiniz?

HÇ: Gençlere tavsiyem, müvekkillerine çok saygı göstermeleri, dava dosyasını çok iyi okumaları. Delilleri, kanıtları çok iyi değerlendirmeleri, karşı delil ve kanıtları çok iyi hazırlamaları ve bunu çok güzel biçimde heyete anlatmaları. Ve ileri geri konuşmadan, en kuvvetli silahınla düşmanın en zayıf tarafına vuracaksın. Vuracağın noktayı da sap-tayacak ve ona göre hareket edeceksin. Bu hem sonuç veriyor, hem saygı topluyor. Önerim budur arkadaşlara. Dosyaya hakim olmak çok önemli.

Bir gün Kızılay'da otobüse bindim. Arkaya doğru ilerliyorum, hâkim koltukta oturuyor, hemen ayağa kalktı 'Halit Bey buyrun' dedi, yer

verdi. Bu bir mahkeme başkanı, emekli olmuş. Eski bir hâkim. Yani saygı göstermek lazım. 'Olur mu, çok rica ediyorum, lütfen' dedim, ısrarla kendisini oturttum.

Bunu anlatmamın nedeni, mahkemelerde saygı telkin ettiğin zaman saygı görürsün, taleplerin ona göre değerlendirilir. O çok önemli, psikolojik bir şeydir. Sen ayağa kalkıp, söz söylediğin zaman hâkim 'bu adam dosyaya, delillere uygun bir talepte bulunacak, bakalım ne diyecek, dinleyelim' der.

Sinan Cemgil'in avukatı olarak 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne girdik. Bir avukat arkadaşımız kalktı, 'Hâkim bey, ben bu çocuğu doğumundan beri tanırım, elime doğmuştur diyebilirim. İşte bu çocuk şöyle terbiye görmüştür, böyle etmiştir, annesi şöyleydi, babası böyleydi, şu okula gönderdi' falan diye anlattı. Hakim, 'Beyefendi bunlar dosyanızı ilgilendirmiyor, niçin bizi meşgul ediyorsunuz?' dedi. Avukat dondu kaldı.

Ben kalktım, dosyaya uygun talepte bulundum. Yani karşındaki de bir hâkim, hukukçu. Sen kalkıp palavra attığın zaman hâkim der ki, 'Bunlar bizi hiç ilgilendirmeyen şeyler, havaya kurşun sıkıyorsun'.

Katiyen bunu yapmamak lazım. Dosyayı bilecek, tutarlı talepte bulunacaksın. O tutarlı talebin büyük oranda kabul edilir.

SÖ: 'Savunma stratejisi'sinden de söz ediyorsunuz...

HÇ: Dosya meselesi çok önemli, bir. İkincisi, savunma stratejisi çok önemli. Şu davada nasıl bir savunma yapılmalı, evvela oturup onun stratejisini kuracaksınız. Hani savaşlarda savaş stratejisi derler ya, savunmanın da stratejisini kuracaksınız.

Denizler'in davasında içeriye hiçbir belge vermediler. Çocuklar kendi kafalarından, belleklerine göre savunmalarını (THKO Davası'nda var bu savunma) yazdılar. Biz savunmanlar olarak dışarıda stratejimizi kurduk, savunmamızı ona göre hazırladık. Onlar da içeride belgesiz bir savunma hazırladılar, çünkü hiçbir yere bakma olanağı yoktu. İki savunmayı şöyle yan yana getirdik, onlar neyi savunmuşlarsa biz aynı şeyi savunmuşuz, biz neyi savunmuş isek onlar aynı şeyi savunmuş. Aradaki fark, bizimki hukuk terimleri ile yazılmış, onlarınki kendi terimleri ile. O kadar güzel savunma yapmışlardı ki.

Lozan Antlaşması kaç yıl sonra hâlâ onaylanmamıştı. Senatoda bir Amerikalı'nın konuşması var, Mustafa Kemal hakkında diyor ki, 'Timurlenk kadar zalim, kan dökücü'. Mustafa Kemal'i bir çete reisi gi-

bi anlatıyor. Deniz kalktı, savunmayı yapıyor. Öne geldi, 'Bakınız' dedi. 'Ne diyor bu adam?'. Elinden kağıtları masanın üzerine attı, heyete döndü 'İşte kaçırılacak bir Amerikalı!' dedi. Davanın başından sonuna kadar Ali Elverdi'nin yüzü gülmedi. Tam Deniz bunu söylediği zaman sırttı. Adamda gülme yok, o kadar katı biri ki, sadece sırttı.

Fatih Polat

Hukuk dünyamızın yüz akı olan isimlerin başında gelen Halit Çelenk'in 141-142 Üzerine başlıklı kitabı, bugün hükmünü 301. madde ile devam ettiren yönetim mantığının şifrelerini bütün çıplaklığı ile ortaya koyuyor.

1970'li yıllar, Marksizmin sınıf analizi anlayışının, dünyanın başka ülkelerinde olduğu gibi Türkiye üniversite kürsülerinde de etkisinin çeşitli biçimlerde görüldüğü yıllardır. Hukuk da bu etkinin görüldüğü temel alanlardan birisidir. Server Tanilli, Mümtaz Soysal ve başka isimler de devleti, anayasa hukukunu ve genel olarak hukuksal düzenlemeleri, sınıf mantığı içinde anlamak gerektiğini ortaya koyan kitaplar yayınladılar o yıllarda.

Yaşamı sınıf mücadelesinin hukuk alanındaki mücadelelerle geçen Halit Çelenk ise üniversite dışından, üniversiteye kaynak oluşturacak eserler de veren nadir isimlerden biri oldu. Hatta en mütevazı tanımla bile onu bu isimlerin başında saymak gerekir. 1976 Mart'ında yayımlanan ve bugün ancak sahaflarda bulunabilecek olan *141-142 Üzerine* adlı kitabı, bu açıdan çok önemli bir örnektir. Prof. Dr. Faruk Erem'in önsözü ile yayımlanan 526 sayfalık hacimli kitabının girişinde Çelenk, şunları söyler:

* *Evrensel Kitap*, Nisan 2007.

“Ülkemizde gelir dağılımındaki açık eşitsizlik, ekonomik ve sosyal düzendeki adaletsizlik, üretim araçlarını ellerinde bulunduran egemen sınıfların yabancı sermaye ile işbirliği yaparak emekçi halkımız üzerinde kurduğu kıyasıya sömürü, halk yığınlarını uyarmış ve bilinçlendirmiştir. Artık işçiler, yoksul köylüler ve küçük memurlar, gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve sömürünün, alın yazılarının ya da yeteneksizliklerinin bir sonucu olmadığını anlamışlar ve bu sömürünün sınıf ayrılıklarından doğduğunu, yarattıkları değerlerin egemen sınıflar tarafından gasp edildiğini öğrenmeye başlamışlardır.(...) 12 Mart, bu uyarışı engellemek, yığınların kendi haklarına sahip çıkmasını önlemek, iç ve dış sömürüyü sürdürmek için tezgâhlanmış ve bu amaçla 141, 142’nci maddeler yoğun bir biçimde işletilmeye başlanmıştır.”

Bu maddelerin varlık nedenini sınıfsal açıdan bu biçimde açıklayan Çelenk, 141 ve 142’nci maddelerin nasıl işletildiğini de şu cümlesi ile özetlemiştir: “Gerçekten bu maddeler, yıllar yılı halka karşı, Türkiye halkının çıkarlarına karşı bir düzenin bekçiliğini yapmışlardır.”

O güne kadar, bu maddelerin, 1922 yılında İtalya’da Mussolini’nin öncülüğünde gerçekleştirilen faşist rejimden kaynaklandığı sık sık yazılmış ve savunulmuştur.

Halit Çelenk bu kitabında, İtalyan Resmi Gazetesi’nden alınarak Türkçeye çevrilen “Devleti Koruma Yasası”nın metnini yayınlıyarak 141-142 konusundaki tartışmalara belgesel bir altyapı da kazandırmış oldu.

Hukukun sınıfsal referansları

Bu kitabının sınıfsal referanslarını Marksizmin kuramcılarına dayandıran, belgesel yönünü ise doğrudan kaynağından örneklerle destekleyen Halit Çelenk, bu maddelerden açılan davaların gerekçelerini çürütmek açısından da günümüzde bile yararlanılabilecek çarpıcı örnekler vermiştir.

Örneğin Çelenk, çeviri kitaplar hakkında çevirmenlere “bilim adamı” olmadıkları gerekçesiyle 142’nci maddeden açılan davaları tartıştığı bölümde, önce “Bilimsel bir yapıtı dilimize çevirenin 142. maddenin kapsamı dışında kabul edilmesi için çeviren kişinin ‘bilim adamı’, ‘öğretim üyesi’ olması gerekir mi?” sorusuyla başlar ve Anayasa’nın 12. maddesine göre, “herkesin dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit” olduğunu anımsatarak devam eder.

Dolayısıyla çeviri, bilimsel çalışma ve araştırma yapmak için “öğretim üyesi” olmanın şart olmadığına vurgu yapan Çelenk, ‘bilimadamı’ olmanın ölçütü bakımından da yine aynı kitapta şu tanımı yapar: “Kaldı ki, ‘bilimadamı olmanın’ ve ‘sayılmanın’ doğru bir ölçüsünü bulmak da zordur. Bilimadamı, üniversite kürsüsünde ders veren öğretim üyesi midir? Bilimsel keşiflerde bulunan kişi midir? Üniversiteler dışında öyle kişiler vardır ki birçok öğretim üyelerinden daha ziyade ‘bilimadamı’ sayılmaya layıktırlar ve sayılmaktadırlar. Eğer yalnız üniversite öğretim üyelerini bilimadamı saymak yoluna gidilirse; Louis Pasteur, Galilei, Kopernik, Leibniz, Newton, Bacon, Spinoza, Edison gibi bilim ve felsefe alanında keşiflerde bulunmuş, ün yapmış kişileri bilimadamı saymamak gibi abes bir sonuca ulaşmak gerekecektir.”

Hukuk dünyamızın yüz akı olan isimlerin başında gelen Halit Çelenk’in *141-142 Üzerine* başlıklı kitabı, bugün hükmünü 301. madde ile devam ettiren yönetme mantığının şifrelerini bütün çıplaklığı ile ortaya koymaktadır.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in 1 Şubat 2007 günü bir gazeteye yaptığı şu açıklama, 141-142 ile 301. madde arasındaki tarihsel bağın resmi bir itirafı gibiydi: “Geçmişte 141, 142, 163 de kaldırıldı. Bu maddeler kalkınca onlara ilişkin suçlara dönük cezalar yok mu oldu? Daha önemlisi, şimdi 301 kalkınca hâkim başka bir maddeyi bulup oradan aynı cezayı vermeyecek mi? 301 kalkarsa, bu kez 216’dan [halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama ile ilgili] tutturur.”

Halit Çelenk’in 31 yıl önce yayımlamış olduğu bu kitap, bugün 301. maddenin ve benzer bütün hukuksal düzenlemelerin nasıl ele alınması gerektiği konusunda hâlâ yol gösterici olmaya devam eden bilimsel bir kılavuz niteliğindedir.

Işık Kansu

‘Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk’ Prof. Dr. Rona Aybay ve Avukat Ümit Altaş’ın hazırladıkları bir saygı kitabı. Kitapta hukuk, siyaset, basın, eğitim, üniversite, sanat, kültür alanlarından aydınların Halit Çelenk üzerine, onu çeşitli açılardan değerlendiren yazıları yer alıyor.

Işık Kansu (IK): *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk* kitabının bir hazırlık süreci var kuskusuz. Boyutlu, içerikli, dolu dolu bu kitabın öyküsünü anlatır mısınız bize?

Rona Aybay (RA): Halit Çelenk kitabının ortaya çıkış öyküsünü iyice anlatabilmek için, söze biraz gerilerden başlamak isterim.

Toplumumuzda üzülerken gözlemlediğim -kibarca söylersek- “bellek zayıflığı” daha gerçekçi bir deyimle “kadirbilmezlik” hastalığıyla, yıllardır “karınca kararınca” savaşıyor. Rahmetli ağabeyim Avukat ve Kaptan Gündüz Aybay’ın isteğiyle kurduğumuz AYBAY Hukuk Araştırmaları Vakfı’nda, yıllardır, genç hukukçulara ve siyasal bilim öğrencilerine açık yarışmalar düzenliyoruz. Bu yarışmalar Türkiye’de İnsan Hakları ve Anayasa Hukuku ve Siyaset Bilimi alanlarında çok hizmet etmiş merhum hocalarımız Bahri Savcı, Tarık Zafer Tunaya

* “Söyleşi”, *Cumhuriyet Kitap*, 19 Nisan 2007.

ve Münci Kapani adına düzenleniyor. Hukuk ve Siyasal Bilimler alanlarında lisans ve lisansüstü düzeylerindeki öğrencilere açık olan bu yarışmalarda ödül almış olanlar arasında bugün profesör ve doçent olanlar var. Bu bilim insanlarının yetişmesinde küçük bir katkımız olması düşüncesi bizleri elbette mutlu ediyor. Ama asıl önemlisi, böylece Bahri Savcı, Tarık Zafer Tunaya ve Münci Kapani'nin anımsanması ve gençlere örnek olarak gösterilmesi. Benzer etkinliklerle gençlere, Türkiye'de çeşitli alanlarda topluma yararlı olmak için çalışıp çabalamış, ortaya bir şeyler koyabilmek için çileler çekmiş insanların bulunduğu göstermeyi amaçlıyoruz. Kısacası, gençlere -deyim yerindeyse- "tarihin kendileriyle başlamadığını" göstermeye çalışıyoruz.

Haldun Taner'in anılması için 2006'yı Haldun Taner Yılı yapma girişimim, başta eşi Sevgili Demet Taner olmak üzere dostların ilgisini topladı; onların desteğiyle, Haldun Taner'e layık olduğu ölçüde değilse de, biraz olsun bir şeyler yapabildik.

Şimdi üzerinde durduğum kişi Refik Gür. Refik Gür, 1949 yılında Akşehir ilçesinde asliye hukuk yargıcı iken hukuk tarihimizde onurla yer alması gereken bir karar veriyor. Kararın konusu özetle şu:

Refik Gür, önüne gelen bir davada uygulaması gereken kanunun anayasaya aykırı olduğu kanısına varıyor. O zaman yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'nın "Anayasanın hiç bir maddesi, hiç bir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alıkonulamaz. Hiç bir kanun anayasaya aykırı olamaz" diyen 103. maddesi karşısında, bu kanunu uygulamaktan kaçınmak görevinde olduğunu belirten, güzel gerekçelere dayanan bir karar veriyor.

Refik Gür bu kararı verdiği zaman bir Anadolu kasabasında yargıç; herhalde en çok 40'lı yaşlarında olmalı. O ortamın sınırlı olanakları içinde böyle bir karar vermiş olması güçlü bir hukuk bilgisi ve kişiliği olduğunu gösteriyor. Eğer Yargıtay, 1949 yılında Yargıç Refik Gür'ün açmaya çalıştığı kapıyı kapatmış olmasaydı, belki bizde de bu içtihat yerleşmiş olacak ve yakın tarihimiz bambaşka bir çizgi üzerinde gelişecekti. Bu gibi spekülasyonların riskini bilmiyor değilim ama, belki DP iktidarının askeri darbe ile sona ermesi gibi bir olay da yaşanmamış olacaktı diye de düşünülebilir.

Halit Çelenk'le ilgili bir kitap yayınlamak ve böylece gerek insan olarak niteliklerini, gerek hukukçu olarak topluma hizmetlerini genç kuşaklara tanıtmak ve örnek göstermek düşüncesini bende uyandıran duygu, yukarıda anlattıklarımın bağlamında görmek gerekir.

Mesleğim gereği, üniversite çağındaki gençlerle oldukça yakın ilişki içindeyim. Kız-erkek ilişkileri, teknolojiden yararlanma, yabancı dil

öğrenme çabası gibi alanlarda, önceki kuşaklardan ileri olduklarını gözlemliyorum. Buna karşılık, içinden geldikleri toplumsal ve eğitsel ortamın çoraklığının sonucu olarak, siyasal ve toplumsal bilinç yönlerinden eksiklikleri olduğu da bir gerçek. Cumhuriyetimizin, gençliği toplumun geleceğinin sahibi gören ve ona güvenen anlayışı yerine 12 Eylül'ün, gençliği etkisizleştirmek ve bir tür "ihtiyarlatmak" amacının getirilmesi, gençleri "toplumsal" değil "bireysel" düzeyde düşünmeye yönlendirmiştir. Üstelik ekonomik koşullar da gençleri çok zorluyor.

İK: Kitap, yalnızca Halit Çelenk'e borç ödeme, şükran ve saygı iletme olarak algılanabilir mi? Çalışmanız, bir tarihsel dönemi anlatma işlevi de gören önemli bir belge değil mi aynı zamanda?

RA: Evet, kitabın Halit Çelenk'e şükran duygularını belirtmenin yanında böyle bir işlevi de vardır, sanırım. En başta, Halit Bey'in kendi anlatımından, sesli ve görüntülü (DVD olarak) saptanmış anıları bir tarihsel belge sayılmalıdır. Ayrıca, Türkiye'nin siyaset, hukuk, sanat, basın, üniversite, kültür, eğitim gibi çeşitli alanlarından, önde gelen 70 kadar aydın kişinin Halit Çelenk hakkında anlattıkları da, toplumumuzun belli bir dönemine ışık tutma açısından çok yararlı bilgiler içeriyor. Çünkü Halit Çelenk'in etkin olduğu yıllar, Türkiye'nin büyük siyasal ve sosyal çalkantılardan geçtiği bir dönem. Kitapta, Halit Çelenk'in arşivinden alınan ve eski öğrencim Avukat Ümit Altaş'ın çabalarıyla o yıllarda yayımlanmış gazetelerden çıkarılan resimler de belge niteliğindedir.

İK: Hukuk; maddeler, hükümler ve yasa metinleri üstünde doğrudan yaşam ile yoğrulan bir alan; Halit Çelenk'in ömrü ve savaşımında somutlaştığı gibi örneğin... Katılıyor musunuz bu yargıya?

RA: Hukukun, büyük çoğunlukla yasa maddelerinden oluştuğu doğrudur ama, hukuku yasa maddelerinden ibaret sanmak büyük bir yanılgıdır. "Kanun" ile "hukuk" aynı şey değildir. Hukuk, yasa maddelerinin ötesinde, adalet ülküsüne dayanmalıdır. Hukuku, erdem düşünce-sinden, adalet temelinden ayıran bir anlayış, onu saygınlıktan uzak, mekanik ve sıradan meslek haline getirir.

İşte Halit Çelenk'in hukukçu olarak hizmetleri, bu anlayış açısından çok önemli. Halit Çelenk, var olan yasa maddelerini çok iyi biliyor ve izliyor ama yasa maddelerinin dar kalıpları içinde kalmıyor. Ufkunu hep geniş tutuyor, var olan yasaların, insanlığın geleceğinin daha ay-

dınlık, daha mutlu, daha özgür olmasına katkıda bulunacak yönde yorumlanmasını sağlamak için varını yoğunu ortaya koyarak çalışıyor.

Halit Çelenk'in "var olan"ı "olması gereken"e dönüştürme savaşımında karşısına çıkan pek çok kişi var elbette. Bunların önemli bir bölümü de "hukuk diploması" olan kişiler. Hukuku ciddiye almayan, yasa maddelerinin sözüne takılıp kalan, yasa maddelerini çağdaş biçimde anlamlandırma yönünde yorumlamaya üşenen; giderek, hukuku, gücü eline geçirenin basit bir baskı aracı olarak gören bu kişiler karşısında Halit Çelenk'in olgun, dirençli bir tavırla sergilediği savaşım, hukukun nasıl anlaşılıp uygulanması gerektiğini gösteren güzel bir örnek oluşturuyor.

İK: Her kitabın toplumsal tepkisi, bir geri dönüşü olur. Halit Çelenk kitabının siz hazırlayanlara dönüşü nasıl oldu?

RA: Kitap, beklentimin üzerinde bir ilgi gördü. Belki de hak ettiğimizden fazla övgü aldık diyebilirim. Bundan övünç duymamız doğal elbette... İlhanlıhan Kitabevi'ndeki imza gününde sıraya giren gençlerin çokluğu yüzünden eldeki kitapların tükenmesi, bizim vakıftaki "Halit Çelenk'e Saygı" gününde gençlerin Halit Bey'in çevresinde yerlere oturarak onu dinlemesi gibi olaylar, benim için en büyük ödül oldu. Kitabın birinci basısının kısa sürede tükenmesi karşısında, ikinci basının yapılmasına girişilmesi de elbette sevindirici bir durum.

İK: Eklemek istediğiniz bir yargınız, düşünceniz var mı?

RA: Halit Çelenk adının özel bir etkisi ve saygınlığı var: Kimden yazı istedikse, hiç duraksamadan ve seve seve kabul etti.

*Yakup Kepenek**

Uzmanlık kütüphaneleri vardır; aynı konuda çok sayıda kitabı içerir. Bu yapıt da öyle, “hukuk ve anı” dallarında çok sayıda kitaptan oluşan bir kitaplığı andırıyor. Büyük bir titizlikle hazırlanan, çok sayıda fotoğraf, çizim ve belge ile bezenen ve her satırında Halit ve Şekibe Çelenk’in verdikleri yaşamboyu özgürlük savaşımını içeren, yetmedi, bunları 70’e yakın yazarın katkılarıyla tamamlayan etkileyici ve örnek bir çalışma ile karşı karşıyayız. Ulusal ve uluslararası düzeyde gerçek bir hukukçu kimliği ile bilinen Rona Aybay’ın “Sunuş ve Teşekkür”ünü, Ümit Altaş’ın yapıta da adını veren “Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş” söyleşisi izliyor. Söyleşide Halit Çelenk’in yaşamöyküsü hukuk ve siyaset içeriğiyle ve de kendi sözcükleriyle veriliyor. Söyleşiden, Halit Çelenk’in yaşama gözlerini açtığı Fransız işgali altındaki Hatay’da geçirdiği çocukluk ve lise yıllarının, eşitlikçi ve özgürlükçü kişiliğinin ve düşüncesinin biçimlenmesinde önemli bir temel oluşturduğu anlaşıyor. Ancak, *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş* adlı bu yapıt (bundan sonra YYDD), büyük yükünü ve gerçek niteliğini, Halit Çelenk’in, toplumumuzun son altmış yıl boyunca yaşadığı genel olarak hukuk ve siyaset, daha özelde de demokrasi, sosyalizm ve barış alanındaki olguların, olayların ve gelişmelerin doğrudan doğruya içinde yer almasından alıyor. Söz konusu olan sıradan bir tanıklık değildir; düşünce ve eylemin içinde ve önünde yer edinmenin birlikte ürettiği görkemli bir bireşimdir; bilinçli bir duruştur.

* *Cumhuriyet Kitap*, 19 Nisan 2007.

Halit Çelenk kendisini bu bilinçle tanımlıyor:

“Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların ‘bir orman gibi kardeşçesine’ yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları... onlarla beraber insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum... Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?”

TİP’te Siyaset ve Örgüt Savunmanlığı

Çelenk, İkinci Dünya Savaşı (Çelenk buna doğru olarak “İkinci Paylaşım Savaşı” diyor) sonrası çok partili demokrasiye geçerken, Tan Olayı ve diğer uygulamalarla sosyalist düşüncenin nasıl baskı altına alındığına tanıklık ediyor. Samsun’da başladığı avukatlığı, 1960’lı yıllardan sonra Ankara’da sürdürüyor; ne oluyorsa da orada oluyor. Bir tarafta, 1961 Anayasası’nın getirdiği özgürlük ortamında yeşeren sol düşünce ve bunun önde gelen siyasal akımı olarak Türkiye İşçi Partisi’nin (TİP) yükselişi, diğer tarafta da bu gelişmeyi boğmaya çalışan iç ve dış güçlerin karşı çıkışlarından doğan çatışma ortamı. Halit Çelenk’in yeri belli; TİP’te siyaset, ve solcu kişileri ve örgütleri savunmak. TİP’teki siyasetin, bugünün siyasal partilerinde de, deyim yerindeyse, mumla aranan parti içi demokrasiyi kaldırmamasından doğan iç sarsıntılar. Savunman olarak da “üç fidan”ın darağacında asılmasına tanıklık; kendi tutuklanması dahil, kitlesel tutuklamalarıyla 12 Mart 1971 ve onun çok daha kaskatı, yıkıcı ve yok edici devamı olan 12 Eylül. Özetle, 1960’lardan 1990’lara uzanan on yıllar, hukuk ve siyaset olaylarıyla iç içe geçen bir yaşam. Ümit Altaş’ın hazırlamış olduğu içerikli sorularla yürütülen “söyleşi”nin her satırında, sabırlı bir düşünürün akıl, hak ve hukukun evrensel ilkeleriyle sarmalanmış değerlendirmelerinin lezzetini buluyorsunuz.

Sayfalar tutan bu söyleşinin en ilginç yönü de açıklayıcı belge, resim ve bilgileri içermesidir. Yazılarda, bu topraklarda hak ve hukuk savaşımı veren, demokrasi ve özgürlüklerin gelişmesine çalışan pek çok kişi, özenle tanıtılıyor. Bunların içinde özellikle, ülke insanının özgürlük ve bağımsızlığı için uğraş verirken, savunmanları Halit Çelenk’in acılı tanıklığında darağacına gönderilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan ve hapisane yollarında hunharca öldürülen İlhan Erdost’a yer verilmesi, Çelenkler’in yaşam ile ölüm arasındaki gelgitlerle dolu yaşamlarının önemli bir sayfasını oluşturuyor.

Düşünceleri nedeniyle insanları yok eden anlayışın kitapları yok etmesi de doğal; çalışmada, sıkıyönetimlerin kitap yakmaya varan kimi uygulamaları da belgeleniyor.

Söyleşiyi, başta Halit Çelenk'in yaşam ve yol arkadaşı Şekibe Çelenk olmak üzere, aile bireylerinin duygu ve düşünceleri izliyor. Aile içi yazılarda, torunların anneannelerine ve dedelerine sevgi ve duygu dolu sözcüklerinin tıpkıbasımını buluyorsunuz; kızların babalarına yazdıkları ve babanın hapisteki kızına mektubu da burada bulunuyor. Denilebilir ki, aile yazıları bölümünde Halit Çelenk'in başarılarında büyük katkısı olduğu anlaşılan, giderek onları tamamlayan sevgi çemberinin yıldızları pırıl pırıl yer alıyor.

YYDD'nin kalan üçte ikilik bölümü "Halit Çelenk İçin Yazdık" başlığı altında, 70'e yakın kişinin yazılarına ayrılıyor. Yazılar, yazar adlarına göre "abecesel" olarak sıralanıyor. Rona Aybay, yazılarıyla çalışmaya katkı yapanları, "...her biri hukuk, siyaset, basın, eğitim, üniversite, sanat, kültür gibi alanlarda Türkiye'nin yakın tarihinde yeri ve etkisi olmuş aydın insanlar..." olarak tanımlıyor.

Hakkında Yazılanlar ve Yazdıkları

Kuşkusuz, "Çelenk İçin" yazılanlara burada ayrıntılı olarak değinmenin olanağı bulunmuyor. Her biri kesinkes önemli şeyler söyleyen bu katkıların bazılarından söz etmek, kalanlarına haksızlık olacaktı ki bu da izninizle benim eşitlik anlayışıma uymuyor. Ancak, yazı başlıkları çok şey anlatıyor; bu bölümün içeriği konusunda ipuçları veriyor, en azından yapıtın çok iyi bir özetini oluşturuyor. Bu varsayımdan yola çıkarak, yazıların başlıklarını vermek gerekiyor:

Sevgi Bağları; Uzun Yürüyüşçüler; Halit Ağabey; Daralınca Ruhun Halit Çelenk'i Anımsa; Bir Hukuk Anıtı, Bir Adam, Bir Devrimci; Zor Günlerin İnsanı; Çelenk'lere Saygı; Halit Çelenk: Bir Hukuk Şövalyesi; Halit Çelenk İçin; Bir Dava İçin Yaşamak; Bilinçle Seçilmiş Bir Yaşam, Bilinçle Bütünleşmiş Bir Kimlik; Halit Çelenk; Yıkım Resimleri; Ezeli-Ebedi Militan: Halit Çelenk; Avukatlık Mesleğinin Büyük Ustası; Halit Çelenk; Halit Çelenk Bükülmez Bir Savunman; Halit Ağabey; Halit Abi'yle Yan Yana Durabilmek; Seçilmiş Bir Yolda Onurla Yürümek; Bir Hukuk Anıtı; Halit Çelenk İçin; Ne Yazılsa Eksiktir; Bir Simge, Bir Önder, Bir Dost İnsan; Ben Halit Çelenk'i Nasıl Yazabilirim ki?; Halit Bey'in Etkileri; Halit Amca; Halit Çelenk: Bilincim Narçiçeği; Halit Çelenk ve Öğretmen Örgütçülüğü; Halit Çelenk'e Selam Olsun; Sizi Tanımak, Halit Ağabey; Türkiye Sosyalizminin Bir Bilgesi: Halit Çelenk; İki Anıt İnsan: Şekibe-Halit Çelenk; İnsan Olmanın Onurunu Ayakta Tutmaya Adanmış Bir Hayat; Bizim Toplumumuzun "Prometheus"u Halit Çelenk'tir; Halit Çelenk İçin; Halit Çelenk ve 28 Şubat'ın Rövan-

şında Kurban Rektör; Solmayan Bir Çelenk; Hukukun Çelenk'i Halit Çelenk için; İnsanlık Abidesi; Halit Çelenk'le; Unutulmaz; Halit Çelenk; Halit Çelenk Bir Demokrasi ve İnsan Hakları Savaşımı; Hukukun Çelenk'i: Halit Çelenk; Avukatımız ve Ağabeyimiz; Hukukumuzun Çelenk'i; Hukukun ve Eylemin Birliği; Halit Çelenk Gün Işığdır; Halit Çelenk'le Bir Pazar Günü; Halit Çelenk Arkadaşım İçin; Halit Çelenk'in Portresi; Halit Çelenk: Umudun Simgesi; Avukat Halit Çelenk'ten Halit Abi'ye; Halit Çelenk Bir insanlık Abidesidir; Zorlu, Devrimci Bir Savaşım: Halit Çelenk; Can Dostlarım; Hukuk Mücadelesinde Bir Ömür; Anılar Arasında Halit Çelenk; Halit Ağabey; Halit Çelenk; Devrimin ve Devrimcilerin Ödünsüz Savunmanı; "Halit Bey, Bu Sensin İşte". "Ezilenlerin Kale Komutanı: Halit Çelenk; Ünlü Hukukçu-Yazar-Avukat Halit Çelenk Üzerine Bir Deneme; Hukukun "Hak" Boyutu.

Başlıklarından anlaşılacağı gibi, Halit Çelenk ile özdeşleşen ana kavramlar şunlar: Sözü ve eylemiyle onurlu, hoşgörülü ve saygın bir kişilik; hukuk anıtı tanımlamasını hak eden büyük bir savunman; insanların çok ucuza satın alındığı, dönekliğin ödüllendirildiği, ahlakın yok edildiği fırtınalı bir siyasal ve toplumsal ortamda ilkelerinden, değerlerinden hiç ödün vermeyen bir sosyalist; insancılığıyla yalnız bir savunman değil, bir abi.

Hakkında yazılanları sıralamak Halit Çelenk'i anlatmaya yetmiyor. Onu en iyi anlatan kendi yazdıklarıdır. Yazdıkları, yaşam boyu verdiği savaşımın her biri ayrıca okunmaya değer, çok önemli köşe taşlarıdır.

YYDD'nin sonunda Halit Çelenk'in yayımlanmış eserleri kısaca özetleniyor. Bunların adları şöyle: *Hukuk Yazıları* (1974); *141-142 Üzerine* (1976), *İdam Gecesi Anıları ve Kararlar* (1978); *Hukuksuz Demokrasi* (1980); *12 Eylül ve Hukuk* (1988), *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası*; *Umut Hangi Dağın Ardında*; *Barış Savaşçıları* (1966); *Beş Kapı Beş Kilit*; *Demokrasi Masalı* (2003); *Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi, Yaşadıklarım*.

Çelenk'in yayımlanmış kitapçıkları da şunlar: *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?* (1976); *Bildiri Yayınlama* (1976); *Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı* (1977), *Toplantılar ve Yürüyüşler* (1977) ve *Hukuk* (1986). Bunlara eklenen "Halit Çelenk ile Bir Gün" DVD'si var.

Halit Çelenk belgeseli, bu toplumda, son altmış yıl boyunca, hukuk, özgürlük, demokrasi ve barış uğruna verilen savaşımının anıtıdır. Başta Rona Aybay ve Ümit Altaş olmak üzere, yapıtın hazırlanmasında emeği geçenler, gerçekten bir toplumsal teşekkürü hak ediyorlar.

Sosyalizm Denemesi İnsanlığa Çok Şey Kazandırmıştır*

Erdal Atıcı

Erdal Atıcı (EA): Sayın Halit Çelenk, 1921 Antakya doğumlusunuz; ilkokulu Mektebi-i Sultani'de, lise öğrenimini Fransız Mandası altındaki kentte Fransızların yönetimi altındaki bir okulda yapıyorsunuz. Sonrasını sizden dinleyelim.

Halit Çelenk (HÇ): Sol ve devrimci düşüncelerle lise son sınıfta karşılaştım ve benimsemeye başladım. Sosyalist dünya görüşümün temeli böyle oluştu. 1940 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'nde yükseköğrenimimi yaparken, sınıf arkadaşım Şekibe Sayar'la evlendim. Okuldan mezun olduktan sonra yaklaşık on yıl Samsun'da ceza avukatlığı yaptım. 1960 yılında Ankara'ya yerleştik. 1962'de eşimle birlikte Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) üye olduk. Ben TİP Ankara İl Sekreterliği ve Genel Yönetim Kurulu üyeliği, Şekibe ise Merkez İlçe Başkanı ve Merkez Haysiyet Divanı üyeliği yaptık.

1963-1965 yıllarında sırasıyla İlerici Avukatlar Derneği ve Devrimci Avukatlar Derneği'ni arkadaşlarımla birlikte kurduk. 1976 yılında ise yüze yakın meslektaşım ile birlikte Çağdaş Hukukçular Derneği'ni kurduk. 1968 yılında Türk Hukuk Kurumu Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçildim. 22 yıl süreyle bu kurumun ikinci başkanlığını yaptım. İnsan

* "Söyleşi", *Cumhuriyet Kitap*, 19 Nisan 2007.

Hakları Derneği'ni (İHD) 1975 yılında kurduk. Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve daha sonra onun devamı olan TÖB-DER'in hukuk danışmanlığını yaptım. Halen Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Yönetim Kurulu üyeliğini sürdürmekteyim.

EA: 12 Mart öncesi ve sonrası birçok davada savunman olarak bulunduğunuzu biliyorum. Özellikle de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın savunmanlığını yaptınız. Bu dava sürecinden söz eder misiniz?

HÇ: Avukatlık mesleği bir savunma mesleğidir. Savunma hakkı bütün uluslararası metinlerde ve anayasalarda kutsal bir haktır. Avukat bu savunma mesleğinin yürütücüsüdür, çalışanıdır. Bizim anlayışımız da buydu. Bu anlayışımızın temelinde emek ve işçi sınıfının hakları yer alıyordu. Ben sağ kesim dışında emek ve işçi haklarından yana olan sosyalist, demokrat, komünist, işçi, öğrenci, öğretmen, yazar, sanatçıları ve bu hedef doğrultusunda örgütlü mücadele verenleri savundum.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve arkadaşlarının davasına yani THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) Davası'na gelince... Ben, bu arkadaşları öğrenciliklerinden tanıyordum. Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan ODTÜ'de öğrenciydi. Deniz, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrenciydi ve orada mücadele veriyordu. İstanbul'daki avukat arkadaşlarla birlikte dava konularını tartışıyor ve ona davalarında yardımcı oluyorduk. THKO Davası ise Ankara'da açıldı ve ben 10 avukat arkadaşla birlikte davanın savunmasını üstlendim. Ben bu çocukların daha önceki davalarına da baktım. Mesela THKO Davası Hüseyin'in baktığım üçüncü davasıydı. Yusuf'un ise ikinci davasıydı. Çünkü daha önce bu arkadaşlar hakkında Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştı. Dava açılanlar arasında Hüseyin de vardı. Sonra ODTÜ'de Commer'in arabasının yakılması olayında Yusuf ve birçok arkadaşı vardı. Hatta bu kitapta onların mahkeme salonunda tahliye kararı verildiğinde yumrukları havada fotoğrafları var. Hepsinin davalarına baktık.

Önyargılı Mahkemeler...

Benim bu arkadaşların davalarına bakmamın nedeni, onların sosyalist düşünceye sahip olmalarıdır. Sonuçta bütün çalışmalarımıza, çabalarımıza rağmen sonuç alamadık, çünkü karar önceden verilmişti. Bu durumun önemli bir göstergesi, mahkemelere verilen bir talimattır.

Denizler'in davası görülürken Sıkıyönetim Komutanlığı, sıkıyönetim askeri savcılarına bir talimat yazısı gönderdi. Burası çok önemli, çünkü bu talimat yazısı şunu söylüyordu: adam kaldırmak, ruhsatsız silah taşımak, banka soymak gibi eylemlerin TCK'da cezaları gösterilmiştir, bunlar hapisle cezalandırılır. Ancak, eğer bu eylemleri yapanlar, Marksist düşünceye sahipseler 146/1'den, yani idam cezası ile yargılanmaları gerekir. Bu duruma göre, savcılık davayı idam talebiyle açtı. Mahkemeler sonuna kadar o talimatın etkisi altında kaldılar ve idam cezası verdiler. Düşünün şimdi Ahmet, Mehmet bir grup insan, bunlar banka soysalar, adam kaldırsalar, ruhsatsız silah taşısalar, bunlar kanuna göre hapis cezası ile cezalandırılacaklar. Üç yıl, beş yıl gibi hapis cezası; ama eğer bunlar dünya görüşü olarak Marksizme inanıyorlarsa ölüm cezasına çarptırılacaklar. O halde şunu rahatlıkla söylemek mümkündür: Denizler eylemlerinden ötürü değil ama düşüncelerinden dolayı yargılandılar ve onlara düşüncelerinden dolayı idam cezası verildi. Eğer bu çocuklar Marksist olduklarını, sosyalist olduklarını söylemeseydiler veya bu iddia edilmeseydi, kanıtlanmasaydı onlara hapis cezası verilecekti. O halde burada düşünce suçu var. Düşüncelerinden dolayı yargılanıp mahkûm edildiler diyorum.

EA: İdam gecesi yaşadıklarınızı daha sonra *İdam Gecesi Anıları* adıyla bir kitapta yayımladınız, sizin o gece orada bulunmanız nasıl gerçekleşti?

HÇ: İnfazlar yaklaşmıştı. Gençler beni cezaevine çağırdılar ve "Yakında idam cezaları infaz edilecek, bizim sizden bazı ricalarımız var." dediler. Bunların tümü *İdam Gecesi Anıları* adlı kitabımda vardır. Bunların en önemlisi şuydu: "Bizi yalnız bırakmayın; sizin, bir arkadaşınızla birlikte sehpa iken yanımızda bulunmanızı istiyoruz. Çünkü bunlar bizim hakkımızda yalan yanlış birtakım şeyler ileri sürebilirler ve korktuğumuzu, çekindiğimizi ya da herhangi bir şekilde uygunsuz davranışlarda bulunduğumuzu ileri sürebilirler, siz bizim tanışımız olun. Böyle bir şey olursa açıklama yaparsınız, gerçeği anlatırsınız. Biz oraya büyük bir yüreklilikle, cesaretle gidiyoruz ve bu bizim yaşamımızın, eylemci, devrimci hareketlerimizin bir sonucudur. Bundan korktuğumuz, çekindiğimiz yoktur." dediler. Ben bu konuşmayı avukat arkadaşlara aktardım. Biz 11 avukat arkadaş davaya bakıyorduk. Savunmanlardan Avukat Mükerrrem Erdoğan'la birlikte infazlarda bulunduk. O anların detayları çok geniştir. Onları burada anlatma gereğini duymuyorum... *İdam Gecesi Anıları* isimli kitabımda detaylar vardır.

Yalnız şunu belirteyim, onlar sehpa altında kendi davalarını savundular. Deniz'in son sözleri zaten bütün THKO'nun ve diğer sanıkların düşüncelerini anlatan sözlerdi. O sözler okunduğu zaman onların sehpa altında neyi savundukları açıkça ortaya çıkar.

EA: Bugüne kadar birçok dergi ve gazetelerde yazılarınız yayınlandı, kitaplarınız basıldı. Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

HÇ: Ben bir yandan bu davaları izliyordum. Vakit buldukça da o davalarla ilgili, dönemin önemli hukuk davalarına, insan haklarına ilişkin yazılar yazıyordum. Bunları uzun süre *Cumhuriyet* gazetesinde yazdım. *Milliyet*'te ve bazı dergilerde de özellikle idam cezası, örgütlenme hakkı, anayasaya aykırı yasalar ve bunun gibi konularda çok sayıda yazılar yazdım. Bu yazıların hepsini kitaplarda toplamak mümkün olmadı. Ancak toplam olarak basılmış 17 kitap ve broşürüm var.

EA: Biraz da *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk* kitabını konuşalım. Çok güzel bir kitap olmuş. Böyle bir kitap hazırlama fikri kimindi? Sizin böyle bir kitap düşünceniz var mıydı?

HÇ: Benim hakkımda böyle bir kitabın hazırlanması, yayımlanması düşüncesini üretenler Prof. Dr. Rona Aybay ve değerli bir hukukçu olan Avukat Ümit Altaş'tır. Bu dostlar böyle bir kitap yayımlamayı düşünmüşler. Daha sonra bana telefon ettiler. Dediler ki, "Özyaşamınızın belgeselini yapmak istiyoruz." Sonra Prof. Dr. Rona Aybay ve Ümit Altaş Ankara'ya geldiler. Yanlarında fotoğraf ve çekim işlerinde uzman olan Ender Yeşildağ adında değerli bir Antakyalı arkadaş da vardı. Röportaj ve çekim yapıldı. Sonra İstanbul'dan arayarak bu çalışmayı kitap haline getirmek istediklerini söylediler. "Benim için bir mahzuru yok." dedim. Birçok kişiden yazılar alındı.

"Gönül Borcum Var..."

Şunu da söyleyeyim; ben böyle bir kitabın hazırlanmasını başında uygun görmedim kendim için. Nedeni şu: Şimdiye kadar "armağan" türünde yayımlanan kitaplar, insanlar öldükten sonra yapılıyordu. Profesörler hakkında, siyasetçiler hakkında, sanatçılar hakkında öldükten sonra yapılıyordu bu tür kitaplar. Şimdi ben daha sağım. Sağken böyle bir şey yapılmasını yadırgadım. Fakat bunu arkadaşlarıma söyleyince, hepsi "Yok, öyle değil. Sağken de yapılması icap eder. Yapılan doğru-

dur.” dediler. Bütün dostlarım böyle söylediler, ben de bir şey demedim. Kitap bu şekilde yayımlandı.

Şimdi burada bu kitapla ilgili gönül borcum olanları söyleyeyim. Prof. Dr. Rona Aybay, insan hakları konusunda uzmandır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından seçilen 11 âkil insandan birisidir. Bosna-Hersek İnsan Hakları Mahkemesi’nde de yargıç olarak görev yapmıştır. Halen Türkiye Barolar Birliği’nin İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanı’dır. Bilgi ve karakter itibarıyla gerçekten son derece değerli bir insandır.

Ümit Altaş çok değerli bir hukukçudur. Bu kitabın hazırlanmasından yayımlanmasına kadar her aşamada fiili olarak çok önemli bir rol oynadı. Çok titiz bir arkadaştır. Kitabı TÜYAP bastı. TÜYAP Yöneticisi Bülent Ünal Bey çok ilgilendi. Kitaba emeği geçen ve burada isimlerini saymadığım birçok güzel genç insan var. 17 Eylül’de bana İstanbul’dan telefon ettiler: “Biz burada bu kitaba emeği geçenleri davet edip onlara teşekkür etmek istiyoruz. Sizi de aramızda görmek istiyoruz, gelebilir misiniz?” dediler. Biliyorlar benim sağlık durumumu, “Gelemezseniz telefonla bağlantı kuralım.” dediler. Fakat biz düşündük; kızım Ferda doktor, “Ben senin yanında gelirim, ilaçlarımızı alır gideriz.” dedi. Kızlarım Serpil, Ferda ve damadım Kaya ile beraber gittik, o toplantıya katıldık. Bütün bu arkadaşlar oradaydı. Hepsine teşekkür ettik.

Ayrıca bu kitaba yazılarıyla katkıda bulunan tüm yazarlarla ilgili olarak da söylemek istediğim şeyler var. Yukarıda isimlerini saydığım dostlarım bu kitabın yayımlanmasını ve hazırlanmasını sağlamak suretiyle, yazarlar ise bu yazıları yazarak beni onurlandırdılar ve yaşattılar. Gerçekten samimiyetle söylüyorum, bu insanların tümüne gönül borcum var, bu borcumu yaşamımın sonuna kadar saklayacağım.

EA: Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk kitabıyla ilgili nasıl tepkiler alıyorsunuz? Ankara’da İlhan İlhan Kitabevi’nde düzenlenen imza gününe çok yoğun bir ilgi vardı...

HÇ: Bu kitap yayımlandıktan sonra kitabı gören insanlar -bunların içinde yayınevleri sahipleri, yazarlar ve siyasetçiler de var- çok beğendiklerini ve kendi türü içerisinde böyle güzel bir kitap görmediklerini söylediler.

Muzaffer İlhan Erdost’un İlhan İlhan Kitabevi’nde imza günü yapıldı. Büyük bir kuyruk oluştu. İmza saat 14:30’dan 18:30’a kadar yaklaşık dört saat sürdü. Kuyruklar dolanarak binanın kapısına kadar iniyordu. Kuyruk devam ediyordu ama kitaplar kısa bir süre sonra bitti.

Bunun üzerine daha önce kitabevine gelen ve “Biz imza gününe katılamayacağız ama bizim için kitap imza edilsin, biz sonra gelip alalım.” diyen insanlara ayrılmış kitaplar da satıldı. Ertesi gün İstanbul’dan kitap getirtildi, evime gönderildi, ben onları bu insanlar için evimde imzaladım. Oraya gelenler de kitabı beğendiklerini belirttiler. Çok değişik biçimde bana görüşlerini anlattılar, birlikte resim çektirdik. Orada bazı ilginç olaylar da oldu; örneğin hamile bir hanımla eş geldi. Hanımın eşi, “Halit Bey, gördüğünüz gibi eşim hamile, yakında doğum yapacak. Çocuğumuzun kız olacağını öğrendik. Kızımızın adını da Ezgi koyduk. Bu kitabı lütfen onun adına imzalar mısınız?” dedi. Doğmamış çocuğa kitap imzaladık. Buna benzer bir olayı geçmişte Dikili’de de yaşamıştım. Üç yaşında annesinin kucığında gelen bir çocuğa kitap imzalamıştım. Yine bir vatandaş geldi, elinde kitap, “Ben âşığım, ben âşığım!” diye bağırıyor. Herkes şaşkın, ona bakıyor. “Efendim ben âşığım, lütfen bu kitaba aşkı yazın.” dedi. Onun üzerine kızım Ferda dedi ki; “Madem âşıksınız, aşkı en güzel siz bilirsiniz, siz yazın.” Vatandaş, “Hayır, hayır, Halit Bey aşkı çok iyi bilir, o yazsın.” dedi. Ve ben de orada yazdım bir şeyler. Biraz sonra ikinci bir kitapla gelmez mi... “Biraz önceki kitabın sayfası yetmemişti, lütfen buna devam edin.” diyor. Böyle ilginç olaylar da oldu.

EA: Kitap daha yeni dağıtılıyor, bu büyük ilgi sürecektir...

HÇ: Evet, çoğunu tanımadığım birçok insan arıyor ve bazı gazetelerde kitapla ilgili yazılar yayımlanıyor. Ören’den, İstanbul’dan, Antakya’dan, Almanya’dan ve başka yerlerden arayanlar oldu, çok telefon geldi. Almanya’da çok değerli arkadaşlar var, sendikacılar, aydınlar var. Onlar aradılar. Yani kitap yeni çıktı, yeni tanıtılıyor ama büyük bir ilgi var...

EA: Ben de bu kitabı size imzalattığım günün akşamı elime aldım ve kısa sürede ilgiyle okuyup bitirdim. Çok beğendim.

HÇ: Teşekkür ederim, sizin beğeniniz benim için çok değerlidir, onu söyleyeyim...

EA: İlhan Selçuk kitaptaki yazısında; “İlk kez ne zaman tanıdım onu? 1960’ların başında... Demek ki dostluğumuz kırk yılı aşmış; yarım yüzyılın eli kulağında... Halit Çelenk tanıdığımda sosyalistti... Bugün de sosyalist! Peki bu ne biçim iştir? Sosyalizmin raconu bozulmadı mı? Bolşevik devrimi yıkılmadı mı?” diye soruyor, siz ne dersiniz?

HÇ: Şimdi, öncelikle sosyalizmin raconu bozulmadı. Sosyalizm bir bilimdir. Bilimsel sosyalizm, adı üzerinde; bunun bir de uygulamaları vardır. Birçok insan Sovyetler Birliği'ndeki dağılmayı 'sosyalizm bitti' diye yorumluyor. Aslında o iş öyle değildir. Rusya'da bir deneme yapılmıştır; yani Sovyetler Birliği aslında bir denemedir. İnsanlık tarihine baktığımız zaman bu dönem nihayet yüz yılı bile bulmuyor. Ve bu deneme, insanlığa çok şey kazandırmıştır. SSCB'de parasız sağlık, eğitim, konut, emeklilik hakkı, emekçilere parasız tatil hakkı, kadınlara dünyanın hiçbir ülkesinde rastlanmayacak ölçüde geniş yasal hakların tanınması ve burada sayamadığım birçok başarılı çalışma gerçekleştirildi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasında ise siyasal, sosyal ve ekonomik birçok iç ve dış etken rol oynamıştır. Bu konunun tartışmasının başka ortamlarda yapılması gerekir.

"Sosyalizm İleri Aşamalara Ulaşacaktır."

Oysa insanlık tarihi binlerce yıldan beri devam ediyor. Bütün sınıflı toplumlarda bir baskı, bir sömürü, bir işkence sistemi uygulanagelmekte. Sosyalizme inananlar, insan haklarına dayalı; tüm insanların baskıdan, sömürüden kurtulacağı, özgür bir dünya için mücadele vermektedirler. Sovyet deneyiminin devam etmemesi sosyalizmin bittiği anlamına gelmez. İleride dünya koşulları değişeceğinden ve sosyalizm denemelerinin daha ileri aşamalara kadar götürüleceğinden hiç kuşku yok. Buna Güney Amerika ülkelerini örnek verebiliriz. Güney Amerika ülkelerinde devamlı sosyalist sistem genişliyor, yayılıyor ve Amerikan emperyalizmine karşı mücadele veriyorlar. Bunlar devam edecektir. Yani insan varoldukça ve insanın yeni bir dünya düzeni isteği, umudu, amacı varoldukça sosyalizm de varolacaktır. Yeni yeni denemelerle yeni yeni sosyalist sistemler kurulacak ve amacına ulaşacaktır. Ben böyle düşünüyorum.

EA: Sevgili Halit Çelenk, yaşamınızda "keşke"leriniz ve "iyi ki"leriniz var mı?

HÇ: Geriye dönüp düşündüğümde, yaptığıma pişman olduğum hiçbir şeyi hatırlamıyorum. Düşünce planında, ideolojik olarak, insan hakları ile ilgili konularda yaptığım çalışmalardan çok memnunum ve mutluyum. Bu çalışmaları severek yaptım. Nitekim ben bir kitabımda yazmıştım: "Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'Bir orman gibi kardeşçesine' yaşaması için gencecik ya-

şamlarını veren insanları... Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?" diye...

EA: *Cumhuriyet* gazetesinin ikinci sayfasında çıkan yazılarınız ilgiyle okunuyor, özellikle de son zamanlarda Irak konusunda yazdıklarınız... Irak'taki dram sizce nasıl sonuçlanır?

HÇ: Hatırlatma olarak burada şunu söyleyeyim; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve arkadaşları anti-emperyalisttiler ve bağımsızlıkçıydılar. Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülkenin emperyalist etkilerden arındırılması için mücadele verdiler. Bir yerde bugünkü Irak ve benzeri yerlerdeki olaylar onların bu düşüncelerinin ne kadar doğru olduğunu gösteriyor. Şimdi bugün insanlığın en büyük düşmanı emperyalizmdir ve bir insanın gerçek anlamda insan hatta yurtsever sayılabilmesi için o insanın hem bağımsızlıkçı hem de anti-emperyalist olması gerekir. Bu nitelikleri olmayan bir kimse, zaten yurtsever olamaz. Bazı yöneticiler basında, televizyonlarda "Efendim, ben ve arkadaşlarım Türkiye'nin en yurtsever insanlarıyız" diye konuşmalar yapıyorlar. Ama öbür yanda Amerikalıların kucagında oturuyorlar, çünkü iktidar oluşlarını oraya borçludurlar. Onun için bu tür nitelemeler kesinlikle yanlıştır. Altını çizerek tekrar ediyorum. Gerçek yurtseverler bağımsızlıkçılardır, emperyalizme karşı mücadele verenlerdir. Deniz Gezmiş ve arkadaşları bu nitelikte insanlardı ve onların da en gerçek yurtsever olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu uğurda canlarını vermekten çekinmediler.

Irak'taki olaylara gelince; şimdi orada Amerika günden güne yenilgiye uğruyor. Bir batağa saplanmış durumda. Şuna inanıyorum, Amerikan emperyalizminin bugün BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) olarak hazırladığı ve uygulamak istediği proje ta Kuzey Afrika'dan Çin sınırlarına kadar 22 devleti içine alıyor. Yani emperyalizm bütün bu devletleri, bazılarını anlaşma yaparak, bazılarını silah kullanarak kendi emellerine hizmet ettiriyor, ettirmek istiyor. Amaçları yeraltı servetlerine el koymak, petrole el koymak ve o ülkelerin bor, demir gibi yeraltı servetlerine sahip olmaktır. Er geç insanlık, emperyalizmi yenecektir. İnanıyorum ki bir yerde yenik düşecektir ve insan haklarını savunan işçiler, öğretmenler, aydınlar, köylüler ve tüm halk kesimleri başarıya ulaşacaktır. Buna inancım tamdır.

Tabii ki Türkiye'nin talihsizliği, varlığını emperyalizme borçlu bir iktidarla yönetilmekte olmasıdır. Onları iktidara getiren emperyalist

güçlerdir. Bu anlamda onları yurtsever olarak kabul etmek, Türkiye'nin refahı için mücadele ettiklerini söylemek mümkün değildir.

"Bugün de Aynı Mücadeleyi Verirdim"

EA: Son olarak söylemek istedikleriniz nelerdir? Özellikle gençlere neler söylemek istersiniz?

HÇ: Edindiğim izlenimlere göre; gençler arasında kitap okuma alışkanlığı eskisi kadar yaygın değil. Bu sistem içinde emperyalizmin de ideolojik ve kültürel hegemonyası ve birtakım propagandalarla gençlik okumaktan, yurtseverlikten uzaklaştırılıyor. Emperyalizm, gençliği ve halkı kendisine karşı mücadele veremeyecek bir duruma getirmeye çalışıyor. Onun için ben gençlere bütün propaganda ve baskılara rağmen okumalarını öneriyorum. Mesela her türlü yurtsever yayınları, bağımsızlık ve sosyalizmle ilgili yayınları, felsefi yayınları okumalarını ve kendilerine göre en doğru yolu bulmalarını istiyorum. Ben 87 yaşına geldim. İnancıma göre en doğru dünya görüşü sosyalizmdir. Ancak ve ancak insanlığı sosyalizm kurtarabilir. Tabii okuyarak ve araştırarak, özümseyerek bu sonuca ulaştım. Hata ettiğimi hiç düşünmüyorum. Bugün tekrar doğsam, aynı çalışmaları yapar ve yine aynı mücadeleyi verirdim. Bugün ülkemizde tüm emekçiler, işçiler, öğretmenler, gençler, aydınlar, mühendisler, sanatçılar, yoksul köylüler emperyalizme karşı mücadeleyi yükseltmeye çalışıyorlar. Bazen eliyorum ki, belki de ben öğretmen olarak da bu mücadeleyi sürdürebilirdim çünkü öğretmen örgütlerinde öğretmen arkadaşlarımızın dirençli mücadelesine yıllarca tanık oldum. Bu mesleğin insanların aydınlatılmasında ne denli önemli olduğunu gördüm ve yaşadım. Ama şu anda benim için geri dönüş yok. Bana göre, öğretmen arkadaşların, günümüzde de öğrencilerine Türkiye'nin mutluluğa kavuşması için hangi yollar gerekiyorsa bu yolları yurtseverce anlatmaları yararlı olur diye düşünüyorum.

Nâzım Bayata

Dostları ve sevenleri, 86 yaşında Halit Çelenk'e *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş* adlı bir güzel kitapla saygılarını, sevgilerini sundular. O'nu tanımanın, onunla aynı düşünce ve safta olmanın onurunu, onun mücadelesini, onun üstün niteliklerini değerlendirdiler. 321 sayfalık kitaba bir de DVD söyleşisi ekli.

Aralarında değerli eşi ve mücadele arkadaşı Şekibe Çelenk'in, kızları Serpil ve Ferda'nın, torununun da bulunduğu yetmiş yakın devrimcinin, sosyalistin yazılarını, fotoğraflarını da içeren kitabı döne döne okudum.

Kitap belgesel özellik de taşıyan, Türkiye'nin yakın dönemlerini tanımak, anlamak isteyenlere bulunmaz bir kaynak olabilecek nitelikte. Ama kitap, öncelikle ve özellikle bir avukat, hukukçu, bir devrimci, bilimsel sosyalist olarak çeşitli yönleriyle Halit Çelenk'i anlatıyor. Onun hukuk ve demokrasimize katkılarını ortaya koyuyor.

Çelenk, Türkiye'de son elli, altmış yılda yaşanan büyük toplumsal, siyasal olayların içinde bir tanık olarak yaşadı. 1960'lardan sonraki uyanış, örgütlenme içinde etkin görevler üstlendi. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde, belli başlı bütün büyük, önemli siyasal davalarda yetkin hukuk bilgisi, üstün konuşma yeteneği ile bir savunman

* ABECE, Nisan 2007.

olarak görev üstlendi. Onun Denizler'in davasındaki konumu, savunması, infazlardaki tanıklığı ve bu konudaki kitabı unutulmazdır. 12 Mart faşizmine karşı verdiği yürekli savaşım...

"Ben, bir savunmanım. Güzel insanları savundum." diyor. Bu doğru, ama Halit Çelenk'in kendisi de o güzel insanlardan birisidir. Çünkü o da savunduğu o güzel, genç, yiğit insanlar gibi, "Bir orman gibi kardeşesine yaşamaya" inanıyordu. Kendi yaşamlarını insanlığa adayanlarla birlikte insan sevgisini, barışı, özgürlüğü ve mutlu olunacak bir dünyayı savunuyordu.

Halit Çelenk, daha gençliğinden beri, sol düşünce ve eylem içindeydi. Kendini çok iyi yetiştirmişti. Marksist klasiklerinin çoğunu çevirilerinden ve Fransızcalarından okuyup özümsemişti.

Bir ceza avukatıydı. Siyasal davalarda bir uzmandı. TİP'in kurulmasından hemen sonra bu partiye girdi eşiyile birlikte. Partinin Ankara İl Sekreteri oldu. Sonra Genel Yönetim Kuruluna seçildi. TİP'in Sam-sun ve çevresinde örgütlenmesini üstlendi.

1960'lı, 1970'li yıllarda avukatların "ilerici" ve "çağdaş" adlar taşıyan örgütlenmesinde öncülük etti. Türk Hukuk Kurumu'nda üst yöneticilik yaptı. İnsan hakları örgütlenmesine katkıda bulundu. Nâzım Hikmet Vakfı'nda ciddi, dürüst, tutarlı, güvenilir bir insan ve hukukçu olarak görev yaptı.

Türkiye öğretmenlerinin TÖS ve TÖB-DER'de örgütlenmelerine ve mücadelelerine omuz verdi; bu kuruluşların hukuk bürolarında danışman, yönetici ve savunman olarak uzun yıllar özveriyle görev yaptı. Marksist ve sosyalist solun bütünleşmesi için önemli çabalar gösterdi. Gazete ve dergilerde hukuku, düşünce özgürlüğünü, insan haklarını savunan, geliştiren önemli yazılar yazdı. Birçok değerli kitaplar yayınladı. Birçok duruşmada, toplantıda çok önemli, yararlı, nitelikli konuşmalar yaptı. O gerçek ve üstün bir hatipti.

Yakın tarihimize "68'liler" olarak geçen dünyanın emperyalizme karşı Türkiye'nin tam bağımsızlığını, gericiliğe ve faşizme karşı tam demokrasiyi savunan gençlerinden yaşamda kalanları, kendilerini en zor günlerinde bilgiyle, bilinçle ve cesaretle savunmuş Halit Çelenk'i hep bir dost, bir ağabey olarak nitelediler, selamladılar. Bu kitapla onlar ve birçok başka devrimci, solcu, yayıncı, Çelenk'e borçlarını ödüyorlar ve bir kez daha dostluk, sevgi ve saygılarını dile getiriyorlar.

Biz öğretmenlerin de Halit Çelenk'e borcu ve bağlılığı vardır. Kitapta bir başka ünlü yazarımız Fakir Baykurt'un ve bazı öğretmen arkadaşlarımızın yazıları bunun tanıklarındır. Halit Çelenk'in öğretmenlerin ve örgütlerinin demokratik ve çağdaş eğitim, bağımsız, iç-dış sömürü-

den kurtulmuş bir Türkiye uğruna verdikleri mücadelede çok önemli bir konumu vardır. O yıllarda bizimle, örgütlerimizle bizden biri gibi özveriyle, inançla çaba gösterdi. Bize güç ve güven verdi. Onunla birlikte aynı saflarda çalışmaktan, savaşım vermekten Türkiye öğretmenleri hep onur duymuşlardır. Kendisine ileri yaşlarında da sağlık, esenlik, mutluluk diliyor ve bir kez daha yürekten teşekkür ediyor, saygılar sunuyoruz.

‘Yenilmeyenlerin Tanığı’ Halit Çelenk’e Aydınlanmanın Onur Ödülü*

Ahmet Özer

Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği (YKKED), 2007 yılı Aydınlanma Onur Ödülü’nü, ülkemizin en seçkin hukuk adamlarından Savunman Halit Çelenk’e vermeyi kararlaştırdı.

Çelenk’e ödülü sunmak için düzenlenen tören, 30 Nisan 2007’de Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi’nde yapıldı. Töreni, TRT yapımcılarından Aylin Özmenek sundu.

Müzik dinletisiyle süren etkinliğin açılış konuşmasını YKKED Ankara Şubesi Başkanı Prof. Dr. Meral Uysal yaptı. Aylin Özmenek, izlenimin başında Çelenk’in yaşamını ayrıntılı olarak anlattı. Çelenk’in bir savunman olarak ülkemizin karartıldığı günlerde devrimci gençleri savunurken, Barış Davası’nda, TÖS’te, TÖB-DER’de verdiği savaşımın boyutlarını dile getirdi. Konuklara gönderilen çağrı kartında Çelenk, savaşımını şu sözlerle özetliyor: “Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum, halkını seven, onların ‘Bir orman gibi kardeşçesine’ yaşaması için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşamamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları. Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum. Onlar bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaktı suçları, insanları sevmekti, bas-kızsız, sömürsüz, özgür bir dünya istemektir. Her biri birer dünyaydı.

* Trabzon Karadeniz, 3 Mayıs 2007.

İdealleri için öldüler, idam edildiler, hapis yattılar. Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?"

YKKED Genel Başkanı Prof. Dr. Kemal Kocabaş, eğitim sistemi-mizde saygın yeri olan Köy Enstitülerinin gerçekleştirdiği atılımları ay-rıntılı olarak dile getirdi.

YKKED Genel Başkanı Prof. Dr. Kemal Kocabaş; 2003'te Vedat Günyol'a, 2004'te Engin Tonguç'a, 2005'te Server Tanilli'ye, 2006'da İlhan Selçuk'a verilen KYED Aydınlanma Onur Ödülü'nün bu yıl Sa-vunman Halit Çelenk'e sunulmasının önemini dile getirdi. Etkinlikte Çelenk'in yaşamı, savaşımları, yapıtları bir sinevizyon gösterimiyle su-nuldu izleyenlere. Çelenk'le söyleşilerden verilen kesitlerde, ülkemizin yaşadığı acıları yeniden duyumsadık. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamı, İlhan Erdost'un öldürülmesi, Kayseri'de yakılmak istenen öğ-retmenler, Askeri Savcı Baki Tuğ'un iddiaları da Çelenk'in anlattıkları arasında yer aldı. Çelenk, söyleşilerinde dönemin sıkıyönetim mahke-mesinin uygulamalarının yargısız infaz olduğunu dile getirdi.

Gecede ilk konuşmacı Yazar Talip Apaydın'dı. Apaydın, Çelenk'i bir onur anıtı olarak değerlendirdi. Apaydın'ın ardından Gazeteci Mus-tafa Balbay, Çelenk'in kişiliğinde özgün görüşlerini dile getirdi. Vahap Erdoğan ve Erşen Sansal'ın ardından, Eğitim-Sen, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı adına konuşmalar yapıldı. 68'liler ve 78'liler adına yapılan konuşmalardan sonra Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı ile Köy Enstitüsü Mustafa Aydoğan, YKKED adına Aydınlanma Onur Ö-dülü'nü Çelenk'e sundular. Etkinliğin sonunda Halit Çelenk ile eşi Şekibe Çelenk sahneye çıkıp dinleyenleri selamladılar. Şekibe Hanım, eşi Halit Çelenk'in hazırladığı teşekkür konuşmasını okudu.

Halit Çelenk; üstün hukuk bilgisi, yalın yaşamı, alçakgönüllü tavrı, insancıl kişiliğiyle onu tanıyan, tanımayan binlerce insanın sevgisini, saygısını kazanmış bir değerimiz. Demokratik kuralların ayaklar altına alındığı, yasaların yok sayıldığı, temel hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırıldığı sıkıyönetim dönemlerinde, bir fırtına kuşu gibi tehlikelere göğüs gererek çoğu kişiye moral veren, cesaret aşılayan Halit Çelenk'i gelecek kuşakların da saygıyla anacağına, varlığından, savaşımından onur duyacağına inanıyorum.

Halit Çelenk'le aynı çağda yaşamamanın onuru yeter bize.

Bir Düzgün Tüzgün Adam: Halit Çelenk*

M. Sadık Aslankara

Düzgün, tüzgün bir adam olarak Halit Çelenk'i belleğimize katmamız zorunlu. Gerek bireysel gerekse toplumsal bellek bu doğrultuda kalıcı kayıtlar yapmalı. Böylesi anıtlamış bir insanın çağdaşı olduğumuza göre, görev üzerimize düşüyor demektir.

Türkçenin, çatlamış nar güzelliğindeki zenginliğini ele veren sözcüklerinden biri de “düzgün”dür derim sorarsanız. Hem de ne has! Her kezinde durup sözcüğün bize duyurmaya çalıştığı yüceliği alımlamaya girişirim derin bağlanmayla. Gerçi “adam gibi adam”, “insan adam” deyişleri de yabana atılamaz, aynı şekilde “adam değil cudam” söyleyişi de... Ama “düzgün” sözcüğünden yükselen dervişçe, bilgece tutumu sezmemenin olanağı var mı?... Sözgelimi biri için “Düzgün adam” deyin de görün, sanki akan sular durmuş gibi ceketler nasıl iliklenip saygı gösteriliyor? Neden, çünkü çiğ süt emmiştir insanoğlu, kolayına yakıştırılmaz ona bu nitelik de ondan... Yunus Emre'nin Taptuk Emre'ye taşıdığı söylenen “düzgün odun” nitelemesi de ilginç... Koca Yunus'un kırk yıl boyunca hep böyle yaptığı, şeyhine hep düzgün odun taşıdığı söylenmiyor mu?... “Düzgün odun” deyişi de ilginç, neden düzgünü arıyor odunun, eğrisi götürülse olmayacak mı? Ne derler, bir keramet havası dönüyor sanki sözcüğün üzerinde... Bu çerçevede Anadolu'da “Düzgün Baba” adıyla anılan yatırların, türbelerin varlığından

* Cumhuriyet Kitap, 9 Ağustos 2007.

güç alıyor belki yaklaşım... Bir yakıştırma yalnızca bu, ne var ki sözcüğün anlamsal yoğunluk taşıdığı da ortada. Bu yoğunluğu kavrayabilmek için İsmet Zeki Eyuboğlu'nun hazırladığı *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*'ne* göz atmak yeterli sanıyorum. Eyuboğlu, "Düz" sözcüğünün karşılığında şunları aktarıyor: "Eski Türkçede tüz (doğru, soy, kuşak, döl, kök, budun, topluluk, düz, kural bildiren kök)den düz..." Düzgünlüğün, kutsanmış yanıyla belki de Alevi, Türkmen geleneğinden geldiği, bununsa bizi Eski Türkçeye çıkardığı düşünülebilir bu durumda. Nitekim Atatürk'ün Türk Dil Kurumunca yayımlanmış olan *Derleme Sözlüğü*'nde** "düz" sözcüğünün de, bundan türeyen düzgün vb. öteki sözcüklerin de Anadolu'da çok geniş bir coğrafyada kullanıldığı anlaşıyor. Belli ki "tüz" sözcüğü de buna yakın kullanıma sahip. Anlamı "düz"le örtüşüyor: "Töreye, yasaya uygun davranan, adil." Bunca uzatışımın nedeni, sözü bir "düzgün", "tüzgün" adama getirmek... Kim o düzeci, tüzeci, düzemen, tüzemen, düzgün, tüzgün adam? Halit Çelenk...

Halit Çelenk Bir Yaşam Ormanı

Rona Aybay-Ümit Altaş ikilisinin yayına hazırladığı önemli bir kitap var masamda: *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk*. Düzenlemesiyle, içeriğiyle, biçimiyle etkileyici bir albüm kitap. Rona Aybay, sunuş yazısında şöyle diyor: "Her kişi gibi, Halit Çelenk de çeşitli açılardan değerlendirilebilir tabii... 70'e yakın yazıda, her yazar kendi açısından bir değerlendirmesini yapıyor Halit Bey'in... Kimi yazar daha duygusal, kimi yazar daha yalın ve gerçekçi... Yazıların bazısında Halit Bey'in 'hukukçu' yönü vurgulanıyor, bazısında ise 'insan' yanı öne çıkıyor. Kimi yazar da, Halit Bey'in 'sosyalist' kimliğine ağırlık veriyor. Ama bu yazıların hepsinin toplamının vardığı bir tek sonuç var: Halit Çelenk, ciddi, dürüst, tutarlı, en zor koşullar altında bile güvenilir bir insan ve nice çilelerle dolu aşamalardan, çetin sınavlardan geçip, çelikleşmiş dört dörtlük bir hukukçu..." "Halit Bey'in Şekibe Hanım'la evliliği de, bu saygın yaşamın bir başka örnek yönünü simgeliyor." Şekibe Çelenk farklı bir örnek oluşturunun altını çiziyor sanki: "Evlilikte sevgiyi ve inancı beraber yaşamak gibi çoğu kişinin tatmadığı bir ayrıcalığımız oldu." Halit Çelenk, bu olup bitenler karşısında ne diyor, bir de ona bakalım mı: "Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'Bir orman gibi kardeşçesine' yaşaması için gen-

* Eyuboğlu, İsmet Zeki (1998), *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul, Sosyal Yayınları.

** (1969), *Derleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini*, Ankara, TDK Yayınları.

cecik yaşamlarını veren insanları... Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?" *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk* adlı kitap, Çelenk'in yaşamını içine alırken uygarlık tarihimiz için notlar oluşturacak ölçüde zenginleştirilerek düzenlenmiş ansiklopedik bir yapıt izlenimi bırakıyor insanda. Bu yanıyla hem işlevci hem de yararçı görebildiğimce kitap. Okumayı film izlercesine kolaylaştıran bir yaklaşım da aynı zamanda... Halit Çelenk, bir anlatıcı konumunda olduğunu düşünüyor yalnızca: "Ben romancı veya öykücü değilim. Ben olayları gördüğüm gibi, ne bir harf katarak ne bir harf eksilterek, yazdım. İleride filmciler, romancılar yararlansın dedim." Bunun anlamı şu: Halit Çelenk, tanıklıklarından kalkarak herhangi kurmacaya yönelmiyor, tanıklığını aktarıyor yalnızca. Işık Kansu, *Çocukluğa Yolculuk*'ta onun anlattıklarını öykü balına dönüştürürken bakın neler diyor: "Çelenkler'in Antakya'daki aile evi, hayat denilen bir avluya açılıyor. Avluda yaşlı, yaşlı olmasına karşın her yaz inadına meyve veren üretken nar ağacı var... Nar ağacının gölgesinde de küçük bir masa. Halit Çelenk'in aydın bilinci, nar çiçekleri ile birlikte pıtrak veriyor bu masada: 'Sıcakta Jean Jacques Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'ni okuyorum. Rousseau, şöyle başlıyor kitabı: 'İnsan doğaya özgür geldi, özgür doğdu, ama bugün her yerde zincirler içindedir.'/ 'Çok çarpıcı gelmişti bu tümce bana. Zaten birtakım fikirler kafamda dolaşıyordu. Artık sorular birbirini kovalıyor, soru soruyu getiriyordu.' Genç Halit, soru işaretleri haritasında ilk dönemeci buluyor:/ 'İnsanın sorunu işte bu çelişkiyi çözmek galiba.'" (98) Çelişkiyi çözmenin temeli çocuklukta atılıyor demek ki.

Düzgün, Tüzgün Adamı Belleğe Kazımak

Nasıl biri bu düzgün, tüzgün adam? Gelin suluboya resim yaparcasına lekelerle onu tanımaya çalışalım. Kızı Serpil Çelenk Güvenç, bakın nasıl bir resim getiriyor önümüze: "6 Mayıs sabahı Ulucanlar Cezaevi'nden döndüğü zaman, ağarmış saçlarının çevrelediği yüzünün kül gibi olduğunu anımsıyorum. Daktiloya kâğıt takmamı söyledi; çünkü görevi bitmemiştii, Denizler'in son sözlerinin unutulmadan kaydedilmesi gerekiyordu. Balkonda ağlayan Mükerrerem Erdoğan'ı çağırdı ve son sözler iki tanığın belleklerinden beyaz kâğıda döküldü. Babam yatak odasına gitti ve uzun bir süre yanımıza gelmedi. "Ne kayıplarımız, ne kendisine ve ailesine yapılan baskılar, ne siyasal yaşamında karşılaştığı ihanetler,

'dost' bildiklerinden inanç dolu yüreğine çarpan 'güller', ne de her geçen gün hızla ilerleyen astımı babamı durdurabildi. O, arkasına bakmadan, paranın imparatorluğunun doludizgin yaşanmakta olduğu günümüz dünyasında, satılmadan ve savrulmadan, gelecek güzel günlere ve sosyalizme olan o bükülmez inancını, insana ve Sevgili Metin Demirtaş'ın deyişiyle 'umudun ordusuna' olan güvenini bir an olsun yitirmeden doğru bildiği yolda yürüdü, savunmanlığını ve sosyalist mücadelesini sürdürdü... 'Bizim tarafta olmanın bedelini hızla bozulan sağlığıyla, ama hiç yakınmadan öde(yerek)..." O, bu satırları kaleme alan kızına, 1972'de Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'ndayken şunu diyecektir: "Baba ile evladın dost olması, kan ilişkisine bir başka 'insanlık' katar." Savunmanlığını sanata dönüştürürken Sokrates erdemliliğine parlak anlağını da ekliyor o: "Halit Ağabey konuşmuyor, dinletiyordu. Onun savunma yapması büyük bir sanattı. Konuşmak için ayağa kalkışı bile farklıydı. Sandalyesini öylesine bir geriye çekişi vardı ki, bu hareketiyle daha söze başlamadan 'sakın dikkatinizi benden ayırmayın' diyordu. Hafif öksürerek başladığı konuşması, sanki şiir okur gibiydi. Kelimeler düzgün bir ahenkle birbirini izliyordu. O ne güzel bir Türkçe idi. Arada bir ince bir hareketle gözlüğünü çıkarıyor, elindeki gözlüğü öylesine sallayarak anlatmasını sürdürüyordu ki, gözlük de savunma yapıyordu sanki. Sık sık gözlüğünü takıp elindeki kâğıtlara göz atması, tekrar gözlüğünü çıkarıp elinde orkestra yönetir gibi hareketler yapması, gerçekten görülmeye değerdi." "Halit Ağabey ile savunduğu tüm kişiler arasında köklü bağlar vardır. Bu bağların başında; insan sevgisi, yurt sevgisi, toplum sevgisi, meslek sevgisi, çalışma sevgisi, özveri sevgisi, özgürlük sevgisi ve akla gelebilecek tüm güzel sevgiler gelir." (A. Tuncer Sümer'den) Atilla Aşut, şu eklemeyi yapıyor buna: "Halit Çelenk, haksızlıklar karşısındaki tepkisini yalnızca ülke içinde değil, ülke sınırları dışında da aynı duyarlılıkla göstermiş bir hümanisttir."

Ormanı Işıklamak

Düzgün, tüzgün bir adam olarak Halit Çelenk'i belleğimize katmamız zorunlu. Gerek bireysel gerekse toplumsal bellek bu doğrultuda kalıcı kayıtlar yapmalı. Böylesi anıtlaşmış bir insanın çağdaşı olduğumuza göre, görev üzerimize düşüyor demektir. Örneğin kızı Ferda Çelenk Özyurda şöyle selamlıyor babasını: "İnsanın insanca yaşadığı bir dünyaya ulaşmada inançlı, dirençli, sonsuza dek mücadeleci, onurlu, daima başı dik, bir o kadar da duygusal, romantik, sevgi ve hoşgörü dolu

abide insan Halit Çelenk'in kızı olmanın onuru, kıvancı, yükü ve mutluluğunu iliklerimde hissediyorum.” Son olarak kitapla birlikte sunulan Halit Çelenk belge filmine de değineyim birkaç satırla: Halit Çelenk ile Bir Gün (ESR Yapım, 2006), kitaplaşmışlığın görselliğine yaslandığı, düz bir söyleşiye dayandığı halde zevkle, duyguyla izlenen bir belgesel olmuş. İncelikli, içli, duyarlı bir belgesel çıkarmış kurgucu Yönetmen Ender Yeşildağ. Özgün müziği Seyithan Uraz’a, görüntüleri Yasin Ali Türkeri’ye, yönetmen yardımcılığı İnci Ekin’e ait yapımda söyleşiyi Ümit Altaş gerçekleştirmiş. BSB’li (Belgesel Sinemacılar Birliği) arkadaşlarımı gönülden kutluyorum. Böylesi düzgün, tüzgün adamı düzgün, tüzgün kitapla belgeselle selamlamak gerekirdi. Hakkıyla başarılmış bu. Kitabı hazırlayan Rona Aybay-Ümit Altaş ikilisini, tasarımı üstlenen Sadık Karamustafa’yı da kutluyorum bu arada. İnsanların çok büyük bölümü doğumla ölümün arasını dokuyamadan geldikleri gibi gidiyorlar, iz bırakmadan. Kimileriye, bir bakıyorsunuz, gelişi önce-siyle sonrasını ayırıvermiş bir çarpıda, ayrıştıranı olmuş çağının hatta, bir tür sınıflandırmayla karşı karşıya bırakmış bizi. Belki bundan ötürü söz konusu insanlar, birer kamu vicdanına dönüşüyor süreç içinde. Artık dünyaya geldikleri zamanın değil, dünyayı değiştirdikleri zamanın göstergesi olarak kalıyorlar öylece... Birer düzgün, tüzgün adam olarak, yarıncılar halinde dağlara çıkıyorlar... Bundan ötürü olmalı Aydın Çubukçu, onu şu sözlerle esenliyor: “Erdemli bir yaşam, özgür bilincin ürünü olduğu kadar bu bilinci taşımanın onurunun ve sorumluluğunun gereklerini yerine getirmekle kazanılabilir. (...) O, sosyalizmin tek bir insanda vücut bulmuş halidir.” İnsanlığın yolunu aydınlatan işte bu düzgün, tüzgün adamlar... Düzgün, tüzgün olmayı bir türlü başaramayan milyonlarca, milyarlarca insan bunu yapamadığı için. İyi de Halit Çelenk, tarihsel çağlardan bu yana kaçınıcı Sisypheos acaba? Mustafa Kemal’in sekiz buçuk milyon cudamı adam yaptığı ülkede seksen beş yıl sonra seksen beş milyon insanı biz nasıl cudamlaştırdık, anlamak mümkün değil!

Bilge Bir Hukukçu: Halit Çelenk*

Doğan Hızlan

BAZI kişiler var ki, adları bir meslekle özdeşleşmiştir. İşte Halit Çelenk bu örnek listenin başında gelir. Türkiye’de hukukun, adaletin serüveninin her aşamasında, onun emeği, direnci, onurlu davranışı vardır.

Rona Aybay-Ümit Altaş’ın hazırladıkları *Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş HALİT ÇELENK* kitabını okumalısınız.

Türkiye’de bir hukuk adamının, bir avukatın, doğru bildiğini savunduğu, yasaların doğru uygulanmasını istediği için, savunma sandalyesinden sanık sandalyesine oturduğunu/oturtulduğunu öğrenince, geçmişteki cezalara, idamlara, yargılanmalara daha bilinçli bakma niteliğini kazanacaksınız.

1921 yılında Antakya’da doğan Halit Çelenk, bugün de hak bildiği yolda yürüyor, meydanlara gidiyor, anma günlerinde herkesten önce orada oluyor.

Rona Aybay kitabın başında yer alan ‘Sunuş ve Teşekkür’de, bir Halit Çelenk portresi çiziyor:

“Halit Çelenk’in meslek yaşamının en yoğun yıllarını yaşadığı dönem, Türkiye’nin çok şiddetli toplumsal depremlerden ve siyasal çalkantılardan geçtiği bir dönem. İşte bu ortamlarda, Halit Bey’in hukuk,

demokrasi ve insan hakları savunucusu olarak üstlendiği görevlerin çetinliği daha bir belirginleşiyor.

Hele olağanüstü dönemlerde ortaya çıkan türlü kaypaklıklar, ihanetler, ahmaklıklar, dönekeklikler düşünülürse, Halit Bey'in sağlam kişiliği, insanın gözünde anıtlıyor; içimizi aydınlatan bir umut, gelecek kuşaklara övünçle göstereceğimiz saygın bir örnek oluşturuyor."

HALİT ÇELENK bakın ne diyor:

"Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?"

Ümit Altaş'ın Halit Çelenk'le yaptığı söyleşiden çok dersler çıkarırsınız. Toplumdaki kolay suçlamaların, kara çalmaların karşısına koyacağınız tek caydırıcı kavram, adalettir. O, Samsun'da avukatlık yaparken ilk siyasi nitelikteki davada komünizm propagandası yapmakla suçlanan Ahmet Özparlak ve Şevket Özparlak'ın beraatlarını sağlamıştır.

Eşi Şekibe Çelenk, 'Yarın Yanağından Gayrı...' yazısında örnek bir saptamada bulunuyor:

"Evlilikte sevgiyi ve inancı beraber yaşamak gibi çoğu kişinin tatmadığı bir ayrıcalığımız oldu."

Halit Çelenk de ona gönderdiği fotoğrafın arkasına Cemil Meriç'ten dizeler yazıyor:

"Ermin kürkleri içinde / Baudelaire'den mısralar mırıldanan / Bir kadın yerine.. / Kafası kafamıza denk / Etiyle iskeletiyle dişi / Gözleri ve gönlüyle melek / Bir kadın yaşıyor mabedinde ülkümüzün..."

Adalet Ağaoglu, İlhan Selçuk, Aydın Aybay, Fakir Baykurt, Atıf Behramoğlu'nun yazılarını da okuyunca hukukçular dışında, ona gösterilen sevgi ve saygıyı da göreceksiniz.

Kitabın sonunda Çelenk'in yapıtlarının bibliyografyasını bulacaksınız. DVD'de onun konuşmasını seyredin ve dinleyin.

Bir Hukuk Savaşçısı Halit Çelenk*

Öner Yağcı

“Demokrasi savaşımı veren, hiçbir kişisel çıkar ve mevki düşünmeden hapisleri, idamları göze alan insanları savunarak ülkemizde yürütülen demokrasi savaşımına katkıda bulunduğuma inanıyorum.”

Halit Çelenk

Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD), savaşımının 19. yılında yayın organı *Çağdaş Hukuk*'u “Halit Çelenk Özel Sayısı”^{**} olarak çıkarmıştı. Bu özel sayıda Halit Çelenk'in “dün, bugün, yarın” olduğu söyleniyor; “Halit Çelenk'in yaşamı bir tarihtir. Onurlu bir tarih. Kendi tarihimizi öğrenmek bir görevdir. Savunmanın onuru Halit Çelenk Ağabey'e teşekkür ediyoruz.” deniliyordu. ÇHD'nin “Gelecek, geçmişin olumlu mirası üzerine kurulacaktır; belleklerimiz diri tutalım” anlayışıyla sunduğu bu özel sayı, anlamlı bir sahiplenmeydi.

Yıllar boyunca mahkeme kürsülerinde demokrasi ve hukuk savaşımı veren, on binlerce (evet, on binlerce!) demokrasi savaşımıcısı kişiye ve kuruma savunmanlık yapan, zaman zaman kendisi de sanık olan, toplumsal-siyasal muhalefetin hep içinde ve en önlerinde yerini alan “Çağdaş Hukukçu Halit Çelenk” için çıkarılan bu özel sayı, toplumumuzda pek görülmeyen bir değerbilirlik örneği idi. Bu dergideki yazıların çoğaltılarak bir “Halit Çelenk Kitabı” ile daha çok insana ulaştırılmasının ÇHD'nin görevi olduğunu düşünüyorum.

Halit Çelenk, “insan haklarına dayalı bir hukuk için mücadele eden” direngen bir hukukçumuzdur, “önce insan, sonra hukukçu olacağız,” diyen bir hukukçumuz.

* *Cumhuriyet Kitap*, 10 Ocak 2008.

** Temmuz-Ağustos 1992, S. 14-15.

Ama yalnızca bir hukukçu değildir Halit Çelenk. Savunmanlığının verdiği söz ustalığını aydınlık düşünceleriyle bütünleştiren ve dil sevgisini de kattığı yazdıklarıyla toplumumuzun hukuk, özgürlük ve demokrasi savaşımına katılan bir düşünce adamı ve düşünceleri doğrultusunda siyasal, toplumsal savaşımın içinde yer almış bir eylem adamıdır da.

Ülkemizdeki hukuk ve demokrasi savaşımının yılmaz adlarından biridir.

1921'de Antakya'da doğan Halit Çelenk, TIP yöneticiliği; TÖS ve TÖB-DER hukuk danışmanlığı; Türk Hukuk Kurumu, İlerici Avukatlar, Devrimci Avukatlar, Çağdaş Hukukçular Dernekleri kuruculuğu, yöneticiliği; Aydınlar Dilekçesi ve Demokrasi Kurultayı çalışmaları; İnsan Hakları Derneği kuruculuğu ve onur kurulu başkanlığı; Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı kuruculuğu, yönetim kurulu üyeliği gibi görevlerinin yanı sıra, özellikle sıkıyönetim dönemlerindeki savunmanlık görevlerini de onurla yapan bir düşünce ve eylem ustamızıdır.

12 Mart öncesinde TIP yönetici ve üyelerinin; Rasih Nuri İleri, Hasan Hüseyin, Kemal Burkay, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve ABD Büyükelçisi Commer'in arabasını yakan devrimci gençlerin; Sol Yayınları ve Bilim ve Sosyalizm Yayınları'nca çıkarılan kitaplar hakkındaki davaların savunmanlığını yapan Çelenk, 12 Mart dönemindeki DEV-GENÇ, TÖS, Aydınlık, Deniz Gezmiş ve arkadaşları, THKP-C, KÖY-KOOP, Mihri Belli, Süleyman Ege Davaları, üstlendiği davaların bir kısmıdır. O, 12 Eylül döneminde de DİSK, TÖB-DER, Barış Derneği, TIP, TSİP, TKP, TDKP, Partizan, TKP-B, Kurtuluş, Halkevleri, TYS, İlhan Erdost, Yeşilyurt köylüleri, İlhami Soysal, Sadun Aren, Nâzım Hikmet'in Yurttaşlık Hakkı gibi davaların savunmanıdır.

1968-1969'da Türk Hukuk Kurumu'nca "Yılın Hukukçusu" seçilen, Mülkiyeliler Birliği Vakfı'nca "1988 Rüştü Koray Ödülü"ne -Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar'la birlikte-, Orhan Apaydın Barış ve Demokrasi Vakfı'nca "1996 Demokrasi ve Barış Ödülü"ne layık görülen; DİSK, Türk Tabipler Birliği, 68'liler Birliği Vakfı, Çağdaş Hukukçular Derneği, Öğretmen Dünyası, Devrimci Yol Davası Sanıkları, Türkiye Barolar Birliği ve birçok belediye tarafından çeşitli ödüllerle onurlandırılan Çelenk'in savunmanlığını yaptığı yüzlerce yazar, şair, öğretmen, öğretim üyesi, ressam, müzikçi, milletvekili, avukat, gazeteci, doktor, mühendis, işçi, sendikacı, yayıncı, devrimci genç vardır.

"Ben bir savunmanın. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'Bir orman gibi kardeşçesine yaşaması' için gencecik yaşamlarını veren insanları. Özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları, Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum." diyen ve savunduğu insanları, "her biri bir dün-

ya" diye tanımlayıp içtenlikle seven Halit Çelenk'in ilk kitabı *Hukuk Yazıları*'dır.

Gerek bu ilk kitabı gerekse bundan sonra çıkardığı *141-142 Üzerine*, ÇHD'ce *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?*, *Hazırlık Soruşturmasında Savunma Hakkı*, *Bildiri Yayınlama Toplantılar ve Yürüyüşler*, Çelenk'in hukuksal hakların tanıtılması, kavratılması, yaygınlaşması kaygısını güden kitaplarıdır. *İdam Gecesi Anıları ve Kararlar*; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın davaları ve idam edildikleri gecenin tanıklığıdır. Bu kitabında Çelenk, savunmanları olduğu bu 12 Mart dönemi devrimci gençleriyle ilgili en yakın görgü ve duygu tanığı olarak, yakın siyasal tarihimizin en önemli olaylarından biri olan Deniz Gezmiş olayını bugünlere aktardı. *Hukuk* adlı kitabında TCK'nın 141-142-146. maddelerinin uygulamalarını ve eleştirilerini yapan Çelenk; *Hukuksuz Demokrasi* ve *12 Eylül ve Hukuk* adlı kitaplarında 12 Eylül dönemindeki hukukdışı uygulamalara, çağdaş bir hukukçu gözüyle yaptığı eleştiri ve uyarılarını içeren yazılarını topladı. *Hukuk Açısından TÖB-DER Davası*'nda bu davayı siyasal-hukuksal boyutlarıyla irdeledi. *Umut Hangi Dağın Ardında* adlı kitabında 12 Eylül hukukunun üzerine gitti ve incelemeleriyle demokrasi savaşımındaki insanlara umut aktarma görevini yaptı. Server Tanilli, kitaba yazdığı "Birkaç Söz"de, "Hakkın çiğnendiği yerde onu tutup kaldıran ve göğsünü de zulmün sillesine siper eden yiğitler olmuştur hep; bir ülkenin tarihinin gerçek kahramanları da onlardır. Halit Çelenk biridir onlardan... Dar günlerin dostudur Halit Çelenk... Kürsüsü olmayan bir üniversite hocasıdır o!" diyor. Kitaptaki yazılarında 12 Eylül döneminde çıkarılan Terörle Mücadele, Pişmanlık, CMUK, Adalet Kolluğu yasalarını, demokrasi, hukuk devleti, insan haklarına dayalı bir hukuk anlayışı açılarından değerlendiren Çelenk; bunların dışında Nâzım Hikmet'in davaları, TÖB-DER Davası, Dikili Festivali, yargısız infazlar, DISK ve TÖB-DER'in malları, işkence ve BM'nin İşkence Sözleşmesi, Denizler'in idamlarının 20. ve 21. yıldönümleriyle ilgili düşüncelerine yer veriyor. Yargı bağımsızlığından yargısız infazlara, işkenceden adaletsiz ölüm cezalarına, eşitlik ilkesine aykırı yasalardan savunma hakkının kısıtlanmasına, düşünce suçlarından itirafçılığa hukuk sistemi-mize aynasını tutup çağdaş hukuku cesur adımlarıyla arıyor.

Halit Çelenk'in anılarını içeren ve ülkemizin siyasal, toplumsal ve hukuksal savaşımından can alıcı kesitlerle dolu olan *Barış Savaşçıları*'nda yakın tarihimize tutulan bir ışığı yakalıyoruz. Çelenk'in savunmanlık mesleği boyunca yaşadığı yüzlerce anının bir kısmını görebildiğimiz bu sıcak demet, umudu çoğaltan bir demokrasi ve özgürlük savaşımının çiçekleriyle dolu.

Çelenk'in bir sunuşuyla yaşamöyküsünün de yer aldığı anılar demeti "Fikret'in Aşiyân'ı" adlı bir yazıyla başlıyor. 1940'lı yıllardır ve Halit Çelenk İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisidir. Aşiyân açılacaktır, atlayıp tramvaya giderler. O yılların Beyazıt'ını da anısında anlatan Çelenk, Hasan Âli Yücel'in orada yaptığı konuşmayı özetleyerek, "yaşadığı dönemin canlı tanığı ve çılgığı, büyük şair Fikret'i yüreğinde yaşatarak" döndüğünü söylüyor.

1966 yılının kış aylarında Sovyetler Birliği Konsolosluğu'nda izlediği "Stalingrad Savunması" belgeselinden Mamak Cezaevi'nde kalan 22 yaşındaki bir delikanlının mektup tanışıklığıyla yaşadığı büyük aşkla ilgili anısına; 12 Mart'ta sanık olan kızıyla görüşmesindeki "maddi temas yasak!" biçimindeki insanlıkdışı uygulamadan Hasan Hüseyin'in "Kızılırmak" şiirinin yargılanmasına; 1945'teki *Tan* gazetesi ve basımevinin tahrip edilmesinden Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluş günleriyle ilgili anılarına; 1969'da "Vietnam Kasabı Commer"ın arabasının yakılması olayından Aziz Nesin'le tanışmasına; 12 Mart'taki Mümtaz Soysal, Uğur Mumcu davalarından Bilim ve Sosyalizm Yayınları sahibi Süleyman Ege'nin "kitap çarpması"na; Çağdaş Hukukçular Derneği'nin kuruluşundan ilk genel kuruluna anılarını sıralıyor. Tuncay Çelen'in, Sadun Aren'in, Nevzat Helvacı'nın, Ali Bozkurt'un, Remzi İnanç'ın, Mustafa Gazalcı'nın, Seyhan ve Vahap Erdoğan'ın, M. Emin Değer'in birer yazılarından sonra 15-16 Haziran 1970 olaylarıyla ilgili duruşma tanıklıkları yer alıyor kitapta. Mahir Çayan ve Cihan Alptekin'le, Aziz Nesin'le, İlhan Erdost'la, Mamak Askeri Cezaevi'ndeki "kafes"le, yakılan ve yeniden yazılan *141-142 Üzerine* adlı kitabıyla, Denizler'in mezarları başındaki konuşmasıyla, Teslim Töre ile, Nâzım Hikmet'in Kürt halkıyla ilgili bir mektubuyla, ölüm cezasıyla, 12 Mart'taki "Yıldırım Bölge" günleriyle, Mehmet Ali Aybar'la, pasaport verilmemesiyle, Nâzım'a yurttaşlık kampanyasıyla, şeriat ve demokrasi paneliyle, Solingen ve Sivas yangınlarıyla süren anılarında yarım yüzyılımızın hukuksal ve siyasal geçidini yapıyor.

Çelenk'in anıları *Beş Kapı Beş Kilit* adlı kitabında devam ediyor. "Savunma Suç" başlığıyla sunduğu bu anılarında, savunmanlık yaşamı boyunca karşı karşıya kaldığı baskılarla, saldırılarla, suçlamalarla, tehditlerle, davalarla ilgili kimi anılarını aktarıyor. Ülkemizdeki hukukun uygulanma serüvenini aktaran bu anılar dizisinde, özellikle sıkıyönetim dönemlerindeki yargı, cezaevleri, düşünce açıklama, basın özgürlüğü, savunma hakkı gibi konulardaki hukuk tanımazlığın, keyfilğin ve baskıcı uygulamaların örneklerini okuyoruz. İlk Savunma Suçu'nda; 1988'deki *ABECE* dergisinde yayınlanan "Hukuk Açısından Demokrasi" başlıklı yazısı nedeniyle DGM Savcısı Nusret Demiral'ın verdiği

“yakalama emri” kararıyla önce “DAL” işkencehanesine, oradan DGM savcılığına götürülüşünü, yargılanmasını, sorgusunu, savunmasını ve aklanmasını anlatıyor. Çelenk’in ikinci suç’u, “Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını savunmak”tır ve bu davadan da “kovuşturmaya yer olmadığı” kararını alır. Çelenk’e yönelen bir başka suçlama, “savunmanı olduğu bir avukatı cezaevi yönetimine karşı kışkırtmak” suçlamasıdır. Oysa Çelenk, cezaevi görevlilerini şikâyet etmek istemektedir. Bu suçlamada Çelenk’in savunmanı Muammer Aksoy’dur. Tutuklulara kötü davranan cezaevi görevlileri aklanınca Çelenk, “Adaletsizliğin resmini yapmak kolay değil.” der. Bir başka suç’u “Askeri savcıya hakaret”tir ve Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının savunmalarında işlenmiştir bu suç. Deniz Gezmişler’in savunmanları üçer ay hapis ve 500’er lira para cezasına mahkûm edilirler, Askeri Yargıtay kararı bozar, mahkeme direnir, dosya Askeri Yargıtay’da iken sanıkların “yararlanmak istemiyoruz” demelerine karşın, çıkan Af Yasası ile dava düşer. Çelenk’in bir başka suç’u “Askeri hâkimleri öldürme emri” vermektir (!). Ama Askeri savcılar bile bu suçlamayı ciddiye almazlar ve dava açmazlar.

Metin Demirtaş’ın ve Arif Damar’ın *Türk Solu* dergisinde yayınlanan “Che Guevara” şiirleriyle ilgili davayı da anlatır Çelenk; şairler aklanırlar. Mamak Askeri Cezaevi’nde TÖB-DER yöneticileriyle görüşürken “Ülkücüler” saldırır Çelenk’e. Sıkıyönetim komutanı cezaevi görevlilerinin yargılanmasına izin vermediği için suçlular cezasız kalır. Sürekli ölüm tehdidi telefonları, mektupları gelir Çelenk’e, kendini korumak için başvurup silah alır. DISK Davası’nda avukat arkadaşlarıyla birlikte salondan atılır. Bir sıkıyönetim yargıcının duruşma sırasında söylediği işkenceyi savunan sözlerinden acı duyar.

Demokrasi Masalı, Halit Çelenk’in 1980’li yıllardan başlayarak toplumsal, hukuksal, siyasal konulardaki savaşıma düşünsel katkısı olan yazılarından oluşuyor. Hikmet Çetinkaya, Ataol Behramoğlu ve Öner Yağcı’nın Çelenk’le ilgili yazılarının da yer aldığı kitap, yaşam deneyimlerini damıtarak bunlardan sonuç çıkaran ve önermelerde bulunan bir devrimci ve saygın savaşımının birikimlerinden aktardığı yazılardır.

Bu saygın ömrün *Türkiye İşçi Partisi’nde İç Demokrasi: Yaşadıklarım* adlı anılarında, çocukluk ve gençlik yıllarından başlayarak Halit Çelenk’in 1962 yılında eşi Şekibe ile birlikte üye olduğu TIP içindeki çalışmalarını, 20-24 Kasım 1966’daki Malatya Kongresi’nden sonra yaşanan soruşturmayı, hizipçilik yaptıkları gerekçesiyle merkez haysiyet kuruluna verilmeleri ve partiden ihraç edilmeleri ve sonrası gelişmeleri okuyoruz. Çelenk, TIP sonrası çalışmalarını ve hukuk mücadelesini (onlarca devrimci kurumun ve kişinin davalarını), SBP sürecinde yaşa-

dıklarını anlatıyor. Kitaba konulan eklerde, hakkındaki MIT raporunu, parti-içi demokrasi ve demokratik merkezîyetçilik konusunda bir yazısını, Işık Kansu'nun Halit Çelenk'in çocukluğuna yolculuk yazısını da okuyoruz. Yakın tarihimizde yaşananlardan siyasal dersler çıkarılacak olan bu anılar dikkatle okunmalı.

Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk, Rona Aybay ve Ümit Altaş'ın Halit Çelenk için hazırladığı bir saygı kitabı. Kitapta hukuk, siyaset, basın, eğitim, üniversite, sanat, kültür alanlarından aydınların Halit Çelenk üzerine, onu çeşitli açılardan değerlendiren yazıları yer alıyor. Rona Aybay, sunuşunda Halit Çelenk'in "hukuk tanımazlığın, dargörüşlülüğün adeta taştan bir duvar gibi karşısına dikildiği zamanlarda bile hep olgun ama dirençli bir tavırla görevinin gereğini yerine getirmiş bir örnek ve saygın bir kişi olarak kalmayı başarıyor." diyor. Çelenk'in yaşamından açıklamalı fotoğraflarla ve belgelerle zenginleştirilen ve neredeyse albümleştirilen kitabın başında Ümit Altaş'ın Çelenk'le uzun bir söyleşisi var. Söyleşide çocukluk yıllarından başlayarak 1940'lı yıllara denk düşen üniversite öğrenciliği sırasındaki tıknıklıklarına, TIP yıllarından 12 Mart ve 12 dönemindeki savaşımına ve bugününe kadarki yaşam kesitlerini okuyoruz. Kitapta eşi ve yoldaşı Şekibe, torunu Deniz, kızı Ferda ve Serpil'in yazılarından sonra büyük çoğunluğunun savunmanlığını yaptığı aydınların yazıları yer alıyor.

Metin Demirtaş, "İnsan olmanın onurunu ayakta tutmaya adanmış bir hayat!" diyor Çelenk'in ömrüne.

Veli Devecioğlu, "yiğit savunman, büyük hukukçu, örnek insan" diyor onun için.

Vecihi Timuroğlu'nun yazısının son cümlesiyle aktarmayı bitirip ülkesinin geleceğinden sorumluluk duyan insanların bu yapıtı mutlaka okumalarını öneriyorum: "Hukuk herkese gereklidir, ama Halit Çelenk de hukuka gereklidir."

Halit Çelenk'i anlatırken yakın tarihimizin bir belgeselini sunan bu kitap, ülkemizin bugününü anlamamız için önemli bir fırsat sunuyor. Bize bu fırsatı veren Halit Çelenk'in direnç dolu ömrüne şükran borcumuz var.

12 Mart dönemindeki DEV-GENÇ, 12 Eylül dönemindeki TÖB-DER davalarımnda savunmanın olan, Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nda yıllarca birlikte yöneticilik yaptığımız, kendisine çok şey borçlu olduğum Halit Çelenk Ağabeyim'i, onun çağdaş hukuk anıtı olan aydınlık ve devrimci yüreğini tanımanın onuru ve kıvancıyla, saygıyla selamlıyorum.

Halit Çelenk'in Eserleri

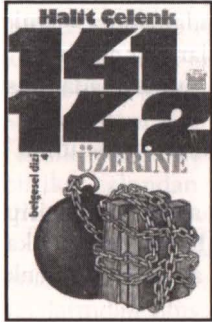
Hukuk Yazıları

Halit Çelenk'in 1974 yılında TÖB-DER Yayınları arasında yayınlanan bu yapıtı, yazarın siyasal görüşünün ifadesi diye betimleyebileceğimiz "Yenilmeyenler" yazısı ile başlar. Çelenk'e göre, ezilenlerin kurtuluşunu hiçbir güç engelleyemeyecektir. "Bir maymun sırtımasından insanca bir gülüşün çıkması bile bunu anlamaya yeter".

Yapıtta işlenen hukukun niteliği, memur-siyaset ilişkileri, Dernekler Yasası, memurların sendikal hakları ve grev hakkı, basında ceza sorumluluğu, düşünce özgürlüğü, bilirkişilik, Avrupa Konseyi, işkence, 141-142. maddeler, af sorunu gibi teorik konuların yanı sıra siyasal davalarda avukat ve sanıklara yardımcı olmak amacıyla dilekçe örnekleri ve yasal durumlara ilişkin pratik bilgiler de verilmektedir.

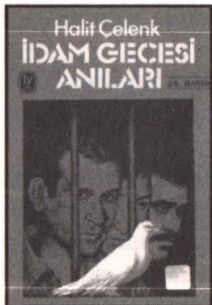
141-142 Üzerine

Mart 1976'da Anka Yayınları tarafından basılan 141-142 Üzerine isimli yapıt, Çelenk'in, 12 Mart döneminde "Elrom Olayı" akabinde gözaltına alınmasının ardından, emanet edildiği aile tarafından yakılmış ve yeniden yazılmıştır.

1926 yılında İtalyan Ceza Yasası'na giren, 1936 yılında TCK'ya aktarılan ve özellikle askeri yönetim dönemlerinde, "Türkiye halkının çıkarlarına karşı, düzenin bekçiliğini yapan" 141-142. maddeler kullanılmak suretiyle demokrat ve sosyalistler yıllar yılı ağır baskı ve işkencelere çarptırılmışlardır. Faruk Erem'in deyişiyle, konuya ilişkin "büyük bir boşluğu dolduran ve ceza hukukunun gelişimine önemli katkıda bulunan" Çelenk'in kitabı, 1936'dan itibaren 141-142. maddelerin tarihsel gelişimini, uygulamalar ışığında değerlendiren belki de bu konudaki tek yapıt olma özelliğini taşımaktadır.

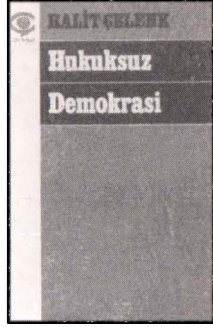
İdam Gecesi Anıları ve Kararlar

Mayıs 1978'de Ülke Yayınları'nca ilk basımı yapılan kitapta, 6 Mayıs 1972'de idam edilen Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının infazında hazır bulunan iki avukattan birisi olan Halit Çelenk'in infaz gecesi anıları, 12 Mart askeri cuntası tarafından kurdurulan Ankara 1 Nolu Askeri Mahkemesi'nin verdiği idam kararının gerekçe ve hukuksal tartışma bölümü, Askeri Yargıtay İkinci Dairesi'nin idamı onaylayan kararı, CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne açtığı davanın dilekçesi, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu kararı, Ankara 1 Nolu Askeri Mahkemesi'nin son kararı ve bazı belgeler bulunmaktadır.

Hukuksuz Demokrasi

Çelenk, 1980, 1985, 1990 ve 1994 yıllarında dört baskı yapan ve Çağdaş Yayınları tarafından yayınlanan bu yapıtında, siyasal suç, düşünce özgürlüğü ve laiklik, din ve vicdan özgürlüğü, demokrasi, ölüm cezası, yaşam hakkı, idam ve yargısız infaz, yargı bağımsızlığı, ses bantlarının delil niteliği, siyasal suçlar, adli hata, Nâzım Hikmet Davaları, siyasal eylemin tanımı, insan hakları ve hukukun ilişkisi, CMUK, hukukun üstünlüğü, düşünce ve sanat özgürlüğü, uzmanlık mahkemeleri gibi konu ve kavramları ele almaktadır. **12 Eylül Hukuku** adlı eserinde olduğu gibi, bu yapıtta da, 12 Eylül hukuku eleştirisinin düzen eleştirisi ile el ele gittiği sınıfsal bir bakış gözlenmektedir.

12 Eylül ve Hukuk

Profesör Bahri Savcı'nın "yenilmeyenlerin tanığı" olarak betimlediği bu yapıt, Engels'in "Bütün tarih boyunca (...) yürürlüğe konmuş yasalar, yalnızca sınıf egemenliğine ve sınıf sömürüsüne dayalı toplumsal ilişkileri korumuşlardır" sözcükleriyle başlar. Bir üstyapı kurumu olan hukukun ve bu bağlamda 12 Eylül ve 12 Mart dönemlerindeki hukuksal yapının sınıfsal analizinin yapıldığı eserde, depolitizasyon, insan hakları, genel af, sendikal haklar, 12 Eylül Anayasası ve işçi hakları, vatandaşlıktan çıkarma, çağdaş ceza hukuku ve ölüm cezası, demokratikleşme gibi konular da yer almaktadır. Kitap, 1988 yılında Onur Yayınları'na basılmıştır.

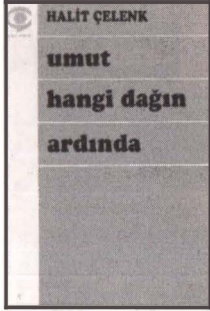

Hukuk Açısından TÖB-DER Davası

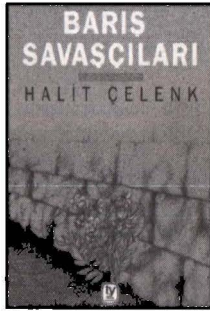
EĞİT-DER Yayınları tarafından Mart 1990'da yayımlanan ve 12 Eylül döneminin önemli siyasal davalarından birisi olan TÖB-DER Davası'nın askeri ve sivil yargıdaki yasal macerasının belgeleriyle ortaya konulduğu bu kitapta, sanık ve avukat savunmaları da tam metin halinde yer almaktadır.

Umut Hangi Dağın Ardında

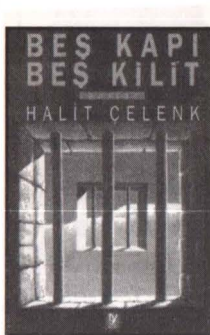

12 Eylül döneminde yazdığı yazıların bir kısmını kitaplaştırmak istediğini kendisine söylediğinde "çocuklar gibi sevindiğini" ifade eden Server Tanilli, Çelenk'in "Hukuksuz demokrasi olmaz, demokrasisiz de hukuk" ilkesini bir ömür boyu sürdürdüğünü ve adı geçen kitap boyunca bu ilkeyi savunduğunu söylemektedir. Kitapta 12 Eylül döneminde çıkarılan Terörle Mücadele Yasası, Pişmanlık Yasası, CMUK'ta yapılan değişiklikler, adalet koluğu, Nâzım Hikmet Davaları, DİSK, TÖB-DER malları, yargısız infaz konularının ele alındığı yazılar dışında Gezmiş, Aslan ve İnan'ın infazlarının yirminci yılı ve diğer bazı siyasi konularda yazılara rastlanmaktadır.

Barış Savaşçıları

Halit Çelenk'in üniversite öğrenciliğinden avukatlığa başladığı ilk yıllara dek uzanan ve DİSK, TÖB-DER, 15-16 Haziran, ABD Büyükelçisi Commer'in arabasının yakılması, İhan Erdost'un öldürülmesi gibi önemli davalarla ilgili anılarının yer aldığı bu kitap 1966 yılında Tekin Yayınları tarafından basılmıştır.

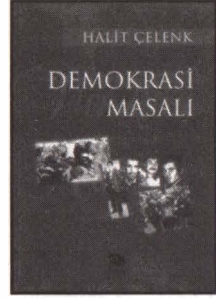

Beş Kapi Beş Kilit

Cezaevinde tutuklu birkaç ülkücü, "5 kilitli kapıyı ve bu kapılarda bekleyen nöbetçileri aşarak" TÖB-DER davasından yargılanan müvekkillerini ziyaret için Mamak Askeri Cezaevi'ne giden Halit Çelenk ve üç meslektaşına saldırır ve onları yaralarlar. Kitabın adının esin kaynağı olan bu olayın yanı sıra, Çelenk'in savunmaları da dahil olmak üzere hakkında açılan davaların, aleyhinde yapılan sahte ihbarların, avukat kimliğiyle Mamak Cezaevi'nde karşılaştığı baskı ve hukuksuzlukların akıcı bir dille anlatıldığı bu anı kitabında aktarılan olaylar, Türkiye'deki demokrasi, hukuk, insan hak ve özgürlüklerinin değerlendirilmesi bağlamında ele alınmaktadır.

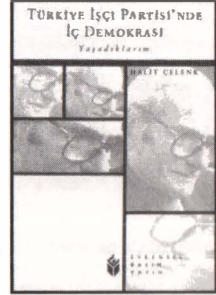
Demokrasi Masalı

"Bu kitapta yer alan yazılar toplumsal, hukuksal ve siyasal gelişmeler göz önüne alınarak demokratikleşme savaşımına katkılarda bulunmak amacıyla yazılmıştır" diyen Halit Çelenk, Mayıs 2003'te İmge Kitabevi Yayınları tarafından basılan bu yapıtın amacını belki de en açık biçimde ortaya koyuyor. Çelenk'in 1980, 1990 ve 2000'li yıllardaki yazılarının önemli bir bölümünün sunulduğu kitapta, Öner Yağcı, Hikmet Çetinkaya, Ataul Behramoğlu gibi edebiyatımızın değerli yazarlarının da kendisi hakkındaki yazıları bulunmaktadır.

Türkiye İşçi Partisi'nde İç Demokrasi

Halit Çelenk'in Türkiye İşçi Partisi'ndeki çalışmaları, özellikle bugünkü kuşaklarca pek bilinmeyen bir yönüdür. Çelenk, bu kitapta, Türkiye sosyalist sol hareketinin parlamentoda temsil şansını yakalamış belki tek örgütü olan TİP'te yaşadığı ihraç olayını parti-içi demokrasi ve demokratik merkezîyetçilik ilkelerinin ışığında değerlendirmeye çalışmaktadır. "13'ler Olayı" diye bilinen bu olaya ilişkin tarihi belgelerin ilk elden verildiği yapıt, anının da ötesinde, önemli bir belgesel niteliği taşımaktadır.

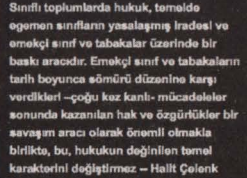

Halit Çelenk'in Broşürleri

- *Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?*, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1976.
- *Bildiri Yayınlama*, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1976.
- *Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı*, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1977.
- *Toplantılar ve Yürüyüşler*, Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1977.
- *Hukuk*, Süreç Yayınları, 1986.

İletişim

Halit Çelenk ve eserleri hakkında bilgi için www.halitcelenk.org'u ziyaret edebilirsiniz.

Halit Çelenk dendiğinde akla ilk olarak Türkiye solunun en güçlü ve bir o kadar da sıkıntılı yıllarında gösterdiği hukuk mücadelesi gelir. Şiddetin sokaklarda kol gezdiği, eşitsizliğin alıp başını çoğaldığı, sömürünün, adaletsizliğin had safhaya ulaştığı o yıllarda en çok ihtiyaç olan şeylerin başında dirençlilik yerini almıştı. Ve "başka bir dünyanın mümkün olduğunu" düşünen Halit Çelenk bu dirençlilikten, hukukun üstünlüğüne duyduğu inançtan bir an olsun bile vazgeçmedi. Dirliliği ve düzeni sağlamak adına yürütülen kuralıslıkların karşısında ezilenlerin sorunlarını dile getiren ve "hak mücadelesi"ni sonuna kadar savunan bir avukat olarak dimdik durdu. Verdiği bu mücadeleler karşısında Halit Çelenk'in söylemiş olduğu bu sözler günümüzde de hâlâ değerini korumakta:

"Ben bir savunmanım. Güzel insanları savundum. Halkını seven, onların 'bir orman gibi kardeşçesine' yaşaması için gencecik yaşamlarını veren, özgürlüklerini, yaşanmamış yemyeşil yıllarını ortaya koyan insanları... Hakça toplumsal bir düzene giden yola ışık saçan insanları savundum. Onlar bir çiçek gibi arı, taze ve renkliydiler. İnsan olmaktı suçları. İnsanları sevmekti, baskısız, sömürsüz, özgür bir dünya istemekti. Her biri birer dünyaydı. İdealleri için öldüler, idam edildiler, hapis yattılar. Ben bu güzel insanları savunarak, onlarla beraber, insan sevgisini, barış dolu, özgür ve mutlu bir dünyayı savundum. Bu güzel insanları seviyorum. Bir yaşam bu sevgiyle geçti. Kendilerini tüm insanlığa adayanlara bir yaşam vermek çok mu?..."

Yaşamda ve Yargıda Devrimci Duruş: Halit Çelenk kitabında ailesinden dava arkadaşlarına, dostlarından, sevenlerinden siyaset adamlarına kadar her kesimden kişilerin ona duydukları sevgiyi ve şükran duygularını bulacaksınız. Halit Çelenk'in büyük bir inançla gösterdiği devrimci duruşu bugünkü Türkiye soluna ve hukuk insanlarına örnek olmaya devam ediyor.

35t

